

EL BİDAYE VE'N NİHAYE

HZ.

PEYGAMBER

(S.A.V.)'İN

HAYATI

(ES-SİYRETU'N-NEBEVİYYE)

ﷺ

BÜYÜK İSLAM TARİHİ

İBN KESİR

Çelik
YAYINEVİ

[Hicretin İkiyüzkırküçüncü Senesi](#)

[İbrahim B. Abbas](#)

[Hicretin İkiyüzkırkdördüncü Senesi](#)

[Hicretin İkiyüzkırkbeşinci Senesi](#)

[İbn Ravendi](#)

[Zünnun El-Mısrî](#)

[Hicretin İkiyüzkırkaltıncı Senesi](#)

[Dabül B. Alî](#)

[Ahmed B. Ebi'l-Havarî](#)

[Hicretin İkiyüzkırkyedinci Senesi](#)

[Mütevekkil Alallah'ın Biyografisi](#)

[Muhammed El-Muntasır B. Mütevekkil'in Halifeliği](#)

[Nahivci Ebu Osman El-Mazîni](#)

[Hicretin İkiyüzkırksekiizinci Senesi](#)

[Müstain Billah'ın Halifeliği](#)

[Hicretin İkiyüzkırkdokuzuncu Senesi](#)

[Ali B. El-Cehm](#)

[Hicretin İkiyüzellinci Senesi](#)

[Hicretin İkiyüzellibirinci Senesi](#)

[Hicretin İkiyüzelliikinci Senesi Müstain'den Sonra Mütevekkil Alallah'ın Oğlu Mutez Billahtn Hilafete Geçmesi](#)

[Müstain'in Öldürülmesi](#)

[Hicretin İkiyüzelliüçüncü Senesi](#)

[Sirri Es-Sakatî](#)

[Hicretin İki Yüzeli Dördüncü Senesi](#)

[Ebü'l-Hasan Ali El-Hadi](#)

[Hicretin İkiyüzellibesinci Senesi](#)

[Halife Mutez'in Ölümü](#)

[Mühtedi Billahtn Hilafeti](#)

[Ehl-i Beyt'ten Olduğunu İddia Eden Başka Bir Haricinin Basra'da İsyan Etmesi](#)

[Hicretin İkiyüzellibesinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler](#)

[Mutezile'den Kelamcı Cahiz](#)

[Muhammed B. Kerram](#)

[Hicretin İkiyüzellialtıncı Senesi](#)

[Mühtedi Billah'ın Hal' Edilmesi Ve Mutemid Ahmed B. Mütevekkilin Hilafete Geçisi](#)

[Mutemid Alallah'ın Halifeliği](#)

Hicretin İkiyüzkırküçüncü Senesi

Bu senenin zilkade ayında, halife Mütevekkil Alallah, ikamet etmek üzere Irak'tan Şam'a gitti. Şam'da iken kurban bayram vakti oldu. Iraklılar, halifenin kendi aralarından çıkıp gitmesine çok üzüldüler.

Bununla ilgili olarak Yezid b. Muhammed el-Mühellebî, şöyle bir şiir söylemiştir:

"Öyle sanıyorum ki Şam şehri Irak'a karşı yürek soğutup sevindi, halifenin Irak'tan ayrılıp Şam'a gelişi nedeniyle.

Eğer halife Irak'ı ve sakinlerini terkederse, işte o zaman güzel ve zarif Irak, boşanmış kadın gibi olur, belaya uğrar."

Bu senede daha önceki senenin hac emiri ve aynı zamanda Mekke valisi olan zat insanlara haccettirdi.

İbn Cerir'in de dediği gibi bu senede vefat eden meşhur şahsiyetler arasında İbrahim b. Abbas da vardır. ^[1]

İbrahim B. Abbas

Bu zat, köy divanlarının mütevellisi idi.

Asıl adı şöyledir: İbrahim b. Abbas b. Muhammed b. Sol es-Solî. Şair ve katipti. Muhammed b. Yahya es-Solî'nin amcasıydı. Dedesi Sol Bekir, Gürcan meliki idi. Aslen oralıdır. Sonradan Mecusi olmuştu. Daha sonra da Yezid b. Mühelleb b. Ebi Süfraz vasıtasıyla Müslüman oldu.

İbrahim b. Abbas'm bir şiir divanı vardır. İbn Hallikan bunu söylemiş v© bu divanından bazı şiirleri güzel bulup seçmiştir:

"Nice musibetler var kî, yiğit adam o musibetler karşısında sıkıntıya düşer. Oysa Allah katında o sıkıntılar için kurtuluş vardır. Sıkıldıkça sıkılır, halkaları daraldıkça da genişler. Ben o sıkıntıların genişliğe açılacağını hiç sanmazdım."

Sen benim gözlerimin siyahı idin, bakan kişi sana ağladı.

Senden sonra dileyen ölsün, ama ben senin için tedbirli davranıp herşeyden sakınıyordum."

İbrahim'in güzel şiirlerinden biri de vezir Mutasını Muhammed b. Abdülmelik b. Zeyyad'a yazdığı şu şiiridir:

"Sen benim bu zamana göre kardeşim oldun. Zaman benden yüz çevirince sen de bana karşı düşman oldun, savaşımaya başladın.

Daha önce zamanı sana karşı yeri yordum. Ama şimdi seni zamana karşı yeri yorum.

Daha önce seni musibetler zamanında sığınılacak biri olarak görüyordum.

İşte şimdi senden aman dilemeye başladım."

"Yaşantının huzur içinde ve dingin olması, aileye ve vatana nefisini meylettirmekten seni alıkoymasın.

İndiğin zaman her beldede ailene bedel başka bir aile, vatanına bedel başka bir vatan bulursun." İbrahim b. Abbas, bu senenin şaban ayının ortasında Samarra'da vefat etti. Hassan b. Muhalled b. Cerrah, Halife İbrahim b. Şaban ve Haşim b. Feycur da bu senenin zilhicce ayında vefat ettiler. Ben derim ki: Ahmed b. Said er-Ribatî, sofilerin liderlerinden Haris b. Esed el-Muhasibî, İmam Şafiî'nin arkadaşlarında: Harmele b. Yahya et-Tecibî, Abdullah b. Muaviye el-Cumahî, Muhammed b. Ömer el-Adenî, Harun b. Abdullah el-Hammanî ve Hennad b. Sırrî de bu senede vefat ettiler. [2]

Hicretin İkiyüzkırkdördüncü Senesi

Halife Mütevekkil bu senenin safer ayında halifelik debdebesi ile Dımeşk şehrine girdi. Bu, görülecek bir gündü. Dımeşk'te ikamete niyetlenmişti. Hükümdarlık divanlarının oraya taşınmasını, orada saraylar yapılmasını emretti. Kendisi için Darıya yolunda bir saray yapıldı. Orada bir müddet ikamet etti. Fakat daha sonra soğuk ve rutubetli olduğu için bu ülkenin havasını beğenmedi. Suyunun Irak suyuna, havasının Irak havasına nisbetle ağır olduğunu hissetti. Yazın zevalden sonra rüzgarların çıktığını, sonra gittikçe şiddetlenip havanın tozlandığını ve gecenin üçte birine kadar bunun devam ettiğini gördü. Orada pirelerin de çok olduğunu farketti. Kış mevsiminde çok miktarda yağmur ve şaşırtıcı derecede kar yağdığını gördü. Maiyetinin kalabalık oluşu sebebiyle fiyatlar yükseldi; yağmur ve karın çoklugundan ötürü üreticiler ürünlerini pazara getiremez oldular. Bu durumlardan dolayı halife çok sıkıldı. Sonra Büyük Boğa'yı Bizans'a gazaya gönderdi. Dımeşk'te iki ay on gün müddetle ikamet edişinin ardından, sene sonunda Samarra'ya döndü. Bağdatlılar buna çok sevindiler.

Bu senede, Rasûlullah (a.a.v.)'ın önünde taşınmakta olan mızrak getirilip halife Mütevekkile sunuldu. O da buna çok sevindi. Bu mızrak, bayramlarda ve önemli günlerde Rasûlullah (s.a.v.)'ın önünde tutulup götürülürdü. Daha önce bu mızrak, Necaşi'nin idi. O, bunu Zü-beyr b. Avvam'a hediye etmişti. Zübeyr de Rasûlullah (s.a.v.)'a hibe etmişti. Halife Mütevekkil, muhafız kuvvetleri komutanına emir vererek bu mızrağın, Rasûlullah (s.a.v.)'ın önüne sıra dikilip götürülüşü gibi kendisinin de önünde götürülmesini istedi.

Bu senede halife Mütevekkil, tabip Bahtiyaşu'a gazablandı. Onu sürgün etti, malını müsadere etti.

Bu senede kendisinden daha önce bahsedilen Abdüssamed, insanlara haccettirdi.

Bu senede Müslümanların kurban bayramıyla Hristiyanların paskalyası ve Yahudilerin de fitır bayramı aynı güne rastladı. Bu da çok hayret verici bir durumdu.

Bu senede Ahmed b. Menî', İshak b. Musa el-Hutemî, Hamid b. Mes'ade, Abdülhamid b. Sinan, Ali b. Hicr, vezir Muhammed b. Abdülmelik ez-Zeyyad, "İslahu'l-Mantık" adlı eserin sahibi Yakup b. es-Sekkit gibi meşhur şahsiyetler vefat ettiler. [3]

Hicretin İkiyüzkırkbeşinci Senesi

Bu senede halife Mütevekkil, Mahuze şehrinin inşasını ve nehrinin kazılmasını emretti. Anlatıldığına göre, bu şehir ile orada Lü'lüe adıyla yapılan hilafet sarayının inşasına 2.000.000 dinar sarfetmiştir.

Bu senede ülkenin çeşitli yerlerinde çok miktarda deprem görüldü. Mesela, Antakya'da meydana gelen depremden ötürü 1.500 ev yıkıldı. Antakya surlarındaki burçlardan doksan küsuru da yıkıldı. Çeşitli mıntıkalarından ürkütücü sesler duyuldu. İnsanlar hemen evlerinden çıkıp kaçtılar. Antakya yakınında Akra adıyla bilinen dağ parçalanıp denize gömüldü. Deniz suları kabardı. Pis kokulu ve siyah bir duman göklere yükseldi. Antakya'ya bir fersahlık mesafedeki nehrin suları kurudu. Nereye gittiği bilinemedi.

Ebu Cafer b. Cerir'in anlattığına göre, bu senede Tenis halkı da gürültülü sesler duymuşlar ve birçok insan ölmüştü.

Ayrıca bu senede Urfa, Rakka, Harran, Re'sü'l-Ayn, Humus, Dı-mıŞK, Tarsus, Masisa, Adana ve Şam sahillerinde de depremler meydana gelmişti. Lazkiye şehri de sarsılmış, oradaki evlerin tümü sakinlerinin üzerine çökmüştü. Orada çok az sayıda insan kalmıştı. Cebile mıntıkası da ahalisiyle birlikte yere göçmüştü.

Bu senede Mekke'deki Mişaş pınarının suyu kurumuş; öyle ki, Mekke'de bir kırba suyun fiyatı seksen dirheme kadar yükselmişti. Sonra halife Mütevekkil oraya bol miktarda para göndererek pınarı kazdırmış ve su çıkarmıştı.

Bu senede İshak b. Ebi İsrail, kadı Süvvar b. Abdullah ve Hilal er-Razî gibi meşhur şahsiyetler vefat ettiler.

Bu senede Necah b. Seleme vefat etti. Bu zat, tevki divanının reisliğini yapmaktaydı. Bu divan, vali ve diğer görevlilerin hesaplarına bakardı. Necah, Mütevekkilin yanında yükselip itibar sahibi olmuştu. Fakat sonradan bir işe bulaştı ve bu nedenle Mütevekkil onun mallarını, mülklerini müsadere etti. İbn Cerir, bunun hikayesini uzun uzadıya anlatmaktadır.

Bu senede Ahmed b. Abde ed-Dabbî, Mekke kurrası Ebü'l-Hays el-Kavvas, Ahmed b. Nasr el-Nisaburî, İshak b. Ebi İsrail İsmail b. Musa b. bintü's-Süddî, Zünnun el-Mısırî, Abdurrahman b. İbrahim Duhaym, Muhammed b. Rafî', Hişam b. Ammar v

Ebu Türeb en-Nahşebî gibi meşhur şahsiyetler de vefat ettiler. [4]

İbn Ravendi

Zındık bir kimseydi. Asıl adı, Ahmed b. Yahya b. İshak Ebü'l-Hü-seyin b. Ravendi idi. Ravend, Kaşan beldesine bağlı bir köyün adıdır. İbn Ravendi, daha sonra Bağdat'a geldi ve orada yetişti. Bağdat'ta zındıklığa dair kitaplar tasnif ederdi. Fazile ve üstünlüğü vardı, ama bu faziletini kendisine dünya ve ahirette fayda vermeyecek, bilakis zarar verecek yollarda kullandı. Hicretin 298. senesi olaylarından bahsederken İbn Cevzî'nin anlattığına bakarak bu kişinin biyografisini uzun uzadıya anlattık. Ama burada da bundan söz ettik. Çünkü İbn Hallikan, bunun bu senede vefat ettiğini söylemiştir. O, bu kişinin hakkındaki bilgileri karıştırmış, bunu bir tenkide tabi tutmamış, bilakis Övüp şöyle demiştir: «Bu, Ebü'l-Hasan Ahmed b, İshak er-Ravendî'dir. Meşhur âlimdir. İlmi kelama dair makalesi vardır. Kendi çağındaki faziletli insanlardan biriydi. 114 kadar eseri vardır. Bunlardan biri Mutezilîleri yeren "Fadihatu'l-Mutezile"dir. "Kitabü't-Taç, Kitabuz-Zümrüde, Kita-bü'l-Kaseb" ve diğer eserleri de vardır. Kelam âlimlerinden bir topluluğa yaptığı konuşmalar ve güzel sözleri vardır. Kelamcıların kendisinden naklettiklerine göre, kendi şahsına münhasır bir kelim mezhebi vardır. İbn Ravendi, hicretin 245. senesinde Malik b. Tavk el-Tağlibî'nin evinde vefat etti. Bağdat'ta öldüğü de söylenir.» Ben bu sözleri harfî harfine İbn Hallikan'dan naklettim; ki, bunlar yanlıştır. İbn Cevzî, bunun hicretin 298. senesinde vefat ettiğini söylemiştir. Nitekim bunun uzun bir biyografisini ileride anlatacağız. [5]

Zünnun El-Mısırî

Asıl adı, Sevban b. İbrahim'dir. Sevban b. Feyz b. İbrahim olduğu da söylenir. Künyesi Ebü'l-Feyz'dir. Mısırlıdır. Meşhu meşayih'ten-dir. İbn Hallikan, onun biyografisini "el-Vefeyat" adlı eserinde anlatmıştır. Onun faziletlerine ve bazı durumlarına dair açıklamalarda bulunmuş, bu senede vefat ettiğini bildirmiştir. Bundan bir sene sonra vefat ettiğine dair bir rivayet de vardır. Hicretin 248. senesinde vefat etmiş olduğuna dair zayıf bir rivayet daha vardır. Doğrusunu Allah bilir. Kendisi, İmam Malik'ten "Muvatta"ı rivayet edenler arasında sayılmaktadır. İbn Yunus, "Tarihu Mısır" adlı eserinde bundan bahsetmiştir. Babası Nobeli idi. Ahmim halkından olduğu da söylenir. Hikmet sahibi, fesahatli bir kişiydi. Anlatıldığına göre tevbe edişinin sebebi kendisine sorulduğunda şöyle demiştir: "Bir gün; kör bir toygâr kuşunun yuvasından yere indiğini, yerin yarılarak biri altın, diğeri gümüş iki kabın ortaya çıktığını, bu kaplardan birinde susam diğeri de su bulunduğunu ve o kuşun susamı yeyip suyu içtiğini gördüm. Bu nedenle tevbe ettim." Bir defasında onu halife Mütevekkil'e şikayet etmişlerdi. Mütevekkil de onu Mısır'dan Irak'a çağırdı. Huzuruna getirtti. Yanma girdiğinde Mütevekkil'e vaaz verdi. O kadar tesirli sözler söyledi ki, Mü-tevekkil'i ağlattı. Bunun üzerine halife Mütevekkil de ona ikramda bulunarak memleketine geri gönderdi. [6]

Hicretin İkîyüzkırkaltıncı Senesi

Bu senenin aşura gününde halife Mütevekkil, Mahuza şehrine girdi. Oradaki hilafet köşküne yerleşti. Önce kurraları çağırdı sonra ses sanatçılarını çağırdı, bunlara bağışlarda bulundu, sonra kendilerini gönderdi. Bu, görülecek bir gündü. Bu senenin safer ayında Müslüman esirlerle Bizanslı esirler için fidyeler ödendi. Esirler serbest bırakıldı. 4.000 kadar Müslüman esir, fidyeleri verilerek kurtarıldı. ^ Bu senenin şaban ayında Bağdat'ta yirmibir gün süren şiddetli yağmurlar görüldü. Belh diyarına, içinde taze kan görüler yağmurlar yağdı. Bu senede Muhammed b. Süleyman ez-Zenibî insanlara haccettirdi. Yine bu senede Muhammed b. Abdullah b. Tahir, ayanla birlikte haccetti ve hac işlerini yürüttü. Bu senede Ahmed b. İbrahim ed-Devrakî, Hüseyin b. Ebi Hasan el-Mervezî, meşhur kurralardan Ebu Amr ed-Durî v Muhammed b. Musaffa el-Humusî gibi meşhur şahsiyetler vefat ettiler. [7]

Dabül B. Alî

Dabül b. Ali b. Rezin b. Süleyman el-Huzaî. Huzaahların azatlısı idi. Ciddiyetsiz ifadeler içeren, ama belagatli ve mübalağal methiyeler yazan, hicivde daha çok sert ifadeler kullanan bir şairdi. Bir gün, cimri bir kişi olarak tanınan katip Sehl b. Harun'un yanma gitmişti. Sehl, adamlarına öğle yemeğinin getirilmesini emretti. Bir tabakta bir horoz getirdiler. Fakat horoz çok sertti. Çok şiddetli bastırıldığı takdirde ancak bıçak onu kesebiliyordu. Ete diş geçmiyordu. Önüne koyduklarında horozun başı yoktu. Sehl, açığı kızarak şöyle dedi: - Sen ne yaptın, bunun başı nerede? - Yemeyeceğini sandığım için attım. - Yazıklar olsun sana! Ben bunun ayaklarını atanlara kızıyorum, başını atana nasıl kızmayacağım! Başında dört duyu organı

vardır. Başındaki dili ile öter. Gözlerinin güzelliğine bak hele! Onlarla ilgili darbimeseller vardır. İbiği ile uğur elde edilir. Onun kemiği diğer kemiklerden daha hoştur. Eğer sen yememişsen getir buraya.

- Nerede olduğunu bilmiyorum.

- Ben biliyorum, horozun başı senin kanundadır. Allah seni kahretsin!

Bu manzarayı gören Dabül, katip Sehl b. Harun'u birkaç beyitle hicvetmiş ve bu hicviyesinde onun cimriliğini anlatmıştır. [\[8\]](#)

Ahmed B. Ebi'l-Havarî

Ahmed b. Ebi'l-Havarî, Abdullah b. Meymun b. Ayyaş b. Haris Ebü'l-Hasan et-Tağlibi el-Gatafanî. Meşhur zahid âlimlerden namılı âbidlerden ve iyiliği şükranla karşılanan salih halli kimselerdendi. Açıkça görülen kerametleri vardı.

Aslen Kûfeliydi. Şam'a gelip yerleşti. Ebu Süleyman ed-Dara-nî'-den ders alarak icazet aldı. Hadisleri, Süfyan b. Uyeyne Veki' ve Ebu Usame ile diğer bazı kimselerden rivayet etti. Ebu Davud, İbn Mace, Ebu Hatim, Ebu Zür'a ed-Dımişkî, Eb Zür'a er-Razî ve diğer birçok kimseler de kendisinden rivayetlerde bulundular.

Ebu Hatim, ondan bahsetmiş ve onu övmüştür. Yahya b. Maîn onun hakkında şöyle demiştir: "Öyle sanıyorum ki, Cenâb-ı Allah, onun yüzü suyu hürmetine Şamlılara yağmur yağıdırıyor."

Cüneyd b. Muhammed de onun için şöyle demiştir: "O, Şamlıların fesleğeni idi."

İbn Asakir'in rivayetine göre Ahmed b. Ebi'l-Havarî, Ebu Süleyman ed-Daranî'ye söz vererek ona asla muhalefet etmeyeceğini ve onu kızdırmayacağını söylemişti. Bir gün geldiğinde Ebu Süleyman'ın insanlara hadis okuduğunu görmüş ve ona: "Ey efendim, işte tandırı yaktılar, ne emredersin?" diye sormuş, Ebu Süleyman insanlarla meşgul olduğu için ona cevap vermemiş, Ahmed bu sorusunu ikinci kez tekrarlamış; cevap alamayınca üçüncü kez tekrarladığında Ebu Süleyman ona: "Git tandırda otur!" demiş, sonra Ebu Süleyman hadis okumaya devam ederek insanlarla meşgul olmuştu. Bir süre sonra ne dediğinin farkına varmış ve yanında bulunanlara şöyle demişti: "Ben demin Ahmed'e "git ve tandırda otur." dedim. Korkarım ki, gidip öyle yapmıştır. Haydi oraya gidelim." Böyle dedikten sonra kalkıp yanındaki adamlarla birlikte tandırın yanına gitmiş. Ahmed'in tandırda oturmakta olduğunu ve vücudunun bir tek kılının dahi yanmadığını görmüşler.

Başka bir rivayette anlatıldığına göre, Ahmed b. Ebi'l-Havarî'nin bir gün bir çocuğu doğmuş, ama çocuğa yedirecek ve giydirecek bir şeyi yoktu. Hizmetçisine: "Git de bizim için biraz un ödünç al ve getir." demiş. O esnada adamın biri 200 dirhem para getirerek Ahmed'in önüne bırakmış. Tam bu sırada bir başkası gelip: "Ey Ahmed, bu gece benim bir çocuğum dünyaya geldi, ama hiç param yok." demişti. Ahmed gözlerini semaya dikip: "Ey Rabbim, ey Mevlam, bu kadar da acele olur mu?" demiş ve o adama: "Şu dirhemleri al da git." demiş ve dirhemlerin hepsini o adama vermiş, kendisine bir dirhem dahi bırakmamıştı. Ailesi için unu ödünç almıştı.

Hizmetçisinin rivayetine göre Ahmed b. Ebi'l-Havarî, cihad için serhadde gitmiş, onun gidişinden sonra günün erken saatlerinde zeval vaktine kadar hediyeler peşpeşe evine gelmişti. Sonra o gelen hediyeleri gurup vaktine kadar insanlara dağıtmış, sonra da şöyle demişti: işte böyle ol. Allah'ın gönderdiklerini reddetme, ama kendine de bir Şey saklama!"

Me'mun'un zamanında Kur'ân'ın mahluk olduğunu söylemeleri *Çm Şam'da insanlar imtihana tabi tutulduklarında Ahmed b. Ebi'l-Havarî, Hişam b. Ammar, Süleyman b. Abdurrahman ve Abdullah b. ^ekvan da, ifadeleri alınmak üzere vilayete çağırılmışlardı. Ahmed b. ^Dil-Havarî dışındaki herkes Kur'ân'ın mahluk olduğunu kabul etmişti. Ahmed kabul etmediği için taş ocağına hapsedilmiş, sonra

ölümle tehdit edilmişti. O da tevriye sanatını kullanarak onları aldatıp cevap vermişti. Bundan sonra serbest bırakılmıştı. Allah ona rahmet etsin.

Bir gece, sınırdan nöbet tutarken, "Allah'ım! Ancak sana kulluk eder ve yalnız senden yardım dileriz." mealindeki ayeti sabaha dek tekrarlamıştı. Kitaplarının tümünü denize atmış ve şöyle demişti:

"Ey kitaplarım, sizler Allah'ı ve ona giden yolu bulmam için bana güzel birer delil idiniz. Ama aranılanı (medlulü) bulduktan sonra delil ile meşgul olmak o zaman aranılana ulaşmayı engeller."

Ahmed'in şu güzel sözleri de vardır:

«Allah'ı bulmak için Allah'tan başka delil yoktur.

İlim, hizmet âdabını öğrenmek için tahsil edilir.

Dünyayı tanıyan kişi dünyada zahid olur. Ahireti tanıyan kişi de ahirete rağbet eder. Allah'ı tanıyan kişi de onun hoşnutluk ve rızasını tercih eder.

Dünyaya irade ve sevgi ile bakan kimsenin kalbindeki zühd ve yakın nurunu Cenâb-ı Allah çıkarıp atar.»

Ahmed b. Ebi'l-Havarî diyor ki: «Bu yola erişmemin ilk zamanında Ebu Süleyman ed-Daranî'ye dedim ki:

- Bana bazı tavsiyelerde bulun.

- Sen mi tavsiye istiyorsun?

- Evet, inşaallah.

- Bütün istekleri hususunda nefesine muhalefet et. Çünkü nefis, kötülükleri emredicidir. Müslüman kardeşlerini horlamaktan uzak dur. Allah'ın taatını kendin için bir örtü yap. Ondandır korkmayı da kendine prensip edin. Ona karşı ihlaslı olmayı azim edin. Doğruluk, güzel birşeydir. Benden şu tek cümleyi al, sakın bu cümleden ayrılma ve gafil kalma: "Bütün vakitlerinde, hallerinde ve fiillerinde Allah'tan utanan kimseyi, Allah, kendi veli kullarının makamına yükseltir."

Ben bu kelimeleri bütün vakitlerde hatırlar, tekrarlar ve gereğini yapmasını da nefsimden talep ederdim.»

Sahih rivayete göre Ahmed b. Ebi'l-Havarî bu senede vefat etmiştir. Hicretin 230. senesinde vefat ettiğine dair bir rivayet bulunduğ gibi, başka bir senede vefat ettiğine dair zayıf bir rivayet daha vardır. Doğrusunu Allah bilir. ^[9]

Hicretin İkiyüzkırkyedinci Senesi

Bu senenin şevval ayında halife Mütevekkil Alallah, oğlu ve veliahd olan Abdullah el-Mutez'e, cuma günü halka hutbe irad etmesini emretti. O da tesirli ve muazzam bir hutbe irad etti. Muntasır, bundan olumsuz yönde etkilendi, babasına ve kardeşine öfkelen-di. Bunu duyan babası da onu huzura alıp hakaret etti. Başına ve yüzüne darbeler vurulmasını emretti. Kardeşi Mutez'den sonraki dönem için olan veliahdlıktan da onu azlettiğini açıkça ilan etti. Bunun üzerine Muntasır'ın öfkesi öncekine nispetle daha da şiddetlendi.

Ramazan bayramı günü gelince Mütevekkil Alallah, insanlara hutbe irad etti. Hastalığından ötürü vücudunda zafiyet vardı. Sonra saraydan dört mil ötede kendisi için hazırlanan çadırına gitti ve oraya yerleşti. Bayramın üçüncü gününde gece sohbeti ve içki meclisi için âdeti üzere nedimlerini huzuruna davet etti. Bundan sonra oğlu Muntasır ile bir grup komutan ona suikast yaptılar. Şevval ayının dördünde çarşamba gecesi çadırına girdiğinde oğlu Muntasır, babasını öldürdü. Bir rivayete göre ise, onu bu senenin şaban ayında öldürmüşlerdir. Deri postu üstünde iken hep birden üzerine saldırarak kılıç darbeleriyle onu öldürmüşler, sonra da yerine oğlu Muntasır'ı halifelige nasbetmişlerdi. ^[10]

Mütevekkil Alallah'ın Biyografisi

Mütevekkil Alallah'ın asıl adı, Cafer b. Mutasım b. Reşid b. Mu-hammed el-Mehdi b. Mansur el-Abbasi'dir. Mütevekkili annesi, Şü-ca adındaki bir cariye olup akıl ve izan bakımından kadınların en yüksek derecelisi idi.

Mütevekkil Alallah, hicretin 207. senesinde Femüssulh'ta doğdu. Kardeşi Vasık'tan sonra hicretin 232. senesinin zilhicce ayının bitimine altı gün kala çarşamba günü halifeliğine bey'at edildi.

Hatib Bağdadî, onun tarihi ile Abdullah'tan rivayet etti ki; Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmuştur:

"Merhametten yoksun olan hayırdan da yoksun olur."

Sonra Mütevekkil şu şiiri de okudu:

"Yumuşak huyluluk ve merhamet uğurdur. Ağırbaşlılık mutluluktur. Sen yumuşak huylulukta ve merhamette devam et, başarıya ulaşırsın.

Rivayetsiz akıldan da hayır yoktur. Şüphe, gevşekliliktir. Eğer serbestlik ve rahatı istiyorsan bu böyledir."

İbn Asakir, "Tarih'mde dedi ki: "Mütevekkil Alallah, babası Mu-tasım'dan ve Kadı Yahya b. Eksem'den hadis rivayet etmiştir. Kendisinden de Şair Ali b. Cehm ve Hişanı b. Ammar ed-Dımskı hadis rivayet etmişlerdir! Halifeliği zamanında Mütevekkil Şam'a gelmiş ve Hanya'da bir saray inşa ettirmiştir.

Günün birinde Mütevekkil, adamın birine şöyle demişti:

"Kendisine itaat etmeleri için halifeler halka gazaplamrlar. Ben ise, beni sevmeleri ve bana itaat etmeleri için halka yumuşak davranıyorum."

Ahmed b. Mervan el-Malikî, Ahmed b. Ali el-Basrî'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir:

«Mütevekkil, Ahmed b. Mazil ile diğer âlimlere haber göndererek onları yanına davet etti, onları kendi sarayında topladı. Sonra hususi odasından çıkıp yanlarına gelince hepsi ayağa kalktılar. Ahmed b. Mazil ise kalkmadı. Bunun üzerine halife, yanında bulunan Ubeydul-lah'a: "Herhalde bu bize bey'at etmeyi uygun görmüyor, öyle değil mi?" diye sordu. Ubeydullah da: "Ey mü'minlerin emiri, öyle ama gözünde biraz zayıflık var. Belki de seni göremedi." deyince Ahmed b. Mazil şu cevabı verdi:

- Ey mü'minlerin emiri, benim gözümde zayıflık yoktur. Ben seni Allah'ın azabından kurtarmak istedim. Zira, Peygamber (s.a.v.) Efendimiz şöyle buyurmuşlardır:

"Adamların kendisine saygı için kıyam etmelerini isteyen kimse Cehennem'deki yerini hazırlasın!"

Ahmed'in bu cevabı üzerine Mütevekkil, gelip yanında oturdu.» Hatib Bağdadî'nin rivayetine göre şair Ali b. Cehm, halife Mütevekkil'in huzuruna geldiğinde Mütevekkil'in elinde iki tane inci vardı, bunları evirip çeviriyordu. Şair Ali de şu kasidesini okudu:

"Urve'nin kuyusuna uğradığında onun suyundan çekip iç."

Mütevekkil de 100 dinar değerinde olan sağ elindeki inciye ona verdi. Sonra şair Ali, şu şiirini okudu:

"Samarra'da bir emir var;

Denizler onun denizinden su alırlar.

Her olayda onun gazabından korkulur ve onun yardımı umulur.

Sanki o Cennet ve Cehennem'dir.

Hükümdarlık onda ve onun oğullarında olacaktır,

Geceler ve gündüzler devam ettiği sürece.

Her iki eli cömertlikte birbirinin kuması gibidir.

Cömertlik hususunda ellerinden biri diğerini kıskanır;

Sağ eli ne verirse,

Sol eli de onu verir."

Bunun üzerine Mütevekkil, sol elindeki inciye de ona verdi. Ibn Asakir, Ali b. el-Cehmin şöyle dediğini rivayet etmiştir:

«Mütevekkil'in gözdelerinden Fethiye, yanağına misk kokusuyla Mütevekkilin asıl adı olan "Cafer" adını yazıp huzuruna girmişti. Bunu gören Mütevekkil, biraz düşündükten sonra şu şiiri okumuştur:

"Yanağının üzerine misk kokusuyla Cafer adını yazan,

Misk kokusunu kalbime en tesirli şekilde yerleştirdi.

Sen misk kokusu ile yanağının üzerine bir satır yazdın;

Ben de kalbimin üzerine birkaç satır yazdım.

Ey gizlilikte ümidi ve arzusu Cafer olan;

Allah, dişlerinin arasından sana Cafer suyunu içirsin.

Ey hükümdarın mülkiyetinde bulunan;

Sen ona gizli aşikâr her zaman itaat edensin."

Sonra Mütevekkil, yanındaki araba emir verdi o da bu şiiri besteleyip kendisine okudu.»

Fetih b. Hakan dedi ki: «Bir gün Mütevekkil'in yanına gittim. Başını önüne eğmiş, düşünüyordu. Kendisine şöyle dedim:

- Ey mü'minlerin emiri, neyin var, niçin düşüncelisin? Allah'a yemin ederim ki, dünyada senden daha rahat yaşayan senden daha sakın kafalı olan biri yoktur.

- Nasıl yokmuş! Geniş bir evi, salih bir zevcesi ve hazırda geçimliği bulunan, bizi tanımayan, kendisine eziyet vermediğimiz, bize ihtiyacı olmayan, kendisini horlamadığımız bir kişi benden daha rahat bir yaşantı içindedir.»

Mütevekkil, halkı tarafından sevilen, sünnet âlimlerinin yardımına koşan bir kimseydi. Bazıları mürtedler tarafından öldürüldüğü için onu Ebu Bekir es-Sıddık (r.a.)'a benzetmişlerdi. Çünkü o, hakka yardım eder ve dine dönünceye kadar insanları zorlardı. Emevilerin haksızlıklarını telafi edip hak sahiplerine haklarını iade ettiği için de bazıları onu Ömer b. Abdülaziz'e benzetmişlerdi. O; sünneti ortaya koymuş, bid'atı yok etmeye çalışmıştı. Bid'atçıların ateşlerini söndürmüştü. Bid'atlar yayılıp meşhur olduktan sonra onun zamanında geçersiz kılınmış ve yok edilmeye çalışılmıştı. Allah ona rahmet etsin.

Vefatından sonra adamın biri onu rüyasında görmüştü. Nur içinde oturuyordu. Adam diyor ki:

«Kendisine şöyle sordum:

- Sen Mütevekkil misin?

- Evet Mütevekkilim.

Rabbin sana nasıl muamele etti?

- Beni bağışladı.

- Ne sebeple bağışladı?

7- Azıcık ihya ettiğim sünnet nedeniyle beni bağışladı.»

İmed b. Hanbelin oğlu Salih'ten rivayet olunduğuna göre o, Mütevekkil'in vefat ettiği gecede adamın birinin semaya yükselerek şöyle dediğini nakletmiş:

"Bir hükümdar, adil hükümdar olan Allah'ın yanına sevk edildi.

O hükümdar faziletli olup atfederek insanlara lutufta bulundu, zulm etmedi."

Amr b. Şeyban el-Halebî dedi ki: Mütevekkil'in öldüğü gecede birinin şöyle dediğini işittim:

"Ey cesetler diyarında gözleri uyuyan;

Gözyaşlarımı dök ey Amr b. Şeyban.

Şu pislikler grubunu görüyor musun ki onlar,

Haşimi sülalesinden gelen Feth b. Hakan'a neler yaptılar, görüyor musun?

Mazlum olarak Allah'ın huzuruna vardı, bütün sema halkı onun için üzüldü.

Ondan sonra üzerimize fitneler gelecek.

Bekleyin o fitneleri ki, görün nasıl fitnelerdir!

Cafer'e ağlayın, halifenize ağlayın.

Bütün insanlar ile cinler de onun için ağladılar."

Sabah olunca gördüğüm bu rüyayı halka anlattım. Nitekim Mütevekkil'in ölüm haberi bize ulaştı. O gecede öldüğü söylendi.

Ondan bir ay sonra kendisini rüyada gördüm. Aziz ve Celû olan Allah'ın huzurunda duruyordu.

Kendisine sordum:

- Rabbin sana nasıl muamele etti?

- Beni bağışladı.
- Neden ötürü bağışladı?
- Azıcık ihya ettiğim sünnetten ötürü bağışladı.
- Şimdi burada ne yapıyorsun?
- Oğlum Muhammed'in buraya gelmesini bekliyorum ki, yumuşak huylu, ulu ve yüce Allah'ın huzurunda onunla davalayaşayım!"
Önceki sayfalarda Mütevekkil'in nasıl öldürüldüğünü, ayrıca onun bu senenin, yani hicri 247. senenin şevval ayının dördünde çarşamba gecesı Mütevekkiliye'de (Mahuza'da) öldürüldüğünü anlatmıştık. Cenaze namazı çarşamba günü kılındı. Caferiye'ye defnedildi. Öldürüldüğünde kırk yaşındaydı. Ondört sene on ay üç gün süreyle halifelik yaptı. Esmer tenli, güzel gözlü, nahil bedenli, hafif şakaklı, boyu kısaya yakın bir kimseydi. Doğrusunu, noksanlıklardan münezze olan yüce Allah daha iyi bilir. [\[11\]](#)

Muhammed El-Muntasır B. Mütevekkil'in Halifeliğı

Önceki sayfalarda da anlatıldığı gibi Muhammed el-Muntasır ve bir grub ümera, halife Mütevekkil'e suikast tertib ettiler. Babası Mütevekkil öldürölünce geceleyin Muhammed el-Muntasır'ın halifeliğine bey'at edildi. Çarşamba sabahı yani şevva ayının dördüncü gününde de halktan kendisinin halifeliğı için bey'at alındı. Muhammed el-Muntasır, kardeşı Mutez'e haber gönderip huzuruna getirtti. Mutez de ona bey'at etti. Mutez, babasından sonraki dönemin veliahdı idi. Ama Muhammed el-Muntasır onu sıkıştırdı ve korkuttu. Bunun üzerine el-Mutez de ona halifelik selam verip bey'at etti. Muhammed el-Muntasır ondan bey'at alınca, ona ilk söylediğı şey, babasının öldürölmesi işinde Feth b. Hakan'ı suçlaması oldu. Feth'i de öldürdü. Sonra memleketin her tarafına, kendisine bey'at edilmesi için emir gönderdi. Halifeliğinin ikinci gününde Ebu Amre Ahmed b. Said'i, haksızlıkların halledileceğı mahkemenin (mezalim mahkemesinin) reisliğıne atadı. Şairin biri, bu konuda şöyle dedi:
"Ey İslâm ülkesi, siz zayı oldunuz. Halkın mezalim mahkemesinin başına Ebu Amre tayin edildiğinde; O bu ümmetin emir kişisi oldu. Oysa ona, bir deve kığı bile emanet edilemez!"
Muhammed el-Muntasır'a Mütevekkiliye'de bey'at edildi. Orada on gün kaldı. Sonra bütün komutanları ve maiyetiyle birlikte Samar-ra'ya döndü. Bu senenin zilhicce ayında Muhammed el-Muntasır, amcası Ali b. Mutasını'ı vali tayin ederek Samarra'dan Bağdat'a gönderdi. Bu senede Muhammed b. Süleyman ez-Zeynebî, insanlara haccettirdi. [\[12\]](#)
Bu senede İbrahim b. Said el-Cevheri, Süfyan b. Veki' b. Cerrah ve Seleme b. Şebib gibi meşhur şahsiyetler vefat ettiler.

Nahivci Ebu Osman El-Mazinî

Asıl adı, Bekr b. Muhammed b. Osman el-Basrî idi. Zamanındaki nahivciîlerin üstadı idi. Bu ilmi Ebu Ubeyde, Asmaî, Eb Zeyd el-En-sârî ve diğer âlimlerden öğrendi. Ebu l-Abbas el-Müberred de bu ilmi ondan öğrendi ve kendisinden birçok rivayetlerde bulundu. Nahivle ilili olarak Mazinî'nin pek çok eserleri vardır. Takva, zühd, mutemedlik ve güvenilir olmak bakımından fıkıhçı-lara benzerdi. Müberred'in rivayetine göre zimmilerden biri, Ebu Osman'a yüz dinar verip bu para karşılığında Sibeveyhî'nin kitabını kendisine o-kumasını istemişti. Ama Ebu Osman bunu kabul etmemişti. Bazıları bu parayı kabul etmeyişinden ötürü onu kınamışlardı. Ama o şöyle cevap vermişti: "Kitapta Allah'ın bazı ayetleri bulunduğundan Ötürü onu okuma karşılığında ücret almayı kabul etmedim."
Bundan bir süre sonra cariyenin biri Vasık'ın huzurunda şu şiiri okumuştı:
"Ey zulûmkar, sizin zulmünüze uğrayan bir adamdır. Selama merhaba ile karşılık vermek zulümdür."
Vasık'ın huzurunda bulunan nahivciler, bu beytin irabında çeşitli fikirler ileri sürdüler. Şiirde geçen "recül" kelimesinin merfu veya mansub olacağını hususunda ihtilaf ettiler. Mansub ise hangi amille mansub edildiğini sordular. Bunun isim mi yoksa başka bir şey mi olduğunu belirleyemediler. Şiiri okuyan cariye ise, Mazin'in şiiri kendisine bu şekilde ezberlettiğinde ısrar etti. Bunun üzerine halife Vasık, Ebu Osman el-Mazinî'ye haber gönderip yanına çağirttı. Huzuruna vardığında Vasık ona şöyle sordu:
- Sen Mazinli misin?
- Evet.
- Temimlilerin Mazin'inden mi, Rebialıların Mazin'inden mi, yoksa Kayslıların Mazin'inden misin?
- Rebialıların Mazin'indenim."
Ebu Osman diyor ki: «Sonra halife Vasık, kendi lügatıyla benimle konuşmaya başladı. Bana: "Besmûke? (Senin adın ne?)" diye sordu. Rebiah Mazinliler, "be" harfini "mim"e, "mim" harfini de "be"ye çevirerek konuşurlardı. Adım Bekir olduğuna göre bu isimdeki "be" harfini "mim"e çevirerek adımın "Mekr" olduğunu söylemekten hoşlanmadım. Ona: "Adım Bekir'dir" diye cevap verdim. "Bekir" kelimesindeki "be" harfini "mim"e çevirmeden düzgün olarak telaffuz ettiğıme şaşı, ama ne demek

istediğimi anlamıştı. Bana şöyle sordu:

- Yukarıdaki şiirde geçen "recül" kelimesi hangi amil ile nasb edilmiştir?

-a, "Recül" kelimesi, masdar olan "musab" kelimesinin mamulüdür. Bu nedenle mansub olmuştur.»

Orada bulunan Yezidî, Ebu Osman el-Mazîni'ye sataştı, ama Ma-zîni onu mağlup etti. Deliller ileri sürerek onu susturdu. Bunun üzerine halife Vasık ona 1.000 dinar verdi ve onu saygı ve hürmetle ailesine gönderdi. Yüce Allah, Sibeveyhî'nin Kur'ân ayetleri içeren kitabını 100 dinar karşılığında zimmiye okumadığından ötürü, 100 dinar verine ona 1.000 dinar verdi. Bire on kazanmış oldu.

Müberra, Ebu Osman'ın şöyle dediğini rivayet etmiştir: «Bir adama Sibeveyhî'nin kitabım başından sonuna kadar okuttum. Kitabın sonuna geldiğimizde adam bana şöyle dedi: "Ey üstad, Allah sana hayır ve mükafat versin. Bana gelince; vallahi ber bu kitaptan bir harf dahi anlamadım!"»

Ebu Osman, bu senede vefat etti. Fakat 248. senede vefat ettiğine dair bir rivayet de vardır. [\[13\]](#)

Hicretin İkiyüzkırkseki Senesi

Muntasır, Vasıf et-Türkî'yi Bizanslılarla savaşmak üzere Anadolu'ya gönderdi. Bunun sebebi şuydu: Bizans imparatoru Şam'e yönelmişti. Bunun için Muntasır, Vasıfı hazırlamış; ona bol miktarda asker, teçizat ve para vermişti. Ayrıca Bizanslılarla savaşı sona erdirdikten sonra sınırda dört yıl müddetle ikamet etmesini emretmişti. Irak valisi Muhammed b. Abdullah, büyük bir kitap yazarak ona göndermişti ki, bu kitabında insanları savaşa teşvik edip rağbetlendiren birçok ayetler vardı.

Bu senenin safer ayının bitimine yedi gün kala cumartesi gecesini Muntasır, Abdullah el-Mutez ile Müeyyed İbrahim'i veliahtlıktan azletti. Kendilerini bu muameleye şahit tuttu. Halifelik yapmaktan aciz olduklarına dair ikrarlarını aldı. Müslümanların kendilerine yapmış oldukları veliahdlık bey'atından sorumlu olmadıklarına dair ifade verdiler. Ama bundan önce Muntasır, kendilerini tehdit edip ölümle korkutmuştu. Onlar çaresiz kaldıkları için bu ikrarda bulunmuşlardı.

Muntasır'ın amacı, bazı Türk komutanların tavsiyesi üzerine oğlu Abdülvehhab'ı veliahdlığa geçirmekti. Halkın, ayanın, kadıların, komutanların ve kabile reislerinin huzurunda oğlunu veliahd tayin ettiğine dair bir nutuk irad etti. Oğlu Abdülvehhab'ı veliahdlığa tayin ettiğini bildiren mektuplarını, halk öğrensini diye memleketin her tarafına gönderdi. Bu olayın minberler üzerinden halka duyurulmasını, ilan yerlerine yazılmasını emretti. Allah, işini başa çıkarır.

Halife Muntasır, veliahdlığı kardeşlerinin elinden alıp kendi oğluna vermek istemişti ama, kader ona muhalefet etti ve onu yalanladı. Çünkü babasının öldürülmesinden sonra kendisi ancak altı ay yaşayabildi. Bu senenin safer ayının sonlarına doğru bir hastalığa yakalandı ve sonunda öldü.

Muntasır, rüyasında bir merdivene çıktığım, merdivenin yirmibe-Şinci basamağına vardığını görmüştü. Bu rüyasını bir yorumcuya an-

latmış, o da kendisine: "Yirmibeş sene müddetle halifelik yapacaksın." demişti, ama ömrü bu senede sona erdi.

Adamın biri dedi ki: «Bir gün Muntasır'ın huzuruna vardığımızda onun şiddetle ağlayıp inlediğini gördüm. Arkadaşlarındaki biri niçin ağladığını sorunca şöyle dedi: "Rüyada babam Mütevekkil'i gördüm. Bana şöyle diyordu: "Yazıklar olsun sana ey Muhammed! Beni öldürdün. Bana zulmettin, hakkımı gasbettin. Halifeliği zorla elimden al-din. Allah'a yemin ederim ki benden sonra çok az günler yaşayacak, sonra Cehennem'e gideceksin!" İşte bu rüyayı gördükten sonra göz-yaşlanmı tutamıyorum, rahat olamıyorum."

İnsanları kandırıp onları fitneye düşüren arkadaşlarından biri bu rüya sebebiyle ona dedi ki: "Bu bir rüyadır. Doğru da olabilir, yalan da olabilir. Kalk, içki sofrasına oturalım ki, hüznün ve kederin gitsin." Muntasır da içki sofrası kurulmasını emretti. Sofra kuruldu, nedimler geldi, içki içmeye başladılar. Ama onun artık gücü ve şevki kırılmıştı. Ölünceye kadar donuk ve şevksiz oldu, kendini bir türlü to-parlayamamıştı.»

Ölümüne neden olan hastalığın ne olduğunu kesin olarak söyle-yemediler. Kimi başında bir hastalık peyda olduğunu, kulağına yağ damlatıldığını, bu yağın dimağına ulaşması nedeniyle ölümünün ça-buklaştığını söyledi. Kimi de midesinin şiştiğini, şişkinliğin kalbine de sirayet ettiğini, bu nedenle vefat ettiğini söyledi. Kimi boğazında bir yara meydana geldiğini, on gün süren bu hastalıktan sonra öldüğünü söylemiştir. Kimi ise, hacamatçının zehirli bir neşterle kanını aldığını ve bu nedenle aynı günde vefat ettiğini söylemiştir.

İbn Cerir dedi ki: «Arkadaşlarımızdan birinin anlattığına göre o hacamatçı evine döndüğünde vücudunda ateş meydana gelmiş, talebelerinden birini yanına çağırarak vücudundan kan almasını emretmiş. Talebesi de üstadının makasını alarak onunla vücudundan kan almıştı. Üstadı işin farkında değildi. Allah hacamatçıya bu durumu unutturmuştu, hatırlayamadı. Sonra Muntasır'dan kan alırken kullandığı zehirli neşterle kendisinden kan alındığını gördü. Ama artık iş işten geçmiş; zehir, vücuduna sirayet etmişti. Ölerken bu suçunu itiraf etmişti, zaten kendisi de aynı gün ölmüştü.»

İbn Cerir'in anlattığına göre halife Muntasır'ın annesi ölüm hastalığında yatmakta olan oğlunun yanına gitmiş ve: "Durumun nasıl?" diye sormuş, oğlu da: "Dünyam da ahiretim de gitti." demişti.

Anlatıldığına göre Muntasır, hayattan ümidini kesip çevresinde ziyaretçilerin kendisini kuşattıklarını görünce şu şiiri okumuştur:

"Elde ettiğim dünyalığa nefsim sevinmedi; Ama ben yüce Rabbin huzuruna gider oldum." Halife Muntasır, hicretin 248. senesinin rebiyülahir ayının bitimine beş gün kala pazar günü ikinci vakti yirmibeş yaşında vefat etti Yirmialtıncı seneden altı ay yaşadığı da söylenir. Ama sadece altı ay halifelik yaptığı hususunda ihtilaf yoktur. İbn Cerir'in kendi arkadaşlarından birinden naklettiğine göre halife Muntasır hilafete geçtiğinde halk: "O, halifelikte altı aydar fazla kalmayacak." diyormuş. Bu süre, babasını halifelik için öldüren kişinin halifelik süresi idi. Nitekim Şireveyh b. Kısra da hükümdar olmak için babasını öldürdükten sonra ancak altı ay hükümdarlık yapmış ve sonra da ölmüştü. Muntasır, iri gözlü, burun kemeri yüksek, kısa boylu, heybetli ve güzel bedenli idi. Annesi Habeşiye er-Rumiye'nin tavsiyesi üzerine o, Abbasilerden mezarı belli olan ilk halife oldu. Onun güzel sözlerinden biri şudur: "Allah'a yemin ederim ki, batıl yolda olan kişi asla yücelmez. Ay onun alnından doğsa bile yükselemez. Haklı kişi de bütün dünya ona karşı birleşip cephe kursa bile asla alçalmaz ve zelil olmaz." [\[14\]](#)

Müstain Billah'ın Halifeliği

Ebü'l-Abbas Ahmed b. Muhammed el-Mutasım. Muntasır'ın vefat ettiği günde kendisinin halifeliğine bey'at edildi. Bütün hall kendisine bey'atını sunduktan sonra Türklerden az sayıda kimselerden oluşan bir grup çıkıp: "Ya Mutez, ya Mansur!" demeye başladılar. Bunların etrafında bir grup halk toplandı. Ordunun büyük bir kısmı Müs-tain'den yana olup olaya müdahale etti. İki taraf birkaç gün süreyle şiddetlice savaştılar. Sonra da her iki gruptan adamlar öldürüldü. Bağdat'ın birçok yerleri yağmalandı cidden çok ve yaygın fitneler cereyan etti. Sonra Müstain düzeni sağlayıp otoritesini kurdu. Bazı görevlileri azledip yerlerine yeni görevliler tayin etti. Bazı kimselerle münasebetlerine son verip bazı kimselerle deyen münasebetler kurdu. Emirler ve yasaklar verdi. Fakat bu hal birkaç gün sürdü. Uzun müddet devam etmedi. Bu senenin cemaziyelahir ayında Büyük Boğa öldü. Müstain Bil-lah, onun yerine oğlu Musa b. Boğa'yı tayin etti. Büyük Boğa'nın çok yararlı faaliyetleri, kıymetli eserleri, yüksek himmeti görülmüştü. Doğuda ve batıda peşpeşe gazalar yapmıştı. Kıymeti 10.000 dinarı bulan eşyaları ve emtiası miras kalmıştı. Kıymeti 3.000 dinarı bulan on tane mücevher de bırakmıştı. Ayrıca halis altın ve gümüşle süslenmiş üç cübbesi vardı. Bu senede Humuslular, valilerine karşı ayaklandılar ve saldırıya geçtiler. Onu Humus'tan sürdüler. Halife Müstain de Humusluların önde gelenlerinden yüz kişiyi yakaladı, sonra da şehrin surlarının yıkılmasını emretti. Bu senede Muhammed b. Süleyman ez-Zeynebî, insanlara haccettirdi. Bu senede Ahmed b. Salih, Hüseyin b. Ali el-Kerabisî, Abdülceb-bar b. Alâ, Abdülmelik b. Şuayb, İsa b. Hamıad Muhammed b. Hu-meyd er-Razî, Ebu Küreyb, Muhammed b. Yezid Ebu Hişam er-Rifaî gibi meşhur şahsiyetler vefat ettiler. Muhammed b. Yezid'in dedesi Ebu Hişam'ın asıl adı Ebu Hatim Sehl b. Muhammed b. Osman b. Yezid el-Cüşernî'dir. Bu zat nahivci ve lügatçı olup çok sayıda eseri vardı. Lügat ilminde parlak bir sima idi. Ebu Ubeyd ile Asmaî, onunla ilgilendiler. Fakat o, daha ziyade Ebu Zeyd el-Ensârî'den rivayetlerde bulunmuştur. Müberred, İbn Dü-reyd ve diğerleri de kendisinde ilim tahsil ettiler. Salih bir kimse olup çok sadaka verirdi. Kur'ân-ı Kerim'i çok okurdu. Her gün bir dinar sadaka verir, her hafta bir hatim indirirdi. Çok şiirleri vardı. Şiirlerinden biri şudur: "Onun güzel yüzünü açığa çıkardılar. Ona meftun olanları ayıplayıp kınadılar. Eğer beni korumak isteselerdi onun güzel yüzünü örterlerdi."

Bu zat, bu senenin muharrem ayında vefat etmiştir. Receb ayında vefat ettiğine dair zayıf bir rivayet de vardır. [\[15\]](#)

Hicretin İkiyüzkırkdokuzuncu Senesi

Bu senenin receb ayının ortasında cuma günü Müslümanlarla Rumlar Malatya yakınında karşı karşıya geldiler. Şiddetli bir savaşa tutuştular. Bu savaşta her iki taraftan da çok sayıda insan öldürüldü. Müslümanların komutanı Ömer b. Abdullah b. Akta, beraberinde 1.000 kadar Müslüman savaşçıyla birlikte Öldürüldü. Aynı şekilde islâm ordusundaki komutanlardan biri olan Ali b. Yahya el-Ermenî de öldürülmüştü. Innâ lillâh ve innâ ileyhi râciûn (Doğrusu biz Allah'a aidiz ve O'na dönücüleriz.)

Bu iki komutan İslâm'a yardımcı olanlarının en büyüklerinden idiler.

Bu senenin safer ayının ilk gününde, Bağdat'ta büyük bir fitne koptu. Şöyle ki: Halk, hilafet işine el koyan ve Mütevekkil' öldüren; Muntasır'ı, ondan sonra da Müstain'i pençelerine alan bir grup komutandan rahatsız olmuş, onlara karşı ayaklanmıştı. Hapishaneye hücum ederek oradaki mahkumları çıkarmışlar, iki köprüden birine gızdıp birini yıkmışlar, diğerini de ateşe vermişlerdi. Halkın tümünün ayaklanması için çağrıda bulunmuşlar, bu çağrı neticesinde etraflarında büyük bir kalabalık toplanmış ve gidip birçok yerleri yağmala-mışlardı. Bu olaylar Bağdat'ın doğu tarafında cereyan etmişti. Sonra varlıklı kimseler, Bağdatlılardan çok miktarda mal ve para toplayarak Müslümanları öldüren düşmanlara karşı savaşmaları için sınıra gidecek askerlerin ihtiyaçlarını karşılama işine koyuldular. Cibal, Ahvas, Fars ve diğer yerlerden insanlar, Rumlarla savaşmak üzere sidip toplandılar. Çünkü halife ve askerleri Bizans'la savaşmaya, İslâm düşmanlarını öldürmeye asla teşebbüs

etmemişlerdi. Hilafet tarafı zayıflamış, halife ve askerleri şarkıcı cariyeleri dinlemek ve eğlenceye dalmakla meşgul olmuşlardı. İşte halk buna öfkelenmiş ve yukarıda anlattığımız isyan hareketini başlatmıştı.

Bu senenin rebiyülevvel ayının bitimine dokuz gün kala Samarra halkı zindana hücum ederek oradaki hükümlülere çıkarıp serbest bırakmışlardı. Onlar da Bağdatlılar gibi isyana girişmişlerdi. Kendilerine "Zürafâ" denilen bir grup asker isyancıları bastırmak üzere hücumla geçince halk onları bozguna uğratmıştı. İşte o esnada Vasıf, Küçük Boğa ve bütün Türk komutanlar isyancıların üzerine hücumla geçmiş ve halktan çok sayıda insan öldürmüşlerdi. Uzun süren fitneler cereyan etmiş, neticede fitne alevleri sönmüş, kargaşa dinmişti.

Bu senenin rebiyülahir ayının ortalarında Türkler arasında da bir fitne koptu. Şöyle ki: Halife Müstain, hilafet işlerini idaresini ve beytülmañ paralarının harcanmasını üç kişinin eline bırakmıştı. Bunlar da şu kişilerdi: Türk Atamış, bu halifenin en has adamlarından olup vezir makamdaydı. Halife Müstain'in oğlu Abbas da bunun yanında eğitim görüyor ve Farsça öğreniyordu. İkincisi de Şahek adındaki hadimdi. Üçüncüsü ise halifenin annesiydi. Halife, annesinin her istediğini veriyordu. Annesinin Seleme b. Said adında Hristi-yan bir katibi vardı.

Atamış, israfâ başladı. Beytülmaldaki paraların çoğunu harcadı. Neticede beytülmalda hiçbir şey kalmadı. Türkler buna kızdılar. Onu kıskandılar. Müstain'in yanmdayken onu hilafet sarayında çembere alıp hücumla geçtiler. Müstain, Atamış'ı onlara karşı koruyamadı. Türkler de onu horlayıp küçölterek yakaladılar, Öldürdüler. Mallarını, eşyalarını ve evlerini yağmaladılar. Halife Müstain de Atamış'tan sonra yerine Ebu Salih Abdullah b. Muhammed b. Yezdad'ı vezirliğe tayin etti. Küçük Boğa'y Filistin'e, hadim Vasıfı ise Ahvaz'a vali tayin etti. Çok kargaşalar ve fitneler cereyan etti. Halifenin gücü azaldı, zayıfladı.

Bu senenin cemaziyelahir ayının üçünde perşembe günü, Samar-ra daki Mağribliler harekete geçtiler. Toplanıp bir araya geldiler,ama sonra dağıldılar.

Bu senenin cemaziyevvel ayının bitimine beş gün kala cuma günü (6 Temmuz) Samarra'da şiddetli sağanak yağmurlar yağdı. Şimşekler çaktı, peşpeşe yıldırımlar düştü, etrafı kara bulutlar kapladı. Yağmurlar sabahtan, akşam güneşin sararmasına kadar aralıksız yağdı.

Bu senenin zilhicce ayında Rey şehrinde şiddetli bir deprem meydana geldi. Bu depremin ardı sıra meydana gelen korkunç sarsıntı nedeniyle evler yıkıldı. Çok sayıda insan Öldü. Reyliilerin hayatta kalanları da çöle çıktılar.

Bu senede Mekke valisi Abdüssamed b. Musa b. Muhammed b. İmam İbrahim insanlara haccettirdi.

Bu senede Eyyüb b. Muhammed el-Vezzan, "Sünen" kitabının sahibi Hasan b. Sabbah el-Bazzar, Hafız Reca b. Merca, "Tefsir i Ke-bir"ın sahibi Abd b. Humeyd ve Amr b. Ali el-Fellas gibi meşhur şahsiyetler vefat ettiler. [\[16\]](#)

Ali B. El-Cehm

Ali b. el-Cehm b. Bedr b. Mesud b. Esed el-Kuraşı es-Samî. Same b. Lüey el-Horasanî evladındandır. Same b. Lüey, asle Horasanlıdır, ama sonraları gelip Bağdat'a yerleşmiştir.

Ali b. el-Cehm meşhur şairlerden, muteber diyanet ehli kimselerdendir. Çok güzel şiirler ihtiva eden bir şiir divanı vardır. Ancak bu şiirlerinde Hz. Ali'ye haksız hücumlarda bulunmuştur. Mütevekkil'in has adamlarındandı, ama Mütevekkil daha sonra ona gazablanarak Horasan'a sürgün etti ve Horasan valisine de onu soyduktan sonra kırbaçlamasını emretti. Vali de bu emri yerine getirdi.

Ali b. Cehm'in güzel şiirlerine şu örneği verebiliriz:

"Öyle bir belâ ki hiçbir belâ ona denk olamaz.

Öyle bir düşmanlık ki, asaletli ve dindar kimseler bu düşmanlığı gösteremez.

Koruyamadığı ırzını sana mubah kılar.

Ve seni korunmuş bir ırzın bahçesinde de otlatır."

Kendisini yerdiği zaman Mervan b. Hafsa onun yergisi ile ilgili olarak şöyle demişti:

"Senin ömrüne yemin ederim ki Cehm b. Bedr şair değildir. O, şiirden uzak olduğu halde şairlik iddiasında bulunuyor. Ama benim babam onun annesinin komşusu idi.

:tslam taht

Bu, şairlik iddiasında bulununca ben onun hakkında şüpheye kapıldım."

Ali b Cehm önceleri Şam'a gelmiş, sonra Irak'a gitmişti. Haleb'i cti&inde Beni Kelb kabilesinden bazı kimseler onu saldırmışlar, o İL onlarla boğuşmuş ve ağır yaralanmıştı ki, bu yaralanma neticesinde ölmüştü. Cebinde şu şiirin yazılı olduğu bir kağıt görmüşlerdi:

"Uzak diyardaki garibe acıyın. O kendi nefesine ne yapabildi ki? Dostlarından ayrıldı. Ondan sonra dostları hayattan yararlanıp fayda göremediler."

Ali b. Cehm, bu senede kendisine yapılan saldırı nedeniyle vefat etmişti. [\[17\]](#)

Hicretin İkiyüzellinci Senesi

Bu senede Ebü'l-Hüseyin Yahya b. Ömer b. Yahya b. Hüseyin b. Zeyd b. Ali b. Hüseyin b. Ali b. Ebi Talib isyan etti. Ebü'l-Hüseyin Yahya'nın annesi, Ümmü Hüseyin Fatıma binti Hüseyin b. Abdullah b, İsmail b. Abdullah b. Cafer b. Ebi Talib idi Bu isyan hareketinin nedeni şuydu:

Ebü'l-Hüseyin Yahya, şiddetli bir yoksulluğa maruz kalmıştı, Fakr-u zaruret içindeydi. Samarra'ya giderek Vasıftan kendisine erzak vermesini istedi. Ne var ki Vasıf ona çok ağır sözler söyledi. O da Küfe'ye döndü.

Burada bedevilerden bir grup etrafına toplandı, Kûfelilerden de bir grup insan gelip onun yanında yer aldı. Feluce'ye gidip konakladı. Etrafındaki insanların sayısı orada daha da çoğaldı.

Bunun üzerine Irak valisi Muhammed b. Abdullah b. Tahir, Küfe'deki naibi Ebu Eyyüb b. Hasan b. Musa b. Cafer b. Süleyman'a mektup yazarak Ebü'l-Hüseyin Yahya ile savaşmasını emretti. Fakat bundan önce Ebü'l-Hüseyin Yahya b. Ömer, adamlarından bir grupla birlikte Küfe'ye girdi. Beytülmalı teslim aldı. Fakat orada 2.000 dinar ve 70.000 dirhemden başka para bulamadı. Bu paralan aldı. Küfe'de durumu gittikçe kuvvetlendi. Oradaki iki zindanı açıp mahkumları serbest bıraktı. Halifenin naiblerini de Küfe'den kovdu. Mallarını ellerinden aldı.

Ebü'l-Hüseyin Yahya'nın durumu, Küfe'de cidden güçlendi. Etrafında Zeydilerden ve diğerlerinden bir grup teşekkül etti. Sonra şehirden çıkıp Küfe sevadına gitti. Daha sonra tekrar Küfe'ye döndü. Vechülfüls lakabıyla bilinen Abdurrahman b. Hattab onunla karşılaştı. Şiddetli bir şekilde savaşa tutuştu. Neticede Vechülfüls hezimete uğradı. Ebü'l-Hüseyin Yahya b. Ömer, Küfe'ye girdi ve halkı, âl-i Mu-hammed'den Rızaya bey'at etmeye çağırdı. Durumu cidden kuvvetlendi. Kûfelilerden çok sayıda insan gelip etrafında toplandı. Ayrıca Bağdat halkından ve diğerlerinden olan Şîîler de onu lider kabul ettiler. Ehl-i Beyt'ten olup ortaya çıkan ve daha önce isyan edenlerden daha fazla sevdiler onu.

O da silah, savaş aleti ve savaşçı toplamaya başladı. Küfe naibi şehirden kaçıp gitti. Fakat dışarıda bir yerde bekledi. Bu esnada halife tarafından, Muhammed b. Abdullah b. Tahir komutasında büyük bir askeri birlik takviye olarak geldi. Bunlar dinlendiler, atlarını topladılar.

Receb ayının 12. gününde, bazı görüşü kıt kimseler, Ebü'l-Hüseyin Yahya b. Ömer'e, askerleriyle birlikte çıkıp Hüseyin b. İsmail'le savaşmasını ve askerlerini bozguna uğratmasını tavsiye ettiler. O da kalabalık bir askeri birliğin başında yola koyuldu. Ordusunda çok sayıda süvari ve piyade vardı. Kûfelilerden bazı silahsız kimseleri de ordusuna katmıştı. Yahya b. Ömer, Hüseyin b. İsmail'in üzerine gitti. İki taraf gecenin sonunda, zifiri karanlıkta şiddetli bir şekilde savaşa tutuştu. Şafak doğduğu sırada Ebü'l-Hüseyin Yahya b. Ömer'in adamları bozguna uğramışlardı. Atı kendisini sırtından yere attı, sonra sırtına birkaç çifte yurdu. Yere düştü. Yakalayıp başını keserek emire gönderdiler. Emir İbn Tahir de ertesi sabah onun kesik başını Abdurrahman b. Hattab'ın kardeşi Ömer b. Hattab ile halifeye gönderdi. Kesik başı gündüzün bir saatinde Samarra'da bir yer dikildi. Sonra Bağdat'a gönderildi. Orada da köprü yanında bir direğe geçirildi. Ama kalabalık çok olduğundan ötürü kesik başı ortalarda bırakıl-mayıp sütunun üzerinden alınıp silah ambarına konuldu.

Ebü'l-Hüseyin Yahya b. Ömer'in kesik başı Muhammed b. Abdullah b. Tahir'in yanına götürüldüğünde halk fetih ve zaferinden ötürü onu tebrikeye gitmeye başladı. O esnada Ebu Haşim Davud b. Heysem el-Caferî de Muhammed b. Abdullah b. Tahir'e gidip şöyle dedi:

- Ey Emir! Sen öyle bir adamın Öldürülmesi nedeniyle tebrik ediliyorsun ki, şayet Rasûlullah (s.a.v.) hayatta olsaydı, bu adamın öldürülmesi nedeniyle insanlar ona başsağlığı dileyecelerdi!

Muhammed b. Abdullah b. Tahir, bu sözleri karşısında Ebu Haşim Davud'a cevap vermedi. Sonra Ebu Haşim Davud el-Caferî şu şiiri okuyarak huzurdan çıkıp gitti:

"Ey Beni Tahir, Ebü'l-Hüseyin Yahya'nın cesedinin etini yeyin ama onun eti hastalıklıdır.

Peygamber (s.a.v.)'in evladının eti, afiyetle yenilecek bir et değildir.

Öyle bir intikam ki talibi Allah ola;

O intikam mutlaka tam bir şekilde alınacaktır, alınması da layıktır."

Hanfe, Küfe naibi Hüseyin b. İsmail'e bir komutanını gönderdi. Ebü'l-Hüseyin Yahya b. Ömer öldürüldükten sonra bunları Küfe'ye girdiler. Komutan, Kûfelilerin boyunlarını kılıçla vurmaya istedi, ama useyin b. İsmail ona engel oldu. Siyah, beyaz herkes ölümden kur-

tulup güvene kavuştu ve Cenâb-ı Allah bu fitne ateşini söndürdü.

Bu senenin ramazan ayında Hasan b. Zeyd b. Muhammed b. İsmail b. Hüseyin b. Zeyd b. Hasan b. Ali b. Ebi Talib, Taberistan taraflarında isyan etti.

İsyan sebebi şuydu: Yahya b. Ömer öldürülünce Halife Müstain, Taberistan'ın bir mıntikasını Muhammed b. Abdullah b. Tahir'e ikta' olarak vermişti. Muhammed b. Abdullah b. Tahir de Cabir b. Harun adındaki Hristiyan bir katibini o ikta' arazileri kendisi adına teslim almak üzere Taberistan'a göndermişti. Cabir b. Harun Taberistan'a varınca, halk buna cidden üzüldü ve Hasan b. Zeyd'e haber salarak duruma el koymak üzere gelmesini istediler. Hasan b. Zeyd, Taberistan'a gelince kendisine bey'at ettiler. Etrafında Deylemlilerden bir cemaat ve o mıntıkların komutanlarından bir grup toplandı. Daha sonra Hasan b. Zeyd, maiyetini ardına katarak Taberistan'ın Amil şehrine gitti, orayı zorla ele geçirdi. Haracını topladı. Durumu cidden kuvvetlendi.

Bir zaman sonra oradan çıkarak bölgenin emiri Süleyman b. Abdullah'la savaşmaya gitti. İkisi karşı karşıya geldiler. Aralarında birçok çarpışma cereyan etti. Neticede Süleyman, misli görülmemiş bir şekilde bozguna uğradı. Ailesini ve malını

terkedip gitti. Cürcan'a dönmedi. Hasan b. Zeyd, Sariye şehrine girdi. Oradaki malları ve eşyaları ganimet edindi. Süleyman'ın çoluk çocuğunu ve aile efradını da bineklere bindirerek izzet ve ikram ile yola koydu. Böylece Hasan b. Zeyd, Taberistan'ın tümüne hakim oldu. Sonra Rey'e asker gönderdi. Orayı da ele geçirdi. Oradaki Tahirileri şehirden kovdu. Sonra Heme-dar askerine de haber saldı. Halife Müstain bu durumdan haberdar olunca -ki o zaman onun hilafet işlerini Vasıf et-Türkî yürütüyordu-çok kederlenip üzüldü. Hasan b. Zeyd ile savaşmak üzere ordu hazırlanması için çalışmaları başlattı. Bu senenin arefe gününde Rey şehrinde Ahmed b. İsa b. Hüseyin es-Sağır b. Ali b. Hüseyin b. Ali b. Ebi Talib ve İdris b. Musa b. Abdullah b. Musa b. Hasan b. Hasan b. Ali b. Ebi Talib isyan ettiler. Bayram gününde Ahmed b. İsa insanlara bayram namazını kıldırdı ve halkı âl-i Muhammed'den Rıza'ya bey'ata davet etti. Muhammed b. Ali b. Tahir onunla savaştı. Ahmed b. İsa onu mağlub etti ve durumu cidden kuvvetlendi. Bu senede Humuslular, valileri Fadl b. Karin'e karşı hücumla geçtiler ve receb ayında onu öldürdüler. Halife Müstain de Humuslular üzerine Büyük Boğa'nın oğlu Musa'yı şevketti. Musa, Resten mıntıkasında onlarla savaştı. Humuslular bozguna uğrattı ve halkın bir kısmını öldürdü. Birçok yerleri yaktı. Önde gelenleri esir aldı. Bu senede Fars diyarında Şakiriler ve askerler ayaklandılar. Abi, b. İshak b. İbrahim'e karşı hücumla geçtiler. Abdullah onlardan kaçıp gitti. Kendisi kaçınca evi yağmalandı. Ayaklananlar, Muhammed b. Hasan b. Karin'i de öldürdüler. Bu senede Halife Müstain, Cafer b. Abdülvahid'e gazablanarak onu Basra'ya sürgün etti. Bu senede hilafet merkezindeki Emevilerden bir kısmının rütbeleri düştü. Bu senede Mekke emiri Cafer b. Fadl insanlara haccettirdi. Bu senede Ebu Tahir Ahmed b. Amr b. Şerh, meşhur kurralardan Bezzî, Haris b. Miskin, Ebu Hatim es-Sicistanî, İyad b. Yakub er-Re-vacî, "Kelam" adlı eserin ve diğer bazı eserlerin sahibi Amr b. Bahr el-Cahiz, Kesir b. Ubeyd el-Humusî ve Nasr b. Ali el-Cehdemî gibi meşhur şahsiyetler vefat ettiler. [\[18\]](#)

Hicretin İkiyüzeİlBirinci Senesi

Bu senede Müstain ile Küçük Boğa ve Vasıf, Bağır et-Türkî'yi Öldürmeye karar verdiler. Bağır et-Türkî, Mütevekkil'i bizza öldüren büyük komutanlardandı. Mütevekkil'i öldürdüğünden ötürü iktâ arazileri çoğaltılmış, yetkileri artırılmıştı. Bağır et-Türkî öldürülmüş, katibi Hristiyan Delil b. Yakub'un evi yağmalanmış, kendisinin de mallarına ve mahsûllerine el konulmuştu. Halife Müstain bir gemiye binerek Samarra'dan Bağdat'a hareket etti. Onun oradan ayrılması nedeniyle işler bozuldu, düzen alı üst oldu. Bu hadise bu senenin muharrem ayında vuku bulmuştu. Halife gidip Muhammed b. Abdullah b. Tahir'in evine konuk oldu.

Bu senede Bağdat askerleriyle Samarra askerleri arasında çok çirkin hadiseler ve fitneler cereyan etti. Samarra halkı Mutez'e bey'ata davet edildi. Bağdatlılar, Müstain'in yönetimi altında düzen kurdular. İşler yoluna girdi.

Mutez ile kardeşi Müeyyed, zindanlardaki hükümlüleri serbest bıraktılar. Samarra halkı Mutez'e bey'at etti. O da Samarra'daki bey-tûlmalda bulunan 500.000 dinarı aldı. Müstain'in annesinin hazine-sindeki 1.000.000 dinara da el koydu. Abbas b. Müstain'in 600.000 dinarını ele geçirdi. Mutezin Samarra'da durumu cidden kuvvetlendi.

Müstain, Muhammed b. Abdullah b. Tahir'e, Bağdat'ı istihkam etmesini, iki surda ve hendekte tedbirler almasını emretti. Bu işler !Çm 330.000 dinar harcadı. Her kapıya bir muhafız koydu. Surların ezerine beş adet mancınık diktirdi. Bunlardan biri "Gadban" adındaki mancınıktı ki, cidden çok büyüktü. Ayrıca altı arrade de koydurdu. (Arradeler mancınıkları andıran savaş aletleriydi.) Birçok silah ve hazırlandı. Düşman askerleri Bağdat'a giremesinler diye her taraftaki köprüler atıldı.

Mutez, Muhammed b. Abdullah b. Tahir'e mektup yazarak onu kendisi yanında yer almaya davet etti. Babası Mütevekkil'ir ondan aldığı kesin söz ve teminatları ve babasından sonra kendisinin veliahtlığına dair bey atı hatırlattı, ama Muhammed b. Abdullah ona iltifat etmedi, teklifini geri çevirdi. Anlatımı burada uzun sürecektir çok delil ileri sürdü.

Müstain ile Mutez'den her biri ayrı ayrı Büyük Boğa'nın oğlu Musa'ya mektuplar göndererek onu kendi taraflarına davet ettiler. Musa o zaman, Humuslularla savaşmak için Şam taraflarında bulunuyordu. Müstain ile Mutez'in her biri onu, kendi seçkin adamlarına mahsus sancaklarla onurlandırdılar. Müstain ona mektup yazarak hemen yerine bir vekil bırakarak Bağdat'a yanma gelmesini istedi. O da hemen bineğine binerek Samarra'ya gitti ve Müstain'e karşı Mutez'in cephesinde yer aldı. Aynı şekilde Küçük Boğa'nın oğlu Abdullah da babasının yanından, Bağdat'tan kalkıp Mutez'in yanına gitti. Diğer komutanlar ve Türkler de aynı yolu izlediler.

Mutez, kardeşi Ebu Ahmed b. Mütevekkil'i Müstain'le savaşma işinde görevlendirdi. Bu iş için ona büyük bir askeri birlik verdi. O da 5.000 kişiden oluşan Türkler ve diğerleri ile Bağdat tarafına gitti. Cuma günü Akbera'da namazı kıldı, kardeşi Mutez'in başarısı için dua etti. Sonra bu senenin safer ayının 7'sinde pazar gecesi Bağdat'a ulaştı. Askerler orada toplandılar. Ebu Ahmed'in ordusunda bulunan Bazincana adındaki biri bu durumla ilgili olarak şöyle bir şiir söylemişti:

"Ey Tahir'in oğulları! Allah'ın askerleridir bunlar; Ölüm bunlar arasında yaygındır.

Önlerindeki askerlere gelince liderleri Ebu Ahmed'dir. O ne güzel Mevlâ ve ne güzel yardımcıdır!"

Sonra aralarında çok uzun süren savaşlar ve cidden korkunç fitneler cereyan etti. İbn Cerir bunları uzun uzadıya anlatmıştır. Bundan sonra Mutez, Musa b. Arşinas'la birlikte 3.000 askeri, kardeşi Efc>u Ahmed'e takviye olarak gönderdi. Bu takviye

birlik, rebiyülevvel ayının bitimine bir gece kala Ebu Ahmed'e ulaştı. Bunlar Bağdat'ın batı tarafında Katrubel yanında durdular. Ebu Ahmed ile adamları ise Babü's-Şemmasiye yanında durmaktaydılar. Savaş alevleri sön-meksizin yanıyor, çarpışmalar cidden zorlu bir şekilde devam ediyordu. İki taraftan da adamlar ölüyordu.

İbn Cerir dedi ki: Anlatıldığına göre Mutez, kardeşi Ebu Ahmed'e bir mektup yazarak Bağdatlılarla yapmakta olduğu savaşta pasif davrandığından ötürü onu şöyle kınamıştı:

"Ölüm işi için üzerimizde yol vardır.

Zamanda da bizim için bazen genişlik, bazen darlık vardır.

Günlerimiz halk için ibrettir.

Bu günlerden bazısında sabahleyin, bazısında geceleyin baskın yaparız.

Bu günlerden bazıları bizler için musibettir. Bu musibet nedeniyle küçük çocuklar dahi ihtiyarlarlar.

Bu zorlu günlerde dost dostu bırakıp gider.

Geniş bir sur ki, onun zirvesi vardır. Gözler ona bakamazlar.

Engin bir deniz ki, yine gözler onu tam göremezler.

Helak edici bir savaş ve öldürmeye hazır bir kılıç,

Şiddetli bir korku ve müstahkem bir kale.

Sabahleyin uzun uzadıya bir ünleyici "Silah başına, silah başına!.." diye ünler, ama kimse uykudan uyanamaz.

Neticede biri yere düşer, biri yaralanır, biri yanar, biri de boğulur.

Biri ölür, biri cansız yere düşer, diğerini de mancınıklar tırmalarlar.

İşte burada gasplar var, burada yağmalar;

Burada daha önce mamur olan evler harap hale gelir.

Bizi bir yola sevkettiklerinde,

O yolun bize karşı kapatıldığını görürüz.

Allah'a yemin ederim ki, ey kardeşim, umduğum amaca ulaşacağız.

Allah'a yemin ederim ki, onun sayesinde bizler gücümüzün üstündeki işleri de başaracağız."

İbn Cerir dedi ki: "Bu şiir, hal' edilen Emin ve Memun fitnesi ile ilgili olarak Ali b. Ümeyye tarafından söylenmiştir diye bir rivayet vardır." Bağdat'ta Mutez'in kardeşi Ebu Ahmed ile Müstain'in vekili Muhammed b. Abdullah b. Tahir arasında fitne ve savaş devam etti. Bu senenin geride kalan ayları boyunca Bağdat şiddetli bir sıkıntı ve aman vermez bir kuşatma altında kalmıştı. İki taraftan da müteaddit Çarpışmalarda ve uğursuz günlerde çok sayıda adam ölmüştü. Bazan kbu Ahmed'in tarafı galib geliyor, şehrin bazı kapılarını ele geçiriyorlar; bunlara karşı Tahinler yani Muhammed b. Abdullah b. Tahir'in askerleri hücumu geçiyor ve onları kapıların yanından uzaklaştırıyor-ardı. Onlardan bazı askerleri öldürdükten sonra mevzilerine dönü- onlara karşı büyük bir sabırla savunma savaşı veriyorlardı.

azıklarının azalması ve şehir dahiline kervanların seyrek

olarak gelmesi nedeniyle Bağdatlılar zayıflamaya başladılar. Güçleri gittikçe azaldı.

Ayrıca bu sıralarda halk arasında, bu senenin sonunda, Muham-med b. Abdullah b. Tahir'in Müstain'i halifelikten hal' edip Mutez'e bey'at etmek istediğine dair bir şayiye yayıldı. Ama Muhammed b. Abdullah b. Tahir, kendisinin asla böyle bir niyeti olmadığını söyleyerek Halife Müstain'den ve halktan özür diledi. Bu işle alakası olmadığına çok ağır yeminler etti. Halk onur suçsuz olduğuna bir türlü inanamadı. Ayak takımından bazı kimseler İbn Tahir'in evinin etrafında toplandılar. Halife de orada bulunuyordu. Halifeden kendilerine görünmesini istediler ve ona İbn Tahir'den razı olup olmadığını soracaklarını söylediler. Gürültüler çok yükseldi. Nihayet halife, kalabalığın bulunduğu yerin üst tarafındaki bir pencereden peygamber hırkasını giyinmiş ve kılıcı da eline almış olarak karşılarına çıktı ve onlara şöyle hitab etti:

"Üzerimdeki şu hırcanın ve elimdeki şu kılıcın sahibinin hakkı için evlerinize geri dönmenizi ve İbn Tahir'den memnun olmanızı yemin ederek sizden istiyorum. Çünkü o benim nazarımda suçsuzdur!"

Halifenin bu konuşması üzerine gürültü dindi. Halk dönüp evlerine gittiler. Sonra halife, İbn Tahir'in evinden hadim Rızk'ır evine geçti. Bu hadise zilhicce ayının başlarında vuku bulmuştu. Kurban bayramı gününde halife, İbn Tahir'in evinin karşısındaki Cezire'de halka bayram namazı kıldırdı. Halife o gün insanların huzuruna çıktı. Önünde mızraklı muhafızlar üzerinde Peygamber hırkası, elinde de kılıcı vardı. Bağdat'ta yaşanan o gün, görülmesi gereken bir gündü. Halk cidden çok sıkıntıya düşmüştü. Kuşatma altında kalmış, fiyatlar yükselmiş, kıtlık başgöstermişti. Halk hem korku, hem de açlık tehlikesinin baskısı altındaydı. Cenâb-ı Allah'tan dünya ve ahiret-te afiyet diliyoruz.

İşler gittikçe tehlikeli boyutlar aldı, durum şiddetlendi. Çoluk çocuk aç kalıp erkekler güçlerini yitirdi. Artık başka çare kalmadığını anlayınca İbn Tahir, halife Müstain'i hal' etme niyetini açığa vurdu. Her ne kadar ona bu niyetini sarahaten söylemiyorsa da imalı konuşmaya başladı. Bundan sonra da açıkça yüzüne karşı bu niyetini dile getirdi. Onunla tartışmaya başladı ve şöyle dedi:

"Peşin olarak alacağın bir miktar mal ve para karşılığında ayrıca her sene ihtiyacın ve benimsediğin miktarda sana haraç verilmesi mukabilinde halifelikten feragat etmen maslahat gereğidir."

Nihayet zirvede bu tartışmalar devam etti. Neticede Müstain, Muhammed b. Abdullah b. Tahir'in önerisine olumlu cevap verdi.

O da kendisini halifelikten hal' ettiğine dair fermanı yazdı. Zilhicce ayının bitimine on gün kala cumartesi günü Muhammed b. Abdullah b. Tahir? Rusafe'ye gitti. Kadıları, fıkıhçıları topladı. Müstain'in, Mu-hammed b. Abdullah b. Tahir'e vekâle verdiğine şahid olsunlar diye nları gruplar halinde Müstain'in huzuruna soktu. Hacıpler ve hiz-tçiler ^e huzura girip şahid oldular. Sonra Muhammed b. Abdullah b. Tahir, Müstain'den hilafet cevherini teslim aldı. Gecenin bir kısmına kadar onun yanında kaldı. Sabah olunca insanlar çeşit çeşit fitnekârlıklar ve fesat içeren sözler söylemeye başladılar. İbn Tahir'e gelince o da Müstain'in yazmış olduğu mektubu bir ümera topluluğuyla Samarra'da bulunan Mutez'e gönderdi. Bu cemaat, Mutez'in yanma vardığında Mutez kendilerine ikramda bulunup hil'atler giydirdi, kıymetli armağanlar verdi.

Bu senenin rebiyülevvel ayında Kazvin ve Zencan diyarında Ehl-i Beyt'ten Hüseyin b. Ahmed b. İsmail b. Muhammed b. İsmail el-Er-kat b. Muhammed b. Ali b. Hüseyin b. Ali b. Ebi Talib (Kevkebî diye tanınırdı) isyan etti.

Bu senede Musa b. Ubeydullah el-Hasenî'nin ablasının oğlu İsmail b. Yusuf el-Alevî de isyan etti. Bu isyancılarla ilgili açıklamalar ileride gelecektir.

Bu senede yine Talibilerden Hüseyin b. Muhammed b. Hamza b. Abdullah b. Hüseyin b. Ali b. Hüseyin b. Ali b. Ebi Talib de Kûfe'de isyan etti. Halife Müstain bunun üzerine Müzahim b. Hakan'ı şevketti. Yapılan savaş neticesinde Talibilerden olan Alevi Hüseyin bozguna uğradı ve adamlarından çoğu öldürüldü.

Müzahim, Kûfe'ye girdiğinde orada 1.000 kadar evi yaktı. İsyancıların mallarını yağmaladı. İsyancı Hüseyin b. Muhammed'i bazı cariyelerini sattı. Bunlar azad olmuşlardı.

Bu senede İsmail b. Yusuf b. İbrahim b. Abdullah b. Hasan b. Hüseyin b. Ali b. Ebi Talib Mekke'de isyan etti. Mekke valisi Cafer b. Fadl b. İsa b. Musa, şehir dışına kaçtı. Evi yağmalandı. Arkadaşlarının evleri de talan edildi. Askerlerden ve diğeri Mekkelilerden bir grup öldürüldü.

ismail b. Yusuf, Ka'be'deki altın, gümüş, esans ve örtüleri aldı. Halktan da 200.000 dinar aldıktan sonra Medinetül n-Nebeviyye'ye gitti. Medine valisi Ali b. Hüseyin b. Ali b. İsmail, onun önünden ka-Çip gitti. Daha sonra İsmail b. Yusuf bu senenin receb ayında Mekke'ye döndü. Halkı muhasara altına aldı. Öyle ki halk, açlıktan ve susuzluktan ötürü helak oldu. Üç okka ekmek bir dirheme, bir rıtl (460 gr-) et dört dirheme, bir içim su üç dirheme satılmaya başladı. Mekikler onun yüzünden çok belalara maruz kaldılar.

ismail b. Yusuf, Mekke'de elliyedi gün ikamet ettikten sonra Cid-ye geçti. Oradaki tüccarların mallarını yağmaladı ve bineklere el °yau. Mekkelilere gönderilen azıkları kesti. Sonra Mekke'ye döndü.

Müslümanlara bu yaptığı zulüm nedeniyle Allah ona hayır mükâfat vermesin.

Arefe günü olunca insanlar ne gece ne de gündüz vakti arefede vakfe yapma imkânını bulamadılar. İsmail b. Yusuf hacılardan 1.100 kişiyi öldürdü, mallarını yağmaladı. O sene arefede ondan ve beraberindeki haramilerden başkası vakfe yapamadı. Allah onların yaptığı farz ve nafil ibadetlerden hiçbirini kabul buyurmasın. Bu senede hilafet otoritesi cidden zayıfladı.

Bu senede İshak b. Mansür el-Gönenç, Hamid b. Zenceveyh, Arar b. Osman b. Kesir b. Dinar el-Humusî ve Ebü'l-Beka Hişar

b. Abdül-melik el-Yezenî gibi meşhur şahsiyetler vefat ettiler. [\[19\]](#)

Hicretin İkiyüzellüikinci Senesi Müstain'den Sonra Mütevekkil Alallah'ın Oğlu Mutez Billahtn Hilafete Geçmesi

Bu senenin başında halifelik Ebu Abdullah Muhammed el-Mutez b. Cafer el-Mütevekkil b. Muhammed el-Mutasım b. Harur-Re-şid'in eline geçti. Mutez'in asıl adının Ahmed olduğu söylenir. Zübeyr olduğuna dair bir rivayet de vardır.

Müstain kendini hilafetten hal' edip Mutez'in hilafetine bey'at edince, bu senenin muharrem ayının 4'ünde cuma günü hatipler Bağdat camilerinde minberler üzerinde halkı Mutez Billah'ın halifeliğine bey'ata davet ettiler. Müstain de Rusafe'den kalkıp aile efradı ve cari-yeleriyle birlikte Hasan b. Sehl'in köşküne taşındı. Bu esnada Said b. Reca, maiyetindeki bir grup insanla yanma giderek Müstain'den peygamber hırkasını ve kırbacı alıp Mutez'e gönderdi. Sonra Mutez, Müstain'e haber göndererek yanında bulunan kıymetli mücevherden imal edilmiş iki yüzüğü istedi. Bu yüzüklerden birine "Burç" diğeri de "Cebel" deniliyordu. Müstain bunları Mutez'e gönderdi. Sonra Müstain, Mekke'ye gitmek istedi, ama buna imkân bulamadı. Basra'ya gitmek istedi. Kendisine: "Basra mıntıkası vebalıdır." denildi. O da, "Halifeliği bırakmak daha şiddetli bir vebadır." diye cevap verdi. Sonra Vasıt'a gitmesine izin verildi. 400 kadar muhafız refakatinde Vasıt'a gitti.

Halife Mutez, Ahmed b. Ebi İsrail'i vezirliğe tayin etti. Ona kaftan giydirdi, başına da taç koydu.

Bağdat'ta düzen sağlanıp halife Mutez'e tamamen bey'at edilip halk itaat altına alınınca her taraftan oraya azık gelmeye başladı. Halkın erzak ve yiyeceği bollaşdı. Ebu Ahmed de muharrem ayının 12'sinde cumartesi günü oradan ayrılıp Samarra'ya gitti. Yola çıkarken Muhammed b. Abdullah b. Tahir, büyük komutan ve emirlerle onu uğurladı. Ebu Ahmed de ona beş hu"at ve bir kılıç armağan edip Bağdat'a geri gönderdi.

İbn Cerir, şairlerin Mutez için yazdıkları övgüleri ve hal' edilmesinden sonra Müstain'e yazdıkları hicviyeleri nakletmiştir. Meselâ Muhammed b. Mervan b. Ebi'l-Cenub b. Mervan, şairlerin âdeti olduğu üzere şu şiirinde Mutez'i övmüş, Müstain'i dı yermiştir:

"Yönetim Mutez'in eline geçti, Müstain de eski haline döndü.
O da hakimiyetin kendisine ait olmadığını ve kendi kendini aldattığını biliyordu.
Mülkün sahibi olan Allah ona hükümdarlığı verdi, sonra da elinden aldı.
Ey Müstain! Allah sana bir mülk verdi, ama bu mülkü yine senin elinden aldı.
Halifelik Müstain'e uygun değildi.
O evli olup da bir başka kadınla müt'a nikâhlı yapan birine benziyordu.
İnsanlar nazarında ona yapılan bey'at ne çirkin bir bey'attı.
Onun hal' edildiğini söyleyen insanların sözü en güzel sözdü.
Keşke gemiler onun gövdesini taşırlarken denize atsalardı onu.
Onu denize atan kaptana canım feda olsun.
Senden önce nice hükümdarlar insanları yönettiler.
Onlar ne kadar eğri yola gittilerse de senin kadar gitmediler.
Senin yüzünden insanlar sıkıntıya düştüler, ama senden sonra genişliğe kavuştular.
Cenâb-ı Allah, darlıktan sonra genişlik yaratır.
Şenden sonra üzerimizdeki kötülükleri gideren hükümdarın,
Üzerindeki kötülükleri Allah gidersin ve onu korusun."
Halife Mutez, Samarra'dan Bağdat valisi Muhammed b. Abdullah b. Tahir'e bir mektup göndererek Vasıf ile Boğa'nın ve onların maiyetinde yer alan kimselerin adlarının divandan düşürülmesini emretti ve bu ikisini öldürmeye karar verdi. Sonra onlar gelip Mutez'in gönlünü aldılar. O da onları affetti ve onlardan hoşnud oldu.
Bu senenin receb ayında Mutez, Müeyyed lakabıyla tanınan kardeşi İbrahim'i.veliahdlıktan hal' edip kendisine kırk kırbaç vurdurduktan sonra hapse attı. Kardeşi Ebu Ahmed'i de hapse attı. Cuma günü olunca da Müeyyed'i hal' ettiğini hutbede insanlara duyurdu, na, kendini veliahtlıktan hal' ettiğine dair bir yazı yazmasını'emret-• Müeyyed bundan onbeş gün sonra da vefat etmişti. Bir rivayette atıldığına göre Müeyyed bir samur kürküne konularak kürkün iki tarafı bağlanmış ve Müeyyed sıkıntıdan Ölmüştü.
- Başka bir rivayette anlatıldığına göre Müeyyed başına vurulan kar topaklarından Ötürü donup ölmüştü. Zindandan çıkarılarak kendisine böyle bir işkence türü tatbik edilmişti. Üzerinde kar topaklarının darbe izi görülmemiş, kadılar ve ayan tabakasından bazı kimseler getirilerek vücudunda darbe izi bulunmadığına şahit tutulmuş, sebepsiz ve darbesiz öldüğüne dair imzaları alınmış, sonra kefenine sarılıp bir merkebe bindirilerek annesine gönderilmiş, annesi de onu defnetmişti. [\[20\]](#)

Müstain'in Öldürülmesi

Bu senenin şevval ayında Mutez, valisi Muhammed b. Abdullah b. Tahir'e mektup göndererek Müstain'in üzerine gönderilmek üzere bir askeri birlik hazırlamasını emretmişti. Vali de Ahmed b. Tolon et-Türkî'yi bu işle görevlendirmiş ve Müstain'e göndermişti. Ahmed b. Tolon, ramazanın bitimine altı gün kala yola koyulup Müstain'in yanına gitmiş ve şevvalin 3'ünde onu alıp Katol'a götürmüş, sonra da öldürmüştü. Başka bir rivayette anlatıldığına göre, ölünceye kadar dövülmüş ve dayak altında can vermişti. Dicle ırmağına atılarak boğulmak suretiyle öldüğü veya boynuna vurularak öldüğü yolunda çeşitli rivayetler vardır.

İbn Cerir'in anlattığına göre Müstain, kendisini öldürmek istediği zaman Said b. Salih et-Türkî'den iki rekat namaz kılmak için izin istemiş, o da kendisine bu izni vermişti. Namazın son secdesinde iken onu secde halinde öldürmüş ve cesedini namaz kıldığı yere defnetmişti. Mezarının yeri gizlenmiş, kimseye söylenmemiş, kesik başı Mu-tez'e gönderilmişti. Mutez, satranç oynamaktayken Müstain'in kesik başı huzuruna götürülmüş ve kendisine: "Bu hal' edilenin kesik başıdır." denilmiş, o da: "Bir kenara bırakın, oyunumu tamamladıktan sonra bakacağım." demişti. Oyununu tamamladıktan sonra kesik başa bakmış ve defnedilmesini emretmişti. Sonra da onu öldüren Said b. Salih'e 50.000 dirhem verilmesini emretmiş ve Salih'i Basra yardın işleri müdürlüğüne tayin etmişti.

Bu senede Mekke'de isyan hareketi başlatan, Harem'de dinsizlik faaliyetleri icra etmiş olan Alevi İsmail b. Yusuf Ölmüştü. Allah onu bu senede acil olarak helak etmiş ve ona asla mühlet vermemişti.

Önceki kısımlarda da anlatıldığı gibi bu senede Ahmed b. Muhammed el-Mutasım (yani Müstain) öldü.

Bu senede İshak b. Behlül, Ziyad b. Eyyüb, Muhammed b. Beş-şar, Gunder, Musa b. Müsennâ ez-Zemin, bir de Yakub b

İbrahim ed-Devrakî gibi meşhur şahsiyetler vefat ettiler. [\[21\]](#)

Hicretin İkiyüzelliüçüncü Senesi

Bu senenin receb ayında Mutez, Hemedan taraflarında bulunan ^bdülaziz b. Ebi Dülef le savaşmak üzere yola koyulması için Büyük Boğa'nın oğlu Musa'yı 4.000 kişilik bir askeri birliğin başında yola çıkardı. Abdülaziz b. Ebi Dülef isyan etmiş ve halifeye başkaldırmıştı. Etrafında Hemedanlılardan 20.000 kadar adam vardı. Neticede Musa ve ordusu, bu senenin sonunda

Abdülaziz b. Ebi Dülef i feci bir şekilde bozguna uğrattılar. Bu senenin ramazan ayında Kereç mıntıkasında aralarında ikinci bir savaş cereyan etti. Abdülaziz b. Ebi Dülef yine bozguna uğradı. Adamlarından çoğu öldürüldü ve kadınlarından, çocuklarından çoğu esir alındı.

Müslümanlar, Abdülaziz b. Ebi Dülefin annesini de esir alarak Mutez'e yetmiş yük kesik baş ve çok sayıda bayrak gönderdiler. Abdülaziz b. Ebi Dülef ten, istila etmiş olduğu birçok beldeleri geri aldılar.

Bu senenin ramazan ayında halife Mutez, Boğa eş-Şerabî'ye kaftan giydirdi. Başına taç koydu ve iki nişan taktı.

Bu senenin ramazan bayramında Bevazie denen yerde büyük bir savaş vuku buldu. Şöyle ki: Müşavir b. Abdülhamid Bevazic'de hakimiyetini ilan etti. Etrafında 70 kadar Harici toplandı. Bendar et-Ta-berî adında bir adam da 300 kadar askeriyle ona karşı hücumu geçti. İki taraf şiddetle savaştılar, elli kadar Harici Öldürüldü. Bendar'ın da 200 adamı öldürüldü. 50 adamı öldürüldüğü yolunda zayıf bir rivayet de vardır. Bendar da ölümler arasındaydı. Allah ona rahmet etsin. Sonra Müşavir, Hülvan'a yöneldi. Gidip Hülvanîlarla savaştı. Horasanlı hacılar da Hülvanlılara yardım ettiler. Müşavir onlardan 400 kadar kişiyi öldürdü. Allah ona lanet etsin ve onu kahretsin. Kendisinin de birçok adamı öldürüldü.

Bu senenin şevval ayının bitimine üç gün kala Vasıf et-Türkî öldürüldü. Halk onun Samarra'daki evini ve çocuklarının evlerini yağmalamak istedi, ama bunlara imkân verilmedi. Halife ona ait şeyleri Boğa eş-Şerabî'ye verdi.

Bu senenin zilkade ayının 14. gecesinde ay tutulması görüldü. Öyle ki aym çoğu görünmez oldu. Işığı söndü. Ay tutulması sona erince Bağdat'ta bulunan Irak valisi Muhammed b. Abdullah b. Tahir öldü. Ölüm sebebi, başında ve boğazında çıkar çibanlardı. Bu yüzden Ölmüştü.

Cenaze namazı kılınmak üzere cesedi getirildiğinde oğlu Tahir ile kardeşi Ubeydullah ihtilafa düştüler. Namazı kimin kıldıracağı hususunda anlaşamadılar. Nihayet kılıçlar çekildi, halk birbirini taşlamaya başladı. Gürültüler yükseldi. "Ya Tahir, ya Mansur!" diye bağırıp

çağırmaya başladılar. Ubeydullah, etrafında önde gelenler ve halkın ekâbiri bulunduğu halde doğru tarafına yöneldi, evine gitti. Cenaze namazını Muhammed b. Abdullah b. Tahir'in oğlu Tahir kıldırdı. Zaten cenaze namazını kıldırmasını babası ona vasiyet etmişti. Mutez, olup bitenlerden haberdar olunca hil'atleri ve valilik yetkisini Ubeydullah b. Abdullah b. Tahir'e gönderdi. Ubeydullah kendisini hiî'atle-: ri getiren adama 50.000 dirhem armağan verdi. - :

Bu senede Halife Mutez, kardeşi Ebu Ahmed'i Rey şehrinden önce Vasıta, sonra Basra'ya sürgün etti. Sonra da Bağdat'ı getirtti. -

Bu senenin zilkade ayının sonunda pazartesi günü Büyük Boğa'nın oğlu Musa ile hicretin 251. senesinde ortaya çıkıp c zamandan beri isyan hareketini sürdürmekte olan Hüseyin b. Ahmed eî-Kevkebi et-Talibî, Kazvin'de karşılaştılar. Şiddetli bir savaşa tutuştular. Sonra Kevkebî bozguna uğradı. Musa, Kazvin şehrini geri aldı. Kevkebî de Deylem şehrine kaçtı.

İbn Cerir'in bu svaşa katılan bir şahıstan naklederek anlattığına göre Kevkebî, Musa ordusuyla karşı karşıya geldiğinde adamlarına tahtası olmayan deri kalkanları kendilerine siper etmelerini emretmişti. Mızraklar bu deri kalkanlara tesir etmiyordu. Büyük Boğa'nın oğlu Musa da kendi adamlarına, yanlarında bulunan nefti yere döküp savaşa devam etmelerini, bir süre sonra karşı tarafa, bozguna uğramış izlenimi vermelerini emretti. Onlar da bu emri aldılar. Bir süre savaştıktan sonra bozguna uğramış gibi geriye doğru kaçmaya başladılar. Kevkebî'nin adamları da bunları kovalamak üzere peşlerine düştüler. Neftin dökülmüş olduğu yerin ortalarına geldiklerinde Musa kendi adamlarına nefte ateş verip tutuşturmalarını emretti. Onlar da ateşi tutuşturdular. Kevkebî'nin adamları kısa bir süre sonra yanmaya ve hızla geriye doğru kaçmaya başladılar. Musa ve askerleri onların üzerine hücumu geçtiler. Onlardan çok sayıda adam öldürdüler. Kevkebî'nin kendisi de Deylem'e kaçtı. Musa, Kazvin şehrini teslim aldı.

Bu senede Abdullah b. Muhammed b. Süleyman ez-Zeynebî insanlara haccettirdi.

Bu senede Ebü'l-Eş'as ve Ahmed b. Said eeUDariinî gibi meşhur şahsiyetler vefat ettiler. [\[22\]](#)

Sirri Es-Sakatî

Büyük mutasavvıflardandır. Maruf el-Kerhî'nin talebesidir. Ha-şirn, Ebu Bekir b. Ayyaş, Ali b. Arab, Yahya b. Yeman, Yezid b. Harun'dan ve diğerlerinden hadis nakletti. Ablasının oğlu Cüneyd b. Muhammed, Ebü'l-Hasan en-Nevrî, Muhammed b. Fad b. Cabir es Sakatî ve bir grup kendisinden rivayetlerde bulunmuşlardır.

Ticaret yaptığı bir dükkânı vardı. Bir cariyeye oraya uğradı. O cariye ve efendilerine bir şey satın alıp içine koymak üzere yanında getirmiş olduğu bir kabı kırmıştı. Ağlıyordu. Sirri ona kırdığı kabın yerine başka bir kab alması için bir miktar para verdi. Üstadı Maruf, onun bu cariyeye yaptığı iyiliği gördü ve kendisine: "Allah dünyayı sana sevimsiz kıldı." dedi ve Sirri o günden itibaren zahid oldu.

Sirri dedi ki: «Bir bayram günü, üstadım Marufla karşılaştım. Yanında üstü başı perişan, küçük bir çocuk vardı. Yoksul olduğu her halinden belliydi. Üstadıma sordum:

- Üstadım; bu kimdir, neyin nesidir?

- Bu çocuk, ceviz oynamakta olan bir grup çocuğun yanında duruyordu. Kendi kendine bir köşeye çekilip düşüncelere dalmıştı. Ona dedim ki: Ey çocuk! Niçin sen de bunlar gibi oynamıyorsun? Bana: "Ben yetimim. Oynamak için ceviz satın alacak paran

yok." diye cevap verdi. Ben de onu yanıma alıp getirdim ki, ceviz satın alacak kadar bir şeyler kendisine toplayayım ve böylece sevinisin.

Ben, üstadım Marufa dedim ki:

- Kendisine bir şeyler giydireyim ve ceviz satın alacak kadar biraz da para vereyim; olmaz mı?

- Sen bunu yapar mısın?

- Evet.

- Öyleyse al, çocuk sende kalsın. Allah kalbini zengin kılsın.» Sırrı dedi ki: Dünya benim gözümde o kadar küçülmüştür ki, o, benim gözümde en küçük şeydir."

Bir defasında Sırrı'nin dükkânında bir miktar badem vardı. Adamın biri gelip pazarlık yaptı ve bademin Ölçeğini 63 dinara satın aldı. Sonra adam bademi alıp gitti. Fakat başka yerlerde bademin ölçeğinin 90 dinara satıldığı görüldü. Gelip Sırrı'ye

"Ben bademi senden 90 dinara satın alacağım." dedi. Sırrı ise ona şu karşılığı verdi:

- Ben ölçeğini 63 dinara satmak için seninle pazarlık yaptım ve anlaştık. Şimdi daha fazlasına satamam.

- Ben senden 90 dinara satın almak istiyorum.

- Hayır 63 dinardan fazlasına satamam.

Akıllılığın ve dürüstlüğün gereği olarak ben bu bademin ölçeğini 90 dinara senden satın almalıyım."

Sırrı, 63 dinardan fazla bir fiyatla satmamakta kararlı görülünce, adam bademi satın almadan gitti.

Ünün birinde bir kadın Sırrı'nin yanına gelip şöyle dedi: Muhafızlar oğlumu alıp götürdüler. Senden ricam şudur ki; mu z kuvvetleri komutanına haber salsan da oğlumu dövmemesi için ^adabuhmsan."

Kadının bu ricası üzerine Sırrı kalkıp namaza durdu. Namazı uzattı, fakat kadının içi yanıyordu. Sırrı, namazını tamamladıktan sonra kadın ona: "Allah rızası için oğluma yardımcı ol." dedi. Sırrı de ona: "Zaten ben de senin işinle ilgileniyordum." diye cevap verdi. Henüz namaz kıldığı yerden kalkmamıştı ki, başka bir kadın, oğlu tutuklanan kadının yanına geldi ve ona: "Müjdeler olsun sana! Oğlun serbest bırakıldı. Şimdi evde seni bekliyor." dedi. Kadın da oradan ayrılıp gitti.

Sırrı dedi ki: "Allah'a karşı günah işlemeyeceğim ve hiç kimsenin de bana minnetinin olmayacağı bir yiyecek yemek istiyorum. Ama böyle bir yiyecek de bulamıyorum."

Başka bir rivayette anlatıldığına göre Sırrı şöyle demiştir: "Otuz seneden beri canım bakla yemek istiyor, ama bulamıyorum."

Sırrı dedi ki: «Dükkânımın bulunduğu çarşıda bir yangın çıktı. Dükkânımın bulunduğu tarafa koşmaya başladım. Yoldayken adamın biri bana rastladı ve: "Müjdeler olsun sana! Dükkânına ateş düşmemiş, dükkânın hasar görmemiş." dedi. Ben de: "Elhamdülillah" dedim. Fakat daha sonra o hamdimi düşünmeye başladım. Çünkü ben dünyalığımı kurtardığım için Allah'a hamdetmişim. O esnada bulundukları sıkıntılı halde dükkânı yanan kimselere yardımcı olmamışım. İşte otuz seneden beri bu günahım için Allah'tan mağfiret diliyorum.»

Sırrı dedi ki: «Bir gece virdimi okuyup namazımı kıldım. Sonra mihrapta ayaklarımı uzattım. Bu sırada bana: "Ey Sırrı Hükümdarların karşısında da böyle oturabiliyor musun?!" diye seslenildi. Ben de ayaklarımı toplayıp: "Senin ululuğuna ve üstünlüğüne yemin ederim ki ey Rabbim, bundan sonra artık ayaklarımı ebediyen uzatmayacağım!" dedim.»

Cüneyd-i Bağdadî şöyle demişti: «Sırrı es-Sakatî'den daha âbid birini göremedim. Doksansekiz yaşma kadar uzanıp uyuduğum görmedim. Ancak Ölüm hastalığında iken ayaklarım uzatmıştı. Hastalığı esnasında ziyaretine gittim, "Kendini nasıl hissediyorsun?" diye sordum. Bana şu cevabı verdi:

"Hastalığımı tabibime nasıl şikâyet ederim? Bana gelen, tabibimden gelmiştir!"

Kendisini rüzgârlandırmak için yelpazeyi elime aldım ve sallamaya başladım. Bana şöyle dedi: "İçim yanmaktayken bu yelpazenin serinliğini nasıl hissederim?!" Böyle dedikten sonra şu şiiri okumaya başladı:

"Kalbim yanıyor, gözyaşlarını akıyor.

Sıkıntı zerimde toplanıyor, ama sabrım dağılıp gidiyor.

Kararı olmayan kimsenin istikrarı nasıl olur?

Hevesim bana karşı cinayet işledi. Şevkim bende ıstırap meydana getirdi.

Ya Rab! Eğer beni genişliğe kavuşturup rahatlatacak bir şey varsa

Ruhum bedenimde bulundukça bana bu lutfunu bahşet."

Kendisine: "Bana tavsiye de bulun." dedim. O da şu tavsiyelerde bulundu: "Şerli kimselerle arkadaşlık etme. İyi ve hayırlı kimselerin meclislerine katılmakla da sakın ola ki Allah'ı zikirden uzak durma."

Hatib Bağdadî'nin anlattığına göre Sırrı es-Sakatî, hicretin 253. senesinin ramazan ayının 6'sında salı günü sabah ezanındar sonra vefat etmiş ve aynı günün ikindi namazından sonra vefat etmiş ve aynı günün ikindi namazından sonra Şüveyzezi mezarlığına defnedil-miştir. Mezarı herkesçe bilinen ve tanınan bir yerdedir. Cüneyd-i Bağdadî'nin mezarı da onunkinin yambaşımdadır.

Ebu Ubeyde b. Haryobe'den rivayet olunduğuna göre o şöyle demiştir:

"Rüyada Sırrı'yi gördüm. Kendisine dedim ki:

- Allah sana nasıl muamele etti?

- Beni ve cenazeme katılan herkesi bağışladı.
- Ben de senin cenazene katılan ve namazını kılan kimselerdendim.
Cebinden bir liste çıkardı, baktı ama, orada adamı göremedi. Ben de kendisine dedim ki:
- Hayır, ben senin cenazene katıldım, iyi bak. Listenin alt tarafına baktı, adımı haşiye kısmında gördü."
İbn Hallikan'm naklettiği bir kavle göre Sırrı es-Sakatî, hicretin 251. senesinde vefat etmiştir. Hicretin 256. senesinde vefat ettiğine dair zayıf bir rivayette vardır. Doğrusunu Allah bilir.
İbn Hallikan dedi ki: Sırrı es-Sakatî, çok şiir söylerdi:
Sevdiğimi iddia ettim. O zaman sevgi bana dedi ki: Sen beni yalanladın. Bakıyorum ki vücudunun bütün organları et dokudur. Deri, bağırsaklara ve iç organlara yapışmadıkça sevgi iddiasında bulunulamaz.
Vücut zayıflayıp çağırının çağrısına icabet edecek gücü bulmadıkça,
Aşık olduğunu kimse söyleyemez." [\[23\]](#)

Hicretin İki Yüzelî Dördüncü Senesi

Bu senede halife Mutez, Boğa eş-Şerabî'nin öldürülmesini emretti. Başını önce Samarra'da, sonra da Bağdat'ta sütun üzerine dikip teşhir etti, cesedini yaktı. Mallarına ve ürünlerine el koydu.
Bu senede halife Mutez, Ahmed b. Tolon'u Mısır valiliğine tayin etti. Ahmed, Mısır'daki meşhur caminin banisidir.
Bu senede Ali b. Hüseyin b. İsmail b. Abbas b. Muhammed insanlara haccettirdi.
Bu senede Ziyad b. Eyyüb el-Hisyanî ve Ali b. Muhammed b. Musa er-Rıza gibi meşhur şahsiyetler vefat ettiler. Ali b. Muhammed b. Musa er-Rıza, cemaziyelahir ayının bitimine dört gün kala pazartesi günü Bağdat'ta vefat etti. Ebu Ahmed el-Mütevekkil onun cenaze namazını kendi adıyla bilinen Ebu Ahmed caddesinde kıldırdı ve Ali, Bağdat'taki evine defnedildi.
Bu senede veat eden meşhur şahsiyetler arasında Muhammed b. Abdullah el-Mahremî ve Mevhil b. İhab da bulunmaktadır [\[24\]](#)

Ebü'l-Hasan Ali El-Hadi

Ebul-Hasan Ali el-Hadi b. Muhammed el-Cevad b. Ali er-Rıza b. Musa el-Kazım b. Cafer es-Sadık b. Muhammed el-Bakır b. Ali Zeyne-labidin b. Hüseyin eş-Şehid b. Ali b. Ebi Talib. Oniki imamdan biridir. Hasan b. Ali el-Askerî'nin babasıdır. Cahil yalancı, günahkâr ve sapık fırka tarafından ortaya çıkması beklenmektedir.
Abid ve zahid bir kimseydi. Mütevekkil onu Samarra'ya nakletti. Orada yirmi sene ve birkaç ay müddetle ikamet etti ve bu sene orada vefat etti.
Bir zaman Mütevekkile, Ebü'l-Hasan Ali'nin evinde silahlar ve birçok kimselerden gelen çok sayıda mektuplar bulunduğu ihbar edildi. Bunun üzerine Mütevekkil oraya bir grup asker gönderdi. Ansızın evine baskın yapan askerler onun yün bir hırka giyinmiş olarak kuru toprak üzerinde oturmuş ve kibleye yönelmiş olduğunu gördüler. Onu bu halde alıp Mütevekkilin huzuruna götürdüler. Mütevekkil içki sofrasında idi. Ebü'l-Hasan Ali, huzurunda durdurulunca Mütevekkil ona saygı göstermiş, ikramda bulunmuş, yanbaşında oturtmuş, elindeki içki bardağını ona sunmuştu. Ebü'l-Hasan Ali ise, şu karşılığı vermişti: "Ey mü'minlerin eniiri! Bu içki denen şey karnıma girmemiş, etime ve kanıma karışmamıştır. Beni bundan affet." Mütevekkil de onu içki içmekten muaf tutmuş, sonra ona: "Bana bir şiir oku." demiş. O da şu şiiri okumuştur:
"Dağların tepelerinde gecelediler, güçlü adamlar onları korudular. Fakat dağların zirveleri onlara yarar sağlamadı. Onları belalardan kurtaramadı.
Onur ve şereften sonra onlar bulundukları saraylarından yere indirildiler. Bir çukura konuldular. Konuldukları yer, ne kötü bir yerdir.
Mezara defnedilmelerinden sonra bir ünleyici onlara şöyle seslendi:
Nerede taşlar, nerede zinetler, nerede has adamlar!...
Nerede üzerlerine perde çekilen, başlarına taç konulan o parlak yüzler.
İçlerine konuldukları zamanda mezarlar o parlak yüzlerin üzerine kurtları saldı. Kurtlar onları yeyip tüketmek için birbirleriyle savaştılar.
Onlar dünyada iken uzun bir süre yedikten sonra mezara konuldular ve bu uzun hayattan sonra yenilmeye başladılar."
Ebü'l-Hasan'ın bu şiirinden sonra Mütevekkil toprağı ıslatacak derecede ağladı. Çevresinde bulunanlar da ağladılar. İçki sofrasının kaldırılmasını emretti, Ebü'l-Hasan'a 4.000 dinar verilmesini görevlilere emretti. Ondan helallik diledi ve onu saygı, ikram ve izzet içinde evine gönderdi. Allah Ebü'l-Hasan'a rahmet etsin. [\[25\]](#)

Hicretin İkiyüzellibeşinci Senesi

Bu senede Mülih ile Hasan b. Zeyd et-Talibî arasında bir savaş cereyan etti. Mülih, Hasan'ı bozguna uğratıp Taberistan'ı Amül şehrine girdi. Hasan b. Zeyd'in evlerini yaktı. Sonra peşisıra Dey-lem'e gitti. ; ;

Bu senede Yakub b. Leys ile Ali b. Hüseyin b. Kureş b. Şebel arasında da şiddetli bir savaş vuku buldu. Ali b. Hüseyin kendi tarafından Tavk b. Mugalles adında birini Hüseyin b. Kureş'in üzerine gönderdi. Tavk, bir- aydan fazla süreyle onu sıkıştırdı. Fakat daha sonra Yakub, Tavk'ı mağlup edip esir aldı. Adamlarının önde gelenlerini de esir aldı. Sonra Ali b. Hüseyin'in yanına gitti ve onu esir aldı. Beldesi olan Kirman şehrini de hükmü altına alarak elinde bulunan Horasan'a bağlı Sicistan beldesine kattı.

Sonra Yakub b. Leys, Mutez'e kıymetli hediyeler gönderdi. Binek hayvanları, şahinler ve kıymetli elbiseleri hediye olarak ona sundu.

Bu senenin rebiyülevvel ayında halife, Süleyman b. Abdullah b. Tahir'i Bağdat ve Sevad valiliklerine atadı.

Senede Salih b. Vasıf, Mutez'in katibi Ahmed b. İsrail'i, Mutez'in annesi Kabiha'nın katibi Hasan b. Muhalled'i ve Ebu Nuh İsa b. İbrahim'i yakaladı. Bunlar beytülma'nın paralarını yemek hususunda anlaşmışlardı. Bunlar divanda çalışan kimseler idiler. Salih b. Vasıf bunları yakaladı ve kendisine bol para ödemekle yükümlü olduklarına dair yazılarını ve imzalarını aldı. Bu da Mutez'in rızası dışında oluyordu. Salih bunların mallarını, mahsûllerini ve çiftliklerini ihtiyati tedbir altına aldı. Onlara hair katipler denildi. Halife Mutez de istemeyerek bunların yerlerine başkalarını tayin etti.

Bu senenin receb ayında İsa b. Cafer ile Ali b. Zeyd el-Haseniyan Kûfe'de ayaklandılar. Orada Abdullah b. Muhammed b. Davud b. İsa'yı öldürdüler. Kûfe'de durumları cidden kuvvetlendi. [26]

Halife Mutez'in Ölümü

Bu senenin receb ayının bitimine üç gün kala halife Mutez Billah hal' edildi. Şaban ayının ikinci gecesinde de öldüğü açıklandı. Hal' sebebi şuydu: Askerler toplanarak kendisinden erzaklarını talep ettiler, ama onlara verecek bir şeyi yoktu. Askerlere vermek üzere başkalarından ödünç para istedi, ama kimse vermedi. O da yanında para bulunmadığını askerlere açıkladı. Türkler onu hal' etme hususunda ittifak ettiler. Huzurlarına çıkması için kendisine haber gönderdiler. Mutez, ilaç içtiğini ve huzurlarına çıkamayacağını, vücudunda zafiyet bulunduğunu söyleyerek özür beyan etti. Kendisini görmek isteyenlerin yanına gelmelerini istedi. Bazı ümera, huzuruna gittiler. Gürzlerle ona vurmaya başladılar. Ayaklarından tutarak onu sürüyüp dışarı çıkardılar. Üzerinde kana bulanmış yırtık bir gömlek vardı. Mutez'i, bu şiddetli sıcaklarda hilafet sarayının ortasında durdurdular. Öyle ki, şiddetli sıcaktan dolayı altına etmeye başladı. Pisliği ayaklarının arasında görüldü. Bazıları onu tokatlıyor, o da ağlıyordu. Kendisini döven adam ise: "Hilafetten feragat et!" diyordu. Halk toplanmıştı.

Daha sonra onu çok dar bir hücreye soktular. Çeşitli işkenceler tatbik ettiler. Nihayet o da hilafetten feragat etti. Kendisinden sonra Mühtedi Billah hilafete geçti. Nitekim bu husus ileride de anlatılacaktır. Sonra onu, kendisine çeşitli işkenceler tatbik edecek cellatlara teslim ettiler. Üç gün süreyle aç ve susuz bıraktılar. Sonra kuyu suyundan bir içimlik istedi, ama kendisine su verilmedi. Daha sonra onu kireç içinde bulunan bir bodruma soktular. Kireç batağına bastırdılar. Böylece can verip öldü, ama cesedinde darbe izi bulunmaksızın onu kireçten çıkardılar. Ayan ve eşraftan bir grup adamı, vücudunda darbe izi bulunmaksızın öldüğüne şahid tuttular. Bu hadise bu senenin şaban ayının ikisinde cumartesi günü vuku bulmuştu.

Cenaze namazını Mühtedi Billah kıldırdı. Kardeşi Muntasır'la birlikte Kasrî's-Savami' yanına defnedildi. Vefatında yirmidör yaşındaydı. Dört sene altı ay yirmüç gün süreyle halifelik yaptı. Uzun boylu, iri yarı, ölçülü endamlı, burun kemeri kalkık, yuvarlak yüzlü, yakışıklı, güleç şimali, beyaz tenli, siyah ve kıvrıcık saçlı, gür sakallı, güzel gözlü, dar kaşlı, pembe yüzlü biri idi.

İmam Ahmed b. Hanbel, onun yüksek zekâlı, iyi anlayışlı biri olduğunu söyleyerek övmüştür. Babasının sağlığında iken yanına geldiğinde ona ders verip eğitmişti. Nitekim bu hususu İmam Ahmed b. Hanbel'in biyografisini anlatırken açıklamıştı.

Hatib Bağdadî, Ali b. Harb'm şöyle dediğini rivayet etmiştir: «Mutez'in huzuruna girdim. Ondan daha güzel yüzlü bir halife görmedim. Onu gördüğümde secdeye kapandım. Bana: "Ey ihtiyar! Sen Allah'tan başkasına mı secde ediyorsun?!" diye sordu Ben de ona şu cevabı verdim: Ebu Asım Dahhâk b. Muhalled en-Nebil, Ebu Bek-re'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir "Rasûlullah (s.a.v.) kendisini sevindiren bir şey gördüğü veya hoşuna gidecek bir müjde aldığı zaman Aziz ve Celil olan Allah'a şükür için secde ederdi."»

Zübeyr b. Bekkâr dedi ki: "Mutez'in yanına gittim. O zaman halife idi. Gittiğimi duyunca acelece çıkarak geldi ve ben karşıladı. Ayağı sürçtü. Bunun üzerine şöyle bir şiir okudu:

"Yiğit adam dilinin sürçmesi nedeniyle ölür, ama kişi, ayağının sürçmesi nedeniyle ölmez.

Ağzından çıkan bir sürçme, başına isabet eder.

Ama ayağındaki sürçme kısa bir süre sonra iyileşir."

İbn Asakir'in anlattığına göre halife Mutez, babası Mütevekkil'in sağlığında Kur'ân-ı Kerim okumayı iyice öğrenince babası emirler, ileri gelenler ve reisler gizlice bir toplantı yaptılar. Çocuk yaştayken minbere oturup babasına hilafet selamı verip hutbe irâd edince hilafet sarayında havas ve avam tabakalarına altın, gümüş ve mücevherler saçıldı. O zaman etrafa savrulan mücevherlerin kıymeti 100.000 dinardı. Bir o kadar da altın saçılmıştı. Ayrıca 1.000.000 dirhem saçılmıştı. Sonra çeşitli

kaftanlar, sergiler ve kumaşlar hediye olarak dağıtılmıştı ki, bunların sayısını bilmek imkânsızdır. O, görülmeye değer bir vakitti. Hilafet sarayında ondan daha güzel ve göz alıcı bir eğlence tertiplenmemiştir. Halife, oğlu Mutez'in annesi Kabiha'ya kıymetli kaftanlar giydirmiş, ona bol miktarda armağanlar ve bahşişler vermişti. Ayrıca oğlunun eğitmen Muhammed b. İmran'a da cidden Çok miktarda mücevher, altın, gümüş ve kumaş vermişti. Doğrusunu, noksanlıklardan münezze olan yüce Allah daha iyi bilir. ^[27]

Mühtedî Billahın Hilafeti

Mühtedî Billah Ebu Muhammed Abdullah Muhammed b. Vasık b. Mutasım b. Harun. Mutez'in, kendisinin huzurunda hilafette feragat etmesinden ve hilafet görevini yürütmekten aciz olduğuna dair ikrarda bulunmasından sonra bu senenin receb ayının bitimine bir gece kala çarşamba günü halifeliğine bey'at edildi. Kendisi halifelik yükünü omuzlamaya arzulu olduğunu açıkladı. Asıl adı Muhammed b. Vasık Billah'tır. Sonra elini uzattı, bütün halk onun halifeliğine bey'at etti. Bundan sonra havas tabakası da onun halifeliğine bey'at etti. Havastan sonra avam tabakası da minber üzerinde ona bey'atla-rını sundular. Mutez bir yazı yazarak, hilafetten feragat ettiğine, bu işi yürütmekten aciz olduğuna ve Mühtedî'ye bey'atını sunduğuna şahadet ettiğine dair beyanda bulundu.

Bu senenin receb ayının sonunda Bağdat'ta korkunç bir fitne meydana geldi. Halk, Bağdat valisi Süleyman b. Abdullah b. Tahir'e hücum etti. Samarra'da Mühtedî'nin hilafetine bey'at edildiğinden haberleri olmadığı için de Mutez'in kardeşi Ahmed b. Mütevekkilin hilafetine bey'at etmeleri için herkese çağrıda bulundular. Bu fitne nedeniyle Bağdatlılardan çok sayıda adam öldürüldü, çoğu da suda boğuldu. Daha sonra Mühtedî'nin hilafetine bey'at edildiğine dair haber kendilerine ulaşınca sakinleştiler. Ancak bu haber şaban ayının 7'sinde kendilerine ulaşmıştı. Bundan sonra düzen sağlandı ve Mühtedî'nin hilafet işi yerine oturdu.

Bu senenin ramazan ayında Mutez'in annesi Kabiha'nın yanında bol miktarda para ve kıymetli mücevher bulunduğu görüldü. Bunların miktarı 1.000.000 dinar civarındaydı. Ayrıca yanında misli görülmemiş, bir su tası iriliğinde zümrüt ile ölçekler dolusu emsalsiz kırmızı yakut görülmüştü.

Komutanlar, Mutez'den maaşlarının Ödenmesi ve erzaklarının temin edilmesi için 50.000 dinar istemişler ve Salih b. Vasıf ı öldürmeyi kendisine garantilemişlerdi. Fakat Mutez'in yanında onlara verecek para yoktu. Annesi Kabiha'dan -ki Allah onu kahr etsin- ödünç para istemiş, fakat annesi ona ödünç para vermemiş, yoksul olduğunu söyleyip cimrilik yapmıştı. Fakat daha sonra oğlu Mutez öldürülüp çeşitli nahoş hareketler cereyan ettiğinde, yukarıda bahsettiğimiz mallar yanında ortaya çıktı. Çok miktarda altın, gümüş ve kapları vardı. Yıllık geliri 10.000 dinar civarındaydı. Önceleri oğlunun düşmanı Salih b. Vasıfın yanında gizleniyordu. Daha sonra bu adamla evlendi. Salih'e şöyle beddua ediyordu:

'Allah'ım! Salih b. Vasıfı rezil rüsvay eyle. O benim sırlarımı açığa vurdu. İrzımı payımal etti, oğlumu öldürdü, düzenimi altüst etti, aldı. Beni memleketimden uzaklara gurbete düşürdü. Bana çok kötülükler yaptı."

Sonra Mühtedî Billah'ın halifeliği yerleşti. Allah'a hamdolsun ki bu, düzgün bir hilafetti.

' Mühtedî, bir gün komutanlara ve ümeraya şöyle dedi:

'Yıllık geliri 10.000 dinarı bulan bir annem yoktur. Onu anne olarak kabul etmiyorum. Ben sadece bana yetecek kadar azık istiyorum. Daha fazlasını istemiyorum. İstedğim, kardeşlerim içindir. Çünkü onlar gerçekten fakr-ü zaruret içindedirler."

Bu senenin ramazan ayının bitimine üç gün kala perşembe günü Salih b. Vasıf, vezir Ahmed b. İsrail'in ve daha Önce Hristiyan olup Müslüman olduğunu söyleyen ve Kabiha'nın katibi olan Ebu Nuh İsa b. İbrahim'in dövülmesini emretti. Mallan elinde alındıktan sonra bunlardan her birine beşyüzer kırbaç vuruldu. Sonra da katıra ters bindirilerek şehirde dolaştırıldılar. Bu halde iken Öldüler. Bu icraat, Mühtedî'nin rızası dışındaydı. Ama o, işin başında bulunan Salih b. Vasıf a karşı koyamıyor ve zayıf olduğu için işe el atamıyordu.

Bu senenin ramazan ayında yine Bağdat'ta Muhammed b. Evs'in taraftarları olan Şakiriler ve diğer askerlerle halk arasında bir fitne meydana geldi. Halktan 100.000 kadar kişi toplandı. İki taraf arasında kırbaçlamalar, mızraklaşmalar ve ok atışmaları cereyan etti. Çok sayıda adam öldürüldü. Sonra Muhammed b. Evs ile adamları bozguna uğradılar. Halk, onlardan ele geçirdikleri ve 2.000.000 frank civa-nda bir değer ifade eden mallarını yağmaladı. Sonra Muhammed b. Evs, Bağdat'tar dilediği bir yere gitmek üzere çıkarıldı. Korku içinde Bağdat'tan kovulmuş olarak çıkıp gitti. Çünkü halk onun gidişatından memnun değildi. Zorba ve inatçı bir kimseydi. Zorluk çıkaran bir şeytan olup habis bir kimseydi, fasık ve despot idi.

Halife; şarkıcıların ve çalgıcıların Samarra'dan sürgün edilmelerini, sultanın sarayındaki aslanların, kaplanların, yırtıcı hayvanların, av için beslenen köpeklerin öldürülmesini, eğlence toplantılarının iptal edilmesini, haksızlığa uğrayanların haklarının iade edilmesini, iyiliğin emredilip kötülüğün yasaklanmasını emretti ve halkın huzurunda meclis düzenledi. Hükümranlılığı Şam'ın ve diğer beldelerin her tarafında cari oldu.

Sonra halife, yanında bulunan Türk görevli ve askerlere karşı fûc kazanmak amacıyla Büyük Boğa'nın oğlu Musa'yı yanına çağırdı.

öylece hilafetin sağlamlaşmasını düşünüyordu. Ancak Musa, bulunu-
gu yerlerde cihadla meşgul olduğundan ötürü bu çağrıya icabet

edemeyeceğini söyleyerek mazeret beyan etti.

Ehl-İ Beyt'ten Olduğunu İddia Eden Başka Bir Haricinin Basra'da İsyan Etmesi

Bu senenin şevval ayının ortasında Basra dışında Ali b. Muham-med b. Ahmed b. İsa b. Zeyd b. Ali b. Hüseyin b. Ali b. Eb Talib olduğunu iddia eden ama aslında doğru söylemeyen, Abdülkays kabilesinin ücretli bir işçisi olan ve gerçek adı Ali b. Muhammed b. Abdurra-him, annesi de Kurra binti Ali b. Rahib b. Muhammed b. Hakim el-Esedî olan, Hüzeyme kabilesini mensup olup Rey şehrinin köylerinden olan bir kişi Basra'da ortaya çıkıp isyan etti. İbn Cerir böyle demiştir.

Yine aynı zat şöyle demiştir: «Bu adam, hicretin 249. senesinde de Necdeyn'de ortaya çıkmış ve kendisinin Ali b. Muhammed b. Fadl b. Hüseyin b. Abdullah b. Abbas b. Ali b. Ebi Talib olduğunu iddia etmişti. Hecer mıntıkasında halkı kendisine itaata davet etmiş ve He-cerlilerden bir cemaat kendisine tabi olmuştu. Bu sebeple çok savaşlar ve büyük fitneler vuku bulmuştu.

Bu ikinci isyanında etrafına Basra dışında çorak ve kurak arazilerde ikamet eden bir grup zenci toplandı. Onları alıp Dicle'der karşı kıyıya geçirerek Dinari'de konakladı. Beraberindekilerden bazılarına kendisinin Küfe taraflarında öldürülen Hüseyin'ir babası Yahya b. Ömer olduğunu söylüyordu. Kur'ân'dan İsrâ, Kehf, Sâd ve Nebe' sûrelerini bir saatte ezberlediğini başkalarının bu sûreleri uzun bir sürede dahi ezberleyemediklerini iddia etmişti.

Bir gün, çölde nereye gideceğini düşünmekte iken, bulutlardan kendisine seslenilerek Basra'ya gitmesi gerektiğinin söylendiğini, kendisinin de bu sese kulak vererek Basra'ya yöneldiğini söylemişti. Basra'ya yaklaştığında, halkın Sadiye ve Bilaliye olarak iki gruba ayrıldıklarını görmüş, bir tarafı diğerine karşı kullanabilmek için, bunlardan bir tarafa yamanmaya niyetlenmişti, ama bunu yapamamıştı. Daha sonra Bağdat'a göçmüş ve orada bir sene ikamet etmiş, Muhammed b. Ahmed b. İsa b. Zeyd'e mensub olmuştu.

O, adamlarının kalplerindeki düşünceleri ve niyetleri bildiğini, bunu Cenâb-ı Allah'ın kendisine bildirdiğini iddia ediyordu. Bazı basit, cahil ve ayak takımı kimseler ona tabi olmuşlardı.

Sonra ramazan ayında Basra'ya dönmüş, etrafında çok sayıda adam toplanmıştı, ama bu adamları arasında savaşacak kabiliyette kimseler yoktu. Basra taraflarından kendilerine asker geldi. Hep birlikte toplanarak savaştilar. Bu Haricinin ordusunda sadece üç kılıç vardı, karşılarındaki orduda ise çok sayıda teçhizat, asker ve aletler vardı. Bununla birlikte bu Haricinin adamları o askerleri mağlub ettiler. Karşı taraftaki askerler 4.000 savaşçı idiler.

Bundan sonra Harici ve adamları Basra'ya gittiler. Ciba halkından bir adam ona bir at hediye etti, ama atın üzerine koyacak bir eğer ve ağzına takacak bir gem bulamadı. Atın boynuna bir ip takarak sırtına bindi, ağzını lifle bağladı. Sonra bir adamı ölümle tehdit ederek ondan 150 dinar ve 1.000 dirhem aldı. Bu onun bu beldede yaptığı ilk yağma idi. Sonra diğer bir adamdan üç beygir aldı. Başka bir yere giderek oradan da silah ve eşya gasbetti. Sonra az sayıda silaha ve ata sahip ordusuyla yola koyuldu. Bunun ardısıra kendisiyle Basra valisi arasında müteaddit savaşlar cereyan etti. Basra valisini ve askerlerini bozguna uğrattı. Böylece gücü arttı, adamları çoğaldı. Otoritesi yayıldı, askerleri fazlalaştı. Bununla beraber halkın malına taarruz etmiyor, kimseye eziyet vermiyordu. O sadece sultanın malını almak istiyordu.

Savaşlarından birinde adamları müthiş bir hezimete uğradılar, sonra gelip etrafında toplandılar. Toparlandıktan sonra da Basralıla-ra yeniden hücum ettiler. Onları bozguna uğrattılar. Bir kısmını öldürüp bir kısmını esir aldılar. Yanma getirilen her esiri mutlaka öldürüyordu.

Zamanla durumu kuvvetlendi. Basralılar ondan korkmaya başladılar. Halife, bu zencilerin lideri Harici ile savaşmaları için Basra'ya takviye kuvvetleri gönderdi. Sonra adamlarından biri, beraberindeki askerlerle birlikte Basra'ya hücum etmesini, zor kullanarak şehire girmesini kendisine tavsiye edince o, adamlarının görüşlerini zayıf bulup şöyle dedi: "Şehirin yakınında duralım. Onlar bizim şehire girmemizi taleb etsinler ve bizi çağırınsınlar."»

Bununla Basralılar arasında cereyan eden hadiseleri ve savaşları inşaallah önümüzdeki sene olaylarından bahsederken anlatacağız.

Bu senede Ali b. Hüseyin b. İsmail b. Muhammed b. Abdullah b. Abbas insanlara haccettirdi.

Hicretin İkiyüzellibeşinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Mutezile'den Kelamcı Cahiz

Gözleri pırtlak olduğu için, pırtlak gözlüler anlamına gelen Cahilye fırkası kendisine nispet edilir.- Kendisine Hadekî de denilirdi.

Vırkin görünümlü, itikadı bozuk bir kimse olup ona birtakım bid'atr ve dalâletler nispet edilirdi. İnancı çok zayıftı. Hatta onur adına

ı darb-ı meseller söylenmiştir. Parlak zekası ve üstün yönleri varırçok ilimleri iyice Öğrenmiş, derli toplu bilgiler içeren, zihninin Vetine tasarrufunun sağlamlığına delâlet eden birçok kitaplaryazmıştı. En kıymetli kitaplarının başında "Kitabül-Hayevan, Kita-bü'l-Beyan ve't-Tebyîn" gibi eserleri gelmektedir.

İbn Hallikan dedi ki: "Bu iki eser, onun en güzel eserleridir." Böyle dedikten sonra İbn Hallikan onun biyografisini kendisinden naklettiği hikâyelerle uzun uzadıya anlatmıştır. Ahir ömründe felç olduğunu ve kendisinin şöyle dediğini nakletmiştir: "Sol tarafım felç olmuştur. Sol tarafımı makaslarla kesecek olsalar dahi duymam. Sağ tarafım ise artık çürümek üzeredir. Üzerine bir sinek konsa dahi bana acı verir. İçimde taşlar var. Üzerimden doksanalı sene geçti. Bu çok şiddetli bir hastalıktır." Böyle dedikten sonra da şu şiiri okudu:

"Yaşlı iken sen gençlik günlerindeki gibi zinde olmayı mı umuyorsun?!

Nefsin seni yalanladı. Eskimiş ve çürümüş bir elbise, yeni elbise gibi değildir."

Bu senede Abdullah b. Abdurrahman Ebu Muhammed ed-Darimî, Abdullah b. Haşim et-Tusî, halife Ebu Abdillâh Mutez b. Mütevekkil, Saika İakabîyla tanınan Muhammed b. Abdürrahim gibi meşhur şahsiyetler vefat

ettiler. [\[30\]](#)

Muhammed B. Kerram

Kerramiye fırkası kendisine nisbet edilir. Peygamber (s.a.v.) ile ashabı ve diğerleri adına hadis uydurmayı caiz saydığı söylenir. Asıl adı Muhammed b. Kerram b. Arraf b. Hüzame b. Berra, Ebu Abdillâh es-Sicistanî el-Abid'dir. Beni Tûral kabilesinden olduğu söylenir. Adının Muhammed b. Kirram olduğu da söylenir. Ölünceye kadar Beyt-i Makdis'te ikamet etmiştir. Başka birisi ise bunun Nisaburlu bir şeyh olduğunu söylemiştir. Ama Ebu Abdillâh el-Hakim ile İbn Asakir'in sözlerinden anlaşıldığına göre, doğrusu bu ikisi de aynı kimsedir.

İbn Kerram; Ali b. Hacred ve Ali b. İshak el-Hanzali es-Semer-kandı'den rivayetlerde bulunmuştur. Muhammed b. Mervan İbrahim b. Yusuf el-Makinanî, Melek b. Süleyman el-Herevî, Ahmed b. Harb, Atık b. Muhammed el-Cisrî, Ahmed b. Ezher en Nisaburî, Ahmed b. Abdullah el-Hasarî, Muhammed b. Temim el-Karyanî kendisinden tefsir dinlemişlerdi. Ahmed b. Abdullah el-Hasarî ile Muhammed b. Temim el-Karyanî, yalancı ve hadis uydurmacısıdır.

Muhammed b. İsmail b. İshak, Ebu İshak b. Süfyan, Abdullah b. Muhammed el-Kıratî, İbrahim b. Haccac en-Nisaburî d kendisinden rivayetlerde bulunmuşlardır.

Hakim'in anlattığına göre Muhammed b. Karram, Tahir b. Ab-

dullah'ın zindanında hapsedilmişti. Kendisini serbest bıraktıklarında Şam'ın sınır bölgesine gitmiş, sonra Nisabur'a dönmüştü. Muhammed b. Tahir b. Abdullah, kendisini hapse atmış ve uzun süre hapiste tutmuştu. Cuma namazına gitmeye hazırlanır, gardiyana gidip: "Bırak da cumaya gideyim." der, ancak gardiyan ona izin vermeyip şöyle derdi: "Biliyorsun ki seni burada alıkoymak, başkasının emridir."

Başkasının anlattığına göre Muhammed b. Kerram, Beyt-i Makdis'te dört sene müddetle ikamet etmiştir. İsa peygamberi meşhedi yanındaki direğin bitişiğinde vaaz vermek üzere oturur, etrafında çok sayıda cemaat toplanır, sonra onlara şöyle derdi: "İman, amelsiz bir kavildir." Böyle demesi üzerine cemaat onu terketti. Beyt-i Makdis valisi de onu Zağr mıntıkasına sürgün etti, orada öldü. Cesedi Beyt-i Makdis'e nakledildi. Bu senenin safer ayında ölmüştü. Hakim'in ifadesine göre İbî Kerram, Beyt-i Makdis'te geceleyin ölmüş ve peygamberlerin mezarı yanında Eriha kapısında defnedilmişti. Beyt-i Makdis'te

20.000 kadar arkadaşı vardı. Doğrusunu Allah bilir. [\[31\]](#)

Hicretin İkiyüzellialtıncı Senesi

Bu senenin muharrem ayının 12'sinde pazartesi günü sabahleyin Büyük Boğa'nın oğlu Musa, Samarra'ya geldi. Muazzam bir ordu ile şehre girdi. Ordusunu merkez, sağ ve sol cenah şeklinde tabiye etmişti. Bunlar, Mühtedi'nin haksızlıkları giderip hak sahiplerine haklarını vermek için kurduğu meclisin bulunduğu hilafet sarayına geldiler, halifenin huzuruna girmek için izin istediler. İznin gelmesi bir saat kadar gecikti. Bunlar da halife Mühtedi'nin kendilerine bir tuzak kurmak ve Salih b. Vasıf ı üzerlerine musallat kılmak amacıyla kendilerini Samarra'ya çağırdığını sandılar. Hücum ederek içeri girdiler ve yabancı dille (Türkçe) hitap etmeye başladılar. Sonra daha da ileri giderek halife Mühtedi'yi alıp horlayarak başka bir saraya götürdüler, mallarını yağmaladılar. Bu esnada Mühtedi, Büyük Boğa'nın oğlu Musa'ya: "Neyin var? Yazıklar olsun sana! Ben seninle güçlenip Salih b. Vasıla karşı koruyabilmek için buraya gelmem istemiştim." dedi. Musa da ona: "Sana bir zarar gelmeyecek. Yalnız bu tutumunun aksine kötü bir niyetin olmadığı yemin ederek bana söyle." dedi. Halife Mühtedi de ona yemin etti. Herkes rahatladı. İkinci kez şifahi olarak ona bey'atlarını sundular. Salih'le işbirliği yaparak kendilerine bir kötülük yapmayacağına dair ondan kesin söz aldılar ve böylece anlaştılar.

Sonra Mutez'in durumunu ve Salih b. Vasıf in öldürdüğü kâtip-r e diğer adamların durumlarını görüşmek, bu konuda tartışmak ^acıyla gelmesi için Salih b. Vasıf a haber gönderdiler. O da yanlarına geleceğine dair söz verdi. Sonra adamlarından bir grup emir ile toplantı yaptı. Halife Mühtedi'ye ve Musa'ya karşı asker toplama hazırlığına başladı ve o gece gizlendi. O anda nereye gittiği bilinemedi. Memleketin her tarafında münadiler ona seslendiler. Onu gizleyenleri tehdit ettiler. Ama o, ileride de anlatacağımız gibi safer ayının sonuna kadar gizlenmeye devam etti.

Bu senede Süleyman b. Abdullah b. Tahir, Bağdat naibliğine iade edildi. Vezir Abdullah b. Muhammed b. Yezdad, Hasan b.

Muhalled'e teslim edildi. Salih b. Vasıf onu bu iki adamla birlikte öldürmek istemişti. O, vezirliğe dönünceye kadar zindanda kaldı.

Büyük Boğa'nın oğlu Musa'ya ve adamlarına, Salih b. Vasıfın nerede bulunduğu hususundaki haberin gelmesi gecikince birbirlerine: "Şu adamı (yani halifeyi) hal' edelim." dediler. Ama aralarından bazıları: "Siz oruç tutan, namaz kılan, içki içmeyen, fuhuş işlemeyen bir adamı mı öldüreceksiniz?! Vallahi bu diğer halifeler gibi değildir. Buna yapacağınız kötülük hususunda halk size uymayacaktır." dediler. Aralarında bu tür konuşmalar geçtiğini duyan halife Mühtedi halkın huzuruna çıktı. Kılıcını kuşanmıştı, tahta oturdu. Büyük Boğa'nın oğlu Musa'yı ve adamlarım huzuruna çağırıp onlara şöyle dedi:

«Bana karşı suikast yapmak hususunda ittifak ettiğinizi duydum. Allah'a yemin ederim ki karşınıza, ölümlere sürülen hanut kokusunu sürünerek, ölüme hazırlanarak çıkıp geldim. Oğluma iyi bakmasını kardeşime vasiyet ettim. İşte kılıcım! Vallahi kabzasını elimle tuttuğum sürece karşıma çıkamı vuracağım. Yemin ederim ki vücudumdan bir tüy koparılacak olursa onun karşılığında sizden biri ölecektir! Ya da çoğunuz öldürülecektir.

Dininiz yok mu sizin? Utanmıyor musunuz? Hayatınız da mı yok? Halifelere karşı bu hücum, Aziz ve Celil olan Allah'a karşı bu cür'et daha ne zamana kadar devam edecek? Basiretiniz yok mu sizin? Doğru dürüst bir şekilde hükmünü yürütmek isteyen ve size güzel bir gidişat sergileyen bir kimse ile batmanlarca şarap içip, aranızda sarhoş olan kimse sizin nazarınızda ayındır ve siz içkicilere karşı tavır koymuyorsunuz. Böyleleri sizden ve zayıflardan mallarınızı alıyorlar. İşte evim! Gidin bakın. Benim kardeşlerimin ve benimle akrabalığı olan kimselerin evinde hilafet aletlerinden, sergilerinden, halılarından herhangi bir şey görebilecek misiniz acaba?! Bizim evlerimizde, halktan herhangi birinin evinde bulunabilecek şeylerden başka bir şey bulamazsınız. Siz benim Salih b. Vasıftan haberim olduğunu iddia ediyorsunuz. O da sizlerden biri idi. Gidin araştırın, öğrenin, hakkından gelin. Bana gelince ben onun hakkında bilgi sahibi değilim. Nerede olduğunu bilmiyorum.»

Asiler: "Öyleyse bu hususta bize yemin et." deyince halife Mühtedi onlara şu karşılığı verdi: "Tamam, size yemin edeceğim. Ama Haşi-jiiilerin, kadıların, adalet sahibi kimselerin, rütbelilerin huzurunda vann cuma namazı kılınırken size yemin edeceğim."

Asiler onun bu konuşmasına biraz memnun olup yumuşar gibi oldular. Bu senenin safer ayının bitimine sekiz gün kala pazar günü Salih b. Vasıfı yakalayıp öldürdüler ve kesik başını Mühtedi Billah'a getirdiler. O da akşam namazını henüz kılmıştı. Sadece, "Onu defnedin." demekle yetindi. Sonra teşbihine ve zikrine devam etti.

Pazartesi sabahı Salih b. Vasıfın kesik başı bir mızrağa geçirildi ve şehrin her tarafında dolaştırılarak yüksek sesle: "Bu, efendisini öldürenin cezasıdır." denildi. İşler gittikçe bozuldu, fitne büyüdü. Nihayet halife Mühtedi hal' edilip öldürüldü.

[\[32\]](#)

Allah ona rahmet etsin.

Mühtedi Billah'ın Hal' Edilmesi Ve Mutemid Ahmed B. Mütevekkilin Hilafete Geçiş

Büyük Boğa'nın oğlu Musa, Müşavir eş-Şari'nin o taraflarda fesat çıkardığını duyunca yanına Müflih ile Türk Bayık Bey alarak büyük bir ordu ile yola koyuldu. Harici Müşavirle savaştı. Ancak onu ele ge-çiremediler. Müşavir onlara yakalanmadan kaçıp gitmişti. Onlar gelmeden Önce orada çok çirkin işler yapmıştı. Geldiklerinde ise onu yakalayamamışlardı .

Halife, Türkleri birbirine düşürmek istedi. Bayık Bey'e mektup yazarak ordunun komutasını Büyük Boğa'nın oğlu Musa'da devralıp kendisinin komuta etmesini ve orduyu Samarra'ya getirmesini emretti. Halifenin mektubu kendisine ulaştığında Bayık Bey bu mektubu Büyük Boğa'nın oğlu Musa'ya okumuş; Musa, halife Mühtedi'ye şiddetli bir öfke duymaya başlamıştı.

Bayık Beyle Musa, görevlerini bırakıp halifeye karşı bir ittifak kurdular ve Samarra'da bulunan halifenin yanına gitmek üzere yola çıktılar. Halife Mühtedi, onların gelmekte olduklarını duyunca Mağ-riblilerden, Ferganalılardan, Eşrasyelilerden Erzekşiyelilerden ve Türklerden bir ordu teşkil etti. Ordunun başına geçerek onlara karşı yola koyuldu. Halifenin gelmekte olduğunu duyunca Büyük Boğa'nın oğlu Musa, Horasan yoluna saptı. Bayık Bey de halifeye itaat edip enirini dinleyeceğin izhar etti. Receb ayının 12'sinde halifenin huzu-una girip emrini dinleyeceğini, ona itaat edeceğini söyledi.

Huzura çıktığında, halifenin çevresinde komutanlar ve Haşimilein önde gelenleri bulunuyordu. Bayık Bey'i öldürmek hususundaki nkırlerini sordu. Salih b. Ali b. Yakub b. Ebi Cafer el-Mansur, halife-

Şöyle dedi: "Ey mü'minlerin emiri, halifelerden hiçbiri senin şecaat recene ulaşamadı. Ebu Müslim el-Horasanî, bu adamdan daha şerli ve askerleri de bununkinden daha çok biri idi. Mansur onu öldürdüğünde fitne dinmiş, taraftarlarının sesi de kısılmıştı."

Salih'in bu konuşmasından sonra Mühtedi, Bayık Bey'in boynunun vurulmasını emretti. Sonra başını kestirip Türklerin üzerine attı. Türkler bu durumu görünce bunu büyük bir hakaret ve zulüm saydılar. Ertesi gün Bayık Bey'in kardeşi Tagotyan'ın etrafında toplandılar. Halife de beraberindeki askerleriyle onların üzerine yürüdü. Karşı karşıya geldiklerinde halifenin etrafında bulunan Türkler, karşı taraftaki ırkdaşlarının ve arkadaşlarının saflarına katılarak halifeye karşı birleşik bir cephe oluşturdular. Halife Mühtedi onlara saldırdı ve 4.000 kadar kimseyi öldürdü. Sonra onlar halifeye saldırarak onu ve beraberindeki askerleri bozguna uğrattılar. Halife, yenilmek üzere bulunduğu sırada, elinde yalmkılıcı olarak şöyle sesleniyordu: "Ey insanlar! Halifenize bakın!"

Mühtedi, yardım işlerinden sorumlu Ahmed b. Cemil'in evine gitti ve silahını orada bıraktı. Beyazlar giyindikten sonra gidip

gizlenmek istedi. Ama Ahmed b. Hakan daha atik davranarak onu yakaladı ve kaçmasına fırsat vermedi. Mızrakladı, böğrüne bir kargı vurdu. Sonra onu bir bineğe bindirdi. Yanında bir güdücü vardı. Üzerinde gömlek ve şalvarı vardı. Onu bu halde iken Ahmed b. Hakan'ın evine soktular. Orada bulunanlar, suratını tokatlayıp yüzüne tükürmeye başladılar. Üzerindeki 600.000 dinarı alıp onu bir adama teslim ettiler. Adam da testislerine basıp ezmeye başladı. Nihayet orada can verdi. Allah rahmet etsin. Halife Mühtedi, bu senenin receb ayının bitimine oniki gün kala, perşembe günü öldürülmüştü.

Bir seneden beş gün eksik müddetle halifelik yaptı. Hicretin 219. senesinde doğmuştu. Hicretin 215. senesinde doğduğuna dair başka bir rivayet de vardır.

Halife Mühtedi, esmer tenli, nahif bedenli, biraz kamburumsu, güzel sakallı bir kimseydi. Künyesi, Ebu Abdillâh idi. Öldürüldükten sonra cenaze namazını Cafer b. Abdülvahid kıldırdı ve cesedi, Munta-sır b. Mütevekkil mezarlığına defnedildi.

Hatib Bağdadî dedi ki: Mühtedi, halifeler arasında gidişatı en güzel olan, en sağlam yolda bulunan, en takvalı, en âbid, en zahid bir kimseydi. Bir tek hadis rivayet etmiştir ki, o da İbn Abbas'tan nakledilmiştir. Şöyle ki: «Abbas (r.a.) dedi ki:

- Ya Rasûlallah, şu işte (İslâmiyet'te) bizim için ne vardır?

- Benim için peygamberlik, sizin için de halifelik vardır, bu iş sizinle açıldı, sizinle kapanacaktır.»

Rasûlullah (s.a.v.), Abbas (r.a.)'a ayrıca şöyle demişti: "Seni seven şefaâtıma nail olur, sana buğz eden şefaâtıma nail olmasın!"

Hatib Bağdadînin rivayetine göre adamın biri kendi hasmına karşı yardımını istemek üzere halife Mühtedi'ye başvurmuş; o da iki hasım arasında adaletle hükmedince, yardım için başvuran adam şu şiiri okumaya başlamıştı:

"Onu, aranızda hükmetsin diye hakem kıldınız, O aym ondördü gibi güler yüzlü ve parlaktır. Hükümünde asla rüşvet kabul etmez. Cezalandırılacak kimsenin de gözyaşına bakmaz."

Mühtedi, o adama şöyle dedi: «Ey adam! Allah senin sözünü gü-zelleştirdi. Güzel söz söyledin ama senin söylediklerine aldanacak değilim. Ben bir hüküm vermek üzere meclisime oturmadan önce mutlaka şu ayet-i kerimeyi okurum: "Kıyamet günü doğru teraziler kurarız. Hiçbir kimse hiçbir haksızlığa uğratılmaz. Hardal tanesi kadar olsa bile yapıları ortaya koyarız. Hesap gören olarak biz yeteriz." (ei-Enbiyâ,47.).»

Bu konuşmasından sonra çevresinde bulunan insanlar ağlamaya başladılar. O günkü kadar çok sayıda adamın ağladığı hiç görülmemişti.

Ravinin biri dedi ki: "Halife Mühtedi, hilafete geçtiğinden öldürüldüğü güne kadar visal orucu tutardı. Allah ona rahmet etsin." Mühtedi, Emevi halifelerinden Ömer b. Abdülaziz'in hilafeti döneminde izlediği takvan yolu izlemeyi çok severdi. Onun gibi dünyadan el etek çekmekten, kendini çokça ibadete vermekten, aşırı bir ihtiyat yolunu takib etmekten hoşlanırdı. Şayet yaşasaydı ve kendisine yardımcıları bulsaydı, o da mümkün olduğu kadarıyla Ömer b. Abdü-laziz gibi halifelik yapacaktı. Halifeleri tahkir edip zelil kılan Türkleri yok etmek niyetini taşıyordu. Çünkü onlar hilafet makamının saygınlığını yok etmişlerdi.

Ahmed b. Said el-Ümevî dedi ki; «Biz Mekke'de bir mecliste oturmaktaydık. Yanımda bir cemaat vardı. Nahiv ilminden ve Arapların şiirlerinden bahsediyorduk. O esnada deli olduğumu sandığımız bir adam gelip bize şu şiiri okudu:

Ey nahiv ilminin kaynağı olan sizler! Hiç utanmıyor musunuz?! Siz bu işle meşgul oluyorsunuz ama halk daha büyük bir işle meşgul oluyor. imamınız (halifeniz) öldürüldü, cesedi yerde yatıyor.

islâm'ın düzeni alt üst oldu.Sizlerse şiir ve nahiv üzerine eğilmektesiniz.Güzel yolda yüksek sesle çığırtkanlık yapıyorsunuz!"

Deli sandığımız adamın gelip bize bu şiiri okuduğu günün tarihini bir tarafa kaydettik. Sonradan öğrendiğimize göre halife

[\[33\]](#)

Mühtedi o günde öldürülmüştü. O gün, hicri 256. senenin receb ayının bitimine ondört gün kala pazartesi günüydü.»

Mutemid Alallah'ın Halifeliği

Asıl adı, Ahmed b. Mütevekkil Alallah'tır. İbn Füt्यान diye de tanınır. Bu senenin receb ayının 13'ünde salı günü Emir Yarçuh'un evinde Mühtedi'nin hal'inden birkaç gün önce kendisinin halifeliğine bey'at edildi. Sonra recelebin 8'inde pazartesi günü umumi bir bey'at yapıldı. Recebin bitimine yirmi gün kala Büyük Boğa'nın oğlu Musa ile Müflih, Samarra'ya gelip ona bey'at ettiler. Sonra Musa gidip kendi evine yerleşti. Böylece oradaki fitne ateşi söndü.

Alevi olduğunu iddia eden zenci lidere gelince, o, Basra'da kuşatma altına alınmıştı. Halifenin askerleri onu çember altında tutuyorlardı. O her gün Basrahlara eziyet ediyor, mallarını ganimet olarak alıyor, kendilerine gemilerle gelen yiyeceklere ve gıda maddelerine el koyuyordu. Bundan sonra Übülle, Abadan ve diğer beldeleri istila etti. Basralılar ondan çok korktular. Kuvveti gittikçe fazlalaştı. Bu gücünü ve durumunu sene sonuna kadar devam ettirdi.

Bu senede Ali b. Zeyd et-Talibî adında bir adam Kûfe'de isyan etti. Halifenin askerleri üzerine geldiler. Ali b. Zeyd onları bozguna uğrattı. Kûfe'de durumu kuvvetlendi, fitne büyüdü.

Bu senede Muhammed b. Vasıl et-Temimî, Ahvaz valisi Haris b. Sima eş-Şerabî'ye saldırdı. Onu öldürdü ve Ahvaz şehrini istilâ etti.

Bu senenin ramazan ayında Hasan b. Zeyd et-Talibî, Rey şehrine ve bağlı kasabalara hakim oldu. Büyük Boğa'nın oğlu Musa

şevval ayında bunun üzerine gitti. Yola çıkan Musa'yı halife de uğurladı. Bu senede Dımişk kapısında vali Amacur ile İbn İsa b. eş-Şeyh arasında büyük bir savaş cereyan etti. Dımişk valisi Amacur'un yanında ancak 400 kadar süvari vardı. İbn İsa'nın ise 20.000'e yakın askeri vardı. Amacur bunu mağlub etti. Halife, Şan mıntukasını terket-sin diye onu Ermeniyeye taraflarına vali tayin etti. Halifenin bu görevlendirmesini kabul edip Şam'dan ayrıldı ve gitti. Bu senede Muhammed b. Ahmed b. İsa b. Mansur insanlara haccettirdi. Hacılar arasında Ebu Ahmed b. Mütevekkil de vardı. Yalnız bu biraz acele edip Samarra'ya döndü. Zilhicce ayının bitimine üç gün kala çarşamba gecesi şehre girdi. Bu senede halife Mühtedi vefat etti. Allah ona rahmet etsin.

Diğer vefat eden meşhur şahsiyetler de şunlardır: [\[34\]](#)

[\[1\]](#) İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/9.

[\[2\]](#) İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/9-10.

[\[3\]](#) İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/10-11.

[\[4\]](#) İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/11-12.

[\[5\]](#) İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/12-13.

[\[6\]](#) İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/13.

[\[7\]](#) İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/13-14.

[\[8\]](#) İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/14.

[\[9\]](#) İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/14-16.

[\[10\]](#) İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/16-17.

[\[11\]](#) İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/17-21.

[\[12\]](#) İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/21.

[\[13\]](#) İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/21-23.

[\[14\]](#) İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/23-25.

[\[15\]](#) İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/25-26.

[\[16\]](#) İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/26-28.

[\[17\]](#) İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/28-29.

[\[18\]](#) İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/30-33.

[\[19\]](#) İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/33-38.

[\[20\]](#) İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/38-40.

[\[21\]](#) İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/40.

[\[22\]](#) İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/41-42.

[\[23\]](#) İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/42-45.

[\[24\]](#) İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/46.

[\[25\]](#) İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/46-47.

[\[26\]](#) İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/47-48.

[\[27\]](#) İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/48-49.

[\[28\]](#) İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/50-51.

[\[29\]](#) İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/52-53.

[\[30\]](#) İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/53-54.

[\[31\]](#) İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/54-55.

[\[32\]](#) İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/55-57.

[\[33\]](#) İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/57-60.

[\[34\]](#) İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/60.

[Zübeyr B. Bekkar](#)

[İmam Buharî](#)

[Hicretin İkiyüzelliyedinci Senesi](#)

[Hicretin İkiyüzelliyedinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler](#)

[Hasan B. Arefe B. Yezid](#)

[Hicretin İkiyüzellisekizinci Senesi](#)

[Hicretin İkiyüzellidokuzuncu Senesi](#)

[Hicretin İkiyüzaltmışıncı Senesi](#)

[Hicretin İkiyüzaltmışbirinci Senesi](#)

[İmam Müslim'in Biyografisi](#)

[Bayezid-İ Bestamî](#)

[Hicretin İki Yüz Altmış İkinci Senesi](#)

[Hicretin İkiyüzaltmışüçüncü Senesi](#)

[Hicretin İkiyüzaltmışdördüncü Senesi](#)

[Ebu Zür'a](#)

[Hicretin İkiyüzaltmışbeşinci Senesi](#)

[Yakub B. Leys Es-Saffar](#)

[Hicretin İkiyüzaltmışaltıncı Senesi](#)

[Hicretin İkiyüzaltmışyedinci Senesi](#)

[Ebu Ahmed El-Muvaffak'ın Zenci Liderinin Sehrini İstila Etmesi](#)

[Hicretin İkiyüzaltmışsekizinci Senesi](#)

[Hicretin İkiyüzaltmışdokuzuncu Senesi](#)

[Hicretin İkiyüzyetmişinci Senesi](#)

[Ahmed B. Tolon](#)

[Hasan B. Zeyd El-Alevî](#)

[Davud B. Ali](#)

[İbn Kuteybe Ed-Dineverî](#)

[Hicretin İkiyüzyetmişbirinci Senesi](#)

[Boran](#)

[Hicretin İkiyüzyetmişikinci Senesi](#)

[Müneccim Ebu Ma'ser](#)

[Hicretin İkiyüzyetmişüçüncü Senesi](#)

[Hicretin İkiyüzyetmişüçüncü Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler](#)

[Muhammed B. Abdurrahman B. Hakem El-Ümevî](#)

[Halef B. Ahmed B. Halid](#)

[Kazvinli İbn Mace](#)

[Hicretin İkiyüzyetmişdördüncü Senesi](#)

[Hicretin İkiyüzyetmişbeşinci Senesi](#)

[Hicretin İkiyüzyetmişbeşinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler](#)

[Ebu Bekir Ahmed B. Muhammed El-Haccac](#)

[Ahmed B. Muhammed B. Galib](#)

[Ahmed B. Mülâib](#)

[Ebu Said Hasan B. Hüseyin](#)

[İshak B. İbrahim B. Hamî](#)

[Abdullah B. Yakub B. İshak Et-Temimî](#)

[Ebu Davud Es-Sicistanî](#)

[Hicretin İkiyüzyetmişaltıncı Senesi](#)

[Baki B. Mahled](#)

Zübeyr B. Bekkar

Zübeyr b. Bekkar b. Abdullah b. Mus'ab b. Sabit b. Abdullah b. Zübeyr b. Avvam el-Kureşî ez-Zübeyrî.

Mekke kadısıydı. Bağdat'a geldi, orada hadis rivayet etti. Kureyş ensabı hakkında bir kitabı vardır. Neseb ilmini iyi bilirdi. Bu ilimle ilgili çok hacimli eserleri vardır. İbn Mace ile başkaları ondan hadis rivayet etmişlerdir. Darekutnî ve Hatib Bağdadî, onun sika bir ravi olduğunu söylemişlerdir. Hatib, onu ve kitabını övmüştür. Zübeyr, bu senenin zilkade ayında Mekke'de

seksendört yaşında vefat etti. ^[1]

İmam Buharî

İmam Muhammed b. İsmail el-Buharî, "Sahih-i Buharî" diye bilinen eserin sahibidir. Biyografisini, onun Sahih'ini şerhederken baş taraflarda teferruatlı bir şekilde anlatmıştık. Burada biyografisinden bir nebze bahsedeceğiz. Şöyle ki: Muhammed b. İsmail b. İbrahim b. Muğire b. Bezdehbeh el-Cûft, Cûflerin mevlasıdır. Künyesi, Ebu Ab-dillâh'tır. Buharalıdır. Hadîs hafızıdır. Kendi zamanındaki hadisçiler-in imamıdır. O zamanda bu ilimde kendisine uyulan bir kimseydi. Benzerlerinden ve akranlarından önde idi. "Sahih-i Buharî" adlı eserini okumakla bulutlardan, yağmur yağdırmaları dilenilir. Alimler onun eserindeki hadislerin sahihliği ve makbul oluşu hususunda ic-ma etmişlerdir. Bütün Müslümanlar da bu doğrultuda fikir beyan etmişlerdir.

İmam Buharî, hicri 194. senenin şevval ayının 13'ünde cuma gecesi doğmuştur. Kendisi küçük yaşta iken babası vefat etmiştir. Annesi tarafından yetiştirilmiştir. Mahalle mektebinde iken annesi ona hadis ezberleme fikrini aşılarmıştı. Onaltı yaşında iken meşhur kitapları okudu. Hatta denilir ki; o henüz çocuk yaşta iken 1.000 hadis ezberlemiş ve bunları peşpeşe duraksamadan okumuş.

Onsekiz yaşındayken hacca gitmiş, Mekke'de ikamet ederek hadis toplamaya başlamıştı. Bundan sonra gidebildiği memleketlere seyahat ederek oradaki hadis âlimleriyle görüşmüş ve binden fazla hadis âliminden hadis rivayet etmiştir. Birçok kimseler de kendisinden rivayetlerde bulunmuşlardır.

Hatib Bağdatî, Ferberî'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Benimle birlikte Sahih'i İmam Buharî'den 70.000 kadar kiş dinlemişti, ama onlardan geriye sadece ben hayatta kaldım." . buharî, Ferberî tarihi ile hadis rivayet etmiştir. Nitekim, bugündü insanlar da onun tarihi ile Hammad b. Şakir, İbrahim b. Ma'kil ve ahır b. Muhalled'den rivayetlerde bulunmuşlardır.

İmam Buharî'den hadis rivayet eden bir başka âlim de Ebu Talha Mansur b. Muhammed b. Ali el-Berdi en-Neseî'dir. Neseî hicretin 329. senesinde vefat etmiştir. Emir Ebu Nasr b. Makula, onun sika bir ravi olduğunu söylemiştir. "Sahih-i Müslim" adlı eseri dışında Müslim de Buharî'den hadis rivayet edenler arasındadır. Müslim, onun Öğrencisi olduğunu söyler ve ona saygı gösterirdi. Tirmizî de "Cami" adlı eserinde ondan hadis rivayet etmiştir. Bazılarının ifadesine göre "Sünen" adlı eserinde Neseî de ondan rivayette bulunmuştur.

İmam Buharî, Bağdat'a sekiz defa gelmişti. Her defasında İmam Ahmed b. Hanbel'le görüşür, İmam Ahmed onu Bağdat'ta kalmaya teşvik eder, Horasan'da ikamet edişinden ötürü onu kınardı.

Buharî, geceleyin uykudan uyanır, kandili yakar ve aklına gelen faydalı bir şeyi yazıp kayda geçirir, sonra kandilini söndürüp tekrar uykuya dalar. Bir daha uyanıp kalkar, bir daha uyanıp kalkardı. Öyle ki bir gecede yirmi kez kadar uyandığı ve aklına gelen şeyi yazıp tekrar uyuduğu vakidir. Küçük yaşta iken gözlerine bir hastalık isabet etmişti. Annesi rüyada İbrahim Peygamberi (a.s.)'i görmüş, İbrahim peygamber (a.s.) ona şöyle demişti: "Ey kadın! Kendisi için çok dua ettiğinden (veya çok ağladığından) ötürü Cenâb-ı Allah, oğluna gözlerini geri verdi!" Annesi sabahleyin uyandığında oğlunun gözlerinin açılmış olduğunu gördü.

İmam Buharî dedi ki: "Dün düşünmeye başlamıştım; baktım ki, 200.000 senetli hadis yazmışım."

İmam Buharî, eserlerinde geçen bu hadislerin tümünü ezbere bilirdi. Bir defasında Semerkand'a gitmiş, orada 400 kadar hadis âli-miyle görüşmüştü. Onlar, hadislerin senetlerini birbirine karıştırmışlar, Şamlıların senetlerini Iraklıların senetleri ile karıştırmışlar, senetlerde adı geçen adamları birbirine karıştırmışlar, hadislerin metinlerini başka senetlere yamamışlardı. Sonra bu karışık senetli hadisleri Buharî'ye okumuşlar, Buharî de o hadislerin senetlerini seçip ayırmış ve o karışık senetli hadisleri düzeltmişti. Semerkand hadisçi-leri de ona itiraz etmemişler ve senet veya metin hususunda bir yanlışını bulamamışlardı. Sonra aynı şeyi Bağdat hadisçilerine karşı da yapmıştı. Anlatıldığına göre İmam Buharî, bir kitaba bir defa bakınca onu hemen ezberlemiş. Bu konuda birçok haberler varid olmuştur. Zamanının âlimleri, şeyhleri ve akranları onu övmüşlerdir.

İmam Ahmed b. Hanbel, "Horasan onun gibisini çıkarmadı." demiştir.

Ali b. el-Medinî: "Buharî, kendi gibi birini görmemiştir." demiştir.

İshak b. Raheveyh: "Eğer Buharî, Hasan-ı Basrî'nin zamanında yaşasaydı; insanlar hadiste, marifetinde ve fıkında ona muhtaç olurıardı." demiştir.

Ebu Bekir b. Ebu Şeybe ve Muhammed b. Abdullah b. Nümejr:

"Onun mislini görmedik." demişlerdir.

AH b. Hacer: "Onun misli bulunduğunu bilmiyorum." demiştir. Mahmud b. en-Nazr b. Sehl eş-Şafî şöyle demiştir: "Basra'ya Şam'a, Hicaz'a ve Kûfe'ye gittim. Buraların âlimlerini gördüm. Muhammed b. İsmail el-Buharî'den bahsedildiğinde bu âlimle onu kendilerinden üstün görürlerdi."

Ebul-Abbâs ed-Daulî, şöyle demiştir: «Bağdatlılar, İmam Buha-e şöyle bir şiir yazıp gönderdiler:

"Kendileri için yaşadığın müddetçe Müslümanlar hayır içindedirler.

Sen yok olduktan sonra artık hayır yoktur.» Fellas: "Buharî'nin bilmediği hadis, hadis değildir." demiştir. Ebu Nuaym Ahmed b. Hammad: "O, bu ümmetin fakihî idi." demiştir. Yakub b. İbrahim ed-Devrekî de böyle demiştir.

Bazıları onu fıkıh ve hadiste İmam Ahmed b. Hanbel ile İshak b. Raheveyh'ten üstün görmüşlerdir.

Kuteybe b. Said: "Yeryüzünün doğusundan ve batısından birçok kimseler yanıma geldi. Ama Muhammed b. İsmail el-Buharî gibisi yanıma gelmedi." demiştir.

Mürecca b. Reça ise şöyle demiştir: "Buharî'nin âlimlere üstünlüğü, erkeklerin kadınlara olan üstünlüğü gibidir. Yani o kendi zamanındaki âlimlere nisbetle bu kadar üstündü. Kendisinden önceki sa-habi ve tabî âlimlerine gelince, tabii ki onlardan üstün değildi. O, Cenâb-ı Allah'ın yeryüzünde yürüyen ayetlerinden (mucizelerinden) biri idi."

Ebu Muhammed Abdullah b. Abdurrahman ed-Darimî: "Muhammed b. İsmail el-Buharî; bizden daha fakih, bizden daha âlin idi. İlme bizden daha çok dalmıştı. Bizden daha çok ilim tahsil etmişti." demiştir.

Ishak b. Raheveyh: "O, benden daha ileri görüşlü ve basiretli idi."

demiştir.

Ebu Hatim er-Razî: "Muhammed b. İsmail, Irak'a girenlerin en âlimi idi." demiştir.

Abdullah el-İclî dedi ki: "Ebu Hatim ile Ebu Zûr'a'mn onun yanı-
"5 S^ip oturduklarını ve onun söylediklerini dinlediklerini gördüm.
Müslim, onun mertebesine ulaşmamıştı. O, Muhammed b. Yahya ez-
ühelî den şu kadar ve şu kadar daha fazla bilgili idi. Utangaç ve fa-
zıLetli idi, herşeyi güzel bilirdi."

Başkası dedi ki: "Muhammed b. Yahya ez-Zühelî'nin, bazı isimle-ve illetleri İmam Buharî'ye sorduğunu gördüm. O bu hususlarda ok gibi delici bir bilgiye sahipti. Sanki İhlas-ı Şerifi okur gibi bu soruları kolayca cevaplıyordu."

Ahmed b. Hamdun el-Kassar dedi ki: «Müslim b. Haccac'ın Buha-rî'nin yanına gelip gözlerini öptüğünü ve şöyle dediğini gördüm: "Bırak, ayaklarını da öpeyim ey üstatların üstadı, mühaddislerin seyyidi ve hadislerin seyyidi ve hadis illetlerinin tabibi."

Böyle dedikten sonra keffaret-i meclisle ilgili hadisteki illeti ona sordu. Buharî de bu hadisteki illeti ona anlattı. Sözü nü tamamladıktan sonra Müslim ona: "Seni ancak hasetçi kimse sevmez, dünyada senin gibi başka büyük bir âlim bulunmadığına tamkılık ederim."»

Tirmizî şöyle demiştir: «Irak'ta ve Horasan'da hadislerdeki illetin manasını, tarihini, senet bilgisini Buharî'den daha iyi biler birini görmedim. Bir gün Abdullah b. Münir'in yanındaydık. Buharî'ye: "Allah seni bu ümmetin süsü kıldı." dedi. Bu fikrin orada bulunanlar da kabul ettiler.»

İbn Hüzeyme dedi ki: "Gök kubbenin altında Rasûlullah (s.a.v.)'m hadisini, Muhammed b. İsmail el-Buharî'den daha iyi biliş daha iyi muhafaza eden başka birini görmedim."

Hafızasının sağlamlığı, âlimliği, fakihliği, takvası, zahidliği, abid-liğı hususunda âlimlerin İmam Buharî'ye yaptıkları övgüleri burada tümüyle anlatmaya çalışırsak konu uzayacaktır. Biz kronolojik hadiseleri bir an evvel anlatmak ihtiyacında olduğumuzdan ötürü bunu kısa kestik. Yardımına başvurulana zât, noksanlıklardan münezzeh olan yüce Allah'tır.

İmam Buharî, son derece utangaç, şecaatli, cömert, takvalı, fani bir diyar olan dünyadan el etek çeken, ama baki bir diyar olan ahire-te yönelip rağbet eden zahid bir kimseydi.

İmam Buharî dedi ki: "Allah'ın huzuruna çıkarken gıybetini yaptığımı iddia eden ve bu hususta benden hakkını isteyen bir kimse bulunmayacağını ümid ediyorum."

"Tarih" adlı eserden ve onda anlattığı cerh, ta'dil ve diğer şeylerden sorulduğunda kendisi şöyle cevap vermişti: «Bunun diğeri ile ilgisi yoktur. Peygamber (s.a.v.) efendimiz, sahabelerden birinin, yanına gelmek için izin istemesi anında şöyle demişti: "Ona izin verin. O ne kötü bir aşiret kardeşidir." Biz bunları rivayet olarak naklettik. Kendi kafamızdan nakletmiş değiliz.»

Allah rahmet etsin, İmam Buharî her gece onüç rekat namaz kılardı. Ramazan ayında her gece bir hatim indirirdi. Gayretli bir kimse olup helal malı vardı. Bu malını gizli, aşikâr infak ederdi. Gece gündüz çok sadaka verirdi. Duası müstecaptı. Doğru yoldaydı. Onurlu bir kişiliğı vardı.

Sultanlardan biri, çocuklarına ders vermesi için onu kendi sarayı-

na çağırmişti, ama saraya gitmemiş ve sultana şu haberi göndermişti: "İlim de, hilini de bulunduğu yerde kalır. Taliplisi oraya gelir." Yani siz ilim öğrenmek istiyorsanız yanıma gelin.

Sultan Halid b. Ahmed ez-Zühelî, Buhara'da Zahirîlerin naibi idi. İnam Buharî'nin bu sözüne alınmıştı. Ayrıca bu sırada Muhammed b Yahya ez-Zühelî, sultana bir mektup göndererek güya Buharî'nin Kur'ân-ı Kerim'in mahluk olduğunu iddia ettiğini söylemişti. Daha önce Muhammed b. Yahya ez-Zühelî ile İmam Buharî arasında bu konuda tartışma cereyan etmişti. İman Buharî bununla ilgili olarak "Kitabü Ef ali'l-İbad" adlı eserini tasnif etmişti. İşte Muhammed b. Yahya ez-Zühelî'nin gönderdiği mektubu da bahane eden sultan, halkı İmam Buharî'yi dinlemekten menetti. Ama halk ona çok saygı gösteriyordu. İmam Buharî, kendi ailesinin yanına gelmek üzere Buha-ra'ya girdiğı günde halk onu karşılamaya çıkmış, üzerine altın ve gümüş saçmışlardı. Hadis imla etmek ve okumak için özel bir meclisi vardı. Burada hadis dersleri verirdi. Onu dinlemekler menedilen halk, sultanın bu yasağına uymadı. Bunun üzerine sultan onu Buha-ra'dan sürgün etme emrini verdi. İmam Buharî de memleketini ter-kedip gitti. Sultan Halid b. Ahmed'e beddua etti. Bir ay geçmeden İbn Tahir, sultan Halid b. Ahmed'in katırı üzerinde Bağdat'a getirilmesini görevlilere emretti. Böylece sultan Halid'in hükümranlığı sona erdi. Bağdat'ta zindana atıldı. Ölünceye kadar orada kaldı ve bu hususta sultandan yana olan herkes mutlaka şiddetli bir belâyaya maruz kalmıştı.

İmam Buharî, kendi beldesinden uzaklaşıp gitmiş, Semerkand'a iki fersah mesafede Horteng beldesine yerleşmişti. Orada bir yakım vardı, onun yanında kaldı. Dinde fitneleri gördüğü zaman Cenâb-ı Allah'tan canım almasını diliyordu. Zira bir hadis-i şerifte şöyle buyu-rulmuştur: "Bir kavme fitne düşürmek istediğın zaman ey Rabbim, bizleri fitneye bulaşmadan vefat ettir."

Horteng'e yerleştikten sonra hastalandı ve ramazan bayramı gecesinde -cumartesi geces-ı yatsı vaktinde vefat etti. Bayram günü öğle namazından sonra cenaze namazı kılındı. Yani hicretin 256. senesinde vefat etti. Gömleksiz, sarıksız, üç beyaz beze sarılarak kefenlendi. Bu şekilde kefenlenmesi için vasiyeti vardı. Defnedildiğı zaman mezarından misk kokusundan daha güzel bir koku saçıldı ve bu günlerce böyle devam etti. Sonra da mezarının hizasında beyaz haleler görülmeye başlandı. Vefatında altmışiki yaşındaydı. Allah rahmet etsin.

Kendisinden sonra bütün Müslümanlar için faydalı bir ilim bı-Ktı. Bıraktığı ilim kesintiye uğramadan zamanımıza kadar ulaş-

Ştir. Bu da onun hayatta iken yaptığı iyi işlerden ve salih amellerden Ötürüydü. Zira Rasûlullah (s.a.v.) bir hadis-i şerifinde şöyle buyurmuştur:
"Ademoğlu öldüğünde ameli kesilir ancak şu üç şey hariç: Bunlardan biri, kendisinden yararlanılan ilimdir..."
Bu hadisi Müslim rivayet etmiştir.
Fasih şairlerden biri onun hakkında ne güzel söylemiş:
"Sahih-i Buharî var ya;
Eğer hakkını verecek olurlarsa mutlaka altın suyu ile yazılması gerekir.
O, hidayetle körlüğü birbirinden ayırır.
O, yok olmaya ve helak olmaya karşı bir seddir.
Ondaki senetler gökteki yıldızlar gibidir. *
Senetleri hadis metni önünde yıldız kuru gibidir.
O eser sayesinde Rasûlullah'ın dininin terazisi doğruldu.*
Araplardan sonra Acemler ona uydular.
Şüphesiz o ateşe karşı bir perdedir.
Rıza ile gazabı birbirinden ayırdeder.
Mustafa'ya bir ince perdedir.
Şüpheleri açığa çıkaran vazih bir nastır.
Ey âlim! Bilesin ki bütün âlimler,
Onun eserinin rütbesini, diğer bütün rütbelerden üstün kılmakta ittifak etmişlerdir.
Ey Buharî! Topladığın hadislerle bütün hadis âlimlerini geride bıraktın;
Ve yarışı sen kazandın.
Ravilerden zayıf olanları reddettin, yalancılıkla itham edilenlerin rivayetlerini kabul etmedin.
Hadisleri sıralamada çok güzel bir yol takip ettin; bablara ayırmakta da hayret verici bir sanat gösterdin.
Arzu ettiğin şeyi Mevlân sana verdi.

Bağışında senin payını yüksek tuttu." [\[2\]](#)

Hicretin İkiyüzelliyedinci Senesi

Halife Mutemid bu senede Yakub b. Leys'i; Belh, Toharistan, buraya bağlı Kirman, Sicistan ve Sind gibi yerlere vali olarak tayin etti.
Bu senenin safer ayında halife Mutemid, kardeşi Ebu Ahmed'i Küfe, Mekke, Medine, Yemen, oraya bağlı mıntıkaların ve Mekke yolunun kontrolünden sorumlu kıldı ve buralara vali tayin etme yetkisini verdi. Bu senenin ramazan ayında Bağdat, Irak sevadı, Vasıt, Dicle mıntıkası, Basra, Ahvaz ve Fars'a vali atama yetkisini kendisi ne devretti.
Bu senede hacib Said ile zencilerin başına geçen Alevi, Basra diyarında karşılaştılar. Hacib Said, onun hezimete uğrattı Elindeki esirleri kurtardı ve bol miktarda mal ve parayı ondan geri aldı. Etraflıda toplanan zencileri de son derece tahkir etti. Sonra zenciler geceleyin Said'e baskın yaptılar. Askerlerinden çoğunu öldürdüler. Bir rivayette anlatıldığına göre Said b. Salih'in kendisi de bu vak'ada öldürülmüştür. Sonra bu zenciler, Mansur b. Cafer el-Hayyat ve maiyetindeki büyük bir ordu ile savaştılar. Liderleri olan ve Talibi olduğunu iddia eden ama aslında yalan söyleyen kişi Mansur'un ordusunu mağlub etti.
İbn Cerir dedi ki: Bu senede Bağdat'ta Bereketü'z-Zelzel denen mahallede çok miktarda kadim boğarak Öldüren bir adan yakalandı. Bu önce kadınlarla ilişki kuruyor, sonra onları boğuyor, üzerlerindeki zinet eşyalarını ve paralarını yağmalıyordu. Yakalanıp Mutemid'in huzuruna götürüldü. Orada kendisine 2.400 kırbaç vuruldu. Cellatlar testislerine, kendilerine özgü bir değnekle vurmada canını vermedi. Sert ağaçtan yapılmış değnekle testislerine vurduklarında Ölmüştü, Sonra Bağdat'a götürülerek orada asılmış, bir müddet asılı durduktan sonra cesedi indirilip yakılmıştı.
Bu senenin şevval ayının 14. gecesinde ay tutuldu. Ayın çoğu görünmez oldu. O günün sabahında, habis zencinin adamları zorla Basra'ya girdiler, ahalinin çoğunu Öldürdüler. Basra valisi Buğrak ve beraberindekiler kaçıp gittiler. Zenci, Basra camiini ve birçok evleri yaktı. Askerleri, oradaki mal ve eşyaları yağmaladılar. Bundan sonra zenci ve Haricinin adamlarından İbrahim b. Mühellebî: "Eman isteyen kimse buraya gelsin!" diye yüksek sesle bir duyuru yaptı. Etrafında Basralılardan çok kimseleri toplandılar. Bunu bir fırsat bildi. Hiyanet etti ve onların Öldürülmesini emretti. Tek tük adamlar kur-tulabildüer, ama çokları öldürüldü. Zenci, Basralılardan bir grubu çembere almıştı. Bu sırada birbirlerine, şunu öldürelim diye işaretle bulunuyorlar ve kılıçlarına el atıyorlardı. Ama zenci, Öldürülmekte olan kimselerin kelime-i şahadetlerine ve zenci adamlarının da gülüşüp bağışmalarına baktığı için bunların yaptıklarını görmüyordu. "Doğrusu bizler Allah'a aidiz ve O'na dönücüleriz."
Asiler, birkaç gün müddetle Basra'nın her tarafında bu kötü icra-atlarını sergilediler. Bu günler çok uğursuz günlerdi. Halk onların önünden sağa sola kaçışır oldu. Her biri bir tarafa gitti. Zorbalar dağ-*ar arasına doldurdıkları ekinleri ve diğer otları ateşe verdiler. Hayvan, insan ve diğer her ne varsa Basralılara ait bütün eşyalar bu ateşte yanıp kül oldu. Büyük Camii de

yakmışlardı. Ayandan, edip-fâraen, fazıl kimselerden, hadisçi ve âlimlerden çok sayıda insan öldürmüşlerdi. Innâ lillah ve innâ ileyhi râciûn. ' Bu murdar adam Fars halkına da büyük belâlar götürdü. Sonra Basralılara bol miktarda erzak geldiğini duydu. Basrahlı önceleri erzak sıkıntısı çekmekte iken artık rahatlığa kavuşmuşlardı. Kendilerine erzak geldiğini duyunca onları kıskandı. İbn Cerir'in rivayetine göre kendisini duyan bir adam, o Harici zencinin şöyle dediğini nakletmiştir: «Basralılara beddua ettim Bana gelen, ama sahibi görünmeyen bir ses şöyle demişti: "Basrahlar senin için kenarından kopanp yiyeceğin bir ekmek gibidirler. Eğer ekmeğin yarısı kırılırsa Basra harab olur." İşte ben bu sesi duyduktan sonra ekmeğin ay, kırılmasının da tutulma olduğunu tevil ettim.» Onun bu sözleri adamlarının dilinde dolaşıyordu. Nihayet onun dediği gibi gerçekten ay tutuldu. Şüphesiz onun bir cini vardı. Kendisine bu tür şeyleri haber veriyordu. Nitekim Müseylemetü'l-Kezzab'ın da böyle bir cin vardı. Zencilerin, Basralılara hücumu esnasında bu murdar Harici, maiyetindeki adamlarına şöyle demişti: "Bu sabah Cenâb-ı Allah'a yalva-rarak Basralılara beddua ettim. Basra şehri gök ile yer arasında orta bir yere yükseltilerek bana gösterildi. Ben de Basralıların savaştıklarını ve meleklerin benim adamlarımın yanında onlara karşı yer aldıklarını, benim Basralılara karşı muzaffer olduğumu, meleklerin benimle birlikte savaştıklarını, askerlerimin sebat edip savaşlarımda beni desteklediklerini gördüm!" Basra'daki Aleviler yanma geldiklerinde, kendisini o zaman Yahya b. Zeyd'e nisbet etti. Ama Yahya b. Zeyd'in nesebinden geldiğine dair sözleri kesinlikle yalandır. Zira Yahya b. Zeyd'in kendisinden sonra, süt emmekte olan küçük bir kızdı başka bir kimsesi hayatta kalmamıştı. Cenâb-ı Allah, bu lanetli Hariciyi kahretsin. Bu ne kadar da yalancı, facir ve haindir! Bu senenin zilkade ayının başında halife, Müvellid adıyla bilinen Emir Muhammed komutasında büyük bir askeri birliği zencilerin lideri Harici ile savaşmak üzere harekete geçirdi. Emir Muhammed yolda giderken Betaih diyarına korku salan oraları hükmü altına alan, yolları korkulu hale getiren Sa'd b. Ahmed el-Bahilî'yi yakaladı. Bu senede Muhammed b. Vasil, Fars diyarında halifeye muhalefet ederek oraları istilâ etti. Bu senede Besil el-Saklabi denen bir Rum, Bizans imparatoru Mihail b. Tofü'e suikast yaptı. Onu öldürdü ve Bizans'ı istilâ etti. Mi-hail, Bizans'ta yirmi dört yıl müddetle imparatorluk yapmıştı. Bu senede Fadl b. İshak el-Abbâsî insanlara haccettirdi [3]

Hicretin İkiyüzelliyedinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Hasan B. Arefe B. Yezid

Bu, rivayet edilen meşhur cüz'ün sahibidir. Vefat ederken 110 yaşındaydı. 107 yaşında vefat ettiğine dair başka bir rivayet de vardır. On oğlu vardı ki, onları Aşere-i Mübeşşere'nin adlarıyla adlandırmıştı. Yahya b. Main ile diğerleri onun sika bir ravi olduğunu söylemişlerdir. Hicretin 150. senesinde İmam Ahmed b. Hanbel'in ders meclisine devam etti. Bu senede 107 yaşında iken vefat etti.

Zenciler, Ebu Said el-Eşecc ile Yezid b. Ahrem et-Taî ve Revasî'yi, Basralılarla birlikte öldürmüşlerdi.

Bu senede vefat eden meşhur şahsiyetlerden biri de Müslim'in üstadlarından biri olan Ali b. Haşrem'dir. Müslim, bu zattan çok hadis rivayet etmiştir.

Nahiv ve lügat âlimi Abbas b. Ferec Ebü'l-Fadl er-Riyaşî de bu senede vefat eden meşhur şahsiyetlerdendir. Bu zat Arapların tarihini, savaşlarını ve siyeri bilirdi. Birçok ilimlere vakıf olup sika ve âlim bir kimseydi. Asmaî'den, Ebu Ubeyde ve diğerlerinden rivayetlerde bulundu. İbrahim el-Harbî, Ebu Bekir b. Ebi'd-Dünya ve diğerleri de kendisinden rivayetlerde bulundular. Bu senede zenciler tarafından Basra'da Öldürüldü. İbn Hallikan, "el-Vefeyât" adlı eserinde bu zattan bahsetmiştir.

Asmaî'nin rivayetine göre Abbas b. Ferec şöyle demiştir:

«Bir a'rabi yanımıza uğradı, kaybolan oğlunu arıyordu. Kendisine: "Oğlunun evsafını bize anlat." dedik, o da: "Yüzü altın gibi parlak bir çocuktü." dedi. Biz de: "Onu görmedik." diye cevap verdik. Az sonra omuzuna bir çocuk almış olarak yanımıza geldi. Çocuk kazan dibi gibi simsiyahtı. Adama: " Eğer bize bunu sormuş olsaydın sana yerini gösterirdik. Çünkü bu çocuk sabahtan beri şuracıktâ çocuklarla oynuyordu." dedik. Sonra Asmaî şöyle bir şiir okudu:

"Seher vakti gece soğuyunca ve de sapasağlam kişi soğuktan titreyince o zaman delikanlının yatağı ne güzel olur.

Cenâb-ı Allah, babanın gözüne çocuğunu hoş gösterdiği gibi öyle bir yatağı gönüle hoş gösterir.» [4]

Hicretin İkiyüzellisekizinci Senesi

Senenin rebiyülevvel ayının bitimine on gün kala pazartesi ü halife, kardeşi Ebu Ahmed'i, Mısır, Kinnesrin ve Avasım bölgesine tayin etti. Rebiyülahir ayının başında perşembe günü cülus yaptı. Kardeşine ve Müflih'e kaftan giydirdi. Bu ikisini büyük bir ordu ile Basra'ya şevketti. Ordunun askerleri fazla ve teçhizatı da yeterince idi. Bu iki komutan zencilerle şiddetlice savaştılar. Cemaziyelevvel ayının ortasında Müflih öldürüldü. Başlıksız bir ok göğsüne isabet etmiş ve cansız düşmüştü.

Cenazesi Samarra'ya götürölüp oraya defne-dilmişti. Bu senede Yahya b. Muhammed el-Bahranî adındaki bir komutan, zencilerin büyük liderini esir alıp Samarra'ya götürdü. Burada halife Mutemid'in huzurunda dayağa yatırıldı ve kendisine 200 kırbaç vuruldu. Sonra da elleri ve ayakları çaprazlama kesildi, kılıç darbesi ile boğazlandı, sonra da yakıldı. Zencilerle yapılan korkunç bir savaşta Ebu Ahmed'in askerleri onu esir almışlardı. Allah onları kahr etsin.

Zencilerin lideri, onun durumundan haberdar olunca çok üzüldü ve sonra şöyle dedi: «Onunla ilgili olarak bana şöyle hitab edilmişti: "Onun öldürölmesi senin için daha hayırlıdır." Çünkü o şımarık bir kimseydi. Ganimet mallarının seçkinlerini kendisine ayırıp saklıyordu.»

Zencilerin lideri, kendi adamlarına şöyle diyordu: "Bana peygamberlik teklif edildi. Ancak bu görevi hakkıyla ifa edememekten korktum ve bu nedenle kabul etmedim."

Bu senenin rebiyülahır ayında Said b. Ahmed el-Bahilî, halifenin huzuruna vardı. Orada kendisine yediyüz kırbaç vuruldu Kırbaç altında can verdi. Sonra darağacına asıldı.

Bu senede zenci liderin adamlarından yirmidört kişi ve bir kadı, Samarra'da Babü'l-Amme yanında öldürölldü.

Bu senede Muhammed b. Vasıl, sultana itaate döndü. Fars diyarının haracını getirip ödedi. Böylece işler yoluna girdi.

Bu senenin receb ayı sonlarında Ebu Ahmed ile zenciler arasında büyük bir savaş cerayan etti, bu savaşta iki taraftan da çok kimseler Öldürölldü.

Sonra Ebu Ahmed, bulunduğı yerin havasım beğenmedi. Vasıt'a gidip şaban ayının başlarında oraya yerleşti. Bu sırada orada şiddetli bir deprem meydana geldi. Birçok evler yıkıldı. 20.000'den fazla adam öldü.

Bu senede Bağdat, Samarra, Vasıt ve diğer şehirlerde halk arasında büyük bir veba salgım ve ölüm görölldü. Bağdat'ta kifa' denile-en bir hastalık belirdi.

Bu senenin ramazan ayının 7'sinde perşembe günü Samarra'da Babü'l-Amme yanında selefe söven bir adam yakalandı Kendisine 1.000 kırbaç vuruldu ve kırbaç altında can verdi.

Bu senenin ramazan ayının 8' inde Emir Yarçuh vefat etti. Cena-namazını halifenin kardeşi Ebu İsa kıldırıldı. Cafer b, Mutemic Alallah aa onun cenazesinde hazır bulundu.

Bu senede Horasan'da, Büyük Boğa'nın oğlu Musa ile Hüseyin b. 7eyd'in adamları arasında korkunç bir savaş cereyan etti Musa, onlara feci bir mağlubiyeti tattırdı.

Bu senede Mesrur el-Belhî ile Harici Müşavir arasında bir savaş meydana geldi. Mesrur, Müsavir'i bozguna uğrattı Adamlarından çoğunu esir aldı.

Bu senede önceki senelerdeki gibi, Fadl b. İshak insanlara haccettirdi.

Bu senede meşhur şahsiyetlerden Ahmed b. Büdeyl, Ahmed b.

Hafs, Ahmed b. Sinan el-Kattan, Muhammed b. Yahya ez-Zühelî ve Yahya b. Muaz er-Razî vefat ettiler. [\[5\]](#)

Hicretin İkiyüzellidokuzuncu Senesi

Bu senenin rebiyülahır ayının bitimine dört gün kala cuma günü Ebu Ahmed b. Mütevekkil, Vasıt şehrinden Samarra'ya döndü. Zencilerle savaşı sürdürmesi için Müvelled lakabıyla tanınan Muhammed'i yerine halef bıraktı. Muhammed, şecaat ve şehame' sahibi bir kimseydi.

Bu senede halife, Küfe naibine bir grup asker gönderdi. Bunlar gidip onu boğazladılar ve mallarına el koydular. 40.000 dinar parasını aldılar.

Bu senede Şerkebul-Cemal denilen bir adam, Merv şehrim istila etti, orayı yağmaladı, durumu kuvvetlendi, oradaki tabileri de güçlendiler.

Bu senenin zilkade ayının bitimine onüç gün kala Büyük Boğa'nın oğlu Musa, zencilerle savaşa girişti. Mutemid onu uğurlamaya çıktı ve kendisine kaftan giydirdi.

Abdurrahman b. Müflih, vali olarak Ahvaz şehrine gitti. Ayrıca Büyük Boğa'nın oğlu Musa'ya, pis zenci lideri ile yapılacak savaşta yardımcı olmakla da görevlendirildi. Abdurrahman b. Müflih, zenci li-öen habisi bozguna uğrattı. Birçok zenciyi öldürölldü. Onlardan çoğunu ua esir aldı. İçlerine Öyle büyük bir korku saldı ki, bir daha onun karşısına çıkma cesareti gösteremediler. Habis, adamlarını olanca gücüyle savaşa teşvik ettiyse de bu teşvikin bir yararı olmadı. Sonra Abdurrahman b. Müflih, zenci lideri habisin öncü birliklerinin komu-anı Ali b. Eban el-Mühellebî ilç karşılaştı. İkisi arasında anlatımı ZUİ sürecek savaşlar cereyan etti. Sonunda zenciler bozguna uğra-^ar. Allah'a hamdolsun.

Ali b. Eban, lideri habisin yanına, mağlup ve ezilmiş olarak geri döndü. Abdurrahman da esirleri Samarra'ya gönderdi. Halk bunları halifeye ulaşmalarından Önce yakalayıp öldürölldü. Mallarını yağmaladı.

Bu senede Bizans imparatoru, Sumaysat şehrine, oradan da Malatya'ya gitti. Buraların halkı onunla savaştlılar ve onu bozguna uğrattılar. Büyük komutanlarından birini de öldürölldüler. İmparator hüsrana içinde memleketine döndü.

Bu senede Yakub b. Leys, Nisabur'a girdi. Herat'ta halifelik iddiasında bulunan ve bu iddiasını otuz seneden beri sürdüren Hariciyi mağlub edip yakaladı, öldürölldü. Kesik başını bir mızrağı geçirip ülkenin her tarafında dolaştırdı. Kesik başınır

yanında bir de durumunu anlatan bir yazı vardı.
Bu senede İbrahim b. Muhammed b. İsmail b. İbrahim b. Yakub b. Süleyman b. İshak b. Ali b. Abdullah b. Abbas, insanlara haccettirdi.
Bu senede, aralarında İbrahim b. Yakub b. İshak Ebu İshak el-Cürcanî'nin de bulunduğu bazı meşhur şahsiyetler vefat ettiler. Bu zat, Dımeşk'ın hatibi ve imamı ve büyük âlimi idi. Faydalı ve meşhur eserleri vardı. Eserlerinden biri "el-Mütercem"dir ki bunda çok derin ilimler ve faydalı bilgiler vardır. [6]

Hicretin İkiyüzaltmışıncı Senesi

Bu senede İslâm ülkelerinde şiddetli bir kıtlık görüldü. Öyle ki birçok şehirlerin ahalisi başka yerlere göçtüler. Mekke'de mücavirlerden hiçbiri kalmadı. Hepsi Medine'ye ve diğer şehirlere göçtüler. Mekke valisi de şehri terkedip gitti. Bağdat'ta bir ölçek buğdayın fiyatı 120 dinara kadar yükseldi ve bu durum aylarca devam etti.

Bu senede zencilerin lideri, Küfe valisi Ali b. Zeyd'i öldürdü.

Bu senede Rumlar, Müslümanların elinden Lü'lüe kalesini aldılar.

Bu senede İbrahim b. Muhammed b. İsmail insanlara haccettirdi.

Bu senede meşhur şahsiyetlerden Hasan b. Muhammed ez-Zafe-ranî, Abdurrahman b. Şeref, kendisine nispet edilen Rahbe adlı arazinin sahibi Malik b. Talk, Oklides'in kitabını Arapçaya tercüme edip Sabit b. Kurra'dan sonra onu düzelten Huneyn b. İshak el-Abbadî vefat ettiler. Huneyn, ayrıca "el-Macestî" kitabını ve diğer bazı tıbbi eserleri Yunancadan Arapçaya tercüme etmişti. Me'mun, bu işe çok önem veriyordu. Memun'dan önce Cafer el-Bermekî de bu işe titizlikle eğilmişti. Huneyn'in tıbbi ilgili birçok eserleri vardı. "Mesail-i Huneyn" adlı eser kendisine nispet edilir. Kendi branşında cidden parlak bir şahsiyetti. [7]

Bu senenin safer ayının 6'smda salı günü vefat etti. İbn Hallikan böyle demiştir.

Hicretin İkiyüzaltmışbirinci Senesi

Bu senede Hasan b. Zeyd, Deylem'den Taberistan'a yöneldi. Ya-kub b. Leys'le işbirliği yaparak kendisine karşı cephe aldıklarından ötürü Şalos şehrini yaktı.

Bu senede Harici Müşavir, Horasan yolunun emniyetim sağlamakla görevli Yahya b. Hafs'ı Horasan'da cemaziyelahir ayında öldürdü. Mesrur el-Belhî bunun üzerine gitti. Sonra ardından Ebu Ah- b. Mütevekkil gidince Müşavir kaçtı ve yakalanamadı.

Bu senede Fars diyarını istila eden İbn Vasil ile Abdurrahman b. İbn Vasil arasında bir çarpışma meydana geldi. İbn Vasil, Abdurrah- ı mağlup edip yakaladı. Taşdemir de onun maiyetindeki askerle öldürdü. Sadece birkaç asker hayatını kurtarabildi. Sonra İbn Vasil, Büyük Boğa'nın oğlu Musa ile savaşmak üzere Vasil'a gitti. Musa, halifenin oradaki valisine müracaat ederek fitneler nedeniyle kendisini doğu eyaletinin valiliğinden affetmesini istediğini halifeye iletmesini söyledi. Halife de onu bu görevden azletti. Yerine kardeşi Ebu Ahmed'i tayin etti.

Bu senede Ebü's-Sâc, zencilerle savaşmak üzere harekete geçti. İki taraf şiddetlice savaşmışlar. Zenciler Ebü's-Sâc'ı ve beraberindeki askerleri mağlub ettiler. Ahvaz şehrine girdiler. Ahalinin bir kısmını öldürdüler, birçok evleri yaktılar. Sonra Ebü's-Sâc, Ahvaz valiliğinden azledildi. Zenciler orayı tahrib ettiler. Halife de İbrahim b. Si-ma'ı, Ahvaz valiliğine tayin etti.

Bu senede Mesrur el-Belhî? zencilerle savaşmak üzere görevlendirildi.

Bu senede halife, Nasr b. Ahmed b. Esed el-Lübanî'yi Maverâün-nehr, Belh taraflarına tayin etti ve ramazan ayında bu husustaki fermanını yazıp gönderdi.

Bu senenin şevval ayında Yakub b. Leys, İbn Vasil ile savaşmak üzere harekete geçti. İki taraf zilkade ayında savaşa tutuştular. Yakub, İbn Vasil'ı hezimete uğrattı. Askerlerini yakaladı. Adamlarını ve hareminden bazı kadınları esir aldı. 40.000.000 dirhem değerinde mallarını aldı. Ayrıca o beldelerin ahalisinden olup kendisine yardımcı olan ve kendisiyle işbirliği yapanları da öldürdü. Cenâb-ı Allah böylece onun vasıtasıyla o mıntikalardaki fitneyi sona erdirdi ve durumu düzelttirdi.

Bu senenin şevval ayının 12'sinde Mutemid Alallah, oğlu Cafer'i kendisinden sonraki dönem için veliaht tayin etti ve ona Mufavviz İlallah adını verdi. Onu Mağrib diyarına tayin etti. Musa b. Boğa'yı da ona yardımcı olarak görevlendirdi. İfrikiyye Mısır, Şam, Cezire, Musul, Ermeniyeye valiliklerine ve Horasan yolunun emniyetine adamlar tayin etme işini ona bıraktı.

Halife, oğlu Cafer Mufavviz İlaîlah'dan sonraki dönem için Ebu Ahmed el-Mütevekkil'i tayin etti ve ona Muvaffak Billa lakabını taktı. Doğu eyaletinin yönetimini ona bıraktı. Mesrur el-Belhî'yi ona yardımcı olarak görevlendirdi. Bağdat, Sevad Küfe, Mekke, Medine, Yemen, Kesker, Dicle, Ahvaz, Fars, İsfahan, Kerh, Dinever, Rey, Zen-can, Sind valiliklerine ve Mekke yolunun emniyetine görevliler tayin etme yetkisini kendisine verdi. Bu husustaki fermanını yazdırıp ülkenin her tarafında okuttu. Fermanın bir nüshası da Ka'be'ye asıldı.

Bu senede Fadl b. İshak insanlara haccettirdi.

Bu senede meşhur şahsiyetlerden Ahmed b. Süleyman er-Ruhavî, Ahmed b. Abdullah el-İclî, Hasan b. Ebi's-Şevarib (bu Mekke'de vefat etmişti), Davud b. Süleyman el-Caferî, Şuayb b. Eyyüb, Mühtedi Bil-

tarıht

Vm kardeşi Abdullah b. Vasıķ, Ebu şuayb es-Susî, büyük mutasav-1 flardan Ebu Yezid el-Bestamî, Ali b. İşkâb, kardeşi Ebu Muham-d "Sahih-i Müslim" adlı eserin sahibi Müslim b. Haccac vefat ettim ^[8]

İmam Müslim'in Biyografisi

Ebü'l-Hüseyin el-Kuşeyri en-Nisaburî. Büyük hadis imamlarından ve hafızlarındandır. Birçok âlimlere göre "Sahih-Buharî"den sonra gelen en büyük hadis kitabı olan "Sahih-i Müslim" adlı eserin sahibidir. Mağriblilere ve doğu eyaletinder Ebu Ali en-Nisaburî'ye göre Sahih-i Müslim, Sahih-i Buharî'den daha üstündür. Eğer -azı müstesna olmak üzere- Sahih-Müslim'de taliklerin bulunmadığını ve Müslim'in aynı konudaki hadislerin tümünü serdettiğini, Buha-rî'deki gibi hadisleri çeşitli bablara bölmediğini söyleyerek Sahih-i Müslim'in Sahih-i Buharî'den üstün olduğunu ifade etmek istemişler-se bu kadarı da Buharî'nin senetlerinin kuvvetliliğine ve onun kendi Cami'inde ravilerin kendi şeyhine muasır olup ondan hadis dinlediklerini şart koşarak naklettikleri sahih hadisleri seçmiş olmasına denk bir özellik olamaz. Çünkü Müslim, kitabında bu ikinci şarta riayet etmemiştir. Oysa bu ikinci şart, hadis ilimlerinde uyulması gereken bir şart olarak yer almıştır. Ben bunu Buharî'nin şerhinin ilk kısımlarında detaylı olarak anlatmışım.

Özetle diyecek olursak Müslim; Irak, Hicaz, Şam ve Mısır'a gitti, birçok topluluklardan hadis dinledi. Kimlerden hadis dinlediğini şeyhimiz Hafız el-Mizzî, "et-Tehzib" adlı eserinde mu'cem harflerine gö-reiki mertebe halinde sıralamıştır. Birçok topluluklar Müslim'den hadis rivayet etmişlerdir. Tirmizî, kendi "Cami" adlı eserinde ondan bir hadis rivayet etmiştir ki, o hadis de Muhammed b. Amr, Ebu Seleme, Ebu Hüreyre tarikiyle Rasûlullah (s.a.v.)'tan rivayet edilen şu hadis-i şeriftir: "Ramazan ayı için şaban hilalini gün sayarak belirleyin."

Ayrıca Salih b. Muhammed, Abdurrahman b. Ebi Hatim, İbn Hu~ zeyme, İbn Said ve Ebu Avane el-İsferayinî de ondan hadis naklet-mişlerdir.

Hatib Bağdadî dedi ki: İbn Yakub'un bana naklettiğine göre Müs-

d. Haccac, "Sahih" adlı eseriyle ilgili olarak şöyle demiştir: Ben bu sahih müsnedimi, başkaları tarafından da dinlenmiş hadisten meydana getirip tasnif ettim."

Hatib Bağdadî'nin rivayetine göre Ebu Ali Hüseyin b. Ali en-Ni-r'urî şöyle demiştir: "Gök kubbenin altında hadis ilm konusunda Uslim b. Haccac'ın kitabından daha sahih bir eser yoktur."

Müslim'den İshak b. Raheveyh'in yanında bahsedilmiş, o da Müslim'i överek şöyle demişti: "Bu nasıl bir adammış böyle!"

İshak b. Mansur, Müslim'e şöyle demişti: "Allah seni Müslümanlar için hayatta bıraktığı müddetçe hayırdan yoksur kalmayacağız."

Hadisçilerden ve diğerlerinden bir grup ulema cemaati Müslim'i övmüşlerdir.

Ebu Abdillah Muhammed b. Yakub el-Ahrem şöyle demiştir: "Hadiste sabit olan şeylerden Buharî ile Müslim'in farkına varmadıkları çok nadir olmuştur."

Hatib Bağdadî, Ebu Amr Muhammed b. Hamdan el-Hirî'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir:

«Ebü'l-Abbas Ahmed b. Said b. Ukde el-Hafız'a, Buharî ve Müslim'den hangisinin daha âlim olduğunu sordum. Bana şu cevap verdi: "Buharî de âlimdi, Müslim de âlimdi." Bu soruyu defalarca ona sordum, o da bana aynı cevabı verdi. Sonra şöyle dedi: "Ey Ebu Amr! Şamlılarla ilgili olarak Buharî bazan yanılmıştır. Şöyle ki: O; Şamlıların kitaplarını alıp bakmış, bazan onlardan birini künyesi ile zikretmiş, sonra başka bir yerde aynı adamı asıl adıyla zikretmiş, böylece aynı adamın iki kişi olduğu zannı meydana gelmişti. Müslim'e gelince, onun bu tür yanlışlıkları yaptığı çok nadirdir, çünkü o maktula-rı da mürselleri de yazmıştır."»

Hatib Bağdadî dedi ki: "Müslim ancak Buharî'nin yolunda durmuş, onun ilmine bakmış ve onun hizasına gelmiştir."

Buharî, son zamanlarında Nisabur'a geldiğinde Müslim ona arkadaşlık etmiş, sık sık yanma gidip gelmişti.

Abdullah b. Ahmed b. Osman es-Sayrafi bana dedi ki: «Ebu Hasan ed-Darekutnî'nin şöyle dediğini işittim: "Eğer Buhar olmasaydı Müslim ne giderdi ne de gelirdi (yani onun adından söz edilmezdi).»

Hatib Bağdadî, Ebu Hamid Ahmed b. Hamdan el-Kassar'm şöyle dediğini rivayet etmiştir:

«Duydum ki Müslim b. Haccac, Muhammed b. İsmail el-Buha-rî'nin yanma gelmiş, iki gözünün arasını öpüp şöyle demiş "Bırak, ayaklarını da öpeyim ey üstadların üstadı ve hadisçilerin efendisi ve de illetleri hususunda hadisin tabibi! Muhammed b. Selam, Ebu Hü-reyre tariki ile Peygamber (s.a.v.)'den meclisin keffâretine dair bir hadis rivayet etmiştir. Bu hadisin illeti nedir?"

Buharî, Müslim'e cevaben şöyle demişti: "Bu, güzel bir hadistir. Ancak dünyada bu konuda bundan başka bir hadis bilmiyorum. Yalnız bu illetlidir."»

Ben derim ki: Ben bu hadisi olduğu gibi rivayet ettim. Bunun rivayet tariklerini, lafızlarını, metinlerini ve illetlerini de zikrettim.

Hatib Bağdadî dedi ki: «Müslim, İmam Buharî'yi savunurdu. Son-

ra Buharî ile Muhammed b. Yahya ez-Zühelî arasında Kur'ân'ın lafzı-nın da kadim olup olmadığı hususunda ihtilaf meydana geldi. Buharî aleyhinde Nisabur'da bu konuda ileri geri konuşuldu. Bir gün Zühelî, meclisinde Müslim b. Haccac'm da

bulunduğu bir esnada etrafındaki arkadaşlarına şöyle dedi: "Kurân'm lafzı konusunda Buharî'nin sözlerine uyan kimse varsa meclisimizden ayrılıp gitsin." O esnada Müslim hemen kalkıp meclisi terketti. Sonra Zühelî'den dinlediği hadisleri topladı ve ona iade etti. Zühelî'den asla rivayette bulunmadı. Ne Sahih'inde ne de diğer eserlerinde Zühelî'den hadis rivayet etmiş değildir. Aralarındaki soğukluk kuvvetlendi. Şunu da belirtelim ki, Buharî'nin kendisi Muhammed b. Yahya ez-Zühelî'yi terketmemiş, aksine hem Sahih'inde hem de diğer eserlerinde ondan hadis rivayet etmiş, onu mazur görmüştür. Allah ona rahmet etsin.» Hatib Bağdadî, Müslim'in Ölüm sebebini şöyle anlatır: «Hadis müzakeresi için bir oturum düzenlendi. Bir gün o mecliste kendisine bir hadis soruldu. Hadisi bilemedi ve cevap veremedi. Kalkıp evine döndü. Kandili yaktı ve aile etradına: "Bu gece yanıma hiç kimse gelmesin." dedi. Kendisine bir sepet hurma hediye edilmişti. Hurmalar yanındaydı. Bir hurmayı alıp yiyiyor, bir hadisi keşfediyordu. Sonra bir hurma daha alıp yiyor, bir hadis daha keşfediyordu. Sabaha kadar böylece hurmaları yemeye ve hadislerin manasını çözmeye çalıştı. Sabah olduğunda, farkında olmaksızın hurmaların tümünü yemişti. Bu sebeple vücudunda biraz ağırlık ve hastalık meydana geldi. Pazar akşamı vefat etti. Hicretin 261. senesinin receb ayının bitimine beş gün kala, pazartesi günü Nisabur'da defnedildi. İmam Şafî'nin vefat ettiği senede, hicretin 204. senesinde doğmuştu. Vefatında elliye yedi yaşındaydı. Allah ona rahmet etsin.» [\[9\]](#)

Bayezid-İ Bestamî

Asıl adı Tayfur b. İsa b. Ali'dir. Sofiye meşayinindendir. Dedesi Mecusiydi, Müslüman oldu. Bayezid'in salih ve âbic kardeşleri vardı ki, kendisi onların en üstünü idi. Kendisine; "Marifete neyle ulaştın?" diye sorulduğunda: "Aç karın ve çıplak bedenle ulaştım." diye cevap vermişti.

Bayezid şöyle derdi: "Nefsimi Allah'a itaata davet ettim, ama o benim davetime icabet etmedi. Onu bir sene susuz bıraktım." Bayezid bir defasında şöyle demişti: "Bir adamın havada uçacak ,, ac*ar keramet sahibi olduğunu görseniz bile, iyiliği emredip kötülü-&1 yasaklamak, şer'i hadleri korumak ve şer'i ölçülere uymak huşu-n(*a nasıl olduğunu görmeden ona aldanmayın," Hallikan dedi ki: "Bayezid-i Bestamî'nin meşhur makamâtı, mücahedeleri ve zahir kerametleri vardı. Hicretin 261. senesinde vefat etti."

Ben derim ki: Kendisinden, asli manasından uzaklaştırılmış, nakıs birtakım sözler nakledilmiştir. Fıkıhçıların ve sofilerin çoğu bu sözlerini yorumlamışlar ve onu çok uzak manalara hamletmişlerdir. Bazıları da onun bu sözleri cezbe ya da sekerat halinde söylediğini ifade etmişlerdir. Bazı âlimlerse onu bid'atçı ve hatalı olarak görmüşlerdir. Onun en büyük bid'atları ortaya attığım ve bunun da kendisinin fasid bir itikada sahib olduğunu gösterdiğini söylemişlerdir. Güya onun kalbinde gizli olan fasid bir inanç varmış, bu da bazı vakitlerde ortaya çıkarmış. Doğrusunu Allah bilir. [\[10\]](#)

Hicretin İki Yüz Altmış İkinci Senesi

Bu senede Yakub b. Leys, büyük bir askeri birlikle geldi. Zor kullanarak Vasıt şehrine girdi. Halife Mutemid de bizzat onunla savaşmak için Samarra'dan yola çıktı. Bağdat ile Vasıt arasında orta bir yerde iken kardeşi Ebu Ahmed el-Muvaffak onur imdadına yetişti. Ebu Ahmed'in komutasında büyük bir ordu vardı. Bu ordunun sağ cenah komutanı Büyük Boğa'nın oğlu Musa sol cenah komutanı da Mesrur el-Belhî idi. İki taraf, bu senenin receb ayında günlerce savaştilar. Aralarında büyük bir savaş cereyan etti. Sonra Yakub ile adamları mağlub oldular. Bu mağlubiyet Hristiyanların Şaaneyn bayramında olmuştu. Bu savaşta çok sayıda adam öldürüldü. Ebu Ahmed, Yakub b. Leys'in mallarından bol miktarda altın, gümüş, misk ve binek hayvanım ganimet olarak aldı. Anlatıldığına göre halife ve ordusu, Yakub b. Leys'in ordusunda, üzerinde iki haç bulunan bayraklar görmüşlerdi.

Bundan sonra Mutemid, Medain'e döndü. Muhammed b. Tahir'i Bağdat valiliğine iade etti ve ona 500.000 dirhem verilmesini emretti.

Bu senede Yakub b. Leys, Fars diyarını istila etti, orada vali olarak bulunan İbn Vasıl kaçıp gitti.

Bu senede zencilerin lideri ile halife ordusu arasında çok sayıda savaşlar cereyan etti.

Bu senede Ali b. Muhammed b. Ebi's-Şevarib kadılığı atandı.

Bağdat'ın iki yakasının kadılığı Kadı İsmail b. İshak'a verildi.

Bu senede Fadl b. İshak el-Abbassî insanlara haccettirdi.

İbn Cerir dedi ki: Bu senede Mekke'de terzilerle boncukçular arasında kavga meydana geldi. İki taraf, terviye gününde veya ondan bir gün önce kavgaya tutuştular ve onyed i kadar kişi öldü. Halk bu kavga nedeniyle haccedememekten korktu. Sonra iki taraf, hac sonrası devam ettirmek üzere kavgaya ara verdiler.

Bu senede meşhur şahsiyetlerden Salih b. Ali b. Yakub b. Mansur (rebiyülahir ayında), Ömer b. Şebbe en-Nümeyrî

Muhammed b. Asım, meşhur hadislerle dolu "Müsned" in sahibi Yakub b. Şeybe vefat ettiler. Doğrusunu Allah bilir. [\[11\]](#)

Hicretin İkiyüzaltmışüçüncü Senesi

Bu senede çeşitli beldelerde birçok savaşlar cereyan etti. Bu savaşlardan biri de zencilerle yapılmıştı. Allah onlara lanet etsin. Halifenin komutanlarından bazıları bunları çeşitli yerlerde kuşatma altına aldılar. Geride kalan zencileri de baştan sona öldürdüler.

Bu senede Sakalibe (Slavlar), Lü'lüe kalesini Bizans azgınına "teslim ettiler.

Bu senede Şerkebü'l-Cemal'in kardeşi, Nisabur'u istila etti ve oradaki vali Hüseyin b. Tahir'i kovdu. Halktan mallarının üçte birini zorla aldı. Allah onu kahretsın.

Bu senede Fadl b. İshak el-Abbâsî insanlara haccettirdi.

Bu senede meşhur şahsiyetlerden Müşavir b. Abdülhamid eş-Şarî adındaki Harici öldü. Meşhur yiğitlerden ve bahadırlardan. Bedevilerden ve diğerlerinden çok kimseler gelip etrafında toplanmışlardı. Uzun süre hükmünü icra etti. Nihayet Allah onun canını aldı.

Bu senede meşhur şahsiyetlerden hilafet veziri olan Ubeydullah b. Yahya b. Hakan da vefat etti. Kendisini (Samarra şehrinin) Meydan (mahallesinde) Reşik adında bir hizmetçi vurmuş, bineğinden tepe üstü yere düşmüş, beyni kulaklarından ve burnundan fırlamış, üç saat sonra da vefat etmişti. Cenaze namazını Mütevekkil'in oğlu Ebu Ahmed el-Muvaffak kıldırılmış ve mezarlığa kadar yaya gitmişti. Bu hadise bu senenin zilkade ayının 10'unda cuma günü vukubulmuştu. Ertesi gün vezirliğe Hasan b. Muhalled geçmek istemiş, ama Büyük Boğa'nın oğlu Musa, Samarra'dan gelerek onu azletmiş, yerine Süleyman b. Vehb'i atamıştı. Müteveffa vezir Ubeydullah b. Yahya b. Hakan'ın evini de Kayıghg adıyla bilinen komutana teslim etmişti.

Bu senede Ahmed b. Ezher, Hasan b. Ebi'r-Rebi ve Muaviye b. Salih el-Eş'arî gibi meşhur şahsiyetler de vefat ettiler. [\[12\]](#)

Hicretin İkiyüzaltmışdördüncü Senesi

Bu senenin muharrem ayında Ebu Ahmed ile Büyük Boğa'nın oğlu Musa, Samarra'da askeri birliklerini teçhiz ettiler ve safe. ayının ikisinde geceleyin yola çıktılar. Halife Mutemid de onları uğurlamak üzere şehir dışına kadar çıktı. Bunlar Bağdat yoluna koyuldular. Bağdat'a ulaştıkları sırada Büyük Boğa'nın oğlu Musa vefat etti. Genazesi oradan Samarra'ya getirilip defnedildi.

Bu senede Muhanimed b. Müvelied, Süleyman b. Cami ile savaşmak üzere Vasıt mıntıkasına atandı. Süleyman, Vasıt şehrine zencilerin lideri tarafından vali olarak atanmıştı. İbn Müvelled uzun süren savaşlardan sonra onu hezimete uğrattı.

Bu senede İbn ed-Deyranî, Dinever şehrine gitti. Dülef b. Abdüla-ziz b. Ebi Dülef ile İbn İyaz ona karşı birleştiler ve kendisini hezimete uğrattılar. Mallarını yağmaladılar. O da zincirlere vurulmuş olarak yerine geri döndü.

Büyük Boğa'nın oğlu Musa vefat edince halife, onun tarafından atanan vezir Süleyman b. Harb'i (Vehb'i) görevden azletti. Prangaya vurdurarak hapse attı. Kendisinin ve yakınlarının evlerinin yağmalanmasını emretti. Hasan b. Muhalled'i de vezirliğe iade etti. Bağdat'ta bulunan Ebu Ahmed bu durumdan haberdar olunca beraberindeki askerlerle Samarra'ya geldi. Orada bulunan kardeşi Mutemid, şehrin batı yakasında istihkam tedbirleri aldı. Terviye gününde Ebu Ahmed'in askerleri, Mutemid'in bulunduğu tarafa geçtiler. Ancak iki taraf arasında çarpışma meydana gelmedi. Süleyman b. Vehb'in vezirliğe iade edilmesi şartıyla anlaştılar. Hasan b. Muhalled, Samar-ra'dan kaçtı. Malları yağmalandı. Mütevekkil'in oğlu Ebu İsa önce gizlendi sonra ortaya çıktı. Ebu Ahmed'den korktukları için bazı emirler de Samarra dışına kaçtılar.

Bu senede Harun b. Muhammed b. İshak b. Musa b. İsa el-Haşi-mi el-Kufî insanlara haccettirdi.

Bu senede meşhur şahsiyetlerden Ahmed b. Abdurrahman b. Vehb ve Şafiî'den hadis rivayet eden Mısırlı İsmail b. Yahya el-Müzenî vefat ettiler. Bu zatın biyografisini "Tabakatu's-Şafiyyin" adlı eserde anlatmışızdır. [\[13\]](#)

Ebu Zür'a

Bu senede vefat eden meşhur şahsiyetler arasında bulunan Ebu Züra'mın asıl adı Ubeydullah b. Abdülkerim er-Razî'dir. Meşhur hadis hafızlardandır. Anlatıldığına göre o, 700.000 hadis ezberlemiştir. Fakih ve takvalı bir kimseydi. Zühd, tevazu ve huşu ehli insanlardandı. Kendi zamanının insanları, onun dindarlık ve muhafazakarlığını söyleyerek onu övmüşler ve akranlarından Önde olduğuna şahadet etmişlerdi. Gençliğinde, İmam Ahmed b. Hanbel'le buluştuğunda, imam Ahmed b. Hanbel onunla müzakere yapmakla yetindiğinden Ötürü sadece farz namazları kılar, mendupları kılmazdı.

Ebu Zür'a, bu senenin zilhicce ayının sonunda pazartesi günü vefat etti. Hicretin 200. senesinde doğmuştu. 190. senede doğduğuna dair zayıf bir rivayet de vardır. Bu zatın biyografisini "et-Tekmü" adlı eserimizde teferruatlı olarak anlatmışızdır.

Bu senede meşhur şahsiyetlerden Dımışk kadısı İsmail b. Aliyye, İmam Şafiî'den rivayette bulunanlardan Mısırlı Yunus b. Abdülalâ eS-Sadafî de vefat ettiler. Bu zatın biyografisini "et-Tekmü" adlı eserimizde ve "Tabakat" adlı eserimizde anlatmışızdır.

Bu senede Mütevekkil Alallah'ın gözdelerinden Ümmü Mutez Ka-biha da vefat etti. Başka gözdelerde görülmemiş derecede çok ve kıymetli mücevherler, inciler, altınlar ve takılar toplamıştı. Sonra oğlu Mutez öldürülmüş ve bu mücevherlerinin tümü

elinden alınıp yağmalanmış ve asker nafakası olarak dağıtılmıştı. Oğlu Mutez kendisinden 50.000 dinar istemiş, ancak o cimrilik yaparak bu parayı vermemişti. Ama sonra da bütün malları yağmalanmıştı. Ümmü Mutez Ka-biha, bu senenin rebiyülevvel ayında vefat etti. ^[14]

Hicretin İkiyüzaltmışbeşinci Senesi

Bu senede Ebu Ahmed tarafından atanmış İbn Leyseveyh ile Süleyman b. Cami arasında bir savaş cereyan etti. İbn Leyseveyh zenci lideri tarafından atanan İbn Cami'i mağlub etti. Adamlarından bir kısmını öldürdü, 47 adamını da esir aldı. Birçok gemileri yaktı. Bol miktarda mallarını da ganimet edindi.

Bu senenin muharrem ayında Mısır diyarının valisi Ahmed b. To-îon, Antakya şehrini kuşatma altına aldı. Antakya'da Sima et-Tavil adında bir vali vardı. Ahmed b. Tolon şehri bu validen zorla aldı. Kendisine Bizans imparatorundan hediyeler geldi. Gelen hediyeler arasında bazı Müslüman esirler de vardı. Her bir esirin yanında bir mushaf vardı. Bunlar arasında, daha önce sınırlarının valisi olan Abdullah b. Reşid b. Kâvus da vardı. Böylece bütün Şam mıntıkasının hakimiyeti Mısır diyarıyla birlikte Ahmed b. Tolon'un eline geçti. Zira Dımeşk valisi İmahor vefat edince Ahmed b. Tolon Mısır'dan oraya doğru yola koyuldu. İmahor'un oğlu, Remle'ye kadar gelerek onu karşıladı. Ahmed b. Tolon da onu Dımeşk'ta bıraktı. Sonra Dımeşk'a gitti. Şehirde bir müddet kaldıktan sonra Humus'a geçti. Orayı da teslim aldıktan sonra Haleb'e gitti, orayı da eline geçirdi. Haleb'ten sonra Antakya'ya gitti ve şehri Sima et-Tavil'in elinden aldı.

Mısır'da, yerine oğlu Abbas'ı vekil bırakmıştı. Abbas, babasının Şam'dan Mısır'a doğru gelmekte olduğunu duyunca beytûlmaldaki »ütün paraları aldı. Bu hususta birkaç kişi de kendisine yardımcı oldu. Sonra Abbas babasının itaatından çıkarak Rakka'ya gitti. Adam-anı da yanına aldı. Babası onu, horlanmış ve tahkir edilmiş olarak yakalayacak bazı kimseleri peşine gönderdi. Görevliler onu yakalayıp Mısır'a getirdiler. Babası onu hapsedti, arkadaşlarından bir kısmını da öldürdü.

Bu senede Kasım b. Mahat adında biri, Dülef b. Abdülaziz b. Ebi Dülef el-İclî'nin üzerine gitti. Onu öldürerek İsfahan'ı istil etti. Fakat daha sonra Dülef'in adamları kuvvetlenerek hücumla geçtiler ve Kasım'ı öldürüp başlarına Ahmed b. Abdülaziz'i geçirdiler.

Bu senede Muhammed el-Müvelled, muharrem ayında Yakub b. Leys'in üzerine gitti. Onu yakaladı. Halife de Yakub'un mallarının, ürünlerinin ve emlakının yağmalanmasını emretti.

Bu senede zenciler Numaniye'ye girdiler; insanları öldürdüler her tarafı yaktılar. Sonra Cercera'ya gittiler. Halk onlardan rahatsız oldu. Sevad halkı Bağdat'a girdi.

Bu senede Ebu Ahmed Amr b. Leys, Horasan, Fars, İsfahan, Si-cistan, Kirman ve Sind şehirlerinin valiliğine atandı. Buna dair ferman ve kaftan ile armağanlar kendisine gönderildi.

Bu senede zenciler Tüster şehrini kuşattılar. Neredeyse şehri ele geçireceklerdi. O esnada Tekin el-Buharî üzerlerine yürüdü. Henüz sefer elbisesini üzerinden çıkarmamıştı. Zencilerle savaştı. Onlardan bir kısmını öldürdü. Onlara eşi görülmemiş bir hezimetini tattırdı. Zencilerin komutanı Ali b. Eban el-Mühellebî, yenik düşerek kaçtı.

İbn Cerir dedi ki: "Bu savaş, meşhur Gevdek Kapısı savaşıdır."

Sonra Ali b. Eban el-Mühellebî, Tekin el-Buharî ile mektuplaşmaya başladı. Kendisine ve zencilerin liderine meyilli olduğunu bildirdi. Tekin de onun çağrısına icabet etti. Haberi Mesrur el-Belhî'ye ulaşınca, o da ona doğru yürüdü. Kendisine emar verdiğini açıkladı. Nihayet onu yakalayıp zincire vurdu. Etrafındaki askerleri dağıldı. Bir kısmı zencilerin tarafına, bir kısmı da Muhammed b. Ubeydullah el-Kürdî tarafına gitti. Bir başka grup da kendilerine eman vermesinden sonra Mesrur el-Belhî'nin askerleri arasına katıldı. Onun yerine valiliğe, Ağartmış adında bir adam atandı.

Bu senede Harun b. Muhammed b. İshak b. Musa el-Abbasî insanlara haccettirdi.

Bu senede meşhur şahsiyetlerden Ahmed b. Mansur er-Remadî vefat etti. Abdürrezzak'ın ravisi idi. İmam Ahmed b. Hanbel'le arkadaşlık etmişti. Abdallardan sayılırdı. Altmışüç yaşında vefat etti.

Bu senede vefat eden meşhur şahsiyetler arasında Sâdân b. Nasr, Abdullah b. Muhammed el-Mahzumî, Ali b. Harb et-Tâi el-Musilî, Ebu Hafs en-Nisaburî, Ali b. Muvaffak ez-Zahid ve Muhammed b-Sahnun da bulunmaktadır.

"el-Kâmil fi't-Tarih" adlı eserinde İbnü'l-Esir dedi ki:

«Bu senede Ebu Ubeyde'nin arkadaşı Ebü'l-Fadl Abbas b. Ferec er-Riyaşî ile Asmaî, Basra'da zenciler tarafından öldürüldüler.» ^[15]

Yakub B. Leys Es-Saffar

Akıllı bahadırlardan ve hükümdarlardan biriydi. Birçok beldeler fethetti. Zencilerin liderinin bulunduğu Recah şehrini de fethetmişti. Zenci lider, oniki kişinin taşıdığı altın bir taht üzerinde oturarak taşınırdı. "Mekke" diye adlandırdığı yüksek bir dağın tepesinde bir evi vardı. Nihayet Yakub onu yakalayıp öldürdü, şehrini ele geçirdi. Böylece şehir halkı da teslim oldu. Ama sonraları Yakub, halifenin itaati dışına çıkınca Ebu Ahmed el-Muvaffak onunla savaştı.

Yakub vefat edince, kardeşi Amr b. Leys'i, Bağdat ve Samarra muhafız kuvvetlerinin komutanlığı ile birlikte onun görevine

tayin ettiler. Nitekim bu husus ileride de anlatılacaktır.

Hicretin İkiyüzaltmışaltıncı Senesi

Bu senenin safer ayında İsa Tekin, Rey şehrini ele geçirdi. Şehrin valisini sınır dışı etti. Sonra Kazvin'e geçti. Kazvinliler onunla barış anlaşması yaptılar. O da şehire girdi ve onlardan bol miktarda mal aldı. Sonra Rey'e döndü. Rey halkı onu şehire girmekten menettillerse de o, halka karşı zor kullanarak şehire girdi.

Bu senede Bizans'ın bir askeri birliği, Rebia diyarının bir tarafına hücum ederek bazı insanları öldürdüler. Bir kısmını esir alıp onlara işkence yaptılar. 250 kadar kişiyi esir aldılar. Çinliler ve Musullular harekete geçerek üzerlerine yürüyünce Bizanslılar onlardan kaçıp kendi ülkelerine döndüler.

Bu senede Amr b. Leys, Ubeydullah b. Tahir'in yönetiminde bulunan Bağdat ve Samarra şehirlerinin muhafız kuvvetleri komutanlığına atandı. Ebu Ahmed, ona kaftan gönderdi. Amr b. Leys de ona kaftan gönderdi. Ayrıca iki altın sütun hediye etti. Kendisi, müteveffa kardeşi Yakub'un yetkili olduğu yerlerde görev yapacaktı.

Bu senede Ağartmış, Tüster'de bulunan Ali b. Eban el-Mühellebî ile savaşmak üzere harekete geçti. Ali b. Eban el-Mühellebî'nin taraftarı olup zindanda bulunan komutanları yakalatıp öldürttü. Sonra Ali b. Eban'ın üzerine gitti. İki taraf defalarca ve şiddetlice savaştılar. Neticede Ali b. Eban el-Mühellebî galip geldi ve Ağartmış'ın adamlarından birçoğunu öldürdü, bazılarını esir aldı, onları da öldürdü. Kesik başlarını zenci liderine gönderdi. Bu kesik başlar, zenci liderinin şehrinde mızraklara geçirildi. Allah, zenci liderini de, Ali b. Eban'ı da kahretsin.

Bu senede Humuslular, valileri İsa el-Kerhî'ye saldırarak şevval ayında onu öldürdüler.

Bu senede Hasan b. Muhammed b. Cafer b. Abdullah b. Hüseyin el-Asgar el-Ukaylî, Taberistan halkını kendisine bey'atı çağırdı. Onlara Hüseyin b. Zeyd'in esir alındığını söyleyerek, artık kendisinden başka bu hilafet işini yürütecek bir kimsenin kalmadığını bildirdi. Halk da ona bey'at etti. Hüseyin b. Zeyd bu durumdan haberdar olunca üzerine yürüdü ve onunla savaştı. Neticede onu öldürüp hem kendisinin hem de taraftarlarının mallarını yağmaladı, evlerini yaktı.

Bu senede Medine ve çevresinde Caferilerle Aleviler arasında fitne koptu. Şehire Ehl-i Bey'ten ve Taberistan'ı istilâ eden Hasan b. Zeyd'in sülalesinden bir adam hakim oldu. Caferilerle Alevilerin savaşması nedeniyle Medine'de çok kötülükler cereyan etti ki, bunların anlatımı burada çok uzun sürer.

Bu senede bedevilerden bir grup, Ka'be'nin Örtüsüne saldırıp yağmaladılar. Bazıları zenci liderine gittiler. Hacılar bunlardan çok bela ve sıkıntılar, nahoş hareketler gördüler.

Bu senede Bizanslılar, Rebia diyarına yine hücum ettiler.

Bu senede zenci lideri, Rânehürmüz şehrine girdi. Zenciler uzun süren savaştan sonra orayı fethettiler.

Bu senede İbn Ebi's-Sâc, Mekke'ye girdi. Mahzumî onunla savaştı. Ancak İbn Ebi's-Sâc onu mağlub etti, evini yaktı, mallarını yağmaladı. Bu hadise, bu senenin terviye gününde cereyan etmişti. Sonra Haremeyn'in yönetimi halife tarafından İbn Ebi's-Sâc'a tevcih edildi.

Bu senede Harun b. Muhammed insanlara haccettirdi.

Bu senede Endülüs ve Mağrib ülkesinin halifesi olan Muhammed b. Abdurrahman, askerleri Atlas Okyanusu'na açılınsınlar ve çevredeki bazı ülkelere gidip savaşsınlar diye Kurtuba nehrinde gemiler yapılmasını emretmişti. Ancak yapılan gemiler Atlas Okyanusu'na açıldıklarında kırılıp parçalandı. Gemideki askerlerden çok azı kurtula-bildi, çoğu boğuldu.

Bu senede Müslümanların ve Bizanslıların donanmaları, Sicilya adası yakınlarında karşılaştılar ve savaşa tutuştular. Müslümanlardan çoğu bu savaşta öldürüldü. Innâ lillâh ve innâ ileyhi râciûn.

Bu senede İbn Tolon'un kölesi Lü'lü', Musa b. Atamışla savaştı. Lü'lü'l onu mağlub edip esir aldı ve efendisi Ahmed b. Tolon'a gönderdi. O zamanlar Ahmed b. Tolon, Şam, Mısır ve İfrikiye valisi idi. Halife onu bu bölgelere vali olarak atamıştı. Sonra sözü edilen Lü'lü'l ile bir grup Bizanslı savaştılar. Lü'lü', Bizanslılardan çoğunu öldürdü.

İbn Esir dedi ki: «Bu senede fitnelerin ve savaşların çokluğu, hilafet makamının zayıflaması sebebiyle komutanların ve askerlerin birçok beldeleri istila etmeleri, halifenin kardeşi Ebu Ahmed'in de zencilerle yapılan savaşla meşgul olması sebebiyle halk çok büyük sıkıntılara düştü.»

Bu senede teşrinisani (kasım) ayında cidden şiddetli bir sıcaklık görüldü. Sonra da şiddetli bir soğuk meydana geldi. Öyle ki, bütün sular dondu.

Bu senede İbrahim b. Rume, İsfahan kadısı Salih b. Ahmed b. Hanbel, Cehmiye mezhebinin abidlerinden Muhammed b. Şücé el-Belhî ve Muhammed b. Abdülmelik ed-Dakikî gibi meşhur şahsiyetler vefat ettiler.

Hicretin İkiyüzaltmışyedinci Senesi

Bu senede Ebul-Ahmed el-Muvaffak, oğlu Ebü'l-Abbas'ı 10.000 kadar süvari ve piyadeden oluşan, giysileri ve üniformalar çok güzel ve mükemmel olan bir askeri birliğin başında zencilerle savaşa gönderdi. İki taraf arasında çeşitli zamanlarda ve gerçekten şöhretli olan savaşlar cereyan etti ki, bu savaşların anlatımı burada uzun sürecektir. İbn Cerir, bu savaşları kendi

tarihinde uzun uzadıya anlatmıştır.

Özetle diyecek olursak, neticede Ebü'l-Abbas b. Muvaffak, galib geldi ve zencilerin istila ettiği Vasıt şehri ile Dicle arazilerini geri aldı. Kendisi genç yaşıydı. Henüz savaş tecrübesi yoktu, ama Cenâb-ı Allah onu korudu, ona ganimet ihsar etti, muzaffer kıldı. Kelimesini yüceltti. Attığı hedefine ulaştırdı, duasına icabet etti. Onun eliyle fethi gerçekleştirdi. Nimetini üzerine tam yağdırdı. İşte bu genç, ileride halifelige geçecekti. Amcası Mutemid'den sonra hilafet makamına oturacaktı. Nitekim bu husus ileride anlatılacaktır.

Sonra Allah'ın dininin yardımcısı Ebu Ahmed el-Muvaffak, bu senenin safer ayında büyük bir orduyla Bağdat'tan çıkıp yola koyuldu. Rebiyülevvel ayında Vasıt şehrine girdi. Oğlu onu karşıladı ve beraberindeki askerlerin durumunu anlattı. Askerlerin kendisine samimi davrandıklarını, cihad yükünü yüklendiklerini söyledi. O da askerlerin ve komutanlarının tümüne kıymetli kaftanlar giydirdi. Sonra bütün askerlerle birlikte, kendisinin inşa edip Menia adını verdiği şehirde bulunan zenci liderinin üzerine yürüdü. Zenciler liderlerini savunmak için şiddetlice savaştılar, ama Ebu Ahmed onları mağlub etti. Şehirlerine zorla girdi. Onlar da kaçıp gittiler. Peşlerine adamlar taktı. Onları Bataih'a kadar kovalayıp yakaladılar. Kimini öldürdüler, kimini de esir aldılar.

Ebu Ahmed, Menia şehrinde çok ganimetler ele geçirdi. Esir ahn-ffış 5.000 kadar Müslüman kadını kurtardı. Bu kadınları Vasıftaki akrabalarına gönderilmelerini emretti. Şehrin surlarının yıkılmasını, hendeğinin doldurulmasını da emretti. Daha önceleri bir şer odağı °lan bu yerleri bir çöl haline getirdi.

Sonra Muvaffak, zenci liderine ait Mansura şehrine yürüdü. Ora-1a Süleyman b. Cami vardı. Muvaffak ve askerleri oray kuşattılar.

Şehir halkı savunma savaşı verdi, iki taraftan çok adam öldürüldü. Ebü'l-Abbas b. Muvaffak, Ahmed b. Hindî'nin mızrağın zenci liderinin komutanlarından birine fırlattı. Beyninden vurup onu öldürdü. Öldürülen komutan, zenci liderinin en büyük komutanlarındandı. Bu durum zencilerin çok ağırina gitti.

Muvaffak'ın askerleri, bu senenin rebiyülahir ayının bitimine üç gün kala cumartesi günü sabahleyin zenci liderinin şehrini kuşattılar. Askerleri çok güzel şekilde tabiye edilmişti. Muvaffak, askerlerin önüne çıktı. Dört rekat namaz kıldı. Cenâb-ı Allah'a yalvarıp yakardı. Sonra kuşatmayı şiddetlendirdi. Cenâb-ı Allah, zencileri hezimete uğrattı ve Muvaffak hendeğe ulaştı. Oranın çok müstahkem şekilde muhafaza altına alınmış olduğunu gördü. Şehrin çevresine beş hendek kazmış, beş sur yapmışlardı. Her bir suru aştığında diğer surun üzerinde bulunan zenciler surları savunmaya başladılar. Muvaffak ve askerleri onları mağlub edip diğer sura geçiyordu. Böylece şehre ulaştılar. Zencilerden çoğunu öldürdüler, kalanları kaçıp gittiler. Süleyman b. Cami ve akrabalarının zenci kadınlarını ve çocuklarını esir aldılar. Elleri bulanan Müslüman kadın ve çocuk esirleri kurtardılar. Bu esirler, Basra ve Küfe halkından olup 10.000 kadar idiler. Bunları kurtarıp ailelerine gönderdi. Allah ona hayır mükâfat versin.

Sonra şehrin hanlarının, surlarının yıkılmasını, hendeklerinin ve nehir yataklarının doldurulup tıkanmasını emretti. Orada onyedı gün kaldı. Kaçan askerlerin peşini takip için kendi askerlerini gönderdi. Yakalanıp getirilen zenciler mutlaka yumuşak bir lisanla hakka davet ediliyordu. Bu davete icabet eden askerler Müslüman komutanlardan birinin emrine veriliyordu. Maksat, bunları dine ve hakka döndürmekti. Davete icabet etmeyen, hapsedilip öldürülüyordu.

Daha sonra Muvaffak, Ahvaz'a gitti. Halkı şehirden uzaklaştırdı, eşraftan çoğunu öldürdü. Bunlar arasında Ebu İsa Muhammed b. İbrahim el-Basrî de vardı. Bu, halkın kendisine itaat ettiği bir reisti. Muvaffak bunların mallarının çoğunu ganimet olarak aldı. Lanetli zenci liderine mektup göndererek, onu yaptığı kötülüklerden, işlediği zulümlerden, peygamberlik ve risalet iddiasından, şehir tahrib etme cürmünden, haram tenasül organlarını helal sayma şirretinden vazgeçip tevbeyle davet etti.

Hakka dönmesi durumunda ona eman vereceğini bildirdi. Ama zenci lideri onun bu çağrısına cevap vermedi. [\[18\]](#)

Ebu Ahmed El-Muvaffak'ın Zenci Liderinin Şehrini İstila Etmesi

Ebu Ahmed el-Muvaffak, zenci liderine mektup yazıp onu hakka davet ettiği halde onun Ebu Ahmed'i küçümseyip davetine icabet et-

"büyük îslâm tarihi

memesi üzerine Ebu Ahmed hemen büyük bir askeri birlikle yola koyuldu. Askeri birliği 50.000 savaşçı kadardı. Zenci liderinin bulunduğu Muhtare şehrine yöneldi. Şehrin son derece muhkem olduğunu gördü. Etrafı çok miktarda kuşatma aletleriyle çevriliydi. Zenci liderinin etrafında 300.000 kadar kılıçlı, mızraklı, sapanlı savaşçı toplanmış ti.

Muvaffak, oğlu Abbas'ı öne geçirdi. Ebü'l-Abbas ilerledi, nihayet

hükümdar köşkünün alt tarafına gidip durdu. Orayı şiddetli bir kuşatma altına aldı. Zenciler onun cesareti karşısında şaşkına döndüler. Sonra zenciler her taraftan gelip onun üzerine çullanarak hücum ettiler. Ama Ebü'l-Abbas onları hezimete uğrattı. Zenci liderinin büyük komutanlarından Behbuz'u mızrak ve taş atarak yerinde durdurdu, ileri atılamaz hale getirdi. Bundar sonra zenci liderinin komutanlarından bir grup Muvaffak'ın tarafına geçti. Muvaffak onlara ikramda bulundu, kıymetli kaftanlar verdi.

Sonra Muvaffak, eman vereceğini bildirerek zencilerden çoklarını kendi tarafına geçmeye teşvik etti. Zencilerin lideri buna

meyletmedi, fakat askerlerinden çoğu Muvaffak'ın tarafına geçti. Muvaffak da zenci liderinin şehrinin karşısında bir şehir kurdu ve Muvaffakiye adını verdi. Eşyaların, tüccarların oraya taşınmasını emretti. Muvaffakiye şehrine çeşitli eşyalar yığıldı, öyle ki daha önce hiçbir şehirde bu kadar mal ve eşya bir araya gelmemiştir. Şehrin şanı yüceldi. Orada çeşitli erzak, ticaret, meslek ve diğer maişet aletleri doldu. Muvaffak bu şehri zenci lideriyle yapacağı savaşta kendisine faydası olsun diye inşa etti. Sonra iki taraf arasında büyük savaşlar cereyan etti. Savaş ateşleri yanmaya devam etti. Nihayet bu sene sona erdiği hal-de'Muvaffak ve askerleri murdar zenci liderini ve şehirini kuşatma altında tutmaya devam ettiler. Daha önce beraberinde bulundukları halde zenci liderinin çok sayıda adamları kendisine karşı cephe aldılar. Komutan, asker ve hassa kullarından 50.000 kadarı Muvaffak'ın tarafına geçtiler. Muvaffak ve adamları gittikçe kuvvetlenip artıyor, zafere yaklaşıyorlardı. Nihayet muzaffer oldular.

Bu senede Harun b. Muhammed el-Haşimî, insanlara haccettirdi.

Bu senode İsmail b. Sibeveyh, İshak b. İbrahim b. Sazan, Yahya b. Nasr el-Holanî, Abbas et-Tarkafî, Halef b. Hişam el-Bezzar'm arkadaşı Muhammed b. Hammad b. Bekr b. Hammad Ebu Bekr el-Makar-rî (rebiyülevvel ayında Bağdat'ta vefat etti), Muhammed b. Aziz el-%lî, Yahya b. Muhammed b. Yahya ez-Zühelî Hankân, Yunus b. Ha-"İD gibi meşhur şahsiyetler vefat ettiler. Adı geçen Yunus, Ebu Da-vud et-Teyalisi'nin "Müsned"ini kendisinden rivayet etmiştir. [\[19\]](#)

Hicretin İkiyüzaltmışsekizinci Senesi

Bu senenin muharrem ayında, Seccan lakabıyla tanınan ve zenci liderinin büyük komutanlarından olup zenciler tarafından mutemed biri olarak kabul edilen Cafer b. İbrahim eman diledi. Muvaffak da ona eman verdi. Kendisine sığınmış olmasına sevindi, ona kaftan giydirdi. Sonra da emir vererek harekete geçirdi. Cafer, gemiye binerek zenci liderinin köşkünün karşısına geçip durdu. Halka yüksek sesle seslenerek zenci liderinin yalancı ve facir olduğunu, onun boş bir gurura kapıldığını, maiyetindekileri aldattığını bildirdi. Bu sebeple zencilerden çoğu gelip eman dilediler. Böylece zenci savaşının ateşi sönmeye yüz tuttu, rebiyülahir ayında bu savaş harareti söndü.

Bu esnada Muvaffak, adamlarına, surları kuşatmalarını ve surları geçtikten sonra kendisinden emir almadan şehre girmemelerini emretti. Surları deldiler, gedik açtılar. Ama emri beklemeden acele şehre girdiler. Zenciler de onlarla savaşmaya başladılar. Müslümanlar onları bozguna uğratıp şehrin ortasına kadar ilerlediler, ama o esnada pusularda gizlenmiş olan ve Müslümanların kendilerinden habersiz olduğu bazı savaşçılar her taraftan ortaya çıkıp geldiler. Müslümanlardan çoğunu öldürdüler. Üzerlerindeki eşyaları yağmaladılar. Geri kalan Müslümanlar firar ettiler. Muvaffak da emrini dinlemeyip acelece şehre girmiş olmalarından ötürü askerleri kınadı. Öldürülen askerlerin çoluk çocuklarına erzak dağıttı. Bu da halkın çok hoşuna gitti. Ebü'l-Abbas b. Muvaffak, zencilere erzak getiren bir grup bedeviye yakaladı ve öldürdü. Ayrıca Behbuz b. Abdullah b. Ab-dülvehhab'ı da yakalayıp öldürdü. Behbuz, büyük komutanlardan biri olduğu için Müslümanlar onur öldürülmesini çok büyük bir fetih alameti saydılar. Zenciler için de bu büyük bir musibet oldu.

Amr b. Leys, Ebu Ahmed el-Muvaffak'a 300.000 dinar para, 50 ölçek misk, 50 ölçek anber, 200 ölçek öd ağacı, 1.000 dinar kıymetinde gümüş, çeşitli elbiseler ve çok sayıda köleler gönderdi.

Bu senede İbn Saklebiye adıyla bilinen Bizans imparatoru Malatya şehrini kuşattı. Bu esnada Maraşlılar Malatyalılara yardımlar ettiler. Bunun üzerine murdar imparator ziyan ve hüsrana içinde kaçıp gitti.

İbn Tolon'un valisi, Anadolu sınırlarına hücum etti ve Rumlardan 17.000 kişiyi öldürdü.

Bu senede Harun insanlara haccettirdi.

Yine bu senede Ahmed b. Abdullah el-Hacistanî Öldürüldü.

Bu senede meşhur şahsiyetlerden Ahmed b. Seyyar, Ahmed b. Şeyban, Ahmed b. Yunus ed-Dabbî, İsa b. Ahmed el-Belhî, Maliki fi-kıhçısı Mısırlı Muhammed b. Abdullah b. Abdülhakem vefat etti. Bu zât, İmam Şafiî ile arkadaşlık etmiş ve ondan

[\[20\]](#) rivayetlerde bulunmuştur.

Hicretin İkiyüzaltmışdokuzuncu Senesi

Bu senede Muvaffak Billah, zenci liderinin şehrini tahrib etmeye çok çaba harcadı. Şehrin pek çok yerlerini tahrib etti. Askerleri şehre geçme imkânını buldular. Ancak bu esnada, Kartas adındaki bir Ru-mun eliyle atılan bir ok Muvaffak'ı göğsüne isabet etti. Bu ok onu neredeyse öldürecekti. Durum sarsıldı, ama kendisi yine dayanıp sebat etti, askerlerini savaşa teşvik etti. Sonra kendi yaptırdığı Muvaf-fakiye şehrinde günlerce kalıp tedavi gördü. Bu arada durum alt üst oldu. Halk, zenci liderinden korkmaya başladı. Muvaffak'a, Bağdat'a dönmelerini tavsiye ettiler, ama o bunu kabul etmedi. Hastalığı şiddetlendi. Sonra Cenâb-ı Allah, şaban ayında ona afiyet ihsan etti ve şifa buldu. Müslümanlar bu duruma çok sevindiler.

Muvaffak, iyileşir iyileşmez hemen koşup kuşatmaya devam etti. Murdar zenci liderinin, Müslümanlarca tahrib edilen surları onardı-ğını gördüler. Muvaffak bu surların ve çevresinin yeniden tahrib edilip yıkılmasını emretti. Kuşatmaya devam etti. Nihayet şehrin batı tarafı ele geçirildi. Zenci liderinin köşkleri ve komutanlarının evleri tahrib edildi. Mallarından çok miktarda eşya ganimet edildi ki, bunun evsafi anlatılamaz. Zencilerin kadınları esir alındı. Ellerindeki esir Müslüman kadın ve

çocuklardan çoğu kurtarıldı. Muvaffak bunların izzet ve ikram içinde ailelerine gönderilmesini emretti. Zenci lideri, şehrin batı yakası Müslümanların eline geçtikten sonra şehrin doğu tarafına geçti. Gemilerin kendi tarafına ulaşmalarına engel olması için köprüler yaptırdı. Muvaffak, bu köprülerin tahrib edilmesini emretti.

Bu senenin sonuna kadar kuşatma devam etti. Nihayet şehrin doğu kısmı da teslim alındı, malları ve eşyaları ele geçirildi. Murdar zenci lideri, arkasına bakmadan kaçıp gitti. Çocuklarını, kadınlarını ve eşyalarını bıraktı. Muvaffak da orayı ele geçirdi. Bunun anlatımı cidden uzun sürecektir. İbn Cerir, bu olayları teferruatlı olarak anlatmış, ibn Esir ise özetlemiştir. İbn Kesir de bunu kısaca anlatmıştır. Doğrusunu Allah bilir ve insanı doğruya muvaffak kılan Allah'tır. Dönüş O'nadır.

Halife Mutemid, kardeşi Ebu Ahmed'in hilafet işlerine el koyduğunu, hüküm verip emir ve yasaklar vaz'ettiğini, heyetlerin ona gittiklerini, malların ve haracın ona gönderildiğini, valileri onun tayin edip azlettiğini görünce Ahmed b. Tolon'a mektup yazarak bu durumdan şikâyetçi oldu. Ahmed b. Tolon da halife Mutemid'e mektup yazarak kalkıp Mısır'a yanına gelmesini söyledi. Mısır'a gelmesi durumunda ona yardımcı olacağım, onunla birlikte hareket edeceğini söyledi. Mutemid de kardeşi Muvaffak'ın yokluğunu fırsat bilerek cema-ziyelevvel ayında bir grup komutanla birlikte yola koyuldu.

İbn Tolon, halifeyi karşılamak için Rakka'ya bir grup asker göndermişti. Halife, Musul ve Cezire mıntikasının valisi İshak b. Kün-dac'ın sınırlarına girince Kündac, onu İbn Tolon'a gitmekten menedip yanında hapsedti. Beraberindeki komutanlara oyur oynadı. Halife de bu yaptığından ötürü onu şiddetle kınadı. Fakat neticede Kündac onu ve beraberindeki komutanları Samarra'ya dönmek mecburiyetinde bıraktı. Onlar da horlanmış ve alçalmış bir halde oraya geri döndüler. Muvaffak, bu durumdan haberdar olunca İshak b. Kündac'a teşekkür etti ve onu Ahmed b. Tolon'un yetkili olduğu yerlerle birlikte Ifrikiye'nin uç kısmına kadar yetkili vali olarak tayin etti. Kardeşine de mektup yazarak halka umumi hutbe irad ettiği esnada İbn Tolon'u lanetlemesini istedi. Mutemid onun bu isteğine gönülsüz de olsa uymak mecburiyetinde kaldı. Çünkü İbn Tolon hutbelerde Muvaffak'ın adının anılmasını yasaklamış ve onun adını hutbelerden çıkarmıştı.

Bu senenin zilkade ayında Mekke'de Muvaffak'ın adamlarıyla İbn Tolon'un adamları arasında çarpışma meydana geldi, İbn Tolon'un 200 adamı Öldürüldü, diğerleri kaçtılar. Muvaffak'ın adamları onların eşyalarından çoğunu yağmaladılar.

Bu senede bedeviler hacıların yolunu kestiler. Onlardan yükleriyle birlikte 5.000 deveyi gasbetsiler.

Bu senede meşhur şahsiyetlerden İbrahim b. Munkiz el-Kinanî, Mutasım'ın azatlısı olup Cafer b. Maşer el-Mutezilî'den der alan ve Mutezile mezhebinin propagandacılarından olan Ahmed b. Hallad, Bişr el-Merisî'nin arkadaşı Süleyman b. Hafs el-Mutezilî, Ebü'l-Hü-zeyl el-AUaf, Ermeniyeli ve Diyarbekir valisi İsa b. Şeyh b. Selil eş-Şeybanî, zayıf ravilerden biri olan Eb

[21]

Ferve Yezid b. Muhammed er-Ruhavî vefat ettiler.

Hicretin İkiyüzyetmişinci Senesi

Bu senede zenci liçleri öldürüldü. Allah onu kahretsin. Öldürülmesi şöyle olmuştur:

Muvaffak, zenci liderinin şehri Muhtare'yi fethedip oradaki malları ganimet edindikten, erkeklerini öldürdükten, kadınlarını ve çocuklarını esir aldıktan sonra zenci lideri, savaşın ve kavganın ortasından kaçıp gitti. Kaçak, kovulmuş ve kötü bir halde bir memlekete gitti. Muvaffak da zafer ve galibiyet havası içinde Muvaffakiye şehrine döndü.

Ahmed b. Tolon'un kölesi Lü'lüe, efendisini terkedip itaat beyan ederek Muvaffak'ın yanına geldi. Bu senenin muharrem ayının üçünde huzuruna vardığında Muvaffak ona ikramda bulundu ve saygı gösterdi. Bağışta bulundu. Kaftan giydirdi ve ihsar bulunarak onu kendisinden önce zenci lideri ile savaşmak üzere harekete geçirdi. Muvaffak'ın kendisi de büyük bir orduyla peşi sıra yola kofuldu. Murdar zenci liderinin üzerine gittiler. O, başka bir yerde kendini gizlemiş ve bulunduğu yerde istihkam tedbirleri almıştı. Ama Muvaffak, onu kuşatma altına aldı. Nihayet horlanmış olarak bulunduğu yerden kovdu, orasını istila etti. Mal ve ganimetleri ele geçirdi. Sonra müfrezelerini ve askerlerini zenci liderinin peşine taktı. Askerleri, zenci liderinin maiyetindeki hassaları, cemaatleri ve çok sayıda askerleri esir aldılar. Esir almanlar arasında Süleyman b. Cami de vardı. Bunun esir alınmasına insanlar çok sevinip Allah'a hamd-ü senada bulundular, tekbir getirdiler. Zafer ve fetih sebebiyle Allah'ın sâını yücelttiler.

Muvaffak, beraberindeki askerleriyle birlikte murdar zenci liderine büyük bir saldırı gerçekleştirdi. Adamlarının çoğunu öldürdü. Savaş henüz sona ermeden müjdecî, savaş anında zenci liderinin Öldürüldüğü haberini getirdi. Ayrıca İbn Tolon'un kölesi Lü'lüe ile birlikte zenci liderinin kesik başını da getirdi. Bu kesik başın, maiyetindeki komutanların şahadetiyle zenci liderine ait olduğu kesinlik kazanınca Muvaffak, Cenâb-ı Allah'a şükür secdesine kapandı. Sonra dönüp Muvaffakiye şehrine gitti. Murdar zenci liderinin kesik başı da beraberinde idi. Süleyman b. Cami de yanında esir idi. Bu halde şehre gir-1 ki bu görülmesi gereken güzel bir gündü. İslâm ülkelerinin doğu-unda ve batısındaki Müslümanlar bu zafere sevindiler.

Sonra zenci liderin oğlu Anklayi ile bu savaş ateşini tutuşturan Eban b. Ali el-Mühellebî esir alınmış olarak Muvaffak'ın huzuruna getirildiler. Beraberlerinde 5.000'e yakın esir de vardı. Müslümanların sevinci doruğa çıktı. Muvaffak'ın göğsüne bir mızrak fırlatan Kar-tas da Rânehürmüz şehrine kaçmıştı. Orada yakalanarak Muvaf-fak'ın yanına gönderildi. Muvaffak'ın oğlu Ebü'l-Abbâs Ahmed de onu öldürdü. Zenci liderinin hayatta kalan adamlarının tevbe etmeleri istenildi. Tevbe ettiklerinde Muvaffak onlara eman verdi ve güvende oldukları insanlara duyuruldu. Zenciler nedeniyle memleketini terke-den kimselerin

memleketlerine dönmeleri ilan edildi. Sonra Muvaffak Bağdat'a gitti. Oğlu Ebü'l-Abbas, insanlar görsünler diye murdar zenc liderinin kesik başını ondan önce Bağdat'a götürmüştü. Muvaffak bu senenin cemaziyelevvel ayının bitimine oniki gece kala Bağdat'a girdi. Bu, görülmesi gereken güzel bir gündü. Böylece yalancı zenci liderinin iktidarı sona ermiş oldu. Allah onu kahretsin.

Murdar zenci lideri, hicretin 255. senesi ramazan ayının bitimine dört gün kala çarşamba günü ortaya çıkmıştı. Hicretin 270. senesinin safer ayının ikisinde, cumartesi günü öldürüldü. Ondört sene dört ay altı gün süreyle hüküm sürmüştü. Hamd ve minnet Allah'adır.

Zenci hakimiyetinin sona ermesi ve onlara karşı kazanılan zaferlerle ilgili olarak çok şiirler söylenmişti. Bunlardan biri de Yahya b. Muhammed el-Eslemî'nin şu şiiridir:

"Ben derim ki, müjdecî öyle bir savaşın zafer haberini getirdi ki bu haberde anlatılan zafer, İslâm'ın çöken kuvvetini yükseltti. Müslümanların memleketi istila edildikten sonra oraları düşma-nelinden kurtaran komutana Allah en hayırlı mükafatları versin. O esnada Allah'ın dinine kimse yardım etmezken o komutan yalnız başına yardım etti, dinin çürüyen kısımlarını yeniledi. Gevşeyen hilafeti güçlendirdi. Hilafet ki, izzetten sonra çökmüştü. İşte o komutan düşmanları helak eden bir öcü aldı.

Tahrib edilip ortadan kaldırılan memleketleri tekrar şenlendirdi.

Daha önce kesintiye uğrayan ganimetleri tekrar elde etti.

Yağmalanan ve yakılan şehirler, defalarca tahrib edilen beldeler geri geldi. Kuvveti tekrar eski haline döndü.

Bu zaferle Müslümanların gönlündeki intikam hissi yatıştırıldı.

Böylece ağlayan gözler dinip aydınlandı.

Bu vesileyle Allah'ın kitabı bütün mescitlerde okunmaya başladı. Talibilerin duası ise müstecap olmadı.

O, kendi dostlarından ve nimetlerinden yüz çevirdi. Dünya lezzetlerine boş verdi ve gazi oldu."

Bu senede Rumlar, 100.000 savaşıyla harekete geçtiler. Tarsus yakınlarına gelip ordugah kurdular. Müslümanlar onlara karşı çıkarak geceleyin üzerlerine baskın yaptılar ve bir gecede sabaha kadar 70.000 kadar Rumu öldürdüler. Allah'a hamdolsun. Rumların başındaki başkomutan öldürüldü. Geride kalanların çoğu yaralandı. Müslümanlar onlardan altın ve gümüş haçlar elde ettiler. En büyük haçları som altındandı. Mücevherlerle taçlanmıştı. Ganimetler arasında dört altın koltuk, ikiyüz gümüş kürsü ve çok sayıda kaplar vardı. Ayrıca onbinlerce ibrişim sancak vardı. Müslümanlar bol miktarda ipek ve para elde ettiler. 15.000 binek, eğer, silah, kılıç da ganimetler arasındaydı. Kılıçlar altın ve gümüşle süslüdüler. Hamd Allah'adır.

[\[22\]](#)

Bu senede vefat eden mehur şahsiyetlerden bazıları şunlardır:

Ahmed B. Tolon

Künyesi, Ebü'l-Abbas'tır. Mısır diyarının emiriydi. Orada kendi adıyla bilinen Tolon Camii'nin banisidir. Bu camii Ahmed b Tolon'un kendisi yaptırmıştı. Dımeşk, Avasım ve sınır boylarında uzun süre hüküm sürdü. Babası Tolon, Buhara valisi Esed es-Samanî'nin hicri 200. senede halife Me'mun'a hediye ettiği Türklerdendi. Başka bir rivayette anlatıldığına göre babası hicretin 190. senesinde Harun Re-şid'e hediye edilmişti.

Ahmed, hicretin 214. senesinde doğdu. Babası Tolon, hicretin 230. senesinde vefat etti. Hicretin 240. senesinde vefat ettiğine dair zayıf bir rivayet de vardır. İbn Hallikan'm anlattığına göre Ahmed, Tolon'un oğlu değildir. Ancak Tolon onu evlatlık edinmişti. Doğrusunu Allah bilir.

İbn Asakir'in anlattığına göre Ahmed, Haşim adındaki Türk bir cariyeden doğmadır. Kendisi iffet, riyaset, Kur'ân dersleri almak, kötülüklerden korunmak havası içinde yetiştirildi. Sesi güzeldi. Haramı ve münkeratı irtikab ettiklerinden ötürü Türk çocuklarını ayıplardı. Annesi Haşim adında bir cariyeye idi.

Yine İbn Asakir'in naklettiğine göre bazı Mısırlı âlimler, Tolon'un, Ahmed'in babası olmadığını söylemişlerdir. Tolon, onu evlad-lık edinmişti. Çünkü Ahmed son derece dindar ve güzel sesle Kur'ân okuyan bir kimse idi. Asaleti ve kötülüklerden uzak duruşu, küçüklüğünde belli idi.

Bir defasında Tolon, Ahmed'i hükümet konağına bir iş için göndermişti. Ahmed hükümet konağına vardığında, orada bulunan To-ğ'n un cariyelerinden birinin bir hizmetçiyle fuhuş halinde olduğunu sordu. İşini görür görmez hemen Tolon'un yanına döndü ve konakta gördüğü fuhuş halinden bahsetmedi. Ancak konakta fuhuş işleyen cariyeye, Ahmed'in, gördüğü durumu Tolon'a anlatacağından şüphelenip korktu ve Tolon'a gidip şöyle dedi: "Az Önce falan mekanda iken Ah-med bana geldi, beni baştan çıkarmak istedi. Ben de ondan kaçıp köşküme gittim!"

Tolon, cariyenin doğru söylediğine inandı. Ahmed'i çağırdı ve bir mektup yazıp mühürledi. Mektubu komutanlardan birine götürmesini emretti. Yüzüne karşı bir şey söylemedi. Cariyenin anlattıklarından da ona bahsetmedi. Mektupta şöyle yazılıydı: "Hamili mektup sana gelir gelmez boynunu vur, kesik başını bana hemen gönder!"

Ahmed mektubu alır almaz Tolon'un yanından çıkıp gitti. Mektupta neler yazılı olduğunu bilmiyordu. Yolda gitmekte iken fuhuş yapan o cariyeye kendisini yanına çağırdı. Ahmed, görevi ile meşgul olduğunu söyledi. Mektubu bir komutana götüreceğini ifade ettiyse de cariyeye: "Hele yanıma gel, seninle görülecek bir işim var." dedi. Tolon'a anlattığı şeylerin nasıl karşılandığını kesin olarak anlamak istiyordu. Tolon'a bir mektup yazsın diye Ahmed'i yanında alıkoydu. Sonra Ah-med'den, yanındaki mektubu

gideceği yere göndermek üzere istedi. Ahmed de mektubu verdi. Cariye o mektubu kendisiyle fuhuş yapan hizmetçiye teslim ederek bahsedilen komutana götürmesini söyledi. Cariye mektupta, bir Ödül verilmesi emri bulunduğunu sanmıştı ve kendisiyle fuhuş yapan o hizmetçinin bu ödülü almasını istiyordu. Hizmetçi mektubu alıp o komutana götürdü. Komutan mektubu okur okumaz hizmetçinin boynunun vurulmasını görevlilere emretti ve kesik başını Tolon'a gönderdi. Tolon bu duruma şaşı ve: "Ahmed nerede?" diye sordu. Onu arattı. Ahmed huzuruna varınca Tolon kendisine şöyle sordu: "Vay sana! Az önce yanımdan çıkıp gittikten sonra neler yaptın, mektubu ne yaptın?" Ahmed de karşılaştığı olayı olduğu gibi anlattı.

Fuhuş yapan cariye, kendisiye fuhuş yapan hizmetçinin kesik başının Tolon'a gönderildiğini duyunca korkuya kapıldı ve Tolon'un durumu anladığından korktu. Hemen gidip özür diledi, bağışlanmasını istedi. Hizmetçi ile işlediği fuhuştan ötürü kendisini affetmesini talep etti. Gerçeği itiraf etti. Ahmed'e isnad ettiği suçun asılsız olduğunu anlattı. Böylece Ahmed, Tolon'un nazarında itibar kazandı.

Tolon, kendisinden sonra Ahmed'in makamına geçmesini vasiyet etti. Sonra Mısır diyarının naibliği Mutez'e verildi. Mutez, hicri 254. senenin ramazan ayının bitimine yedi gün kala çarşamba günü Mısır'a girdi. Halka ihsanda bulundu. Beytûlmaldar ve zekat paralarından onlara harcadı. Bazı senelerde Mısır diyarından 4.000 dinar gelir elde edildi.

Mısır'daki Büyük Cami, Mutez tarafından inşa edildi. Mutez, o caminin inşaatına 120.000 dinar sarfetti. İnşaat, hicri 257 senede tamamlandı. Hicri 256. senede tamamlandığına dair zayıf bir rivayet de vardır.

Ahmed b. Tolon'un, havas ve avam tabakasının katıldığı ve her gün kurulan bir sofrası vardı. Kendi öz malından her ay 1.000 dinarı sadaka verirdi. Vekili bir gün ona şöyle demişti: "Yanıma, üzerinde çarşafi, güzel elbiseleri ve güzel görünümü olan bir kadın gelip dileniyor, ben de ona veriyorum. Sen buna ne dersin?" Ahmed ona: "Elini sana açan herkese ver." diye cevap vermişti.

Ahmed, sağlam Kur'ân hafızlarındandı. Güzel sesi vardı.

İbn Hallikan'ın anlattığına göre o, 18.000'den fazla adamı huzurunda eli kolu bağlı olarak öldürtmüştür. Doğrusunu Allah bilir. 60.000 dinar harcayarak bir tımarhane yaptırmıştı. Meydan için de 150.000 dinar sarfetmişti. Cidden bol miktarda sadaka verirdi. Fazlasıyla ihsanda bulunurdu. Emir Mahor'dan sonra hicretin 264. senesinde Şam'a hâkim oldu. Şamlılara çok isanda bulundu.

Kendisi Şam'da iken, Meryem Kilisesi yanında bir yangın meydana gelmiş, bizzat oraya gitmişti. Beraberinde Ebu Zür' Abdurrah-man b. Amr el-Hafız ed-Dımışkî, kâtibi Ebu Abdillâh Ahmed b. Mu-hammed el-Vasîfî de vardı. Kâtibine kendi öz parasından 70.000 dinarı, evi ve eşyası yanan kimselere sarfetmesini emretti. Kâtip de onlara para yardımında bulundu. Geride 14.000 dinar kaldı. Bu paranın da hisseleri oranında felaketzedelere dağıtılmasını emretti. Sonra bütün Şam ve Şam'a bağlı mntıkadaki yoksullara bol miktarda para yardımı yapılmasını emretti. Bir fakirin payına en azından bir dinar düşmüştü. Allah ona rahmet etsin.

Sonra Antakya'ya gitti. Orayı kuşatma altına aldı. Antakya valisi Sima'yı öldürdü ve şehri -önceki sayfalarda anlattığımız gibi- ele geçirdi.

Bu senenin zilkade ayı başında Mısır'da vefat etti. Manda yoğurdu yediğinden ötürü vücudunda bir hastalık meydana gelmişti. Manda yoğurdunu çok severdi. Bu sebeple boğazında bir ur meydana geldi. Hekimler uru dağladılar ve bu yoğurdu yememesini tavsiye ettiler. Ama bu tavsiyeyi dinlemedi, gizlice manda yoğurdu yemeye devam etti. Bu yüzden vefat etti. Allah ona rahmet etsin.

Geride cidden çok miktarda mal, eşya ve binek bıraktı. 10.000 dinar ve bol miktarda gümüş bırakmıştı. Otuz çocuğu vardı. Bunlardan onyedisi erkekti. Kendisinden sonra yerine oğlu Humaraveyh geçti. Nitekim onun yönetimiyle ilgili açıklamaları ileride verilecektir. Ah-^ed b. Tolon'un 7.000 kölesi vardı. Katır, at, deve gibi 7.000 hayvanı v&rdı. Daha fazla miktarda olduğu da söylenir.

İbn Hallikan dedi ki: "Muvaffak b. Mütevekkil, zenci lideriyle yaptığı savaşla meşgul olduğundan ötürü Ahmed b. Tolor ülkeye ha-

kim oldu. Muvaffak, kardeşi halife Mutemid'in naibi idi."

Bu senede meşhur şahsiyetlerden "Kitabü'l-Harac" adlı eserin sahibi Ahmed b. Abdülkerim b. Sehl, Ahmed b. Abdullah b. el-

Berkî Üseyd b. Asım el-Cemal (zilhicce ayında), Bekkâr b. Kuteybe el-Mısırî vefat ettiler. [\[23\]](#)

Hasan B. Zeyd El-Alevî

Taberistan valisi idi. Bu senenin receb ayında vefat etti. Ondokuz sene, sekiz ay, altı gün müddetle valilik yaptı. Kendisinden sonra yönetimin başına kardeşi Muhammed b. Zeyd geçti.

Hasan b. Zeyd; cömert, eli açık, fıkıh ve Arapçayı iyi bilen bir kimseydi. Bir defasında şairin biri ona yazdığı bir methiyede şu cümleyi kullanmıştı:

'Allah bir, İbn Zeyd de bir'dir."

Hasan b. Zeyd ona şu cevabı vermişti: "Sus, Allah senin ağzını kapatsın. Öyle diyeceğine şöyle demeliydin:

"Allah birdir, İbn Zeyd de kuldur."
Böyle dedikten sonra tahtından indi. Allah'ın huzurunda secdeye kapandı. Yüzünü toprağa sürdü ve o şaire armağan vermedi.
Şairlerden biri onu övmüş ve kasidesinin başında şöyle demişti:
"Bir müjde deme, lakin iki müjde vardır. Biri davetçinin parlak alnı, diğeri de mihrican günüdür."
Hasan b. Zeyd, ona Öyle demişti:
- Birincisiyle değil de ikinci mısra ile şiirine başlamış olsaydın daha güzel olacaktı ve şiirine "lâ" harfiyle başlaman senin için uygun değildir.
- Dünyada lâ ilahe illallah sözünden kıymetli bir söz yoktur ve o söz de "lâ" harfiyle başlamaktadır.
- Doğru söyledin.
Böyle dedikten sonra o şaire kıymetli bir armağan verilmesini emretti.

Bu senede vefat eden meşhur şahsiyetler arasında Hasan b. Ali b. Affan el-Amirî de vardır. [\[24\]](#)

Davud B. Ali

Aslen İsfahanlıdır. Sonra Bağdat'a yerleşmiştir. Zahirî nkıçısıdır. Zahirîlerin imamıdır. Ebu Sevr, İbrahim b. Halid, İshak b. Raheveyh, Süleyman b. Harb, Abdullah b. Seleme el-Ka'nebî, Müsedded b. Mü-serhed ve daha başka birçok âlimlerde rivayetlerde bulunmuştur. Oğlu fakih Ebu Bekir ve Zekeriya b. Yahya es-Sâcî de kendisinden rivayetlerde bulunmuşlardır. Hatib Bağdadî dedi ki: "Davud b. Ali, fıkıhçı ve zahid bir kimseydi. Kitaplarında çok hadis vardır. Bu da onun ilmini gösterir. Bu senede Bağdat'ta vefat etti. Hicretin 200. senesinde doğmuştu."
Ebu İshak es-Seyranî, "Tabakat" adlı eserinde der ki: «Davud b. Ali, İsfahan asıllıdır, ama Kûfe'de doğmuş, Bağdat'ta yetişmiştir. Bağdat'ta ilmi reislik payesi kendisine verildi. Meclisine 400 yeşil sarıklı âlim katılırdı. İmam Şafî'ye aşırı tutkundu. Onun menkıbelerini tasnif etti.»

Başkası dedi ki: "Davud b. Ali, çok güzel namaz kılardı. Namazında son derece huşulu ve tevazulu idi."
Ezdî dedi ki: "Onun rivayet ettiği hadisler metruktür." Ama bu sözünde Ezdî'ye uyulmamıştır.
Ama rivayete göre İmam Ahmed b. Hanbel, onun Kur'ân hakkındaki sözleri ve Kur'ân'm mahluk olduğuna dair sarfettiği ifadeleri nedeniyle onu eleştirmiştir ve bunu da İmam Buharî'ye nisbet etmiştir. Allah ikisine de rahmet etsin.
Ben derim ki: Davud b. Ali, meşhur fıkıhçılardandı, ama sahih kıyası reddettiğinden ötürü kendini dar bir çerçeveye soktu. Sıkıntıya düştü. Fıkıhın birçok konularında çıkış yolu bulamadı. Kesin sözler söylemek ve nassın manasını anlamaksızın mücerred ifadeler kullanmak mecburiyetinde kaldı. Çünkü zahire uyuyordu. Kıyasçı fıkıhçılar ondan sonra kendisine muhalefet hususunda çeşitli görüşler ileri sürdüler. Onun muhalif olduğu bir konuda icmanın gerçekleşip gerçekleşmeyeceğini tartıştılar. Bu hususta çeşitli kaviller ileri sürdüler. O kavilleri burada anlatmaya gerek yoktur.
Bu senede meşhur şahsiyetlerden İmam Şafî'nin arkadaşı Süleyman el-Muradî'nin oğlu Rebi vefat etti. Onun biyografisinin Tabaka-tü's-Şafîye'de anlatmıştık.
Mısır'da hicretin 246. senesinden bu seneye kadar hakimlik yapan Bekkâr b. Kuteybe de vefat etti. Ahmed b. Tolon'un zindanında iken bu senede vefat etmişti. Bu zat, Muvaffak'ın hal'ini kabul etmediğinden ötürü Ahmed b. Tolon tarafından hapse atılmıştı. Âlim, âbid ve zahid bir kimseydi. Çok Kur'ân okur, nefsinin sorgulardı. Vefatından sonra Mısır'da kadılık makamı üç yıl süreyle boş kaldı. [\[25\]](#)

İbn Kuteybe Ed-Dineverî

Abdullah b. Müslim b. Kuteybe ed-Dineverî. Dinever kadısı idi. ahıvci ve lügatçıydı. Eşi olmayan eserlerin sahibiydi. Faydalı ve birçok ilimleri içeren eserleri vardı. Bağdat'ta çalıştı. Orada İshak b. Raeveyh ile onun tabakasındaki âlimlerden hadis dinledi. Ebu Hatim es-Sicistanî ile arkadaşlarından lügat ilmin öğrendi. Eserler yazdı, te'lifatta bulundu. Eserleri arasında "Kitabü'l-Maarif", Ebu Muhammed b. Seyyid el-Batalyevsî'ni şerhettiği "Edebü'l-Kâtib", "Müşkilü'l-Kur'ân ve'l-Hadis", "Garîbü'l-Kur'ân ve'l-Hadis", "Uyûnü'l-Ahbar", "İslahu'l-Galat", "Kitabü'l-Hayl", "Kitabü'l-Envar", "Kitabü'l-Müselse'l ve'l-Cevabat", "Kitabü'l-Meyisir ve'l-Kidah" gösterilebilir. Bu sened vefat etti. Bundan bir sene önce vefat ettiğine dair zayıf bir rivayet de vardır. Hicretin 213. senesinde doğdu. Altmış yaşını geçmeden vefat etti. Oğlu Ahmed onun bütün eserlerini nakletmiştir. Hicretin 321. senesinde oğlu Ahmed Mısır kadılığına atanmıştı ve bir sene sonra da orada vefat etmişti. Allah ikisine de rahmet etsin.
Bu senede meşhur şahsiyetlerden Muhammed b. İshak b. Cafer es-Seffar, Muhammed b. Eşlem b. Vare, Cüneyd'i arkadaşlarından Mus'ab b. Ahmed Ebu Ahmed es-Sofi vefat ettiler. Bu senede lanetli ve İbn Saklebiye diye bilinen Bizan imparatoru öldü.

Bu senede İsmail b. Musa, Endülüs'ün Laride şehrini inşa etti. [\[26\]](#)

Hicretin İkîyüzyetmişbîrinci Senesi

Bu senede halife, Amr b. Leys'i Horasan valiliğinden azletti ve minberlerden lanetlenmesini emretti. Horasan valiliğini Muhammed b. Tahir'e verdi. Ayrıca Amr b. Leys'in üzerine bir askeri birlik gönderdi. Fakat Amr, bu birliği hezimete uğrattı. Bu senede Ebü'l-Abbas Mutedid b. Muvaffak Ebu Ahmed ile Ahmed b. Tolon'un oğlu Humaraveyh arasında bir savaş cereyan etti. Şöyle ki: Humaraveyh, babası Ahmed'in vefatından sonra Mısır ve Şam yönetimi ele alınca, halife tarafından üzerine Cezire valisi İshak b. Kündac ile İbn Ebi's-Sâc komutasında bir askeri birlik gönderildi. İki taraf savaştı. Fakat Humaraveyh Şam şehrini onlara teslimle yanaşmadı. Onlar da Ebü'l-Abbas b. Muvaffak'tan yardım istediler. Ebü'l-Abbas yardıma geldi. Humaraveyh'i mağlup etti. Dımişk şehrini teslim aldı. Sonra Remle'de bulunan Humaraveyh'in peşine gitti. Onu Tavahin suyu yakınında yakaladı ve savaştılar. Bu nedenle bu savaşa Tavahin Savaşı denilmiştir. İlk başta zafer Ebü'l-Abbas'tan tarafta görüldü. Humaraveyh yenilmeye yüz tuttu. Savaş maydanm-dan kaçtı, ardına bakmadan gitti. Mısır diyarına girdi. Ebü'l-Abbas ile adamları, onun ordugahında bıraktığı malları yağmalamakla meşgul iken, Humaraveyh'in pusuda yatmakta olan bir askeri müfrezesi gelip saldırdı. Mısırlı askerler kılıçla üzerlerine saldırarak onlardan çoğunu Öldürdüler. Ebü'l-Abbas'm birliği hezimete uğradı. Ebü'l-Abbas el-Mutedid de kaçtı, Şam'a gitti. Şamlılar ona şehrin kapısını açmadılar. O da dönüp Tarsus'a gitti. Mısır ve Irak orduları komutansızlarak birbirleriyle savaşa devam ettiler. Sonra Mısırlılar muzaffer oldular. Çünkü onlar Humaraveyh'in kardeşi Ebü'l-Aşair'i başlarına komutan yapmışlar. Dımişk'a ve Şam'ın diğer bölgelerine hakim oldular. Bu da en tuhaf savaşlardan biri idi.

Bu senede Mağrib ülkelerinden Endülüs'te çok savaşlar cereyan

Bu senede Hüseyin b. Cafer b. Musa b. Cafer b. Muhammed b. Ali b Hüseyin b. Ali b. Ebi Talib'in oğulları Muhammed ile Ali, Medine'Ve girdiler, Medinerilerden bir kısmını öldürdüler. Çok miktarda malı ganimet olarak ele geçirdiler. Peygamber Mescidi'nde dört hafta cuma namazı kılınamadı. İnsanlar cemaata gelemediler. Doğrusu bizler Allah'a aidiz ve ona dönücüleriz.

Mekke'de bir başka fitne meydana geldi. İnsanlar Mescid-i Ha-ram'm kapısı önünde birbirleriyle savaştılar.

Bu senede Harun b. Musa insanlara haccettirdi.

Bu senede İbn Main'in ve diğer cerh ve ta'dil imamlarının talebesi Abbas b. Muhammed ed-Dineverî, Abdurrahman b. Muhammed b. Mansur el-Basrî, Muhammed b. Hammad et-Tahrânî, Muhammed b. Sinan el-Avfî ve Yusuf b. Müslim gibi

meşhur şahsiyetler vefat ettiler. Vefat eden meşhur şahsiyetler arasında Me'mun'un zevcesi Boran da vardı: [\[27\]](#)

Boran

Me'mun'un zevcesi idi. Asıl adının Hatice olduğu, Boran'ın ise ona bir lakab olarak takıldığı söylenir. Ama sahih kavle göre asıl adı Boran'dır.

Me'mun, hicretin 206. senesinde Femüssulh şehrinde kendisiyle gerdeğe girdi. Bu sırada Boran on yaşındaydı. Babası Boran'ın ve düğüne katılan kimselerin üzerine bir kağıt üzerine koymuş olduğu misk küreleri saçtı. Her küre üzerinde bir köyün veya bir cariyenin veya bir kölenin veya bir atın adı yazılıydı. Her kim bu kürelerden hangisini ele geçirirse o kürenin üzerinde yazılı olan şey kendisine verildi. Bunlar, düğüne katılan herkesin üzerine saçıldı. Ayrıca dinarlar ve misk şişeleri de dağıtıldı. Misk ve anber kokuları her tarafa saçıldı. Me'mun'a ve askerlerine Femüssulh'ta ikamet ettikleri müddet zarfında 5.000.000 dirhem sarfedildi.

Me'mun, buradan ayrılıp gideceği esnada Boran'ın babası kendire dirhem para ve ayrıca Femüssulh'u iktâ' olarak verdi.

raee girdiklerinde Boran on yaşındaydı. Me'mun tahta oturdu-

mü a,°nun İÇ*11 altın bir hasır serdiler. Ayaklarının üzerine 1.000

svher tanesi döktüler. Orada bir içecek kabı vardı. Altından olan

bu kapta kırk ölçek ağırlığınca anber kokusu vardı. Me'mun: "Bu israftır." dedi. Fakat mücevher tanelerinin ısıdıklarını görünce şöyle dedi: "Allah, Ebu Nüvas'ı kahretsin. Çünkü o şarabı vasfederken şöyle demiş:

"Şarabın üzerindeki irili ufaklı kabarcıklar;

Sanki yer üzerindeki altından çakıl taneleri gibidirler."

Böyle dedikten sonra Me'mun, gelin Boran'ın kucağına inci konulmasını emretti ve: "Bu benim sana hediyemdir, şimdi dileğini söyle." dedi. Boran'ın ninesi de gelin Boran'a: "Efendine dileğini söyle. O, konuşmanı istiyor." deyince Boran dedi ki:

"Mü'minlerin emirinden, amcası İbrahim b. Mehdi'yi affetmesini istiyorum." Me'mun da amcası İbrahim'i affetti. Sonra Me'mun onunla cinsel ilişkide bulunmak isteyince Boran'ın âdet halinde olduğu görüldü.

Bu hadise ramazan ayında meydana gelmişti. Boran, hicretin 271. senesinde seksen yaşında vefat etti. [\[28\]](#)

Hicretin İkîyüzyetmişikinci Senesi

Bu senenin cemaziyelevvel ayında Kazvin valisi Ezgütekin, 4.000 savaşıncının başında Taberistan valisi Muhammed b. Zeyd el-Alevî'nin üzerine yürüdü. Daha önce kardeşi Hasan b. Zeyd ile de savaşımtı. Muhammed b. Zeyd, Rey şehrinde bulunuyordu Etrafında Deylemlilerden ve diğerkabilelerden çok sayıda asker vardı. İki taraf şiddetli bir savaşı tutuşımlar. Ezgütekin, Muhammed b. Zeyd'i mağlub etti. Ordugahmdaki eşyaları ganimet edildi. 6.000 askerini öldürdü. Rey şehrine girdi. Şehri ele geçirdi. Halkın 100.000 dinarına el koydu. Şehrin çeşitli mıntıkalarına naiblerini tayin etti.

Bu senede Ebü'l-Abbas b. Muvaffak ile Tarsus sınır şehrinin valisi hadim Yazman arasında bir savaş meydana geldi. Tarsuslular Ebü'l-Abbas'a saldırarak onu şehirden uzaklaştırdılar. O da Bağdat'a döndü.

Bu senede Hamdan b. Hamdun ile Harun eş-Şarî, Musul şehrine girdiler. Harun eş-Şarî, Musul'un Büyük Camii'nde onlar namaz kıldırdı.

Bu senede zencilerin geride kalanları Basra şehrinde harekete geçerek: "Ey Anklayi, ey Masur!" diye yüksek sesle çağırmaşı başladılar. Anklayi, zenci liderinin oğluydu. Zencilerin önde gelenlerinden Süleyman b. Cami, Eban b. Ali el-Mühellebî ve bir grup asker Muvaf-fak'm ordusunda bulunmaktaydılar. Muvaffak bunları Basra'daki asi zencilerin üzerine şevketti. Bunlar gidip onları öldürdüler. Kesik başlarını alıp Bağdat'a götürdüler. Bedenleri de asıldı. Böylece serleri sona erdi, fitneleri dindi.

Bu senede Medine'de düzen sağılandı. Halk tekrar şehre döndü.

Bu senede Endülüs'te çok savaşlar cereyan etti. Rumlar, Endülüs'teki Müslümanların ellerinden iki büyük şehri aldılar. İnnâ lillâh ve innâ ileyhi râciün.

Bu senede yazar Said b. Mahled, Fars diyarından Vasıt şehrine geldi. Muvaffak, komutanlara onu karşılamalarını emretti. Said büyük bir gösterişle şehre girdi. Ama kendisinde şaşkınlık ve aşırı bir hayret hali görüldü. Muvaffak, kısa bir süre sonra onun, ailesinin ve yakınlarının yakalanmasını, mallarına el konulmasını emretti. Yerine kâtib olarak Ebü's-Sakar İsmail b. Bülbülü tayin etti.

Bu senede Harun b. Muhammed b. İshak, insanlara haccettirdi. Bu zat, uzun süreden beri hac emirliğini sürdürüyordu.

Bu senede meşhur şahsiyetlerden İbrahim b. Velid b. Hashas, "Sirefî Yunus b. Bükeyr tarikiyle İbn İshak b. Yesar'dan ve diğerklerinden nakleden Ahmed b. Abdülcabbar b. Muhammed b.Utarid el-Utaridi et-Temimî, Ebu Anbe el-Hicazî, Süleyman b Seyf, Muvaf-fak'ın zindanında bulunan veziri Süleyman b. Vehb, İbn Asım en-Ne-bil'den rivayette bulunan Şube b. Bekkâr Mekhale lakabıyla bilinen ve Yahya b. Main'in talebelerinden olan Muhammed b. Salih b. Ab-durrahman el-Emmatî, Muhammed b. Abdülvehhab el-Ferrâ, Muhammed b. Ubeyd el-Münadî ve Muhammed b. Avf el-Humusî vefat ettiler. Bu sen

vefat edenler arasında, Ebu Ma'sher adındaki müneccim de vardı: [\[29\]](#)

Müneccim Ebu Ma'sher

Asıl adı, Cafer b. Muhammed el-Belhî'dir. Astroloji sanatında çağının üstadı idi. Astroloji ile ilgili meşhur eserleri vardır. "Medhal", Zeyc", "Ülûf ve diğerk bazı meşhur eserler onundur. Teysir ve ahkâmla ilgili açıklamaları da vardır.

ibn Hailikan dedi ki: Onun hayret verici derecede isabetli bazı sözleri vardır. Onun isabetli remillerinden biri şöyle idi: Hükümdarlardan biri bir adamı yakalamak için aratmaya başlamıştı, adamı öldürmek istiyordu. Adam korkusundan kaçıp gizlendi. Yalnız, Ebu Ma'sher'in remil atarak yerini tesbit etmesinden korkuyordu. Bir leğekan doldurdu. Leğenin ortasına altundan bir havan yerleştirdi. vanın üzerine de kendisi oturdu. Hükümdar, Ebu Ma'sher'i huzuru-Çagırdı. Saklanan bu adamır yerini bulmasını ona emretti. Ebu Şer remil atıp araştırdıktan sonra: "Bu gerçekten şaşılacak bir du-m- Bu adam, altundan bir dağ üzerine oturmuş. Dağ da bir kan denizinin tam ortasındadır. Dünyada da böyle bir yer yok." dedi. Sonra tekrar remil attı, aynı durumu gördü. Hükümdar da bu duruma şaşıtı. Memlekette duyuru yaptırarak kaçak adamın güvende olacağını kendisine eman verildiğini bildirdi. Adam hükümdarın huzuruna gidince hükümdar ona: "Nerede saklandın?" diye sordu. Adam da yaptığı oyunu anlattı. Herkes hayret içinde kaldı.

Şu da var ki; recez ilmine, söz san'atına ve azaların ihtilacına dair yazılan ve Cafer b. Muhammed es-Sadık'a nisbet edilen eserler, aslında sözünü ettiğimiz Cafer b. Ebi Ma'sher'e aittir. Cafer-i Sadık'a ait olduğunu söyleyenler yanılmaktadırlar.

[\[30\]](#)
Doğrusunu Allah bilir.

Hicretin İkiyüzyetmişüçüncü Senesi

Bu senede, daha önce müttefik olan Musul valisi İshak b. Kündac ile Kinnesrin ve havalisinin valisi İbn Ebi's-Sâc arasında ihtilaf meydana geldi. İbn Ebi's-Sâc, Mısır valisi Humaraveyh'le mektuplaştı. Ülkesinde onun adına hutbe irad ettirdi Humareveyh de Şam'a geldi. İbn Ebi's-Sâc onunla buluştu. Sonra İshak b. Kündac üzerine yürüdü. İki taraf karşı karşıya gelince savaşmaya başladılar. İshak b. Kündac hezimete uğrayınca Mardin kalesine kaçtı. Karşı taraf onu kovaladı ve geliş Mardin'de onu kuşatma altına aldı. Sonra İbn Ebi's-Sâc galip oldu. Musul, Cezire ve çevresini istila etti. Humaraveyh adın buralarda hutbe okuttu. Durumu cidden kuvvetlendi.

Bu senede Muvaffak, Ahmed b. Tolon'un kölesi Lü'lü'ü yakaladı. Onu 400.000 dinar para cezasına çarptırdı ve parayı tahsil etti. Sonra onu zindana attı. Lü'lü: "Benim zenginlikten başka suçum yok." dedi. Daha sonra horlanmış ve yoksul olarak

zindandan çıkarıldı. Harun b. Humaraveyh'in zamanında Mısır'a döndü. Beraberinde sadece bir köle vardı. Beygire binmiş olarak Mısır'a girdi. İşte bu, efendisinin nimetine nankörlük eden kimsenin cezasıdır.

Bu senede Bizans imparatorunun çocukları, babalarına suikast yaparak öldürdüler. Yerine oğullarından birini imparatorluk makamına geçirdiler. [\[31\]](#)

Hicretin İkiyüzyetmişüçüncü Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Muhammed B. Abdurrahman B. Hakem El-Ümevî

Endülüs'ün sahibiydi. Altmışbeş yaşında vefat etti. Otuzdört sene, onbir ay müddetle hükümdarlık yaptı. Beyaz tenli, pembemsi yüze sahip, orta boylu, kısa boyunlu, kına ve mersin yaprağına benzenyen keten bitkisini karıştırıp saçını boyayan, akıllı, benzer şeyleri birbirinden ayırdedebilen bir kimseydi. Otuzüç erkek evlad bıraktı. Kendisinden sonra oğlu Münzir tahta geçti. Münzir, halka iyi davrandı, halk da onu sevdi. [\[32\]](#)

Halef B. Ahmed B. Halid

Mutemid'in zamanında Horasan emiriydi. İmam Muhammed b. İsmail el-Buharî'yi Buhara'dan kovup süren işte buydu. İmar Buharı, kendisine beddua etmiş, bu da asla iflah olmamıştı. Valilikte bir aydan daha az bir süre kalmış, sonra kendisi, malı ve eşyası ablukaya alınarak bir merkebe bindirilmiş, memleketinde dolaştırılarak teşhir edilmiş, sonra da zindana atılmıştı. Uzun süre zindanda kalmış, nihayet bu senede Ölmüştü. Hadis ve sünnet ehli kimselere sataşanın cezası budur.

Bu senede ayrıca İshak b. Yesar, İmam Ahmed b. Hanbel'in amcası olan Hanbel b. İshak gibi meşhur şahsiyetler de vefat ettiler. Kendisi, İmam Ahmed b. Hanbel'den rivayette bulunan meşhur ravi-lerdendir. Ancak bu zat, bazı nakil ve rivayetleri hususunda itham edilmiştir. Tarsuslu Ebu Ümeyye, sofıye meşayihinden Ebü'l-Feth b. Şahref de bu senede vefat ettiler. Ebü'l-Feth; faydalı sözlerin, harika hallerin ve kerametlerin sahibiydi.

İbnü'l-Esir, "el-Kâmü" adlı eserinde: "Sünen sahibi Ebu Davud da bu senede vefat etti." derken yanılmıştır. Çünkü Ebu Davud, ileride de anlatılacağı gibi hicretin 275. senesinde vefat etmiştir. Bu senede ayrıca İbn Mace de vefat etmişti: [\[33\]](#)

Kazvinli İbn Mace

Bu zat "Sünen" adlı hadis kitabının sahibidir. Ebu Abdillan Muhammed b. Yezid b. Mace adıyla bilinir. Meşhur "Sünen" adlı hadis kitabının sahibidir. Bu kitabı onun ilmine, ameline, hadis ilminde ileri derecede olduğuna, keşiflerinin çokluğuna, usûl ve fûruda sünnete uyduğuna delâlet etmektedir.

Eseri, otuz iki kitap (bölüm) ve 1.500 babdır. 4.000 kadar hadis ihtiva eden kitabındaki hadislerin hemen hemen tümü sağlam senetlidir. Rivayet olunduğuna göre Ebu Zür'a er-Razî, onun eserinde sadece on küsur hadisi tenkid etmiştir. Bunların mevzu veya münker olduğu da söylenebilir. İbn Mace'nin ilimle yüklü bir tefsiri ve sahabeler döneminden kendi çağına kadarki olayları anlatan bir tarihi de vardır.

Kazvinli Ebu Yala Halil b. Abdullah dedi ki: "Ebu Abdillan Muhammed b. Yezid b. Mace, Rebia kabilesinin müttefikidir. Hadiste âlimdi. Çeşitli eserleri vardı. Tarih ve Sünen gibi meşhur eserleri bilinmektedir. Irakeyn'e, Mısır ve Şam'a hadis ilmi için seyahatlerde bulundu." Böyle dedikten sonra Ebu Ya'lâ, İbn Mace'nin hocalarından da bazılarının adlarını anmıştır ki, onların biyografilerini "et-Tekmü" adlı eserimizde anlatmışızdır. Hamd ve minnet Allah'adır.

İbn Sibeveyh, Muhammed b. İsa es-Seffar, İshak b. Muhammed, Ali b. İbrahim b. Seleme el-Kattan, dedem Ahmed b. İbrahim Süleyman b. Yezid gibi büyük mütekaddimin uleması, İbn Mace'den rivayetlerde bulunmuşlardır.

Başkaları dediler ki: "İbn Mace, hicretin'273. senesinin ramazan ayının bitimine sekiz gün kala pazartesi günü altmışdört yaşında vefat etti. Sah günü de defnedildi. Cenaze namazını kardeşi Ebu Bekir kıldırdı ve diğer kardeşi Ebu Abdillan, oğlu

Abdullah b. Muhammed b. Yezid'le birlikte defin işini üstlendi. Allah ona rahmet etsin. [\[34\]](#)

Hicretin İkiyüzyetmişdördüncü Senesi

Bu senede Fars diyarında Ebu Ahmed el-Muvaffak ile Amr b. Leys arasında savaş ilanı yapıldı. Ebu Ahmed onun üzerine yürüdü, ancak Amr, onun önünden şehir şehir, belde belde kaçtı. Ebu Ahmed onu kovaladı. Ancak karşı karşıya gelemedikleri için aralarında herhangi bir savaş meydana gelmedi. Amr b. Leys'in öncü birlikleri komutanı Ebu Talha Şerkebü'l-Cemal, Ebu Ahmed el-Muvaffak'm safları arasına girdi. Sonra geri dönmek istedi. Fakat Ebu Ahmed onu tutukladı. Mallarını oğlu Ebü'l-

Abbas el-Mutedid'e mubah kılıp verdi. Bu hadise, Şiraz'a yakın bir yerde cereyan etti. Bu senede Tarsus valisi hadim Yazman, Bizans topraklarına girip gaza yaptı. Bizans'ın derinliklerine doğru ilerledi. Çocuklarını öldürdü. Bol miktarda ganimet elde ederek salimen geri döndü. Bu senede Ferganah Sıddık, Samarra şehrine girdi, oradaki tüccarların evlerini yağmaladı ve geri döndü. Bu adam daha önce yolların emniyetini sağlamakla görevliyken tam tersine yol kesicilik yapmaya başladı. Samarra'daki askerler ona karşı direnemediler. Bu senede meşhur şahsiyetlerden İbrahim b. Ahmed b. Yahya Ebu İshak vefat etti. "el-Muntazam" adlı eserinde İbnü'l-Cevz ondan bahsederek şöyle demiştir: "İbrahim b. Ahmed, hafız ve fazıl bir kimseydi. Harmele'den ve diğerlerinden rivayetlerde bulundu. Bu senenin cemaziyelahir ayında vefat etti." Bu senede meşhur şahsiyetlerden İshak b. İbrahim b. Ziyad Ebu Yakub el-Mukrî (rebiyülevvel ayında); Adem b. İyas'tan, İb. Said'den ve İbn Semmak'tan rivayetlerde bulunup sika bir ravi olan Eyyüb b. Süleyman (ramazan ayında); Affan'dan, Ebü'n-Nadr'dan, Yezid b. Harun'dan ve diğerlerinden rivayetlerde bulunup Mehamilî, İbn Mahled ve Buharî'nin de kendisinden rivayetlerde bulundukları sika bir ravi olan Hasan b. Mükrim b. Hassan b. Ali el-Bezzar yetmişüç yaşında ramazan ayında; Yezid b. Harun ile diğerlerinden rivayetlerde bulunup Mehamilî ile İbn Mahled'in de kendisinden rivayetlerde bulundukları Halef b. Muhammed b. İsa Ebü'l-Hüseyn el-Vasîtî vefat ettiler. Bu zat, Kerdus'ta vefat etmişti. İbn Ebi Hatim, bu zatın doğru sözlü; Darekutnî de sika bir ravi olduğunu söylemişlerdir. Bu senenin zilhicce ayında seksen küsur yaşında vefat etti. Bu senede vefat eden meşhur şahsiyetler arasında Şebabe, Yezid b. Harun gibi kişilerden rivayetlerde bulunup Mehamilî, İbr Sem-mâk ve Ebu Bekir eş-Şafunin de kendisinden rivayetlerde bulundukları sika ravilerden Abdullah b. Ruh b. Ubeydullah b. Ebu Muhammed el-Medainî, cemaziyelahir ayında vefat etti. Bu zat, Ayderus lakabıyla tanınıyordu. Abdullah b. Ebu Said Ebu Muhammed el-Verrak da bu senede vefat etti. Bu zat aslen Belh şehrinde olup Bağdat'a yerleşmişti Şü-reyh b. Yunus, Affan, Ali b. Ca'd ve diğer hadisçilerden rivayetlerde bulundu. İbn Ebi'd-Dünya, Bağavî ve Mehamilî de kendisinden rivayetlerde bulunmuştur. Sika bir ravi olup ahbara dair bilgisi olan, edip ve güzel hususiyetleri bulunan bir zat idi. Bu senenin cemaziyelahir ayında Vasıfta, yetmişyedi yaşında vefat etti. Muhammed b. İsmail b. Ziyad Ebu Abdillan da bu senede vefat eden meşhur şahsiyetler arasındadır. Künyesinin Ebu Bekir ed Dola-bî olduğu da söylenir. Ebü'n-Nadr, Ebü'l-Yeman ve Ebu Mesher'den dersler aldı, rivayetlerde bulundu. Hüseyin el-Münadî, Muhammed b. Mahled ve İbn Semmak da kendisinden rivayetlerde bulunmuşlardır. Sika bir ravi idi. [\[35\]](#)

Hicretin İkiyüzyetmişbeşinci Senesi

Bu senenin muharrem ayında İbn Ebi's-Sâc ile Humaraveyh arasında Dımışk'ın doğusunda Seniyyetü'l-Ukab yanında şiddetli bir savaş cereyan etti. Humaraveyh, İbn Ebi's-Sâc'ı mağlub edip hezimete ugrattı. İbn Ebi's-Sâc'm Humus'ta malları ve eşyalar vardı. Humaraveyh ondan önce bazı adamlarını Humus'a gönderdi. Orada İbn Ebi's-ac a ait mallan ele geçirdi ve İbn Ebi's-Sâc'm Humus'a girmesini engelledi. Bunun üzerine İbn Ebi's-Sâc, Haleb'e gitti. Fakat Humara-J^yh onu Haleb'e girmekten d engelleyince bu defa Rakka'ya gitti, urnaraveyh onu izledi. Sonra Musul'a gitti. Orada Humaraveyh'in busundan ötüri gizlenmeye başladı. Fakat Humaraveyh peşisıra

m

Musul'a da geldi. İbn Ebi's-Sâc orada ayakları çok uzun bir taht yaptırdı. O tahtı Fırat nehrine yerleştirip üzerinde oturdu. Bu sırada İbn Kündac, kendisini yakalamaya ümitlendi. Yakalayıp mallarını ganimet edinmek için peşine düştü. Fakat bunu yapamadı. Bazı günler karşı karşıya geldiler. İbn Ebi's-Sâc, ona karşı muazzam bir dayanıklılık gösterip sabretti. Sonra İbr Kündac dönüp Bağdat'a, Muvaffak'm yanına gitti. Muvaffak ona ikramda bulundu ve kaftan giydirdi. Birlikte Cebel'e gidip sohbet ettiler. Bundan sonra İshak b. Kündac, Cezire'den Diyarbekir'e döndü.

Bu senenin şevval ayında Ebu Ahmed el-Muvaffak, oğlu Ebü'l-Abbas el-Mutedid'i hükümet konağına hapsetti. Bunun sebebi de şuydu: Ebu Ahmed onu bir yerlere göndermek istemiş. O ise amcası Mu-temed tarafından atandığı Şam'dan başka bir yere gitmeye razı olmamıştı. Oğlu Mutedid gitmeyince, Ebu Ahmed onun zindana atılmasını emretti. Ebü'l-Abbas'm zindana atılması üzerine bazı komutanlar ayaklandılar. Bağdat'ta düzen bozuldu. Muvaffak da Bağdat'a giderek halka şöyle dedi: "Siz oğluma, benden daha şefkatli olduğunuzu mu sanıyorsunuz?" Onun böyle demesi üzerine halk sakinleşti, sonra kalabalık dağılıp gitti.

Bu senede Rafi, Muhammed b. Zeyd el-Alevî'nin üzerine gitti. Cürcan şehrini elinden aldı. Muhammed b. Zeyd el-Alevî d Estera-bad'a kaçtı. Rafi gidip onu orada senelerce kuşatma altına aldı. Orada kıtlık başgösterdi. Fiyatlar yükseldi. Öyle ki, bir dirhem ağırlığındaki tuz iki dirhem paraya satılır oldu. Muhammed b. Zeyd, Estera-bad'dan geceleyin Sariye'ye kaçtı. Rafi uzun süren savaşlardan sonra birçok şehirleri onun elinden aldı.

Bu senenin muharrem ya da safer ayında Endülüs emiri Münzir b. Muhammed b. Abdurrahman el-Ümevî, altmışdört yaşında iken vefat etti. Bir yıl, onbir ay müddetle Endülüs'te hüküm sürmüştü. Esmer tenli, uzun boylu bir kimse olup yüzünde çiçek hastalığının izleri vardı. Cömert, övgüye layık, şairleri seven, onlara bol para armağanı veren bir kimseydi. Ölümünden sonra yerine kardeşi Muhammed geçti. Muhammed'in zamanında Endülüs ülkesi fitne ve şerre boğuldu. Nihayet üeride de

anlatılacağı üzere helak oldu. [\[36\]](#)

Hicretin İkiyüzyetmişbeşinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Ebu Bekir Ahmed B. Muhammed El-Haccac

Mervez şehrinde. İmam Ahmed b. Hanbel'in arkadaşıydı. Zeki kimselerdendi. İmam Ahmed onu diğer arkadaşlarını tümünden önde tutardı. Bir işi olunca onu gönderir ve: "Dilediğin gibi konuşabilirsin." derdi. İmam Ahmed vefat ettiğinde gözlerini kapayan kişi bu zat olmuştu. Ayrıca İmam Ahmed'i yıkayanlar arasında da bulunmuştu. İmam Ahmed'den birçok meseleler nakletti. Samarra'ya çağrıldığında İmam Ahmed'le birlikte onun için büyük bir şeref hasıl olmuştu. Kendisine 50.000 dinar verilmiş, fakat o bu parayı kabul etmemişti. [\[37\]](#)

Ahmed B. Muhammed B. Galib

Gulam-i Halil diye tanınan Ahmed b. Muhammed b. Galib b. Huld b. Mirdas Ebu Abdillah el-Bahilî. Basralıdır ama Bağdat' gidip yerleşmişti. Süleyman b. Davud eş-Şazkonî, Şeyban b. Ferruh, Kurrâ b. Habib'ten ve diğerlerinden rivayetlerde bulundu İbn Semmak, İbn Mahled ve başkaları da kendisinden rivayetlerde bulundular. Belirsiz şeyhlerden münker hadisler rivaye ettiğinden ötürü Ebu Hatim ve başkaları onu münker saymışlardır.

Ebu Hatim: "O, hadis uyduranlardan değildi. Salih bir adamdı." demiştir. Ebu Davud ile birden fazla hadisçi onu yalanc saymışlardır. İbn Adiy'in rivayetine göre, Ebu Bekir Ahmed b. Haccac, insanların kalplerini yufkalaştırmak amacıyla hadis uydurduğunu itiraf ettiğini söylemiştir. Ebu Bekir b. Muhammed; âbid ve zahid bir kimseydi. Sırf bakla yiyerek geçinirdi, Vefat ettiği zaman Bağdat çarşısında-ki dükkanların tümü kapatılmış ve halk onun namazını kılmaya ve cenazesini defnetmeye gitmişti. Sonra bir kayığa bindirilerek Basra'ya uğurlanmış ve bu senenin receb ayında Basra'da defnedilmiş ti. [\[38\]](#)

Ahmed B.Mülaib

Yahya b. Main'den ve diğerlerinden hadis rivayet etti. Sika bir ravi olup dindar, âlim ve faziletli bir kimseydi. Onun sayesinde çok hadis yayıldı. [\[39\]](#)

Ebu Said Hasan B. Hüseyin

Ebu Said Hasan b. Hüseyin b. Abdullah b. es-Sükkerî. Nahivci ve lügatçiydi. Çeşitli eserleri vardır. [\[40\]](#)

İshak B. İbrahim B. Hami

K î,^Unyesi Ebu Yakub'dur. Nisaburludur. İmam Ahmed b. Hanimien yakın arkadaşlarındandır. Mihnet zamanında İman Ahmed Hanbel onun yanında gizlenmişti. [\[41\]](#)

Abdullah B. Yakub B. İshak Et-Temimî

Musulluydu. Aktarlık yapardı. İbnü'l-Esir dedi ki: "Abdullah b. Yakub, çok hadis rivayet eden ve Hakim'e göre adaletli bir ravi idi."

Bu senede vefat eden meşhur şahsiyetler arasında Yahya b. Ebi Talib de bulunmaktadır. [\[42\]](#)

Ebu Davud Es-Sicistanî

"Sünen" adlı hadis kitabının sahibidir. Asıl adı Süleyman b. Eş'as b. İshak b. Beşir b. Şeddad b. Yahya b. İmran Ebu Davud es-Sicista-nî'dir.

Hadis ilmini öğrenmek ve hadis toplamak amacıyla çeşitli memleketlere seyahat eden hadis imamlarından biridir. Hadis topladı, tasnif etti. Sahih senetlerle nakletti, telif etti. Şam'da, Mısır'da, Cezi-re'de, Irak'ta, Horasan'da ve daha başka birçok şehirlerde hadis âlimlerinden dersler aldı. Hadis dinledi. Ulema arasında elden ele dolaşan meşhur "Sünen'i vardır. Ebu

Hamid el-Gazalî, onun Sünen'iyle ilgili olarak: "Bir müçtehid bu eseri tanımakla yeteri kadar Peygamber hadisini öğrenmiş ve elde etmiş olur." demiştir. Aralarında Ebu Bekir Abdullullah, Ebu Abdірrahman en-Neseî ve Ahmed b. Süleyman en-Neccar gibi kimselerin bulunduğu bir cemaat ondan hadis rivayet etmiştir. Ahmed b. Süleyman en-Neccar dünyada ondan en son rivayette bulunan kimsedir.

Ebu Davud Basra'da yaşadı. Bağdat'a defalarca geldi. Orada Sünen adlı kitabını yazdı. Başka bir rivayette anlatıldığına göre bu kitabın Bağdat'ta tasnif etmiş, İmam Ahmed b. Hanbel'e arz etmiş, o da kitabın beğenmiş ve makbul bir eser saymıştır.

Hatib Bağdadî, Ebu Davud'un şöyle dediğini rivayet etmiştir:

«Rasûlullah (s.a.v.)'ın 500.000 hadisini yazdım. Bunlardan Sünen adlı kitabıma yerleştirdiklerimi seçtim. Bu kitabımda 4.800 hadisi bir araya getirdim. Hadislerin sahih olanlarını, sahiha benzer ve yakın olanlarını kitabıma aldım. Kişinin dini için bunlardan şu dört hadis yeterlidir:

"Ammeller ancak niyetlere göredir."

"Kişinin kendisini ilgilendirmeyen şeyleri bırakması iyi Müslüman olduğunu gösterir."

"Kişi kendi nefsi için istediğini kardeşi için de istemedikçe mümin olamaz."

"Helal da açıktır haramda açıktır. Bu ikisi arasında bazı karışık ve şüpheli şeyler vardır."»

Ebu Bekir el-Hallal dedi ki: "Ebu Davud Süleyman b. Eş'as es-

TOyükTslâm tarihi

Sicistanî, kendi zamanında önce gelen bir imamdı. İlimleri kaynaklarından çıkarmak ve görmek yerli yerine koymak hususunda, kimseler onu geçememişlerdi. Takvalı bir kimse idi. İmanı Ahmed b. Hanbel ondan bir hadis dinledi. Ebu Davud o hadisi hatırlıyordu. Ebu Bekir el-İsfahanî ile Ebu Bekir b. Saduka, onun şanının yüce olduğunu söylerler ve kendi zamanında hiç kimse için söylemedikleri güzel hususiyetleri onun için söylerlerdi."

Ben derim ki: İmam Ahmed b. Hanbel'in Ebu Davud'dan dinlediği hadis, Hammad b. Seleme tariki ile Ebu Ma'ser ed Darimî'nin babasından rivayet edilen şu hadistir;

"Rasûlullah (s.a.v.)'a, atire kurbanını hükmünü sordular, o da bunu güzel ve müstahsen saydı."

İbrahim el-Harbî ile diğerleri dediler ki: "Demir nasıl Davud peygambere yumuşatıldı ise, hadis de Ebu Davud'a öylece yumuşatıldı."

Başkası dedi ki: "Ebu Davud, İslâmiyet'in hadis hafızlarından biridir. Hadisin illetlerini ve senetlerini iyi bilir kimselerdendir, İbadetin, iffetin, salihliğin, takvanın en yüksek derecesinde bulunuyordu. Hadisin önde gelen büyük âlimlerindendi."

Başkası dedi ki: "İbn Mesud hazretleri, davranışı ve hareketleri hususunda Peygamber (s.a.v.)'e benzerdi. Alkame de bu hususta İbn Mesud'a benzerdi. İbrahim de Alkame'ye benzerdi, Mansur da İbrahim'e benzerdi. Süfyan da Mansur'a benzerdi Veki' de Süfyan'a benzerdi. Ahmed de Veki'e benzerdi. Ebu Davud da Ahmed (b. HanbeD'e benzerdi."

Muhammed b. Bekr b. Abdürrezzak dedi ki: «Ebu Davud'un elbisesinin bir yeni geniş, bir yeni dardı. Kendisine: "Bu nedir Allah sana rahmet etsin?" diye sorduklarında: "Şu geniş yenim kitaplar içindir, diğer yenimin geniş olmasına ihtiyaç yoktur." cevabını verirdi.»

Ebu Davud, hicretin 202. senesinde doğdu. Hicretin 275. senesinin şevval ayının bitimine ondört gün kala cuma günü Basra'da yet-mişüç yaşında vefat etti. Süfyan-ı Sevrî'nin mezarının yanına defnedildi. Biyofr afi sini, "et-Tekmil" adlı eserimizde anlatmış ve âlimlerin onu Övdüklerini nakletmişizdir.

Bu senede şair Muhammed b. İshak b. İbrahim b. Anbes ed-Da-rcurî vefat etti. Bu zat, çok güzel hususiyetleri bulunan dinda bir Kimseydi. Hiciveiydi. Güzel şiirlerinden biri şudur:

Nice ümitsiz hasta vardır ki onu tedavi eden tabibin ve ziyaretçi-enmn vefatından sonra bir müddet daha yaşar.

Kuşa tuzak kurulur ama çabucak kaçıp kurtulur. Belâ, avcının »aşına çöker!" [\[43\]](#)

Hicretin İkiyüzyetmişaltıncı Senesi

Bu senenin muharrem ayında Amr b. Leys, Bağdat muhafız kuvvetleri komutanlığına iade edildi. İsmi halıların, kürsülerin perdelerin, yatakların üzerine yazıldı. Daha sonra silindi ve görevinden alındı. Yerine Ubeydullah b. Tahir atandı.

Bu senede Muvaffak, İbn Ebi's-Sâc'ı, Azerbaycan valiliğine atadı.

Bu senede Harun eş-Şarî adındaki Harici, Musul şehrine yöneldi. Şehrin doğusuna ordugah kurdu. Musul'u kuşatma altına aldı Halk yanına gidip eman diledi. O da Musul'u bırakıp geri döndü.

Bu senede Haremeyn ve Taif valisi Harun b. Muhammed el-Ab-basî insanlara haccettirdi. Yemen hacıları dönüş esnasında bir yerde mola vermekte iken farkında olmadıkları anda bir sel gelip onları boğdu. İçlerinden kurtulan olmadı. Innâ lillâh ve innâ ileyhi râciûn (Doğrusu biz Allah'a aidiz ve O'na dönücüleriz).

İbnü'l-Esir'in "el-Kâmil"; İbnü'l-Cevzî'nin de "el-Muntazam" adlı eserlerinde anlattıklarına göre; bu senede Basra'da Ben Şakik tepesi diye bilinen bir tepenin üzerinden bir kaya parçası koparak nehre yuvarlanmış ve düştüğü yerde havuz misali yedi mezarı ortaya çıkarmıştı. Bu mezarlarda yedi sağlam ceset görülmüş. Kefenleri miski andıran bir koku saçmıştı.

Cesetlerden biri gençti ve omuzlarına,kadar uzanan saçları sapasağlam duruyordu. Az önce su içmiş gibi dudağının üzerinde ıslaklık vardı. Gözleri sürmelenmiş gibiydi. Böğründe bir darbe izi vardı. Seyircilerden biri onun saçından biraz almak istemişti. Fakat saç sanki diri insanmki gibi sağlamdı. O cesetleri oldukları gibi yerlerinde bırakmışlar ve üzerlerini kapatmışlar.

Bu senede vefat etmiş olan meşhur şahsiyetler arasında tanınmış "Müsned"in sahibi Hafız Ahmed b. Hazim b. Ebi Üzre de vardır. Bu zat, çok hadis nakletmiştir. Rivayeti yüksektir.

[44]

Bakî b. Mahled de bu senede vefat eden meşhur şahsiyetler arasındaydı:

Baki B. Mahled

Künyesi, Ebu Abdirrahman'dır. Endülüslüdür. Büyük hadis hafızıdır. Fıkha göre bablanmış bir hadis Müsned'i vardır. Bu eserinde 1.600 sahabeden rivayette bulunmuştur. İbn Hazm, onun Müsned'ini İmam Ahmed b. Hanbel'in Müsned'inden üstier görmüştür. Bence bu, üzerinde tartışılacak bir husustur. Kuvvetli görüşe göre İmam Ah-med'in kitabı onunkinden daha sağlam senetli ve daha derli topludur.

Bakî b. Mahled, Irak'a göçtü, İmam Ahmed'den ve Irak'taki diğer hadis imamlarından hadis dinledi. Başka yerlerdeki imamlardan da hadis dersleri aldı. 234'ü aşkın üstadı vardır. Başka eserleri de bulunmaktadır. Salih, âbid, zahid ve duası müstecab bir kimseydi.

Kadının biri ona gelip şöyle demişti:

- Franklar oğlum esir aldılar. Ona olan özlemimden ötürü geceleri uyuyamıyorum. Onu esaretten kurtarmak için, birkaç evin var onları satmak istiyorum. İstersen bu evlerimi satmak için bazı kimselerle görüş ki, evimi satayım, elde ettiğim parayı oğlumun esaret fidyesi olarak ödeyeyim de oğlumu kurtarayım. Çünkü ne gecem kaldı ne gündüzüm. Ne uyuyabiliyorum ne sabredebiliyorum. Ne rahatım

kaldı, ne de kararım.

- Olur, hele git, inşaallah senin işinle ilgileneceğim.

Kadın gitti. Bakî, başını önüne eğip dudaklarını hareket ettirerek kadının Frankların elinde tutsak bulunan oğlu kurtulsun diye Aziz ve Celil olan Allah'a dua etti.

Kadın gittikten pek az sonra oğluyla birlikte Bakî b. Mahled'in yanına döndü ve şöyle dedi: "Allah sana rahmet etsin, oğlumun haberini kendisinden dinle."

Bakî, kadının oğluna: "Senin durumun nasıldı?" diye sordu, o da şöyle anlattı:

«Ben, hükümdara hizmet eden kişiler arasındaydım. Zincire vurulmuştum. Bir ara yürümekte iken ayaklarımdaki zincirler kopup düşüverdi. Görevli gardiyan üzerime yürüdü, bana sövdü ve: "Ayağındaki zincirleri niye çıkardın?" diye sordu. Ben de: "Vallahi farkında değilim, ama zincir ayağımdan düştü. Ben de hiç duymadım." diye cevap verdim. Demirciyi getirdiler. Zinciri tekrar sağlamlaştırdılar, çivisini pekiştirdiler ve eski haline getirdiler. Kalkıp yürümeye başladım. Zincir ayağımdan yine düştü, yine onarıp eski haline getirdiler, sağlamlaştırdılar. Yürümeye başladığımda yine ayağımdan düştü. Bu durumu rahiplerine sordular ve rahip: "Onun annesi var mı?" diye sordu. Ben de: "Evet" dedim. Rahip: "Annen sana dua etmiş, duası kabul edilmiş." dedi ve görevlilere beni serbest bırakmalarını söyledi. Onlar da beni serbest bıraktılar. İslâm ülkesine gelinceye kadar da beni bir muhafızla gönderdiler.»

Bakî b. Mahled, kadının oğluna, ayağındaki zincirlerin ne zaman Çözülüp düştüğünü sordu. Çocuğun anlattığına göre, Bak onun için

t ettiği esnada ayağındaki zincirler çözülüp düşmüştü. Bu senede vefat eden meşhur şahsiyetler arasında Said b. Mah-

adındaki bir kâtip de vardır. Bu zat çok sadaka verir, çok namaz

ırdı. Ebü'l-Ferec b. Cevzî onu övmüştür. İbnü'l-Esir, "el-Kâmil" ad-tarihinde onun aleyhinde konuşmuş, onun bunak ve ahmak olduğu-u söylemiştir. Bir kimsenin hem bunak olup hem de çok namaz kılıp v°k sadaka vermesi mümkündür.Bu senede vefat eden meşhur şahsiyetler arasında Abdullah b. Müslim b. Kuteybe ed-Dineverî de vardır. Bu zat, daha sonra Bağdat'a yerleşmişti. Âlim, edip, hafız ve zeki kimselerdendi. Biyografisini önceki kısımlarda anlatmışızdır. Sika bir ravi olup asaletti bir kimseydi. İlim ehli kimseler, evinde İbn Kuteybe'nin eserlerinden biri bulunmayan kimsenin ilimden nasibi olmadığını söylemişlerdir.

İbn Kuteybe'nin Ölüm sebebi şuydu: Sıcak bir lokma helva yemiş helvanın çok sıcak olduğunu görünce şiddetli bir çığlık atmış, sonra bayılıp yere düşmüş, öğle vaktine kadar baygın kalmış, sonra ayılmış ve habire kelime-i şahadet getirmeye başlamış. Sonra da bu senenin receb ayının ilk gecesinde seher vakti vefat etmişti. Son nefesini verinceye kadar kelime-i şahadet getirmişti. Başka bir rivayette anlatıldığına göre İbn Kuteybe, hicretin 270. senesinde vefat etmiştir, ama sahih rivayete göre bu senede vefat etmiştir.

Bu senede vefat eden meşhur şahsiyetler arasında, hadis hafızlarından Abdülmelik b. Muhammed b. Abdullah Ebu Kalabe er-Riyaşî de vardır. Ebu Muhammed künyesi ile çağrılırdı, ama Ebu Kalabe lakabı daha çok kullanılıyordu. Yezid b. Harun'dan, Ruh b. Ubade'den, Ebu Davud et-Teyalisi'den ve diğerlerinden hadis dinledi. İbn Said, Mehamilî, Buharî, Ebu Bekir eş-Şafi

ve daha başkaları da kendisinden hadis dinlediler. Doğru sözlü, âbid bir kimseydi. Her gün 400 rekat namaz kılardı. 60.000 hadisi ezbere rivayet etmişti. Bazılarında kasıt olmayan yanlışlıklar vardı. Bu senenin şevval ayında, seksenal-tı yaşında vefat etti.

Bu senede vefat eden meşhur şahsiyetler arasında Muhammed b. Ahmed b. Ebi'l-Avvam, Muhammed b. İsmail es-Sayığ, Yezid b. Ab-düssamed, müezzin Ebü'r-Redad Abdullah b. Abdüsselam b. Ubeyd de vardır. Bu, Mısır'da vefat etti. Ölçek sahibi idi Kendisine ve zürri-yetine teslim edilen bu ölçek günümüze kadar mevcudiyetini devam ettirmiştir. İbn Hallikan böyle demiştir.

[\[45\]](#)

Doğrusunu Allah bilir.

[\[1\]](#) İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/61.

[\[2\]](#) İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/61-66.

[\[3\]](#) İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/66-68.

[\[4\]](#) İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/69.

[\[5\]](#) İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/69-71.

[\[6\]](#) İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/71-72.

[\[7\]](#) İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/73.

[\[8\]](#) İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/73-75.

[\[9\]](#) İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/75-77.

[\[10\]](#) İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/77-78.

[\[11\]](#) İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/78-79.

[\[12\]](#) İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/79.

[\[13\]](#) İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/79-80.

[\[14\]](#) İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/80-81.

[\[15\]](#) İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/81-82.

[\[16\]](#) İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/83.

[\[17\]](#) İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/83-85.

[\[18\]](#) İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/85-86.

[\[19\]](#) İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/86-87.

[\[20\]](#) İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/88-89.

[\[21\]](#) İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/89-90.

[\[22\]](#) İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/91-93.

[\[23\]](#) İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/93-96.

[\[24\]](#) İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/96.

[\[25\]](#) İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/96-97.

[\[26\]](#) İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/97-98.

[\[27\]](#) İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/98-99.

[\[28\]](#) İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/99-100.

[\[29\]](#) İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/100-101.

[\[30\]](#) İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/101-102.

[\[31\]](#) İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/102.

[\[32\]](#) İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/102-103.

[\[33\]](#) İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/103.

[\[34\]](#) İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/103-104.

[\[35\]](#) İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/104-105.

[\[36\]](#) İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/105-106.

[\[37\]](#) İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/106-107.

[\[38\]](#) İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/107.

[\[39\]](#) İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/107.

[\[40\]](#) İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/107.

[41] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/107.

[42] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/108.

[43] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/109.

[44] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/110.

[45] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/110-112.

[Hicretin İkiyüzyetmişyedinci Senesi](#)

[Ahmed B. İsa](#)

[Ebu Hatim Er-Razî](#)

[Muhammed B. Hasan B. Musa](#)

[Muhammed B. Sa'dân](#)

[Yakub B. Süfyan B. Harran](#)

[Arib El-Me'muniye](#)

[Hicretin İkiyüzyetmişsekizinci Senesi](#)

[Ebu Ahmed El-Muvaffak'ın Biyografisi](#)

[Hicretin İkiyüzyetmişdokuzuncu Senesi](#)

[Mutemid Alallahtn Biyografisi](#)

[Tarihçi Belazurî](#)

[Mutedid'in Halifelîği](#)

[Tirmizî](#)

[Hicretin İkiyüzsekseninci Senesi](#)

[Bu Senede Bağdat'ta Hilafet Sarayının Yapılması](#)

[Ahmed B. Muhammed B. İsa B. Ezher](#)

[Nahivcilerin Üstadı Sibeveyhî](#)

[Hicretin İkiyüzseksenbirinci Senesi](#)

[İshak B. İbrahim](#)

[Ebu Bekir Abdullah B. Ebi'd-Dünya El-Kureşî](#)

[Hicretin İkiyüzseksenikinci Senesi](#)

[İsmail B. İshak](#)

[Humaraveyh B. Ahmed B. Tolon](#)

[Ebu Muhammed Eş-Sa'ranî](#)

[Muhammed B. Kasım B. Hallad](#)

[Hicretin İkiyüzseksenüçüncü Senesi](#)

[Sair İbn Er-Rumî](#)

[Sair Buhtürî](#)

[Hicretin İkiyüzseksendördüncü Senesi](#)

[Hicretin İkiyüzseksendördüncü Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler](#)

[Ahmed B. Mübarek Ebu Amr El-Müstemlî](#)

[İshakb. Hasan](#)

[Hicretin İkiyüzseksenbeşinci Senesi](#)

[Hicretin İkiyüzseksenbeşinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler](#)

[İbrahim B. İshak](#)

[Nahivci Müberred](#)

[Hicretin İkiyüzseksenaltıncı Senesi](#)

[Karmatîlerin Başı Ebu Said El-Cenabî'nin Ortaya Çıkışı](#)

[İshak B. Muhammed B. Ahmed B. Eban](#)

[Bakî B. Mahled](#)

[Hasan B. Beşsar](#)

[Muhammed B. İbrahim](#)

[Muhammed B. Yunus](#)

[Yakub B. İshak](#)

[Hicretin İkiyüzseksenyedinci Senesi](#)

[Muhammed B. Zeyd El-Alevî](#)

[Ahmed B. Amr B. Ebu Asım Ed-Dahhak](#)

[Hicretin İkiyüzseksensekizinci Senesi](#)

[Hicretin İkiyüzseksensekizinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler](#)

[Bîşr B. Musa B. Salih](#)

[Sabit B. Kurra](#)

[Hasan B. Amr B. Cehm](#)

[Ubeydullah B. Süleyman B. Vehb](#)

[Hicretin İkiyüzseksendokuzuncu Senesi](#)

[Halife Mutedid Billah](#)

Hicretin İkiyüzyetmişyedinci Senesi

Bu senede Tarsus valisi Yazman, Humaraveyh adına hutbe okuttu. Ona bol miktarda altın ve muazzam armağanlar hediye ettiğini bildirdi.

Bu senede Humaraveyh'in adamlarından bir heyet Bağdat'a geldi.

Bu senede Bağdat mezalim mahkemesinin başına Yusuf b. Yakub atandı ve halka duyuru yapılarak, hasmı, emir Nasır Lidinillah el-Muvaffak da olsa veya herhangi bir kimse de olsa haksızlığa uğrayan kim varsa bu mahkemeye gelmesi istenildi. Yusuf b. Yakub, insanlara güzel muamelede bulundu. Misli görülmemiş derecede kesin bir Kararlılık gösterdi.

Bu senede ismi önceki senelerde de anılan hac emiri insanlara haccettirdi.

Bu senede meşhur şahsiyetlerden İbrahim b. Sara İshak b. Ebi'l-Ayneyn, İbn Semmaa'dan sonra Bağdat kadılığına geçen Ebi İshak el-Kûfî vefat ettiler. Bu zat, Mualla b. Ubeyd ile diğerlerinden hadis dinlemişti. İbn Ebi'd-Dünya ile başkaları da

kendisinden hadis dinlemişlerdi. Vefatı sırasında doksanüç yaşındaydı. Sika bir ravi olup faziletli, dindar ve salih bir kimseydi. [1]

Ahmed B. İsa

Künyesi Ebu Said el-Harraz'dı. İbadeti, mücahadesi veral ve murakabesi ile meşhur sofilerden biriydi. Bu konuda eserler vardı. Sıkıntılı hallere dayanıklılığı, harika halleri ve kerametleri vardı. İbrahim b. Edhem'in arkadaşı İbrahim b. Beşşar'da ve diğerlerinden rivayetlerde bulundu. Ali b. Muhammed el-Mısri ve bir cemaat da ondan rivayetlerde bulunmuşlardır. Onun bazı güzel sözlerini nakletmek istiyorum, şöyle ki:

"Allah'tan korkan kimselerin gözleri yaşardığında onlar, gözyaşları ile Allah'la yazışmış olurlar."

"Afiyet halinde iyi ve kötü kimse belli olmaz, ama bela inince o zaman kimin iyi kimin kötü olduğu belli olur."

"Dış durumla muhalif olan her iç durum, batıldır."

"Geçmiş vakitle meşgul olmak, içinde bulunulan vakti zayi etmek demektir."

"İyi kimselerin sevap getirecek iyi işleri, Allah'a çok yakın olan mukarreb kimseler için günah sayılır."

"Kazadan öne rıza, tefviz yani kişinin işini Allah'a havale etmesi demektir. Ama kaza vukuu anında rıza göstermek teslimiyettir."

Beyhaki'nin rivayetine göre, Peygamber'imizin (s.a.v.): "Kalpler kendisine ihsanda bulunan kimseyi sevmek doğrultusunda yaratılmışlardır." hadisini kendisine sorduklarında Ahmed b. İsa şöyle demişti: "Hayret ediyorum o kimseye ki Allah'tan başka kendisine ihsan edici bir zatı görmediği halde nasıl olur da ona tamamiyle meyletmez?"

Ben derim ki: Bu hadis, sahih değildir, ama ifade ettiği manalar, en güzel manalardır.

Ahmed b. İsa'nın oğlu Said dedi ki: Babamdan bir danik (dirhe-ın altıda biri) gümüş istedim. Babam bana dedi ki: "Ey oğulcuğum,

ret. Eğer baban, hükümdarların kendisinin kapısına gelmelerini

B. İslâm Tarihi, C. XI, F. 8

isteseydi hükümdarlar buna karşı çıkmaz, mutlaka babanın kapısına gelirlerdi. Ama baban bunu istemedi (dünyalığa meyletmedi)." İbn Asakir'in rivayetine göre Ahmed b. İsa şöyle demiştir: «Bir defasında şiddetli derecede acıktım. Allah'tar yemek isteyeyim, dedim. Ama sonra kendi kendime: "Bu, tevekküle aykırıdır." dedim. Allah'tan sabır istemeye azmettim, ama o esnada görünmezlerden bir ses bana şöyle dedi:

"O, bize yakın olduğunu, kendisine gidenleri zayi etmeyeceğini söylüyor.

Sıkıntı halinde sabır gösterip bizden konukluk istiyor.

O bizi görmediği gibi sanki biz de kendisini görmüyormuşuz!"

Kalkıp yürümeye başladım ve azıksız olarak fersahlarca yol ka-t ettim.»

"Seven kimse, sevgilisinin herşeyi ile yetinip teselli bulur, ama onu takib eder. Haberlerini sormamazhk etmez. Ondandır haberdar olmadan teselli bulmaz."

Böyle dedikten sonra da şu şiiri okudu:

"Size onu soruyorum, haber veren var mı?

Sevgilim Numan'm Mekke'den sonra nereye gittiğini bilmiyorum. Ailesinin nerede çadır kurduğunu, Allah'ın hangi beldesine yöne-lip göçtüklerini bilseydim;

O zaman rüzgarın peşine takılarak bulunduğu yere giderdim. Yıldızların yanında da olsa peşine düşmekten vazgeçmezdim."

Ahmed b. İsa, bu senede vefat etti. Hicretin 274. senesinde, 286. senesinde vefat ettiğine dair muhtelif rivayetler de vardır. Ama sahih olan birinci rivayettir.

Bu senede meşhur şahsiyetlerden Hafız İsa b. Abdullah b. Sinan b. Zekveyh b. Musa et-Teyalisî vefat etti. Bu zat, Rual lakabıyla tanınırdı. Affan'dan ve Ebu Nuaym'dan hadis dinledi. Ebu Bekir eş-Şafî ile diğerleri de kendisinden hadis

dinlediler. Darekutnî, onun sika bir ravi olduğunu söylemiştir. Bu senenin şevval ayında, seksendört yaşında vefat etti. [2]

Ebu Hatim Er-Razi

Muhammed b. İdris b. Münzir b. Davud b. Mehran Ebu Hatim el-Hanzeî er-Razî. Hadisin illetlerini, cerh ve ta'dili bilei sebatkâr hadis imamlarından ve hafızlarından. Ebu Zür'a'nın çağdaşı ve akra Allah ikisine de rahmet etsin. Birçok kimselerden hadis dinle-., ülkeleri ve şehirleri dolaştı. Büyük hadis âlimlerinden rivayetler-ap bulundu. Aralarında Rebi b. Süleyman ile Yunus b. Abdülalâ'nın , bulunduğu bir grup ondan hadis rivayet ettiler. Bağdat'a geldi. Orada hadis neşretti. Bağdatlılardan İbrahim el-Harbî, İbn Ebi'd-Dünya, Mehamilî ve diğerleri kendisinden rivayetlerde bulundular.

Ebu Hatim, oğlu Abdurrahman'a şöyle demişti: "Ey oğulcuğum, ben hadis taleb etmek için yaya olarak 1.000 fersahtan fazla yol yürüdüm."

Anlatıldığına göre bazı zamanlarda o harcayacak para bulamaz-

niş- Bir zaman üç gün aç kalmış, yiyecek bir şey bulamamış, nihayet arkadaşlarından birinden yamın dinar ödünç almıştı. Âlim ve fıkıhçılardan birçoğu onu övmüşlerdir. Meclisine katılan hadis hafızlarına ve diğerlerine meydan okur ve şöyle derdi: "Bilmediğim sahih bir hadisi bana nakleden kimseye bir dirhem vereceğim. Benim amacım, bilmediğim bir hadisi dinlemektir." Bu şekilde meydan okuduğu halde bilmediği bir hadisi kendisine söyleyen kimse çıkmazdı. Meclisinde hazır bulunanlardan biri de Ebu Zür'a er-Razî idi.

İbn Ebi Hatim, bu senenin şaban ayında vefat etti. [\[3\]](#)

Muhammed B. Hasan B. Musa

Muhammed b. Hasan b. Musa b. Hasen Ebu Cafer el-Küfî el-Har-raz. Cündî lakabıyla tanınırdı. Büyük bir "Müsned"i vardı. Ubeydul-lah b. Musa, Ka'nebî, Ebu Nuaym ve diğer bazı hadis âlimlerinden rivayetlerde bulunmuştur. İbn Said, Mehamilî ve İbn Semmak da kendisinden rivayetlerde bulunmuşlardır. Sika bir ravi olup doğru sözlü bir kimseydi. [\[4\]](#)

Muhammed B. Sa'dân

Muhammed b. Sa'dân Ebu Cafer er-Razî. 500'den fazla hadis âliminden hadis dinledi, ama kendisi az sayıda hadis nakletti. Bu senenin şaban ayında vefat etti.

İbnü'l-Cevzî'nin ifade ettiğine göre; iki Muhammed b. Sa'dân var-*,bunlardan biri Muhammed b. Sa'dân el-Bezzar'dır ki meşhur değildir. Diğerisi ise nahivci Muhammed b. Sa'dân'dır ve bu zat meşhur-ur. Hicretin 201. senesinde vefat etmişti. el-Kâmu" adlı eserinde İbnü'l-Esir dedi ki:

y «Şülerden İmam Fesevî diye bilinen Yakub b. Süfyan b. Harran, mevîlerin azatlısı Yakub b. Yusuf b. Ma'kü, bu senede vefat ettiler.

Bu zat, Ebü'l-Abbas Ahmed b. el-Asamm'in babasıdır. Bu senede ayrıca Me'mun'un meclisinde şarkı okuyan Arib de vefat etti

Bir rivayette anlatıldığına göre sözü edilen Arib, Cafer b. Yahya el-Bermekî'nin kızıdır.» [\[5\]](#)

Yakub B. Süfyan B. Harran

Yakub b. Süfyan b. Harran Ebu Yusuf b. Ebi Muaviye el-Farisi el-Fesevî. Çok hadis dinledi. 1.000'den fazla sika hadis şeyhinden rivayetlerde bulundu. Kendilerinden hadis rivayet ettiği üstadları arasında Hişam b. Ammar, Duhaym, Ebü'l-Mücahir, Süleyman b. Abdur-rahman (Bu son iki zât Dımışkıdır), Said b. Mansur, Ebu Asım, Mek-ki b. İbrahim, Süleyman b. Harb, Muhammed b. Kesir, Ubeydullah b. Musa ve Ka'nebî vardır.

"Sünen" adlı eserinde Neseî, Ebu Bekir b. Ebu Davud, Hasan b. Süfyan, İbn Harraş, İbn Hüzeyme, Ebu Avane el-İsferayinî ve diğerleri de kendisinden hadis rivayet ettiler.

Yakub, "Tarih ve Marifet" kitabını ve diğer faydalı kitapları tasnif etmiştir. Hadis talebi uğruna çok uzak beldelere seyahat etmiştir. Bu uğurda otuz yıl müddetle kendi vatanından uzakta gurbet hayatı yaşamıştır.

İbn Asakir, onun şöyle dediğini rivayet etmiştir:

«Gurbete düştüğüm zamanlarda idi, bir gece kandil ışığında hadis yazmaktayken gözüme bir şey değdi. Artık kandilin ışığında dahi önümü göremez oldum. Gözümü kaybettiğime, bu nedenle artık hadis yazamayacağıma, gurbetteki sıkıntılarıma ağladım. Sonra uyku bastırdı, uyudum. Rüyada Rasûlullah (s.a.v.)'ı gördüm. "Sana ne olmuş?" diye sordu. Ben de gurbetteki halimi artık hadis yazamayacağımı söyleyerek kendisine şikâyetimi arzettim. Bana: 'Tanıma yaklaş.'" dedi, ben de yaklaştım. Elini gözlerimin üzerine koydu ve sanki Kur'-ân'dan bir ayet okumaya başladı. Sonra uyandığımda görmeye başladım. Oturup Cenâb-ı Allah'ı teşbih ettim.»

Ebu Zür'a ed-Dımışkî, Hakim Abdullah en-Nisaburî, onu övmüşler ve: "O, Fars diyarında hadis ehlinin imamıdır." demişlerdir.

Yakub b. Süfyan, Nisabur'a geldi. Üstadlarımız ondan hadis dinlediler. Bazıları onun Şii olduğunu söylediler.

İbn Asakir'in anlattığına göre Fars valisi Yakub b. Leys, Yakub b-Süfyan'ın Osman b. Affan aleyhinde konuştuğunu duymuş ve onun huzuruna getirilmesini emretmişti. Huzuruna getirildiğinde veziri ona şöyle demişti:

"Ey emir! Bu adanı bizim şeyhimiz Osman b. Affan es-Secezî aleyhinde değil, sahabe Osman b. Affan aleyhinde konuşuyor." Vezirin bu

^laması üzerine vali: "öyleyse bırakın bunu, benim sahabelerle ne im var. Sahabeden bana ne. Ben şeyhimiz Osman b. Affan es-Secezî 1 leyhinde konuştuğunu sanmıştım da bu sebeple onu buraya getirtmiştim." dedi.

Ben derim ki: Yakub b. Süfyan'ın Hz. Osman aleyhinde konuştuğuna dair bu iddianın sahih olduğunu sanmıyorum. Çünkü Yakub b. Süfyan, kadri yüce bir muhaddis ve imamdı. Ebu Hatim'den bir ay önce receb ayında Basra'da vefat etti. Allah ona rahmet etsin.

Adamın biri vefatından sonra onu rüyasında görmüş ve: "Rabbin sana nasıl muamelede bulundu?" diye sormuş, Yakub da şu cevabı vermiş: "Beni bağışladı ve yeryüzünde yazdığım gibi semada da hadis yazmamı emretti. Ben de dördüncü sema katında oturdum. Aralarında Cebrail (a.s.)'in de bulunduğu bir melek cemaatı etrafımda oturdular, benim okuduğum hadisleri altın kalemlerle yazıyorlar." [\[6\]](#)

Arib El-Me'muniye

İbn Asakir, "Tarih"inde bunun biyografisini anlatmıştır. Bazılarından naklen anlatıldığına göre Arib, Cafer el-Bermekî'nin kızıdır. Bermekî iktidarının yıkılması esnasında kendisi küçük yaşta olduğundan ötürü çalınp götürülmüş, sonraları Me'mun b. Reşid'e satılmıştı.

Hammad b. İshak'ın rivayetine göre Arib'in babası şöyle demiştir:

"Ondan daha güzel yüzlü, ondan daha edepli, daha güzel sesli, daha güzel şiir okuyan, daha güzel satranç oynayan, daha iyi tavla bilen bir kadın görmedim. Bir kadında görmek istediğin parlak ve zarif hususiyeti onda mutlaka görürsün."

Arib, muktedir bir şairdi. Belagat ve fesahat sahibiydi. Me'mun ona aşıktı. Me'mun'dan sonra Mutasım da ona tutuldu. Faka kendisi, Muhammed b. Hammad adında bir adama aşıktı. Bazan onu hilafet sarayına gizlice sokar ve onunla buluşurdu. Allâf onu lanetlesin.

İbn Asakir, onun bazı çirkin hallerini anlatmıştır. Arib daha sonra Salih el-Münzir'e aşık olmuş, onunla gizlice evlenmişti. Salih hakkında şiirler söylerdi. Bir defasında halife Mütevekkil'in huzurunda Şiirlerinde Salih'ten bahsetmişti, ama Mütevekki onun kim olduğunu bilmiyordu. Cariyeleri ona gülüyorlardı. Mütevekkil de onları kı-nayarak şöyle diyordu: "Ey birbirleriyle flört yapan cariyeler, bunun yaptığı sizinkinden daha iyidir."

İbn Asakir, Arib'in birçok şiirlerini nakletmiştir. Şiirlerinden biri, ummaya yakalanan Mütevekkili ziyaretine gittiğinde okuduğu şu Şiiridir;

"Yanıma geldiler, halifenin hasta olduğunu söylediler. Ben de-"Aşk ateşi göğsümde tutuşuyor" dedim.

Keşke halife Cafer'in (Mütevekkil'in) humması bende olsaydı.

Ben hummaya yakalansaydım, bu hastalıktan ötürü kazanacağım sevap da halifeye verilseydi.

Halifenin hummaya yakalandığının söylenmesi benim için hüznün olarak yeter. Ben hüzünden ölmedim, ama bundan sonra sabredeceğim.

Halife Cafer'e feda olayım.

Bu da halifeye sunduğum azıcık bir şükrandır."

Halife Mütevekkil şifa bulunca, Arib tekrar ziyaretine gitti ve ona şu şiiri okudu:

"Hastalıktan kurtarıp sana şifa ihsan eden Allah'ın nimetlerine şükürler olsun. Artık şifa buluşun devamlı olsun.

Senin şifa bulmanla günler tekrar eski güzelliğine kavuştular.

Cömertlik ve kerem bahçesinin bitkileri canlandılar.

Bugüne kadar senden daha sağlıklı ve halkın hukukuna daha fazla riayet eden başka bir halife görülmemiştir İslâm tarihinde.

Cenâb-ı Allah, Cafer'i aramızda uzun süre yaşatsın.

Onun yanağının aydınlığıyla gece karanlığı giderilir. Bu da bizim için ışıık olarak yeter."

Halife Mütevekkil'in şifa bulmasıyla ilgili olarak Arib şu şiiri de söylemişti:

"Sapıklık ve küfür üstadlarına rağmen halife Cafer'e (Mütevek-kil'e) şifâ ihsan eden Allah'a hamdettik.

O, dolunay gibidir, bir süre tutuldu sonra kurtulup açığa çıktı.

Onun selamete kavuşması, dinimiz için izzet ve kuvvettir.

Onun hastalanması ise dinimiz için bel kırıcı bir felakettir.

Sen hastalanınca bütün halk hastalandı.

Şiddetli panikten ötürü şehirler kapkaranlık oldu.

Halk senin ayılıp kendine geldiğini görünce;

Onlar da ayılıp kendilerine geldiler. Sanki ateş koru üzerinde uyumaktaydılar.

Cafer selamette olunca dünyamız da selamette olur.

Zamanın sonuna kadar Cafer selamette ve afiyette olsun.

O öyle bir devlet başkanıdır ki, halka lütuf ve ihsanda bulundu, cömertlik yaptı.

Takvaya yakın, yalandan ve günahtan da uzaktır."

Arib'in çok parlak şiirleri vardır. Hicretin 181. senesinde doğmuş-Hicretin 277. senesinde doksanaltı yaşında Samarra'da vefat etti. [\[7\]](#)

Hicretin İkiyüzyetmişsekizinci Senesi

İbn Cevzî dedi ki: Bu senenin muharrem ayında kuyruklu yıldız

Bu senede Nil nehrinin suyu çekildi. Bu daha önce hiç görülmemiştir. Geçmiş zamanların haberleri arasında da böyle bir şey rastlamadık. Bu nedenle fiyatlar cidden çok yükseldi.

Bu senede Abdullah b. Süleyman'a, vezirlik kaftanı giydirildi.

Bu senenin muharrem ayında Muvaffak, gazadan döndü. Halk onu karşılamak için Nahrevan'a kadar gitti. Fakat Muvaffak nikris hastalığına yakalanmış olarak Bağdat'a geldi. Safer ayının ilk günlerinde evinde kaldı. Birkaç gün sonra da vefat etti.

Bu senede Karmatiler harekete geçtiler. Bunlar dinsiz, Fars felsefecilerinin tabileri olup Zerdüş ile Mazdek'i peygamberliğine inanan zındık bir fırka idi. Zerdüş ile Mazdek, bazı haram şeyleri mubah sayıyorlardı. Bundan sonra her fitne çıkırtkanının peşine adamları takılıp batıl yola gittiler.

Bunlar, daha çok Rafizilere musallat oluyor, onları ifsad ediyor ve kendi taraflarına, batıl yola çekiyorlardı. Çünkü Rafiziler insanların en kıt akıllıları idiler. Kendilerine İsmaililer deniliyordu. Çünkü onlar Cafer es-Sadık'ın oğlu İsmail el-A'rec'i mensub idiler. Kendilerine Karmatiler de deniliyordu. Karmat b. Eş'as el-Bakkâr'a nisbeten bu adı alıyorlardı.

Anlatıldığına göre reisleri, davetinin başlangıcı sırasında kendisine uyan kimselere, kurmakta olduğu hile ve tuzaklardan haberdar olamasmlar diye günde elli vakit namaz kılmalarını emrediyordu. Bundan sonra reisleri on iki nakip seçti. Tabileri için uyacakları bir metod ve davet tarzı belirledi. Halkı Ehl-i Bey'in imamına bey'ata davet etti.

Başka bir rivayette anlatıldığına göre, katıksız küfrü kalplerinde gizleyip Rafiziliklerini izhar ettikleri için kendilerine Batınî denilmişir- Ayrıca, Babek el-Hürremî'ye mensubiyetleri nedeniyle Hürremî

Ve Babekî de demliyordu. Babek, Mutasım'ın hilafeti zamanında ortaya çıkmış ve öldürülmüştü. Abbasilere benzemek ve bir bakıma dallara muhalefet etmek için kendi alametleri olan kırmızı renkli elbi-

er giydiklerinden ötürü kendilerine Muhammire de denilmişti. Ab-siire renk bakımından muhalefet etmişlerdi. Çünkü Abbasiler siyah elbiseler giyerlerdi.

unlara, İmam el-Masum'dan bazı şeyleri öğrendikleri sebebiyle,

Talimiye de denilir. Bunlar re'yi terketmiş, aklın icablarını bir tarafa bırakmışlardı. Yedi gezegenin bu âlemin idaresini yürüttüğünü söylediklerinden ötürü kendilerine (yediciler anlamına gelen) Seb'iyeye de denilmektedir. Bu yedi gezegen şunlardır: Birinci gök tabakasında Ay, ikinci gök tabakasındaki Utarî, üçüncü gök tabakasındaki Züh-re, dördüncü gök tabakasındaki Güneş, beşinci gök tabakasındaki Merih, altıncı gök tabakasındaki Müşteri ve yedinci gök tabakasındaki Zuhal.

İbn Cevzî dedi ki: «Babekîlerden bir topluluk var ki, anlatıldığına göre bunlar her sene bir gece, kadınlı erkekli bir araya gelip toplanırlar. Sonra ışığı söndürür ve kadınları kapmaya başlarlar. Bir erkek hangi kadını yakalarsa o kadın kendisine helal olur ve: "Bu, Cenâb-ı Allah'ın bize mubah kıldığı bir avdır." derlerdi. Allah onlara lanet etsin.»

İbn Cevzî, bunların sözlerini ve fikirlerini detaylı olarak açıklamıştır. Ondan önce, meşhur kelmacı Ebu Bekir el-Bakillanî Batınîle-re reddiye olarak "Hetkü'l-Esrar ve Keşfü'l-Esrar" adlı kitabını yazmış ve onların Mısır'da Fatımîler zamanındak kadırlarından birinin yazdığı, "el-Belağü'l-A'zam ve Namusu'l-Ekber" adını verdiği kitabı tenkid etmiştir. Adı geçen kitap, onaltı dereceye ayrılmıştır. Birinci dereceye göre Batınî kişi, kendisiyle görüşen kişinin Ehl-i Sünnet olması durumunda, önce Hz. Ali'nin Hz. Osman'dan üstün ve faziletli olduğunu söylemelidir. Eğer kendisiyle görüşen Ehl-i Sünnet kişi bu görüşe muvafakat ederse sonra Hz. Ali'nin Hz. Ebu Bekir ile Hz. Ömer'den de üstün olduğunu söylemelidir. Eğer Ehl-i Sünnetten olan adam bunu da kabul ederse bu defa Hz. Ali'ye ve Ehl-i Bey'e haksızlık ettiklerinden ötürü Hz, Ebu Bekir'le Hz. Ömer'i sövmelidir. Bundan sonraki aşamada da bütün İslâm ümmetini bu fıkre muvafakat ettiklerinden ötürü cahil ve hatalı saymalıdır. Artık bundan sonra da açıktan açığa İslâm dinine tenkid oklarını yöneltmeli ve İslâmiyet'i eleştirmelidir.

Bahsedilen kadı, kitabında Batınî kimsenin görüştüğü Ehl-i Sünnet kimselere konuşma esnasında bazı şüphe ve dalâletleri ileri sürmesini söylemektedir ki, bu tür şüphe ve dalâletleri ancak çok cahil, geri zekalı, bahtsız kimseler makbul sayarlar. Nitekim yüce Allah, bununla ilgili olarak şöyle buyurmuştur:

"İçinde yörüngeler bulunan göğe andolsun ki, ey inkarcılar; siz, şüphesiz aykırı görüştesiniz. Bundan dönebilecek kimseler döndürülür." (ez-Zâriyat, 7-9.) Yani ancak sapık olan kimseler, sizin ileri süreceğiniz bu şüphe ve dalâletlerle sapıklığa sürüklenirler.

"Sizler ve taptığınız şeyler, Cehennem'e girecek kimseden başkasını Allah'a karşı azdırıcı değilsiniz." (es-Sâffat, 16-63.)

"Aldatmak için birbirlerine cazip sözler fısıldayan cin ve insan şeytanlarını her peygambere düşman yaptık. Bu şeytanlar, ahirete inanmayanların kalplerinin o sözlere yönelmesi, ondan hoşnud olması ve kendilerinin işledikleri suçları işlemeleri için böyle yaparlar. Rabbin dileseydi bunu yapamazlardı. Sen onları iftiraları ile baş başa bırak." (el-Enâm, 112-113.)

Bunlarda ve bunlara benzer diğer bazı ayetlerde anlatıldığına göre batıla, cehalete, sapıklığa, masiyetlere ancak insanların şerlileri uyarlar. Nitekim şairin biri şöyle demiş:

"O hiç kimseye hükmedip istilâ edemez.

Ancak zayıf ve mecnun kimselere hükmedebilir."

Bundan sonra onların küfür, zındıklık, zayıflık gibi bazı makamları vardır. Akı kıt, dini yönü zayıf olan kimselerin bu gibi şeyleri düşünülmesi halinden kendi nefsinin uzak tutması gerekir. Çünkü bu, iblisin onlara karşı açtığı küfür ve cehalet türleridir. İblis onlardan bazılarını daha önce bilmediği bazı şeyleri ifade etmiştir. Nitekim şairin biri şöyle demiştir:

"Ben kısa bir zaman İblisin askeri oldum. Sonra İblis benim askerlerim arasına katıldı."

Kısaca diyeceğimiz şudur ki, bu grup, bu senede harekete geçti. Sonra durumları kuvvetlendi. Onların yüzünden işler gittikçe

bozuldu. Neticede Mescid-i Haram'a girdiler. Hacıların kanlarını Mescid-i Haram'ın ortasında Ka'be'nin çevresinde akıttılar Hacer-i Esved'i kırıp yerinden söktüler ve hicretin 317. senesinde kendi memleketlerine götürdüler. Hicretin 339. senesine kadar yanlarında kaldı. Bu mübarek taş, yirmiiki sene müddetle Ka'be'deki yerinden uzakta kaldı. Innâ lillâh ve innâ ileyhi râciûn (Doğrusu bizler Allah'a aidiz ve ona dönücüleriz).

Bütün bunlar halifenin gevşekliğinden, Türklerin hilafet maka-nımı oyuncak haline getirmelerinden, İslâm ülkesini istila etmelerinden ve işlerin alt üst olmasından ötürüydü.

Bu senede iki mühim olay meydana geldi. Bunlardan biri Karma-tilerin harekete geçmesi; diğeri de İslâm pehlivanı, Allâh dinin yardımcısı Ebu Ahmed el-Muvaffak'ın vefatıydı. Allâh ona rahmet etsin, kendisinden sonra Cenâb-ı Allâh, oğlu Ebul-

Abbas Ahmed'i Müslümanlar için hayatta bıraktı. Ebü'l-Abbas'm lakabı Mutedid idi. Şeha-mtli ve şecaatli bir kimse idi. [8]

Ebu Ahmed El-Muvaffak'ın Biyografisi

Kendisine "Allah'ın dininin yardımcısı" anlamına gelen, emir Nasır Lidinillah deniliyordu. Ayrıca Muvaffak lakabı da vardı. Talha b. Mütevekkil Alallah Cafer b. Muhammed el-Mutasım b. Harun er-Re-şid de deniliyordu. Hicretin 229. senesinin rebiyülevvel ayının ikisinde çarşamba günü doğdu. Kardeşi Mutemid halife olunca, kardeşi Cafer'den sonra onu veliahd tayir etti ve ona Muvaffak Billah lakabını verdi. Bu zat, zenci liderini öldürüp askerlerini dağıttıktan sonra, "Allah'ın dininin yardımcısı" anlamına gelen, Nasır Dinillah lakabını aldı. Kendisine akd ve hail heyetinin başkanlığı, vali atama ve azletme yetkisi verildi. Haraçlar toplanıp kendisine teslim edilirdi. "Alla-hım, emir Nasır Lidinillah Ebu Ahmed el-Muvaffak Billah' ıslah et ki; o, Müslümanlığın veliahdı ve mü'minlerin emirinin kardeşidir."

Fakat kardeşi Mutemid'den altı ay önce vefat etti. Derin bir akıl sahibi ve iyi bir idareciydi. Kadıları yanında oturtur ve halkır şikâyetlerini dinlerdi. Mazlumun hakkını zalimden alırdı. Edebiyatı, ne-seb ilmini, fıkıhı, devlet yönetimini ve diğeri ilimleri bilirdi. Cidden çok büyük eserleri ve güzellikleri vardı.

Ölüm sebebi, sefer esnasında nikris hastalığına yakalanmasıydı. Bağdat'a hasta halde geldi. Safer ayının başlarında evinde kaldı. Hastalığı arttı, ayakları şişti. Ayakları aşırı derecede büyüdü. Üzerine kar ve benzeri soğutucu şeyler konuluyordu. Hareket edemediği için başkaları onu tahtırın üzerine oturtuyorlardı. Nöbetleşe kırk kişi onun vücudunu kaldırıp indirmekle meşgul oluyordu. Bir gün onlara şöyle dedi: "Muhakkak benden usandığınızı biliyorum. Keşke ben de sizlerden biri gibi yeyip içsem, rahatça uyuyabilseydim. Benim divanımda 100.000 rızık bekleyen vardır. Bunlar benim verdiğim paralarla geçimlerini sağlıyorlar. Ama bunların arasında benden daha perişan halde biri yoktur!"

Sonra bu senenin safer ayının bitimine sekiz gün kala perşembe gecesı Hüseyini Kasrı'nda vefat etti. İbn Cevzî'nin ifadesine göre vefat ederken yaşı, kırkyedi seneden bir ay ve birkaç gün noksandı.

Ebu Ahmed el-Muvaffak vefat edince, komutanlar ondan sonraki dönem için oğlu Ebul-Abbas Ahmed'e bey'at için bir araya gelip toplandılar. Mutemid, babasından sonraki dönemin veliahdı olduğundan ötürü bey'at aldı. Minberler üzerinde onun adına hutbe okundu. Babasının sahip olduğu vali atama ve azletme, işleri halledip çözme yetkisi kendisine verildi ve Mutedid Billak lakabını aldı.

Bu senede İdris b. Süleym el-Fak'asi el-Musilî vefat etti. İbnü'l-Esir'in ifadesine göre bu zat, çok hadis rivayet eden salih bi kimsedir.

Bu senede Cezire valisi İshak b. Kündac da vefat etti. Bu, görüş sahibi bir kimseydi. Vefat edince oğlu Muhammed onun makamına atandı.

Bu senede Tarsus naibi Yazman, Bizans'ta kuşatma altında tuttuğu bir beldeden kendisine mancınıkla atılan bir taşla yaralanarak receb ayında vefat etti. Tarsus'a defnedildi. Kendisinden sonra yerine sınır boyu valiliğine Humaraveyh b. Ahmed b. Tolon'un emri üzerine Ahmed el-Cuayfî atandı. Humaraveyh, kısa bir süre sonra onu bu görevden azlederek yerine amcası oğlu Musa b. Tolon'u atadı.

Bu senede Abduh b. Abdurrahim Öldü. Allâh onu kahretsin. İbn Cevzî'nin ifadesine göre bu adam, şaki biri olup Bizans illerinde çok gaza yapmıştı. Gazanın birinde Müslümanlar Bizans ülkesinin bir beldesini kuşatma altında tutmakta iken bu şaki, Rum kadınlarından birine gözü takılmış, kaledeki bu kadına tutulmuş, onunla haberleşe-rek kendisine nasıl kavuşabileceğini sormuş, kadın da: "Eğer Hristi-yan olup yanıma gelirsen senin olurum." demiş, o da kadının bu isteğini yerine getirmişti. Müslümanlar bir de ne baksınlar, bu şaki Ab-duh'un Rum kadınının yanında olduğunu görmüşler. Bu sebeple çok kederlenip üzülmüşler ve aşırı derecede eseflenmişlerdi. Bir süre sonra kalede o kadınla birlikte iken Müslümanlar yanına uğramışlar ve ona şöyle sormuşlar: "Ey adam! Kur'ân'ın ne oldu, ilmin ne oldu, orucun ne oldu, cihadın ne oldu, namazın ne oldu?!" O da şöyle cevap vermiş: «Bilesiniz ki, Kur'ân'ın şu ayeti dışında tümünü unuttum:

"İnkâr edenler, keşke Müslüman olsaydık temennisinde bulunacaklardır. Bırak onları yesinler, zevk alsınlar; ümid onları avundursun; ileride öğrenecekler." (el-Hicr, 2-3.) Artık, benim Rumlar arasında malım ve çocuklarım vardır.» [9]

Hicretin İkiyüzyetmişdokuzuncu Senesi

Bu senenin muharrem ayının sonlarında Cafer el-Müfevviz veli-ahdlıktan hal' edildi. Mutemid'den sonraki dönem için Ebul-Abbas Mutedid b. Muvaffak müstakil veliahd tayin edildi. Şahitlerin huzurunda onun adına hutbe okundu. Mutedid'i tebrik eder Yahya b. Ali, bu konuda şöyle bir şiir söyledi:

"Tercih edildiğin yeni akidle seni tekrik ediyorum.

Seni faziletini daha iyi bilen Rabb sevmiştir.

Sen bu gün veliahd olduysan;

Yarın bizim büyük önderimizsin.

Seni veliahd yapana minnet duyarız.

Sana düşmanlık eden kırılır ve burnu yere sürtülür.

Dinin direğinde biraz eğrilik vardı.

Bu göreve atanmanla bu eğrilik düzeltildi.

Ülkenin yüzü güldü ve sevindi.

Karanlıklar bu görevle aydınlandı.

Sahib olduğun göreve sımsıkı sarıl.

Çünkü sen insanlar için bu görevde sağlam birisin."

Bu senede Bağdat'ta duyuru yapılarak kıssacıların, tarikatçıların, astrologların ve benzerlerinin mescitlerde, yollarda oturmalarına izin verilmeyeceği bildirildi. Kalam, felsefe ve cedel ilmiyle ilgili kitapların halk arasında satılmasının yasaklandığı ilan edildi. Bu da İslâm sultanı Ebü'l-Abbas Mutedid'in himmet ve gayretiyle oldu.

Bu senede Harun eş-Şarî ile Beni Şeyban arasında Musul'da bir savaş cereyan etti. İbnü'l-Esir bu savaşı "el-Kâmil" adlı eserinde teferruatlı olarak anlatmıştır.

Bu senenin receb ayının 19'unda pazartesi gecesı Mutemid Alal-lah vefat etti. [\[10\]](#)

Mutemid Alallahın Biyografisi

Mü'minlerin emiri Mutemid b. Mütevekkil b. Mutasım b. Reşid. Mutemid'in asıl adı Ahmed'dir. Babası Mütevekkilin adı da Cafer'dir. Dedesi Mutasım'ın adı ise Muhammed'dir. Mutemid Alallah, yirmiüç sene altı gün müddetle halifelik yaptı. Vefatında elli yaşını birkaç ay geçmişti. Kardeşi Muvaffak'tan altı ay büyüktü. Kardeşinin ölümünden sonra bir senelik bir zamanı doldurmadan vefat etti.

Kendisi ve kardeşinin, halife oldukları halde yönetimde pek etkileri yoktu. Öyle ki, bir gün Mutemid 300 dinar istemişti, ama bu para kendisine verilmemişti. Şairin biri bu konuda şöyle demişti:

"Hayret ki hayret! Halifeliğe bak. Az bir şeyi dahi halifeye vermiyorlar.

Oysa onun adıyla dünyalar alınıyor. Fakat elinde bundan hiçbir şey yoktur.

Bütün mallar kendisine getirilir ama,

Kendisine getirilen şeylerin az bir kısmı dahi eline geçmiyor!"

Mutemid, Samarra'dan Bağdat'a taşınan ilk halifedir. Artık ondan sonra halifelerden hiçbiri Samarra'ya dönmediler, Bağdat'ta ikamet ettiler.

İbnü'l-Esir'in anlattığına göre Mutemid'in ölüm sebebi, vefat ettiği gecede çok şarap içmiş ve aşırı derecede yemek yemiş olmasıydı.

Bağdat'ın Hüseyinî Kasrı'nda vefat etmişti. Vefatı sırasında Mutedid, kadıları, ayan ve eşrafi saraya çağırarak, kardeşi Mutemid'in normal bir ölümle vefat ettiğine onları şahid tutmuş, sonra yıkayıp kefenlemiş ve cenaze namazını kıldırmıştı. Namazı kıldıırıldıktan sonra Samarra'ya götürölüp defnedölmişti. Ertesi sabah da Mutedid'e bey'at edildi.

Bu senede tarihçi Belazurî de vefat etti: [\[11\]](#)

Tarihçi Belazurî

Asıl adı Ahmed b. Yahya b. Cabir b, Davud Ebü'l-Hasan'dır. Künyesinin Ebu Cafer, Ebu Bekir el-Bağdadi el-Belazur olduğuna dair çeşitli rivayetler vardır. Kendisine nisbet edilen tarih kitabının yazandır. Hişam b. Anrınar, Ebu Ubeyd Kasım b. Sellam, Ebu Rebi ez-Zehranî ve bir cemaattan ders almıştır. Yahya b. Nedim, Ahmed b. Ammar, Ebu Yusuf Yakub b. Nuaym b. Karkara el-Ezdî de kendisinden rivayetlerde bulunmuşlardır.

İbn Asakir dedi ki: "Belazurî, edip bir kimseydi. Güzel eserler meydana getirdi. Me'mun'a birçok methiyeler yazdı Mütevekkül'in meclislerinde hazır bulundu. Mutemid'in zamanında vefat etti. Ömrünün son zamanlarında hevesleri ve vesveseleri meydana geldi."

İbn Asakir'in rivayetine göre Belazurî şöyle demiştir:

«Mahmud el-Verrak bana dedi ki: "Öyle bir şiir oku ki, senin adını devam ettirsin ve günahı da senden kalkıp gitsin."

Onun bu teklifi üzerine ben şu şiiri okudum:
"Ey nefis, ölüme hazırlan, kurtuluşa koş. Akıllı kişi hazırlıklı olandır.
Sen ancak iğreti bir malsın ve kısa bir süre sonra sahibine iade edileceksin.
Çünkü iğreti mallar sahiplerine iade edilirler.
Sen gaflete dalıyorsun; oysa hadiseler gaflete dalmazlar.
Sen eğlenceye dalıyorsun, oysa ölümler hazırlanıyor.
Payı mezar olan kişinin yeryüzünde ne şansı, ne payı, ne hükmü vardır?
Ölüm kaynağında ebediyeti umma.
Sana ölümü mutlaka getirecek olan bir diyarda daimi kalmayı ümid etme.

Nefeslerin sayılı olduğu günlerde, kişi nasıl olur da lezzet bulabi. [\[12\]](#)

Mutedid'in Halifeliği

Mü'minlerin emiri Ebü'l-Abbas Ahmed b. Ahmed el-Muvaffak b. Cafer el-Mütevekkî. Abbasilerin seçkin halifelerinden ve büyük devlet a damların dan di. Receb ayının bitimine on gün kala Mutemid'in öldüğü gecenin sabahında kendisinin halifeliğine bey'at edildi. Halifelik makamı sarsılmış ve çürümeye yüz tutmuştu. Ama Cenâb-ı Allah onun vasıtasıyla, onun adaleti, şehameti ve cüreti sayesinde halifeliğe canlılık verdi.

Mutedid, Ubeydullah b. Süleyman b. Vehb'i vezirliğe atadı. Azatlısı Bedri de Bağdat muhafız kuvvetleri komutanlığına getirdi. Bu sırada Amr b. Leys'in hediyeleri geldi. Amr, kendisini Horasan valiliği-ne atamasını istedi. O da bu isteği yerine getirdi. Ona kaftan, sancak ve benzeri valilik nişanlarını gönderdi. Amr bunları üç gün müddetle evine dikti, çok sevinmişti.

Mutedid, Rafi b. Herseme'yi Horasan valiliğinden azletti. Sonra Amr b. Leys oraya gitti. Rafi'i şehir şehir takip etmeye ve kovalamaya başladı. Nihayet ileride de anlatılacağı gibi onu hicretin 283. senesinde öldürdü ve kesik başını Mutedid'e gönderdi. Böylece Horasan valiliği müstakil olarak Amr'm eline geçmiş oldu.

Bu senede Cessas lakabıyla tanınan Hüseyin b. Abdullah, Mısır'dan Mutedid'e Humaraveyh'in gönderdiği muazzam hediyeler getirdi. Mutedid de Humaraveyh'in kızıyla evlendi. Babası, bu kıza misli duyulmamış bir çeyiz hazırladı. Hatta denildiğine göre çeyizinde 100 altın havan vardı. Bütün bunlar Mısır'dan Bağdat'taki hilafet sarayına gelinle birlikte getirildi. Bu gerçekten görülmesi gereken bir gündü.

Bu senede Ahmed b. İsa b. Şeyh, Mardin kalesini ele geçirdi. Burası daha Önce İshak b. Kündac'm hakimiyeti altındaydı.

Bu senede Harun b. Muhammed el-Abbâsî insanlara haccettirdi. Bu hac, onun insanlara yaptırdığı en son hac olmuştu. Bu za hicretin 264. senesinden beri hac emirliği yapmaktaydı.

Bu senede meşhur şahsiyetlerden emirü'l-mü'minin Ahmed el-Mutemid, Ebu Bekir b. Ebu Hayseme, "Tarih" ve diğer eserlerini sahibi Ahmed b. Züheyr b. Hayseme vefat ettiler. Bu zat, Ebu Nuaym'dan ve Affan'dan ders almıştı. Hadis ilmini Ahmed b. Hanbel ve Yahya b. Main'den öğrenmişti. Neseb ilmini Mus'ab ez-Zübeyrî'den, tarihi Ebul-Hasan Ali b. Muhammed el-Medainî'den, edebiyatı Muhammed b. Selam el-Cumahî'den öğrenmişti. Sika, hafız, zaptı sağlam, meşhur bir kimseydi "Tarih"inde çok faydalar ve eşsiz bilgiler vardır. Begavî, Ibn Said, İbn Ebi Davud, İbn Münadî gibi şahıslar kendisinde rivayetlerde bulunmuşlardır. Ahmed b. Züheyr, hicretin 279. senesinin cemaziyelevvel ayında doksandört yaşında vefat etti.

Bu senede Ebu Abdillâh es-Sofî de vefat etmişti. Bu zatın birçok harika halleri ve kerametleri vardı. [\[13\]](#)

Tirmizî

Asıl adı, Muhammed b. İsa b. Sevre b. Musa b. Dahhâk'tır. Asıl adının, Muhammed b. İsa b. Yezid b. Sevre b. es-Seken veya Muhammed b. İsa b. Sevre b. Şeddad b. İsa es-Sülemî et-Tirmizî olduğu da söylenir. Âmâ idi. Bir rivayette anlatıldığına göre âmâ olarak doğmuştur. Kendi zamanında hadis ilminin imamlarındandı. Meşhur olmuş birçok eseri vardır. "el-Cami", "eş-Şemâû", "Esmâû's-Sahabe" ve benzeri eserler onundur. Birçok ülkelerde âlimlerin müracaat kaynağı olan ve Kütüb-ü Sitte'den biri kabul edilen "el-Cami" adlı hadis kitabı da ona aittir.

İbn Hazm'ın, Ebu İsa et-Tirmizî'yi tanınamaması, Tirmizî'ye zarar vermez. Zira İbn Hazm, "Muhalla" adlı eserinde "Muhammed b. İsa b. Sevre et-Tirmizî de kimmiş?!" demiştir. Onun Tirmizî'yi tanınamaması, Tirmizî'nin kadrini düşürmez. İlim ehli onu büyük bir âlim olarak bilirler. Aksine bu ifadeyi kullanması, İbn Hazm'm hadis hafızları na-zarındaki mertebesini düşürmüştür.

"Gündüzü ispatlamak için delile ihtiyaç duyulursa, o zaman zihinlerde birşey nasıl sahih olur?"

"et-Tekmil" adlı eserimizde Tirmizî'nin üstadlarını anlatmıştık. Aralarında Muhammed b. İsmail el-Buhârî, "Müsned" adlı eserin sahibi Heysem b. Küleyb eş-Şâşî, Muhammed b. Mahbub el-Mahbubî, Muhammed b. Münzir b. Şükr gibi şahsiyetleri de bulunduğu birçok âlim kendisinden rivayetlerde bulunmuşlardır.

"Ulumü'l-Hadis" adlı kitabında Ebu Ya'lâ Halil b. Abdullah el-Halili el-Kazvinî dedi ki:

"Hafız Muhammed b. İsa b. Sevre b. Şeddad. Kendisinin hadis hafızı olduğu hususunda ulema ittifak etmiştir. Onun "Sünen"i ve

Cerh ve Ta'dil" kitabı vardır. Ebu Mahbub ile birçok değerli âlim kendisinden rivayetlerde bulunmuşlardır. Emaneti, imameti ve âlimliğiyle meşhurdur. Hicretin 280. senesinden sonra vefat etmiştir." Hafız Ebu Abdullah Muhammed b. Ahmed b. Süleyman el-Gun-Car, "Buhara Tarihi" adlı eserinde dedi ki: «Hafız Muhammed b. İsa b. Sevre b. Musa b. Dahhâk es-Sülemi et-Tirmizî. Buhara'ya geldi, orada hadis ilmi öğrendi. "Cami ve "Ta-rı" adlı eserlerin sahibidir. Hicretin 279. senesinin receb ayının 10. nde pazartesi gecesı Tirmiz'de vefat etti.» Hafız Ebu Hatim b. Hayyan, Tirmizî'yi sika raviler arasında saymış ve: "O, hadis toplayan, tasnif eden, hıfzeden ve iy hatırlayan bir kimseydi." demiştir. Tirmizî dedi ki: «Buharî, Atiye'nin Ebu Said kanalıyla rivayet ettiği şu hadisi benden dinleyip yazdı: Rasûlullah (s.a.v), Hz Ali'ye şöyle demiştir: "Benden ve senden başkasına bu mescitte cünüp olarak durmak helâl olmaz."» İbn Yakaza, "Takıyd" adlı eserinde Tirmizî'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Ben bu müsnedimi sahih hadislerden tasnif ettim. Hicaz âlimlerine sundum; beğendiler. Irak âlimlerine sundum; beğendiler. Horasan âlimlerine sundum; onlar da beğendiler. Bir kimsenin evinde bu kitap varsa sanki evinde konuşan bir peygamber vardır." Dediler ki: «Tirmizî'nin "Cami" adlı eseri 151 bölümden (kitaptan) ibarettir. "İlel" adlı kitabını Semerkand'da tasnif etti. Bu kitabını hicretin 270. senesinin kurban bayramında tamamladı.» İbn Atiyye şöyle demiştir «Muhammed b. Tahir el-Makdisî bana dedi ki: «Ebu İsmail Abdullah b. Muhammed el-Ensârî'nin; "Tirmizî'nin kitabı bence Buharî'nin ve Müslim'in kitaplarından daha nurludur ve aydınlık saçıcıdır." dediğini duydum. Kendisine, niçin böyle dediğini sorduğumda şu cevabı verdi: "Çünkü Buharî'nin ve Müslim'in kitaplarından tam olarak yararlanabilmek için kişinin hadis ilmini tam olarak bilmesi gerekir. Tirmizî'nin kitabına gelince o, kitabındaki hadisleri şerhedip açıklamıştır. Bu nedenle fıkıhçı olsun hadisçi olsun başkası olsun herkes bu kitaptan yararlanabilir."» Ben derim ki: Tirmizî'nin durumundan öyle anlaşılıyor ki o, hadis ilmini öğrenmek, hadis toplamak için seyahatlar yapıp hadis dinledikten, yazdıktan, müzakere yapıp tartışmalarda bulunduktan ve tasnifat yaptıktan sonra gözlerini kaybetmiştir. Sahih ve meşhur rivayete göre o bu senenin receb ayında, kendi şehri olan Tirmiz'de vefat etmiştir. Doğrusunu Allah bilir. [\[14\]](#)

Hicretin İkiyüzsekseninci Senesi

Bu senenin muharrem ayında Mutedid, kendisine sığınıp eman almış zenci komutanlarından birini öldürdü. Bunun adı Seleme olarak biliniyordu. Anlatıldığına göre Seleme, kendisinin dahi tanımadığı bir adam için halkı bey'ata davet etmiş, toplumu fesada sürüklemişti. Hilafet makamına çağırılmış ve suçunu ikrar etmesi, kendisi için bey'at aldığı adamın adını vermesi istenilmiş. Fakat suçunu ikrar etmemiş ve adını söylemesini istedikleri adamı tanıtmamış, sonra da: "Eğer o adam şimdi ayaklarımın altında gizli olsa bile yine de adını size açıklamam." demişti. Bunun üzerine Mutedid emir vermiş, bir direğe bağlanmış, sonra ateşte vücudu kızartılmış, nihayet derisi dökülmüştü. Bundan sonra boynunun vurulmasını ve ağaca asılmasını ferman buyurmuştu. Bu hadise, muharrem ayının 7'sinde cereyan etmişti. Safer ayının başında Mutedid, Bağdat'tan harekete geçerek Musul'da bulunan Beni Şeyban kabilesinin üzerine gitti. Nobaz dağı yanında onları şiddetli bir tazyik altına aldı. Onları kırıp geçirdi. Mute-did'in yanında, şarkı söyleyerek develeri neşeyle yürüten bir adam vardı ki, bu sefer esnasında gecenin birinde Mutedid'e şöyle bir şarkı okumuştı: "Nobaz dağı yanındaki savaşı gördüğümde ağlamak istedim. Beni gördüğü zaman Rahman'a tekbir ve tehlil getirdim. Dedim ki: Senin gölgede, güven ve rahatlık içinde kendilerine ahitte bulunduğun kimseler nerede? Dedi ki: Gittiler, beni yerlerinde bıraktılar. Gece ve gündüzün akıp gitmesine karşı kim ebedi kalabilir?!" Bu senede Mutedid, Hulvan geçidinin genişletilip kolay geçit verir bir hale getirilmesini emretti. Bu iş için 20.000 dinar harcadı. İnsanlar o geçitten geçerken çok sıkıntı çekiyor ve zorlanıyorlardı. Bu senede Mutedid, Mansur Camii'nin Mansur Köşkü'yle birleştirilerek genişletilmesini emretti. Bu iş için de 20.000 dina harcadı. Mansur Köşkü, daha önce bu Mansur Camii'nin kible tarafında bulu-nuyordu. Bu iki bina arasında onyedı kapı açtı. Camiin kiblesinde bulunsun diye minber ve mihrabı mescide yöneltti.

Hatib Bağdadî dedi ki: «Mutedid'in azatlısı Bedir, Bedriye diye bilinen Mansur Köşkü'nün gölgeliklerini genişletti.» [\[15\]](#)

Bu Senede Bağdat'ta Hilafet Sarayının Yapılması

Bağdat'ta bu senede hilafet sarayını ilk olarak inşa ettiren Mute-did oldu. Abbasi hilafetinin sonuna kadar bu köşkte ilk ikamet eden de kendisi oldu. Bu köşk daha Önce Hasan b. Sehl'e aitti ve Haseni Kasrı adıyla biliniyordu. Daha sonra Hasan'm kız Boran'ın mülkiyetine geçti, Bu hatun, Me'mun'un eşiydi. Boran burayı tamir ettirdi. Mutedid, bu köşkten ayrılmasını kendisine

söyledi. O da bu isteği yerine getirdi. Boran, bu köşkün dağılıp pörsüyen ve çatlayan kısımlarını onardı. Çeşitli sergiler tefriş etti. Kendisine uygun cariyeye ve hizmetçileri yerleştirdi. Orada zamana göre depolanması uygun görülen iştah çekici yiyecekleri hazırlattı. Sonra köşkün anahtarlarını Mutedid'e gönderdi.

Mutedid köşke girdiğinde, gördüğü bu ihtişam karşısında dehşete kapıldı. Sonra kendisi de köşkü genişletti. İlaveler yaptı. Çevresine sur çekti. Köşkün alanı, Şiraz şehrinin yüzölçümü kadardı. Mutedid meydanı yaptırdı. Sonra Dicle kıyısında bir köşk inşa ettirdi. Bilahare Müktefi de o köşkün giriş kapısı üzerine muhteşem bir taç figürü yaptırdı. Muktedir hilafete geçince bu köşke çok büyük ilaveler yaptırdı. Ama bütün bunlardan sonra köşk yıkılıp harabeye döndü. Sanki orada kimseler yaşamamıştı. Köşkün kalıntıları meydanı ve Bağdat'ı tahrib eden Tatarların zamanına kadar kaldı. Tatarlar, Bağdat'taki hür kadınları ve erkekleri esir aldılar. Bu husus hicretin 656. senesi olaylarından bahsedilirken anlatılacaktır.

Hatib Bağdadî dedi ki: «Öyle anlaşılıyor ki Boran, bu köşkünü Mutedid'e değil de Mutemid'e hibe etmiştir. Çünkü Boran Mutedid'in zamanına kadar yaşamamıştır. Ne zaman vefat ettiği önceki sayfalarda anlatılmıştı.»

Bu senede Erdebil'de altı kez deprem meydana geldi. Şehrin evleri yıkıldı. Yüz ev bile ayakta kalmadı. Yıkıntılar altında 150.000 kişi can verdi. Innâ lillah ve innâ ileyhi râciûn (Doğrusu bizler Allah'a aidiz ve O'na dönücüleriz).

Bu senede Rey ve Taberistan şehirlerinin kaynak suları kurudu. Oyie ki, üç ölçek su bir dirheme satılır oldu. Fiyatlar ciddi yükseldi.

Bu senede İsmail b. Ahmed es-Samanî, Türk illerine gaza yaptı. Türklerin hükümdarının bulunduğu şehri fethetti. Aralarında karısı ve babasının da bulunduğu 10.000 kadar kişiyi esir aldı. Çok miktarda binek, eşya ve malları ganimet edindi. Her süvarinin payına 1.000 hera ganimet düştü.

Bu senede Ebu Bekr Muhammed b. Harun b. İshak el-Abbasî insanlara haccettirdi.

Bu senede meşhur şahsiyetlerden Şafiî fıkıhçısı ve ibadeti, zahid-V& ile tanınmış Ahmed b. Seyyar b. Eyyüb, Bağdatlı Ahmed b. Ebi fıran, Musa b. İsa Ebu Cafer vefat ettiler. Ahmed b. İmran, Hanefi-i rin büyük âlimlerindendi. Ebu Cafer et-Tahavî'nin hocası Muham-led b. Semmaa'dan fıkıh öğrendi. Âmâ idi. Ali b. Ca'd'dan ve diğerlerinden hadis dinledi. Mısır'a geldi Ezberlediği hadisleri orada okudu. Bu senenin Muharrem ayında Mısır'da vefat etti. "Tarih-i Mısır" adlı eserde İbn Yunus, onun sika bir ravi olduğunu söylemiştir. [\[16\]](#)

Ahmed B. Muhammed B. İsa B. Ezher

Vasıt kadısı idi. "Müsned" adlı eserin sahibidir. Müslim b. İbrahim, Ebu Seleme et-Tebuzekî, Ebu Naim ve Ebu Velid'den ve başka birçok kimselerden rivayetlerde bulunmuştur. Sebatkâr, sika bir ravi idi. Muhammed b. Hasan'm arkadaşı Ebu Süleymar el-Cüzcanî'den fıkıh öğrendi. Mutez'in hilafeti zamanında Bağdat'ın doğu yakasında kadılık yaptı.

Muvaffak hilafete geçince, ondan ve Kadı İsmail'den, ellerinde vakıf olarak bulunan yetim mallarını kendisine vermelerini istedi. Kadı İsmail bu emri hemen yerine getirdi, fakat Ahmed b. Muhammed b. İsa emri hemen yerine getirmedi. Yanında bulunan malları, reşid olduğu kanaatine vardığı yetimlere teslim etti. Sonra bu mallar kendisinden yine istenilince: "Benim yanımda yetim malı yoktur. Bütün malları sahiplerine teslim ettim." dedi. Bunun üzerine kadılıktan azledildi. O da evine kapandı. Bu senenin zilhicce ayında vefat edinceye kadar evinde ibadetle meşgul oldu. Vefatından sonra adamın biri kendisini rüyasında görmüştü. Şöyle ki: O, Rasûlullah (s.a.v.)'ın huzuruna girmiş, Rasûlullah (s.a.v.) kalkıp onunla musafaha yapmış ve gözlerinin arasını öpmüş ve: "Sünnetim ve eserimle amel eden kimseye merhaba!" demişti.

Bu senede babasının gece meclisinde bulunan Cafer b. Mutedid, Muvaffak'ın azatlısı Raşid (Dinever şehrinde vefat etti cenazesi Bağdat'a getirildi.), Bişr el-Merisi'nin Cehmiye mezhebine ait tevilleri ve ^d'atlarına reddiye olarak bir eser yazan ve "Tabakatü's-Şafiyye" adlı kitapta kendisinden bahsettiğimiz Osman b. Said el-Darimî, büyük ^mutanlardan hadim Mesrur, yine bu senenin ramazan ayında Mu-ğad b. İsmail et-Tirmizî (Güzel eserlerin sahibiydi.), şeyhimiz meşhur hadisçi Hilal b.

Mualla vefat ettiler. Hilal'in rivayet ı hadislerden bazıları bize ulaşmıştır. [\[17\]](#)

Nahivcilerin Üstadı Sibeveyhî

Bir rivayette anlatıldığına göre o, hicretin 277. senesinde vefat etmiştir. Hicretin 288., 261. ve 274. senesinde vefat ettiğine dair muhtelif rivayetler vardır. Doğrusunu Allah bilir.

Sibeveyhî'nin asıl adı, Ebu Bişr Ömer b. Osman b. Kanber'dir. Beni Haris b. Ka'b kabilesinin müttelikidir. Rebi b. Ziyad el Harisi el-Basri'nin müttelik olduğu da söylenir. Yakışıklılığı, yanaklarının pembeliği nedeniyle kendisine Sibeveyhî adı verilmişti. Yanakları elmayı andırıyordu. "Sibeveyh" kelimesi de Farsçada "elma kokusu" demektir. Sibeveyh, meşhur ve büyük âlimlerdendir. Kendi zamanından günümüze kadar nahivcilerin üstadıdır. Bütün insanlar onun nahiv ilmine dair yazdığı meşhur kitabından yararlanırlar. Bu kitabı birçok kimse tarafından şerhedilmiştir, ama onu bütün incelikleriyle anlayanlar çok azdır.

Sibeveyhî, bu ilmi Halil b. Ahmed'den öğrendi. Onun derslerine devam etti. O derse gelirken, Halil: "Bıkmayan ziyaretçiye merhaba." derdi. Sibeveyhî ayrıca İsa b. Ömer, Yunus b. Habib, Ebu Zeyd el-Ensârî, Ebü'l-Hattab el-Ahfeş el-Kebir'den ve

daha başkalarından da dersler aldı.

Kisaî'nin, Harun Reşid'in oğlu Emin'e hocalık yaptığı zamanda Basra'dan Bağdat'a geldi. Halife onları bir araya getirdi. Nahi meselelerinden bazıları üzerinde tartıştılar. Neticede Kisaî şöyle demişti: «Arapların şöyle bir sözü vardır: "Ben zenburun bal arısından daha şiddetli ısırıldığını zannederdim ama, sonunda anladım ki zenbur ile bal arısı aynı şeylermiş."»

Sibeveyhî dedi ki: "Benimle bedeviler arasında öyle münasebetler ve benzerlikler meydana geldi ki, Arap olmayıp da Araplar arasına katılan kimselerden hiçbiri için bu gerçekleşemez."

Emin, üstadı Kisaî'ye yardımcı olmak istedi. Bu hususu bedevilerden birine sordu. O da Sibeveyhî'nin dediklerini doğruladı. Emin bu durumdan hoşlanmadı ve Sibeveyhî'ye dedi ki: "Kisaî, senin aksini söylüyor." Sibeveyhî de: "Dilim, onun dediklerini söylemek hususunda bana itaat etmiyor." dedi. Emin dedi ki: "Gelip Kisaî'nin sözünü doğrulamamı istiyorum." Sibeveyhî ona itaat etti. Oturum, Kisaî'nin doğru söylediğine dair bedevinin şahitlik etmesiyle son buldu.

Sibeveyhî, hatayı kendinde buldu ve onların kendisine karşı cephe aldıklarını anladı. Bağdat'tan göçtü, Şiraz'a bağlı Beyde köyünde vefat etti. Zayıf bir rivayette anlatıldığına göre o bu köyde doğmuş ve bu senede Sare şehrinde vefat etmiştir. Hicretin 277. senesinde, 288. senesinde, 291. senesinde, 294. senesinde vefat ettiğine dair muhtelif rivayetler de vardır. Doğrusunu Allah bilir. Vefatı sırasında kırk küsur yaşındaydı. Otuziki sene. yaşadığına dair zayıf bir rivayet daha vardır. Doğrusunu Allah bilir.

Mezarının üzerinde şu beyitlerin yazılı olduğu rivayet edilmiştir:

"Uzun süren ziyaretlerden sonra dostlar gittiler, ziyaretgah uzakta kaldı. Seni mezara teslim ettiler ve dağılıp gittiler. Seni en ıssız çölde yalnız başına bıraktılar.

Seninle dostluk ve arkadaşlık yapmadılar, sıkıntıyı gidermediler. Allah'ın hükmü yerine geldi; sen de mezara gömüldün.

Dostların senden yüz çevirip gittiler." [\[18\]](#)

Hicretin İkiyüzseksenbirinci Senesi

Bu senede Müslümanlar, Bizans'a girdiler. Ganimetler elde ederek salimen geri döndüler.

Bu senede Rey ve Taberistan'daki suların çekilmesi son safhaya geldi. Buralarda fiyatlar cidden yükseldi. İnsanlar kıtlığa düştüler. Öyle ki birbirlerini yemeye başladılar. Kişi kendi oğlunu ve kızını yemek mecburiyetinde kalıyordu. innâ lillah ve innâ ileyhi râciûn (Doğrusu bizler Allah'a aidiz ve O'na dönücüleriz.).

Bu senede Mutedid, Hamdan b. Hamdun'un elinde bulunan Mardin kalesini kuşatıp zorla fethetti. Oradaki eşyaları ganimet edindi. Sonra tahrib edilmesini emretti ve yıktırdı.

Bu senede Mısır diyarının sultanı Humaraveyh'in kızı Katrünne-dâ, büyük bir alayla ve beraberinde getirmiş olduğu çok miktardaki çeyizle Bağdat'a geldi. Anlatıldığına göre çeyizinde gümüşten, kumaştan ve diğer sayılamayacak şeylerden ayrı olarak 100 altın havan vardı; Bütün bunlardan başka babası, Mısır'da bulunmayıp Irak'ta bulunan ve ihtiyaç duyduğu şeyleri satın alması için 1.500.000 dinar gondei inişti.

Bu senede Mutedid, Cebel ülkesine gitti. Oğlu Ali el-Müktefi'yi Rey, Kazvin, Azerbaycan, Hemedan ve Dinever valiliklerin atadı. Kâtipliğine ae Ahmed b. Asbağ'ı verdi. Ömer b. Abdülaziz b. Ebi Dü-lefi de İsfahan, Nihavend ve Kerh valiliğine atadı. Sonra Bağdat'a döndü.

Bu senede Muhammed b, Harun b. İshak, insanlara haccettirdi.

Ecfer mıntıkasında hacılar şiddetli bir yağmura yakalandılar ve Çocukları boğuldu. Öyle ki bir kişi, kumlar içinde boğuluyor, hiç kimse onu kurtaramıyordu.

Bu senede meşhur şahsiyetlerden İbrahim b. Hasan b. Düzeyi ve-at etti. Hadis hafızı ve çeşitli kitapların müellifi idi. Bı kitapların aii kiri, Sıfın Savaşım anlatan hacimli bir kitaptır. Ahmed b. Muhammed et-Tâî de cemaziyelevvel ayında Küfe şehrinde vefat etti.

Bu senede vefat eden meşhur şahsiyetler arasında İshak b. İbrahim de vardı: [\[19\]](#)

İshak B.İbrahim

İbn Cîlî adıyla tanınır. Hadis dersleri aldı. İnsanlara hadislerle fetva verirdi. Zekâ ve hafıza sağlamlılığıyla nitelenirdi.

Bu senede Ebu Bekir b. Ebi'd-Dünya da vefat etmişti. [\[20\]](#)

Ebu Bekir Abdullah B. Ebi'd-Dünya El-Kureşî

Beni Ümeyye'nin azatlısıdır. Asıl adı, Abdullah b. Muhammed b. Ubeyd b. Süfyan b. Kays Ebu Bekir b. Ebi'd-Dünya'dır. Hadis hafızıdır. Her ilimde eseri vardır. Faydalı, yaygın ve meşhur birçok eserleri bulunmaktadır. Eserlerinin sayısı 100'ü geçmektedir. Hatta 300'e yakın eser verdiği söylenmiştir. Daha fazla sayıda veya daha az sayıda eseri olduğuna dair çeşitli rivayetler vardır. İbrahim b. Münzir el-Hizamî, Halid b. Harraş, Ali b. el-Ca'd'dan ve diğer bazı kimselerden ders aldı Mutedid'in eğitimci idi. Mutedid'in oğlu ve Müktefi Billah lakabını alan Ali'nin de eğitimci idi. Günlük onbeş dinar ücret alırdı. Doğru sözlü, mürüvvet sahibi, hafızası sağlam bir hadis hafızı idi. Lâkin Salih b. Muhammed Hazre, onu şu sözleriyle eleştirmiştir: "O, Muhammed b. İshak el-Belhî denen adamdan rivayetlerde bulunmuştur. Oysa Muhammed b. İshak yalancısıdır Meşhur şahsiyetlere isnadda bulunur, sözler uydurur ve münker hadisler rivayet eder." İbn Ebi'd-Dünya şiir de yazardı. Bir gün arkadaşları, yanlarına gelmesi için onu beklemekteydiler. Fakat yağmur yağdı gidişine engel oldu. O da onlara şu satırları yazıp gönderdi:

"Ey dostlarım; gözüme ve kulağıma yemin ederim ki sizi görmeyi arzuluyorum.

Sizi nasıl unutabilirim. Kalbim sizin yanınızdadır ama şu yağmur aramıza bir engel olarak girdi."

Ebu Bekir Abdullah b. Ebi'd-Dünya, bu senenin cemaziyelevvel ayında yetmiş yaşında vefat etti. Kadı Yusuf b. Yakub, cenaze namazını kıldırdı. Şaniziye'de defnedildi. Allah ona rahmet etsin

Bu senede vefat eden meşhur şahsiyetler arasında Abdurrahman b. Amr ile Ebu Zür'a el-Basri ed-Dımişkî de bulunmaktadır Ebu Zür'a, büyük bir hadis hafızıydı. İbnü'l-Mevaz adıyla meşhur olmuş-

tu- Malikî fıkıhçısıydı. Malikî mezhebine dair ihtiyaratı vardır. Bunlardan biri, namaz kılarken Rasûlullah (s.a.v.)'a salat-ü selam getirmenin vacip olduğuna dair görüşüdür. [\[21\]](#)

Hicretin İkiyüzseksenikinci Senesi

Bu senenin rebiyülevvel ayının 5'inde, sah günü Mutedid, zevcesi Humaraveyh'in kızı Katrünnedâ ile gerdeğe girdi Katrunnedâ, Bağdat'a amcası ve İbnü'l-Cessas ile birlikte gelmişti. Halife Mutedid o zaman Bağdat'ta değildi. Daha sonra gelip onunla gerdeğe girdi. Bu gün, görülmeye değer bir gündü. Kalabalığın çokluğundan ötürü insanlar sokaklardan geçmekten menedilmişlerdi.

Bu senede Mutedid, daha önce nevruz günlerinde ateş yakmalarına, su dökmelerine gibi Mecusilerin davranışlarına benzer davranışlarda bulunmalarına müsaade edilen halkı bu tür davranışlarda bulunmaktan menetti. Çiftçilerin hediyelerinin bu gün çalışmayan kimselere verilmesini menetti ve bu işi haziranın II'ine erteledi. Haziranın II'ine bu nedenle "Mutedid'in nevruzu" denildi. Bu karar bütün beldelere mektupla bildirildi.

Bu senenin zilhicce ayında İbrahim b. Ahmed el-Mazeraî, Dımişk'tan Bağdat'a geldi. Halifeye, Humaraveyh'in, hizmetçiler tarafından yatağında boğazlandığını ve yerine oğlu Haneş'i geçirildiğini, sonra onu da öldürüp evini yağmaladıklarını bildirdi. Haneş'ten sonra da Humaraveyh'in diğer oğlu Harun'u geçirdiklerini, Harun'un her sene halifeye 1.500.000 dinar vermeyi taahhüd ettiğini söyledi. Mutedid de bunu tasdik etti.

Müktefi hilafete geçince, Harun'u azletti. Yerine Muhammed b. Süleyman el Vasıkî'yi atadı. Tolonilerin mallarını tasfiye etti. Bu da onların son dönemi oldu.

Bu senede Ahmed b. Tolon'un kölesi Lü'lül hapisten salıverildi. Bir zaman insanların en zengini, en şerefli, en itibarlı iken çok al-, çalmış ve zelil olmuş bir halde Mısır'a döndü.

Bu senede insanlara önceki senelerin hac emiri haccettirdi.

Bu senede meşhur şahsiyetlerden Ahmed b. Davud Ebu Hanife ed-Dineverî vefat etti. Lügat âlimiydi. "Kitabun-Nebat" adlı eserin sahibidir. [\[22\]](#)

Bu senede İsmail b. İshak da vefat etti.

İsmail B. İshak

İsmail b. İshak b. İsmail b. Hammad b. Zeyd Ebu İshak el-Ezdî. Kd idi. Basralı idi, ama Bağdat'ta büyüdü. Müslim b. İbrahim, Muhammed b. Abdullah el-Ensârî, Ka'nebî ayrıca Ali b. el-Medinî'den dersler aldı. Hafız, fakih bir kimse olup Malik mezhebine mensuptu. Eserler derleyip tasnif etti. Tefsir, hadis, fıkıh ve diğer ilimlerle ilgili birçok eserleri de şerhetti. Mütevekkil'in hilafeti zamanında Suvar b. Abdullah'tan sonra kadılığa tayin edildi. Sonra azledildi. Bir süre sonra tekrar kadılığa iade edildi ve kadıların lideri oldu. Bu senenin zilhicce ayının bitimine sekiz gün kala, çarşamba gecesini ani bir ölümle vefat etti. Seksen yaşını aşmıştı. Allah ona rahmet etsin.

Bu senede vefat eden tanınmış şahsiyetler arasında meşhur "Müsned'm sahibi Haris b. Muhammed b. Ebi Üsâme ve Humara veyh b. Ahmed b. Tolon da vardı. [\[23\]](#)

Humaraveyh B. Ahmed B. Tolon

Babası Ahmed'den sonra hicretin 271. senesinde Mısır diyarının yönetimine geçti. Muvaffak'ın zamanında Mutedid onunla Remle'de savaşmıştı. Said mıntıkasında savaşmış olduğu da söylenir. Bu husus önceki kısımlarda anlatılmıştı. Daha sonra Mutedid halifelige geçince Humaraveyh'in kızıyla evlendi ve ikisi dost oldular. Bu senenin zilhicce ayında hadım hizmetçilerden biri Humaraveyh'e suikast yaptı. Onu yatağında boğazladı. Çünkü Humaraveyh onu kendi cariyelerinden biriyle fuhuş yapmakla itham etmişti. Böylece Humaraveyh otu-ziki yaşında vefat etti. Kendisinden sonra yerine oğlu Harun b. Humaraveyh geçti. Tolonî sülalesinin sonuncu hükümdarı oldu.

İbnü'l-Esir'in anlattığına göre Osman b. Said b. Halid Ebu Said ed-Darimî, bu senede vefat etmiştir. Bu zat Şafî mezhebin mensuptu. İmam Şafî'nin arkadaşı Buvaytî'den fıkıh öğrendi. Doğrusunu Allah bilir.

Yemen hükümdarı Fadl b. Yahya b. Muhammed b. Müseyyeb b. Musa b. Züheyr b. Yezid b. Keysan b. Badam'ın bu senede vefat ettiğini önceki sayfalarda anlatmışızdır. Badam, Peygamber (s.a.v.)'in sağlığında Müslüman olmuştu.

Bu senede Ebu Muhammed eş-Şa'ranî de vefat etti: [\[24\]](#)

Ebu Muhammed Eş-Şa'ranî

Edebiyatçıydı, fakihdi, âbid ve hafız bir kimseydi. Hadis ilmini öğrenmek için çeşitli yerlere seyahatlar yaptı. Yahya b. Main'in Öğrencisiydi. Cerh ve ta'dil ile diğer konularda kendisinden faydalı bilgiler nakletti. Ahmed b. Hanbel, Ali b. el-Medinî, Halef b. Hişam el-Bezzar'dan da ilim tahsil etti. Lügat ilmini İbn Arabi'den öğrendi. Sika bir ravi idi. Güvenilir büyük bir şahsiyeti.

Bu senede vefat eden meşhur şahsiyetler arasında Muhammed b. jfasım da bulunmaktadır: [\[25\]](#)

Muhammed B. Kasım B. Hallad

Muhammed b. Kasım b. Hallad Ebü'l-Aynâ el-Basrî. Âmâ idi. Şair edip, belagath bir âlim kişiydi. Lügatçıydı. Asmaî'nin talebesiydi. Künyesi, Ebu Abdillah idi. Kendisine Ebü'l-Aynâ denilmesinin sebebi suydı: "Ayna" kelimesinin ismi tasgiri sorulduğunda: "Bunun ismi tasgiri, Uyeyna'dır." demişti. Edebiyat, hikâyeler ve güzel vecizelerle ilgili tam bir bilgisi vardı.

Hadise gelince, bu hususta az bir bilgiye sahipti. [\[26\]](#)

Hicretin İkiyüzseksenüçüncü Senesi

Bu senenin muharrem ayında Mutedid, Harici Harun eş-Şarî ile savaşmak üzere Bağdat'tan çıkıp Musul'a gitti. Yapılan savaşta Harun'u ele geçirdi ve adamlarını bozguna uğrattı. Bu durumu Bağdat'a bir mektupla bildirdi. Halife Mutedid Bağdat'a döndüğünde Harun eş-Şarî'nin idam edilmesini emretti. O, Sufrilerdendi. İdam edilirken Harun şöyle demişti: "Müşrikle hoşlanmasalar da hüküm ancak Allah'ındır."

Hasan b. Hamdan, bu savaşta halifenin safları arasında Haricilere karşı savaştı. Halife de babası Hamdan b. Hamdun'u Mardin kalesini zaptedişinden bu yana zindanda tuttuğu halde- zindandan salıverdi ve ona kaftan giydirdi, ihsanda bulundu.

Bu senede halife Mutedid, memleketin her bir yanına ferman gönderdi, Kadı Ebu Hazim'in fetvasına dayanarak miras taksimatında farz sahiplerinden arta kalan malın, ölünün asabesi olmaması durumunda zevilerhama verilmesini bildirdi. Ebu Hazim, fetvasında Şöyle demişti: "Bu hüküm, Zeyd b. Sabit dışında bütün sahabelerin ittifakı ile verilen bir hükümdür. Ancak Zeyd b. Sabit, bu durumda arta kalan mirasın beytülmalaya verilmesi gerektiği görüşüne kail olmuştur."

Bu fetvasında Kadı Ebu Hazim'e, Ali b. Muhammed b. Ebi's-Şe-varib de muvafakat etmişti. Kadı Yusuf b. Yakub ise her ikisine muhalefet etmiş ve Zeyd b. Sabit'in görüşünü benimsemişti. Fakat halife Mutedid, Kadı Yusuf b. Yakub'a iltifat etmedi ve bu sözünü nazar-ı kibara almayıp Ebu Hazim'in fetvasını geçerli kıldı. Ama bununla be-faber, Yusuf b. Yakub'u Bağdat'ın doğu yakası kadılığına atadı. Ona ^i kaftanlar giydirdi. İbn Ebi's-Şevarib'e muvafakat ettiğinden ötürü Ebu Hazim'i birçok yerlerin kadılıklarına tayin etti ve kıymetli kaftanlar giydirdi.

Bu senede Müslümanlarla Bizanslılar arasında esir değişimi yapıldı. Böylece Bizanslıların elinde bulunan 2.504 esir kurtarıldı.

Bu senede Slavlar, Rumları Konstantiniye'de kuşatma altına aldılar. Bizans imparatoru, elinde bulunan Müslüman esirlerder yardım istedi. Onlara çok miktarda silah verdi. Müslüman esirler onlarla birlikte Slavlara karşı savaşa çıktılar ve Slavları hezimete uğrattılar. Sonra Bizans imparatoru elinde bulunan bu Müslüman esirlerin suikastından korktu. Onları çeşitli memleketlere gönderip dağıttı.

Bu senede Amr b. Leys, bazı işleri için Nisabur'dan çıktı. Yerine Rafi' b. Herseme'yi vekil bıraktı. Rafi' de Nisabur camilerinin minberlerinde halkı, Muhammed b. Zeyd el-Muttalibî'ye, ondan sonraki dönem için de oğlunun veliahtlığına bey'ata

davet etti. Amr, geri döndü ve onu Nisabur'da kuşatma altına aldı. Kuşatmayı sürdürdü. Nihayet onu Nisabur'dan çıkardı ve şehir kapısında öldürdü.

Bu senede halife Mutedid, Ömer b. Abdülaziz b. Ebi Dülef le savaşması için veziri Ubeydullah b. Süleyman'ı harekete geçirdi. Vezir, Ömer b. Abdülaziz'e ulaşınca Ömer kendisinden eman diledi. Vezir aman verdi ve onu yakalayıp beraberinde halifeye götürdü. Komutanlar kendisini karşıladılar, halife de kaftan giydirip ihsanda bulundu.

Bu senede meşhur şahsiyetlerden İbrahim b. Mehran Ebu İshak es-Sakafi es-Sirac en-Nisaburî vefat etti. İmam Ahmed b. Hanbel, bu zatın evine gidip gelirdi. Kendisi Bağdat'ın batı yakasında Katiatür-rebi mıntıkasında ikamet ederdi. İmam Ahmec b. Hanbel'e halı serer, yanında iftar ettirirdi. Güvenilir, âbid, âlim ve sika şahsiyetlerdendi. Bu senenin safer ayında vefat etti. Bu senede vefat eden meşhur şahsiyetler arasında İshak b. İbrahim b. Muhammed b. Hazim Ebü'l-Kasım el-Cîlî d bulunmaktadır. Bu, daha önceki senelerde adı geçen İshak b. İbrahim'den başka bir şahıstır. Davud b. Amr'dan, Ali b. Ca'd'dan ve birçok kimselerden ders adı. Darekutnî, onu gevşek buldu ve: "Bu, kuvvetli biri değildir." dedi. Bu senede seksen yaşına ayak basmak üzereyken vefat etti.

Bu senede vefat eden meşhur şahsiyetler arasında Ebu Muhammed Sehl b. Abdullah b. Yunus et-Tüsterî de bulunmaktadır. Bu zat, mutasavvıf imamlardandı. Zünnun el-Mısırî ile görüştü. Bunun güzel sözlerinden biri şudur:

"Dün öldü, bugün can çekiyor, yarın ise henüz doğmamıştır."

Şairlerden biri de buna benzer şöyle bir söz söylemiştir:

"Geçen geçmiştir artık, beklenen ise henüz gelmemiştir. Sadece içinde bulunduğun şu an, senin için önemlidir."

Sehl, Muhammed b. Suvar'dan ders aldı. Anlatıldığına göre Sehl, hicretin 273. senesinde vefat etmiştir. Doğrusunu Allah bilir. Bu senede vefat eden meşhur şahsiyetler arasında hadis ilmini öğrenmek için çeşitli yerlere seyahatlerde bulunan Abdurrahman b. Yusuf b. Said b. Harraş Ebu Muhammed Hafız el-Mervezî de bulunmaktadır. Bu zat hadis hafızlarından, cerh ve ta'dilde söz sahibi olanlardandı. Kendisinde biraz Şîilik bulunduğu söylenir. Doğrusunu Allah bilir.

Hatib Bağdadî, onun şöyle dediğini rivayet etmiştir: "ilim tahsili için yaptığım seyahatların bazısında çok susadığımdan ötürü beş kez idrarımı içmek zorunda kaldım."

Bu senede vefat eden meşhur şahsiyetler arasında Ali b. Muhammed b. Ebi-ş-Şevarib ile Samarra kadısı Basralı Abdülmelik el-Ümevî de bulunmaktadır. Abdülmelik, bir süre kadi'l-kudatlık görevini de yürütmüştü. Ebü'l-Velid'den, Ebu Amr'dan ve Havsî'den dersler aldı. Neccad, İbn Said ve İbn Kani' de kendisinden ders alıp hadis dinlediler. İnsanlar ondan çok bilgile

naklettiler. [\[27\]](#)

Şair İbn Er-Rumî

Bir şiir divanı vardır. Asıl adı, Ali b. Abbas b. Cüreyc Ebü'l-Ha-san'dır. Fakat İbn er-Rumî mahlasıyla tanınmıştır. Abdullal b. Cafer'in azatlısıdır. Meşhur şairlerdendir. Şiirinden bazı örnekler sunalım:

"Cimrileri övdüğün zaman sen başkalarında bulunan fazileti onlara hatırlatmış oluyorsun.

Böylece onlara uzun bir keder ve hasreti hediye etmiş oluyorsun. Bu durumda sana azık vermeseler yeridir."

"Zaman sana sağlık şalvarını giydirirse,

Lezzetli ve tatlı gıdalardan da mahrum kalmazsan,

Artık lüks içinde yaşayanlara imrenme.

Çünkü zaman onlara ne kadar giydiriyorsa bir o kadarını da çe-
ahyor onlardan."

Senin ne kadar dostun varsa o kadar da düşmanın vardır. Şu

çok fazla dost edinme. Hastalığın ve dertlerin çoğu, demekten veya içmekten olur. Yarın dostun apaçık bir düşmana dönüşürse, "Unu yadırgama, çünkü işler devamlı değişir.

Eğer çok şey senin hoşuna gidiyorsa,

Çoklarıyla dostluk yapmak, doğruluktandır.

Ama senin çok gördüğün şey nadirdir.

Mutlaka elbise giyiş kurtlarla karşılaşırsın.

Şu halde çoklarından uzak dur.

Nice çoklar var ki insanı tiksindirir.

Nice az da var ki insanın hoşuna gider.

Büyük su gölleri ayıplanacak bir şey değildir.

Ama az ve tatlı su ile de insan susuzluğunu giderebilir."

"Atadan gelme asaletin bir faydası yoktur. Kişi ancak kazandığı şeyle asalet sahibi olur.

Beni ancak yaptığım işlerden ötürü cezalandır.

Ama şerefın soy gibi atadan oğula geldiğini de sanma.

Kişi ancak yaptığı iyi şeylerle lider ve efendi olabilir.
Aksi takdirde birçok şerefli ve asil babalarını, dedelerini saysa da o asil olamaz.
Dal, her ne kadar meyve veren bir kökten gelmekteyse de meyvesi yoksa,
İnsanlar onu odun sayarlar.
Şerefli kimseler, yüksek şahsiyetleri ile şeref elde edebilirler.
Yoksa annelerini ve babalarını söyleyerek şerefli olamazlar."
"Kalbim hasta tarafından, şikâyetçi ve hastadır.
Kendisine şikâyetle bulunduğum zat merhametli ise kalbimin hastalığını söylüyorum ona.
Onun yüzünde ebedi bir parlak gündüz vardır.
Onun saçlarında da kapkaranlık bir gece vardır.
O yönelip geldiğinde sanki dolunay parlıyor.
Yürürken de sanki dal sağa sola salmıyor.
Seslenince de geyik gibi seslenir.
Gözlerim onunla mutlu oldu ve tatlılığı uzadı.
Nice azap ve işkence var ki onu mutlu kimseler işlerler.
Baktın, gönüle yöneldin, okunu gönüle vurdun.
Sonra o ok benim tarafıma yöneldi, nerdeyse can verecektim.
Vay halime, bir bakarsa eğer yüzünü çevirip gittiğinde oklar isabet ederler. Onların darbeleri çok acı verir.
Ey kamımı mubah sayan ve bana acımayı yasaklayan;
Senin mubah kılışın ve yasaklayışm adilane değildir."
"Görüşleriniz, yüzleriniz, kılıçlarımız,
Olaylarda söz sahibidirler; yıldızlar menettikleri zaman.
Bunların hidayet yolu için bir nevi işaret oldukları biliniyor. Bunlar kandildir, karanlığı aydınlatırlar. Diğerleri ise şeytanlara atılan taşlardır."
Anlatıldığına göre İbnü'r-Rumî, hicretin 221. senesinde doğmuş ve bu senede vefat etmiştir. Bundan bir sene sonra veya hicretin 276. senesinde vefat ettiğine dair muhtelif rivayetler vardır.
Ölüm sebebinin şu olduğu anlatılır: Mutedid'in veziri Kasım b. Abdullah, bunun hicvinden ve dilinden korkuyordu. Adamır birine tenbihleyerek huzurunda ona zehirli bir şey yedirmesini istedi. İb-nü'r-Rumî, zehirli nesneyi yeyince zehirlendiğini anladı, meclisi ter-ketmek üzere kalktı. Vezir Kasım: "Nereye gidiyorsun?" diye sorunca: "Beni gönderdiğin yere gidiyorum." cevabım verdi. Vezir Kasım: "Babama selam söyle." deyince İbnü'r-Rumî: "Ben, Cehennem'e gitmiyorum; orada işim yok." diye karşılık verdi.
Bu senede vefat eden meşhur şahsiyetler arasında Muhammed b. Süleyman b. Harb Ebu Bekir el-Bağendi el-Vasıtî de vardır
Bu zat, hadis hanzlarındandı. Ebu Davud kendisine hadis sorardı. Buna rağmen onu eleştirmişler, zayıf bir hadisçi olduğunu söylemişlerdir.
Bu senede vefat eden meşhur şahsiyetlerden biri de Muhammed b. Galib b. Harb Ebu Cafer ed-Dabbî'dir. Bu zat, Tenhan lakabıyla tanınırdı. Süfyan'dan, Kebisa'dan ve Ka'nebî'den hadis dinledi. Sika ravilerdendir. Darekutnî, onun bazan hatı yaptığım söylemiştir. Bu senenin ramazan ayında, doksan yaşında vefat etti. [\[28\]](#)

Şair Buhtürî

Meşhur divanın sahibidir. Asıl adı, Velid b. Ubade'dir ya da İbn Ubeyd b. Yahya Ebu Abbad et-Tâî olduğu söylenir. Aslı Menbic'ten-dir. Bağdat'a geldi. Halife Mütevekkil'i ve reisleri övdü. Medhiyeleri-nin mersiyelerinden daha iyi olduğu söylenir. Bunun sebebi kendisine sorulduğunda şöyle cevap vermişti: "Medhiye, bir şeyler ümid et-mek üzere yazılır. Mersiye ise vefa borcunu ödemek üzere yazılır ki ikisi arasında çok fark vardır."
Şiirlerini Müberred, İbn Dürüstveyh ve İbn Merzüban rivayet etmişlerdir. Kendisine: "Ebu Temam'm senden daha yüksek bir şair olduğunu söylüyorlar." dediklerinde: "Ebu Temmam olmasaydı ben ekmek yiyemezdim. Ebu Temmam bizim üstadımızdır." demişti.
Buhtürî; güçlü, fasih ve belagat sahibi bir şairdi. Asıl memleketi an Menbic'e döndü ve bu senede orada vefat etti. Bundan sonraki enede vefat ettiğine dair zayıf bir rivayet de vardır. Vefatında sekse yaşındaydı. [\[29\]](#)

Hicretin İkiyüzseksendördüncü Senesi

Bu senenin muharrem ayında Rafi b. Herseme'nin kesik başı Bağdat'a getirildi. Halife, bu kesik başın Bağdat'ın doğu yakasında Öğleye kadar, batı yakasında da geceye kadar bir sütuna dikilmesini emretti.

Bu senenin rebiyülevvel ayında halife, Muhammed b. Yusuf b. Yakub'a kaftan giydirdi ve İbn Ebi's-Şevaribm ölümünden beş ay ve birkaç gün sonra onun yerine kadı olarak tayin etti. Bu beş aylık süre zarfında Ebu Cafer el-Mansur şehrinin kadılığı boş kalmıştı.

Bu senenin rebiyülahır ayında Mısır'da şiddetli bir karanlık oldu, ufukta da bir kızarıklık görüldü. Öyle ki, kişi, arkadaşınır yüzüne bakıyor, yüzünün aşırı derecede kırmızı renge büründüğünü görüyordu. Duvarlar da aynı şekilde kırmızı renge bürünmüşlerdi. O gün ikindiden geceye kadar o halde beklediler. Sonra çöle çıkarak Allah'a yalvarıp yakarmaya başladılar. Nihayet Cenâb-ı Allah bu karanlığı ve kızarıklığı üzerlerinden giderdi.

Bu senede halife Mutedid, Ebu Süfyan oğlu Muaviye'nin minberlerde lanetlenmesine karar verdi. Veziri Abdullah b. Vehb onu bundan sakındırdı ve şöyle dedi: "Halk ona rahmet dilerken ve sokaklarında, pazarlarında camilerinde ondan memnuniyetlerim dile getirirken böyle yapacak olursan kalben bunu protesto ederler."

Mutedid onun bu uyarısına iltifat etmedi ve bu emri verdi. Fermanın altını imzalayıp Muaviye'yi lanetlemeleri için hatiplere gönderdi. Bu fermanında Muaviye'nin ve oğlu Yezid'in kötülüklerini anlattı. Emevilerden bir grubu da yerdı. Bu hususta bazı uydurma hadisler nakletti. Bu fermanı Bağdat'ın iki tarafında da okundu. Halk, Muaviye'ye rahmet okumaktan ve ondar memnuniyetlerini dile getirmekten menedildi.

Fakat vezir Abdullah b. Vehb, Mutedid'i bu yaptığından sakındır-maya yine devam etti ve söz arasında ona şöyle dedi: "Ey mü'minlerin emiri, senin bu yaptığını önceki halifelerden hiçbiri yapmamıştır." Vezir, halkı Talibilere rağbet ettirenlerdendi. Onlar için davetin kabul edilmesini isteyenlerdendi. Halife Mutedid, tahtına zarar gelmesinden korktuğu için kızarak da olsa bu işten vazgeçti. Cenâb-ı Allah, bu vezirin Hz. Ali'yi kafir sayan Nasibîlerden biri olmasını mukadder kılmıştı. Bu da Mutedid'in hatalarından biri olmuştu.

Halkın, kıssacıların, müneccimlerin, cedelcilerin etrafında toplanmamalarına dair bir emir yayınladı ve bu hususta halka duyuru yapıldı. Nevruz kutlamalarına dair hazırlıklara girişmemeleri emredildi. Ama daha sonra bu kutlamalar serbest bırakıldı. Halk, gelip geçenlerin üzerine su dökmeye başladı. Bu işi daha da ilerletip aşırıbklar yeltendiler. Öyle ki, askerlerin ve muhafızların bile üzerlerine su dökmeye başladılar. Bu da Mutedid'in hatalarından biri olmuştu.

İbn Cevzî dedi ki: Bu senede müneccimler kış mevsiminde yağacak olan çok miktardaki yağmurlardan, akacak sellerden ve nehirlerin kabarmasından ötürü ülkenin birçok yerlerinin sular altında kalacağını söyleyerek halkı korkuttular. Halk da bundan korktuğu için dağ başlarında kendilerine birer mağara edindiler. Ama Cenâb-ı Allah müneccimleri yalancı çıkardı ve bu sene çok az yağmur yağdı. Bu sene kadar az yağmur yağmış başka bir sene yoktu. Su kaynaklarındaki sular dibe çekildi, kurumaya yüz tuttu. Her tarafta insanlar kıtlığa maruz kaldılar. Öyle ki, Bağdat'ta ve diğer beldelerdeki insanlar defalarca yağmur duasına çıktılar.

Bu senede hilafet sarayında yalınlılık bir adam geceleyin ortaya çıktı. Onu yakalamak istediklerinde kaçarak sarayın bazı yerlerine, ekinlerin, ağaçların ve burgaçların arasına sapıp gitti. Yakalanamadığı için durumu anlaşılamadı. Mutedid bundan çok rahatsız oldu ve hilafet sarayının surlarının yenilenmesini, surlara bekçiler konulmasını istedi. Muhafızların her tarafta dikkatli olmalarını emretti. Ama bunun bir yararı olmadı. Sonra büyücüleri, büyü ilmiyle uğraşanları, astrologları huzuruna çağırdı. Kaçan adamın yerini tesbit etmelerim istedi. Bunlar her ne kadar uğraşılsa da bir yarar sağlayamadılar. Adamı bulamadılar.

Fakat aradan bir süre geçtikten sonra onu ele geçirdiler. Bu kişinin, Mutedid'in gözdelerinden bir cariyeye aşık olan buruk testisli bir hizmetçi olduğunu gördüler. Gözde cariyeye o kadar güzeldi ki, ona ulaşamazdı. Uzaktan dahi ona bakılamazdı. Meğer, çeşitli renklerden takma sakallar yapan bu hizmetçi, her gece bir sakal takıp ürkütücü giysiler giyinerek korku verici bir şekilde ortaya çıkıyor, cariyeleri paniğe uğratiyormuş. Hizmetçiler de korktukları için hep birlikte onun üzerine saldırmışlar, yakalanmak üzere iken daracık burgaçlardan birine sapıp kaçmıştı. Herkes eline, yenine veya bu iş için hazırladığı yerlerde sakladığı şeyleri alıp üzerine atıyordu. Böylece onun, bu işi ortaya çıkarmak için görevlendirilen hizmetçilerden biri olduğu anlaşıldı. Arkadaşlarına, şuna buna: "Ne haber?" diye soruyor, elinde kılıcı ile güya o kaçağı yakalamak ister gibi yapıyor ve paniğe kapıl-mışçasına davranıyordu. Gözdeler bir araya gelip toplandıklarında maşukasına bakıyor, ona kaş göz işareti yapıyor; maşukası da ona **arŞi işaretler veriyordu. Bu durumu halife Muktedir'in zamanına Kadar devam ettirdi. Muktedir onu bir müfreze ile Tarsus'a gönderdiğinde maşukası olan cariyeye kendisini jurnalleyince durumu ortaya ^kt. Allah onu helak etsin.

Bu senede Mısır ordusu, Harun b. Humaraveyh'e karşı ayaklanıp ihtilal yaptı. Harun, durumu düzeltmesi için babasının komutanlarından biri olan Ebu Gafer b. Eban'ı işin başına geçirdi. Daha önceleri babasının zamanında da dokuz ay müddetle bey'at etmeyip isyan eden Dımeşk şehri üzerine Bedir el-Hammâmî ve Hasan b. Ahmed el-Mazeraî komutasında büyük bir ordu gönderdi. Bunlar Dımeşk'ı düzene soktular. Valiliğe Tafh b. Hif fi tayin edip Mısır'a döndüler. İşler cidden karışmıştı. [\[30\]](#)

Hicretin İkiyüzseksendördüncü Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Ahmed B. Mübarek Ebu Amr El-Müstemlî

Nisaburlu idi. Zahiddi. Hakemveyh el-Abid lakabıyla tanınırdı. Kuteybe'den, Ahmed'den, İshak'dan ve diğerlerinden ders aldı. Ellialtı üstaddan hadis dinleyip yazdı.

Yoksul birisiydi. Eski püskü elbiseler giyerdi. Fakat zahiddi. Bir gün müzakere meclisinde bulunan Ebu Osman Said b. İsmail'in yanına gitti. Ebu Osman onu görünce ağladı ve meclisinde bulunanlara şöyle dedi: "İlim ehlinde büyük bir adamı elbiselerinin eski püskü-lüğü beni ağlattı. Sözünü ettiğim zat o kadar büyüktür ki, ben burada onun adım anamayacağım."

Ebu Osman'ın bu konuşması üzerine meclisinde bulunanlar yüzüklerini, dirhemlerini, elbiselerini' ortaya atıp yığdılar. Öyle ki, Ebu Osman'ın Önünde çok miktarda mal, eşya ve para toplandı. O esnada Ebu Amr el-Müstemlî ayağa kalkıp meclistekilere şöyle dedi: "Ey insanlar! Şeyh Ebu Osman'ın kasdettiği adam benim. Eğer ben günahla itham edilmekten korkmasaydım onun gizlediği adı (kendimi) ben de gizlerdim."

Şeyh Ebu Osman, onun bu ihlası karşısında hayrete düştü. Sonra Ebu Amr, toplanan mal, para ve eşyaları aldı. Mescidin kapısından henüz dışarı çıkmamıştı ki, o mal ve paraların tümünü yoksullara ve muhtaçlara sadaka olarak dağıttı.

[31]
Bu senenin cemaziyelahir ayında vefat etti.

İshakb. Hasan

İshak b. Hasan b. Meymun b. Sa'd Ebu Yakub el-Harbî. Affan'-dan, Ebu Nuaym'dan ve daha başkalarından ders aldı. İbrahim el-Harbî'den üç yaş büyüktü. İshak vefat edince vefat haberi şehirde duyuruldu. Halk, cenaze namazını kılmak için evine yöneldi. Halktan bazı kimseler vefat edenin İbrahim el-Harbî olduğunu sandılar ve İbkh'nin evine yöneldiler. İbrahim ise: "Burası sizin gitmek istediği-r. yer değildir, ama kısa bir süre sonra buraya da geleceksiniz." de-!r Gerçekten de İbrahim ondan sonra bir sene kadar dahi yaşamadan vefat etti.

Bu senede vefat eden meşhur şahsiyetler arasında sıkı ve salih h'r zat olan İshak b. Muhammed b. Yakub ez-Zührî de vardı. Doksan vaşında vefat etmişti.

İshak b. Musa b. İmran el-Fakih Ebu Yakub el-İsfarayinî eş-Şafî •ie Abdullah b. Ali b. Hasan b. İsmail Ebu l-Abbas el-Haşimî de bu seledede vefat eden meşhur şahsiyetlerdendir. Abdullah b. Ali, Bağdat nühtesipliği ve Rusafe Camii imamlığı gibi görevleri de yürütüyordu.

Basralı Attab b. Üseyd'in evladından Abdülaziz b. Muavîye el-Attabî de bu senede vefat etmişti. Bu zat, Bağdat'a gelmiş ve Ezher es-Sümman ile Ebu Asım en-Nebîl'den hadis dersi almıştı.

"Bad" lakabıyla tanınan Yezid b. Heysem b. Tahman Ebu Halid ed-Dahhak da bu senede vefat etti. İbnü'l-Cevzî dedi ki: «Bun "Bad" değil de "Bâdî" demek daha uygun olur. Çünkü bu, kardeşiyle ikiz doğmuş ama kardeşinden önce dünyaya gelmişti. Bu sebeple kendisine "Bâdî" demek gerekir.» Bad, Yahya b. Main ile diğerlerinden rivayetlerde bulundu. Sika bir ravi olup salih bir insandı.

[32]

Hicretin İkiyüzseksenbeşinci Senesi

Bu senede Salih b. Müdrik et-Tâî, Ecfer mıntıkasında hacılara saldırdı. Mallarını ve kadınlarını ellerinden aldı. Anlatıldığını göre hacılardan 1.000.000 dinar değerinde eşya gaspetmişti.

Bu senenin rebiyülevvel ayının bitimine on gün kala pazar günü Küfe taraflarında, gökte şiddetli bir karanlık belirdi. Sonra yıldırımlar ve şimşeklerle birlikte eşi görülmemiş bir yağmur yağdı. Bazı köylere yağmurla birlikte siyah ve beyaz taşlar da düştü. Tanelerinin ağırlığı 150 dirhem olan dolular yağmaya başladı. Rüzgârlar, Dicle çevresindeki hurma ağaçlarıyla diğer ağaçları söktü. Dicle'nin suyu aşırı derecede kabardı, öyle ki, Bağdat'ın bile sular altında kalmasından korkuldu.

Bu senede Muvaffak'ın azatlısı hadim Ragıb, Bizans'a gaza yaptı. Birçok kaleler fethetti; kadın, çoluk çocuk birçok kimseler esir aldı. Esir aldığı erkeklerden de 3.000'ini öldürdü. Sonra muzaffer ve man-sur olarak salimen geri döndü.

Bu senede Muhammed b. Abdullah b. Davud el-Haşimî, insanlara haccettirdi.

Bu senede meşhur şahsiyetlerden Amid valisi Ahmed b. İsa b. 9eyh vefat etti. Kendisinden sonra yerine Muhammed geçti. Mutedid,oğlu Muhammed el-Müktefi Billah ile birlikte Amid'e, Muhammed'in üzerine yürüdü ve onu kuşatma altına aldı. Muhammed de emir dinleyip itaat ederek onun huzuruna vardı. Mutedid, kendisinden şehri teslim aldı. Ona kaftan giydirip aile efradına ikramda bulundu. Sonra oğlunu Amid'de vekil bırakarak Kinnesrin'e ve Avasım'a yürüdü. Harun b. Humaraveyh'in kendisine gönderdiği mektuba dayanarak şehirleri teslim aldı. Harun, ona bu hususta izin vermiş ve anlaşma yapmıştı.

Bu senede İbnu l-İhşid, Tarsus halkı ile birlikte Bizanslılara karşı gazaya girişti. Cenâb-ı Allah, onun vasıtasıyla birçok

kalelerin fethini Müslümanlara müyesser kıldı. Allah'a hamdolsun.

Hicretin İkîyüzseksenbeşinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

İbrahim B. İshak

İbrahim b. İshak b. Beşir b. Abdullah b. Rüstem, Ebu İshak el-Harbî. Fıkıh, hadis ve diğer ilimlerde önde gelen imamlarda biri idi. Zahid ve âbid bir kişiydi. İmam Ahmed b. Hanbel'den ders aldı ve ondan birçok rivayetlerde bulundu.

Darekutnî dedi ki; «İbrahim b. İshak el-Harbî, her ilim dalında eser vermiş, her ilimde parlak bir şahsiyet haline gelmişti. Doğru sözlüydü. Zühdü, takvası ve ilmi hususunda Ahmed b. Hanbel'le mukayese edilirdi.»

İbrahim b. İshak'ın güzel sözlerinden bazı örnekler verelim:

"Her ümmetin akıllıları şu görüşte karar kıldılar: Kaderle birlikte gitmeyen kişi yaşantısından memnun olmaz."

"Kişi odur ki, kederini kalbinde gizler ve çoluk çocuğuna açıklamaz. Bende kırk seneden beri başağrısı var ama bunu hiç kimseye söylemedim. Yirmi seneden beri tek gözümle görebiliyorum ama bunu da hiç kimseye bildirmedi."

Rivayet edildiğine göre İbrahim b. İshak el-Harbî, yetmiş küsur sene yaşamış, bu müddet zarfında aile efradından ne sabah ne de akşam yemeği istememişti. Aksine kendisine birşey getirilirse yet, yoksa ertesi geceye kadar aç kalırdı. Anlatıldığına göre,

bazı ramazanlarda kendi nefesine ve çoluk çocuğuna sadece bir dirhem ve dört buçuk danik (dirhemin altıda biri) harcardı. Onun nefis yiyeceklerden pek haberi yoktu. Sadece ateşte pişirilmiş patlıcan veya turp ezmesi ve benzeri şeyler yedi.

Mü'minlerin emiri Mutedid ona bazan 10.000 dirhem para gönderir, ama o bu parayı kabul etmeyip geri çevirirdi-Elçi parayı tekrar kendisine getirip: "Halife diyor ki: Bu parayı tarndıklı yoksul komşularına dağıtsın." deyince İbrahim şu cevabı verirdi:

"Biz bu parayı toplamadık. Bunun toplanmasının hesabı da bize sorulmayacaktır. Böyle olunca dağıtımından da sorumlu olmayacağız. Müminlerin emirine de ki: Ya bizi kendi halimize bıraksın, ya da biz Olun memleketinden göç ederiz."

Can çekiştiği sırada arkadaşlarından bazıları onu ziyarete geldiler. Kızı kalkıp içinde bulundukları sıkıntı ve yoksulluğu şikâyet etti. Rvde yiyecek olarak sadece kuru ekmekle tuz bulunduğunu söyledi. Bazan tuzu bile bulamadıklarını ifade etti.

Bunun üzerine İbrahim, kızma şöyle dedi: "Ey kızcağızım! Sen yoksulluktan mı korkuyorsun? Su köşeye bak, şurada yazmış olduğum 12.000 cüz vardır. Her gün bunlardan birini bir dirheme satabilirsin. 12.000 dirhemi bulunan kimse yoksul değildir."

İbrahim b. İshak el-Harbî, bu senenin zilhicce ayının bitimine yedi gün kala vefat etti. Cenaze namazım Kadı Yusuf b. Yakub,

[34]

Enbar kapısında kıldırdı. Cemaatı cidden çoktu.

Nahivci Müberred

Muhammed b. Yezid b. Abdülekber Ebü'l-Abbas el-Ezdî es-Süma-lî. Nahivci Müberred diye de tanınır. Basrah'dır. Lügatta ve Arap edebiyatında büyük bir âlimdi. Bu ilmi, Mazi'n'den ve Ebu Hatim es-Si-cistanî'den öğrendi. Sebatkâr ve sika bir ravi idi. Sa'leb'e düşmandı. Edebiyatla ilgili "el-Kâmil fi'l-Edeb" adlı bir eseri vardı. Validen kaçıp Ebu Hatim'in yanında çöple içerisinde gizlendiği için kendisine Müberred adı verilmişti.

Müberred demiştir ki:

«Bir gün, Rakka'da arkadaşlarımla birlikte akıl hastalarının ziyaretine gittik. Aralarında yeni yetme bir genç vardı. Üzerinde kıymetli giyecekler vardı. Bizi görünce: "Allah sizi yaşatsın, siz kimlerdensiniz?" diye sordu. Biz Iraklı olduğumuzu söyleyince: "Babam Irak'a ve Iraklılara feda olsun. Ya siz bana bir şiir okuyun, ya da ben size okuyayım." dedi. Kendisine: "Sen bize oku." deyince akıl hastası genç bize şu şiiri okumaya başladı:

Allah biliyor ki ben üzüntülüyüm. Üzüntümü dağıtacak bir vesile bulamıyorum. Benim iki ruhum vardır; biri bir şehirde, diğeri başka bir şehirde, ikametini ruhuma fayda verdiğini sanmıyorum. Sabır buna fayda vermiyor, dayanıklılık da buna güç vermiyor. Uzakta olan ruhumun buradaki ruhum gibi olduğunu sanıyorum. O ruhum da, buradaki ruhumun hissettiklerini hissediyor."

Kendisine: "Vallahi, bu şiirin güzeldir. Bize biraz daha şiir oku." dedim. Genç şu şiiri okumaya başladı:

"Sabaha yakın kervanlarını çöktürdüklerinde;

Kervanlarına yük yüklediklerinde, deve benim hevesimi ve aşkıma harekete geçirdi.

Perde gerisinden ona bakmaya başladım.

O da bakışlarım üzerimde tuttu. Bakarken gözlerinden yaşlar ba-şanıyordu.

Kızıl dudaklı anem ağacının dallarını andıran parmakları ile benimle vedalaştı.

Ben de kendisine şöyle seslendim: Ey deve, ayakların sevgiliyi taşıyıp götürmesin.

Vay gurbeteki halime! Bana ve onlara nasıl bir felaket geldi.

Bu gurbet diyarında uzaklık aramıza girdi, onlar göçüp gittiler.

Ey deveye binen sevgili! Çabuk ol ki, onlarla vedalaşayım.

Ey deveye binen göçücü, senin şu göçüşünde ecel vardır.

Ben ahdimе sadıkım, dostluklarımı bozmadım.
Ah, keşke şu uzun ahid olmasaydı ve onlar gurbete gitmeselerdi."
Benimle birlikte olan öfkeli adamlardan biri o gence: "Onlar Öldüler." deyince genç: "Öyleyse, ben de ölürüm." dedi.
Arkadaşım: "Sen bilirsin." deyince genç gerindi, oradaki sütunlardan birine yaslandı ve vefat etti. Biz kendisini defnetmeder oradan ayrılmadık. Allah ona rahmet etsin.»

[35]

Müberred, yetmiş yaşını aşmış iken vefat etti.

Hicretin İkiyüzseksenaltıncı Senesi

Bu senenin rebiyülahır ayında Amid şehri İbnü's-Şeyh'in elinden teslim alındı. Amid'de ordugah kurmuş olan Mütedid'e Harur b. Ah-med b. Tolon'un Mısır'dan gönderdiği mektup ulaştı. Mektupta kendisinin Mısır diyarının emirliğinde bırakılması karşılığında Kinnesrin ve Avasım şehirlerinin de Mutedid'e teslim edileceği bildiriliyordu. Mutedid bunu kabul etti. Sonra Irak'a gitmek üzere Amid'den ayrıldı ve Amid surlarının yıkılmasını emretti. Bazı kısımlar yıkıldı, ama tamamı yıkılamadı.

İbn Mutez, Amid'i fethedişi nedeniyle Mutedid'i tebrik edip şöyle bir şiir okumuştı:

"Selamette ol ey mü'minlerin emiri. Hep kıskanılacak ve imrenilecek halde ol. Zaferin kutlu olsun.

Nice hadiseler için ayağa kalktın, ilerledin, zaman geride kaldı. Sen öyle bir aslansın ki, avların da aslandır. Senin pençen hep nların vücuduna takıldığı için tırnakların kana bulanmıştır, muzaffersin."

Halife Mutedid, Bağdat'a döndüğü sırada kendisine Nisabur'dan Amr b. Leys'in hediyeleri geldi. Halife, bu senenin cemaziyelahir ayının bitimine sekiz gün kala perşembe günü Bağdat'a ulaşmıştı. Nisa-bur'dan gelen bu hediyeler 4.000.000 dirhem kıymetindeydi. Ayrıca binekler, eğerler, silahlar ve diğer eşyalar da vardı.

Bu senede İsmail b. Ahmed es-Samanî ile Amr b. Leys savaştılar. Savaşın nedeni şuydu: Amr b. Leys, Rafi b. Herseme'y öldürüp kesik başını halifeye gönderdiğinde halifeden elinde bulunan Horasan valiliğine ek olarak Maveräünnehir valiliğini de kendisine vermesini istedi. Halife de bu isteğini yerine getirdi. İşte Maveräünnehir valisi İsmail b. Ahmed es-Samanî bunz kızdı ve rahatsız oldu. Durumu bir mektupla halifeye bildirdi: "Sen geniş bir dünyaya hükümdar oldun, elimde bulunan şu Maveräünnehir vilayetini bana bırak."

Halife, onun bu dileğini kabul etmeyince, İsmail b. Ahmed büyük bir ordu ile halifenin üzerine yürüdü. İki taraf Belh şehri yanında karşı karşıya geldiler. Aralarındaki savaşta Anır'm adamları hezimete uğradılar, kendisi de esir düştü. İsmail b. Ahmed'in huzuruna getirildiğinde İsmail ayağa kalktı, gözlerini öptü. Başını yıkayıp kaftan giydirdi. Kendisine eman verdi ve bu durumu bir mektupla halifeye bildirerek, ne yapması gerektiğini sordu. Halife, gönderdiği cevabi mektupta, Amr b. Leys'in eşyalarını ve mallarını teslim almasını ve bunların kendisine bırakılacağını söyledi. Daha önceleri Amr'ın sadece mutfak takımı 600 deve ile taşınırken sonunda kendisi zincirlere vurulup zindana atıldı. Daha da tuhafı, Amr'ın beraberinde 50.000 savaşçı vardı. Bu savaşçılardan hiçbiri yaralanmadı ve esir düşmedi, sadece kendisi esir düştü. İşte bu da tamahkarlığına mağlub olan kimsenin cezasıdır. Hırsı onu ileriye sevketsmiş, nihayet yoksulluğun zilletine düşürmüştü. Bu, Cenâb-ı Allah'ın her tamahkar kişiye uyguladığı yasasıdır. Hakkı olmayan şeye tamahlanan kimse bu yasaya tabi olur. Dünyalığın daha fazlasını

[36]

isteyen kimsenin akibeti budur.

Karmatîlerin Başı Ebu Said El-Cenabî'nin Ortaya Çıkışı

Karmatîler, zencilerden daha murdar ve daha fesatçı idiler. Ebu aıd el-Cenabî bu senenin cemaziyelahir ayında Basra taraflarında rt çıktı. Etrafında bedevilerden ve başka kimselerden çok sayıda insan toplandı. Kuvveti ve şevketi cidden arttı. Çevresindeki köy ve kasaba insanlarını öldürdü. Sonra Basra'ya yakın Katif e vararak şehre girmeye niyetlendi. Halife Mutedid de Katif naibine mektup ya_ zarak şehrin surlarını sağlamlaştırmasını emretti. Onlar da surları onarıp burçları yenilediler ve sağlamlaştırdılar. Bu iş için 4.000 dinar kadar para sarfettiler. Katif ve Basra, böylece Karmatîlere karşı korunmuş oldu.

Ebu Said el-Cenabî ve beraberindeki Karmatîler, Hecer ve çevresindeki mntıkalara galib olup oraları istila ettiler. C mntıkalarda çok bozgunculuk yaptılar.

Ebu Said el-Cenabî, aslen gıda maddesi simsarı idi. Gıda maddesi satar ve halkın paralarını hesaplardı. Hicretin 281 senesinde kendisine, Yahya b. el-Mehdi adında bir adam geldi ve Katif halkını Meh-di'ye bey'ata davet etti. Ali b. Alâ b. Hamdan ez-Ziyadî adında bir adam onun bu davetine icabet etti. Halkın Mehdi'ye bey'at etmesi için yaptığı davet hususunda ona yardımcı oldu ve destek verdi. Katif teki Şiîleri toplantıya çağırdı. Onlar da bu çağrıya icabet edip toplandılar. Çağrıya icabet edenler arasında mel'un Ebu Said ei-Cenabî de vardı. Daha sonra güçlendiler. Bunların aralarından da Karmatîler ortaya çıktılar. Onun çağrısına icabet edip etrafında kenetlendiler. O da başlarına emir oldu. Bu işte danışılan bir lider haline geldi. Aslı, bu bölgede bulunan Cenaba beldesindendir. İleride kendisinin ve adamlarının durumu hakkında bilgi verilecektir.

"el-Muntazam" adlı eserin sahibi (İbnü'l-Cevzî) der ki:

«Bu senede meydana gelen acaip olaylardan biri şudur ki; kadının biri Rey şehri kadısına gelip kocasında 500 dinar mehir

alacağı bulunduğunu idda etti. Kocası ise böyle bir borcunun bulunmadığını söyledi. Kadın kendisini doğrulayan beyyneyi ortaya koyunca, kadı: "Yüzünü aç ki, senin bu adamın zevcesi olup olmadığını anlayalım." dedi. Kadı bu talebinde ısrar edince, karısının yüzü açılıp başkaları tarafından bakılmasın diye koca: "Hayır, yüzünü açmayın; karım bu iddiasında haklıdır, doğru söylüyor." dedi ve karısının iddia ettiği gibi, 500 dinar mehir borcu bulunduğunu ikrar etti. Kocasının bu sözleri üzerine kadın, sırf yüzüne yabancı erkekler tarafından bakılmasın diye bu borcu kabullendiğini anladı ve: "Kocam, dünyada ve ahirette benim borcumdan beraat etmiştir." dedi.»
Bu senede vefat eden meşhur şahsiyetler arasında şeyhimiz ez-Zehebî'nin de anlattığına göre Ahmed b. İsa Ebu Said el-Harra: [\[37\]](#)
bulunmaktadır. İbnü'l-Cevzî, onun hicri 277. senede vefat ettiğini söylemiştir. Doğrusunu Allah bilir.

İshak B. Muhammed B. Ahmed B. Eban

Künyesi Ebu Yakub en-Nehai el-Ahmer'dir. Şia'nın İshakiye kolu kendisine nisbet edilir.
İbn Nobahtî, Hatib Bağdadî ve İbnü'l-Cevzî'nin anlattıklarına göre bu adam Hz. Ali'nin ilahlığma ve ilahlığın kendisinde sonra Hz. jâsan'a, ondan sonra da Hz. Hüseyin'e intikal ettiğine inanmış. Onun inancına göre bu ilahlık, her vakitte ortaya çıkmış. Bu kâfi-rane inancına kıdıllardan bazıları uymuşlardı. Allah, ona da tabileri-ne de lanet etsin.
Başka bir rivayette anlatıldığına göre ona Ahmer (Kızıl) denmesinin sebebi şuymuş: Kendisi alacalı olduğundan Ötürü bu alaca rengini değıştirmek ilaçları tenine sürermiş.
Nobahtî, onun küfre dair büyük sözlerini nakletmiştir. Allah, ona lanet etsin. Mazinî'den, onun ve tabakasının durumlarını anlatan bazı hikâyeler nakledilmiştir. Bu gibi hikâyeler, nakledilmeyecek kadar basit ve değersiz şeylerdir. Ancak, onu kınamak ve yermek için anla-tılabilir. [\[38\]](#)

Bakî B. Mahled

Bakî b. Mahled b. Yezid Ebu Abdurrahman el-Endelüsî. Hadis hafızlarındandı. Garp ulemasından dır. Tefsir'i, Müsned'i ve Sünen'i vardır. İbn Hazm tarafından; İbn Cerir'in Tefsir'ine, Ahmed b. Han-bel'in Müsned'ine ve İbn Ebi Şeybe'nin Musannaına tercih edilen bazı eserlerin sahibidir. Ancak İbn Hazm'ın bu görüşü, tartışılabilir bir görüştür.
Hafız İbn Asakir, "Tarih"inde, Bakî b. Mahled'den övgüyle bahsetmiş, iyiliklerini anlatmış, kendisini hafızasının sağlamlığı ve muh-kemliği ile nitelemiştir. Duasının müstecab olduğunu söylemiştir. Allah ona rahmet etsin. Bu senede, yetmişbeş yaşında vefat ettiğini kaydetmiştir. [\[39\]](#)

Hasan B. Beşşar

Künyesi, Ebu Ali el-Hayyat idi. Ebu Bilal el-Eş'arî'den rivayetlerde bulundu. Ebu Bekir eş-Şafî de kendisinden rivayetlerde bulundu, öika bir ravi idi. Bir zaman hasta olmuş idi. Rüyasında adamın birisinin kendisine şöyle dediğini gördü: «"Lâ"yı ye ve "Lâ"yı sürün.» Bu özleri şu ayet-i kerime ile tefsir etmişti:
«Bu, ne yalnız doğuda ve de yalnız batıda bulunan bereketli zey-lın ağacından...» (en-Nûr, 35.)

Bu tefsiri yaptıktan sonra hastalığına ilaç olsun diye zeytin yedi ve zeytinyağı içti ve bu hastalığından şifa bulup kurtuldu. [\[40\]](#)

Muhammed B. İbrahim

Muhammed b. İbrahim Ebu Cafer el-Enmatî. Murabba diye tanınırdı. Yahya b. Main'in Öğrencisiydi. Sika bir ravi idi. Hadi nafizi idi.
Bu senede vefat eden meşhur şahsiyetler arasında; Abdürrahim er-Rakkî, musannif Muhammed b. Vaddah, "Müsned" adlı eserinin sahibi Ali b. Abdülaziz el-Bağavî ve Muhammed b. Yunus da bulunmaktadır: [\[41\]](#)

Muhammed B. Yunus

Muhammed b. Yunus b. Musa b. Süleyman b. Ubeyd b. Rabia b. Kedim Ebü'l-Abbas el-Kuraşî el-Basrî el-Kedimî. Nuh t Ubade'nin karısının oğluydu. Hicretin 183. senesinde doğdu. Abdullah b. Davud el-Harbî, Muhammed b. Abdullah el-Ensârî

Ebu Davud et-Teyalisî, Asmaî ve diğer bazı kimselerden ders aldı. İbn Semmak ile Neccad da kendisinden dars alıp rivayetlerde bulundular. Kendisinden en son hadis nakleden kişi, Ebu Bekir b. Malik el-Katifi'dir.

Çok garip hadis rivayet eden bir hadis hafızı idi. Rivayetlerinde garip hadisler bulunduğundan ötürü bazı kimseler onu eleştirdiler. Biyografisini "Tekmil" adlı eserimizde anlatmışızdır.

Bu senenin cemaziyelahir ayının ortasında, cuma günü, namazdan Önce, 100 yaşım aşkın bir halde vefat etti. Cenaze namazını Kadı Yusuf b. Yakub kıldırdı. [\[42\]](#)

Yakub B. İshak

Yakub b. İshak b. Nahbe Ebu Yusuf el-Vasitî. Yezid b. Harun'dan hadis dinledi. Bağdat'a geldi. Orada dört hadis nakletti. Halka, ertesi gün hadis okuyacağını vaad etti ama o gece 112 yaşında vefat etti.

Zehebî'nin anlattığına göre Velid Ebu Ubade el-Buhtürî de bu senede vefat etmiş meşhur şahsiyetlerdendir. Bu zattan, hicri 283. senenin olaylarından bahsederken söz etmiştik. Nitekim İbnü'l-Cevzî de vefatını böyle demiştir. Doğrusunu Allah bilir. [\[43\]](#)

Hicretin İkiyüzseksenyedinci Senesi

Bu senenin rebiyülevvel ayında Ebu Said ei-Cenabî komutasındaki Karmatîler'in durumu güçlendi. Adam öldürüp esir aldılar Hecer Ülkesini alt üst edip fesat çıkardılar. Halife de üzerine Abbas b. Amr el-Ganevî komutasında büyük bir ordu gönderdi. Abbas'ı, sözünü ettiğimiz Ebu Said el-Cenabî ile savaştırması için Yemame ve Bahreyn'e enir tayin etti. İki taraf burada karşılaştılar. Abbas'ın 10.000 savaşçısı vardı. Ebu Said, hepsini esir aldı. Bu ordudan sadece komutan Abbas kurtuldu. Diğer askerler ise tamamiyle onun huzurunda eli kolu bağlı olarak öldürüldüler. Allah onu kahretsin. Bu cidden hayret verici bir durumdu. Amr b. Leys ile yapılan savaşta durumun tam tersi idi. Çünkü Amr b. Leys, sayıları 50.000 olan adamları arasında sadece kendisi esir alınmış, diğerleri ise kurtulmuşlardı.

Anlatıldığına göre Abbas, adamları Ebu Said tarafından öldürülürken kendisi seyirci olarak bakıyordu. Esir almanlar arasında Ebu Said'in yanında günlerce tutuklu kaldı. Sonra Ebu Said onu serbest bıraktı, bineğe bindirdi ve: "Adamına (halifeye) git ve bu gördüklerini ona anlat." dedi.

Bu hadise, bu senenin şaban ayının sonlarında cereyan etmişti. Halk bu duruma gerçekten çok üzüldü, terdirgin oldu. Basralılar Ebu Said'in üzerine gitmeye kalkıştılsa da Basra valisi Ahmed el-Vasikî onları bundan alıkoydu.

Bu senede Bizanslılar, Tarsus'a hücum ettiler. Tarsus valisi İb-nü'l-İhşid vefat etmiş, geçen sene sınırları muhafaza etmekle Ebu Sabiti görevlendirmişti. Bizanslılar o tarafa hücum etmeye tamahlandı-lar ve askerlerini o tarafa yığdılar. Ebu Sabi onlara karşı çıktıysa da direnme gücü gösteremedi. Bizanslılar onun adamlarından bir kısmını öldürdüler. Kendisini de diğer esirlerle birlikte tutsak aldılar. Sınır boyundaki halk, İbnü'l-Arabi'ye giderek onu başlarına emir tayin ettiler. Bu hadise bu senenin rebiyülahır ayında vuku bulmuştu.

Bu senede Muhammed b. Zeyd el-Alevî de öldürülmüştü: [\[44\]](#)

Muhammed B. Zeyd El-Alevî

Taberistan ve Deylem vahşiydi. Öldürülme sebebi şuydu: İsmail ss-Semanî, Amr b. Leys'i mağlup edip muzaffer olduğunda Muhani-n*ed b. Zeyd, İsmail'in kendi sınırını aşmayacağını, Horasan'ın kendisine kalacağını sanarak Horasan'a gitmek üzere vilayetini bırakıp yola koyuldu. İsmail, kendisinden önce Horasan'a gitti ve ona yazdığı mektupta; vilayetine sahip olmasını, başka yerlere tecavüz etmemesini bildirdi. Fakat Muhammed b. Zeyd, bu uyarıyı kabul etmedi ve İsmail'in üzerine Rafi b. Herseme'ye niyabet eden Muhammed b. Ha-run komutasında bir askeri birlik gönderdi. İki ordu karşı karşıya geldiklerinde Muhammed b. Harun, hile yaparak İsmail'den kaçtı. İsmail'in askerleri de onun peşine düşüp yakalamaya çalıştılar. Muhammed b. Harun'un askerleri geri döndüler, hezimete uğradılar. İsmail, onların ordugâhında bulunan eşyaları yağmaladı. Muhammed b. Zeyd de ağır yaralar aldı. Bu sebeple birkaç gün sonra vefat etti. Oğlu Zeyd, esir alındı, İsmail b. Ahmed'e gönderildi. İsmail ona ikramda bulundu ve armağan verilmesini emretti.

Kendisinden söz ettiğimiz Muhammed b. Zeyd, faziletli, dindar bir kimse olup yönettiği ülkede güzel bir yönetim tarzı sergiliyordu. Fakat kendisinde Şiîlik vardı.

Bir gün birinin adı Muaviye, diğerininki de Ali olan iki hasım huzuruna çıktılar. Muhammed b. Zeyd onlara: "Aranızda verilecek hüküm bellidir." dedi. Muaviye de ona şu karşılığı verdi: "Ey emir, bizim isimlerimize aldanma. Benim babam Şiilerin önde gelenlerinden ve büyüklerinden idi. Memleketimizdeki Ehl-i Sünnet ile geçinmek için bana Muaviye adını verdi. Şu hasmım da Hz. Ali'nin en büyük düşmanlarından birinin oğludur. Babası size karşı takiiye yapmak için kendisine Ali adını

vermiştir."

Muhammed b. Zeyd, bu cevap karşısında gülümsedi, her ikisine de ihsanda bulundu.

"el-Kâmil" adlı eserinde İbnü'l-Esir dedi ki: «Bu senede vefat eden meşhur şahsiyetler arasında İshak b. Yakub b. Ömer b. Hattab b. el-Adevî de vardır. Bu zat, Cezire'de Diyar-ı Rabia'nın emiri idi. Yerine oğlu Abdullah b. Heysem b. Abdullah b. Mutemir geçti.

Bu senede vefat eden meşhur şahsiyetlerden biri de Ali b. Abdü-laziz el-Bağavî'dir. Bu zat, Ebu Ubeyd Kasım b. Sellam'ın arkadaşıydı.

Mehdi b. Ahmed b. Mehdi el-Ezdî el-Musilî de ayandan olup bu senede vefat etmişti.»

İbnü'l-Esir ile Ebü'l-Ferec İbnü'l-Cevzî'nin anlattıklarına göre, Mutedid'in zevcesi Katrûnneda bintü Humaraveyh b. Ahmed b. Tolon da bu senede vefat etmiştir. İbnü'l-Cevzî'nin ifadesine göre Katrûnneda, bu senenin receb ayının yedisinde vefat etmiş ve Rusafe'de, sarayın içinde defnedilmiştir.

Yakub b. Yusuf b. Eyyüb b. Ebu Bekir el-Mutavvaî de bu senede vefat eden meşhur şahsiyetlerdendir. Bu zat, Ahmed b. Hanbel'den ve Ali b. el-Medinî'den hadis dinledi. Neccad ile Huldî de kendisinden hadis dinleyip rivayet ettiler. Her gün İhlâs sûresini otuzbin yahut kırkbin kere okumayı vird edinmişti.

Ben derim ki: Bu senede vefat eden meşhur şahsiyetler arasında sünnetin ve çeşitli eserlerin sahibi Ebu Bekir b. Ebi Asım da bulunmaktadır. Bu zatın biyografisini şöylece anlatabiliriz: [\[45\]](#)

Ahmed B. Amr B. Ebu Asım Ed-Dahhak

Dedesi Dahhak, Nebil'in oğludur. Ahmed b. Amr'm künyesi Ebu Bekir'dir. Hadisle ilgili birçok eserleri vardır. Bunlardan biri Selef metoduna göre yazılmış bulunan «Kitabü's-Sünne fî Ahadi's-Sıfat»tır. Kendisi hadis hafızı idi. Salih b. Ahmed'den sonra İsfahan kadılığına atandı. Daha önce hadis ilmini öğrenmek ve hadis toplamak için çeşitli memleketlere gidip dolaşmıştı. Ebu Tûrab en-Nahşebî ile diğer sofiye meşayihine arkadaşlık etmişti. Bir defasında şöyle muazzam bir keramet göstermişti: Kendisi ve iki büyük salih insan, bir yolculuğa çıkmışlardı. Beyaz bir kum yığınının yanına gelip mola vermişlerdi. Ebu Bekir Ahmed, bu beyaz kumları eliyle tutup öpmüş ve şöyle demişti: "Allah'ım, bize şu kumların beyazlığında bembeyaz bir helva nasib et." Kısa bir süre sonra bedevinin biri elinde o kumların beyazlığı renginde bir tabak dolusu helva getirmişti. Ebu Bekir Ahmed ve arkadaşları da o helvayı yemişlerdi.

Ebu Bekir Ahmed b. Amr, şöyle derdi:

«Meclisime bid'atçı, iddiacı, eleştirici, dil uzatıcı, lânetleyici, kötü sözler söyleyen, hayâsız, Şafî'î'den ve hadis ashabından sapan kimseler gelsin.»

Ebu Bekir Ahmed b. Amr, bu senede İsfahan'da vefat etti. Vefatından sonra adamın birisi onu rüyasında, namaz kılarken görmüştü. Namazını tamamladıktan sonra adam ona: "Rabbin sana nasıl muamele etti?" diye sormuş, o da şu cevabı vermişti:

"Aziz ve Celil olan Rabbin, benimle ünsiyet kurup arkadaşlık ediyor." [\[46\]](#)

Hicretin İkiyüzseksensekizinci Senesi

Bu senede üst üste birçok âfet ve musibetler meydana geldi. Şöyle ki: Rumlar, kara ve deniz askerlerinden oluşan büyük bir ordu ile Rakka'ya hücumla geçtiler. Birçok kimseleri öldürdüler ve 15.000 kadar kadın ve çocukları esir aldılar. Azerbaycan'da şiddetli bir veba salgını görüldü. Öyle ki, kimse kimseyi defnedemeyecek hale geldi. Ölüler defnedilmeksiz yollarda bırakıldılar.

Bu senede Erdebil'de, ikinci vaktinden sonra başlayıp gecenin ilk uçte birlik dilimine kadar devam eden şiddetli bir fırtına meydana geldi. Fırtınadan sonra da kuvvetli bir deprem oldu. Bu hal Erde-bî de günlerce devam etti. Evler ve binalar yıkıldı. kimi de yer altına göçtü. Yıkıntılar altında ölenlerin sayısı 150.000 kişiyi buldu. İnnâ Ulah ve innâ ileyhi râciûn.

Bu senede Karmatiler Basra'ya yaklaştılar. Halk, onlardan çok korktu. Basra'dan göç etmeye kalkıştılar. Ama vali, şehri terketmele-rine izin vermedi. [\[47\]](#)

Hicretin İkiyüzseksensekizinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Bısr B. Musa B. Salih

Esed kabilesindendir. Künyesi, Ebu Ali'dir. Hicretin 190. senesinde doğdu.

Ravh b. Ubade'den bir hadis diledi. Hevde b. Halife, Hasan b. Musa el-Eşyeb, Ebu Nuaym, Ali b. el-Ca'd, Asmaî v diğerlerinden çok hadis dinledi. İbnü'l-Münadî, İbn Muhalled, İbn Said, Neccad, Ebu Amr ez-Zahid, Huldî, es-Sülemî, Et Bekir eş-Şafî, İbnü's-Sav-vaf ve daha başkaları da kendisinden hadis dinleyip rivayet ettiler.

Bişr; sika, güvenilir bir hadis hafızı ve ravisi idi. Gece yatağa yatarken bile aklında hep hadis vardı. İmam Ahmed b. Hanbel ona ikramda bulunurdu.
Bişr'in şiirlerinden biri şudur:
"Zayıfladım, sekseni aşan kimse zayıflar. Daha önce normal karşılanan filleri artık yadırganır. Zincire vurulmuş esir gibi ağır ağır yürür. Prangalara vurulmuş kimse gibi adımlarını ufak atar." [\[48\]](#)

Sabit B.Kurra

Sabit b. Kurra b. Harun (ya da Zahrun) b. Sabit b. Küdam b. İbrahim es-Sabü. Harranh filozoftur.
Çeşitli eserleri vardır. Bunlardan biri de yazmış olduğu "Öklides" kitaplarıdır ki, Huneyn b. İshak el-Abbadî bunu Arapçaya tercüme etmiştir. Aslen sofî biri idi. Fakat daha sonra sofiliği bırakıp felsefe ile meşgul olmuş ve felsefede yüksek mevkilere ulaşmıştır. Bağdat'a gelmiş ve orada ün salmıştır. Münecimlerle birlikte halifenin huzuruna Sabîlik dinine bağlı olarak girerdi.
Torunu Sabit b. Sinan'ın da güzel yazılmış bir tarihi vardır. Kendisi belagat sahibi, maharetli bir âlimdi.
Amcası İbrahim b. Sabit b. Kurra da parlak bir tabip idi. İrfan sahibiydi. Kadı İbn Hallikan, bunların tümünün biyografisini b senede anlatmıştır. [\[49\]](#)

Hasan B. Amr B. Cehm

Künyesi, Ebü'l-Hasan'dı. Şîf idi. Rafizilerden değil de Mansur'un taraftarı olan Şîîlerden idi. Ali b. el-Medinî, Bişr el-Ha: gibi zatlardan hadis dinleyip rivayet etti. Ebu Amr b. Semmak da kendisinden rivayetlerde bulunmuştur. [\[50\]](#)

Ubeydullah B. Süleyman B. Vehb

Halife Mutedid'in veziri idi. Onun nazarında itibar sahibi idi. Ölümü, Mutedid'i çok sarstı. Yerine kimi tayin edeceğini derin derin düşünmeye başladı. Başlarına gelen olayın acısını hafifletmek ve teselli etmek için yerine oğlu Kasım b. Ubeydullah'ı tayin etti.
Bu senede vefat eden meşhur şahsiyetler arasında büyük Şafî ulemasından Enmatî lakabıyla tanınan Ebu l-Kasım Osman b Said b. Beşşar da vardı. Bu zatı, "Tabakatü's-Şafîyye"de anlatmışızdır.
Bu senede Harun b. Muhammed b. İshak b. Musa b. İsa Ebu Musa el-Haşimî de vefat etmişti. Bu zat, uzun seneler hac emirliği yapmıştı. Hadis dinledi, hadis rivayet etti. Bu senenin ramazan ayında Mısır'da vefat etti. [\[51\]](#)

Hicretin İkiyüzseksendokuzuncu Senesi

Bu senede Küfe sevadında Karmatîler fesad çıkardılar. Bazı valiler, bunları mağlup edip reisleri Ebü'l-Fevaris'i yakalayarak Mute-did'e gönderdiler. Ebü'l-Fevaris, halife Mutedid'in huzurunda Abbas'a sövdü. Mutedid de dışlerinin sökölmesini kollarının kesilmesini emretti. Sonra her iki kolu ayaklarıyla birlikte kesildi, böylece öldürüldükten sonra Bağdat'ta asıldı.
Bu senede Karmatiler büyük bir grup halinde Dımeşk'a saldırdılar. Harun b. Humaraveyh tarafından atanmış olan Dımeşk valisi To-ğaç b. Cef bunlarla savaştı. Ancak bunlar onu defalarca bozguna uğrattılar. Fesatları gittikçe büyüdü. Bu, Karmatîler nezdinde kendisinin Muhammed b. Abdullah b. İsmail b. Cafer b. Muhammed b. Ali b. Hüseyin b. Ali b. Ebi Talib olduğum iddia eden Yahya b. Zikreveyh »Behreveyh'in liderliğinde yapılan bir hareketti. Ancak o, bu iddiasında yalan söylüyordu. Bu işte kendisine 100.000 kişinin tabi oldu-£Tunu, devesinin manen güdüldüğünü, hangi tarafa yönelirse o taraftaki insanlara karşı muzaffer olacağım iddia etmişti. Bu iddiasını taraftarları doğru saymışlar ve ona "Şeyh" lakabını takmışlardı. Beni Asbağ kabilesinden, Fatimiler adım alan bir grup da kendisine tabi °l*nuşlardı. Halife bunların üzerine büyük bir ordu şevketti. Bunlar, üzerlerine gönderilen orduyu bozguna uğrattılar. Sonra Rusafe'ye geçtiler. Rusafe Camii'ni yaktdılar, geçtikleri her köyü ve kasabayı yağmaladılar. Bu halde Dımeşk'a kadar ulaştılar. Dımeşk valisi onlarla savaşıysa da valiyi defalarca hezimete uğrattılar. Adamlarından çoğunu öldürdüler. Çok miktarda mallarını yağmaladılar. İnnâ lillâh ve innâ ileyhi râciûun (Doğrusu bizler Allah'a aidiz ve O'na dönücüleriz.).

İşte bu şiddetli ve sıkıntılı halde halife Mutedid bu senenin rebi-yülevvel ayında vefat etti. [\[52\]](#)

Halife Mutedid Billah

Ahmed b. el-Emir Ebu Ahmed el-Muvaffak. Nasır Lidinillah lakabını almıştı. Babası, Ebu Ahmed'in asıl adı Muhammed idi Talha olduğu da söylenir. Talha, Mütevekkil Alallah lakabını alan Cafer'in oğluydu. Cafer Mutasım'm, Mutasımı da Harur Reşid'in oğluydu. Mu-tedid'in künyesi Ebü'l-Abbas'tı. Hicretin 242. senesinde doğdu. 243. senede doğduğuna dair zayıf bir rivayet de vardır. Annesi bir cariyeye idi.

Mutedid, esmer tenli, nahif bedenli, endamı düzgün, kır saçlı, sakalının ön tarafı uzun, başında da beyaz ben bulunan bir kimseydi. Hicretin 279. senesinin receb ayının bitimine onbir gün kala, pazartesi sabahında halifeliliğine bey'at edildi. Bey'at edildikten sonra kendisi, Abdullah b. Uzheb b. Süleyman'ı vezirliğe, İsmail b. İshak'ı kadılığa tayin etti. Yusuf b. Yakub ile İbn Ebi'ş-Şevarib'i de kadılıklara tayin etmişti.

Amcası Mutemid'in zamanında, hilafet makamının gücü azalmıştı. Mutedid bu makama geçince halifelik makamını güçlendirdi. Nüfuzunu yüceltti. Aydınlik saçan fenerini yükseltti. Kureyş adamlarından, akıl, cesaret, atılganlık, tedbir, şecaat ve fazilet bakımından önde biri idi. Babası da öyleydi.

İbn Cevzî'nin rivayetine göre Mutedid, seferlerinden birinde içinde hıyar tarlası bulunan bir köyden geçmekte iken tarla sahibi halifeden imdat dileyerek yüksek sesle çığlık attı. Halife Mutedid, o kimseyi huzuruna çağırdı ve durumu sordu. Adam şöyle dedi:

- Askerlerden bazıları tarlamdan hıyar alıp götürdüler.

- Sen onları tanıyor musun?

- Evet.

Halife askerlerinin hepsini ona gösterdi. Askerlerden üçünü tanıdı. Halife de bu üç askerin zincire vurulup hapsedilmelerini emretti. Sabah olunca askerler, üç kişinin yol ortasında asılı olduklarını gördü. Ordudaki herkes bu durumu kınadı ve ayıpladı. Halifenin böyle yapmaması gerektiğini söylediler. Hıyar aldıkları için şu üç kişi öldürülür mü? diye itirazda bulunmaya başladılar. Kısa bir süre sonra halife Mutedid, gece sohbetlerinde bulunan Havas'a, bu durumu emirlerin hazır bulundukları esnada nazik bir lisanla kınamasını em-retti. Havas, bu emir üzerine gece vakti halifenin huzuruna girdi. Ümera, mecliste toplantı halindeydi. Halife, Havas'm ne demek istediğini anlamıştı, ona şöyle dedi:

- Ey Havas, söylemek istediğin şeylerin ne olduğunu biliyorum. __Ey müminlerin emiri, bana eman ver ki konuşayım.

- Sen emandasm.

- İnsanlar kan akıtma hususunda senin çok çabuk karar verdiğini söyleyerek seni kınıyorlar.

- Vallahi, ben halifelige geçtiğimden beri haksız yere asla kan akıtmadım.

- Senin hizmetçin olan ve hainliği asla görülmeyen Ahmed b.

Tayyib'i niçin öldürdün?

- Yazıklar olsun sana! O beni, ikimiz başbaşa bulunduğumuz bir sırada dinsizliğe ve Allah'ı inkara davet etti. Bana bu daveti yaparken kendisine: "Ey adam, ben bu şeriataın sahibinin amcası oğluyum ve ben onun hilafet makamında bulunuyorum. Eğer kafir olursam onun kabilesinin dışına çıkarım!" dedim ve kafilriği, zındıklığı nedeniyle onu öldürdüm.

- Peki tarladan hıyar çaldıkları için o üç kişiyi ne diye Öldürdün?

- Vallahi Öldürdüğüm o üç kişi, hıyar hırsızlığı yapanlar değildi. Öldürdüğüm üç kişi hırsızdılar. Adam öldürmüşler, başkalarının mallarını gasbetmişlerdi. Ölümü hak etmişlerdi. Ben de bu yüzden zindancıya emir gönderdim, onları zindandan getirip öldürdüm. Ama başkalarının tarlalarına zarar vermesinler, halka tecavüzde bulunmasınlar, eziyet vermekten sakınsınlar diye askerleri korkutmak için öldürdüğüm üç kişinin hıyar hırsızları oldukları izlenimini verdim.

Bu karşılıklı konuşmadan sonra halife Mutedid, hıyar hırsızlığı yapan o üç kişinin zindandan çıkarılmasını emretti. Tevbe ettirdikten, kendilerine kaftan giydirdikten, erzaklarını tekrar kendilerine verdikten sonra onları serbest bıraktı.

Ibnü'l-Cevzî dedi ki: Mutedid bir gün sefere çıktı. Babü'ş-Şemma-Sıye de ordugah kurdu. Askerlere, halkın bahçelerinde herhangi bir-Şey almamalarını sıkı sıkıya tenbihledi. O esnada siyahi bir adam bir s&lkım hurma çaldığı gerekçesiyle huzuruna getirildi. Mutedid uzun uzadıya düşündükten sonra siyahi adamın boynunun vurulmasını

diretti. Sonra oradaki ümeraya dönüp şöyle dedi: «Halk benim bu yaptığımı kınıyor ve diyorlar ki: Rasûlullah (s.a.v), "Meyve ve hurma lrsızlığı yapma nedeniyle el kesme cezası yoktur." demiş. Evet, Rasûlullah (s.a.v) bu hırsızlığı yapanların ellerini kesmekle yetinmemiş, aksine onları Öldürmüştür. Ben bu adamı hırsızlık yaptığı nedeniyle Öldürmedim. Aksine bu, zencilerden biri olup babamın sağlığını» da eman almış biri idi. Müslümanlardan biriyle ağız münakaşası yapmış, sonra vurup Müslümanın elini kesmiş ve o adam da bu yüzden ölmüştü. Ama babam, zencileri bizlere ısındırmak, gönüllilerini kazanmak için, ölen o Müslümanın kanım talep etmemişti. İşte ben de eğer iktidara gelirim bu adamı mutlaka öldürmeye yemin etmiştim. Bunu ancak şu anda ele geçirebildim ve ölen Müslümanın kanına bedel olarak bunu öldürdüm.»

Ebu Bekir el-Hatib, Kadı İsmail b. İshak'ın şöyle dediğini rivayet etmiştir:

«Mutedid'in yanına gittim. Yanıbaşmda parlak yüzlü Rum gençleri vardı. Onlara baktım. Mutedid onlara baktığımı gördü. Yanından kalkmak istediğimde oturmamı işaret etti. Bir süre daha oturdum. Etrafında kimse kalmayınca bana şöyle dedi: "Ey Kadı! Allah'a yemin ederim ki, uçkurumu asla harama açmadım."»

Beyhakî, Kadı İsmail b. İshak'ın şöyle dediğini rivayet etmiştir:

«Bir gün Mutedid'in yanına gittim. Bana bir kitap verdi. Kitabı okuduğumda içinde bir adamın derlediği ruhsatların bulunduğunu göldüm. Bu ruhsatlar, âlimlerin hataen vermiş oldukları ruhsatlardı.

Kendisine dedim ki:

- Ey mü'minlerin emiri, bu derlemeyi ancak zındık bir kimse yapmıştır.

- Nasıl?

- Mut'a nikahını mubah kılan kişi, şarkı okumayı mubah kılma-mıştır. Şarkı okumayı mubah kılan kişi de bu şarkının çalgı aletleri eşliğinde okunmaması şartını koşmuştur. Alimlerin hatalarını derleyip toparlayan sonra bunlara göre amel eden kimsenin dini^gider.

Benim böyle demem üzerine halife Mutedid o kitabın yakılmasını emretti.

Hatib Bağdadî, hadim Safi el-Ceremî'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir:

«Mutedid'le birlikte, ben önde, o arkada yürüyerek dağınk ve düzensiz bir eve gittik. O evde Mutedid'in oğlu Muktedir Cafe oturuyordu. Etrafında da on kadar cariye ve kendi yaşıtı olan arkadaşları vardı. Önünde de içinde bir salkım üzüm bulunan gümüş bir tabak vardı. Üzüm o zaman az bulunduğu için çok kıymetliydi. Salkımdan bir tane koparıp yiyor, sonra etrafındaki arkadaşlarına da birer tane verip yediriyordu. Mutedid, onu orada bıraktı. Evin bir tarafına çekilip kederli bir şekilde oturdu. Kendisine dedim ki:

- Neyin var ey mü'minlerin emiri?

- Allah'a yemin ederim ki, utanmak ve cehennem ateşi olmasaydı ben bu çocuğu öldürürdüm. Çünkü bunun öldürülmesinde ümmetin çıkarı vardır.

- Allah korusun ey mü'minlerin emiri, sakın böyle birşey yapma-

Yazıklar olsun sanşe'ey Safi! Şu çocuk gördüğüm kadarıyla di-g.er çocuklara cömert davranıyor. Çocukların karakterinde cimrilik vardır, cömertliğe yanaşmazlar, oysa bu son derece cömert davranıyor. İnsanlar benden sonra başlarına benim çocuklarımı geçireceklerdir. Benden sonra hilafete oğlum Müktefi geçecek. Onun, hastalıklı olması sebebiyle hilafetteki günleri uzun sürmeyecektir. Onda domuz hastalığı vardır, kısa bir süre sonra ölecek, yerine işte şu oğlum Cafer geçecektir. Bu ise hilafete geçince, beytûlmaldaki paraların tümünü, kendilerine tutkun olduğundan ötürü gözdelere ve yaşıtları olduğu için arkadaşlarına dağıtacak. Müslümanların işleri zayi olacak. Sınırlar muhafızsız kalacak. Fitne, anarşi, kötülük ve serler; bir de Hariciler çoğalacaktır!»

Safi dedi ki: "Vallahi, ben Mutedid'in bu söylediklerini harfi harfine müşahade ettim."

İbnü'l-Cevzî, Mutedid'in hizmetçilerinden birinin şöyle dediğini rivayet etmiştir:

«Mutedid bir gün öğle vakti uyumaktaydı, biz de tahtının çevresinde oturuyorduk. Aniden panik içinde uyandı, sonra bize seslendi. Hemen yanına gittik.

Bize dedi ki: "Yazıklar olsun size! Haydi, Dicle kıyısına gidin,1 orada bekleyin. Size doğru gelen ilk boş tekneyi durdurun, kaptanını alıp yanıma getirin ve tekneyi de koruma altında tutun."

Hemen Dicle kıyısına gittik, küçük bir teknenin bize doğru geldiğini ve boş olduğunu gördük. Kaptanım tutuklayıp halifenin huzuruna getirdik. Kaptan, halifeyi görünce neredeyse ölecek gibi oldu. Halife ona bağırınca canı çıkacak gibi oldu. Halife ona dedi ki:

"Yazıklar olsun sana ey mel'un! Bugün öldürdüğün kadınla ararş-da geçeni bana doğruca anlat. Yoksa boynunu vururum!"

Kaptan biraz tereddüt geçirdikten sonra şöyle dedi:

"Evet, ey mü'minlerin emiri, bugün şehir vakti sıralarında, tekneimde iken bir kadın yanıma geldi. Onun gibi güzel bir kadın görme-mıştım. Üzerinde çok kıymetli elbiseler, bol miktarda mücevher ve zi-netler vardı. Ona meylettim, üzerine çullandım, ağzını kapattım ve °nu suda boğdum. Üzerindeki bütün zinetleri ve kumaşları aldım. akat yağmaladığım eşyaları evime götürmekten korktum. Zira gö-ürdüğüm takdirde kadının durumunun açığa çıkacağını düşündüm. Şyaları Vasıt'a götürmek istedim. İşte o esnada bu hizmetçin karşıma çıktı. Arkadaşlarıyla birlikte beni yakaladı."

Mutedid: "Kadının zinetleri nerede?" diye sorunca kaptan: "Teknenin göğsündeki kamaş hasırın altında." dedi.

Halife bize, gidip zinetleri getirmemizi emretti. Zinetleri getirdik Gerçekten büyük paralara tekabül eden bol miktarda zinetler vardı Halife, kadını boğduğu yerde kaptanın boğulmasını emretti. Kadının ailesine de gelip mallarını teslim almaları için duyuru yaptırdı. Bağ-dat caddelerinde ve sokaklarında üç gün süreyle bu hususta duyuru yapıldı. Bu üç günden sonra kadının ailesi geldi. Kadının zinetleri ve paralan kendilerine eksiksiz olarak teslim edildi.

Sonra hizmetçileri, halife Mutedid'e: "Ey mü'minlerin emiri, sen bu durumu nasıl bildin?" diye sordular. O da şu cevabı verdi:

"Şurada uyumakta iken rüyamda beyaz saçlı, beyaz sakallı ve beyaz giysili yaşlı bir adamın şöyle seslendiğini duydum: "Ey Ahmied, ey Ahmed! Bu saatte Dicle kıyısında bu tarafa gelmekte olan ilk teknenin kaptanını yakala ve ona; bugün öldürdüğün ve üzerindeki eşyaları yağmaladığın kadının durumunu sor ve kendisine haddi tatbik et." İşte bu gördüğünüz hadise, bu rüya üzerine cereyan etti ve siz de olanları gördünüz."»

Mutedid'in hacibi Semerkandh Cuayf dedi ki: "Bir av partisinde efendim Mutedid'Je beraberdim. Askerlerden uzaklaşmıştı yanında benden başka kimse yoktu. O esnada bir arslan karşımıza çıktı. Bizim tarafa yöneldi. Mutedid bana dedi ki:

- Ey Cuayf, bugün bir yararlılık gösterebilecek misin? -- Hayır, vallahi gösteremem.

- Öyleyse atımı tut da ineyim.

- Olur.

Ben böyle dedikten sonra atını tuttum. O da indi eteğinin ucunu kemerine soktu. Kılıcım çekti. Kınını aslanın tarafına fırlattı. Aslan, kının üzerine atıldı. Mutedid ona bir kılıç darbesi vurarak ön ayaklarından birini uçurdu. Aslan, ayağının acısıyla uğraşırken Mutedid onun kafasına ikinci bir kılıç darbesi vurdu. Kafasını yardı. Arslan yere düşüp öldü. Mutedid aslanın leşine yaklaştı, kılıcının kınını aslanın tüyleriyle sildi. Sonra bana doğru geldi. Kılıcımı kınına soktu. Atma bindi. Birlikte askerlerin yanına döndük. Vefatına kadar beraberinde bulundum. Bu olayı hiçbir kimseye anlattığımı duymadım. Onun hangi Özelliğine hayran kalacağımı bilemiyorum. Şecaatma mı, yoksa bu yaptığı cesaretle işe aldırma mı ve bunu hiç kimseye anlatmamasına mı, yoksa o gün kendisinin yerine aslana karşı çıkmayıp korkaklık gösterdiğime mi şaşayım? Ben o gün canımın kıymetini düşünerek korkaklık gösterdim ama, vallahi o bu yüzden beni hiçbir zaman kınamadı."

İbn Asakir'in rivayetine göre, Ebu Hüseyin en-Nevrî bir tekneye binmiş? teknede içki varmış. Kaptana: "Bu nedir ve kimindir?" diye sorunca kaptan: "Bu Mutedid'in içkisidir." demiş. Ebü'l-Hüseyin kalkıp içki küplerini elindeki değnekle kırmaya başlamış, hepsini kır-mış, sadece bir küpü sağlam bırakmış. Kaptan, "İmdat!" diye feryad etmiş, askerler yardıma gelip Ebü'l-Hüseyin'i tutuklamışlar ve Mutedid'in huzuruna götürmüşler.

Mutedid ona şöyle sorar:

- Sen kimsin, necisin?

- Ben muhtesibim (emniyet müdürüyüm). __Seni bu göreve kim atadı?

- Ey mü'minlerin emiri, seni halifelige atayan beni bu göreve

atadı!

Halife Mutedid başını önüne eğer, sonra kaldırıp şöyle der:

- Seni bu işi yapmaya sevkeden sebep neydi?

- Sana zarar gelmesini istemediğim ve sana acıdığım için böyle yaptım.

Mutedid başını önüne eğer, sonra kaldırıp şöyle der:

- Peki bütün küpleri kırdın da ne diye birini kırmadın?

- Önceki küplerin hepsini yüce Allah'ın şanını yüceltmek ve emirlerine saygı göstermek için cesaret gösterip kırdım ve bu hususta hiç kimseye de aldırış etmedim. Sonuncu küpü kırmaya geldiğimde, içime bir kendimi beğenmişlik duygusu girdi. Senin gibi bir hükümdara karşı koyduğumu düşünerek böbürlenmeye başladım. İşte o yüzden sonuncu küpü kırmadım.

- Haydi git, seni serbest bıraktım. Bundan sonra dilediğin çirkinliği menetme hakkına ve yetkisine sahip kıldım seni.

- İşte şu andan itibaren kötülükleri değiştirme azmim gevşedi.

- Neden?

- Çünkü daha önce ben sırf Allah rızası için kötülükleri değiştirip engellemeye çalışıyordum. Şimdi ise artık bir nevi görevli kılındığım için kötülükleri değiştirmek ve engellemekle kendimi yükümlü görüyorum.

- İhtiyacını söyle.

- Beni buradan salimen çıkar ve gitmek istediğim yere gönder.. Halife Mutedid görevlilere emir verdi. Onu Basra'ya gönderdi. Fakat Basra'da, halkın, Mutedid'in nezdinde ihtiyaçları olduğu zaman kendisini ortaya koymalarından korktuğu için gizlendi. Mutedid vefat edince Bağdat'a döndü.

Kadı Ebü'l-Hasan Muhammed b. Abdülvahid el-Haşimî, yaşlı bir tüccarın şöyle dediğini nakletmişti:

«Emirlerden birinde alacağım vardı. Hakkımı ödemeyi geciktirdi.

Vermek istemedi. Her istediğimde de karşıma çıkmıyor, kölelerine emir veriyor, bana eziyet ettiriyordu. Kendisini vezire şikayet ettim. Onlar da hakkımı kendisinden alamadılar. Daha fazla inkar etti ve ödemekten kaçındı. Ben de kendisindeki alacağımdan ümidimi kestim. Bu yüzden üzuldüm. Onu kime şikayet edeceğimi şaşkın halde düşünmekte iken, adamın biri bana dedi ki: "Şu mescidin imamı olan falan terziye gitsen o senin hakkını tahsil eder." (Mescidin imamı, imamlığının yanı sıra terzilik de yapıyormuş.) Kendisine dedim ki: "Şu terzi adam. şu zalime karşı ne yapabilir! Devlet ricali bile ondan hakkını alamadıktan sonra şu terzi mi alacak?" Adam bana dedi ki: "O terzi, borçlunu kendilerine şikayet ettiğin bütün devlet ricalinden daha fazla onun nazarında korkulu ve kesin hüküm sahibi biridir. Haydi sen o terziye git. Belki o seni bu sıkıntıdan kurtarır."

Ben terziyi önemsemedim, ama yine de yanına gittim; durumumu, ihtiyacımı ve o zalim borçludan gördüğüm haksızlığı kendisine anlattım. Terzi benimle birlikte borçlunun yanına geldi. Borçlu emir onu görünce ayağa kalktı. Ona saygı gösterip ikramda bulundu ve alacağım parayı hemen gidip getirdi, eksiksizce ödedi. Terzi ona hiç baskı yapmamıştı. Yalnız ona şöyle demişti: "Bu adamın hakkını öde, yoksa ezan okurum!" Terzinin böyle demesi üzerine, borçlu emirin yüzünün rengi değişti ve hakkımı bana hemen ödedi.

Ben o terzinin eski püskü elbiseler giymiş olmasına, bünyesinin zayıflığına rağmen borçlu emirin kendisine nasıl itaat gösterdiğine şaşıtm. Alacağımı tahsil ettikten sonra kendisine bir miktar para vermeyi te'klif ettim, ama kabul etmedi ve şöyle dedi: "Eğer ben bunu isteseydim sayılamayacak kadar malım ve param olurdu." Kendisine durumunu sordum ve beğendiğimi söyledim. Durumunu anlatması için ısrar ettim, o da şöyle dedi:

"Benim bu kadar tesirli oluşumun sebebi şuydu: Bu çevrede komşumuz olan ve devletin yüksek makamlarından birinde görev yapan yakışıklı genç bir Türk emir vardı. Bir gün evinin önünden hamamdan' çıkmış, kıymetli ve güzel elbiseler giyinmiş güzel bir kadın geçti. Kalkıp kadını yakalamak istedi. Sarhoştı, kadının peşine düştü. Onunla muradına ermek için kadını zorla evine sokmak istedi, ama kadın onun isteğine olumlu cevap vermedi. Aksine olanca sesiyle bağırıp şöyle dedi: "Ey Müslümanlar! Ben evli bir kadını, bu adam da beni zorla evine sokup benimle yatmak istiyor. Oysa kocam, kendisinin evinden başka bir evde geceyi geçirmem halinde beni boşamaya yemin etmiştir. Eğer ben burada geceleyecek olursam kocamdan boşanırım ve bu nedenle de günlerin, zamanın temizleyemeyeceği, gözyaşlarının yıkayamayacağı bir utanç lekesi bana bulaşır!"

İşte ben de hemen gidip o Türk emirinin yanına vardım. Kadını onun elinden kurtarmak istedim. Elindeki bir debbusla başıma vurdu ve kafamı kırdı, kadını eline geçirip zorla evine soktu. Ben de eve döndüm, basımdaki kanları yıkadım ve yaraları sardım. Cemaata yatsı namazını kıldırıp, sonra onlara dedim ki: "Bu adam, bildiğiniz kötü işi işledi. Haydi benimle gelin de kendisini bu yaptığı kötülükten vazgeçirelim. Kadını da elinden kurtaralım."

Cemaat benimle birlikte kalkıp o Türk emirinin evine geldi. Evine hücum ettik. Bir grup kölesi, ellerindeki değnek ve debbuslarla üzerimize hücum ettiler. Cemaatı dövmeye başladılar. Kendisi de kölelerinin arasından çıkıp üzerime geldi. Beni şiddetle dövdü, vücudumdan kanlar akıttı. Biz son derece horlanmış, ezilmiş olarak evinden çıktık.

Evime döndüm. Vücudumdaki ağrıların şiddetinden, akan kanların çokluğundan ötürü yolu bulamayacak hale gelmiştim. Nihayet eve girip yatağıma uzandım, ama bir türlü uyuyamadım. Kadıncağızı geceleyin onun elinden kurtarıp evine göndermek ve kocasının evinde geceyi geçirmesini sağlamak, boşanmasına engel olmak için ne yapabileceğimi düşündüm. Ama şaşkın haldeydim. O esnada emirin fecrin doğduğunu zannetmesi, böylece evinden çıkıp gitmesi, kadının da fırsattan istifade oradan ayrılıp kocasının evine gitmesini temin etmek için hemen kalkıp -vakti gelmediği halde- sabah ezanını okumayı düşündüm. Minareye çıktım. Hem Türk emirinin kapısına bakıyor, hem de ezan Öncesi âdetime göre konuşuyordum. Kadının o evden çıkıp çıkmadığını görmek istiyordum. Sonra ezan okumaya başladım. Ka-dın dışarı çıkmadı. Sonra eğer kadın bu ezam duyup da dışarı çıkmaya bile sabahın kesinlikle girdiği zannetmeleri için namaza durmaya karar verdim. O esnada etrafıma bakınmakta ve kadının çıkıp çıkmadığını gözlemekte iken caminin yanındaki yolun süvarilerle dolduğunu, piyade askerlerin geldiğini gördüm. Askerler: "Bu saatte*. ezan okuyan adam nerede?" diye soruyorlardı. Ben: "İşte, ben buradayım!" dedim. O zalim emire karşı bana yardımcı olmalarını istiyordum. Bana: "İn" dediler, ben de minareden indim. "Mü'minlerin emirinin huzuruna gel!" dediler. Beni yakalayıp halifenin huzuruna götürdüler. Kendimi savunamadım, nihayet alıp beni huzura soktular. Halifenin hilafet makamında oturduğunu görünce korkudan sarsıldım ve şiddetli bir paniğe kapıldım. Halife: "Yaklaş!" dedi, yaklaştım. Bana: Korkuların dinsin, kalbin sakinleşsin." dedi. Çok lütufkar davrandı. Nihayet sakinleştim, korkularım gitti. Sonra şöyle sordu:

- Şu saatte ezan okuyan sen misin?
- Evet, ey mü'minlerin emiri.
- Şu saatte ezan okumaya seni sevkeden sebep neydi? Oysa ge-eenin daha yarıdan azı bile geçmemiş. Senin bu saatte ezan okumandan ötürü oruçlular, misafirler, namaz kılanlar ve diğerleri vakti şaşırırlar.
- Ey mü'minlerin emiri, eğer bana eman verecek olursan durumumu anlatırım.
- Sen güvendesin, sana eman verdim.

Ben de ona durumumu anlattım. Anlattıktan sonra halife şiddetlice gazaplandı ve o Türk emiri ile evinde alıkoyduğu kadının hemen her ne halde olurlarsa olsunlar huzura getirilmelerini emretti. İkisi çarçabuk huzura getirildiler. Kadını güvendiği kadınlara ve muhafızlarına teslim ederek evine gönderdi ve kocasına, kadını affedip bağışlamasını, ona iyi davranmasını, kadının zorlanarak başkasının evinde alıkonulduğunun kendisine bildirilmesini emretti. Sonra o genç Türk emirine dönüp şöyle dedi:

- Senin ne kadar erzakın var, yanında ne kadar para var, ne kadar cariyelerin ve zevcelerin var?

Türk emiri de büyük rakamlar verdi. Sonra Mutedid ona şöyle sordu:

- Yazıklar olsun sana! Allah'ın sana bahşettiği nimetler sana yetmiyor muydu ki Allah'ın yasakladığı şeylere riayet etmedin? Hududunu aştın. Sultana karşı cür'etkar davrandım. Yine bütün bunlar sana yetmiyor muydu ki, seni kötülükten meneden ve sana ijâliği tavsiye eden'bir terziye kötü davrandım, onu dövdün, horladın, vücudundan kanlar akıttın?!

Türk emir, verecek cevap bulamadı. Halife, onun ayaklarının zincire vurulmasını, boynuna pranga takılmasını, sonra da çuvala konulmasını emretti ve huzurunda şiddetlice debbus darbeleri ile dövdürdü. Öyle ki onun öleceğinden korktum. Sonra onu bu halde Dicle nehrine atmalarını emretti. Bu artık onun hayatının sonu oldu.

Daha sonra halife, muhafız kuvvetleri komutanı Bedr'e, o Türk emirinin evindeki malların, paraların alınıp beytü'l-mala konulmasını emretti ve o terziye de şöyle dedi: "Bundan böyle büyük küçük her ne kötülük görürsen şu adam (Böyle derken muhafız kuvvetleri komutanını gösterdi.) işlese bile bütün kötülükleri bana bildireceksin, tabi eğer fırsat bulup benimle görüşme imkanın olursa bana bildirirsin, ama görüşme imkanını bulamazsan seninle aramızdaki işaret ezan olsun. Şu andaki gibi olsa bile, dilediğin anda ezan oku."

Terzi diyor ki: "İşte bu nedenledir ki, ben devlet ricalinden herhangi birine ne emir veririm mutlaka enirimi yerine getirirler, onlara neyi yasaklarsam mutlaka -Mutedid'in korkusundan ötürü- o yasağa uyarlar. Fakat o zamandan şu ana kadar öyle bir saatte ezan okumaya ihti\ aç duymadım.">

Vezir Ubeydullah b. Süleyman b. Vehb dedi ki: "Bir gün Mutedidin yanındaydım, hizmetçilerden biri onun yanbaşıda durmuş, elindeki yelpaze ile onu serinletiyor, sinekleri kovuyordu. Fakat bir ara yelpaze, halifenin takkesine değdi, takke başından yere düştü, gen bu durumdan cidden korktum, ama halife buna aldırış etmedi, ^sine takkesini alıp başına koydu. Sonra oradaki görevlilerden birine dedi ki: "Şu zavallıya deyin, gidip istirahat etsin. Çünkü uyuklamaya başlamış. Ayrıca, yelpaze ile beni serinletip sinekleri kovacak olan görevlilerin sayısını da arttırın."

Vezir, bu olay üzerine dedi ki: "Yumuşak huyluluğu nedeniyle halifeyi övdük ve kendisine şükranlarımızı sunduk, ama o şöyle dedi: "Bu zavallı kasıtlı olarak yelpazeyi takkeme vırmadı ki, bu uyukla-nıştı. Ancak kasıtlı davranan kimse kınanıp cezalandırılır, yanılan ve dalgınlığa düşen kimse kınanmaz ve cezalandırılmaz."

Semerkindli hacib Cuayf dedi ki: "Halife Mutedid'e, veziri Ubeydullah b. Süleyman'ın ölüm haberi gelince secdeye kapand ve uzun bir süre secde halinde kaldı. Kendisine: "Ey mü'minlerin emiri, vezirin Ubeydullah sana hizmet eder, samimi olarak sana yardımcı olurdu. Ölüm haberini duyunca neden secdeye kapandın?" diye sordular. O da şu cevabı verdi:

"Onu vezirlikten azletmediğim ve kendisine eziyette bulunmadığımdan ötürü şükür için Allah'a secde ettim."

Ubeydullah b. Süleyman; iyi görüşlü, kuvvetli bir zekaya sahip biri idi. Mutedid onun yerine Ahmed b. Muhammed b. Furat' vezir tayin etmek istedi. Ancak muhafız kuvvetleri komutanı Bedr onu bu kararından vazgeçirdi. Yerine oğlu Kasım b. Ubeydullah'ı tayin çtme-sini tavsiye etti. Bu tavsiyesinde ısrar edince, Mutedid, Kasım'ı vezirliğe tayin etti. Tayin haberini göndermekle birlikte babasının ölümü nedeniyle onu teselli etti. Başsağlığı diledi ve yeni görevi oian vezirliğini kutladı.

Kasım b. Ubeydullah, vezirlik makamına geçti. Aradan rok geçmeden Müktefi, babası Mutedid'den sonra halifelik makamına geçti. Bedr'i öldürdü. Mutedid, bu ikisi arasındaki düşmanlığı ince bir perde gerisinden seyrediyordu. Bu da onun kuvvetli bir feraseti ve büyük bir önsezisi idi.

Muhafız kuvvetleri komutanı Bedr, bir gün topluca masiyet işlemiş bir grubu halife Mutedid'in huzuruna getirdi. Mutedid bunlara nasıl bir ceza vereceği hususunda vezirine danıştı. Veziri de: "Bunların bir kısmının asılması, bir kısmının da yakılması gerekir." deyince Mutedid şöyle dedi: "Yazıklar olsun sana, bunlara karşı katılığını görünce gazabım soğudu. Bilmez misin ki halk, Allah tarafından sultana verilen bir emanettir, Allah bunların hakkım sultandan soracaktır?" Sonra bu kimselere vereceği ceza hakkında vezirin tavsiyesine uymadı.

Bu iyi niyetinden dolayıdır ki halife Mutedid, halifelığe geçtiğinde beytü'lmalda bir kuruş para yoktu. Memleketin durumu bozulmuştu, Araplar her tarafta fesat çıkarıyorlardı. Ama o doğru görüşü ve iyi niyeti ile bu işleri düzene soktu. Beytü'l-mal para ile doldu memleketin her tarafında düzen sağlandı.

Halife Mutedid, vefat eden bir cariyesine çok üzüldüğü için şöyle bir şiir söylemişti:

"Ey sevgili,

Sen öyle bir sevgiliydin ki, artık senden sonra sevgilim olmayacaktır.

Gözümden uzaktasın ama kalbime yakınsın.

Senden sonra artık eğlencelerden hiç payım olmayacaktır.

Her ne kadar uzakta olsan da kalbimin sana olan duygusunu denetlemek için yine kalbim görevlendirilmiştir.

Kaybolduğundan beri hayatım,

Tatsız hale gelmiştir.

Senden sonra görmelisin beni, nasıl feryad edip ağıt yakıyorum.

Gönlümün içinde alevlenen bir hüznün yangını vardır.

Hayattayken her ne kadar hoş hale getirmiş idiyse de şimdi nefsimin rahat ve hoş olduğunu göremiyorum.

Bana isyan edecek gözyaşını kalmadı.

Emrime uyacak sabrım da kalmadı."

Yine aynı carie için şöyle bir şiir daha söylemişti:

"Saray için ağlamıyorum ama bir defa bu sarayda ikamet etmiş ola& (sevgili) için ağlıyorum.

Onu kaybetmekle felek bana ihanet etti. Daha önce ben ona inanmışım. . Sabrımla vedalaştım. Artık onunla beraber kalbim de göçüp gitti."

İbnü'l-Mutez, mezkûr cariyenin vefatı nedeniyle Mutedid'e bir teselli ve başsağlığı şiiri yazmıştı:

"Ey hidayet imamı, hayatın uzun olsun. Sağlıklı bir ömür yaşa.

Sen nimetlere şükretmeyi, musibetler anında teslimiyet göstermeyi bize öğretmiştin.

Geçip gidenlerden Ötürü teselli bul.

Daha önce sevinç kaynağı olan şey artık şimdi büyük bir sevaba dönüştü.

Kendimiz ölüp de senin yaşamana razıyız.

Ve bu hususta ben kendimi büyük bir şans sahibi görürüm.

Mevlasına itaat halinde iken ölen kimse,

Büyük bir kurtuluş elde etmiş ve şereflice ölmüştür."

Mutedid'in vefatı nedeniyle Ebü'l-Abbas Abdullah b. el-Mutez el-Abbasî şu güzel ağıdı yakmıştı:

"Ey felek yuh sana! Sen hiçbir dostu benim için hayatta bırakmadın.

Sen yavrusunu yiyen kötü bir annesin.

Allah'tan mağfiret diliyorum, bütün bunlar kaderdir.
Hiçbir şeye muhtaç olmayan, herşeyin kendisine muhtaç olduğu bir ve tek Rab olan Allah'a razı oldum.
Ey karanlık toprakta, diyardan uzakta ve Zahiriye mezarlığında yalnız başına kalan!
Daha önce bir araya getirip sevkettiğin ordular nerede?
Sayılamayacak kadar çok olan hazineler nerede?
Heybetinle doldurduğun ve görenlerin sarsıntıya kapıldığı saltanat tahtı nerede?
Sağlamca inşa ettiğin ve som altın sütunların parladığı, ışık saçtığı saraylar nerede?
O askerlerin ki; seri ve büyük yanaklarından köpük saçılan erkek develeri koştura koştura yormuşlardı.
Kuvvetlerini kırdığın düşmanlar nerede?
Zayıflattığın, onları bir deri bir kemiğe dönüştürdüğün aslanlar nerede?
Kapında bekleyen heyetler nerede?
O heyetler ki, kuşlar gibi kapma gelip dolaşırlar ve kovulurlardı.
Rütbelerine göre kapında duran adamların nerede?
Onlardan kimi çekip gitti, devesine atlayıp göçtü ve mutlu oldu.
Ayaklarını kana buladığın rahvan atlar nerede?
O atlar ki, senin erkek aslanlarını sırtlarında taşırlardı seferlere.
Kendilerine beyin yedirdiğin kargı ve mızraklar nerede?
Sen öldükten beri o mızraklar ne bir kalbe ne de bir ciğere saplandılar.
Fırlatılan kılıçlar ve oklar nerede?
Onlar ki yakın veya uzak, dilediğin kimselere isabet ederlerdi.
Sapasağlam ve güzel surları yıkan, yerle bir eden sel misali mancınıklar nerede?
İcat ettiğin o işler nerede?
Affin asla fayda vermediğini kabul etmezdin sen.
Nerede o bahçelerin ki, arklarında sular akar ve öten kuşlar o bahçelere gelirdi?
Ceylan gibi güzel kokular saçan o cariyeler nerede?
Yollarda akıp gider ve süslü püslü elbiselerle görünürlerdi.
Nerede eğlence meclisleri, nerede yakutu andıran gümüş işlemeli kaselerdeki içkiler?
Bozulduğunda Abbasoğullarının hükümranlığını düzeltmek üzere düşmanlara saldırmak nerede kaldı?
Düşmanları her defasında kahreder, zorba ve asileri ezip geçerdin.
Ama sonra yok olup gittin, artık geride izin dahi kalmadı. Kimse seni göremez oldu.
Sanki bu dünyada hiç yaşamamış gibi oldun.
Yapmış olduğun iyiliklerden başka hiçbir şey geride kalmadı.
İnsanoğlunun hakimiyeti devam etmez, ebedi kalmaz."
İbn Asakir'in tarihinde şöyle bir olay anlatılır:
«Bir gece Mutedid'in yanında nedimleri toplandılar. Eğlence sona erip Mutedid gözdelelerinin yanına gittikten ve eğlenceye katılanlar uykuya daldıktan sonra hizmetçinin biri onları uykularından uyandırıp şöyle dedi: Mü'minlerin emiri size diyor ki, kendisi eğlence meclisi sona erdikten sonra uyuyamaz olmuş. Bir beyit yazmış ama ikincisini yazamamış, zorlanmış. Kim bu ikinci beyiti yazar ve birinciye uydu-rursa ona armağan verecek. Birinci beyit şudur:
"Sirayet eden hayal için uyandığımızda gördük ki, Orası çorak bir yerdir, mezar da uzaktadır."
Eğlence meclisine katılmış olup uykuya dalanlar kalkarak yataklarının üzerinde oturdular, ikinci beyiti ne şekilde yazacaklarını düşünmeye başladılar. Onlardan biri hemen ortaya atılıp şöyle dedi:
"Gözüme dedim ki, uykuya alış ve yat; Belki geceleyin bir hayal sana dönüp gelir."
Hizmetçi bu beyiti alıp Mutedid'e götürdüğünde, bunun yerli yerinde yazılmış güzel bir beyit olduğunu gördü ve sahibine kıymetli armağan verilmesini emretti.»
Mutedid bir gün şairlerden birine, Basralı Hasan b. Münir el-Ma-zinî'nin şu şiirinin muazzam olduğunu söyledi:
"Uykuyu kaçırıp beni uyuyamaz hale getirene yanıyorum.
Kalbimin acılarına acı kattı.
Güneş sanki onun yanlarından doğup ortaya güzelce çıktı.
Ya da ay onun yenlerinden parlayıp çıktı.
Yüzünde bir maske var ki, kötülüğünü ve çirkinliğini yok ediyor.
Kalbler de itibar sahibi yapıyor onu, her nerede ortaya çıkarsa."
Bu senenin rebiyülevvel ayında Mutedid'in sancıları şiddetlendi. Hadim Yunus ve diğer büyük emirler, vezir Kasım b. Ubeydullah'm anında toplandılar. Halkın Mutedid Billah'ın oğlu Müktefi Billah'm halifeliğine bey'atlerini yenilemeler hususunda istişare yaptılar ve bunu kararlaştırdılar. Sonra Müktefi Billah'a yapılan bey'at te'kid edildi, kesinleştirildi ve bunda da çok hayırlar oldu.
Mutedid can çekişirken kendi kendine şu şiiri okumuştı:

"Dünyadan istifade et, çünkü çekip gideceksin.
Neşeli ve hoş olduğu sürece onun bu taraflarını al ve gerisini bırak.
Sakin zamana da güvenme, çünkü ben ona güvenmişim.
Zaman bende bir güç bırakmadığı gibi her türlü hakkımı da alıp götürdü.
Ben erkeklerin ileri gelenlerini öldürdüm.
Hiçbir düşmanı affetmeyip hiç kimsenin de isyanına göz yummadım.
Saltanat sarayını her türlü isyancıdan temizledim.
Onların bir kısmını doğuya, bir kısmını da batıya gönderdim ve dağıttım.
Belirli bir süre sonra izzet ve şerefe kavuştum.
Böylece halk tümüyle bana boyun eğip itaat etti.
Topladığım bütün bu mal mülk bana hiç yarar vermedi.
Şu mülk sahipleri ve hayatta kalanlar için hiç de güzel bir akibet görmüyorum.
Ölümünden sonra Rahman'ın nimetlerine mi kavuşacağım,
Yoksa O'nun ateşine mi atılacağım, işte bunu bilmiyorum."

Halife Mutedid, bu senenin rebiyülevvel ayının bitimine sekiz ü kala, pazartesi gecesi vefat etti. Henüz elli yaşına varmamıştı, z sene, dokuz ay, onüç gün süreyle halifelik yaptı. Ali el-Mükte- Cafer el-Muktedir ve Harun adında üç erkek evlat ve onbir kız ev- bıraktı. Kızlarının sayısının onyedi olduğu da söylenir. Beytü'l-d 17.000.000 dinar bırakmıştı. Lüzumsuz yere para sarfetmezdi. nedenle bazıları onu cimri saymışlardı. Bazı kimselerse onu Cabir

b. Semüre'nin rivayet ettiği hadiste geçen raşid halifelerden lardir. Doğrusunu Allah bilir. [\[53\]](#)

[\[1\]](#) İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/112-113.
[\[2\]](#) İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/113-114.
[\[3\]](#) İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/114.
[\[4\]](#) İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/115.
[\[5\]](#) İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/115-116.
[\[6\]](#) İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/116-117.
[\[7\]](#) İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/117-119.
[\[8\]](#) İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/119-121.
[\[9\]](#) İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/122-123.
[\[10\]](#) İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/123-124.
[\[11\]](#) İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/124-125.
[\[12\]](#) İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/125.
[\[13\]](#) İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/126-127.
[\[14\]](#) İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/127-128.
[\[15\]](#) İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/129-130.
[\[16\]](#) İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/130-131.
[\[17\]](#) İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/131.
[\[18\]](#) İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/132-133.
[\[19\]](#) İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/133-134.
[\[20\]](#) İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/134.
[\[21\]](#) İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/134-135.
[\[22\]](#) İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/135.
[\[23\]](#) İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/135-136.
[\[24\]](#) İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/136.
[\[25\]](#) İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/136-137.
[\[26\]](#) İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/137.
[\[27\]](#) İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/137-139.
[\[28\]](#) İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/139-141.
[\[29\]](#) İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/141.
[\[30\]](#) İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/142-144.

[31] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/144.

[32] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/144-145.

[33] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/145-146.

[34] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/146-147.

[35] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/147-148.

[36] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/148-149.

[37] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/149-150.

[38] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/151.

[39] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/151.

[40] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/151-152.

[41] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/152.

[42] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/152.

[43] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/152.

[44] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/152-153.

[45] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/153-154.

[46] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/155.

[47] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/155-156.

[48] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/156.

[49] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/156.

[50] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/157.

[51] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/157.

[52] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/157-158.

[53] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/158-172.

[Müktefi Billah Ebu Muhammed'in Halifeligi](#)

[Bedir](#)

[Hicretin İkiyüzseksendokuzuncu Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler](#)

[Hüseyin B. Muhammed](#)

[Ammare B. Vesime](#)

[Harun B. Leys](#)

[Hicretin İkiyüzdoksanıncı Senesi](#)

[Hicretin İkiyüzdoksanıncı Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler](#)

[İmam Ahmed B. Hanbel'in Oğlu Abdullah](#)

[Muhammed B. Abdullah Ebu Bekir Ed-Dakkak](#)

[Hicretin İkiyüzdoksanbirinci Senesi](#)

[Hicretin İkiyüzdoksanbirinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler](#)

[Ahmed B. Yahya B. Zeyd B. Seyyar](#)

[Hicretin İkiyüzdoksanikinci Senesi](#)

[Hicretin İkiyüzdoksanikinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler](#)

[İbrahim B. Abdullah B. Müslim El-Keccî](#)

[Hicretin İkiyüzdoksanüçüncüsü](#)

[Hicretin İkiyüzdoksanüçüncü Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler](#)

[Sair Ebü'l-Abbas En-Naşi](#)

[Ubeyd B. Muhammed B. Halef](#)

[Nasr B. Ahmed B. Abdülaziz](#)

[Hicretin İkiyüzdoksandördüncü Senesi](#)

[Lanetli Zikreveyh'in Öldürülmesi](#)

[Hicretin İkiyüzdoksanüçüncü Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler](#)

[Hüseyin B. Muhammed B. Hatim](#)

[Salih B. Muhammed B. Amr](#)

[Muhammed B. İsa B. Muhammed](#)

[Muhammed B. İmam B. İshak B. Raheveyh](#)

[Muhammed B. Nasr Ebu Abdillâh El-Mervezî](#)

[Musa B. Harun B. Abdillâh](#)

[Hicretin İkiyüzdoksanbeşinci Senesi](#)

[Halife Müktefi Billah'ın Biyografisi Ve Vefatı](#)

[Hafız El-Muammerî](#)

[Abdullah B. Hasan](#)

[Ebu Cafer Et-Tirmizî](#)

[Hicretin İkiyüzdoksanaltıncı Senesi](#)

[Hicretin İkiyüzdoksanaltıncı Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler](#)

[Hafız Ahmed B. Muhammed B. Zekeriyya](#)

[Ebu Bekir El-Esrem](#)

[Halef B. Amr B. Abdurrahman B. İsa](#)

[Halife Ve Sair İbn Mutez](#)

[Muhammed B. Hüseyin B. Habib](#)

[Muhammed B. Davud B. Cerrah](#)

[Hicretin İkiyüzdoksanyedinci Senesi](#)

[Hicretin İkiyüzdoksanyedinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler](#)

[Muhammed B. Davud B. Ali](#)

[Muhammed B. Osman B. Ebi Seybe](#)

[Muhammed B. Tahir B. Abdullah](#)

[Musa B. İshak](#)

[Yusuf B. Yakub](#)

[Hicretin İkiyüzdoksansekizinci Senesi](#)

[Hicretin İkiyüzdoksansekizinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler](#)

[İbn Ravendi](#)

[Cüneyd B. Muhammed B. Cüneyd \(Cüneyd-İ Bağdadî\)](#)

[Vaiz Sâid B. İsmail B. Saïd B. Mansur Ebu Osman](#)

[Semnun B. Hamza](#)

[Safi El-Harbî](#)

[İshak B. Huneyn B. İshak](#)

[Hüseyin B. Ahmed B. Muhammed B. Zekeriya](#)

[Hicretin İkiyüzdoksandokuzuncu Senesi](#)

[Hicretin İkiyüzdoksandokuzuncu Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler](#)

[Ahmed B. Nasr B. İbrahim Ebu Amr El-Haffaf](#)

[Behlül B. İshak B. Behlül](#)

[Hüseyin B. Abdullah](#)

[Muhammed B. İsmail](#)

[Muhammed B. Ebi Bekr](#)

[Nahiyci Muhammed B. Ahmed B. Keysan](#)

[Muhammed B. Yahya](#)

[Fatuma El-Kahramane](#)

[Hicretin Üçyüzüncü Senesi](#)

[Hicretin Üçyüzüncü Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler](#)

[Ahves B. Fadl](#)

[Ubeydullah B. Abdullah B. Tahir](#)
[Sair Sinavberî](#)
[İbrahim B.Ahmed](#)
[Hicretin Üçyüzbirinci Senesi](#)
[Hicretin Üçyüzbirinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler](#)
[İbrahim B. Halid Eş-Safî](#)
[Cafer B. Muhammed](#)
[Ebu Said El-Cenabi El-Karmatî](#)
[Ali B. Ahmed Er-Rasibî](#)
[Muhammed B. Abdullah B. Ali](#)
[Hicretin Üçyüzikinci Senesi](#)
[Hicretin Üçyüzikinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler](#)
[Bisr B. Nasr B. Mansur](#)
[Cariye Bed'a](#)
[Kadı Ebu Zîr'a Muhammed B. Osman Eş-Safî](#)
[Hicretin Üçyüzüçüncü Senesi](#)
[Hicretin Üçyüzüçüncü Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler](#)
[Neseiahmed B.Ali](#)
[Hasan B.Süfyan](#)
[Rüveym B. Ahmed](#)
[Züheyr B. Salih](#)
[Ebu Ali El-Cübbâî](#)
[Sair Ebu Hasan B. Bessamî](#)
[Hicretin Üçyüzdördüncü Senesi](#)
[Hicretin Üçyüzdördüncü Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler](#)
[Lebid B. Muhammed](#)
[Yusuf B. Hüseyin B. Ali](#)
[Yemut B. Müzriî B. Yemut](#)
[Hicretin Üçyüzbeşinci Senesi](#)
[Hicretin Üçyüzbeşinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler](#)
[Muhammed B. Ahmed Ebu Musa](#)
[Hicretin Üçyüzaltıncı Senesi](#)
[Hicretin Üçyüzaltıncı Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler](#)
[İbrahim B. Ahmed B. Haris](#)
[Ahmed B. Ömer B. Seric](#)
[Ahmed B. Yahya](#)
[Hasan B. Yusuf B. İsmail](#)
[Abdullah B. Ahmed B. Musa](#)
[Muhammed B. Babsaz](#)

Müktefi Billah Ebu Muhammed'in Halifeliği

Müktefi Billah'ın asıl adı Ali'dir. Mü'minlerin emiri Mutedid BiJJ lah'ın oğluydu. Babası Mutedid'in bu senenin rebiyülevve ayında ve fatından sonra halifeliğine bey'at edildi. Kendisinden ve Hz. Ali b Ebi Talib'den başka Ali adında bir halife yoktur. Ebu Muhammed künyesini de sadece kendisi, Hz. Hasan ve Hadi ile el-Müstedî Billah almışlardı. Müktefi Billah halifeliği geçtiğinde, fitneler çoğaldı ve ülkenin her tarafına yayıldı.

Bu senenin receb ayında ülkede çok şiddetli bir deprem meydana geldi. Bu senenin ramazan ayında seher vakti, gökten çok sayıda yıldızlar düştü. Gün doğuncaya kadar bu durum devam etti.

Halifelik kendisine geçtiğinde Müktefi Billah, Rakka'da bulunu-! yordu. Vezir ve ümeranın büyükleri, kendisine bu hususta bir yazı yazdılar. Bu yazıyı alır almaz Bağdat yoluna koyuldu ve halkın kendisini karşıladığı muazzam bir günde Bağdat'a girdi. Bu senenin ce-l naziyelevvel ayının sekizinci, pazartesi günüydü. Bugün Amr b. Leys es-Seffar'ın öldürülmesini emretti. Amr, onun babasının zindanında tutuklu bulunuyordu. Babasının hükümlüler için yaptırdığı zindanların yıkılmasını ve yerine bir cami yapılmasını ferman buyurdu. Aynı günde vezir Kasım b. Ubeydullah b. Süleyman'a altı hil'at giydirdi ve kılıç kuşandırdı. Halifeliğe geçtiğinde yirmialtı yaşından birkaç ay almıştı.

Bu senede Karmatîler, ülkenin bazı taraflarına yayıldılar. Hacıların yollarını kestiler, bazıları kendilerine emirü'l-mü'minin unvanını taktılar. Müktefi üzerlerine büyük bir ordu gönderdi ve onların itaat altına alınmaları için çok para harcadı. Cenâb-ı Allah, böylece onların serlerinin bir kısmını söndürdü.

Bu senede Muhammed b. Harun, İsmail b. Ahmed es-Samanî'nin itaatından çıktı. Onun öldürülmesinden sonra Rey halkı Muhammed b. Zeyd et-Talibî ile yazışma yaptı. Muhammed onlara ısrar edince şehri ona teslim ettiler. O da gelip Rey şehrini istila etti. İsmail b. Ahmed es-Samanî de büyük bir orduyla Muhammed b. Zeyd'in üzerine yürüdü, onu mağlub etti. Kovulmuş ve yerilmiş olarak Rey şehrinden çıkardı.

"el-Muntazam" adlı eserde İbnü'l-Cevzî dedi ki: "Bu senenin zü-hicce ayının 9'unda halk ikindi namazını kılıyorlardı. Yaz mevsiminde idiler ve üzerlerinde yazlık giysiler vardı. O sırada cidden soğuk bir rüzgar esti. Öyle ki, insanlar ateşle ısınmak ihtiyacını duyular-

ve kaim elbiseler giydiler. Tıpkı kış mevsiminde olduğu gibi dondu."

İbnü'l-Esir dedi ki: "Humus şehrinde de böyle bir durum meydana geldi. Basra'da fırtına esti. Çok hurma ağaçlarını kökünden söktü, yerde çöküntü meydana geldi ve bu çöküntünün altında 7.000 kişi İbnü'l-Cevzî ile İbnü'l-Esir dediler ki: «Bu senenin receb ayında Bağdat'ta peşpeşe depremler meydana geldi. Sonra şehir sakinleşti.»

Bu senede Fadl b. Abdülmelik insanlara haccettirdi.

Bu senede büyük mutasavvıflardan İbrahim b. Muhammed b. İbrahim vefat etti. İbnul-Esir'in ifadesine göre bu zat, Sırrı es Sakatî'-nin akranlarındanmış. Bir defasında şöyle demiş: "Keder ve üzüntünün bir zerresini Allah'a arzeten, senin içir güneşin üzerine doğduğu şeyden, yani bütün dünyadan daha hayırlıdır."

Bu senede fazlaca cinsel ilişkide bulunmasından ötürü vücudunda kuruluk ve mizaç bozukluğu meydana gelen Ahmed b. Muhammed el-Mutedid Billah, vefat etti. Tabipler, bedenini nemlendirecek ve yumuşatacak bir reçeteyi kendisine tavsiye ettilerse de o bunun tam tersini yaptı ve kuvvetini kaybetti, neticede vefat etti.

Mutedid'in kölesi ve ordu komutanı Bedir. [\[1\]](#)

Bedir

Vezir Kasım, halifeliği Mutedid'in evlatlarından başkasına geçirmeye azmetmiş, bu niyetini Bedir'e de açmıştı. Ama Bedir buna yanaşmamıştı.

Mutedid'in oğlu Müktefi halifelğe geçince, vezir Kasım, Bedir'in başına bir gaile açmaya yemin etti ve Bedir'in öldürülmesini işini Mük-tefi'ye hoş gösterdi. Müktefi de bunu kabul etti ve görevlileri göndererek Bedir'in mallarına ve ürünlerine el koydurdu. Bedir, Vasıfta bulunuyordu. Vezir Kasım da ona eman gönderdi ve gelmesini istedi. Bedir bu emana inanarak geldiğinde vezir Kasım, bu senenin ramazan ayının altısında cuma günü, kendisini Öldürecek cellatları üzeri-ne gönderdi ve onu öldürttü. Sonra başını kestirdi, cesedi ise yerde kaldı.

Ailesi gelip cesedini aldılar ve bir tabuta koyarak Mekke'ye götü-% defnettiler. Çünkü o, kendisinin Mekke'ye defnedilmesini vasiyet ti. Vefatından önce, bütün kölelerini azat etmişti. Kendisini ölek istediklerinde iki rekat namaz kılmıştı. Allah ona rahmet etsin. [\[2\]](#)

Hicretin İkiyüzseksendokuzuncu Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Hüseyin B. Muhammed

Hüseyin b. Muhammed b. Abdurrahman b. Fehm b. Muhriz b İh rahim el-Hafız el-Bağdadî. Halef b. Hişam'dan, Yahya b Mani'den" Muhammed b. Sa'd'dan ve diğerlerinden ders aldı, rivayetlerde bulundu. Hanefî ve Tomarî de kendisinden rivayetlerde bulundular. Beraberinde bulunmayan, derslerine devam etmeyen kimselere hadis nakletmezdi. Hadis nakletmede çok zorluk çıkarırdı. Haberler, nesepler, şiirler ve hadis ricalinin isimleri hususunda derin bilgisi vardı Fıkıhta Iraklıların mezhebine meyilliydi. Darekutnî, onun kuvvetli bir ravi olmadığını söylemiştir. [\[3\]](#)

Ammare B. Vesime

Ammare b. Vesime b. Musa Ebu Rifaa el-Farisî. "et-Tarih Ale's-Sünen" adlı eserin sahibidir. Mısır'da doğdu, Leys'in kâtib Ebu Salih'ten ve diğerlerinden hadis rivayet etti. [\[4\]](#)

Harun B.Leys

Harun b. Leys es-Seffar. Büyük ümeradandı. Müktefi Billah'ın Bağdat'a ilk gelişi esnasında zindanda öldürüldü. [\[5\]](#)

Hicretin İkiyüzdoksanıncı Senesi

Bu senede "Şeyh" lakabıyla tanınan Yahya b. Zikreveyh b. Behre-veyh Ebu Kasım el-Karmatî, büyük bir taraftar grubuyla Rakka'ya geldi. Oralarda bozganculuk yaptı. Halife de 20.000 süvariden oluşan büyük bir askeri birliği onun üzerine şevketti. Bu senede halife, Bağdat'tan ikamet amacıyla Samarra'ya gitmek üzere harekete geçti. Ancak vezir, onu bu görüşünden vazgeçirdi. O da Bağdat'a döndü.

Bu senede Mağriblilerden Zerka adında bir adam, ateşli bir ok fırlatarak Dımişk kapısında Yahya b. Zikreveyh'i öldürdü. Onun öldürülmesine halk sevindi. Ateşli ok vücuduna isabet edip onu yakarak öldürmüştü. Mağribli adam Mısır askerleri arasında

idi.

Yahya b. Zikreveyh'in öldürülmesinden sonra, yerine kardeşi Hüseyin geçerek Karmatîlerin idaresini ele aldı. O kendine Ahmed adını, Ebü'l-Abbas künyesini ve Emirü'l-Mü'minin lakabını takmış, Kar-matîler de ona itaat etmişlerdi. Dımışk' kuşatma altına aldı. Belirli miktarda mal ve para vermek üzere Dımışklılar onunla barış antlaşması yaptılar. Bundan sonra Humus'a gitti, orayı fethetti, Humus minberlerinde onun adına hutbe okundu. Bundan sonra Hama'ya ve Maarratu n-Numan'a gitti. Oralardaki halkı mağlup etti. Mallarını ve kadınlarını ele geçirip kendine mubah saydı. Binekleri ve mektepler-deki çocukları öldürüyor, beraberindeki askerlerin o yöredeki kadınlarla cinsel ilişkide bulunmasını mubah kılıyordu. Öyle ki bir kadınla birçok adamı zina yapıyordu. Kadın çocuk doğurunca da o zinakar erkeklerden her biri diğerini babalıkla kutluyordu. Şam halkı, bu mel'undan çektikleri eza ve cefayı bir mektupla halifeye bildirdi. Halife de bunların üzerine kalabalık bir askeri birliği şevketti. Bu askeri birliğe bol miktarda para harcadı. Kendisi de ramazan ayında yola koyuldu, Rakka'ya geldi. Askerleri, Karmatîlerle savaşmaları için her bir tarafa yaydı.

Karmatîlerin lideri, kendi adamlarına şöyle mektup yazıyordu:

"Abdullah el-Mehdi Ahmed b. Abdullah el-Mehdi el-Mansur en-Nasır Lidinillah el-Kaim Biemrillah el-Hakim Bihükmillah ed-Dai İla Kitabillah ez-Zab an Harimillah el-Muhtar min Veledi Rasûlillah.Hidayete erdiren Allah kulu Mansur'un oğlu Allah'ın dininin yardımcısı, Allah'ın emrini yerine getiren, Allah'ın hükmüyle hükmeden Allah'ın kitabına davet eden, Allah'ın sınırını koruyan ve Rasûlul-lah'ın seçkin evladı, hidayete erdirici Allah kulu Ahmed'den....)."

Kendisinin Hz. Ali'nin ve Fatıma'nın zürriyetinden geldiğini iddia ediyordu, ama yalan söylüyordu. Allah onu kahretsin. Uyduruk-çuydu o. Önce Kureys'e, sonra da Haşimoğullarına en azılı bir düşmandı. Silmiye'ye girdi. Orada Haşimilerden hiçbirini hayatta bırakmadı. Onları ve çocuklarını öldürdü. Kadınlarını askerlerine peşkeş çekti.

Bu senede sınır boyu halkının şikayetleri üzerine Muzaffer b. Cenah, yerine Ebu Amir Ahmed b. Nasr, Tarsus sınırını muhafaza etmekle görevlendirildi.

[6]

Bu senede Fadl b. Muhammed el-Abbasî insanlara hacettirdi.

Hicretin İkiyüzdoksanıncı Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

İmam Ahmed B. Hanbel'in Oğlu Abdullah

Künyesi, Ebu Abdirrahman eş-Şeybanî idi. İmam, hafız, zaptı sağlam, babasından ve diğer hadisçilerden çok hadis rivaye eden sika bir ravi idi. İbn Münadi'nin ifadesine göre babası İmam Ahmed b. Hanbel'den onun kadar çok hadis rivayet eder başka biri yoktur. Babasının "Müsned" adlı eserinden 30.000, tefsirinden 120.000 hadis rivayet etmiştir. Bu hadislerden bazılarını sema, bazılarını icazet yoluyla nakletmiştir. Rivayetlerinin toplandığı eserlerden bazıları şunlardır: "en-Nâsîh ve'l-Mensûh, el-Mukaddem ve'l-Muahhar fî Kitabil-lah ve't-Tarih, Hadisi Seb'a ve Karâmat-ı Kurrâ, el-Menâsîku l-Kebir, el-Menasîkü's-Sağir, Hadisu ş-Şüyûh."

Büyük üstadlarımızın Abdullah b. İmam Ahmed b. Hanbel'in lehinde şahadette bulunduklarını hep görürdük. Onun hadis ricalini, hadis illetlerini, isim ve künyeleri iyi bildiğini söylerlerdi. Irak'ta ve diğer yerlerde hadis aramaya devam ettiğini, seleflerinin de bu hususta onun lehinde ikrarda bulunduğunu söylerlerdi. Hatta bazıları, onun babasından daha fazla hadis bildiğini ve hadisi daha çok işittiğini söyleyerek onu aşırı bir şekilde övmüşlerdir.

Abdullah hastalandığında kendisine: "Nereye defnedilmek istiyorsun?" diye sormuşlardı. O da şu cevabı vermişti: "Benim aklımda bulunan sahih bir hadise göre Katiye'de bir peygamber medfunmuş. Bir peygamberin civarına defnedilmek, benim için babamın civarına defnedilmekten daha hoştur."

Bu senenin cemaziyelahir ayında, yetmişyedi yaşında vefat etti.

Tslitekim babası da aynı yaşta vefat etmişti. Cenazesine büyük bir halk kitlesi katılmıştı. Cenaze namazını kardeşi oğlu Züheyr kıldırma ve Babü't-Tîn mezarlığına defnedilmişti. Yüce Allah ona rahmet

Bu senede vefat eden meşhur şahsiyetlerden bazıları şunlardır:

Abdullah b. Ahmed b. Said Ebu Bahr er-Ribati el-Mervezî. Ebu Türeb en-Nahşebî ile arkadaşlık etti. Cüneyd-i Bağdadî on överdi.

Ömer b. İbrahim Ebu Bekir el-Hafız. Ebü'l-Ezan adıyla tanınırdı. Sika, zaptı sağlam ve sebatkar bir ravi idi.

Muhammed b. Hüseyin b. Ferec Ebu Meysere el-Hemedanî, "Müsned" adlı eserin sahibidir. Meşhur sika ravilerden ve musanniflerden idi. [7]

Muhammed B. Abdullah Ebu Bekir Ed-Dakkak

Büyük mutasavvıflardan ve sofi abidlerindendi.

Rivayete göre Cüneyd-i Bağdadî, onun hakkında şöyle demiştir:

«Rüyada iblisi gördüm, çıplak gibiydi. Kendisine: "İnsanlardan utanmıyor musun, ne diye çıplak dolaşıyorsun?" diye sordum,

o da et-rafindakileri insan kabul etmeyerek şöyle cevap verdi: "Eğer bunlar insan olsalardı çocukların topla oynadıkları gibi ben de bunlarla oynamazdım. İnsan dediklerin bunlardan başka bir topluluktur." Ben kendisine: "Peki, o dediğin insanlar nerede?" diye sorduğumda İblis şu cevabı verdi: "İşte gerçek insanlar, Şanizi Mescidi'nde bulunmaktadırlar. Onlar kalbimi hasta edip acıttılar. Bedenimi yordular, her saldırdığımda onlar Aziz ve Celil olan Allah'a yöneldiler. Ben de neredeyse yanacaktım!"

Ben uykudan uyanır uyanmaz elbiselerimi giyip Şanizi Mescidi'-ne gittim. Orada üç kişinin oturmakta olduklarım ve başların yamalı cübbelerinin içine soktuklarını gördüm. Onlardan biri başını kaldırıp bana baktı ve şöyle dedi: "Ey Ebul-Kasım, c habis İblis'in sözlerine aldanma, sana her söylenen sözü kabul edecek misin sen?"

Baktım ki onlar şu zatlardı: Ebu Bekir ed-Dakkak, Ebü'l-Hüseyn en-Nurî ve Ebu Hamza Muhammed b. Ali b. Aleviye t Abdullah el-Cürcanî.»

Bunların sonuncusu, Şafîî fıkıhçısı olup Müzenî'nin talebesi idi. İbnü'l-Esir böyle demiştir. [\[8\]](#)

Hicretin İkiyüzdoksanbirinci Senesi

Bu senede Karmatîlerle halife ordusu arasında büyük bir savaş Cereyan etti. Halife ordusu Karmatîleri hezimete uğrattı reisleri

B. İslâm Tarihi, C. XI, F. 12

Benli Hasan b. Zikreveyh'i esir aldılar. Adamlarının önde gelenlerinden büyük bir grupla birlikte halifeye gönderildi. Meşhur bir file bindirilerek Bağdat'a sokuldu. Halife de yüksek bir davul yapılmasını emretti. Bu davula oturtularak adamlarıyla birlikte halifenin huzuruna getirildi. Halifenin gözleri önünde boyunları vuruldu. Ağzıma enli bir tahta konulmuş ve bu tahtanın iki ucu ensesine atılan bir iple sıkı sıkıya bağlanmıştı. Sonra oturmakta olduğu davuldan yere indirildi. Kendisine ikiyüz kırbaç vuruldu. Sonra da elleri ve ayakları kesilip dağlandı. Daha sonra yakıldı, başı koparılıp bir değneğin ucuna geçirilerek Bağdat'ın her tarafında dolaştırıldı. Bu hadise, bu senenin rebiyülevvel ayında vukubulmuştu.

Bu senede Türkler büyük bir orduyla Maverâünnehir beldelerine hücum ettiler. Müslümanlar geceleyin onlara baskın yaptılar. Çok adamlarını öldürdüler. Sayılamayacak derecede esirler aldılar.

"Allah inkar edenleri kinleri ile geri çevirdi, bir hayra ulaşamadılar." (el-Ahzâb, 25.)

Bu senede Bizans imparatoru, her birinin arkasında 10.000 asker bulunan on haçı İslâm ülkesinin üzerine şevketti. Bu ordu İslâm ülkesinin sınırlarına saldırdı. Çok sayıda Müslümanı öldürdüler. Kadınları, çoluk çocuğu esir aldılar.

Bu senede Tarsus valisi, Bizans ülkesine hücum etti. Antakya şehrini fethetti. Burası deniz kıyısında büyük bir şehir olup Rumlar nazarında İstanbul'a eşdeğerti.

Tarsus valisi, Bizanslıların elinde esir bulunan 5.000 Müslümanı kurtardı. Bizanslıların altmış gemisini ele geçirdi. Bol miktarda ganimet elde etti. Gazilerden her birine 1.000'er dinar ganimet düştü.

Bu senede Fadl b. Abdülmelik el-Haşimî insanlara haccettirdi. [\[9\]](#)

Hicretin İkiyüzdoksanbirinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Ahmed B. Yahya B. Zeyd B. Seyyar

Künyesi Ebu l-Abbas eş-Şeybanî idi. Şeyban kabilesinin müttefiki idi. Saleb lakabım almıştı. Nahiv ve lügatte Kûfelileri imamı idi. Hicretin 200. senesinde doğdu. Muhammed b. Ziyad el-Arabî, Zübeyr b. Bekkar, Kavariî ve diğer baz şahsiyetlerden ders aldı. İbnü'l-En-barî, İbn Arefe ve Ebu Amr ez-Zahid de kendisinden ders aldılar; rivayetlerde bulundular Sika, hüccet, dindar, sahih, doğruluğu ve hafi-za sağlamlığıyla meşhur bir kimse idi. Anlatıldığına göre o, Kava-rirî'den 100.000 hadis dinlemiştir.

Bu senenin cemazielevvel ayının bitimine onüç gün kala cumartesi günü, doksanbir yaşında vefat etti.

İbn Hallikan dedi ki: «Onun ölüm sebebi şuydu: Camiden çıkarken elinde bakmakta olduğu bir kitap vardı. Kendisinde şiddetli bir sachrlık vardı. Kitaba bakmaktayken bir at kendisine çarptı ve derin tjr çukura düşürdü. Beyni sarsıldı ve ertesi gün vefat etti. Allah ona rahmet etsin.»

Ahmed b. Yahya, "el-Fasih" adlı kitabın müellifidir. Bu, hacimce küçük ama faydaca büyük bir eserdir. "el-Musavver" adlı kitap da onundur. " İhtilâftı'n-Nahviyyîn, Maâni'l-Kur'ân, Kitabu l-Kıraat, Ma-âni's-Şi'r" ve diğer bazı eserler de ona aittir. Şiirin onun olduğu söylenir:

"Nefse yem olduktan sonra onu terkadersen,

Yemi olduğun ve kendisini terkettiğin nefis artık ne kadar yaşayabilir?

O, otun suda kaldığı bir süre kadar kalabilir, ya da suyun devamlı akışı yanında onun sesi ne kadar çıkabilirse o kadar yaşayabilir.

Benim kendimi zorlayarak sabretmiş olduğumu söyleyerek seni aldattı.

Nefiste, beni ve seni öldürecek şeyler vardır.
Eğer bende ki dertler kayalarda olsaydı, kayalar sarsılırdı.
Rüzgarlarda olsaydı rüzgarlar esmezdi, sıkıntılı yaşam uzardı.
Sabret, belki Allah bizi bir araya getirir.
O zaman ben senden gördüğüm kederlerin şikayetçisi olurum."
Bu senede vezir Kasım b. Ubeydullah b. Süleyman b. Vehb vefat etti. Bu, Mutedid'in hilafetinin son günlerinde babasını vefatından sonra vezirliğe geçmişti. Sonra da Mutedid'in vefatı nedeniyle oğlu Müktefi'ye vezirlik yapmıştı. Bu senenir ramazan ayında hastalanınca zindana emir gönderdi ve oradaki Muttalibileri serbest bıraktı. Kendisi de zilkade ayında vefat etti. Vefat ederken otuzüç yaşma yaklaşmıştı. Halifenin nazarında kıymetli ve itibarlı bir kimseydi. 700.000 dinar değerinde mal bırakmıştı.
Bu senede vefat eden diğer meşhur şahsiyetlerden bazıları şunlardır:
Muhammed b. Muhammed b. İsmail b. Şeddad Ebu Abdillah el-üasrî el-Kadî, Vasıt kadılığı yapmıştı. Cebruî lakabı ile tanınmıştı. Müsedded'ten, Ali b. el-Medinî'den, ibn Nümeyr'den ve diğerlerinden ^adis rivayet etti. Sika ravilerden, adil ve güvenilir kadılardandı.
Muhammed b. İbrahim el-Boşencî, Muhammed b. Ali es-Sayığ,
meşhur kurralardan ve büyük âlimlerden Kunbül de bu senede vefat ettiler. [\[10\]](#)

Hicretin İkiyüzdoksanikinci Senesi

Bu senede Harun b. Humaraveyh ile savaşmak üzere halife Mük-tefi tarafından gönderilen Muhammed b. Süleyman, 10.000 savaşa ile birlikte Mısır'a girdi. Harun, karşısına çıktı ve savaştılar. Muhammed b. Süleyman onu mağlub etti. Tolonoğulları ailesinden onyedi erkeği topladı ve onları öldürdü, mallarına ve mülklerine el koydu. Böylece Mısır diyarında Toloni devleti sona erdi. Muhammed b, Süleyman, fetih haberini Müktefî'ye bir mektupla bildirdi.

Bu senede geçmiş yıllardan beri hac emirliği görevini yürüten Fadl b. Abdülmelik el-Haşimî insanlara haccetirdi. [\[11\]](#)

Hicretin İkiyüzdoksanikinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

İbrahim B. Abdullah B. Müslim El-Keccî

Uzun bir ömür yaşayan meşayih'ten biri idi. Meclisine gözlüklüler dışında mürekkep okkasını beraberinde getiren 50.000 kişi katılırdı. Onun okuduğu hadisleri yedi kişi yüksek sesle tekrarlayarak etrafındaki insanlara duyurur, böylece hadisleri yazdırırlardı. Bazı kimse-lerse oturmak için yer bulamadıklarından ötürü ayakta durarak hadis yazarlardı. Her 10.000 hadis okudukça bir sadaka verirdi. Hadisleri okuma işini tamamladıktan sonra 1.000 dinar masrafla gerçekleştirdiği sofrasını kurar ve şöyle derdi: "Bugün Rasûlullah (s.a.v.)'a şahitlik yaptım, sadece benim şahidliğim kabul edildi. Aziz ve Celil olan Allah'a şükür için bu sofrayı kurmam gerekmez mi?"

İbnü'l-Cevzî ile Hatib Bağdadî, Ebu Müslim el-Keccî'nin şöyle dediğini rivayet etmişlerdir:

«Bir gece evden çıktım. Bir hamama uğradım. Cünüp idim. İçeri girdim. Hamamcıya: "Henüz içeriye girmiş bir kimse var mı?" diye sordum. Hamamcı: "Hayır" diye cevap verince hamama girdim. Kapıyı açınca içeriden birinin: "Ey Ebu Müslim Müslüman ol selamet bul." dediğini sonra da şu şiiri okuduğunu duydum:

"Ey Rabbim, bahsettiğin bir nimetten ya da defettiğin bir azaptan ve beladan ötürü sana hamdolsun.

Dilersin, dilediğini yaparsın ve kimsenin duymadığı yerlerde sen sesleri duyarsın."

Ben bunu duyar duymaz hemen geri döndüm ve hamamcıya: "Hani henüz içeri kimse girmediğini söylemiştin!" dedim. O da: "Evet, ne var?" diye sorunca, ben: "İçeriden birinin şöyle ve şöyle dediğini işittim." dedim. Hamamcı: "Sen onu duydun mu?" diye sordu. Ben de: "Evet" diye cevap verdim. Bunun üzerine hamamcı şöyle dedi: "Efendim, sözünü ettiğin, cinlerden biridir. Bazan bize görünür, güzel sözler, öğüt içeren kelimeler söyler ve şiirler okur." Ben: "Onun ezberinde kalan bir şiiri var mı?" diye sordum, o da: "Evet" dedi. Sonra onun şiirlerinden birini okudu:

"Ey aşırı derecede günah işleyen kişi, yavaş ol bakalım.

Ne zamana kadar bilmeden günah işlemeye devam edeceksin?

Çirkin fiiller işleyerek ama aslında iyi yaptığını sanarak Aziz ve Celil olan Allah'ı daha ne kadar gazablandıracaksın?

Arş'm üzerindeki Rabbin, kendisinden razı olup olmadığını bilmeyen kişinin gözleri nasıl rahatça kapanıp uykuya dalar?"

Bu senede vefat eden meşhur şahsiyetler arasında, Hanefî kadısı Abdülhamid b. Abdülaziz Ebu Hatim de bulunmaktadır. Seçkin kadılardan ve meşhur nkıhçııardandı. Önde gelen büyük âlimlerden biriydi. Takva sahibi, nezih, dindar, güvenilir ve kendini günahlardan çok koruyan bir müslümandı. İbnü'l-Cevzî'nin "el-Muntazam" adlı eserinde anlattığına göre, bu zatın güzel

fiilleri ve güzel eserleri vardır. Allah ona rahmet etsin. [\[12\]](#)

Hicretin İkiyüzdoksanüçüncüsüsü

Bu senede Karmatîler, Fırat yolunda Benli Hu-teinin kardeşinin etrafında toplandılar. Bilindiğı üzer; İi3eyin matî, önceki senede öldürülmüştü. Bunlar mem'.o'v yaptılar. Fesat çıkardılar, sonra Taberiye'ye yönel:, ki bunların şehire girmelerine engel olmaya çalış::! kullanarak şehire girdiler, oradaki erkeklerin çor:: miktarda malı gasp ettiler. Sonra çöllere dönd;'.- başka grup da Heyt şehrine girdiler, azı müstesn:: yi Öldürdüler. 3.000 deveyle taşıdıkları bol miktar: Halife Müktefi, bunların üzerine asker gönderdi, :e ve boynunu vurdurdu.

Yemen'de Karmatîler'den Daiye adında biri :. kazandı. San'a şehrini kuşatma altına aldı, zor ku. di. Ahalinin bir kısmını öldürdü. Sonra Yemen:: üzerine yürüdü, çokça fesat çıkardı. İnsanlardan San'alılar onunla savaştılar. Onu mağlub edip! Kendisi kaçıp Yemen'in diğr bazı şehirlerine saya naib olarak Muzaffer b. Haccac'ı gönderdi. Muzaffer oraya gitti ama Daiye, Ölünceye kadar orada kaldı.

Bu senenin kurban bayramında, Karmatîlerden bir grup Kûfe'ye girerek önceki sene Bağdat'ta idam edilen Hüseyin' kastederek: "Hüseyin'in öcünü alacağız!" diye yüksek sesle bağırdılar. Parolaları da Hüseyin'le birlikte öldürülenlerin adları "Ya Ahmed, ya Muhammed" idi. Halk bunların peşisıra musalladan Kûfe'ye girdiler. Bunları taşlamaya başladılar. Bunlardan yirmi kadar kişiyi öldürdüler. Diğrleri de alçalmış olarak geri döndüler.

Bu senede Mısır'da Halicî adında bir adam ortaya çıktı. Halifeye isyan etti. Askerlerden bir kısmı da etrafında toplandılar. Halife, Dımeşk valisi Ahmed b. Kayıglığ'a emir gönderdi. Bu işi halletmesini istedi. Ahmed de bunun üzerine gitti. İkiisi Mısı dışında savaştılar. Halicî, Ahmed b. Kayıglığ'ı eşi görülmemiş bir hezimete uğrattı. Bunun üzerine halife, Halicî'nin üzerine ikinci bir ordu gönderdi. Bu ordu, Halicî'yi bozguna uğratıp yakaladı ve halifenin yetkili kıldığı emi-re teslim etti. Böylece Halicî'nin çırası söndü. Askerler, Mısır diyarının idaresiyle meşgul olmaya başladılar.

Karmatîler, çocuklara muallimlik yapan Abdullah b. Said komutasında başka bir askeri birliğı Basra'ya gönderdiler. Abdullah b. Said, Basra'ya, Ezriat'a ve Besni'ye yöneldi. Buraların ahalisiyle savaştı, sonra onlara eman verdi. Onlar kendisine güvendikten sonra, savaşçılarını öldürdü; çoluk çocuklarını, kadınlarını esir aldı. Dımeşk'a girmeye niyetlenerek oraya yöneldi. Dımeşk valisi Ahmed b. Kayıg-lığ'ın vekili Salih b. Fadl, onunla savaştı. Fakat Karmatî, onu hezimete uğrattı ve Salih'i, diğr askerlerle birlikte öldürdü. Dımeşk'ı kuşatma altına aldı, ama fethetme imkanı bulamadı.

Oradan Taberiye'ye döndü. Taberiye halkının çoğunu öldürdü. Bol miktarda malı gasbedip yağmaladı. Sonra Karmatîler Heyt şehrine doğru yürüdüler ve orada önceki sayfalarda anlattığımız işleri yaptılar. Heyt'ten sonra kurban bayramında Kûfe'ye gittiler.

Bütün bunları, kendi beldesinde Karmatîler kavmi arasında gizlenen Zikreveyh b. Mehreveyh'in tavsiyesi ve işareti üzerine yaptılar. Zikreveyh'i aramaya başladıklarında o gizlenmek için hazırlattığı bir kuyuya indi. Kuyunun kapısında bir tandır yaptırdı. Oraya bir kadını görevlendirdi. Kadın tandırı yakıp ekmek yapmaya başladı. Kimse onun orada olduğunu asla hissedemedi ve Zikreveyh'in nerede olduğunu hiç kimse bilemedi.

Halife, onun üzerine bir askeri birliğı şevketti. Zikreveyh bunlarla bizzat savaştı. Kendisine itaat eden kimseler de onur yanında yer alarak halifenin askerleriyle savaştılar ve hezimete uğrattılar, çok mallarını ganimet edindiler. Böylece Zikreveyh'in durumu güçlendi ve kuvveti arttı. Halife, üzerine başka bir askeri birlik gönderme çağrısında bulundu ve ileride anlatacağımız olaylar meydana geldi.

Bu senede Horasan ve Maveräünnehir valisi İsmail b. Ahmed es-Samanî, Türk illerinden bir çoğunu tahrif etti.

Bu senede Bizanslılar, Halep'in bazı kazalarına hücum ettiler. Oradaki ahalinin bir kısmını öldürdüler, mallarını yağmaladılar, bazı kimseleri de esir aldılar.

Bu senede Fadl b. Abdülmelik el-Haşimî insanlara haccettirdi. [\[13\]](#)

Hicretin İkiyüzdoksanüçüncü Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Şair Ebü'l-Abbas En-Naşı

Asıl adı, Abdullah b. Muhammed'dir. Ebü'l-Abbas, onun künyesi-dir. Mutezile mezhebine mensuptur. Aslen Enbarlıdır. Bir müddet Bağdat'ta ikamet etmiş, sonra Mısır'a göçmüş ve orada vefat etmiştir. Sağlam bir zihni vardı. Şairlere, mantıkçılara ve faraziyecilere karşılık verirdi. Güçlü bir şairdi, yalnız heveskar biriydi. Rasûlullah (s.a.v.)'ın nesebine dair güzel bir kasidesi vardır ki, bunu "Sirefte anlatmıştık.

İbn Hallikan dedi ki: "Aralarında mantık ilmi de olmak üzere bu çok ilimde âlimdi. Çeşitli ilimlere dair bir kasidesi vardır ki bu kaside 4.000 beyiti içermektedir. Çeşitli eserleri ve çok miktarda şiirleri vardır." [\[14\]](#)

Ubeyd B. Muhammed B. Halef

Künyesi, Ebu Muhammed el-Bezzar'dır. Ebu Sevr'in arkadaşlarından olan bir fıkıhçıdır. Ebu Sevr'in fıkını iyi bilirdi. Güvenilir, sıkı ve yüksek şahsiyetlerdendi ^[15]

Nasr B. Ahmed B. Abdülaziz

Künyesi, Ebu Muhammed el-Kindî'dir. Nasrek adıyla bilinen meşhur bir hadis hafızı idi. Buhara valisi emir Halid b. Ahmed ez-Zü-helî, onu yanına almıştı. Nasr da onun için "Müsned" adlı hadis eserini tasnif etmişti. Bu senede Buhara'da vefat etti ^[16]

Hicretin İkiyüzdoksandördüncü Senesi

Zikreveyh, bu senenin muharrem ayında adamlarıyla birlikte yo-(Bu Bölüm Eksiktir.) ^[17]

Lanetli Zikreveyh'in Öldürülmesi

(Bu Bölüm Eksiktir.) ^[18]

Hicretin İkiyüzdoksanüçüncü Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

(Bu Bölüm Eksiktir.) ^[19]

Hüseyin B.Muhammed B.Hatim

(Bu Bölüm Eksiktir.) ^[20]

Salih B.Muhammed B.Amr

(Bu Bölüm Eksiktir.) ^[21]

Muhammed B.İsa B.Muhammed

(Bu Bölüm Eksiktir.) ^[22]

Muhammed B.İmam B.İshak B.Raheveyh

(Bu Bölüm Eksiktir.) ^[23]

Muhammed B. Nasr Ebu Abdillah El-Mervezî

Bağdat'ta doğdu, Nisabur'da büyüdü, Semerkand'ı vatan edindi Sahabe ve tabiilerin ihtilafları hususunda insanların en bilgisi idi Sahabe ve tabiilerden sonra İslâm imamlarından biri idi. Ahkamı iyi bilen biriydi. Çeşitli memleketlere seyahatlerde bulundu. Fayda verici çok meşayıhten ders alıp hadis dinledi. Yüklü bilgilerle dolu, faydalı kitaplar tasnif etti. İnsanların en güzel namaz kılanı ve namazda en çok huşulu olanıydı. Namaza dair büyük bir kitap tasnif etmiştir.

Hatib Bağdadî, onun şöyle dediğini rivayet etmiştir:

«Mekke'ye gitmek üzere Mısır'dan çıkıp yola koyuldum. Bir gemiye bindim. Yanımda bir cariyeye vardı. Gemi battı, eşyalarım zayı oldu. Zayı olan eşyalarım arasında 1.000 cüzüm vardı. Ama ben ve cariyeye kurtulduk. Bir adaya sığındık. Orada su aradık ama bulamadık. Başımı cariyenin dizi üzerine koyup uzandım, Hayattan ümidimi kestim. Biz o halde iken, elinde su testisi bulunan bir adam bize doğru geldi ve: "Al, iç" dedi. Testiyi alıp içtim. Sonra cariyeye de içirdim. Testi sahibi adam sonra gitti. Ama nereden geldiğini ve nereye gittiğini anlayamadım. Daha sonra yüce Allah bize yardım etti. Bizi o sıkıntılı halden kurtardı.»

Muhammed b. Nasr, insanların en âlicenabı ve en cömerti idi. İsmail b. Ahmed, her sene ona 4.000, kardeşi İshak b. Ahmed 4.000, Se-merkand halkı da 4.000 dinar para yardımında bulunurlardı, ama o bütün bu paraları Allah yolunda infak ederdi. Kendisine: "Şu paralardan birazını başına gelebilecek beklenmedik durumlar için sakla-san olmaz mı?" dediklerinde şu cevabı vermişti: "Sübhanallah! Ben Mısır'da iken yıllık yirmi dirhem harcama yapardım, öyle zaman ol-duki bu parayı da bulamadım. Artık şimdi ne diye bunları infak etmeyeyim?"

Muhammed b. Nasr el-Mervezî, İsmail b. Ahmed es-Samanî'nin yanına gittiğinde, İsmail kalkıp ona ikramda bulunurdu. İsmail'in kardeşi İshak, onu bu aşırı saygısından ötürü ayıplayarak: "Sen Horasan hükümdarı olarak hüküm meclisinde oturmaktayken, şu adam için ayağa mı kalkıyorsun?" demişti.

İsmail b. Ahmed diyor ki: "O gece uyudum, ama kardeşimin bana söyledikleri kalbimi meşgul etmişti. Rüyada Rasûlullah (s.a.v.)'ı gördüm. Bana dedi ki: "Ey İsmail! Muhammed b. Nasr'a saygı gösterdiğinden ötürü senin ve evladının hükümdarlığı kalıcı ve sabit olacak, ama Muhammed b. Nasr'ı küçümsediği için de kardeşinin hükümdarlığı yıkılacaktır."

Muhammed b. Nasr, Muhammed b. Cerir et-Taberî ve Muhammed b. Münzir, Mısır diyarında bir evde oturup hadis yazıyorlardı. O gün yiyecek birşeyleri yoktu. Dışarı çıkıp kendilerine yiyecek getirecek olan birini tesbit etmek için aralarında kur'a çektiler. Kur'a, Mu-hammed b. Nasr'a çıktı. O da kalkıp namaza durdu. Aziz ve Celil olan Allah'a dua etti. Vakit, Öğle istirahatı vaktiydi. O esnada Mısır valisi Tolon'a (ya da Tolon'un oğlu Ahmed) rüyasında Rasûlullah (s.a.v.) söyle demişti: "O muhaddislere yetiş! Çünkü onların yanında yiyecek birşeyleri yoktur!" Mısır valisi hemen uyanmış ve: "Buralarda hangi hadisçiler var?" diye sormuş, kendisine mezkûr üç hadisçinin adını vermişler. O da hemen onlara 1.000 dinar göndermişti. Görevli memur bu parayı hemen götürüp onlara teslim etmiş, böylece Cenâb-ı Allah sıkıntıların gidermiş, işlerini kolaylaştırmıştı. Daha sonra To-lon, onların çalıştıkları evi satın alıp orada bir mescid inşa etmiş ve orayı hadisçilere tahsis etmiş, oraya bol gelir getiren bir vakıf kurmuştu.

Biyografisini nakletmekte olduğumuz Muhammed b. Nasr, yaşlanmıştı, ama çocuğu yoktu. Cenâb-ı Allah'tan kendisine bir evlat na-sib etmesini dilemişti. Bir gün adamın biri kendisine gelerek bir oğlu olacağını müjdelemişti. O da ellerini kaldırıp Allah'a hamd-ü senada bulunduktan sonra şu ayet-i kerimeyi okumuştur:

«Kocamışken, bana İsmail'i veren Allah'a hamdolsun.» (İbrahim, 39.)

Yanında bulunan kimseler onun bu ayeti okuyuşundan şu faide-leri elde etmişlerdi:

a- Yaşlanıp Aziz ve Celil olan Allah'a dua ettikten sonra onun için bir erkek evlat doğacaktı.

b- Tıpkı Rasûlullah (s.a.v.)'m, oğlu İbrahim'e doğumunun yedinci gününü beklemeden doğduğu günde İbrahim adını taktığı gibi, kendisi de bu oğluna doğduğu günde İsmail adını vermişti.

c- İbrahim Halilullah'a uyarak, onu örnek alarak doğan ilk oğluna İsmail adını vermişti. [\[24\]](#)

Musa B. Harun B. Abdillah

Künyesi Ebu İmran'dır. Babası Hammal lakabıyla meşhur olmuştur. Hicretin 214. senesinde doğmuştur. İmam Ahmed b. Hanbe ile Yahya b. Maîn'den ve diğerlerinden hadis dinlemişti. Hadis hıfzı ve hadis ricalini tanıma hususunda asrının imâmı idi. Son derece takvamı, heybetli, sika bir ravi olup sağlam senetle rivayette bulunurdu. Mısırlı Hafız Abdülgani b. Said, onun hakkında şöyle demiştir: "Hadis konusunda insanların en güzel ve en Övgüye layık konuşanları Ali b. el-Medinî, sonra Musa b. Harun

sonra da Darekutnî'l-dir." [\[25\]](#)

Hicretin İkiyüzdoksanbeşinci Senesi

Bu senede Müslümanlarla Rumlar arasında esir mübadelesi yapıldı. Kurtarılan Müslüman esirlerin sayısı, kadınlı ve erkekli olmak üzere 3.000'e yakındı.

Bu senenin safer ayının ortasında, Horasan ve Maverâünnehir valisi İsmail b. Ahmed es-Samanî vefat etti. Bu zat akıllı, adaletli, halkına iyi muamele eden, yumuşak huylu, âlicenâb bir şahsiyetti. Muhammed b. Nasr el-Mervezî'ye ihsanda bulunur, saygı gösterir, kendi hükümdarlık meclisinde oturmaktayken gelişi esnasında ona kıyamda bulunurdu. Vefat ettikten sonra yerine oğlu Ahmed geçti. Halife, ona bir tebrik gönderdi.

Bir gün İsmail b. Ahmed, halktan bazı kimselerle oturmakta iken neseplerle övünmekten bahsedildi. Kendisi ise şöyle dedi: «Övünmek ancak amellerle olur. Kişinin babası, dedesi ve memleketi ile değil de bizzat kendi şahsının yaptığı işlerle övünmesi gerekir. Nitekim şairin biri şöyle demiştir:

"Ben dedelerimle değil kendi gayretimle yükseldim."

Bir başka şair ise şöyle demiştir:

"Benim ahlakım ve edebim benim için bir övünç vesilesi olarak yeter. Ben ne Haşimilerdenim ne de Araplardanım.

Yiğit odur ki; "İşte ben buyum" der, yoksa "Babam şöyleydi, böyleydi" diyen yiğit değildir."»

Bu senenin zilkade ayında halife Müktefi Billah Ebu Muhammed b. Mutedid vefat etti. [\[26\]](#)

Halife Müktefi Billah'ın Biyografisi Ve Vefatı

Mü'minlerin emiri Müktefi Billah b. Mutedid b. Emir Ebi Ahmed el-Muvaffak b. Mütevekkil Alallah. Önceki sayfalarda d anlattığımız gibi halifeler arasında Hz. Ali (r.a.)'den ve bundan başka Ali adını taşıyan biri yoktur. Yine halifeler arasında Hz.

Hasan'dan ve kendisinden başka Ebu Muhammed künyesini taşıyan da yoktur. Kendisi hicretin 264. senesinin receb ayında doğdu.

Hicretin 289. senesinin rebiyülahir ayının bitimine onbir gece kala, cuma günü, babasından sonra ve babasının sağlığında kendisinin halifeliliğine bey'at edildi. O zaman kendisi yirmibeş yaşındaydı.

Orta boylu, yakışıklı, ince yüzlü, güzel saçlı, uzun ve aynı zamanda geniş sakallı biri idi. Babası Mutedid vefat edip kendisi halifeliliğe geçince, şairlerden biri huzuruna giderek ona şu şiiri okumuştur:

"Musibetlerin en büyüğü bir halifenin ölmesidir.

Bağışların en yükseği de onun yerine bir halifenin geçmesidir.

Ölen halife kendi vücudu ile bulutları suladı.

Ona devamlı saygı ve selamlar olsun.

Onun yerine geçen halifenin varlığını Allah devam ettirsin. Sonsuz bağışlarını da arttırıp sürekli kılsın.

Yeni halife sayesinde emeller gerçekleşir ve ondan faydalar, sürekli ve kesintisiz olarak gelip tamamlanır.

Yeni halife Müktefi Billah'tır, ihtiyacı olan kişi kendisine yöneldiğinde ihtiyacımı karşılar."

Müktefi Billah, bu şiiri okuyan şaire kıymetli bir armağan verilmesini emretti. Kendisi de şiir söylerdi. Şiirlerinden biri şudur:

"Keşke yoluma çıkacak şeyleri bilsem, kim bendeki aşkı ve tutkunluğu bilebilir?

Aşık olduğum daha önce benim kölemdi, ama ona olan aşkım beni ona köle yaptı.

Azad etmek benim huyumdur ama,

Ona olan aşkımdan ötürü onu azad edemiyorum."

Müktefi Billah'm yüzüğünün kaşında "Ali el-Mütevekkil Alâ Rab-bih (Rabbine tevekkül eden AH)" diye yazılı idi. Oğullar şunlardı:

Muhammed, Cafer, Abdüssamed, Musa, Abdullah, Harun, Fadl, İsa, Abbas ve Abdülmelik.

Onun zamanında Antakya şehri fethedildi. Burada çok sayıda Müslüman esir vardı.

Müktefi Billah, hastalanıp ölüm döşeğine yattığı zaman kardeşi Ebu Fadl Cafer b. Mutedid'i sordu. Duyduğuna göre kardeş buluşa ermişti. Bu nedenle, bu senenin zilkade ayının onbirinde cuma günü onu huzuruna getirtti. Kadıları da huzura aldı ve onları kendine şahit tutarak hilafet işini kendisinden sonra kardeşine devrettiğini beyan etti ve ona Muktedir Billah lakabını taktı. Kendisi de üç gün sonra veya başka bir rivayete göre cumartesi günü akşam namazından sonra vefat etti. Öğle ile ikindi arasında vefat ettiğine dair başka bir rivayet de vardır. Vefatı, bu senenin zilkade ayının onikisinde vuku-bulmuştu. Muhammed b. Abdullah b. Tahir'in evine defnedildi. Vefat ederken otuziki yada otuzüç yaşındaydı. Altı sene altı ay ondokuz &ün süreyle halifelik yaptı. Kendi öz malından 600.000 dinarın sadaka olarak verilmesini vasiyet etti. Bu paraları küçük yaşta toplamış-h-Domuz hastalığına yakalanmış ve bu nedenle vefat etmişti. Allah ına rahmet etsin.

İsmail b. Ahmed vefat edip vefat haberi halife Müktefi'ye ulaştırıldığında Müktefi, Ebu Nuvas'm şu şiirini okudu:

"Zaman onun gibilerini asla hayatta bırakmıyor. Heyhat, heyhat onun durumu gerçekten acayıptı." [\[27\]](#)

Hafız El-Muammerî

"Amelü'l-Yevm ve'l-Leyle" adlı eserin sahibidir. Asıl adı Hasan b. AH b. Şebib Ebu Ali el-Muammerî'dir. Hadis hafızı idi. Hadis Öğrenmek ve toplamak için çeşitli şehirlere seyahatlerde bulundu. Hadis üstadlarından ders alıp hadis dinledi. Aralarında Ali b. el-Medinî, Yahya b. Maîn gibi üstadların bulunduğu bir grup hadis hafızına yetişti. İbn Saib, Neccad ve Cüledî gibi şahıslar da kendisinden hadis rivayet ettiler.

ilimde derya idi. Büyük hadis hafızlarındandı. Doğru sözlü, sebatkar bir kimseydi. Yaşı ilerlediğinden, sekseni aştığından ötürü dişlerini altın tellerle bağlatmıştı. Önceleri kendisine Ebü'l-Kasım künyesi ile hitab edilirdi. Ama daha sonra Ebu Ali künyesi ile hitab edilmeye başladı.

Berti tarafından Kasr şehrinin ve bağlı kazaların kadılığına tayin edildi. Annesi Ümmü Hasan binti Ebu Süfyan, Muammer b Raşid'in zevcesi olduğundan ötürü kendisine Muammeri lakabı takıldı.

Muammeri, "Amelü'l-Yevm ve'l-Leyle" adında güzel bir kitap tasnif etmiştir. Bu senenin muharröm ayının bitimine onbir gece kala, cuma gecesi vefat etti. [\[28\]](#)

Abdullah B. Hasan

Abdullah b. Hasan b. Ahmed b. Ebi Şuayb (Ebu Şuayb'ın asıl adı Abdullah'dır.) b. Müslim el-Ümevi el-Harranî.

Abdullah b. Hasan, müeddep bir kişi olup hadisçiydi. Babası da hadisçiydi. Hicretin 286. senesinde doğdu. Babasından dedesinden, Affan b. Müslim'den ve Ebu Hayseme'den hadis dinledi. Doğru sözlü, sika ve güvenilir bir ravi idi. Bu senenin zilhicce ayında vefat etti.

Önceki sayfalarda kendisinden bahsedilen Ali b. Ahmed el-Mük-tefi Billah da bu senede vefat etti. [\[29\]](#)

Ebu Cafer Et-Tirmizî

Asıl adı Muhammed b. Muhammed b. Nasr Ebu Cafer et-Tirmi-zî'dir. Şafîî fıkıhçısıydı. İlim ve zühd erbabından idi Darekutnî, onun sika bîr ravi olduğunu söylemiştir. İbadetine düşkün, güvenilir bir kimse idi. Kadı Ahmed b. Kamil, onun hakkında şöyle demişti: "Şafîî aShabından Irak'ta ondan daha tesirli, daha takvalı biri yoktur." Yoksul bir kimse olup, çok az yemek yedi. Takvalıydı, sabırlıydı. Her ay dört dinar nafakası vardı. Kimseden birşey istemezdi. Ömrünün son deminde bunamıştı ve bu senenin muharrem ayında vefat etti. [\[30\]](#)

Hicretin İkiyüzdoksanaltıncı Senesi

Bu senenin rebiyülevvel ayında komutanlardan, askerlerden ve ümeradan bir grup toplanarak Muktedir'i halifelikten hal' edip yerine Abdullah b. el-Mutez'i hilafete geçirme kararı aldılar. Muktedir de, kendisi sebebiyle kan akıtılmasın düşüncesiyle onların bu kararına uydu. Muktedir, çelik çomak oynamakta olduğu bir sırada, Hasan b. Hamdan, suikast amacıyla onun üzerine yürüdü. Muktedir, çılgılığı duyunca hilafet sarayına koşup kapıyı askerlerin yüzüne kapadı ve kilitledi. Ümera, ayan ve kadılar, Muharremi'nin evinde toplanıp Abdullah b. el-Mutez'e bey'at ettiler ve kendisine hilafet unvanıyla hitab edildi. Murtaza Billal lakabını aldı.

Solî dedi ki: "Ona, Murtaza Billah değil de Muntasıf Billah lakabını taktılar."

İbn Mutez, Ebu Ubeydullah Muhammed b. Davud'u vezirliğe tayin etti. Muktedir'e, hilafet sarayından çıkıp İbn Tatar'ın evine taşınmasına dair emrini gönderdi. Muktedir de onun emrini dinleyip itaat etti. Hasan b. Hamdan, ertesi gün -teslim almak için- hilafet sarayına gitti ve sarayı Muktedir'den teslim almak istedi. Ama oradaki hizmetçiler ve maiyet erkânı onunla savaştılar, sarayı teslim etmediler. Sonunda Muktedir'i yenik düşürdüler. O da kendi ailesini, malını uzun çabalar neticesinde kurtarabildi. Ardından Musul'a göçtü.

Fakat, İbn Mutez'in ve grubunun düzeni bozuldu. İbn Mutez, yerleşmek amacıyla Samarra'ya taşınmak istedi. Ama ümeradan hiç biri bu kararında kendisine uymadı. O da İbn Cessas'ın evine girdi, ondan eman diledi. İbn Cessas, ona eman verdi. Şehirde yağmalamalar meydana geldi, insanlar düzen tanımaz oldular.

Muktedir, İbn Mutez'in adamlarına askerler göndererek onları tutuklattı. Çoklarını öldürdü. İbn Furat'ı vezirliğe iade etti Mukte-dir'in halifeliğine yeniden bey'at edildi. Muktedir, İbn Cessas'ın evine görevlileri göndererek orayı teslim aldı. İbn Mutez ile İbn Cessas'ı huzuruna getirtti. İbn Cessas'tan çok miktarda parayı alıp müsadere etti. Müsadere ettiği parala 16.000.000 dirhem civarındaydı. Sonra °nu serbest bıraktı. İbn el-Mutez'i tutukladı. Rebiyülahir ayının ikinci gecesinde İbn el-Mutez'in ölüm haberi halka duyuruldu. Cenazesi çıkarıldı, ailesine teslim edildi ve defnedildi. Muktedir, bu fitneyi çıkarmaya çalışan diğer şahısları, insanların niyetleri bozulmasın düşüncesiyle affetti.

İbnü'l-Cevzî dedi ki: "Emin ile Muktedir dışında, halifelikten hal' edildikten sonra tekrar halifeliğe iade edilen başka bir halife bulunmamaktadır."

Bu senenin rebiyülevvel ayının bitimine dört gün kala, cumartesi günü Bağdat'a çok miktarda kar yağdı. Öyle ki, damlaları üzerinde dört parmak kadar kar yükseldi. Bu da Bağdat'ta cidden görülmemiş büyük bir olaydı. Bu sene nihayete ermeden halk, yağmurların normal zamanından sonraya ertelenip gecikmesi nedeniyle yağmur duasına çıktılar.

Bu senenin şaban ayında hadim Yunus'a hil'at giydirildi ve Rumlarla savaşması için Tarsus'a gitmesi emredildi.

Bu senede Muktedir, Yahudi ve Hristiyanlardan hiç kimsenin hükümet dairelerinde çahştırılmamalarını, evlerine kapanmakla yükümlü kılınmalarını, bornozu andıran kendilerine mahsus kisveyi giymelerini, omuzları arasına tanınmalarını sağlayıcı yamaları koymalarını emretti. Her nerede görülürlerse zillet ve alçaklığa maruz bırakılmalarını da buyurdu.

Bu senede Fadl b. Abdülmelik el-Haşimî, insanlara haccettirdi. Hacı adaylarının çoğu, yollardaki su kıtlığından ötürü haccı gideme-den geri döndüler. [\[31\]](#)

Hicretin İkiyüzdoksanaltıncı Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Hafız Ahmed B. Muhammed B. Zekerriya

Hafız Ahmed b. Muhammed b. Zekerriya b. Ebi Attab Ebu Bekir el-Bağdadî. Ahu Meyimin diye de bilinir. Nasr b. Ali el Cehdem ile diğerlerinden rivayetlerde bulundu. Taberanî de kendisinden rivayetlerde bulunmuştur. Hadis nakletmekten imtina ederdi. Ancak müzakereler esnasında kendisinden hadis dinlenirdi. Bu senenin şevval ayında vefat etti. [\[32\]](#)

Ebu Bekir El-Esrem

Ahmed b. Muhammed b. Hani et-Taî el-Esrem. İmam Ahmed b. Hanbel'in talebesiydi. Affan'dan, Ebu Velid'den, Ka'nebî'den Ebu Nu-aym'dan ve birçok kimselerden ders alıp hadis dinledi. Hafız, doğru sözlü, hafızası sağlam bir kimseydi. Hafızasının sağlamlığı ve çabuk kavrayışı nedeniyle İbn Maîn, onun ebeveyninden birinir cinlerden olduğunu söylemiştir. Hadis illetleri, nasih ve mensuhla ilgili kitapları vardır. İlimde derya şahsiyetlerden idi, [\[33\]](#)

Halef B. Amr B. Abdurrahman B. İsa

Künyesi, Ebu Muhammed el-Ekberî idi. Hadis dinledi. Zerafet sahibi bir kimseydi. Otuz yüzüğü, otuz da bastonu vardı. Ayır her gününde ayrı bir yüzük takar ve ayrı bir bastonu kullanırdı. İkinci ayda da yine aynı şekilde sırayla bu nesneleri kullanırdı. Evinde asılı bir kırbacı vardı. Bunu niçin astığını kendisine sorduklarında: "Çoluk çocuğu korkutmak için." diye cevap verirdi. [\[34\]](#)

Halife Ve Şair İbn Mutez

Abdullah b. Mutez Billah Muhammed b. Mütevekkil Alallah Cafer b. Mutasını Billah Muhammed b. Reşid. Künyesi Ebü' Abbas'tı. Haşimi ve Abbasi sülalesindendi. Güçlü bir şairdi. Fesahat ve belagat sahibiydi. İyiliği sağlama, şerri defetme hususunda insanların önderi idi. Müberred'den ve Sa'leb'den hadis dinledi. Hikmet, edebiyat konusunda kendisinden çok şeyler nakledilmiştir. Şu sözler ona aittir:

«Yılanın nefesleri günahlardır.

Dünya ehli kimseler, bir kervan gibidirler ki, uykuda oldukları halde kendileri yürütülüp sevk edilirler. Çoğu kez tamahkarlık yaparlar, ama birşey elde edemezler.

Su içen kişi bazan suya kanmadan boğazına takılır.

Kanaat sınırını aşan kimseye çok mal fayda vermez.

Fazla mal elde etmek için rekabete girişen kimsenin zenginlik düzeyi yükseldikçe bela ve musibeti de artar.

Hırs, bir kimseyi mal toplamak tutkusuyla harekete geçirirse, bu uğraşması onu yorar ve hasta kılar.

Hırs; insanın kadrini eksiltir, payını da artırmaz.

İnsanların en bedbahtı, sultana en yakın olanıdır. Nitekim ateşe en yakın olan şey yanmaya en yakın olan şeydir.

Dünya izzeti hususunda sultana ortak olan kimse, ahiret zilletinde de ona ortak olur.

Hasetçinin senin sevindiğin zamanda kederlenmesi, intikam olma- sana yeter.

Fırsat çabucak elden kaçır, ama geri dönmesi çok uzak bir ihtifaldır.

Sırların bırakıldığı yerler çoğalınca zayı olma ihtimali de artar.

Azledilmek, yöneticilerin ne kadar şaşkın oldukları hususunda senin için bir Öğüttür.

Sabırsızlanmak, sabretmekten daha yorucudur.

Affin yüzünü, affettiğin kimseyi kınayarak lekeleme.

Ölünün terekese, varisleri için bir izzettir, ama kendisi için zillettir.»

Onun bu manaya uygun şiirlerinden bazıları da şunlardır:

"İster malının üzerine koş ve elinde topla, istersen saç. Kişi dünyada kalıcı değildir.

Nice mal toplayıp keselerinin ağzını bağlayan kişi var ki, O malları miras terazisine konulmuştur."

"Ey zenginlik ve kahredici iktidar sahibi, emri kesin geçerli devlet erkânı!

Ey Ademoğullanmn şeytanları! Ey günah yolunda kullanılan şehvetin köleleri! Bekleyin, dünyayı görün; işte o, yüz çevirip gitmektedir. Az bir süre sonra ahiret doğacaktır."

"Ey nefis ağla ve ölmeden önce tevbe et.

Felek bizi birbirimizden ayırmadan ve aramıza mesafe koymadan tevbeni yap.

Ben ölüp de ardım sıra ağıtçılarıım matem tuttukları zaman bana ihanet etme.

Ahdime vefa gösteren kişi odur ki,

Ben öldükten sonra bana vefakarlık gösterendir."

Solî dedi ki: «İbn Mutez, babası halifenin sağlığında bir cariyeye baktı, onu çok beğendi ve ona olan aşkından ötürü hastalandı.

Babası ziyaretine gelince ona: "Kendini nasıl hissediyorsun?" diye sordu. O da şu şiiri okumaya başladı:

"Ey kınayanlar, beni kınamayın.

Sevgilimin güzel yüzüne bakın, bana hak vereceksiniz.

Bakın bakalım hele; ondan daha güzel birini görebilecek misiniz?

Eğer onun bir benzerini görürseniz o zaman beni kınayın."

Halife, bu hikayenin aslını araştırdı. Cariyenin durumunu öğrendi, sonra efendisine haber saldı. Huzuruna getirtti, cariyeyi 7.000 dinara ondan satın alıp oğluna gönderdi.»

Önceki sayfalarda da anlatıldığı gibi bu senenin rebiyülevvel ayında Muktedir'i hilafetten azledip yerine Abdullah b. el-Mutez'i halifelige geçirmek amacıyla ümera ve kadılar toplandılar. Abdullah b. Mutez'e bey'at edip ona Murtaza ve Muntası Billah lakabını taktılar. O halifelikte, ancak bir gün ya da bir günden az bir süre kalabildi. Sonra Muktedir galip oldu ve kendisine karşı isyan edenlerin çoğunu Öldürdü. İbn Mutez'i de yanında sarayda tutukladı ve başına hadim Yunus'u nöbetçi olarak dikti. İbn Mutez, bu senenin rebiyülahir ayının ikisinde öldürüldü. Anlatıldığına göre o ömrünün son gününde iken hasta halde şu şiiri inşad etmiştir:

"Ey nefis, sabret; belki akibetin hayrolur.

Dünyamf uzun süren bir güvenlikten sonra sana ihanet etti.

Seher vakti bir kuş yanımdan geçti, kendisine dedim ki:

Sana ne mutlu, keşke senin yerinde ben olaydım, sana ne mutlu.

Eğer doğruya doğru gidiyorsan, Serat kıyısına selam söyle, eğer oraya gidiyorsan.

Ölüm bağlarına bağlanmış ve kurtuluşuna imkan olmayan selamımı oraya ulaştır.

Kan ağılıyor bu eli kolu bağlı kimse.

Nice kimseler güvendedir, ama ölüm onlara gelir.

Nice kimseler bağlardan kurtulur ama yine tuzağa düşer.

Öyle sanıyorum ki, bugün ömrümün son günüdür.

Yakında ağıtçılar benim ölümüne ağlayacaklardır."

Öldürülmek için infaz yerine getirildiğinde şu şiiri okumaya başladı:

"Öldürülmemize sevinenlere de ki; yavaş olun. Sizin de önünüzde musibet ve felaketler vardır. Bu felektir, mutlaka sizin de ondan alacağınız felaket payı vardır."

İbn Mutez'in öldürüldüğü, bu senenin rebiyülahir ayının ikinci gecesinde ortaya çıktı.

İbn Hallikan, onun birçok eserleri bulunduğunu söylemiş ve "Ta-bakatü's-Şuara, Kitabü Eş'ari'l-Mülük, Kitabu l-Âdab Kitabü'l- Bedi', Kitab fi'l-Ginâ" gibi eserlerin ona ait olduğu bildirmiştir. Yine onun anlattığına göre, ümeradan bir grup Muktedir'i hal' edip İbn Mutez'in halifeliğine bey'at etmişler ve İbn Mutez, bir gün bir gece halifelikte dalmış, sonra durumu sarsılmış, düzen bozulmuştu. Kendisi, İbn Ces-Sas el-Cevherî'nin evinde gizlenmiş. Daha sonra ortaya çıkarılıp öldürülmüş ve İbn Cessas, 2.000 dinar para cezasına çarptırılmıştı. Bundan sonra İbn Cessas'ın geride 600.000 dinarı kalmıştı.

İbn Mutez, esmer renkli, yuvarlak yüzlü bir kimse olup saçını siyaha boyardı. Elli sene yaşadı. Onun bazı hikmetli sözlerini

ve şür_ lerinin mevcut olduğu söylenir. Allah ona rahmet etsin. [\[35\]](#)

Muhammed B. Hüseyin B. Habib

Künyesi Ebu Hüseyin el-Vadiî'dir. Kadılık yapmış olup "Müsned" adlı hadis kitabının sahibidir. Küfe halkındandır. Bağdat'a gelmiş orada Ahmed b. Yerbûi, Yahya b. Abdülhamid, Cendel b. Valik gibi âlimlerden hadis dersi almıştır. İbn Saib, en-Neccad ve el-Mehamilî de ondan hadis dinleyip rivayetlerde bulunmuşlardır. Darekutnî onun sika bir ravi olduğunu ve Kûfe'de vefat ettiğini söylemiştir. [\[36\]](#)

Muhammed B. Davud B. Cerrah

Künyesi Ebu Abdillâh'tır. Katiplik yapmıştır. Vezir Ali b. İsa'nın amcasıdır. Halifelerin yaşantısına ve tarihe dair bilgisi çoktu. Bu hususta insanların en bilgilisi idi. Bu konularda eserleri vardır. Ömer b. Şeybe'den ve diğerlerinden rivayetlerde bulunmuştur. Bu senenin re-biyülevvel ayında elliüç yaşında vefat etmiştir. [\[37\]](#)

Hicretin İkiyüzdoksanyedincî Senesi

Bu senede Kasım b. Sima, yaz mevsiminde Anadolu tarafına gazaya gitti. Hadim Yunus, Bizanslıların elinde bulunar Müslüman esirlerin fidyelerini verip kurtardı.

İbn Cevzî'nin Sabit b. Sima'dan naklettiğine göre o, Muktedir'in halifeliği zamanında Bağdat'ta pazuları ve bilekleri olmayan elleri omuzlarına bitişik olan bir kadın görmüştü. Bu kadın, omuzlarına bitişik olan elleriyle bir iş işleyemiyordu. Ancak diğer kadınların elleriyle işledikleri ip örme, saç tarama ve benzeri işleri ayaklarıyla yapıyordu.

Bu senede Bağdat'ta yağmurların yağması gecikti. Bu nedenle fiyatlar yükseldi. Gelen haberlere göre bu senede Mekke'de büyük bir sel baskını meydana gelmiş, evlerin duvarları sular altında kalmış, Zemzem kuyu taşmıştı. Böyle bir durum bundan önce hiç görülmemişti.

Bu senede Fadl el-Haşımi insanlara haccettirdi.

Hicretin İkiyüzdoksanyedinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Muhammed B. Davud B. Ali

Künyesi, Ebu Bekir'dir. Fıkıhçıdır. Babası da fıkıhçıydı. Zahirî mezhebine mensuptu. Âlim, parlak zekalı, edip, şair ve maharetli bir fıkıhçıydı. "Kitabü'z-Zühre" adlı eser ona aittir. Babasının rahle-i tedrisinde okudu. Onun mezhebine ve yoluna tabi oldu. Onun gidişatını benimsedi. Babası da onu çok sever, yakınında tutardı.

Rüveym b. Muhammed dedi ki: «Bir gün Davud'un yamındaydık, sözünü ettiğimiz bu oğlu ağlayarak yanına geldi. Babası "Neyin var?" diye sorunca oğlu Muhammed: "Çocuklar bana çalıkuşu adını takıyorlar!" dedi. Bunun üzerine babası güldü, ama Muhammed daha da öfkeleni ve babasına: "Sen bana bu adı tikan çocuklardan daha zararlısın." dedi. Babası onu bağrına basıp şöyle dedi: "Lâ ilahe illallah. Lakaplar ancak semadan gelir ey oğlum, sen ancak bir çalıkuşu-sun."»

Babası vefat edince onun yerinde oturdu ve ders vermeye başladı. Ama insanlar onu bu işi yapamayacak kadar küçük gördüler. Adamın biri bir gün, içki haddini sorunca şu cevabı verdi: "Kişi içki nedeniyle anlayışını kaybeder ve gizli sırrını açıklarsa işte o zaman sarhoş sayılır. İçki haddine tabi tutulur."

Meclisinde hazır bulunanlar onun bu cevabını güzel buldular ve bu nedenle o, halkın nazarında büyüdü.

"el-Muntazam" adlı eserinde İbnü'l-Cevzî dedi ki: «Muhammed b. Davud, Muhammed b. Cami ya da başka bir rivayete göre Muhammed b. Zuhuf adında bir çocuğu sevmekle mübtela oldu, ama bu sevgisinde ve aşkında iffeti ve dini elden bırakmadı. Fakat bu sevgisi ve aşkı böylece devam etti. Nihayet bu sebeple vefat etti.»

Ben derim ki: O, bu haliyle İbn Abbas'tan rivayet edilen şu hadisin kapsamına girmiştir:

"Bir kimse aşık olur da aşkını gizler, iffetli davranır ve bu halde ölürse şehid olarak ölmüş olur."

Anlatıldığına göre o, iffetli olmak şartıyla aşkı mubah sayarmış. Bizzat kendi ifadesiyle o, katipler sınıfına girdiğinden beri aşık olmuş. Ve küçük yaşta bu konuda "Kitabü'z-Zühre" adlı eseri tasnif etmiştir. Babasının bu hususta kendisinden şüphelenmesi üzerine o aşık olduğunu inkar etmişti.

O ve Ebü'l-Abbas b. Şüreyh, Kadı Ebu Ömer Muhammed b. Yusuf'un huzurunda çok tartışır ve münazara yaparlarmış. Hall bunla-rı*ı ikisinin tartışmalarını ve münazaralarını güzel bulurmuş. Bir gün tartışma ve münazara esnasında İbn Şüreyh ona şöyle demiş:

- Sen Kitabü'z-Zühre'yi yazdın ama, ben bu hususta senden daha şöhretliyim.

- Sen Kitabü'z-Zühre'yi öne sürerek beni ayıplıyorsun, ama sen bırak onu güzelce okumayı, onun kokusunu bile alamıyorsun. Çünkü biz onu şaka olsun diye derledik. Ama sen ciddiyetle onun gibi bir kitabı derle de görelim seni.

Kadı Ebu Ömer dedi ki: «Bir gün, ben ve Ebu Bekir b. Davud, binek üzerinde dolaşmakta iken cariyenin biri onun şiirlerinde birini okuyarak karşımıza çıktı. Şiir şöyle idi:

"Hasta kimsenin kendisini teselli eden dostuna ve sevgilisine yaptığı şikayet gibi, ben de senin telef ettiğin bir gönlü sana şikayet ediyorum.

Hastalığım günler ilerledikçe fazlalaşıyor.

Sense benim karşılaştığım büyük musibeti azımsıyorsun.

Allah bana acıyarak aşk yolunda öldürülmemi haram kıldı.

Ey benim katilim olan sen! Beni zulmen öldürmeyi helal sayıyorsun."

Ebu Bekir dedi ki: "Onu geri getirmenin yolu nedir?" Ben de: "Heyhat, artık kervanlar onu alıp götürdüler." dedim.»

Muhammed b. Davud, bu senenin ramazan ayında vefat etti. Allah ona rahmet etsin.

İbn Şüreyh, onun için sunulan başsağlığı dileklerini kabul etmek üzere meclis kurup oturdu ve şöyle dedi: "Merhum Muhammed

b. Davud'un dilini yiyen topraktan başka hiçbir şeyi övmeyeceğim." [39]

Muhammed B. Osman B. Ebi Şeybe

Künyesi Ebu Cafer'di. Yahya b. Mani'den, Ali b. el-Medinî'den ve diğer bazı kimselerden hadis rivayet etti. İbn Said, Huldi Bağendî ve diğerleri de kendisinden rivayetlerde bulundular. Tarihe ve diğer ilimlere dair çeşitli eserleri vardır.

Salih b. Muhammed Cezre ve başkaları, onun sika bir ravi olduğunu söylemişlerdir. İmam Ahmed b. Hanbel'in oğlu Abdullah ise onun yalancı olduğunu bildirmiş ve: "O, apaçık bir yalancıdır." demiş ve ondan rivayetlerde bulunan kimselerin nasıl bu rivayetleri yaptıklarına şaşığını belirtmiştir.

Muhammed b. Osman, bu senenin rebiyülevvel ayında vefat etti. [40]

Muhammed B. Tahir B. Abdullah

Muhammed b. Tahir b. Abdullah b. Hasan b. Mus'ab. Emirlik ve ihtişam hanedanındandı. Önce bir müddet Irak valiliğın yürüttü, sonra Horasan valiliğine atandı. Yakub b. Leys, hicretin 258. senesinde onunla savaştı ve kendisini mağlub edip esir aldı. Dört sene müddetle, gittiği her tarafa onu beraberinde götürüp dolaştırdı. Sonra savaşlardan birinde Muhammed b. Tahir ondan kurtuldu. Kaçıp gitti. Bu senede vefat edinceye kadar Bağdat'ta ikamet etti. [\[41\]](#)

Musa B. İshak

Musa b. İshak b. Musa b. Abdullah Ebu Bekir el-Ensârî el-Huta-nî. Hicretin 210. senesinde doğdu. Babasından, İmam Ahme b. Hanbel'den, Ali b. el-Ca'd'dan ve diğerlerinden hadis dinledi. Kendisi genç yaşta iken, bazı kimseler ondan hadis dinlediler ve huzurunda Kur'ân okudular. Şafî mezhebine mensuptu. Ahvaz kadılığına tayin edildi. Sika bir ravi olup faziletli, iffetli, fesahatti ve çok hadis rivayet eden bir kimseydi. Bu senenin muharrem ayında vefat etti. [\[42\]](#)

Yusuf B. Yakub

Yusuf b. Yakub b. İsmail b. Hammad b. Zeyd. Hallac-ı Mansur'u öldüren Kadı Ebu Ömer'in babasıdır. Âlimlerin büyüklerinden ve önde gelenlerindendi. Hicretin 208. senesinde doğdu. Süleyman b. Harb, Amr b. Merzuk, Hedbe ve Müsedded'den ders aldı. Sika bir ravi idi. Basra, Vasıf ve Bağdat'ın doğu yakasının kadılığını yaptı. İffetli, nezih ve sor derece hürmetkar bir kimseydi.

Günün birinde halife Mutedid'in hizmetçilerinden biri yanına geldi. Bir davası vardı, ama hasmının üst tarafında oturdu. Kadının mübaşiri ona, hasmı ile aynı seviyede bulunmasını söyleyince hizmetçi, halife nezdindeki itibarına güvenerek nazlandı. Ama kadı onu azarladı ve: "Bana üvendireyi getirin ki şu köleyi satayım, bedelini de halifeye göndereyim!" dedi. Kadının mübaşiri gelip elinden tuttu ve onu hasmıyla aynı yere oturttu. Muhakeme sona erince hizmetçi, halife Mutedid'ir yanına döndü. Huzurunda ağladı. Mutedid ona: "Neyin var?" diye sordu. O da durumu anlattı. Kadının kendisini satmal istediğini söyledi. Halife Mutedid de şöyle dedi: "Vallahi, eğer seni satacak olsaydı satış muamelesini onaylardım ve seni asla geri istemezdim. Çünkü senin, benim nazarımda şeriatın mertebesini yok edecek bir özelliğın yok. Şeriat, saltanatın direği ve dinlerin de kıvamıdır."

Yusuf b. Yakub, bu senenin ramazan ayında vefat etti. [\[43\]](#)

Hicretin İkiyüzdoksansekizinci Senesi

Bu senede Kasım b. Sima, Rum illerinden gelip Bağdat'a girdi Beraberinde esirler ve kafirler vardı. Getirdiği esirlerini ellerinde altın haçlarla işlenmiş bayraklar vardı.

Bu senede Horasan naibi Ahmed b. İsmail b. Ahmed es-Samanî hediyeleriyle birlikte Bağdat'a geldi. Getirdiği hediyeler arasında 120 köle vardı ki, kölelerin ellerinde mızrakları, silahları ve savaş için ihtiyaç duydukları teçhizatları, ayrıca elli şahin, elli de deve vardı ve bu develer kıymetli kumaşlarla yüklüydü. Getirilen hediyeler arasında elli batman misk ve diğer kokular vardı.

Bu senede Kadı Abdullah b. Ali b. Muhammed b. Abdülmelik b. Ebi's-Şevarib, felç oldu. Yerine, Bağdat'ın doğu yakası ve Kerh kadılığına oğlu Muhammed atandı.

Bu senenin şaban ayında biri Ebü'l-Kebire, diğeri de Sümerî diye bilinen iki kişi yakalandı ki, bunların rablik iddiasında bulunan Muhammed b. Bişr'in adamları olduğu söyleniyordu.

Bu senede Rumların Lazkiye şehrine saldırdıklarına dair haberler geldi. Ayrıca Musul civarında, sarımtırak renkte şiddetli bir rüzgar estiğine ve bu rüzgarın sıcaklığı nedeniyle çok sayıda insanın öldüğüne dair haberler geldi.

Bu senede Fadl el-Haşimî insanlara haccettirdi. [\[44\]](#)

Hicretin İkiyüzdoksansekizinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

İbn Ravendi

Meşhur zındıklardan biriydi. Babası Yahudiydi. Müslüman olduğunu izhar etti. Anlatıldığına göre babası, tıpkı oğlunun Kur'ân'a düşmanlık gösterip inkar ettiği gibi Tevrat'ı tahrif etmişti. Kur'ân'a reddiye olsun diye "Damiğ" adlı bir kitap tasnif etmişti. "Zümrüde" diye adlandırdığı, şeriata itiraz ve reddiye kitabını yazmıştı. Yine bu konuda, "et-Tac" adında bir kitap daha yazmıştı. "Kitabül'l-Ferid, Ki-tabü İmametü Mafdul el-Fadil" diye bilinen eserler de ona aittir.

Onun bu kitaplarına reddiye olarak bazı kimseler eserler yazdılar. Bunlar arasında kendi zamanında Mutezile mezhebinin şeyhi olan Ebu Ali Muhammed b. Abdülvehhab el-Cübbâî de bulunmaktadır. O bu hususta çok güzel ve faydalı bir eser yazmıştı. Oğlu Ebu Haşim Abdüsselam b. Ebi Ali de bu hususta reddiyeler yazmıştı.

Şeyh Ebu Ali dedi ki:

"Bu beyinsiz, cahil, mülhid İbn Ravendî'nin kitabını okudum. Ki-tabında beyinsizlikten, yalandan ve iftiradan başka birşey görmedim. Âlemin kadimliği, saniin reddedilişi, Dehriye mezhebinin doğruluğu, tevhid ehline reddiye, Hz. Muhammed (s.a.v.)'in rasûllüğünün redde-dilişine dair onyedî konuda kitaplar yazmıştı. Peygamber Efendimizin risaletinin asılsızlığını söylemiş, Kur'ân'a dil uzatmıştı. Yahudi ve Hristiyanlara dair bir kitap yazmış, onların dinlerini Müslümanlara Ve İslâm'a daha üstün görmüştü. Bu eserlerinde Muhammed (s.a.v.)'-in peygamberliğinin iptali hususunda Yahudi ve Hristiyanları destekleyici deliller ileri sürmüştü. Ayrıca İslâm'dan çıktığına dair kesin ifadeler içeren kitaplar da telif etmişti. İbn Cevzî, ondan bu tür nakillerde bulunmuştur."

"el-Mrntazam" adlı eserinde İbnü'l-Cevzî, onun zındıklığına, ayetlere ve şeriat hükümlerine dil uzatışına dair bazı sözlerini aktarmış ve bu hususta ona reddiyeler yazmıştı. Ama onun eserleri o kadar basit ve değersizdir ki bakmaya bile değmez. Cahilliğine, sözlerinin saçmalıklarına, beyinsizliğine, hakkı batıl gösterişine bakmak ve bunlara karşı deliller ileri sürmek hiç de degecek şeyler değildir.

Küfrü, günahların büyüklerini işleyişi, hakkı hafife alması ve komik ifadeler kullandığına dair bazı hikayeler kendisine isnad edilir ki, bunların bir kısmı bizzat kendisine aittir, bir kısmı da kendisi gibi kimselerin ona isnad ettikleri şeylerdir. Onun yolunda ve mesleğinde bulunan, onun gibi kafir olan, kalpleri küfuk ve zındıklıkla dolu bazı kimselerin gülünç kalıplarla ifade ederek ona isnad ettikleri bazı şeyler de vardır. Aslında münafık olduğu halde Müslüman olduğunu iddia eden kimseler arasında böyleleri çoktur ki, bunlar, Rasûlullah'ı, onun dinini ve kitabını alaya alırlar. Yüce Allah bunlar hakkında şöyle buyurmuştur:

«Onlara soracak olursan, "Biz andolsun ki eğlenip oynuyorduk." diyecekler. De ki: "Allah'la, ayetleriyle, Peygamberiyle mi alay ediyordunuz? Özür beyan etmeyin, inandıktan sonra inkar ettiniz." (et-Tevbe,65-66.)

Ebu İsa el-Verrak, İbn Ravendî'nin arkadaşıydı. Allah ikisine de lanet etsin. Halk bunların durumlarını Öğrenince sultan, Ebu İsa'yı yakalattırdı ve onu zindana attırdı. Ölünceye kadar zindanda kaldı. İbn Ravendî'ye gelince o, kaçıp Yahudi İbn Lavi'ye sığındı. Yanında kaldığı müddet zarfında onun için "ed Damiğ li'l-Kur'an" adlı kitabını yazdı. Bu kitabı tamamladıktan sonra birkaç gün yaşadı. Sonra öldü. Allah ona lanet etsin. Bir rivayette anlatıldığına göre o yakalanıp idam edilmiştir.

Ebü'l-Vefa b. Akil dedi ki: "Güvenilir bir kitapta okuduğuma göre  » otuzaltı sene yaşamıştır. Bununla birlikte, bu kısa ömründe rezaletlere dalmış, çok çirkin işler irtikab etmiştir. Allah ona lanet etsin, onu kahretsin, kemiklerine de rahmet etmesin."

"el-Vefayet" adlı eserinde İbn Hallikan ondan bahsetmiş, ama kö-tülüklerini söylememiş, bu hususa hiç temas etmemişti. Sanki onun bu şeylerden hiç haberi yoktu. İbn Hallikan'ın âdeti; şairlerin biyog-rafiglerini uzun uzadıya anlatmak, âlimlerin biyografilerini ise kısa tutmaktır. Zındıklara gelince, onların zındıklıklarından bahsetmez.

İbn Hallikan, İbn Ravendî'nin hicri 245. senede öldüğünü söylemiştir. Fakat bu fahiş bir hatadır. Sahih rivayete göre o bu senede ölmüştür. Nitekim İbn Cevzî ile diğerleri de böyle demişlerdir. [\[45\]](#)

Cüneyd B. Muhammed B. Cüneyd (Cüneyd-İ Bağdadî)

Künyesi Ebu Kasım el-Hazzaz'dır. Kendisine el-Kavarirî denildiği de söylenir. Aslen Nihavendlidir. Bağdat'ta doğmuş, orada büyümüş olup Hüseyin b. Arefe'den hadis dinlemiş, Ebu Sevr İbrahim b. Halid el-Kelbî'den de fıkıh dersleri almıştır. Kendisi yirmi yaşında iken Ebu Sevr'in huzurunda fetva verirmiş.

Cüneyd'in biyografisini "Tabakatü's-Şafiye"de anlatmışızdır. Haris el-Muhasibî ile dayısı Sırrı es-Sakafî'nin arkadaşı olmakla meşhur olmuştur. Kendini ibadete vermişti. Bu sebeple Cenâb-ı Allah, ona birçok ilimlerin kapılarını açtı. Sofiye mesleğinden bahsetti. Her gün üçyüz rekat namaz kılmayı ve 30.000 teşbih getirmeyi kendine vird edindi. Kırk sene müddetle yatağa uzanmadı. Kendi zamanında başkalarına nasib olmayacak kadar derin ilme sahip oldu. Faydalı ilimler Öğrendi. Salih ameller işledi.

Çeşitli ilimlerden haberdardı. Kendisine bir soru yöneltildiğinde asla duraklamaz ve verdiği cevapta da yanılmaz, hata etmezdi. Hatta bir meselede çeşitli vecihlerle cevap verirdi ki, bu cevaplar diğer âlimlerin aklından bile geçmezdi. Tasavvufta ve diğer fenlerde de aynı şekilde derin vukufu vardı.

Ölüm hastalığına yakalandığında bile namaz kılmaya, Kur'ân okumaya devam etti. Kendisine: "Bu halde bari kendine acı kendini yorma." dediklerinde; "Şu anda bu işe benden daha muhtaç biri yoktur. Artık amel defterimin dürülmesi zamanı gelmiştir." diye cevap vermişti.

İbn Hallikan dedi ki: "Cüneyd, fıkıh ilmini Ebu Sevrî'den öğrendi." Anlatıldığına göre o, Süfyan-ı Sevrî'nin mezhebine salih olmuştur.

İbn Serih, ona arkadaşlık eder ve yanından ayrılmazdı. Hatta başkalarının aklından geçmeyecek fıkhi bilgileri ondan öğrendi. Anlatıldığına göre bir defasında ona bir soru sorulmuş, o da bu soruya çeşitli yönlerden birçok cevaplar vermişti.

İbn Serih ona: "Ey Ebü'l-Kasım, ben bu sorunun sadece üç cevabını anlayabildim, sen verdiğin diğer cevapları da yeniden bana tekrarla." demiş, o da verdiği cevapları başka cevaplar ekleyerek tekrarlamıştı. İbn Serih: "Vallahi, ben bugüne kadar bu cevapları duymamıştım. Sen yine tekrarla." deyince Cüneyd, yeniden başka cevaplar ekleyerek eskilerini tekrarlardı. Bu defa İbn Serih: "Ben böyle cevapları duymamışım, sen bunları bana tekrar oku ki, yazayım." deyince Cüneyd ona şöyle demişti: "Eğer tekrar sana söyleyebilecek olsam ben kendim yazarım." Yani, bunları kalbime ilham eden ve dilimle telaffuz ettiren Cenâb-ı Allah'tır. Yoksa ben bunları başkalarından ders alarak veya kitaplardan okuyarak öğrenmiş değilim. Bu, Aziz ve Celil olan Allah'ın bana bir lütfudur ki, bana ilham ediyor ve dilime getiriyor.

İbn Serih ona: "Sen bu ilmi .nereden öğrendin?" diye sorunca Cüneyd şu cevabı vermişti: "Yüce Allah'ın huzurunda kırk sene müddetle oturduğumdan ötürü bu ilmi öğrendim."

Sahih rivayete göre Cüneyd, Süfyan-ı Sevrî'nin mezhebine salik olmuş, onun yolundan gitmiştir. Doğrusunu Allah bilir.

Cüneyd'e, arifin kim olduğunu sorduklarında şu cevabı vermişti: "Sustuğun halde senin sırrını söyleyebilen kimsedir."

Cüneyd şöyle demişti: "Bizim şu mezhebimiz kitap ve sünnetle mukayyettir. Bir kimse Kur'ân okumayıp hadis yazarsa bu mezhebimizde ve yolumuzda ona uyulmaz."

Adamın biri Cüneyd'in elinde sağa sola sallayıp oynattığı bir teşbih görmüş ve ona: "Bu kadar şerefli olduğun halde teşbihle mi oynu-yorsun?" diye sormuş. Cüneyd de şu cevabı vermişti: "Ben bu teşbih ile Allah'a ulaştım, artık bu yoldan ayrılmam."

Dayısı Sırrı ona: "İnsanlara vaaz ver, onlarla konuş." demiş, ancak o kendini buna ehil görmemişti. Rüyada Rasûlullah (s.a.v.)'ın kendisine, "İnsanlara vaaz ver." dediğini duyunca, ertesi sabah dayısının yanına gitti, vaaz verebileceğini söyledi.

Dayısı Sırrı ona: "Rasûlullah (s.a.v) sana emir vermeden bu hususta beni dinlememiştin." diye karşılık verdi. Cüneyd de artık o günden sonra halka vaaz vermeye başladı.

Bir gün Hristiyan bir genç Müslüman kılığına bürünerek yanına geldi ve ona: "Ey Ebü'l-Kasım; Rasûlullah (s.a.v.)'m şu hadisinin manası nedir?" diye sordu. Hristiyan gencin manasını sorduğu hadis Şuydu:

«Mü'minin ferasetinden sakının, çünkü o Allah'ın nuru ile bakar.» Cüneyd başını önüne eğdi, sonra kaldırıp şöyle dedi: "Müslüman °1> artık Müslüman olmanın vakti gelmiştir!" Bunun üzerine o Hristiyan genç hemen Müslüman oldu.

Cüneyd dedi ki: «Bir odada oturmakta olan bir cariyeden duyduğum şu beyitlerden yararlandığım kadar başka hiçbir şeyden yararlanmamış değilim. Cariyenin okuduğu beyitler şunlardı;

«"Ayrılık bana bela elbiselerini hediye etti" dediğimde sen diyorsun ki; "Eğer ayrılık olmasaydı aşk hoş olmazdı."

Ben; "Aşk ateşi bu gönlümü yaktı!" dediğimde sen bana diyorsun ki: "Aşk ateşi gönlün şerefidir."

Ben: "Ne günah işledim ki?" dediğimde sen bana cevaben diyorsun ki: "Senin hayatın günahdır, Öyle bir günah ki başka günahlarla mukayese edilemez.»

Evet, cariyeden bu beyitleri dinleyince çılgılık atıp yere düştüm ve bayıldım. Ev sahibi yanıma geldi, ayıldığımda bana: "Ey efendim, sana ne oldu?" diye sordu. Ben de: "Cariyeden dinlediğim beyitler beni bu hale getirdi." diye cevap verdim. Ev sahibi: "Cariye benden sana armağan olsun." deyince ben: "Armağanını kabul ettim. O, Allah rızası için hürdür." dedim. Sonra cariyeyi alıp bir erkekle evlendirdim. O erkeğe öyle salih bir evlat doğurdu ki, o oğlu, otuz kez yaya olarak Mekke'ye gidip

haccetti.» [\[46\]](#)

Vaiz Sâid B. İsmail B. Saîd B. Mansur Ebu Osman

Rey şehrinde doğdu, orada yetişti. Sonra Nisabur'a taşındı. Vefatına kadar orada kaldı. Bağdat'a da gitmişti. Anlatıldığına göre duası müstecab olan bir kimseymiş.

Hatib Bağdadî dedi ki: «Abdülkerim b. Hevazin'in bize naklettiğine göre Ebu Osman şöyle demiş: "Kırk seneden beri Cenâb-Allah hoşlanmadığım bir hale beni sokmadı ve kızacağım bir duruma da intikal ettirmedi."»

Ebu Osman şu şiiri okurmuş:

"Kötü yaptım, iyi yapmadım, günah işledim, sevap işledim, kaçıp sana geldim.

Kulun efendisinin elinden kaçıp gidebileceği bir yer var mı ki? Kul bağışlanmayı ümid eder, eğer bu ümidi boşa çıkarsa, Yeryüzünde ondan daha ziyana uğramış biri yoktur."

Hatib Bağdadî'nin rivayetine göre Said b. İsmail'e: "Sence sevap kazanman hususunda sana en fazla ümit veren ameli hangisidir?" diye sormuşlar. O da şu cevabı vermiş:

«Rey'de iken yetişip delikanlılık çağıma geldiğimde ailem beni ev-

lendirmek istedi, ama ben onların bu isteklerine icabet etmedim. O sıralarda bir kadın bana gelip şöyle dedi: "Ey Ebu Osman sana o ka-a&x aşık olmuşum ki, artık uykularım kaçtı, rahatım kalmadı. Kalpleri elinde tutan Allah rızası için benimle evlenmeni istiyorum."

Ben ona: "Senin baban var mı?" diye sordum, o da: "Evet" diye ce-vap verdi. Babasının yanına gittim, kızıyla evlenme talebinde bulundum- Şahitleri çağırdı, şahitler huzurunda kızıyla evlendim. Gerdeğe girdiğimde kadının tek gözlü, topal, çirkin ve biçimsiz bir yaratılışı olduğunu gördüm ve: "Allah'ım, bana takdir ettiğin bu eşten ötürü sana hamdolsun." dedim. Ailem, o kadınla evlendiğimden Ötürü beni kı-mıyordu. Ama ben, ona fazlasıyla ihsan ve ikramda bulunuyordum. Hatta eşim bazan beni yanında alıkoyuyor ve bazı meclislere gitmeme engel oluyordu. Dahası, bazan kendimi ateş közü üzerindeymişim gibi hissediyordum. Ama bu durumumu ona açıklamıyordum. Bu hal onbeş sene kadar devam etti. Onu kalbinde bana olan

sevgisinden daha kıymetli tuttum, hukukuna riayet ettim. İşte bu yaptığım işten büyük sevap kazanacağımı ümid ediyorum.» [\[47\]](#)

Semnun B. Hamza

Babasının Abdullah olduğu da söylenir. Sofi meşayihindendi. Her gün ve gecede 500 rekat namaz kılmayı kendine vird edinmişti. Şu şiirinden ötürü kendine yalancı Semnun adını takmıştı:

"Senden başkasında payım yoktur.

Nasıl dilersem dile, beni öylece imtihan et."

Küçük abdestini yapmakta zorlanıyordu. Okullara uğrar ve küçük çocuklara: "Amcanız Semnun'a yalancı diye bağın!" derdi.

"Kelam Metin fi'l-Mahabbe" adlı eser ona aittir. Ahir ömründe vesveseye yakalandı. "Kelam fi'l-Mahabbe Müstakim" adlı

eser de ona aittir. [\[48\]](#)

Safi El-Harbî

Abbasi devletinin büyük ümerasından biriydi. Hastalandığında kölesi Kasımın yanında birşeyi bulunmadığına dair vasiyette bulundu. Ama vefat edince kölesi Kasım, ona ait 100.000 dinar para ile altınla işlenmiş 720 kemeri götürüp vezire teslim etti.

Bunu yaptığından dolayı, kölesi Kasım'ı emirlikte bıraktılar, eski itibarına sahip kıldılar. [\[49\]](#)

İshak B. Huneyn B. İshak

Künyesi Ebu Yakub'tur. Abbadi kabilesine mensuptur. Bu kabile Cezire taraflarındaki kabilelerdendir. Hem kendisi hem de babası tabipti. Kendisine ve babasına ait tıbbi eserler vardır. Babası, Aristoto-les'in ve diğer Yunan filozoflarının eserlerini Arapçaya tercüme ediyordu.

İshak, bu senede vefat etti. [\[50\]](#)

Hüseyin B. Ahmed B. Muhammed B. Zekeriya

Künyesi Ebu Abdullah'tır. Şiidir, Mehdi Abdullah b. Meymun için propaganda yapmıştı. Halkı ona bey'ata davet etmişti Hüseyin, Fati-müerden olduğunu iddia ediyordu, ama tarihçilerin birçoğu onun Sü-lemiye'de boyacı bir Yahudi olduğunu söylemişlerdir. Kısaca diyeceğimiz şudur ki; Hüseyin Ebu Abdillan eş-Şîf, yoksul bir halde malsız, taraftarsız ve adamsız olarak İfrikiye'ye gitti. Tuzaklar kurmaya başladı. Nihayet hükümdarlığı Ebu Nasr Ziyadetullah'ın elinden aldı. Ebu Nasr

İfrikiye'de Ağlebi hanedanının son hükümdarı idi. Hüseyin b. Abdullah hükümdarlığı ele geçirince, doğu illerinde bulunan hizmetçisi Mehdi'yi yanına çağırdı. Mehdi yanına gitti, ama çok uzun süren zahmetlerden sonra ona ulaşabildi. Yolda iken hapsedildi, ama bu Şii Hüseyin onu kurtardı. Kardeşi Ahmed onu bu yaptığından ötürü kınadı ve: "Sen ne yaptın? Bu adamı ortak etmeden hükümdarlığı yalnız başına eline geçirseydin daha iyi olmaz mıydı?" dedi. Onu bu yaptığına pişman edince, Hüseyin, Mebdi'ye tuzak kurmaya çalıştı. Mehdi bunun farkına varınca bu senede Kayrevan'a bağlı Rukade şehrinde ikisini öldürttü.

[51]

İbn Hallikan, bu hususta özetle böyle demiştir.

Hicretin İkiyüzdoksandokuzuncu Senesi

İbnü'l-Cevzî dedi ki: "Bu senede üç kuyruklu yıldız görüldü. Bunlardan biri ramazan ayında, ikisi de zilkade ayında görüldüler. Günlerce gökte göründükten sonra yok oldular."

Bu senede Fars diyarında veba salgını görüldü. Bu nedenle 7.000 kişi öldü.

Bu senede halife, vezir Ali b. Muhammed b. Fura'ta gazaplandı; onu vezirlikten azletti, evinin yağmalanmasını buyurdu. İbr Fura'tın evi çok çirkin bir şekilde yağmalandı. Halife, Ebu Ali Muhammed b-Abdullah b. Yahya b. Hakan'ı vezirliğe tayin etti Ebu Ali Muhammed, Mutedid'in bir cariyesine 100.000 dinarvaad etmişti. Cariye de onun vezirliğe atanmasına çalıştı.

Bu senede halifeye, Mısır diyarından, Horasan'dan ve diğer şehirlerden çok miktarda hediyeler geldi. Hediyelerden bir kısım şunlardı: Mısır'dan 500.000 dinar. Bu para, oradaki bir hazineden çıkarılıp getirilmişti. Buna herhangi bir mani çıkmamıştı, ama bazı cahil halk ve beyinsizler ortalığı karıştırmak, bu hususta tamahkarlık gösterenlerin ve basit kimselerin mallarını yemek için; bu paranın Mısır'dan hile ve tuzak kurularak alınıp zorla getirildiğini iddia etmişlerdi. Bu Mısır hazinesinde, dört karış uzunluğunda, bir karış genişliğinde bir insan kaburga kemiği de görülmüştü. Anlatıldığına göre bu kaburga kemiği, Âd kavmi insanlarına aitmiş. Doğrusunu Allah bilir. Mısır'dan getirilen hediyeler arasında, memesi süt veren bir keçi timsali de varmış. Ayrıca İbn Ebi's-Sac'ın gönderdiği bir halı varmış ki, uzunluğu yetmiş zira, genişliği altmış zira imiş. Bu halı on senede dokunmuştu. Çok kıymetliydi

Horasan'dan gönderilen hediyeleri ise Ahmed b. İsmail b. Ahmed es-Samanî göndermişti. Bunların da kıymeti ve miktarı cidden çoktu.

[52]

Bu senede uzun süreden beri hac emirliği yapmakta olan Fadl b, Abdülmelik el-Abbasî insanlara haccettirdi.

Hicretin İkiyüzdoksandokuzuncu Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Ahmed B. Nasr B. İbrahim Ebu Amr El-Haffaf

Hadis hafızı idi. 100.000 hadis müzakere ederdi. İshak b. Rahe-veyh ile onun sınıfındaki hadisçilerden ders aldı, hadis dinledi. Otuz küsur sene müddetle çok oruç tuttu. Çok sadaka verirdi. Dilencinin biri ondan para isteyince ona iki dirhem verir, dilenci Allah'a hamde-dince bu defa beş dirhem verir, dilenci yine Allah'a hamdedince bu defa sadakayı on dirheme çıkarırdı. Dilenci Allah'a hamdettikçe o sadakanın miktarını yükseltir, nihayet yüz dirheme çıkarırdı. Dilenci ona: "Allah seni korusun ve uzun ömürlü kılsın." deyince, o da şu cevabı verirdi: "Allah'a yemin ederim ki, sen hamdine devam ettiğin sürece ben -10.000 dirhemi de bulsa- senin sadakam artıracağım!"

[53]

Behlül B. İshakb. Behlül

Behlül b. İshak b. Behlül b. Hassan b. Sinan Ebu Muhammed et-Tenuhî. İsmail b. Ebi Üveys'ten, Said b. Mansur'dan, Mus'a ez-Zü-beyrî'den ve diğerlerinden hadis dinledi, ders aldı. Sonuncuları Hafız Eb Bekir el-İsmaili el-Cürcanî olmak üzere bir cemaat da ondan rivayetlerde bulundular. Sika, zabtı sağlam, hitabelerinde belagat ve fesahat ile konuşan bir hadis hafızı idi.

[54]

Bu senede doksanbeş yaşında vefat etti.

Hüseyin B. Abdullah

Hüseyin b. Abdullah b. Ahmed Ebu Ali el-Hirakî. Fıkıhta "el-Muhtasar" adlı eserin sahibidir. İmam Ahmed b. Hanbel'i mezhebine mensuptur. Mervezî'nin halifesi idi. Bu senenin ramazan bayramı gününde vefat etti. İmam Ahmed b. Hanbel'ir mezarının yanına defnedildi.

[55]

Muhammed B. İsmail

Muhammed b. İsmail Ebu Abdillah el-Mağribî. 97 kere yaya olarak hacca gitti. Karanlık gecede bile, tıpkı gündüz vakt yürüyen bir kimse gibi yalınayak yürürdü. Yola gidenler ona tabi olurlar, peşinden giderlerdi. Onlara yolda kılavuzluk yapardı. Şöyle demişti: "Uzun senelerden beri asla bir karanlık görmedim." Çokça yaya yürümesine rağmen ayakları sanki bakımlı bir gelinin ayakları gibiydi. Faydalı, güzel sözleri vardı. Vefat ederken şeyhi Ali b. Rezi'nin yanına defnedilmeyi vasiyet etti. İkisi de Tur dağındadırlar.

Ebu Nuaym dedi ki: "Ebu Abdillah el-Mağribî, uzun bir ömür yaşayanlardandı. 120 yaşında vefat etti. Mezarı, üstadı Ali b. Rezi'nin mezarının bitişiğinde, Tur-i Sina dağındadır."

Ebu Abdillah Muhammed b. İsmail dedi ki:

"Amellerin en faziletlisi, vakıfları yaşatmaktır."

"Fakir o kimsedir ki, kainatta hiçbir dayanağı olmayıp bir mesnede başvurmaz. Ancak, kendisinden yardım istemesi ve kendisinin de ona yardım etmesi için onu fakir kılan Allah'a iltica etmesi bundan müstesnadır. Nitekim Allah, onu kendisine muhtaç kılmakla azarla-mıştır."

"İnsanların en alçağı, zengine dalkavukluk eden ve ona mütevazi görünendir. İnsanların en üstünü de bir yoksula karşı tevazu gösteren, ya da ona olan hürmetini muhafaza edendir." [\[56\]](#)

Muhammed B. Ebi Bekr

Muhammed b. Ebi Bekr b. Ebi Hayseme Ebu Abdillah. Kendisi de babası da hadis hafızı idiler. Tarih derleme hususunda babası ondan yardım görüyordu. Keskin bir anlayışa ve zekaya sahipti. Mütehasıs bir hadis hafızı idi. Bu senenin zilkade ayında vefat etti. [\[57\]](#)

Nahiyeci Muhammed B. Ahmed B. Keysan

Çok rivayetlerde bulunan hadis hafızlarından biridir. Hem Küfe-İllerin hem de Basralıların nahivdeki metodunu bilirdi. İbn Mücahid onun hakkında şöyle demiştir: "İbn Keysan, nahiv üstadları Müber-red ile Sa'leb'den daha iyi nahiv bilirdi." [\[58\]](#)

Muhammed B. Yahya

Künyesi Ebu Said idi. Dımeşk'ta yaşadı. İbrahim b. Said el-Cev-herî'den, Ahmed b. Meni'den, İbn Ebi Şeybe'den v diğerlerinden rivayetlerde bulundu. Ebu Bekr en-Nakkaş ile diğerleri de ondan rivayetlerde bulundular. Bu zat hakkında "kefenini taşıyan" denilirdi. Bu husus, Hatib Bağdadî'nin şu sözlerinden anlaşılmaktadır: «Duyduğuma göre Muhammed b. Yahya vefat etti. Cenazesi yıkanıp kefenlendi. Namazı kılınıp defnedildi. Gece vakti olunca bir kefen hırsız gelip mezarını açtı. Kefenin bağına çözünce Muhammed b. Yahya kalkıp oturdu. Hırsız da korkarak kaçıp gitti. Muhammed b. Yahya kalkıp kefenini aldı. Mezardan çıkıp kendi evine yöneldi. Kapıya vardığında aile efradının ağlamakta olduklarını duydu. Kapıyı çaldı. "Kim o?" diye sorduklarında, "Ben falanım." diye cevap verdi. İçeridekiler: "Ey adam, bizi daha fazla üzmen doğru değil. Buna hakkın yok." dedilerse de o yine: "Kapıyı açın, vallahi ben Muhammed b. Yahya'yım!" dedi. İçeridekiler sesini tamdılar. Kapıyı açıp onu gördüklerinde büyük bir sevince kapıldılar. Allah, üzüntülerini sevince dönüştürdü. Sonra Muhammed b. Yahya, başından geçenleri ve kefen hırsızının gelip mezarı açtığını kendilerine anlattı. Demek ki, ona bir kalp sektesi isabet etmiş, hakikaten ölmemişti. Cenâb-ı Allah, kendi güç ve kuvveti ile, o kefen hırsızını ona göndermiş; hırsız, mezarını açmış; bu da onun hayata dönmesine sebep olmuştu. Bu olaydan sonra birkaç sene daha yaşamış ve bu senede vefat etmişti.» [\[59\]](#)

Fatıma El-Kahramane

Halife Muktedir, bir defasında ona gazablanmış ve malına, mülküne el koymuştu. Ondandır 200.000 dinar para almıştı.

Fatıma, bu senede, kendisine ait bir tekneden nehre düşerek boğulmuştu. [\[60\]](#)

Hicretin Üçyüzüncü Senesi

Bu senede Dicle nehrinin suyu çoğaldı. Bağdat'a çok fazla yağmur düştü.

Cenaziyelahir ayının bitimine yedi gün kala, çarşamba gecesi çok sayıda yıldız sağa sola kaydı. Bağdat'ta hastalıklar çoğaldı. Köpekler, hatta kurtlar çölde ku-durdular, kuduz oldular. Gündüz vakti insanlara saldırıyorlardı. Isırdıklarını da kuduz ediyorlardı. Dinever'de, Tel diye bilinen bir dağ yana kaydı. Altından çok miktarda su çıktı. Birçok köy sular altında kaldı. Lübnan dağının bir parçası kopup denize düştü. Bu senede bir katır gebe kaldı ve bir yavru doğurdu. Bu senede Hallaç Hüseyin b. Mansur asıldı. Dört gün süreyle ip-te canlı kaldı. Bağdat'ın doğu yakasında iki gün, batı yakasında da iki gün asılı kaldı. Bu hadise bu senenin rebiyülevvel ayında vuku buldu. Bu senede uzun senelerden beri hac emirliği yapmakta olan Fadl b. Abdülmelik el-Haşimi el-Abbasî insanlara haccettirdi. Allah sevabını versin ve haclarını kabul buyursun. [\[61\]](#)

Hicretin Üçyüzüncü Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Ahves B. Fadl

Ahves b. Fadl b. Muaviye b. Halid b. Gassan Ebu Ümeyye el-Gila-bî. Basra'da ve diğer yerlerde kadılık yaptı. Babasından tarih rivayet etti. Bir defasında İbn Furat'ın yanında gizlendi. Vezirliğe iade edildiğinde İbn Furat onu Basra Ahvaz ve Vasit kadılığına tayin etti. İffetli, nezih bir kimseydi. İbn Furat iktidardan düşünce, Basra valisi onu yakalayıp zindana attırdı. Vefat edinceye kadar zindanda kaldı. İbnü'l-Cevzî dedi ki: "Ahves b. Fadl'dan başka zindanda ölen bir kadı bulunduğunu bilmiyoruz." [\[62\]](#)

Ubeydullah B. Abdullah B. Tahir

Ubeydullah b. Abdullah b. Tahir b. Hüseyin b. Mus'ab Ebıı Ah-îüed el-Huzaî. Bağdat valiliğine atandı. Zübeyir b. Bekkar'daı hadis rivayet etti. Solî ile Taberanî de ondan hadis rivayet ettiler. Edip ve fazıl bir kimseydi. Şiirlerinden biri şudur: "Aşıklar arasındaki uzaklık ve gurbet hakkı için, Mektuplaşmalar uzaklığın gözlerini ısıtır. Yakınlıkta ömür tükenmez. Karşılıklı ziyaretleşmeler kalpteki aşk ateşini söndürür." Ubeydullah'm gözde cariyelerinden biri hastalanmıştı. Canı kar yemek arzulamıştı. Fakat bütün aramalara rağmen sadece bir kişinin yanında kar bulmuşlardı. Ubeydullah'm vekilharcı gidip o adamla pazarlık yaptı. Bir ölçeğini ancak 5.000 dirheme vereceğini söyledi. Çünkü onların kara ihtiyaçları olduğunu biliyordu. Vekilharç, fikrini sormak için Ubeydullah'm yanına döndü. Adamın bir ölçek karı 5.000 dirhemden aşağıya vermediğini söyleyince Ubeydullah: "Yazıklar olsun sana! Ne kadar para istiyorsa ver ve karı satın alıp getir!" dedi. Vekilharç, kar sahibinin yanına döndü. Bu defa adam: "Hayır, bir ölçek karı ancak 10.000 dirheme satarım." dedi. Vekilharç bir ölçek karı 10.000 dirheme satın aldı. Getirip cariyeye yedirdiler. Sonra cariyeye bir miktar daha kar yemek için arzuladı. Bu defa vekilharç dönüp 10.000 dirheme bir ölçek daha satın aldı. Daha sonra üçüncü kez gidip bir ölçek daha satın aldı. Kar sahibinin yanında ancak iki ölçek kar kalmıştı. Kendisi de, "10.000 dirheme bir ölçek kar yedim." demek için iki Ölçekten birini yedi. Yanında sadece bir ölçek kaldı. Ubeydullah'm vekilharcı tekrar geldi. Bu defa o bir ölçeklik karı ancak 30.000 dirheme satabileceğini söyledi. Vekilharç son ölçeği de ondan 30.000 dirheme satın alıp götürdü, cariyeye yedirdi. Cariye iyileşip şifa buldu ve bol miktarda parayı sadaka olarak dağıttı. Efendisi Ubeydullah da kendilerine kar satan adamı çağırdı ve bu sadakalardan ona bol miktarda para verdi. Bundan sonra o karcı adam zengin oldu. Ubeydullah da onu yanında çalıştırdı. Doğrusunu Allah bilir. [\[63\]](#)

Şair Sinavberî

Muhammed b. Ahmed b. Muhammed b. Furat Ebu Bekr ed-Dabbi es-Sinavberî el-Hanbelî. Hafız İbn Asakir, onun güzel şii yazan bir Şair olduğunu, Ali b. Süleyman el-Ahfeş'ten nakillerde bulunduğunu söylemiştir. Sonra onun güzel şiirlerine ş örnek vermiştir: "Ne uyumayı ne de uyanık kalmayı istiyorum. Vücudumda can bulunan kimse bu iki şeyle bilinir. Uzun süre ağlayıp gözyaşı döktüğümünden dolayı, Artık gözyaşı dökemiyorum. Benim bir meleğim var ama sureti görünmüyor.

Ancak gözlerim onun için tuzak kurup beklerse görebilir.
Onun yanaklarındaki ateşli parıltıyı öpmeye niyetlendim.
Ama kendisine yaklaşırsam yanmaktan korktum."
Şu şiir de ona aittir:
"Öyle bir güneş ki, kainatın güneşine benziyor. Yanağındaki parıltı güneşin ışığı gibidir. Güneş onun ağzında batıyor, ama o,
Bundan sonra onun yanaklarında doğacaktır."
Hafız el-Beyhakî, şeyhi Hakim tarikiyle Ebü'l-Fadl Nasr b. Mu-hanîmed et-Tusî'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir: «Şair Eb
Bekir es-Sinevberî, bize şu şiiri okudu:
"Gençliğin ve şarkıcı cariyelerin yaptıklarını, ihtiyarlık yıktı. Ağaran saçları boya ile örttü.
Abanoz, fildişine dönüştü, gözler ve kalpler de dönüşüm sergilediler.
Güzel olduğu halde şahine kızmak ve kargaya sevgi duymak, bozuk bir düşüncedir."»
İbn Asakir'in rivayetine göre şu şiir de Sinevberî'ye aittir. Sinev-berî'nin küçük yaştaki bir çocuğu süten kesilmiş ve çocuk
annesinin memesine hasret kaldığından ötürü ağlamaya başlamış, Sinevberî de onun için şu şiiri dile getirmişti:
"Annesinden, babasından ve bütün insanlardan daha çok sevdiği şeyden onu yoksun bıraktılar.
Gıdasından onu mahrum ettiler. Oysa daha önce bu süt onun için mubahtı, elinin altında idi.
Hayret ki, yaşı küçük olduğu halde aşkı biliyor.
Ayrılık ona yol gösterdi." [\[64\]](#)

İbrahim B.Ahmed

İbrahim b. Ahmed b. Muhammed b. Mevlid Ebu İshak es-Sofî.
Yüksek derecedeki vaizlerdendi. Hadis âlimlerindendi. Hadis rivayet etti. Dımeşkî Ebu Abdillâh b. Cela, Cüneyd ve diğ
bazı hadisçilerle arkadaşlık etti. Temmam b. Muhammed, Ebu Abdirrahman es-Sülenî gibi şahsiyetler de ondan hadis rivayet
ettiler. İbn Asakir onun şu şiirlerini nakletmiştir:
"Aramızdaki mesafeler uzak da olsa benim sana vereceğim bir
pay vardır.
Bu paya yakında olmasına rağmen başka bir sevgili kavuşamaz.
Gözlerim senden başkasına karşı perdelenmiş tir.
Senden başkasına kalbim aşık olamaz, çünkü rakibi ve onu kontrol edeni vardır.
Senin aşkın gözlerime ve kalbime hoş gösterilmiştir.
Aşkta parlaklık ve hile karışımı vardır.
Tabibin yakında olması hastaya ne yarar verir.
Çünkü onu sen hasta ettin, tabib de sensin."
Şu şiir de ona aittir:
"Susmak insanı bütün belalardan korur.
Bir kimse susma nimetine kavuşursa ganimetlerin en üstününe kavuşmuş demektir.
Evet, kelimesini söylemek kadar kişilerin başına büyük bir bela gelmiş değildir.
Şu dil sürçmesi var ya, insanı mahveder.
Dil sürçmesi ayak sürçmesinden daha tehlikelidir.
Dilini tut ki telef olmayasın.
Nice sözler var ki yüksek şahsiyetleri alçaltır." [\[65\]](#)

Hicretin Üçyüzbîrincî Senesi

Bu senede Hüseyin b. Hamdan, Anadolu'ya gazaya gitti. Bizans'ın birçok beldelerini, kalelerini fethetti. Sayılamayacak kadar
Rum öldürdü.
Bu senede Muktedir, Muhammed b. Abdullah'ı vezirlikten azletti. Yerine İsa b. Ali'yi atadı. İsa, seçkin vezirlerden, adalet ve
ihšana meyilli, doğru yoldaki insanlardan, hakka yönelen şahsiyetlerdendi.
Bu senede Bağdat'ta temmuz ve ağustos aylarında kan hastalıkları çoğaldı. Bu nedenle Bağdatlıların birçoğu vefat etti.
Umman valisinin hediyeleri Bağdat'a ulaştı. Gönderilen hediyeler arasında beyaz bir katır ve siyah bir ceylan vardı.
Şaban ayında, Muktedir ata binerek Şemmasiye kapısına kadar gitti. Sonra Dicle kıyısındaki evine döndü. Bu, onun halkın gözü
önünde ata ilk binışı oldu.
Bu senede vezir Ali b. İsa, Karnatîlerin reisi Ebu Said Hasan b. Behram el-Cenabî ile mektuplaşmak için halife Muktedir'de
izin istedi. Halife de bu hususta ona izin verince vezir, Ebu Said'e uzun bir mektup yazdı. Mektubunda onu emir dinleyip itaat
etmeye çağırdı. Namaz ve zekatı terketmesi, münker fiilleri irtikab etmesi; Allah'ı zikreden teşbih ve tahmidde bulunan

kimseleri horlaması, dinle alay etmesi, hür kimseleri köle edinmesi nedeniyle onu kınadı. Bu yaptıklarından vazgeçmemesi durumunda onunla savaşıacağını bildirdi ve onu ölümle tehdit etti. Mektubu ona gönderdi.

Ancak bu mektup ona ulaşmadan önce hizmetçilerinden biri Ebu Said'i öldürdü. Kendisinden sonra yerine oğlu Said'i geçmesini vasiyet etti, ancak diğer oğlu Ebu Tahir Süleyman, kardeşi Said'i mağlub ederek zorla tahta geçti.

Ebu Tahir Süleyman, vezirin gönderdiği mektubu okuyunca şu cevabı verdi:

"Bize isnad ettiğiniz şeylerden hiçbirisi bizde mevcut değildir. Ancak bizi sevmeyenler bu hususta bize iftirada bulunmuşlardır. Eğer halife Allah'ı inkar ettiğimizi iddia ediyorsa, ne diye bizi emrini dinlemeye ve kendisine itaate davet ediyor?"

Bu senede Hallaç Hüseyin b. Mansur, kendisi bir deveye, kölesi de başka bir deveye bindirilerek teşhir maksadıyla Bağdat'a getirildi. Yanında bulunan dinleyicilerden biri: "İşte bu Karmatîlerin dailerin-den (propagandacılarından) biridir. Kendisini iyi tanıyın!" diye duyuru yapıyordu.

Sonra hapsedildi. Bir süre sonra vezirin meclisine getirildi. Vezir onunla tartıştı. Bir de ne görsünler, Hallaç Kur'ân okumuyor, hadisi bilmiyor, fıkıhtan hiç anlamıyor, lügattan, haberlerden, tarihten, şiirden hiç bilgisi yok!

Ona yapılan isnadlardan biri şuydu: Yapılan aramalarda üzerinde yazılı bir kağıt görmüşler, bu kağıtları okuyarak çeşitli rumuzlarla insanları sapıklığa, cehalete davet ediyormuş. Mektuplaştığı kimselerin çoğuna mektubunun başında: "Tebareke zünnur eş şa'saani" (Işığı her tarafa saçılan nurun sahibi mübarek ve kutludur.) diye yazıyordu. Vezir ona dedi ki: "Temizlenme ve taharet hükümlerini ve farzları öğrenmen, senin için, ne demek olduğu anlaşılmayan mektupları yazmandan daha uygun olur. Senin edebiyata ne ihtiyacın var?"

Bundan sonra vezir emir verdi. Onu diri diri sehpaye astılar. Bu asmaktaki maksat onu Öldürmek değil, teşhir etmektir. Bir süre sonra sehpadan indirilip hilafet sarayına götürüldü. Orada oturtuldu. Hilafet makamına, kendisinin sünnete bağlı zahid bir kimse olduğu görüntüsünü verdi. Nihayet hizmetçiler ve diğer hilafet sarayında çalışan bazı cahiller ona aldandılar. Öyle ki, onun elbiselerine el ve yüz sürüp ondan uğur kapmaya çalışır oldular. Neticede fukaha ve mutasavvıfların çoğunun icmaı ile öldürülmesine hüküm verildi ve öldürüldü.

Senenin son günlerinde Bağdat'ta şiddetli bir veba salgını meydana geldi. Bu yüzden çok sayıda insan Öldü. Özellikle Harbiye mıntıkasında bu hastalık daha şiddetli bir etki meydana getirdi. Herkes evinin kapısını kilitledi.

Bu senede önceki senelerin hac emiri insanlara haccettirdi. [\[66\]](#)

Hicretin Üçyüzbirinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

İbrahim B. Halid Eş-Şafî

Ebu Bekir el-İsmailî'nin talebelerindendir. Zahid bir insandı, oldukça ilim sahibi biriydi. [\[67\]](#)

Cafer B. Muhammed

Cafer b. Muhammed b. Hüseyin b. Mustafa Ebu Bekir el-Feryabî. Dinever kadısı idi. İlim tahsili için birçok yerleri dolaştı. Çok sayıda üstadlardan ders aldı. Kuteybe, Ebu Küreyb, Ali b. el-Medinî gibi âlimlerden ders aldı. Ebu Hüseyin b. Münada Neccad, Ebu Bekr eş-Şafî ve diğer bazı kimseler de ondan ders alıp rivayetlerde bulundular.

Bağdat'ı vatan edindi. Sika, hüccet ve hafız idi. Meclisine katılanların sayısı 30.000 kadardı. Kendisinden hadis dinleyip yazanlar ise 300'den fazlaydı. Kendisinden hadis dinleyenler ve sohbetine katılanlar 10.000 kişi kadardı. Bu senenin muharrem ayında doksandört yaşında vefat etti.

Vefatından beş sene önce kendi şahsı için bir mezar kazmıştı. Ölmeden önce bu mezarının yanına gelip dururdu. Ama vefat ettikten sonra o mezara değil de başka bir yere defnedildi. Her nerede ise Allah ona rahmet etsin. [\[68\]](#)

Ebu Said El-Cenabi El-Karmatî

Asıl adı Hasan b. Behram'dır. Karmatîlerin reisidir. Allah onu kahretsin. Bahreyn ve bağlı mıntikalarda sözü geçerdi. [\[69\]](#)

Ali B. Ahmed Er-Rasibî

Vasıt, Şehrizor ve diğer mıntikaları yönetiyordu. Vefat edince geride 1.000.000 dinar, 100.000 dinar değerinde altın ve gümüş kaplar 1.000 sığır, 1.000 baş kadar at, katır ve deve bıraktı. [\[70\]](#)

Muhammed B. Abdullah B. Ali

Muhammed b. Abdullah b. Ali b. Muhammed b. Ebi's-Şevarih. Ahmed lakabıyla tanınırdı. Kardeşi felç olunca, onun yerine vekalet ederek Mansur şehrinin kadılığını yürüttü. Bu senenin cemaziyeleyvel ayında vefat etti. Babası da bu senenin receb ayında vefat etti. İkisinin vefatları arasında yetmişüç gün vardı ve aynı yere defnedildiler. Ebu Bekir Muhammed b. Harun el-Berdai el-Hafız b. Naciye de bu senede vefat etti. Doğrusunu, noksanlıklardan münezze olan yüce Allah daha iyi bilir. [\[71\]](#)

Hicretin Üçyüzikinci Senesi

Bu senede hadim Munis'in, Rumlara şiddetli bir darbe vurduğuna dair mektubu geldi. Rumlardan 150 komutam esir almıştı. Müslümanlar buna çok sevindiler. Bu senede halife Muktedir beş çocuğunu sünnet ettirdi. Bu sünnet düğününe 600.000 dinar harcadı. Onlardan önce ve onlarla beraber birçok öksüz çocuğu da sünnet ettirdi. Onlara para ve giysi vererek ihsanda bulundu. Bu da güzel ve hayırlı bir şeydi. Halife Muktedir, Ebu Ali b. el-Cessas'a 16.000.000 dinar para cezası verdi. Ayrıca ondan kıymetli kaplar ve elbiseler de aldı. Halife, çocuklarını mektebe gönderdi. Bu, cidden görülmesi gereken güzel bir gündü. Bu senede vezir, Bağdat'ın Harbiye mıntıkasında bir akıl hasta-hanesi yaptırdı ve bu binanın inşaatına çok para sarfetti. Allah hayrını kabul etsin ve ona mükafatını versin. Bu senede Fadl el-Haşimî insanlara haccettirdi. Bedeviler ve Karmafililerin bir grubu hacdan dönen hacıların yollarını kestiler. Onlardan çok miktarda para gasbettiler. Bir kısmını öldürdüler. 200'den fazla hür kadını esir aldılar. İnnâ lillâh ve innâ ileyhi râciûn (Doğrusu bizler Allah'a aidiz ve O'na dönücüleriz.). [\[72\]](#)

Hicretin Üçyüzikinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Bişr B. Nasr B. Mansur

Künyesi Ebü'l-Kasım'dır. Şafiî fıkıhçılarından. Mısırlı olup Arek'in kölesi diye bilinirdi. Arek, sultanın posta işlerine bakan hizmetçisinin adıdır. Bişr'i beraberinde Mısır'a getirmiş, orada vefat edinceye kadar ikamet ettirmişti. [\[73\]](#)

Cariye Bed'a

Güzel şarkı söyleyen bir cariye idi. Kendisini satın almak için halifelerden biri onun hanımefendisine 120.000 dinar teklif etmişti. Ancak kendisi hanımefendisinden ayrılmak istememişti. Bu nedenle hanımefendisi vefat ederken kendisini azad etmişti. Kendisi de bu senede vefat etmişti. Vefat ettiğinde bir erkeğin sahip olamayacağı kadar çok mal ve mülk bırakmıştı. [\[74\]](#)

Kadı Ebu Zür'a Muhammed B. Osman Eş-Şafiî

Önce Mısır'da, sonra Dımeşk'ta kadılık yaptı. Şam'da ilk olarak Şafiî mezhebine göre hüküm veren kadı kendisidir. Bu mezheb Şam'da yayan da odur. Çünkü Şamlılar, Evzaî'nin vefatından bu seneye kadar Evzaî mezhebine göre hareket ediyorlardı. Yine de Evzaî'nin mezhebinden ayrılmayan, onun mezhebinde sebat eden birçok Şamlı vardı. Kadı Ebu Zür'a; sika, güvenilir, adaletli, önde gelen kadılardan. Aslen Yahudi idi, sonradan Müslüman olmuş ve bu mertebeye yükselmişti. Onun biyografisini "Tabakatu ş-Şafiye"de de anlatmışızdır. [\[75\]](#)

Hicretin Üçyüzüçüncü Senesi

Bu senede Muktedir Billah, Haremeyn-i Şerifeyn (Kabe-i Muazzama ile Mescid-i Nebevi) için çok miktarda mal ve mül vakfetti. Vakfettiğine şahid olsunlar diye huzuruna kadıları ve ayandan bazı kimseleri getirdi. Bu senede hacılara yolda tecavüz etmiş, mallarını gasbetmiş olan bazı bedeviler esir alınarak Bağdat'a getirildiler. Halk, kendini tutamayıp bunlara saldırdı ve bunları öldürdü. Bir kısmı yakalanıp cezalandırıldı. Çünkü onlar sultana karşı bir nevi başkaldırmalardı. Bu senede Bağdat'taki marangozlar çarşısında büyük bir yangın meydana geldi. Çarşının tümü yandı.

Bu senenin zilhicce ayında Muktedir, onüç gün süreyle hasta yattı. Uzun süren halifelîği boyunca, bundan başka bir hastalığa yaka-lanmamıştı.

Bu senede Fadl el-Haşimî insanlara haccettirdi.

Vezir, hacılara kötülüklerinin dokunmasından korktuğu için oyalamak amacıyla Karmatîlere bir mektup yazdı. Bazı katipler, Karma-tüerle yazıştığından ötürü veziri itham ettiler. Ama durum açıklığa kavuşunca ve amacı belli olunca, vezirin halk nazarında itibarı cidden yükseldi. [76]

Hicretin Üçyüzüçüncü Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Neseiahmed B.Ali

Ahmed b. Ali b. Şuayb b. Ali b. Sinan b. Bahr b. Dinar Ebu Abdir-rahman en-Neseî. "Sünen" adlı hadis kitabının sahibidir. Kendi çağında imamdı. Emsallerinden önde gelirdi. Zamanının faziletli âlimlerinden ve şahsiyetlerinden daha üstündü. İlin tahsil etmek ve hadis toplamak için çeşitli şehirlere seyahat etti, Mütahas-sıs imamlarla görüştü. Onlardan hadis dinledi. Kendilerinden şifahi olarak rivayette bulunduğu üstadlarının ders halkalarına katıldı. Onun üstadlarını "Tekmil" adlı kitabımızda sıralamış ve onların da biyografilerini anlatmışızdır. Birçok kimseler de kendisinden rivayetlerde bulunmuştur. Çok sayıda hadis içeren "Sünen-i Kebir "i derlemiş ve hacimce ondan defalarca daha küçük olan kitabını onun içinden seçip telif etmişti ki, ben bu iki kitabı da dinlemişimdir. Bu Sünen'ini tasnif ederken, işi son derece itina ile yürütmüş; sadakattan, imandan, ilim ve irfandan asla ayrılmamıştır. Hafızası sağlam bir zattı.

Darekutnî'nin onun hakkında şöyle dediğini Hakim bize nakleder: "Ebu Abdirrahman en-Neseî, kendi çağdaşlarından, hadis ilmi ile meşhur olan kimselerden önde gelir. Kendi hadis kitabına "Sahih" adını verirdi."

Ebu Ali el-Hafız da Neseî için şöyle demiştir: "Hadis ricalini seçme hususunda Neseî'nin, Müslim b. Haccac'ınkinden daha zor şartları vardı. O İslâm âleminin hadis imamlarındandı. O, tartışmasız büyük bir hadis imamıdır."

Ebu Hüseyin Muhammed b. Muhafız el-Hafız, Neseî hakkında şöyle demiştir: "Mısır'daki şeyhlerimizin Neseî'nin önceliği ve imamlığı hususunda itirafta bulunduklarını işittim. Onu, gece gündüz iba-

TAJttım

eden, hac ve cihada aralıksız devam eden bir kimse olarak niteliyorlardı."

Neseî hakkında başka biri şöyle demiştir: "Bir gün oruç tutar, bir gün iftar ederdi. Dört zevcesi ve iki cariyesi vardı, çokça cinsel ilişkide bulunurdu. Güzel yüzlü, parlak renkli idi."

Anlatıldığına göre Neseî, hür zevceleri için nasıl birer gece ayırmış ise cariyeleri için de birer gece ayırırdı.

Darekutnî dedi ki: «Ebu Bekir b. Haddad, çok hadis rivayet eden bir kimsedir, ancak Neseî'den başka birinden hadis rivayet etmemiştir ve Neseî hakkında: "Kendimle Aziz ve Celil olan Allah arasında ben onu hüccet olarak benimsedim." demiştir.»

İbn Yunus dedi ki: "Neseî, hadiste imamdı. Sika, güvenilir, hafızası sağlam, sebatkar bir kimseydi. Hicretin 302. senesinde Mısır'dan çıktı."

İbn Adiy dedi ki: «Fakih Mansur ile Ahmed b. Muhammed b. Se-lame et-Tahavî'nin şöyle dediklerini işittim: "Abdurrahman en-Neseî, Müslümanların imamlarından biridir."»

İmamların birçoğu da aynı şekilde Neseî'yi övmüşler, onun faziletli ve hadis ilminde önde gelen bir üstad olduğuna tanıklık etmişlerdir. Humus şehrinde hakimlik yaptı. Ben bunu, "Mu'cemu'l-Evsat" adlı eserinde Taberanî'nin rivayetine dayanarak şeyhimiz Mizzî'den duydum. Çünkü Taberanî, Mu'cemu'l-Evsat adlı eserinde Neseî'den bir rivayette bulunurken şöyle demiştir: "Humus hakimi Ahmed b. Şuayb (yani Neseî) bize rivayette bulundu ki..."

Anlatıldığına göre Neseî'nin dört karısı varmış. Kendisi son derece yakışıklıymış. Yüzü kandil gibi parlakmış. Her gün bir horoz yer, üzerine helal olan kuru üzümünden yapılan naki (bir meşrubat) içermiş. Anlatıldığına göre o, biraz Şiiliğe meyilli imiş. Denilir ki: Neseî, Dımeşk'a gitmiş. Ahali, kendilerine Muaviye'nin fazilet ve üstünlükleri konusunda birşeyler anlatmasını istemiş, ama o şöyle demiş: "Muavi-ye kendim kurtarsır hele bakalım! Bir de onun hakkındaki fazilet ve üstünlüklerden mi bahsedeceğim?" Böyle demesi üzerine halk kalkıp onun testislerine vurmaya başlamış. Nihayet onu, büyük camiden çıkıp kaçmak mecburiyetinde bırakmışlar. Bunun üzerine Dımeşk'tan ayrılıp Mekke'ye gitmiş ve bu senede vefat etmişti. Mezarı Mekke'dedir. Hakim, Muhammed b, İshak el-İsafahanî tariki ile onun üstadla-nndan böyle nakilde bulunmuştur.

Darekutnî, Neseî hakkında şöyle demiştir: "O, kendi çağında Mısır meşayihinin fıkhi en iyi bileniydi. Sahih hadisi sahih olmayandan en iyi seçen oydu. Hadis ricalini en iyi tanıyan da oydu. Bu mertebeye yükseldiğinde onu çekemediler. O da çıkıp Remle'ye gitti. Kendisine Muaviye'nin faziletleri sorulduğunda cevap vermedi. Bunun üzerine halk onu büyük camide dövdü. Kendisi de, "Beni Mekke'ye götürün." dedi. Hasta halde onu Mekke'ye götürdüler ve orada maktul ve şehid olarak vefat etti. Ahir ömründe kendisine şehitlik fazileti ve üstünlüğü nasib olmuştu. Hicretin 303. senesinde Mekke'de vefat etti."

Hafız Ebu Bekir Muhammed b. Abdülgani b. Nokta'nın kendi el yazısı ile yazmış olduğu "Takyid" adlı eserinde ve Hafız Ebu

Amir Muhammed b. Sadun el-Abderî'nin de kendi eliyle yazmış olduğu yazısında şöyle denilmektedir: "Ebu Abdîrrahman en-Neseî, Filistin'in Remle şehrinde hicri 303. senenin safer ayının onüçünde, pazartesi günü vefat etti ve Beyt-i Makdis'e defnedildi."

İbn Hallikan'm ifadesine göre Neseî, bu senenin şaban ayında vefat etmiştir. Hz. Ali'nin ve Ehl-i Beyt'in faziletlerine dair "el-Hasais" adlı kitabı tasnif etmiştir. Çünkü o Dımeşk'a geldiğinde, halkın Hz. Ali (r.a.)'den nefret ettiğini görmüştü. Halk kendisine Muaviye'nin faziletlerini anlatmasını teklif edince o, ağzına geleni söylemiş; bu nedenle halk onun testislerine vurmuş, o da bu yüzden vefat etmişti."

İbn Yunus ile Ebu Cafer et-Tahavî de böyle diyerek onun bu senenin safer ayında Filistin'de vefat ettiğini bildirmişlerdir.

Neseî, yaklaşık hicri 214. ya da 215. senede doğmuştur. Seksen-sekiz sene yaşamıştı. [\[77\]](#)

Hasan B.Süfyan

Hasan b. Süfyan b. Amir b. Abdülaziz b. Numan b. Ata Ebü'l-Ab-bas eş-Şeybani en-Nesevî. Horasan muhaddisi idi. Hadist ve fıkıhta meşhur bir âlimdi. İlim tahsili uğruna çeşitli şehirlere seyahat etti. Ebu Sevr'den fıkıh öğrendi. Onun mezhebinde fetva vermeye başladı. Nadr b. Şümeyl'in arkadaşlarından edebiyatı öğrendi. Kendisi Horasan'da bulunduğu esnada başkaları onun yanına gelirler, ondan ders alırlardı.

Başından geçen garip hadiselerden biri şudur: Kendisi ve bazı arkadaşları, hadis toplamak için Mısır'a seyahat ederlerken sıkıntıya düşmüşler, yiyecekleri kalmamıştı. Öyle ki, üç gün aç kalmışlar, yiyecek birşey veya erzak satın almak için para bulamamışlardı. Dilenmek mecburiyetinde kalmışlardı, fakat iffetleri buna müsaade etmemişti. Ama erzak elde etmek için dilenmek mecburiyeti ile karşı karşıya gelmişlerdi. Bu işi hangisi üstlenecek diye kendi aralarında kur'a çekmişlerdi. Kur'a kendisine düşmüştü. Kalkmış, mescidin bir köşesine çekilmiş, uzun süren iki rekat namaz kılmış, sonra Aziz ve Celil olan Allah'a yalvarıp medet dilemiş, onun büyük isimlerini söyleyerek lutfunu dilemişti. Namazını tamamlar tamamlamaz mescide güzel görümlü, parlak yüzlü bir genç girmiş ve: "Hasan b. Süfyan

nerede?" diye sormuş, o da: "Benim!" diye cevap verince genç şöyle demişti: "Emir Tolon size selam söylüyor. Sizi ihmal ettiği, kusurlu davrandığı için sizden Özür dileyerek herbirinize şu yüzer dinarı gönderdi."

Hasan b. Süfyan diyor ki: Kendisine; "Emiri bize bu parayı göndermeye sevkeden sebep nedir?" diye sorduk, genç şu cevabı verdi: "Emir bugün halvete çekilmek istedi. Az önce kendisi uyumakta iken elinde mızrak bulunan bir süvari gökten inip evine girmiş ve mızrağın ucu ile böğrüne dürtüp: "Kalk! Hasan b. Süfyan ile arkadaşlarına koş. Kalk, onlara koş! Kalk, onlara koş! Onlar, üç günden beri falan mescitte aç durmaktadırlar!" Emir Tolon o süvariye: "Sen kimsin?" diye sorunca: "Ben, Cennet hazini Rıdvan'ım!" diye cevap vermiş. Emir Tolon da hemen uykudan uyanmış. Böğürleri şiddetlice ağrıyordu ve hemen bu parayı size benimle gönderdi."

Parayı gönderdikten sonra Emir Tolon da Hasan b. Süfyan ve arkadaşlarını ziyarete gelmiş, bulundukları mescidin çevresini satın alıp oraya gelecek hadis ehli kimseler için vakfetmişti. Allah hayrım kabul buyursun, mükafatını versin.

Hasan b. Süfyan hazretleri, hadis ilminde imamdı. Hafızdı. Aralarında İbn Cerir et-Taberî ile diğerlerinin de bulunduğu bazı hadis hafızları onun ders halkasına katılmışlardı. Huzurunda hadis okurlarken, onun hadis ilminin derecesini ölçmek için, senetleri ters çevirerek okuyorlardı. Ama onlar yanlış okudukça Hasan b. Süfyan, yanlışlarını düzeltiyor ve doğruyu gösteriyordu.

O zaman kendisi yetmiş yaşındaydı. Yetmiş yaşına vardığı halde hafızası sağlamdı. Hadislerinden hiçbirisi şaz değildir. Hadis

ricalinden bahsederken Abesî'nin Kûfeli, Aysî'nin Basralı, Anesî'nin de Mısırlı olduğunu söylemişti. [\[78\]](#)

Rüveym B. Ahmed

İbn Muhammed b. Rüveym b. Yezid olduğu da söylenir. Künyesi Ebü'l-Hasan'dı. Ebu Muhammed olduğu da söylenir. Tasavvuf imam-larındandı. Kur'ân'ı ve manalarını iyi bilen bir âlimdi. Davud b. Ali ez-Zahirî'nin mezhebine mensuptu.

Bazıları dediler ki: «Rüveym, dünya sevgisini içinde kırk sene gizledi, yani o kırk sene müddetle kendini tasavvufa verdi, sonra İsmail "İshak, Bağdat kadılığına tayin edilince onu kendi kapısına vekil tayin etti. Rüveym de tasavvufu bırakıp kasab,

dibeki ve benzeri cinsten ipekli elbiseler giydi. Ata bindi, güzel yiyecekler yedi, evler inşa etti.» [\[79\]](#)

Züheyr B. Salih

Züheyr b. Salih b. İmam Ahmed b. Hanbel.

Babasından hadis rivayet etti. Ebu Bekir Ahmed b. Süleyman en-Neccad da kendisinden hadis rivayet etti. Sika bir ravi idi

Genç yaşta vefat etti. Darekutnî böyle demiştir. [\[80\]](#)

Ebu Ali El-Cübbâî

Mutezilîlerin şeyhidir. Asıl adı, Muhammed b. Abdülvehhab Ebu Ali el-Cübbâî'dir. Kendi zamanında Mutezile fırkasının şeyhi idi. Ebü'l-Hasan el-Eş'arî onun yanında ders gördü, ama sonra ondan ayrıldı. Cübbâî'nin çok büyük ve hacimce geniş bir tefsiri vardır. Tefsirinde garip yorumları bulunmaktadır. İmam Eş'arî, bu hususta ona reddiye yazmış ve şöyle demiştir: "Kur'ân, sanki Cübbâîlerin diline göre mi nazil olmuş?"

Ebu Ali, hicri 235. senede doğdu ve hicri 303. senede vefat etti. [\[81\]](#)

Şair Ebu Hasan B. Bessamî

Asıl adı, Ali b. Ahmed b. Mansur b. Nasr b. Bessam el-Bessamî'-dir. Hicivde büyük bir şairdi. Hicvetmediği kims kalmamıştı. Öyle ki babasını, annesi Ümame binti Hamdun en-Nedim'i bile hicvetmişti.

İbn Hallikan, onun birçok şiirlerini nakletmiştir. Şiirlerinden biri, halife Mütevekkil'in Hz. Hüseyin'in mezarını tahrib etmesine ve mezar yerine ekin ekilmesine, mezarının izinin silinmesine dair emir verişine dairdir. Ebu Hasan, Hz. Ali (r.a.)'ye ve onun oğluna karşı gayretli bir savunucu idi. Hz. Hüseyin'in hicri 236. senede mezarının tahrib edilmesi vak'ası vuku bulunca şu şiiri söylemişti:

"Allah'a yemin ederim ki, Emeviler kendi peygamberlerinin kızının oğlunu haksız yere öldürmüşlerdir.

Ama Hz. Hüseyin'in babasının soyundan gelenler de aynı şeyi yaptılar. İşte Hüseyin'in kabri yıkılmıştır.

Abbasiler, Hz. Hüseyin'i öldürme işinde Emevilere ortak olamadıklarına üzölmüşler ve vücudu çürödükten sonra dahi onu rahat bırakmamışlardır." [\[82\]](#)

Hicretin Üçyüzdördüncü Senesi

Bu senede halife Muktedir, veziri Ebu Hüseyin Ali b. İsa b. Cer-rah'ı azletti. Çünkü bu vezir ile Ümmü Musa el-Kahraman arasında

şiddetli bir nefret meydana gelmişti. Bunun üzerine vezir, görevden affını istedi. Muktedir de onu azletti. Ama malına, mülküne dokunulmadı. Ebü'l-Hasan b. Furat, vezirlik talebinde bulundu. Azledildikten beş sene sonra vezirliğe iade edildi. Halife Muktedir de bu senenin terviye gününde ona yedi hil'at giydirdi. 300.000 dirhem para, ayrıca on takım elbise, at, katır, deve gibi birçok binekler verdi. Harim mm-tıkasındaki evi ona verdi. O da gidip oraya yerleşti. Vezirliğe atandığı gecede bir ziyafet verdi. Bu ziyafette 40.000 rıtl (bir rıtl 460 gr) kar, şerbetlere konularak sarfedildi.

Bu senenin ortalarında Bağdat'ta zerneb denilen bir hayvanın ortaya çıktığı, geceleyin şehri dolaşıp küçük çocukları yediğı, uyumakta olan kimselere saldırıp bazı erkeklerin ellerini, kadınların memelerini kopardığına dair haberler yayıldı. İnsanlar da korkularından damlara çıkıp tunç havanları ve diğer bazı nesneleri birbirine vurarak o hayvanı ürkötmek istediler. Öyle ki, geceleyin Bağdat'ın doğusundan batısına kadar her tarafında güröltü patırtı sesleri gelmeye başladı. Halk, kendi çocukları için hurma ağacının dallarından mahfazalar yaptılar. Hırsızlar bu kargaşayı fırsat bildiler, duvarları delip evlere girerek mal ve para çaldılar. Halife, insanlar bunu görüp sakinleşsin-ler diye su sığırlarından birinin yakalanıp köprü üzerine asılmasını emretti, emir yerine getirildi. Halk bunu görönce sakinleşti. Artık evlerine döndüler ve bu kargaşadan kurtulup rahatlandı buldular.

Bu senede tabib Sabit b. Sinan, Bağdat'taki akıl hastahanelerinin idaresini yürütme görevine atandı. O zaman Bağdat'ta beş akıl hasta-hanesi vardı. Bu tabip, aynı zamanda tarihçiydi.

Bu senede Horasan'dan halifeye bir mektup geldi. Mektupta anlatıldığına göre Horasanlılar, hicri yetmişinci senede öldüröler şehitlerin mezarlarını bulduklarını söylüyorlardı. Bu şehitlerin adları, kulaklarına takılmış kağıt parçaları üzerine yazılıydı.

Cesetleri de şehid edildikleri gündeki gibi hâlâ taptaze vaziyette idi. Allah onlardan razı olsun. [\[83\]](#)

Hicretin Üçyüzdördüncü Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Lebid B. Muhammed

Lebid b. Muhammed b. Ahmed b. Heysem b. Salih b. Abdullah b. Husayn b. Alkame b. Nuaym b. Utarid b. Hacib. Künyesi Ebü'l-Hasan et-Temimî idi. Lakabı Ferruce idi, Bağdat'a geldi ve orada yetişti. Sika ve güvenilir bir hadis hafızı idi. [\[84\]](#)

Yusuf B. Hüseyin B. Ali

Künyesi Ebu Yakub er-Razî'dir. İmam Ahmed b. Hanbel'den hadis dinledi. Zünnun ile arkadaşlık etti. Bu zat, Zünnun'un İsm-i A'zam'ı ezberlemiş olduğunu duydu. Kendisine de öğretmesi için yanma gitti. Olayın bundan sonrasını kendisinden dinleyelim: «Yanına gittiğimde Zünnun beni küçümsedi, sakalım çok uzundu. Yanımda uzunca bir su tulumu da vardı. Bir gün adamın biri Zünnun'un yanma geldi. Onunla tartıştı. Zünnun'u susturdu. Ben de o adama: "Şeyhi bırak, bana bak, benimle tartış." dedim Adam bana yöneldi, onunla tartıştım ve onu susturdum. Bunun üzerine Zünnun gelip önümde oturdu. O yaşlı bir adam, bense genç biriydim. Benden özür diledi, bir sene müddetle kendisine hizmet ettim. Sonra bana İsm-i A'zam'ı öğretmesini istedim, benden kaçmadı ve bana öğreteceğine söz verdi. Bundan sonra yanında altı ay daha kaldım. Sonra üstü kapalı bir tabağı bana verdi, tabağın üzerinde ayrıca bir mendil vardı ve bana: "Şu tabağı falan arkadaşına götür." dedi. Yolda giderken, şu tabağın içinde ne var? diye düşünmeye başladım. Köprüye ulaştığımda kapağını açtım. Bir de ne göreyim, tabakta bir fare vardı. Kapak açılınca fare kaçıp gitti, çok Öfkelenim ve: "Zünnun benimle alay etti." dedim. Öfke ile yanına döndüm, o da bana şöyle dedi: "Yazıklar olsun sana! Ben seni denemek istemiştim. Bir fareyi muhafaza etme hususunda güvenilir bir kimse olmadığına göre İsm-i A'zam'ı muhafaza hususunda asla güvenilir olamazsın. Haydi yanımdan git, artık seni görmeyeyim."» Kendisinden bahsetmekte olduğumuz Yusuf b. Hüseyin er-Razî, vefat ettikten bir süre sonra bir arkadaşı tarafından rüyada görülmüş. Arkadaşı ona: "Allah sana nasıl muamele etti?" diye sorduğunda Yusuf şu cevabı vermiş: "Öleceğim esnada; Allah'ım ben insanlara nasihat verdim ama kendim o nasihatları uymadım, dediğim için Allah beni bağışladı. Nefsim fiilen bana hainlik etmiş olsa da o hainliği başkalarına sözlü nasihat verdiğime bağışladı." [\[85\]](#)

Yemut B. Müzril B. Yemut

Künyesi Ebu Bekir el-Abdî'dir. Abdülkays kabilesindendir. Sevrî mezhebine mensuptur. Cahiz'in kız kardeşinin oğludur. Bağdat'a geldi, orada Ebu Osman el-Mazinî'den, Ebu Hatim es-Sicistanî'den ve Ebu Fadl er-Riyazî'den hadis dinledi. Tarihter edebiyattan ve hikmetli sözlerden haberdardı. Adını Muhammed olarak değiştirdi, ama ilk adı daha çok kullanıldı. Bir hastayı ziyarete gidip kapısını çaldığında içeridekiler, "Kim o?" diye sorduklarında, asıl adı olan Yemut anı "Ölüyor" kelimesinden uğursuzluk kapmasınlar diye adını söylemez, sadece "Müzri'nin oğluyum." derdi. [\[86\]](#)

Hicretin Üçyüzbeşinci Senesi

Bu senede Bizans imparatorunun elçisi esir değişimi ve barış takibinde bulunmak üzere Bağdat'a geldi. Elçi genç bir adamdı Beraberinde yaşlı biri de vardı. Yirmi köle onlara refakat etmekteydi. Bağdat'a geldiğinde cidden büyük bir olayla karşılaştı. Şöyle ki: Halife düşmanlarını ne kadar korkuttuğunu elçiye göstermek amacıyla askerlerin ve halkın toplanmasını emretmişti. Askerlerden 160.000 kişi toplanmıştı. Bunların kimisi süvari, kimisi piyade idi. Halifenin bunlardan başka, diğer şehirlerde komutanlarıyla birlikte bulunan askerleri de vardı. Bunlar silahlarını ve teçhizatlarını tam olarak kuşanıp ortaya çıkmışlardı. Halifenin 4.000'i beyaz tenli, 3.000'i de siyah tenli olmak üzere 7.000 kölesi vardı. Son derece kıymetli ve güzel elbiseler giyinmişler, zinetlerini takınmışlardı. O gün halifenin 700 hacibi vardı. Dicle nehrinde teyarat, zayarib, zemriyat adıyla adlandırılan çok sayıda süslü kayıklar vardı.

Elçi, hilafet sarayına girdiğinde dehşetli ve göz alıcı bir manzarayla karşılaştı. Gözleri kamaştıran süsleri ve ihtişamı müşahade etti. Hacibin yanına vardığında onu halife zannetti, ama kendisine onun hacib olduğu söylendi. Vezirin yanına vardığında son derece heybetli olduğunu gördü, onu halife zannetti. Fakat onun da vezir olduğu kendisine söylendi. Hilafet sarayı, misli duyulmamış bir şekilde süslenmişti. Sarayda o gün 38.000 perde vardı, bunların 10.500 tanesi altın yaldızlıydı. Sarayda 22.000 halı serilmişti ki, bunların misli görülmemişti. İnsanlara alışmış, evcilleşmiş vahşi hayvanlar vardı. Öyle ki, insanların ellerinden yiyecekleri alıp yiyorlardı. 100 tane yırtıcı canavar vardı.

Bundan sonra elçi, ağaç adasına girdi. Burası bir su gölü gibi olup suyun ortasında altın ve gümüşten imal edilmiş, onsekiz dalı bulunan bir ağaç vardı. Bu dalların çoğu altından yapılmıştı. Dallarda, budaklan altın ve gümüş ile inci ve yakuttan yapılmış renkli yapraklar vardı. Bu yaprakların ve dalların üzerine su akıtıldığı için çeşitli sesler çıkıyordu. Ağaç tümüyle diğer canlı ağaçlar gibi acayip hareketlerle sağa sola eğiliyor ve göreni dehşete düşürüyordu.

Elçi, bundan sonra firdevs diye bilinen mekana götürüldü. Orada ^a çeşitli mefruşat ve hadsiz hesapsız aletler vardı ki, bunların güzelliklerini tasvir etmek imkansızdır. Sarayın dehlizlerinde 18.000 altın JŞİemeli zırh vardı. Elçi bunların yanındar geçtikçe ve çeşitli mekanlara uğradıkça irkiliyor, gözleri kamaşıyordu.

Nihayet halife Muktedir Billah'ın bulunduğu mekana ulaştı.

Halife Muktedir, abanozdan yapılmış bir taht üzerinde oturmaktaydı. Ayaklarının altına, altın ipler üzerine işlenmiş bir sergi serilmişti. Tahtın sağ ve sol tarafına yedişer mücevherden ibaret salkımlar asılmıştı ve bunlar en kıymetli mücevherlerden yapılmıştı. Her mücevher tanesinin ışığı gündüz ışığı gibi etrafa saçılıyordu. Bunlardan bir tanesinin dahi kıymetini kimseler takdir edemez ve bedelini hiç kimse ödeyemezdi.

Elçi ve beraberindeki heyet, halifenin tahtına yüz zira mesafede durduruldu. Vezir Ali b. Muhammed b. Furat, halifenin Önünde

ayakta duruyordu. Tercüman ise vezirin biraz aşağısında durmaktaydı. Vezir, tercümana hitab ediyor, tercüman ise vezire ve halifeye hitab ediyordu. İşleri bittikten sonra halife, vezir ile tercümana, her birinin içinde 5.000 dirhem bulunan elli kese bahşiş verdi ve onlara hil'at giydirdi. Sonra elçiler halifenin huzurundan alınıp sarayın diğer yerlerinde gezdirildiler. Dicle kıyısında fil, zürafa, yırtıcı hayvan ve kaplan şeklinde yapılmış çeşitli kayıklar vardı. Dicle ırmağı hilafet sarayının ortasından geçiyordu. Bu da bu senede meydana gelen en garip olaylardan biridir.

[87]

Bu senede Fadl el-Haşimî insanlara haccettirdi.

Hicretin Üçyüzbeşinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Muhammed B. Ahmed Ebu Musa

Nahivciydi, Kûfeliydi. Cahiz adıyla bilinirdi. Sa'leb ile arkadaşlık etti. Bu arkadaşlık kırk sene sürdü. Sa'leb'in vefatında sonra onun ders halkasını devam ettirdi.

"Garibü'l-Hadis" adlı eseri tasnif etti. "Halku'l-İnsan", "Vuhuş", "Nebat" gibi eserler de ona aittir. Dindar ve salih bir kimseydi. Ebu Amr ez-Zahid ondan rivayetlerde bulunmuştur. Bu senenin zilhicce ayında Bağdat'ta vefat etti. Babü't-Tibn'e defnedildi.

Bu senede vefat eden meşhur şahsiyetler arasında Hafız Abdullah Bişreveyh, İmran b. Mücaşi, Ebu Halife Fadl b. Habbat Kasım b. Zekeriya b. Yahya el-Mutarriz de bulunmaktadır. Bu, sika ve sebatkar ravilerden biri olup kurra idi. Ebu Küreyb'ter ve Süveyd b. Sa-id'den rivayetlerde bulundu. Huldî ve Ebü'l-Cuanî de kendisinden rivayetlerde bulundular. Bağdat'ta vefa etti. [88]

Hicretin Üçyüzaltıncı Senesi

Bu senenin muharrem ayının ilk gününde Muktedir'in annesinin yaptırdığı akıl hastahanesinin açılışı yapıldı. Buraya yönetici olarak Sinan b. Ebet tayin edildi. Ayrıca buraya doktorlar, hizmetçi ve kay-vunılar atandı. Bu hastahanenin aylık masrafı 600 dinardı. Sinan, halifeye bir akıl hastahanesi yapılmasını tavsiye etmiş, o da bu tavsiyeye uyup hastahaneyi inşa etmiş ve "Muktediri Akıl Hastahanesi" adını vermişti.

Bu senede Anadolu'ya gazaya gitmiş komutanların, Bizans'ta birçok kaleleri fethettiklerine dair haberler geldi.

Bu senede Muktedir'in Öldüğü şayiası yayılarak halk paniğe kapıldı. O da bunu yalanlamak için büyük bir heyetle saraydar çıkıp bineğine bindi ve Süreyya mıntıkasına kadar gitti. Babü'l-Amme'den geri dönüp geldi. Halk kendisini görsün diye çok uzun bir süre oralarda durdu. Sonra tekrar Şemmasiye kapısına kadar gitti. Oradan da Dicle'deki hilafet sarayına döndü Böylece fitne dindi.

Bu senede halife Muktedir, Hamid b. Abbas'ı vezirliğe tayin etti. Ona hil'at giydirdi. Hamid, kendi şahsına ait 400 kölesini arkasına katarak saraydan çıktı ve yerine gitti. Birkaç gün sonra onun vezirlik yapamayacağı anlaşıldı. Kendisine işleri yürütsün ve emirleri infaz edip gerekli yardımı sağlasın diye Ali b. İsa yardımcı olarak verildi. Ebu Ali b. Mukle de Hamid b. Abbas'ın yanında katiplik yapanlardan biri idi. Sonra bütün yetki Ali b. İsa'ya devredildi ve ertesi sene o müstakil bir vezir oldu.

Bu senede Muktedir'in annesi Seyyide, ev işlerinin idaresini yürüten Bitemli adındaki kadına, Rusafe'de yaptırmış olduğu türbede her cuma günü oturmasını ve kendisine aktarılan şikayetlerle ilgilenmesini, meclisine kadıların ve fıkıhçıların gelip hazır olmalarını emretti.

[89]

Bu senede yine Fadl el-Haşimî insanlara haccettirdi.

Hicretin Üçyüzaltıncı Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

İbrahim B. Ahmed B. Haris

Künyesi Ebü'l-Kasım el-Kılabî'dir. Şafiî mezhebine mensuptur. Haris b. Miskin'den ve diğerlerinden hadis dinledi. Salih bir adamdı. Şafiî mezhebine intisab etti. Uzlete çekilmekten ve içine kapanık bir hayat yaşamaktan hoşlanırdı. Bu senenin şabar ayında vefat etti.

Uzun bir ömür süren ve çok hadis rivayet eden tasavvuf şeyhle-

[90]

rinden Ahmed b. Hasan da bu senede vefat eden meşhur şahsiyetlerdendir.

Ahmed B. Ömer B. Seric

Künyesi Ebü'l-Abbas'tır. Şiraz kadılığı yaptı. 400 kadar eser tasnif etti. Şafiî mezhebi inamlarmdandı. Kendisine, Bazü'l-Eşheb (Bozdoğan) lakabı takılmıştı. Ebü'l-Kasım el-Enmatî'den, Müzeni ve diğer Şafiî ashabından fıkıh öğrendi. Onu vasıtasıyla Şafiî mezhebi, İslâm ülkesinin birçok yerlerine yayıldı. Bu zatın biyografisini "Tabakatü's-Şafiyye"de anlatmışızdır. Bu senenin cemaziyelevvel ayında elliyedi yaşından altı ay almış olarak vefat etti. İbn Hallikan dedi ki: «Ahmed b. Ömer, rebiyülevvel ayının yirmi-beşinde pazartesi günü vefat etti. Vefat ederken elliyedi yaşından üç ay almıştı. Mezarı, ziyaret edilen bir yerdir.»^[91]

Ahmed B. Yahya

Künyesi Ebu Abdillah el-Cellad'dır. Bağdatlıdır. Ama Şam'a gidip yerleşti. Ebu Türab en-Nahşebî, Zünnun el-Mısrî gib zatlarla arkadaşlık etti. Ebu Nuaym'dan senetleriyle hadis rivayet etti. Ahmed b. Yahya dedi ki: «Ben, genç yaşlarımda annemle babama dedim ki: "Beni Aziz ve Celil olan Allah'a hibe etmenizi istiyorum." Onlar da: "Seni Allah'a hibe ettik." dediler. Yanlarından ayrılıp gittim, uzun bir süre onlardan uzak kaldım. Sonra aydınlık ve mehtaplı bir gecede, yatsı vakti evimize döndüm. Kapıya geldim. Kapıyı vurdum. Annemle babam içeriden: "Kin o?" diye seslendiler. Ben de: "Ben oğlunuz falanım!" dedim, ama onlar: "Bizim bir oğlumuz vardı. Onu Aziz ve Celil olar Allah'a hibe etmiştik. Biz Arabız, hibe ettiğimizi geri almayız." dediler ve bana kapıyı açmadılar.»^[92]

Hasan B. Yusuf B. İsmail

Hasan b. Yusuf b. İsmail b. Hammad b. Zeyd. Kadılık yapmıştır. Künyesi Ebu Yala idi. Kadı Ebu Ömer Muhammad b. Yusu un kardeşidir. Ürdün'de kadj tayin etme yetkisi de kendisine verilmişti.^[93]

Abdullah B. Ahmed B. Musa

Abdullah b. Ahmed b. Musa b. Ziyad. Künyesi, Ebu Muhammed el-Cevalikî'dir. Kadılık yapmıştır. Abdan lakabıyla tanınır Ahvazh'dır. Hicretin 216. senesinde doğdu. Hafızası sağlam, hadis hafızlarındandır. 100.000 hadis ezberlemiştir. "el-Meşayih ve'l-Ebvab" adlı eseri derlemiştir. Hedbe'den, Ka-H b. Talha'dan ve diğerlerinden rivayetlerde bulunmuştur. İbn Sa-id Mehamilî ve başkaları da kendisinder rivayetlerde bulunmuşlardır.^[94]

Muhammed B. Babşaz

Künyesi, Ebu Ubeydullah'tır. Basralıdır, Bağdat'a gidip yerleşti. Orada Ubeydullah b. Muaz el-Anberî'den, Bişr b. Muaz el İkdî'den ve diğerlerinden hadis dinledi. Rivayet ettiği hadisler arasında garip ve rnünker hadisler de vardır. Bu senenin şevval ayında vefat etti.^[95]

^[1] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/172-173.

^[2] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/173.

^[3] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/174.

^[4] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/174.

^[5] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/174.

^[6] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/175-176.

^[7] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/176-177.

^[8] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/177.

^[9] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/177-178.

^[10] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/178-179.

^[11] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/180.

^[12] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/180-181.

[13] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/181-183.

[14] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/183.

[15] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/183.

[16] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/183.

[17] İbn Kesîr, *El Bıdaye Ve'n-Nihaye*, Çağrı Yayınları: 11/183-184.

[18] İbn Kesîr. El Bıdâye Ve'n-Nihâye. Çağrı Yayınları: 11/184.

[19] İbn Kesîr. El Bıdâye Ve'n-Nihâye. Çağrı Yayınları: 11/185.

[20] İbn Kesîr. El Bıdâye Ve'n-Nihâye. Çağrı Yayınları: 11/185.

[21] İbn Kesîr. El Bıdâye Ve'n-Nihâye. Çağrı Yayınları: 11/185.

[22] İbn Kesîr. El Bıdâye Ve'n-Nihâye. Çağrı Yayınları: 11/185.

[23] İbn Kesîr. El Bidâye Ve'n-Nihâye. Çağrı Yayınları: 11/185.

[24] İbn Kesîr, *El Bıdâye ve'n-Nihâye*, Çağrı Yayınları: 11/186, 187.

[25] İbn Kesîr, El Bıdâye Ve'n-Nihâye, Çağrı Yayınları: 11/187.

[26] İbn Kesîr, El Bidâye Veli-Nihâye, Çağrı Yayınları: 11/188.

[27] İbn Kəsîr, El-Bidaye ve'l-Nihaye, Çağrı Yayınları, 11/188, 189.

[28] İbn Kesir, El Bidaye Ven-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/188-

[29] İ. K. A. El-Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/192.

[30] İ. H. A. El-Bad, M. N. El-Nail, and S. A. Younis, "11/192," *Journal of Islamic Studies*, vol. 11, no. 1, pp. 11-19, 1992.

[31] İbn Kesir, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/192-193.

[32] İbn Kesîr, El Bidâye Ve'n-Nihâye, Çağrı Yayınları: 11/193-

[33].

[34] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/194-

[35] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/195.

[36] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/195-

İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/198.
[37]

[38] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/198.

[39] İbn Kesîr, *El Bıdaye Ve'n-Nihaye*, Çağrı Yayınları: 11/198.

[40] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/199-

[41] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/200.

[42] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/201.

[42] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/201.

[45] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/201.

[44] İbn Kesîr, *El Bıdaye Ve'n-Nihaye*, Çağrı Yayınları: 11/202.

[45] İbn Kesîr, *El Bıdaye Ve'n-Nihaye*, Çağrı Yayınları: 11/200-204.

[46] İbn Kesîr, *El Bıdaye Ve'n-Nihaye*, Çağrı Yayınları: 11/204-206.

[47] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/206-

[48] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/207.

[49] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/208.

[50] İbn Kesîr, *El Bıdaye Ve'n-Nihaye*, Çağrı Yayınları: 11/208.

[51] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/208.

[52] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/208-

[53] İbn Kesîr, *El Bıdaye Ve'n-Nihaye*, Çağrı Yayınları: 11/209.

[54] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/209-

[55] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/210.

[56] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/210.

[57] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/210.

[58] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/211.

[59] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/211.

- [61] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/212.
- [62] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/212.
- [63] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/213.
- [64] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/213-214.
- [65] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/214-215.
- [66] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/215-217.
- [67] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/217.
- [68] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/217.
- [69] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/217.
- [70] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/218.
- [71] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/218.
- [72] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/218.
- [73] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/219.
- [74] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/219.
- [75] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/219.
- [76] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/219.
- [77] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/219-220.
- [78] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/220-222.
- [79] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/222-223.
- [80] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/224.
- [81] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/224.
- [82] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/224.
- [83] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/224-225.
- [84] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/225.
- [85] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/226.
- [86] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/226-227.
- [87] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/227-228.
- [88] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/228.
- [89] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/229.
- [90] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/229-230.
- [91] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/230.
- [92] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/230.
- [93] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/230.
- [94] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/230-231.
- [95] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/231.

[Muhammed B. Hüseyin B. Şehriyar](#)
[Muhammed B. Halef B. Hayyan](#)
[Mansur B. İsmail B. Ömer](#)
[Ebu Nasr El-Muhib](#)
[Hicretin Üçyüzyedinci Senesi](#)
[Hicretin Üçyüzyedinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler](#)
[Ahmed B. Ali B. Müsenna](#)
[İshak B. Abdullah B. İbrahim](#)
[Zekeriya B. Yahya Es-Sacî](#)
[Ali B. Sehl B. Ezher](#)
[Hicretin Üçyüzsekizinci Senesi](#)
[Hicretin Üçyüzsekizinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler](#)
[İbrahim B. Süfyan](#)
[Ahmed B. Es-Salt](#)
[Abdullah B. Sabit B. Yakub](#)
[Hicretin Üçyüzdokuzuncu Senesi](#)
[Hallacın Biyografisi](#)
[Hallacın Hilelerine Örnekler](#)
[Hallacın Öldürülmesi](#)
[Hicretin Üçyüzdokuzuncu Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler](#)
[Büyük Mutassavvıflardan Ebü'l-Abbas B. Atâ](#)
[Hicretin Üçyüzonuncu Senesi](#)
[Ebu Bişr Ed-Dolabî](#)
[Taberî](#)
[Hicretin Üçyüzonbîrinci Senesi](#)
[Hicretin Üçyüzonbirinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler](#)
[Hallal Ahmed B. Muhammed B. Havin](#)
[Ebu Muhammed El-Cerirî](#)
[Maânî'l-Kur'ân Adlı Eserin Sahibi Zeccac](#)
[Mutedid'in Azatlısı Bedr](#)
[Hamid B. Abbas](#)
[İbn Huzeyme](#)
[Hicretin Üçyüzonikinci Senesi](#)
[Hicretin Üçyüzonikinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler](#)
[İbrahim B. Hamiş](#)
[Ali B. Muhammed B. Furat](#)
[Muhammed B. Muhammed B. Süleyman B. Haris B. Abdirrahman](#)
[Hicretin Üçyüzonüçüncü Senesi](#)
[Hicretin Üçyüzonüçüncü Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler](#)
[Ali B. Abdülhamid B. Abdullah B. Süleyman](#)
[Hafız Ebü'l-Abbas Es-Serrac](#)
[Hicretin Üçyüzondördüncü Senesi](#)
[Hicretin Üçyüzonbeşinci Senesi](#)
[Hicretin Üçyüzonbeşinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler](#)
[İbn Cessas El-Cevherî](#)
[Abdullah B. Muhammed El-Kazvinî](#)
[Ali B. Süleyman B. Mufaddal](#)
[Hicretin Üçyüzonaltıncı Senesi](#)
[Hicretin Üçyüzonaltıncı Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler](#)
[Benan B. Muhammed](#)
[Hicretin Üçyüzonyedinci Senesi](#)
[Karmatîlerin Hacer-Î Esved'i Alarak Kendi Memleketlerine Götürmeleri](#)

Muhammed B. Hüseyin B. Şehriyar

Künyesi Ebu Bekir el-Kattan'dır. Aslen Belhlidir. Fellas'tan ve Bişr b. Muaz'dan rivayetlerde bulundu. Ebu Bekir eş-Şafî v Muhammed b. Ömer b. el-Ciabî de kendisinden rivayetlerde bulundular. İbn Naciye, onun yalancı olduğunu söylemiştir. Darekutnî ise: "Onda sakıncalı bir durum yoktur." demiştir. ^[1]

Muhammed B. Halef B. Hayyan

Muhammed b. Halef b. Hayyan b. Saduka b. Ziyad. Künyesi, Ebu Bekir ed-Dabbî idi. Kadılık yapmıştır. Veki' adıyla tanınır Âlim, fazıl bir zat olup tarih bilgisi vardı. Nahivci, kurra ve fakih idi. Çeşitli eserleri vardır. "Kitabu Adedi Âyil Kur'ân" (Kur'ân ayetlerinin sayısı) adlı eser ona aittir. Ahvaz kadılığı yaptı. Hasar b. Are-fe'den, Zübeyir b. Bekkar'dan ve diğerlerinden hadis rivayet etti. Ahmed b. Kamil, Ebu Ali es-Savvaf ve diğerler kendisinden rivayetlerde bulundular. Onun güzel şiirlerinden biri şudur: "İlim talebesi günün birinde kitaplarda ebedi kalacak birşeyi ilimden isterse,

[2]

Ben önler için paçaları sıvayıp gayretle çalışırımı; okkam kula-fcm, defteri de kalbim olur,"

Mansur B. İsmail B. Ömer

Künyesi, Ebü'l-Hasan el-Fakir idi. Şafiî imamlarındandı. Bu mezheple ilgili çeşitli eserleri vardır. Güzel şiir yazardı. İbnü'l-Cevzî dedi ki: "Onun şiirlerinde Şiilik kokusu vardır." Askerlik yapardı. Fakat bir zaman sonra gözlerini kaybedince

[3]

Remle'yG gidip yerleşti. Daha sonra Mısır'a geldi, orada vefat etti.

Ebu Nasr El-Muhib

Sofi şeyhlerin dendi. Kerem sahibi, cömert ve mürüvvetli bir kimseydi. Bir dilencinin: "Rasûlullah'm hatırına bana birşeyleri verin " dediğini işitince, izarını ortadan yardı ve yarısını dilenciye verdi. İki adım attıktan sonra tekrar dilenciye döndü ve izarının ikinci yansını da ona verdi ve: "Bu, çok birşey değildir." dedi.

[4]

Hicretin Üçyüzyedinci Senesi

Bu senenin safer ayında Kerh mıntkasında büyük bir yangın meydana geldi. Bu yangın nedeniyle çok sayıda insan Öldü. Bu senenin rebiyülahir ayında 150 kadar müslüman esir Bağdat'ın Kerh mıntkasına getirildi. Bunları emir Bedir el-Hamnan kurtarmıştı.

Bu senenin zilkade ayında çok parlak ışıklar saçan büyük bir yıldız üç parçaya bölünerek düştü. Düşmesinden sonra havada bulut bulunmadığı halde şiddetli bir yıldırım sesi duyuldu. İbn Cevzî, böyle demiştir.

Bu senede Karmatîler Basra'ya girdiler, orada çok bozgunculuk yaptılar.

Bu senede Hamid b. Abbas vezirlikten azledildi. Yerine üçüncü kez Ebü'l-Hasan b. Furat vezirliğe iade edildi.

Bu senede halk zindanların kapılarını kırdı ve oradaki mahkumları çıkardı. Güvenlik kuvvetleri, mahkumları yakalayıp tekrar zindana attılar. Kurtulan mahkum olmadı.

[5]

Bu senede Ümmü Musa el-Kahramane'nin kardeşi Ahmed b. Abbas, insanlara haccettirdi.

Hicretin Üçyüzyedinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Ahmed B. Ali B. Müsenna

Künyesi, Ebu Ya'lâ'dır. Musulludur. Meşhur "Müsned"ın sahibidir. İmam Ahmed b. Hanbel'den ve onun tabakasındaki hadisçilerden hadis dinledi. Seçkin bir hadis hafızı idi. Güzel tasnif edilmiş eserleri vardır. Rivayetlerinde adildir, zaptı sağlamdır.

[6]

İshak B. Abdullah B. İbrahim

Adı, İshak b. Abdullah b. İbrahim b. Abdullah b. Seleme'dir. Künyesi, Ebu Yakub el-Bazzar'dır. Kûfelidir. Şam'a ve Mısır'a seyahatlerde bulundu. Çok sayıda kitap yazdı. "Müsned" adlı hadis kitabını tasnif etti. Bağdat'a yerleşti. Sika ravilerdendir. Hafız İbn Muzaffer ondan hadis rivayet etmiştir. Bağdat'a geldi. Taberanî, Ezdî ve diğer hadis hafızları kendisinden rivayetlerde bulundular. Kendisi de sika ve arif bir hadis hafızı idi. Hicretin 307. senesinde Halep'te vefat etti.

[7]

Zekeriya B. Yahya Es-Sacî

Fıkıhçıdır, muhaddistir. Sünnet ve hadiste Ebü'l-Hasan el-Eş'a-rî'nin şeyhidir.

[8]

Ali B. Sehl B. Ezher

Künyesi, Ebü'l-Hasan'dır. İsfahanlıdır. Daha Önceleri lüks bir hayat yaşardı, ama sonraları abid ve zahid bir kimse oldu. Günlerce bir-şey yemediği vakidir. Şöyle derdi: "Allah aşkı beni yemekten ve içmekten alıkoydu."

"Ben başkalarının hastalık ve marazlr. ölmeleri gibi ölmem. Benim ölümüm, bir çağrıya icabet nedeniyle olacaktır. Çağrılacağım, ben de o çağrıya icabet edip gideceğim." Gerçekten de ölümü kendisinin dediği gibi oldu. Bir ara bir cemaatle oturmakta iken, ansızın "lebbeyk!" (Buyur Allah'ım!) dedi ve cansız yere düştü. Bu senede vefat eden meşhur şahsiyetler arasında "Müsned" sahibi Muhammed b. Harun er-Ruyanî, İbn Düreyc el-Akberî ve Heysem b. Halef de bulunmaktadır. [\[9\]](#)

Hicretin Üçyüzsekizinci Senesi

Bu senede Bağdat'ta fiyatlar yükseldi, pahalılık meydana geldi. Halk huzursuz oldu. Ayaklanarak vezir Hamid b. Abbas'ın köşküne yürüdü. Çünkü halife, ovadaki verimli arazileri vezir Hamid'e iltizam olarak vermişti. Yani oraları işleterek gelirini vezirin kendisi elde edecekti. Fiyatlar işte bu nedenle yükselmiş, pahalılık meydana gelmişti. Halk, ayaklandığı cuma gününde hatibe saldırdı, onu hutbe okumaktan menetti. Minberler kırıldı, güvenlik görevlileri öldürüldü. Çok sayıda köprüler yakıldı. Bunun üzerine halife, ayaklanan halk ile savaşılmamasını askerlere emretti. Sonra da Hamid b. Abbas'a yapılan iltizam fermanının bozdu. Böylece fiyatlar düştü. Bir ölçek buğday beş dinardan eksiğe satılır oldu. Halkın gönlü rahatladı ve fitne dindi. Herkes sakinleşti. Bu senenin temmuz ayında şiddetli bir dolu yağdı. Öyle ki, insanlar damların üzerinden inip evlerin içine kapandılar, yorganlara bürünerek ısınmaya çalıştılar. Bu senenin kış mevsiminde insanlarda aşırı şekilde balgam meydana geldi ve şiddetli soğuklar görüldü. Öyle ki, bazı hurmalıklar bundan zarar gördü.

Bu senede Kahramane'nin kardeşi Ahmed b. Abbas, insanlara haccettirdi. [\[10\]](#)

Hicretin Üçyüzsekizinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

İbrahim B. Süfyan

Bu zat, fıkıhçı idi. Haccac b. Müslim'den, "Sahih-i MüslinTi rivayet etmiştir. [\[11\]](#)

Ahmed B. Es-Salt

Ahmed b. es-Salt b. Mugallez Ebü'l-Abbas el-Hamanî. Hadis uyduranlardan biridir. Dayısı Cebbare b. Mugallez, Ebu Nuayn Müslim b. İbrahim, Ebu Bekir b. Ebi Şeybe, Ebu Ubeyd Kasım b. Sel-lam'dan ve diğerlerinden hadis rivayet etmiştir. Anca kendisi, Ebu Hanife ve diğer zatlar hakkında hadisler uydurmuştur. Yahya b. Marn, Ali b. el-Medinî, Bîşr b. el-Haris'ten de tümü yalan olan haberler nakletmiştir. Ebul-Ferec İbnü'l-Cevzî dedi ki: «Muhammed b. Ebü'l-Fevaris bana: "Ahmed b. es Salt, hadis uydururdu." dedi.» İshak b. Ahmed el-Huzaî, Mufaddal el-Cündî ve Abdullah b. Muhammed b. Vehb ed-Dineverî de bu senede vefat eden meşhur şahsiyetler arasındadır. [\[12\]](#)

Abdullah B. Sabit B. Yakub

Künyesi, Ebu Abdillâh'tır. Kurra ve nahivciydi. Tuz şehrindeydi. Ama sonraları Bağdat'a gelip yerleşmiştir. Amr b. Şebbe'den rivayetlerde bulunmuştur. Ebu Amr b. es-Semmak da kendisinden rivayetlerde bulunmuştur. Abdullah'ın güzel şiirlerinden biri şudur: "Eğer hafızan sağlam değil, bilinçli biri de değilsen, O zaman Beyt hakkındaki ilminin faydası olmaz. Cehaletle, bilgisizce meclise gelip katılıyorsun. Ama senin kitaplardaki ilmin emanettir, iğretidir. Bir kimse kendi zamanında böyle olursa, Onun zamanı geriye doğru gider." [\[13\]](#)

Hicretin Üçyüzdokuzuncu Senesi

Bu senede Bağdat'ta bir zındığın öldürülmesi nedeniyle birçok mahallelerde yangınlar meydana geldi. Öldürülen zındıklar taraftarları, çok yerleri ateşe verdiler. Bu nedenle halkın çoğu öldü. Bu senenin cemaziyelevvel ayında halife Muktedir, hadim Mu-nis'i Mısır ve Şam valiliklerine atadı. Ona Muzaffer lakabını taktı ve bu hususu ülkenin bütün şehirlerine mektuplarla duyurdu.

Bu senenin zilkade ayında Ebu Cafer Muhammed b. Cerir et-Ta-berî, kendisine eleştiri olarak yönelttikleri bazı hususlarda Hanbeli-lerle tartışmak üzere, vezir İsa b. Ali'nin evine getirildi. Fakat Han-beliler, münazara için oraya gelmediler. Bu senede vezir Hamid b. Abbas, kıymeti 100.000 dinar olan ve Naura adını taktığı bir bahçeyi halifeye takdim etti. Oradaki meskenlere çok kıymetli halılar serdi. Bu senede Hallaç diye bilinen Hüseyin b. Mansur Öldürüldü. Aşağıda onun biyografisini, yaşayışını ve ne şekilde öldürüldüğünü, haksızlık yapmadan, ilaveler yapmadan, kendi arzularımıza kapılmadan, insaf ve adaletle kısaca anlatacağız. [14]

Hallacın Biyografisi

Onun söylemediği sözleri ona isnad etmekten, sözleri ve fiillerinde ona iftira etmekten Allah'a sığınarak deriz ki: Hallacın asıl adı, Hüseyin b. Mansur b. Muhamma el-Hallac'dır. Künyesi, Ebu Muğis'tir. Ebu Abdillah olduğu da söylenir. Dedesi, Fars'ın Beyda kentinden Muhamma adında Mecusi bir kimsedir. Vasıfta yetişti. Tüster'de yetiştiği de söylenir. Ama daha sonra Bağdat'a geldi. Mekke'ye gidip geldi, yazın ve kışın orada mescidin ortasında mücavir olarak yaşadı. Çeşitli senelerde bu halde yaşayışını sürdürdü. Nefsiyls mücadele edip zahmetlere katlanırdı. Mescid-i Haram'ın ortasında gök kubbenin altında otururdu. Tam bir sene boyunca iftar vakitlerinde bir parça ekmek yeyip azıcık su içerek gıdasını temin ederdi. Yazın şiddetli sıcaklarda Ebu Kubeys dağında bir kayanın üzerine otururdu. Cüneyd b. Muhammed, Amr b. Osman el-Mekkî ve Ebu Hüseyin en-Nurî gibi, sofilerin önde gelen simalarıyla arkadaşlık etti. Hatib Bağdadî dedi ki: «Sofiler, onun hakkında farklı görüşler ileri sürerek ihtilafa düşmüşlerdir. Çokları Hallac'ın kendilerinden olduğunu kabul etmemişlerdir; ama önde gelenleri Ebü'l-Abbas b. Atâ el-Bağdadî, Muhammed b. Hafif eş-Şiraz ve İbrahim b. Muhamihed en-Nasrabazî en-Nisaburî gibi bazı sofiler ise onu kendilerinden saymışlardır. Durumunu makbul görmüşler, sözlerini bir araya getirin derlemişlerdir. Hatta İbn Hafif demiş ki: "Hüseyin b. Mansur el-Hal-lac, Rabbani bir âlimdi."» Asıl adı Muhammed b. Hüseyin olan Ebu Abdirrahman es-Sülemî ise şöyle demiştir: «Ruhla ilgili olarak Hallac'm bir sözünü nakleden ve bu sözü nedeniyle onu kınayan bir adama, İbrahim b. Muhammed en-Nasrabazî'nin şöyle dediğini işittim: "Eğer peygamberlerden ve sıddıklardan sonra tevhid ehli bir kişi varsa o da Hallac'dır."» Ebu Abdirrahman, Mansur b. Abdullah'ın şöyle dediğini rivayet etmiştir: «Şiblî'nin şöyle dediğini duydum: "Ben ve Hüseyin b. Mansur aynı şeydik. Yalnız o açığa vurdu, bense gizledim." Başka bir rivayette anlatıldığına göre Hallac'm idam edildiğini gören Şiblî, onun cesedine hitaben: "Ben seni âlemlerden nehyetmemiş miydin?" demiştir.» Hatib Bağdadî dedi ki: "Onu kendilerinden saymayan sofiler, onu -yaptığı bazı işlerde- gözbağcılığına ve inancı hususunda da zındıklığa nisbet etmişlerdir. Onun şu ana kadar yaşayan bazı arkadaşları vardır ki, onu mübalağalı bir şekilde yüksek bir adam olarak göstermekte ve yapmadığı bazı işleri ona nisbet etmektedirler. Aslında Hallaç, tatlı konuşan biri idi, tarikata meyilli şiirleri vardı." Ben derim ki: Öldürülüşünden bu yana insanlar Hallac'm durumu hakkında çeşitli fikirler ileri sürmüşlerdir. Fıkıhçıların birçoğu, âlimler ve imamların onu öldürmek gerektiği ve onun kafir olarak Öldürüldüğü, yalancı, hakkı batıl gösteren, gözbağcılık yapan biri olduğu hususunda icma ettiklerini bildirmişlerdir. Sofilerin çoğu da bu görüştedirler. Ama yukarıda da anlatıldığı gibi sofilerin bir kısmı onun hakkında güzel sözler söylemişlerdir. Ne var ki, dış görünümü onları aldatmıştır. Onun iç kısmına ve sözünün gerçek anlamına vakıf olamamışlardır. Hallaç, ilk zamanlarda kendini ibadete veren Rabbani bir kimse idi. Ama ilimden nasibi yoktu, kendi durumunu ve yaşantısını Allah'ın rızasına ve takvaya dayandırmamış ti. Bu nedenledir ki, ıslah ettiğinden çok ifsad ettiği gerçektir. Süfyan b. Uyeyne dedi ki: Bozulan âlimlerimizde Yahudilere benzerlik vardır. Bozulan âbidlerimizde de Hristiyanlara benzerlik vardır. Bu nedenledir ki Hallac'm kafasına hulul (yani ilahın insanının içine girmesi) ve ilah ile insanın birleşmesi (vahdet-i vücud) inancı girmişti. Bu nedenle çözüntüye uğrayan sapık kimselerden biri oldu. Başka yollardan gelen bir rivayette anlatıldığına göre Hallac'ın durucu altüst olmuş, çeşitli şehirlere seyahatlerde bulunmuş, bütün bu seyahatlerinde halka, kendisinin Aziz ve Celil olan Allah'a davet eden biri olduğunu göstermişti. Sahih bir rivayette anlatıldığına göre o, Hindistan'a gitmiş ve rada büyücülüğü öğrenmiştir. "Ben, büyü ile insanları Allah'a davet diyorum." demişti. Hindistanlılar ona mektup yazarlarken, Muğis diye hitap ediyorlardı. Muğis, insanın imdadına koşar zat demektir. Serkisanlılar ise ona mektup yazarlarken Mukit, adıyla hitap ediyorlardı. Mukit; her canlıya azığını veren zat demektir. Horasanlılar onunla mektuplaşıırken kendisine Mümeyyiz adıyla hitap ediyorlardı. Farshlar onunla mektuplaşırlarken kendisine Abdullah ez-Zahid lakabıyla hitap ediyorlardı. Huzistanlılar onunla mektuplaşırlarken kendisine Ebu Abdillah ez-Zahid Hallacu'l-Esrar diye hitab ediyorlardı. Bazı Bağdatlılar, yanlarında bulunduğu esnada kendisine Musta-lim (kesici) diyorlardı. Basralılar ise, ona Muhayyir diye hitab ediyorlardı. Muhayyir, insanı şaşkına çeviren demektir. Ahvazlıların ona Hallaç adını takmalarının sebebi, onun kalblerindeki düşünceleri keşfetmesi idi ya da şu sebepten ötürü ona Hallaç adını takmışlardı: Bir defasında o, pamuk diden bir halaca giderek şöyle demişti: - Şu işimi görmek için falan yere gider misin?

- Gördüğün gibi ben burada pamuk ditmekle meşgulüm.

- Sen işimi görmeye git de, ben senin yerine pamukları diderim. Adam Hallacın işini görmeye gitmişti, ama çabucak geri döndüğünde ambardaki bütün pamukların didilmiş olduğunu gördü!

Anlatıldığına göre Hallaç, elindeki sopa ile pamuklara işaret etmiş ve pamuklar kozalarından ayıklanmıştı.

Bu hikayenin doğruluğu ve Hallac'a nisbeti hususunda şüphe vardır. Her ne kadar o böyle şeyleri yapmışsa da bu hikayenin ona ait olduğu şüphelidir. Çünkü şeytanlar kendi adamlarına yardım eder, onların hizmetlerini görürler. Başka bir rivayette anlatıldığına göre, babası da hallaçlık yapmış olduğundan ötürü Hallaç Mansur, o pamukları kısa bir sürede ditmişti.

Onun, işin başlangıcında hulul itikadına sahip olduğunu gösteren birçok deliller vardır. Bu delillerden bazıları onun şu şiirleridir:

"Yumuşak ve hoş misk kokusu ile anberin birleştirilerek yaratı-hşları gibi senin ruhun da benim ruhumla birleştirilerek yaratıldı.

Sana bir şey dokunursa bana da dokunur, ben de onu hissederim, sen ve ben diye ayıramayız."

"Senin ruhun, şarabın berrak suyla karıştırılışı gibi benim ruhumla karıştırıldı.

Sana birşey dokunursa bana da dokunur, her halde ben ve sen aynıyız." etti.

"Seni kendi içinde kendi sırrında tahkik ettim, lisanım sana hitab

Bazı manalarda birleştik, bazı manalarda ayrıldık. Saygınlığın seni gözlerin görmesinden perdelemişse de; Sana olan aşkın seni iç organlarıma kadar yaklaştırmıştır."

Hallac'm şu şiirim İbn Atâ'ya okumuşlardı:

"Ben seni istiyorum ama sevap için değil

Ben seni azap için istiyorum.

Ben bütün maksatlarıma kavuştum.

Sadece azaptan duyacağım lezzetli vecdi elde edemedim."

Bu şiiri dinledikten sonra İbn Atâ şöyle demişti: "İşte bununla aşkın acısı, külfetlerin ağırlığı, esefin yangını artar. Bu netleşip hakkın tatlı aşk şarabına ulaşınca işte o zaman gözden devamlı surette yaşlar akar."

Hallac'ın şu şiiri Ebu Abdillâh b. Hafife okunmuştu:

"Maddi âlemlerini izhar eden Allah, noksanlıklardan münezzeh ve yücedir.

Onun lahuî sırrı yükseldi ve parlak ışıklar saçıp âlemi deldi.

Sonra halkı ve yaratıkları içinde zahiren göründü, tıpkı yiye ve içen insanlar suretinde göründü.

Öyle ki, yaratıkları onu gözleriyle gördüler, kaş göz arasında bir anda görünür gibi oldu."

Bu şiiri dinledikten sonra Ebu Abdillâh b. Hafif dedi ki: "Böyle diyen kimseye Allah lanet etsin!" Kendisine bunun Hallac'a ait bir şiir olduğu söylenince o: "Hayır, bu ona nisbet edilmiş bir şiir olmalıdır." dedi.

Şu şiir de ona nisbet edilmiştir: .

"Yakında benden hal hatır soracaksın, senden sonra karşılaştığım keder ve hüznüleri öğreneceksin.

Ben ne halde olduğumu biliyorsam eğer, yok olayım. Nasıl olmadığımı da biliyorsam yine yok olayım."

İbn Hallikan dedi ki: "Bu şiirin Hallac'a değil de Semnun'a ait olduğu rivayet edilir."

Şu şiir de Hallac'a aittir:

"Gözlerim senden başkasının aşkına uykusuz kalır veya ağlarsa; O zaman gözlerime umduğu ve ümid ettiği şeyler verilmesin.

Eğer kalbimde senden başkasının aşkı gizliyse nefsim temizlenmesin.

Arzu ve emellerin bahçesi senin yanaklarında parıldamakta ve görünmektedir."

Şu aşağıdaki şiir de Hallac'a aittir:

"Dünya beni aldatıyor, sanki onun halini bilmiyormuşum gibi. Hükümdar kendi sınırlarına yaklaşılmasını yasakladı. Ben de onun helal kıldığı, serbest bıraktığı yerlere yaklaşmaz oldum. Onun muhtaç olduğunu gördüm, lezzetini ona bağışladım."

Hallaç, çeşitli elbiseler giyerdi; bazen sofî elbisesi, bazan pejmürde elbiseler, bazan asker elbisesi giyerdi. Zenginlerin, hükümdarların ve askerlerin çocuklarıyla arkadaşlık ederdi. Arkadaşlarından biri onu bir defa eski püskü elbiseler içinde görmüştü. Elinde bir baston ve bir de su tulumu vardı. Seyahate çıkmaktaydı. Arkadaşı ona: "Ey Hallaç, bu ne hal?!" diye sorunca, Hallaç şu şiiri okumaya başlamıştı:

"Dün yoksulların elbisesini giyinerek akşamlamıştım, ama o elbiseler hür ve cömert bir kimsenin üzerinde çürüyüp gittiler.

Bir hali eski haline göre değişmiş olarak görürsen sakın aldan-mayasın.

Benim helak olan ya da yükselen bir nefsim vardır, senin ömrüne yemin ederim ki, ben çok büyük bir işe doğru gitmekteyim."

Şimdi de Hallac'm güzel sözlerinden bazı örnekler verelim:

Adamın birisi gelerek, Allah kendisine fayda versin diye ondan bir tavsiyede bulunmasını istemişti. Hallaç da ona şu tavsiyede bulunmuştu:

"Nefsine dikkat et, eğer sen onu hak ile meşgul etmezsen o seni haktan alıkoyup oyalar."

Adamın biri de ona şöyle demişti:

- Bana Öğüt ver.

- Vacip kıldığıının hükmü ile, hakla beraber ol."

Hatib Bağdadî'nin rivayetine göre Hallaç şöyle demiştir:

"Öncekilerin ve sonrakilerin ilimleri şu dört cümleye dayanır:

1- Yüce Allah'ı sevmek,

2- Az şeyi sevmemek,

3- Allah katından indirilen Kur'ân'a tabi olmak,

4- İyi halden kötü hale döndürülmekten korkmak."

Ben derim ki: Hallaç, bunlardan üçüncü ve dördüncü makamlarda sapmıştır. Çünkü o Kur'ân'a tabi olmamış ve istikame üzerinde olmamıştır. Aksine o, iyi halden sapıp eğrilige, bid'ata ve sapıklığa yönelmiştir. Allah'tan afiyet diliyoruz.

Ebu Abdurrahman es-Sülemî, Amr b. Osman el-Mekkî'nin şöyle dediği rivayet etmiştir:

«Mekke sokaklarından birinde Hallaçla beraber yürümekte ve Kur'ân okumaktaydım. O, benim okuyuşumu duyunca: "Ben de buna benzer sözler söyleyebilirim!" dedi. Bunu duyunca hemen kendisinden ayrıлып gittim.»

Hatib Bağdadî, Ebu Zür'a et-Taberî'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir: "İnsanlar Hüseyin b. Mansur eî-Hallac hakkında iki kısıma ayrılmışlardır. Kimi onu kabul etmiş, kimi de reddetmiştir. Ama Mu-hammed b. Yahya er-Razî'nin şöyle dediğini işittim: "Ben, Amr b. Osman'ın Hallac'ı lanetlediğim ve: "Eğer gücüm yetseydi onu ellerimle öldürürdüm!" dediğini işittim Kendisine: "Ey şeyh, sen Hallac'ın aleyhinde bir delile rastladın mı?" diye sorduğumda o şöyle cevap verdi: "Ben Allah'ır kitabından bir ayet okudum. Bunu duyan Hallaç: "Ben de bunun gibi bir telifte bulunabilir ve bunun gibi sözler söyleyebilirim!" dedi.»

Ebu Zür'a et-Taberî, Ebu Yakub el-Akta'nın şöyle dediğini rivayet etmiştir: «Kızımı Hüseyin el-Hallac'la evlendirdim. Çünkü Hallac'ın iyi yolda olup kendini ibadete veren bir kimse olduğunu zannetmiştim. Ama biraz zaman geçtikten sonra onun hilekar, büyücü, murdar ve kafir biri olduğunu anladım!»

Ben derim ki: Ebu Yakub el-Akta, kızını Mekke'de Hallaç ile ev-lendirmişti. Kızı Ümmü Hüseyin binti Ebi Yakub el-Akta'dır Hal-lac'la evlenen kızı Ahmed adında bir çocuk dünyaya getirdi.

Ebul-Kasım el-Kuşeyrî, "er-Risale" isimli eserinde, "Meşayihin Kalplerinin Hıfzı" adlı babda şöyle demiştir:

«Amr b. Osman, Mekke'de iken Hallac'ın yanına gitmişti. Hallaç elindeki bir kağıda bir şeyler yazmaktaydı. Amr kendisine "Ne yazıyorsun?" diye sorduğunda Hallaç: "İşte Kur'ân'a karşı bir şeyler yazıyorum." demiş, Amr da ona beddua etmişti Hallaç, ondan sonra iflah olmamıştı. Amr, kızını Hallaçla evlendirdiğinden ötürü Ebu Yakub el-Akta'ı kınamış ve protesto etmişti. Memleketin birçok yerlerine mektuplar yazarak Hallac'ı lanetlemiş ve insanları ondan sakınmaya çağırmıştı. Hallaç İslâm ülkesinin çeşitli beldelerine başıboş bir hal-je gitmiş, serserice dolaşmış, sağ ve solu fesada vermişti. Kendisinin, insanları Allah'a davet eden bir kimse olduğu izlenimini vermiş e çeşitli hilelere başvurmuştu. Bu yaramaz tavrını devam ettirmiş, nihayet Cenâb-ı Allah, suçlular topluluğunun üzerinden geri çevrile-meyen azabını onun tepesine indirmişti. Ancak bir zmdıkm omuzları araştırma inen şeriat kılıcı ile öldürülmüştü. Cenâb-ı Allah bu şeriat kılıcını sıddık bir kimseye musallat etmeyecek kadar adildir. Kaldı ki Hallaç, Kur'ân-ı Azim'e saldırmış, Beled-i Haram'da Cebraile (a.s.)'in onu inzal ettiği yerde yani Mekke'de Kur'ân'a muarazada bulunmak istemişti. Oysa Cenâb-ı Allah bir ayet-i kerimede şöyle buyurmuştur:

"Ve orada (Mescid-i Haram'da) zulmü ile yanlış yola saptırmak isteyen, can yakıcı bir azaba uğratırız." (el-Hac, 25.)

Tabii ki onun yaptığından büyük bir saptırma düşünülemez.

Hallaç, inatçılığı hususunda Kureyş kafirlerine benzetilmiştir. Nitekim yüce Allah, Kureyş kafirlerinden bahsederken şöyle buyurmuştur:

«Ayetlerimiz kendilerine okunduğu zaman onlar: "İşittik, işittik! İstesek biz de aynı söyleyebiliriz; bu sadece eskilerin masallarıdır" derlerdi.» (el-Enfâl, 3i.)» [\[15\]](#)

Hallacın Hilelerine Örnekler

Hatib Bağdadî, şöyle rivayet etmiştir:

«Hallaç, kendi has adamlarından birini, Cebel beldesine gidip orada halka kendini âbid, salih ve zahid bir kimse olarak göstermesini emretti. Halk, onun âbid, salih ve zahid bir kimse olduğunu görüp kendisine yönelerek onu severek bağlandığında, onlara, aniden gözlerinin kör olduğunu söylemesini ve gözünü yummasını; aradan birkaç gün daha geçtikten sonrada kötürüm olduğunu söylemesini ve kesinlikle ayağa kalkmamasını, onu tedavi etmeye çabalamaları halinde ise onlara şöyle demesini emretti: "Ey iyiliksever cemaat! Bu yaptıklarınızın bana hiç faydası olmayacaktır." Böyle dedikten sonra aradan birkaç gün geçince onlara, Rasûlullah (s.a.v.)'ı rüyasında gördüğünü ve kendisine Rasûlullah (s.a.v.)'ın şöyle buyurduğunu söylemesini tembihledi: "Senin şifa bulman, ancak kutubun elleri ile mümkün olacaktır ve kutub, falan ayın falan gününde sana gelecektir, °nun evsafi şöyle şöyledir."

Hallaç, yola çıkardığı adamına, falan ayın falan gününde onun bulunduğu şehire geleceğini de bildirdi. Adam kendisine emredilen Şhi gitti. Orada ikamete başladı. Kendini ibadete verdi. Salih bir olduğunu halka gösterdi. Kur'ân okumaya başladı. Bir müddet bu halde ikamet ettikten sonra halk onun veli bir kişi olduğuna inanıp onu sevdi. Bir süre sonra onlara gözlerini

kaybettiğini söyledi gözlerini kapattı. Bir süre böylece kaldı. Aradan bir müddet geçtikten sonra da kötürüm olduğunu söyleyip yere çöktü ve hiç kalkmadı. Bütün imkanları seferber ederek onu tedavi etmeye çalıştılsa da bundan hiçbir fayda elde edilemedi. Adam onlara dedi ki: "Ey iyiliksever cemaat! Sizin bu yaptıklarınızın bana hiçbir faydası dokunmayacaktır ve bu hiçbir sonuç vermeyecektir. Çünkü ben rüyada Rasûlullah (s.a.v.)'ı gördüm. Bana: "Senin afiyete erip şifa bulman ancak kutub sayesinde mümkün olacaktır. O falan ayın falan gününde sana gelecektir." dedi.»

Önceleri elinden tutarak onu mescide götürüyorlardı, ama daha sonra kötürüm olunca onu sırtlarına alıp taşıyarak götürmeye başladılar. Kendisine ikram ettiler. Derken, söylediği vakit gelip çattı. Zaten o zamanı, Hallaçla aralarında kararlaştırmışlardı. Hallaç, gizlice bu şehre geldi. Üzerinde beyaz yün elbiseler vardı. Mescide girdi. Bir sütunun yanına çöküp kendini ibadete verdi. Hiç kimseye bakmıyordu. Halk, o hasta kişinin kendilerine anlattığı evsafa bakarak Hallac'ı tamdılar. Hemen koşup selam verdiler, eteğine el, yüz sürdüler. Sonra o afiyet ve şifa beklemekte olan kötürüm adamın yanına gittiler, yabancı birinin mescide geldiğini bildirdiler. Hasta adam: "Evsafını bana söyleyin." deyince Hallac'ın evsafını anlattılar. Hasta adam şöyle dedi: "İşte, Rasûlullah (s.a.v.)'m rüyamda bana anlattığı ve kendisinin elinden şifa bulacağımı söylediği adam odur! Beni hemen ona götürün."

Hasta adamı alıp mescide, Hallac'ın yanına göturdüler. Birbirlerini tamdılar, konuştular. Hasta rolü yapan adam Hallac'a: "Ey Abdullah'ın babası! Ben rüyada Rasûlullah (s.a.v.)'ı gördüm..." dedi ve güya görmüş olduğu rüyayı ona anlattı. Hallaç da ellerini semaya kaldırıp onun için dua etti, sonra kendi avucuna biraz tükürüp eliyle hasta adamın gözlerine sürdü. Gözleri hemen açıldı. Sanki daha Önce gözleri hiç kör olmamış ve hastalanmamış gibi görmeye başladı. Sonra tükürüğünden birazını alıp kötürüm olan ayaklarına sürdü, adam hemen ayağa kalkıp yürümeye başladı. Sanki hiç kötürüm olmamış gibiydi. Herkes onu seyrediyordu. Şehrin ümera ve büyükleri de oradaydılar. Büyük bir kalabalık ve gürültü meydana geldi. Cemaat tekbir getirip tesbihde bulundular. Hallac'a da, kendilerine gösterdiği yalan ve batıl kerametinden dolayı büyük bir saygı gösterdiler. Hallaç, bir müddet yanlarında kaldı. Ona ikram ve saygı gösterdiler. Kendi mallarından ne isterse ona vereceklerini söylediler ve kendilerinden mallarını istemesini de gönülden arzuladılar. Hallaç o şehirden ayrılip gitmek istediğinde ona çok miktarda para toplayıp vermek istedilerse de o; "Benim dünyaya ihtiyacım yoktur. Ben bu mertebeye dünyayı terketmekle ulaşabildim. Fakat, şu hasta adamınızın Tarsus sınırında cihadda olan abdal kardeş ile ashabı vardır, onlar hacca gitmek, sadaka vermek isteyebilirler. Bu parayı onlara gönderin. Belki bu paranızla güçlenip bazı hayırlı işler yaparlar, dedi. Kötürüm rolü yapan adamı da: "Şeyh efendi doğru söylüyor. Cenâb-ı Allah, gözlerimi bana geri verdi ve afiyet ihsan etti. Artık kalan ömrümü Allah yolunda cihad etmek ve abdal, salih kardeşlerimizle birlikte Allah'ın beytini hacetmek yolunda sarfedeceğim." dedi. Sonra da gönüllerinden koparak topladıkları o paraları Hallac'a vermeleri için onları teşvik etti. Fakat Hallaç aralarında çıkıp gitti, o kötürüm rolü yapan adamı ise aralarında bir müddet daha kaldı. Nihayet binlerce altın ve gümüşten müteşekkil çok miktarda mal ve parayı toplayıp ona verdiler. O da bu paraları alınca vedalaşarak şehri terketti ve Hallacın yanına gitti. İkisi bu mal ve paraları kendi aralarında paylaştılar.»

Adamın birinin şöyle dediği rivayet edilir:

«Hallac-ı Mansur'un, birçok harika hallerinin olduğunu duyuyordum. Kendisini bu hususta denemek istedim. Yanına gittim, selam verdim. Bana: "Şu anda canın birşey yemek istiyor mu?" diye sordu. Ben de: "Taze bir balık yemek istiyorum." dedim. Hemen evine girdi. Bir saat kadar kayboldu, sonra yanıma geldi. Elinde taze bir balık vardı. Balık canlıydı, elinde çırpınıyordu. Kendisinin ayakları ise ça-murlanmıştı. Bana: "Allah'a dua ettim, bana şu balığı getirebilmem için derin vadilere gitmemi emretti. Ben de derin vadilere daldım, ayaklanmda gördüğün çamur işte ondan Ötürüdür." dedi. Kendisine dedim ki: "Eğer sana kesin olarak inanmamı istiyorsan, izin ver de evinin iç kısımlarını kontrol edeyim. Eğer benim içeriye girmiş olduğum şu kapıdan başka dışarıya açılan bir kapı veya pencere gibi bir geçit yoksa, mesele yok, sana inanırım. Aksi takdirde inanmam."

Hallaç, bana: "İçeri gir ve kontrol et." dedi. İçeriye girdim, kapıyı kilitledi ve beni gözetlemeye başladı. Evi dolaştım, başka bir yere veya dışarıya açılan herhangi bir geçit göremedim. Balığı nasıl getirdiğine şaşıtm. Sonra bir baktım ki, karşı tarafta bir perde var! Perdeyi oynattım, aralandı. Perdenin gerisinde bir geçit gördüm. İçeriye girdiğimde muazzam bir bostana vardım. Orada eski yeni, çeşitli meyveler ve mahsûller vardı. Ama bütün bu meyveleri ve ürünleri güzelce ttuhafaza etmesini bilmişti. Orada yenmeye hazır birçok şeyler gördüm. Ayrıca büyük bir su sarnıcı gördüm ki, içinde irili ufaklı çok miktarda balık vardı! Sarnıca girip bir balık çıkardım. Tıpkı Hallac'ın ayaklan gibi benim de ayaklarım çamurlandı. Balığı aldım ve Hallacın yanına döndüm. Kendisine: "Kapıyı aç da yanıma geleyim, çünkü artık sana inandım." dedim. Ama, kendisi gibi ayaklarım lanmış ve elimde bir balıkla görünce, beni öldürmek üzere koşarak peşimden geldi. Elimdeki balığı yüzüne çarpıp kaçtım ve şöyle dedim: "Ey Allah'ın düşmanı! Sen beni bu hususta bugün çok yordun." Kendisinden kurtulup gittim.

Aradan birkaç gün geçtikten sonra Hallaç, yine benimle karşılaştı. Gülerek bana: "Sakin gördüklerini kimseye söylemeyesin yoksa yatağında bile olsan, seni öldürecek birini sana gönderirim." dedi. Ben de sırrımı ifşa ettiğim takdirde beni öldüreceğine inandım. Dolayısıyla kendisi idam edilinceye kadar bu olayı kimselere anlatmadım.»

Günün birinde Hallaç, bir adama şöyle dedi: "Bana iman et ki, sana bir serçe göndereyim. Öyle bir serçe ki, onun bir habbe ağırlığındaki tersini bir men (180-280 miskal arasındaki bir ölçek) bakır üzerine koyduğunda o bakır, altına dönüşür." Adam da ona şu cevabı verdi: "Sen bana iman et de sana bir fil göndereyim, o fil sırtüstü uzandığında ayakları semaya kadar uzansın, onu saklamak istediğinde de alıp gözlerinden birinin içine koyup saklayabilirsin!" Hallaç, adamın bu cevabı karşısında şaştı,

donup kaldı, bir cevap veremedi.

Hallaç, Bağdat'a geldiğinde halkı kendisine inanmaya davet etti. Onlara şeytani halleri, gözbağcılığını ve bazı olağanüstü fiilleri gösterdi. Çoğunlukla ona Rafiziler inanıyorlardı. Çünkü onların akılları kıttı. Ayırım güçleri zayıftı, hak ile batılı birbirinden ayırd edemiyorlar dı.

Günün birinde Rafizilerin reislerinden birini yanına çağırdı ve onu kendisine imana davet etti. Rafizi reis de ona şöyle dedi: "Ben kadınları seven bir adamım, ama başım keldir, kalan saçlarım da ağarmıştır. Eğer bendeki bu kusuru giderebilirsen sana iman ederim ve senin masum imam olduğuna inanırım. Dilersen peygamber olduğunu, dilersen de Allah olduğunu bile söylerim!" Adamın bu cevabı karşısında Hallaç şaşkına döndü ve cevap veremedi.

Şeyh Ebü'l-Ferec b. Cevzî dedi ki: "Hallaç, kılıktan kılığa girerdi. Bazan ferace giyer, bazan kaftan giyer, bazan da bornoz giyerdi. Hangi topluluğun yanına giderse onlara göre elbise giyerdi. Gittiği kimseler Ehl-i Sünnet iseler onlara göre; Rafiz veya Mutezili iseler onlara göre; sofi iseler onlara göre, fasık kimseler iseler de onlara göre elbiseler giyerdi. Ahvaz'da ikamet ettiğinde kudret dirhemleri dediği bazı dirhemler sarfetmeye başladı. Bunu Şeyh Ebu Ali el-Cübbai'ye sorduklarında c şu cevabı vermişti: "Bütün bunlar insanın hile ile elde edebileceği birtakım şeylerdir. Ama onu hiçbir yere geçit vermeyen kapalı bir eve koyun, sonra da ondan iki demet diken bulup getirmesini isteyin. Bakın bakalım bunu yapabiliyor mu?" Hallaç bunu duyunca Ahvaz'dan ayrılıp gitti.»

Hatib Bağdadî, "Tarih"inde İsmail b. Ali el-Hatib'in şöyle dediğini rivayet etmiştir:

«Hallaç Hüseyin b. Mansur adında bir adamın adı duyulmaya başladı. O, aleyhinde yapılan bir jurnal nedeniyle sultanın hapsin-devdi. Ali b. İsa'nın birinci vezirliği zamanında hapsedilmiş idi. Hal-lac'ın çeşitli zındıklıkları ve hilekarlıkları anlatılıyordu. İnsanları saptırdığı söyleniyordu. İnsanları büyücülük, göz bağcılığına benzer şeylerle aldatıyor, peygamber olduğunu iddia ediyordu.

Yakalandığı zaman vezir Ali b. İsa, onun durumunu belirledi. Onunla ilgili malumatı halife Muktedir Billah'a aktardı. Fakat Hallaç kendisine yapılan isnatları kabullenmedi. Halife de onu Rahbe-tü'l-Cisr'de günlerce işkenceye maruz bıraktı. Her gün sabahleyin onu diri diri ağaca asıyor, sonra indiriyor ve hakkında söylenenleri halka duyuruyordu. Asıldığı ağaçtan indirildikten sonra tekrar zindana gönderiliyordu.

Uzun seneler zindanda kaldı. Ama bir zindandan diğer bir zindana naklediliyordu. Çünkü bir zindanda uzun süre kalması halinde, mahkumları saptırmasından korkuluyordu. Nihayet son olarak sultanın sarayında hapsedildi. Bu sırada sultanın kölelerinden bir grubu baştan çıkardı. Onlara kötü fikirler aşıladı, çeşitli hilelerle onları kendine meylettirdi. Neticede onlar da kendisini himaye edip savunmaya ve güzel yiyecekler getirerek onu beslemeye başladılar. Sonra katiplerden ve diğer görevlilerden bir gruba haber gönderdi, onlar da onun çağrısına icabet ettiler. Durumu güçlendi. Nihayet rablık iddiasında bulundu. Adamlarından bir grup sultana jurnallendi. Bunun üzerine yakalandılar. İçerinden birisinin yanında söylenenlerin doğruluğunu tasdik edici mahiyette mektuplar bulundu. Onlar da bunu dilleriyle itiraf ettiler.

Hallac'm haberi her tarafa yayıldı. İnsanlar onun öldürülmesi gerektiğini söylediler. Halife, onun vezir Hamid b. Abbas'a teslim edilmesini; vezire de onu kadınların, âlimlerin huzuruna getirip durumunu açığa çıkarmasını, adamlarla yüzleştirilmesini emretti. Bu hususta uzun uzacıya karşılıklı konuşmalar cereyan etti. Sonra halife onun durumunu iyice anladı. Hakkında söylenenlerin doğruluğuna kanaat getirdi. Bu husus, kadınların huzurunda tesbit edildi. Alimler onun Öldürülmesi gerektiğine dair fetva verdiler. Halife, öldürölüp ateşte yakılmasını emretti. Hicretin 309. senesinin zilkade ayının bitimine do-^uz gün kala, salı günü, Bağdat'ın batı yakasındaki emniyet dairesi-ne getirildi. Orada kendisine 1.000 kırbaç vuruldu. Sonra elleri ve ayakları kesildi. Boynu vuruldu. Cesedi ateşte yakıldı. Kesik başı ye-n* köprünün surları üzerine dikildi. Elleri ve ayakları da asıldı.»

Ebu Abdirrahman b. Hasan es-Sülemî, Ebu Bekir b. Memşaz'm şöyle dediğini rivayet etmiştir:

«Dinever'de bir adam yanımıza geldi, yanında bir dağarcık vardı Gece gündüz bu dağarcığını yanından ayırmıyordu. Arkadaşlarımız onun bu durumundan kuşkulandılar. Dağarcığını açıp baktılar, içinde Hallac'a ait bir mektup buldular. Mektubun baş kısmında şöyle yazılıydı: "Rahman ve rahimden falan oğlu falana."

Mektupta Hallaç, onu dalalete ve kendisine iman etmeye davet ediyordu.

Bu mektup Bağdat'a gönderildi. Mektuptaki ifadeler Hallac'a soruldu. O da kendisinin yazmış olduğunu itiraf etti.

Kendisine şöyle dediler:

- Sen daha önce peygamberlik iddia ediyordun, şimdi de ilahlık ve rablık mı iddia ediyorsun?
- Hayır, ama bu ifadeler bizce vahdet-i vücudun ta kendisidir yazan ancak Allah'tır. Ben ve elim ise onun birer aletiyiz!
- Senin bu görüşünü paylaştan birileri var mı?
- Evet, İbn Atâ, Ebu Muhammed el-Harirî ve Ebu Bekir eş-Şiblî de benim görüşümü paylaşmaktadırlar.

Bu durum Ebu Muhammed el-Harirî'ye sorulduğunda o: "Böyle diyen kafirdir." dedi. Ebu Bekir eş-Şiblî'ye sordular, o da "Böyle diyen bir adam konuşmaktan menedilir." dedi. İbn Atâ'ya sorduklarında ise o şu karşılığı verdi: "Hallac'ın bu konuda söyledikleri doğrudur." Böyle demesi üzerine kendisine işkence edildi, nihayet bu yüzden Öldü.»

Ebu Abdirrahman es-Sülemî, Muhammed b. Abdurrahman er-Ra-zî'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir:

«Vezir Hamid b. Abbas, Hallac'ı huzuruna getirdiğinde ona itikadını sordu, o da itikadını içeren ifadeleri yazılı olarak verdi. Vezir bunu Bağdat nkıhçılara sordu. Onlar bunu protesto ettiler. Bu inanca sahip olan bir kimsenin kafir olacağım söylediler.

Vezir de şöyle dedi: "Ebü'l-Abbas b. Atâ da öyle diyor." deyince fıkıhçılar: "Öyle diyen bir kimse kafirdir." diye karşılık verdiler.

Sonra vezir, İbn Atâ'yı kendi makamına çağırdı, İbn Atâ gelip vezirin makamında baş köşede oturdu. Vezir ona Hallac'ın demin nakletmiş olduğumuz sözlerinin hükmünü sordu. O da şu cevabı verdi: "Böyle demeyen kimse itikadsızdır!" Vezir ona şu karşılığı verdi: "Yazıklar olsun sana! Sen böyle sözleri ve böyle bir inancı tasvip mi ediyorsun?" İbn Atâ, onun bu sorusunu şöyle cevapladı: "Sen bunlardan ne anlarsın, sen ancak insanların mallarını gasbedip onlara zulmeder ve onları öldürürsün. Sen nerede, bu efendilerin ve velilerin sözlerini anlamak nerede!"

Bunun üzerine vezir, İbn Atâ'nın yüzünün tokatlanmasını, ayakkabılarının çıkarılmasını ve kafasına vurulmasını emretti. Görevliler bu emri yerine getirdiler. Nihayet İbn Atâ'nın burun deliklerinden kan aktı. Vezir onun zindana atılmasını emretti. Kendisine: "Senin hu muameleni halk tasvib etmez, bundan rahatsız olurlar." demeleri -zerine İbn Atâ evine gönderildi. İbn Atâ da: "Allah'ım, veziri öldür, İlerini ve ayaklarını kestir!" diye beddua etti. Yedi gün sonra İbn Atâ Öldü. Bir süre sonra da vezir çok feci bir şekilde öldürüldü. Elleri '

ayakları kesildi, evi yakıldı. Halk, vezirin Öldürülmesinin kendi "nançlarına göre İbn Atâ'nın bedduası nedeniyle olduğuna kanaat getirdi. Sevdikleri bir kimseye eziyet edilmesinin buna neden olacağını söylediler. Hatta bazı ilim cemaatleri de İbn Arabi'ye veya Hüseyin el-Hallac'a ve diğerlerine eziyet etmenin buna yol açtığını söylediler ki bu da falan adamın günahı nedeniyle olmuştur diye beyanda bulundular. Bağdat âlimleri, Hallac'ın kafirliğine ve zındıklığına ve bu sebeple öldürölüp asılmasına ittifakla karar verdiler ki, o zamanın Bağdat âlimleri, dünyada sayılır kimselerdi.»

Ebu Bekir Muhammed b. Davud ez-Zahirî dedi ki: «Ebu Bekir'in Öldürölmesinden önce, Hallaç ilk defa yakalandığında kendisine Ebu Bekir'in durumunu sordular, o da şu cevabı verdi: "Eğer Allah'ın peygamberi (s.a.v.)'ne indirdiği Kur'ân ve onun getirdiği şeriat hak ise, Hallac'ın söyledikleri batıldır." Ebu Bekir Muhammed, Hallac'a karşı şiddetli tavır takınanlardandı.»

Ebu Bekir es-Solî dedi ki: «Hallac'ı gördüm, onunla konuştum. Onun ukalalık yapan bir cahil, mübalağa yapan bir geri zekalı iddiacı bir habis, zahidlik görüntüsü sergileyen ama dünyaya rağbet eden, facir ama ibadet ediyormuş izlenimi veren biri olduğunu gördüm."

Hallaç, ilk defasında asılıp dört gün müddetle sehpa da kaldığında ve durumu halka ilan edildiğinde bazıları onun bir sığıra bindirilmiş olarak sehpanın yanına getirildiğini görmüşler ve onun: "Ben Hallaç değilim. Ona benzetüdüğüm için ber yakalandım, ama o kaçıp gitti." dediğini söylemişlerdir.

Darağacımın yanına getirildiğinde asılacağı esnada şöyle dediği rivayet edilir:

"Ey yardım edici Allah'ım. Aramızdaki dostluk nedeniyle bana yardım et. Aramızdaki dostluk nedniyle bana yardım et."

Asılı iken de şöyle dediğini bazıları naklederler: "İlahi, ben rağbetler diyarmdayım. Şu tuhaflıklara bak! İlahi, sana eziye edenleri sevdiğine göre, senin yolunda eziyet görenleri kim bilir ne kadar seversin!" [\[16\]](#)

Hallacın Öldürölmesi

Hatib Bağdadî ve diğerleri dediler ki: Hallaç, Bağdat'a son gelişinde sofilerle arkadaşlık etti ve sofiliğe intisab etti. O zaman Hanaid b. Abbas vezir idi. Hallacın saray erkanından, haciblerden bazılarını dalalete sürüklediğini, hacib Nasr el-Kaşverî'nin bir kısım kölelerini de yoldan çıkardığını duydu. Güya Hallaç onlara, ölüleri dirilttiğini cinlerin kendisine hizmet ettiklerini, dilediği ve arzuladığı şeyleri kendisine getirdiklerini iddia etmiş ve birkaç ölü kuşu dirilttiğini söylemişti.

Muhammed b. Ali el-Kınaî adındaki bir katibin Hallac'a ibadet ettiğini ve insanları Hallac'm itaatma davet ettiğini duyan vezir Ha-mid, o adamı arattırdı, yerini tesbit etti. Evini kuşatma altına alıp onu yakaladı. Adam, Hallac'ın müridlerinden olduğunu itiraf etti. Evinde yapılan aramalarda Hallac'm kendi eliyle yazdığı yazıların ipek sayfalar üzerine altın yaldızla yazılmış ve çok kıymetli ciltle ciltlenmiş olduğunu gördüler. Bu evde ayrıca, içinde Hallac'm tersi, sidiği, bazı eşyaları ve yediği ekmekten bir parçanın da bulunduğu bir kap gördüler. Vezir Hamid, Muktedir'den Hallaçla ilgili olarak konuşma müsaadesi istedi. Muktedir de ona bu izni verdi ve Hallac'ın işini halletmesini emretti.

Vezir Hamid, Hallac'm taraftarlarından bir grubu makamına çağırarak onları korkutup tehdit etti. Onlar da kendi inançlarına göre Hallac'm, Allah'la beraber bir ilah olup Ölüleri dirilttiğini itiraf ettiler. Kendileri Hallaçla bu konuları tartıştıklarını, bunu onun yüzüne karşı anlattıklarını, ancak Hallac'm bütün bunları inkar edip kendilerini yalanladığını ve şöyle dediğini de naklettiler: "Rablık veya peygamberlik iddiasında bulunmaktan Allah'a sığınırım. Ben ancak Allah'a ibadet eden, onun için çok oruç tutan, çok namaz kılan ve hayırlı işler yapan bir kimseyim. Bundan başka bir iş yaptığımı asla kabul etmiyorum."

Hallac'm sırtında siyah bir zırh, ayaklarında da on üç zincir bağı vardı. Zırh ve zincir bağları, dizlerine kadar uzanmıştı. Bununla beraber her gün ve gecede 1.000 rekat namaz kılıyordu.

Vezir Hamid b. Abbas'ın yakalamasından önce Hallaç, hacib Nasır el-Kaşverî'nin evinde bulunuyordu. İnsanların onunla görüşmesine engel çıkarılmıyordu. Kendine bazen Hüseyin b. Mansur, bazen de Muhammed b. Ahmed el-Farisî adını takıyordu. Hacib Nasr ona al-danmış ve onun salih bir kimse olduğunu sanmıştı. Bir defasında onu halife Muktedir Billah'ın yanına götürmüş ve Hallaç, Muktedirdeki bir sancı için okuyup üflemiş, Muktedir de tesadüfen iyileşmişti. Aynı şekilde Muktedir'in annesi Seyyide hastalandığında Hallaç, ona da okuyup üflemiş ve Seyyide iyileşmişti. Böylece Hallacın işler

yoluna girmiş, artık sultanın sarayında itibar kazanmıştı. Aleyhindeki konuşmalar etrafa yayılınca Muktedir onu vezir Hamid b. Abbas'a teslim etti. O da ayaklarına zincirler vurarak onu hapsedti. Onun aleyhinde fetva vermeleri için fıkıhçıları toplantıya çağırdı. Onlar da Hal-lac'ın kafirliği, zındıklığı, sihirbazlığı, uydurukçu biri olduğu hususunda ittifak ettiler.

Hallac'a tabi olmuş ve ona inanmış iki salih adam bilahare ondan koptular. Bunlardan biri Ebu Ali Harun b. Abdülaziz el-Uracî, diğeri de ed-Debbas adıyla bilinen biri idi. Bunlar onun rezaletlerini ve insanları davet ettiği yalan, günah, büyü ve uyduruk birçok şeyleri anlattılar. Aynı şekilde Hallac'ın oğlu Süleyman'ın zevcesi de vezirin huzuruna çağırıldığında o da Hallac'ın birçok rüsvaylıklarını dile getirdi. Gelininin anlattığına göre, bir defasında kendisi uyumakta iken Hallaç onur üzerine atılmıştı, gelin uyanır uyanmaz Hallaç ona: "Haydi namaza kalk." demişti, ama aslında geliniyle cinsel ilişkide bulunmak istemişti.

Yine bir defasında kendi kızına, kendisine secde etmesini emretmiş, kızı da: "Hiç insan insana secde eder mi?" deyince Hallaç: "Evet, gökte bir ilah bulunduğu gibi yerde de bir ilah vardır." demiş, sonra da ona oturmakta olduğu hasırın altından dilediği bir şeyi çıkarıp almasını söylemişti. Kızı hasırı kaldırmaya altından keseler dolusu dinarlar görmüştü.

Hallaç, vezir Hamid b. Abbas'ın evinde tutuklu iken kendisine vermek için kölenin biri elinde bir tabak yemekle yanma gitmişti. Fakat Hallac'ın gövdesinin büyüyerek evin içini doldurduğunu ve tabandan tavana kadar uzadığını görmüş ve korkup şiddetli bir paniğe kapılmış, elindeki yemeği düşürmüş ve adeta sıtmaya yakalanmış gibi olup geri dönmüş, birkaç gün de hasta yatmıştı.

Hallac'm hakkında karar vermek için yapılan duruşmaların sonuncusunda Kadı Ebu Ömer Muhammed b. Yusuf hazır bulunmuş. Hallac'ı huzuruna getirmiş ve adamlarından bazılarının evlerinde yapılan aramalarda ele geçirilen bir mektubu kendisine göstermişti. Mektupta Hallaç şunları yazmıştı:

"Bir kimse hacca gitmek ister de buna imkan bulamazsa kendi evinin içinde bir beyt yaptırılsın. Ancak ona pislik değmesin ve başkalarının oraya girmesine imkan verilmesin. Hac mevsimi olduğunda o adam üç gün oruç tutsun ve o beyti tıpkı Allah'ın Beyti'ni tavaf eder gibi tavaf etsin. Sonra hacıların Mekke'de yaptıkları işleri kendi evinde yapsın. Bundan sonra otuz öksüz çocuğu çağırıp onlara yemek yenirsin, onlara bizzat hizmette bulunsun. Sonra her birine birer gömlek giydirsin. Her birine yedi (ya da üç) dirhem versin. Bunu yaptığı takdirde tıpkı haccetmiş gibi olur."

"Yine bir kimse üç gün oruç tutar da sadece dördüncü günde hindiba yaprağı ile iftar ederse, ramazan ayının tümünü oruçlu geçirmiş gibi olur."

"Bir kimse gecenin başından sonuna kadarki süre içinde iki rekat namaz kılarsa, gece boyunca namaz kılmış gibi olur."

"Bir kimse şehitlerin ve Kureyşlilerin mezarlarının yanında on gün kalıp namaz kılar, dua eder, oruç tutar, sonra da orucunu arpa ekmeği ve tuz ile açarsa, bundan sonra ömrü boyunca ibadet etmesine gerek kalmaz."

Kadı Ebu Ömer, bu mektubu gösterdikten sonra Hallac'a şöyle sordu:

- Sen bunları nereden çıkarıyorsun?

- Hasan-ı Basrî'nin "el-İhlas" adlı kitabından çıkardım.

- Yalan söylüyorsun ey öldürülmesi helal olan kişi! Seni Öldürmek helaldir. Çünkü biz Hasan-ı Basrî'nin Mekke'de el-İhlas adlı kitabım duyduk, ama onun kitabında böyle birşeyler yoktur.

Bundan sonra vezir Hamid, Kadı Ebu Ömer'e dönüp şöyle dedi: "Sen bu adama: "Ey öldürülmesi helal olan! Seni öldürmek helaldir." dedin, bu ifadeni şu kağıda yaz." Böyle dedikten sonra ısrar etti. Ona kalem ve kağıt verdi. O da aynı ifadeleri kağıda geçirdi. Vezir Hamid, duruşmada hazır bulunan diğerlerinin de ifadelerini kağıda geçirdi ve bunları halife Muktedir'e onaylatmak için gönderdi.

Hallaç, duruşmada hazır bulunanlara şöyle diyordu: "Benim sırtım, Allah'ın koruma altına aldığı bir candır, kanım haramdır. Kanımı mubah kılmak için çeşitli tevillerde bulunmaya hakkınız yoktur. Bu helal değildir, benim itikadım İslâm'dır, Ehl-i Sünnet mezhebin-denim. Ebu Bekir, Ömer'e; Ömer, Osman'a; Osman, Ali'ye; Ali, Tal-ha'ya; Talha, Zübeyr'e; Zübeyr, Sa'd'a Sa'd, Said'e; Said, Abdurrah-man b. Avf a; Abdurrahman b. Avf, Ebu Ubeyde b. Cerraha nisbetle daha üstündür. Kağıtlar üzerine yazı yazan kimseler nezdinde benim sünnetle ilgili kitaplarım vardır. Kanımı akıtmaktan Allah'tan korkun, Allah'tan!"

Fakat, onun bu söylediklerine hiç aldırmıyorlardı. O, sözlerini tekrarlıyor, ama onlar kendi yazılarını yazmakla meşgul oluyorlardı. Sonra Hallaç, zindana geri gönderildi.

Muktedir'in onayı, üç gün gecikti. Nihayet vezir Hamid bu hususta kötü zanna kapıldı. Halifeye bir mektup yazarak: "Hallac'n durumu her tarafa yayıldı. Herkes onun halkı fitneye sürüklediği hususunda ittifak etmiştir." dedi. Gelen cevapta Hallac'ı, güvenlik kuvvetleri komutanı Muhammed b. Abdüssamed'e teslim etmesi ve komutanın ona 1.000 kırbaç vurması emrediliyordu. Ölürse ne alâ. Ölmediği takdirde de boynunun vurulması emir buyuruluyordu.

Vezir Hamid, buna sevindi. Güvenlik kuvvetleri komutanını çağırıp Hallac'ı ona teslim etti. Kendisini Bağdat'ın batı yakasında bulunan güvenlik kuvvetleri komutanlığı karargahına götürüp teslim etsinler ve bu arada ellerinden kaçıp kurtulanlasın diye, refakatine bir grup k°'le verdi. Hallac'ı teslim etme işi bu senenin zilkade ayının bitimine altı gün kala, salı günü yatsıdan sonra olmuştu. Hallaç, sekerli bir katıra bindirilmiş, etrafına güvenlik görevlilerinden bir grup sıralanmıştı. Nihayet götürülüp aynı gecede güvenlik kuvvetleri komutanının karargahına teslim edildi. Anlatıldığına göre o geceyi namaz kılıp dua etmekle geçirmişti.

Ebu Abdirrahman es-Sülemî, Ebu Hadid el-Mısırî'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir:

«Hallaç, öldürüleceği gece kalkıp namaza durdu ve Allah'ın dilediği miktarda namaz kıldı. Gecenin sonu olunca ayağa kalkıp abasına büründü. Ellerini kibleye doğru uzatarak, ezberlenmesi caiz olan bazı sözler söyledi ki, aklında kaldığı kadarıyla söyledikleri şunlardı:

"Biz senin akisleriniz, şahitleriniz. Eğer izzetini bizim üzerimize sarkıtacak olsaydın dilediğin kadar senin şanın ve meşietin zuhur ederdi. Sen gökte de ilahsın, yerde de ilahsın. Dilediğine tecelli edersin. Meşietinde en güzel surette görünür ve tecelli edersin. Tecellin-deki surette, konuşan bir ruh vardır. O ruh; ilim, beyan ve kudrette konuşur. Sonra senin şahidine doğru yolu buldum. Çünkü ben senin zatındaki aşkı. Sen nasılsın, onu bilirim. Zatın zatıma hulul ederek temessül ettiğinde seni bilirim. Kendi zatımla yine kendi zatıma insanları davet ettim, ilimlerimin ve mucizelerimin hakikatlerini izhar ettim. Miraçlarımda yaratıklarımın yüz çevirip ezeliyatımın arşlarına yükseldim. Ben şimdi mahkeme huzuruna getirildim, öldürüldüm, idam edildim, yakıldım, küllerim çöllere ve nehirlerle savruldu. Buhur ağacının bir dalı benim tecelighahımm helak yeri olacaktır ki, orası dağlardan daha büyük olacaktır benim için."

Böyle dedikten sonra da şu şiiri okumaya başladı:

"Ölen bazı nefislerin ölüm haberlerini sana veriyorum ki, onların şahitleri, mekanın gerisindedir. Hatta ezeldedir. Bazı kalplerin ölüm haberlerini veriyorum ki, uzun süre üzerlerine vahiy yağmurları yağdı ve hikmet denizlerine dönüştüler. Senden gelen hakikatleri aktaran dilin ölümünü sana haber veriyorum.

Geçip gitti, ama hatırası vehimlerde tıpkı yok oluş gibi oldu.

Sana bir beyanın ölüm haberini veriyorum ki, bütün fesahat sahiplerinin sözleri onun karşısında hareket edemez ve sözleri anlaşılamaz oldu.

Sana akılların işaretlerinin ölüm haberini veriyorum ki, onlardan geride sadece çürümüş bilgiler kaldı.

Seni sevenin ve huyu güzel olanın ölüm haberini veriyorum sana

Onun bineği öfkeyi yutmada idi.

Hepsi geçip gittiler. Geride ne kendileri ne de izleri kaldı.

Hepsi geçip gittiler. Yok oldular, irem bahçelerine döndüler.

Geride giysilerini giyen bazı toplulukları bıraktılar.

Ama o topluluklar da hayvanlardan hatta davarlardan daha kördürler."»

Dediler ki: Hallaç, geceyi geçirdiği evden çıkarılıp öldürülmeye götürülürken şu şiiri okudu:

"Her yerde ikametgah aradım,

Ama hiçbir yerde rahat bir ikametgah bulamadım.

Zamandan bazı şeyler tattım, zaman da benden bazı şeyler tattı.

Zamandan tattığım şeylerin kimi acı, kimi tatlıydı.

Tamahıma uydum, tamahkârlığım beni kendime köle yaptı.

Eğer kanaatkar olsaydım hür yaşardım."

Anlatıldığına göre Hallaç bu şiiri, darağacına götürüldüğünde söylemiştir. Meşhur rivayete göre ise evden çıkarılırken söylemiştir.

Onu asmak için darağacına götürdüklerinde, ayaklarında onüç bukağı bulunduğu halde salınarak yürüdü. Sağa sola salınıp şu şiiri okumaya başladı:

"İçki sofrasmdaki arkadaşım asla zulmetmiş değildir ve zulümle alakası yoktur.

O, misafirin ev sahibiyle içki içişi gibi içer.

İçki kasesi aralarında dolaştığında adam öldürmek için kullanılan deri پوستekiye ve kılıcı hemen getirir.

İşte ejderha ile yazın içki içen kişinin durumu böyledir."

Bu şiiri okuduktan sonra da şu ayet-i kerimeyi okudu:

"Ona inanmayanlar, acele olmasını beklerler; inananlar ise korku ile titrerler ve onun gerçek olduğunu bilirler." (eş-Şûrâ, 15.)

Bundan sona hiç konuşmadı ve kendisine yapılanlar yapıldı.

Dediler ki: Sonra huzura getirildi. Kendisine 1.000 kırbaç vurulduktan sonra elleri ve ayakları kesildi. Kendisine bütün bunlar yapılmakta iken bir tek kelime dahi konuşmadı. Yüzünün rengi bile değişmedi. Anlatıldığına göre kendisine her bir kırbaç vurulurken o, "Pir, bir!" (Ahad, ahad!) diyormuş.

Ebu Abdurrahman, İsa el-Kassar'ın şöyle dediğini rivayet etmiştir:

«Öldürülürken son olarak şu sözü söyledi: "Tek olana, tek olanı

birlemek yeter." Onun bu sözünü duyan âlimler ona çok acıdılar ve bu sözünü güzel buldular.»

Sülemî, Hallac'm arkadaşı Ebu Fatik el-Bağdadî'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir:

«Hallac'm öldürülmesinden üç gün sonra rüyada kendimi Aziz ve Celû olan Allah'ın huzurunda duruyor gördüm. O esnada Rabbime: "Yâ Rab, Hüseyin b. Mansur el-Hallac'a ne oldu?" diye sordum. Rab-bim de bana şu cevabı verdi: "Onu mane keşfettim, halkı kendisine davet etti. Ben de onu gördüğün şu mertebeye getirdim."»

Bazılarının anlattıklarına göre Hallaç öldürülürken çok sızlanmış ve çok ağlamıştı. Doğrusunu Allah bilir.

Hatib Bağdadî, Ebu Ömer b. Hayeviye'nin şöyle dediğini rivayet

etmiştir:

«Hüseyin b. Mansur el-Hallac, öldürülmek üzere bulunduğu yerden çıkarılıp götürüldüğü sırada ben de halkla birlikte peşine takıldım, araya sokuldum. Nihayet onu görebildim, yanına yaklaştım. O esnada kendi adamlarına: "Bu durumdan korkmayın. Çünkü ben otuz gün sonra size tekrar döneceğim." diyordu. Öldürüldü, ama geri dönmedi.»

Hatib Bağdadî'nin anlattığına göre, Hallaç kırbaçlanmakta iken güvenlik kuvvetleri komutanı Muhammed b. Abdüssamed'e şöyle demişti: "Bırak da sana İstanbul'un fethi değerinde bir öğüt vereyim." Komutan ona şu cevabı vermişti: "Senin buna benzer başka sözler söylediğin bana anlatılmıştır ama seni dayaktan kurtarmamın hiç çaresi yoktur."

Böyle dedikten sonra elleri ve ayakları kesildi, başı koparıldı, cesedi yakıldı ve külü Dicle nehrine atıldı. Kesik başı Bağdat'ta, köprü üzerinde iki gün süreyle bir direğin üzerine geçirildi. Sonra alınıp Horasan'a götürüldü ve oralarda dolaştırılıp teşhir edildi. Adamları onun otuz gün sonra kendilerine döneceğini sanıyorlardı.

Bir iddiaya göre adamın biri, öldürüldüğü günün akşamında Hal-lac'ı Nahrevan yolunda bir merkebe binmiş giderken görmüş ve Hallaç o adama şöyle demiş: "Şu adamlar benim kırbaçlanıp öldürüldüğümü sanıyorlar. Oysa ben ne kırbaçlandım, ne de öldürüldüm. Sadece bana benzer bir adamı yakaladılar ve kendisine gördüğünüz işkenceleri yaptılar."

Adamları, cahilliklerinden ötürü: "Hallaç değil de onun düşmanlarından biri öldürüldü!" diyorlardı. Bu sözler, zamanın âlimlerinden birine nakledildiğinde o şöyle demişti: "Hallac'ı Nahrevan yolunda merkeb üzerinde gördüğünü söyleyen adamın sözü doğru olsa bile ona görünen Hallaç değildir, aksine insanları bu vesile ile saptırmaları için Hallaç kılığında şeytan ona görünmüştür. Nitekim Hristi-yanlar da İsa peygamberin benzeri birini çarmıha germiş oldukları halde İsa peygamberi çarmıha geldiklerini sanarak sapıklığa sürüklenmişlerdi."

Hatib Bağdadî dedi ki: «Hallac'm öldürölüp külünün Dicle'ye sa-vurulduğı senede Dicle nehrinin suyu fazlasıyla yükseldi. Taraftarları: "Hallac'm yakılan bedeninin külü sulara karıştığı için Dicle nehrinin suyu kabardı." dediler. Halk tabakası, öteden beri buna benzer saçmalıkları ifade ederler.

Bağdat'ta, öldürölmesinden sonra, "Hallac'm kitapları alınıp satılmasın!" diye bir duyuru yapıldı.

Hallaç, hicri 309. senenin zilkade ayının bitimine altı gün kala salı günü Bağdat'ta öldürölldü.»

İbn Hallikan, "el-Vefeyat" adlı eserinde Hallac'tan bahsetmiş, insanların onun hakkında ihtilafa düşüp farklı görüşler ileri sürdüğünü nakletmiştir. Gazalî'nin de "Mişkâtü'l-Envâr" adlı eserde ondan bahsettiğim, sözlerini tevil edip uygun manaya yorumladığını ifade etmiştir. Sonra da İmamü'l-Haremeyn'den nakiller yaparak onun Hallacı yerdüğünü ve Hallaç ile Cenabî ve İbn Mukaffa'm, insanların inançlarını bozma hususunda ittifak ettiklerim, bu üçünün çeşitli yerlere dağılıp gittiklerini, Cenabî'nin Hecer ve Bahreyn'de ifsad faaliyetlerini sürdürdüğünü, İbn Mukaffa'm Türk illerine gidip ifsad faaliyetlerini sürdürdüğünü, Hallac'm ise Irak'a gittiğini söylediğini anlatmıştır. Iraklıların batıla aldanmayışlarından ötürü İbn Mukaffa ile Cenabî'nin Hallaç aleyhinde ölüm hükmünü verdiklerini de İma-mü'l-Haremeyn'in söylediğini İbn Hallikan rivayet etmiştir. Ancak İbn Hallikan, bunun doğru olmadığını, çünkü İbn Mukaffa'm halife Seffah ile Mansur zamanlarında, Hallac'dan çok önceleri, yani hicri 245. senede veya daha önce Öldüğünü söylemiştir.

Belki de İmamü'l-Haremeyn, asıl adı Atâ olduğu halde Ömer adını kullanan İbn Mukaffa el-Horasanî'nin Hallaçla ittifak ettiğini kas-detmiştir. Bu Horasanlı İbn Mukaffa, rablık iddiasında bulunmuş ve hicretin 163. senesinde kendini zehirleyerek ölmüştür ki, bunun da Hallac'la aynı zamanda yaşamış ve bir araya gelmiş olması mümkün değildir.

İmamü'l-Haremeyn'in sözünü tashih etmek istersek deriz ki: Aynı zamanda bir araya gelip insanların akidelerini bozmak ve onları dalâlete sürüklemek hususunda ittifak etmiş olan üç kişi; Hüseyin b. Mansur el-Hallac, Ebu Cafer Muhammed b. Al (İbn Sem'anî) ve Haccac tarafından öldürölren Ebu Tahir Süleyman b. Ebi Said el-Hasan b. gehram el-Cenabî el-Karnatî'dir. Bunların sonuncusu, Hacer-i Es-ved'i Ka'be'den almış, Zemzem kuyusunu köreltmış, Ka'be'nin örtülerini alıp yağmamıştı. Bunların; daha önceleri de teferruatlı olarak anlattığımız ve İbn Hallikan'm ise özetle anlattığı gibi aynı zamanda bir araya

gelmiş olmaları mümkündür. [\[17\]](#)

Hicretin Üçyüzdokuzuncu Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Büyük Mutassavvıflardan Ebü'l-Abbas B. Atâ

Asıl adı, Ahmed b. Muhammed b. Atâ el-Edmî'dir. Yusuf b. Musa el-Kattan'dan, Mufaddal b. Ziyad'dan ve diğerlerinden rivayetlerde bulundu. Sapıklık hususunda bazı itikadlarında Hallac'a muvafıktı.

Sözünü ettiğimiz Ebü'l-Abbas, her gün bir hatim indirirdi. Ramazan ayı geldiğinde her gün ve gecede üç hatim indirirdi. Ayrıca Kur'-ân-ı Kerim'i baştan sona doğru okuyarak ayetlerin manalarını düşünür ve araştırırdı. Ama Kur'-ân'ı bu şekilde onyedi sene okuduğı halde sonuna ulaşip hatmini tamamlayamamış ve vefat etmişti.

Bu adam, bazı görüşlerinde Hallac'la benzerlik arz ettiğinden, ona muvafakatini izhar ettiğinden ötürü, vezir Hamid b. Abbas kendisini şiddetle dövmüş, yüzünü tokatlamış, ayakkabılarını çıkararak başına vurmıştı. Öyle ki, burun deliklerinden kan akmış ve yedi gün sonra da bu sebeple vefat etmişti. Vezir Hamid'e, elleri ve ayakları kesilip feci bir şekilde öldürölmesi için beddua etmişti. Bir süre sonra da vezir Hamid bu şekilde öldürölümüştü.

Bu senede Ebu İshak İbrahim b. Harun adındaki Harranlı tabip ve Ebu Muhammed Abdullah b. Hamdun en-Nedim gibi meşhur şahsiyetler de vefat ettiler. [\[18\]](#)

Hicretin Üçyüzonuncu Senesi

Bu senede Yusuf b. Ebi's-Sâc, tutuklu bulunduğu zindandan salıverildi. Malları kendisine geri verilip eski görevine iade edildi. Ayrıca başka bazı şehirler de onun yönetimine bırakıldı. Her sene beytü'l-mala 500.000 dinar ödemekle yükümlü kılındı.

Görevine iade edildikten sonra hadim Munis'e haber göndererek, Ebu Bekr b. Edmî adındaki kurramn yakalanıp kendisine gönderilmesini istedi. Bu zat, Yusufun zindana atıldığı hicri 261. senede gidip karşısında şu ayeti okumuştı:

"Allah, kasabaların zalim halkını yakalayınca, işte böyle yakalar." (Hûd, 102.)

Arandığını duyan Ebu Bekir, Yusuf b. Ebi's-Sâc'in işkence yapmasından korktu. Hadim Munis'ten kendisini yakalamamasını ve ona göndermemesini rica etti. Hadim Munis, ona kormamasını söyleyerek: "Git, alacağın ödüle ben de ortak olacağım." dedi.

Ebu Bekir, Yusuf b. Ebi's-Sâc'm huzuruna gittiğinde ona şu ayeti okudu:

«Hükümdar: "Onu bana getirin yanıma alayım." dedi.» (Yûsuf, 54.) Bu ayeti okumasından sonra Yusuf b. Ebi's-Sâc ona şöyle dedi: «Zindana atıldığın ve teşhir edildiğin zaman okumuş olduğun şu ayeti okumanı daha çok istiyorum: "Allah, kasabaların zalim halkını yakalayınca, böyle yakalar." (Hûd, 102.) Çünkü okumuş olduğun o ayet, benim tevbe etmeme ve Aziz ve Celil olan Allah'a yönelmeme sebep oldu. İşte karşında beni bu halimle görüyorsun.»

Böyle dedikten sonra Ebu Bekir'e bol miktarda para verilmesini emretti ve ona ihsanda bulundu.

Bu senede vezir Ali b. İsa hastalandı, Muktedir'in oğlu Harun onu ziyarete geldi. Babasının selamını tebliğ etti. Vezir de onur geleceği yola halı döşettirdi. Muktedir'in oğlu evine yaklaşınca karşılamaya gitti. Harun da ona babasının selamını tebliğ etti. Hadim Munis de halifenin oğlu Harun'la birlikte gelmişti. Daha sonra gelen haberde, halife Muktedir'in de bizzat onu ziyarete gelmek üzere olduğu bildirildi. Fakat vezir, hadim Munis'ten rica etti. Halifenin zahmet edip gelmemesini istedi. Daha sonra kendisi büyük meşakatlara katlanarak yola çıktı ve gidip halifeye selam verdi.

Bu senede Musa'nın annesi Kahramane yakalandı. Taraftarları da tevkif edildiler. Kendisinden 1.000.000 dinar para alınıp beytü'l-mala konuldu.

Bu senenin rebiyülahir ayının bitimine on gün kala perşembe günü halife Muktedir, İbn Eşnanî lakabıyla tanınan hadis hafızlarından ve fıkıhçılardan Ebu Hüseyin Ömer b. Hüseyin b. Ali eş-Şeybanî'yi kadılığa atadı. Ama üç gün sonra da azletti. Bu zat daha önce Bağdat muhtesibi idi.

Bu senede Bağdat güvenlik kuvvetleri komutanı Muhammed b. Abdüssamed azledildi. Yerine Nazûk atandı ve kendisine hil'at giydirildi.

Bu senenin cemaziyelahir ayında başak burcunda, kuyruğu iki zira uzunluğunda bir kuyruklu yıldız görüldü.

Bu senenin şaban ayında Mısır valisi Hüseyin b. el-Mardanî'nin hediyeleri Bağdat'a ulaştı. Bu gelen hediyeler arasında süemen yavrusu bulunan bir dişi katır ve dili burnunun ucuna uzanan bir köle vardı.

Bu senede Müslümanların Bizans ülkesinde bazı yerleri fethettiklerine dair mektuplar minberlerde okundu.

Bu senede Vasıt şehrinin onyedî mıntkasında yerin varıldığı haberi geldi. Bu yarıkların en büyüğünün 1.000 zira, en küçüğünün ise 200 zira uzunluğunda olduğu ve büyük köylerden 1.300'ünün sular altında kaldığı gelen haberler arasındaydı.

Bu senede İshak b. Abdülmelik el-Haşimî insanlara haccettirdi.

Bu senede vefat eden meşhur şahsiyetler arasında Ebu Bişr ed-Dolabî de bulunmaktadır: [\[19\]](#)

Ebu Bişr Ed-Dolabî

Muhammed b. Ahmed b. Hammad Ebu Said Ebu Bişr ed-Dolabî. Ensâr'ın azatlısı idi. Verrak lakabıyla tanınırdı. Hadi hafızlarının önde gelenlerindendir. Tarihe ve diğer ilimlere dair güzel tasnifleri vardır. Birçok kimseden rivayetlerde bulunmuştur. İbn Yunus, onun Çılgılık atıp bayıldığını söylemiştir.

Ebu Bişr, hac için gittiği Mekke ile Medine arasında Arek mıntkasında bu senenin zilkade ayında vefat etti. [\[20\]](#)

Taberî

İmam Muhammed b. Cerir b. Yezid b. Kesir b. Galib Ebu Cafer et-Taberî. Hicretin 224. senesinde doğdu. Esmer tenli, ir gözlü, uzun D°ylu, fasih dilli bir zattı. Büyük bir topluluktan hadis rivayet etti.

Hadis öğrenmek ve toplamak amacıyla çeşitli şehirlere seyahatlerde bulundu. Önemli bilgilerle dolu "Tarih"ini tasnif etti. Benzeri bulunmayan mükemmel bir eser olan "Taberî Tefsiri" de ona aittir. Usul ve fûru ile ilgili başka birçok yararlı eserleri

de vardır. Bunların en güzeli "Tehzîbü'l-Âsâr"dır ki, tamamlanmış olsaydı artık başka bir kitaba ihtiyaç duyulmayacaktı. Bu kitapta faydalı birçok bilgiler vardır ama tamamlanmamıştır.

Rivayet olunduğuna göre kırk sene müddetle her gün kırk varak yazı yazdığını bizzat kendisi ifade etmiştir.

Hatib Bağdadî dedi ki: «İbn Cerir, Bağdat'ı yurt edindi ve Ölünceye kadar orada kaldı. Önde gelen büyük âlimlerden biriydi Sözü ile früküm verilir; onun marifetine, bilgisine ve faziletine başvurulurdu. Çağdaşlarından hiçbirinin ortak olamayacağı kadar çok ilimleri toplamıştı. Allah'ın kitabını ezberlemiş olup bütün kıraatları bilirdi. Kur'ân'ın derin manalarını görürdü. Ahkâmda fakih, sünende âlimdi. Sünnetin rivayet yollarım, hangisinin sahih, hangisinin illetli, hangisinin nasih, hangisinin mensuh olduğunu bilirdi. Sahabelerin, tabiilerin ve onlardan sonra gelen kuşakların kavillerinden, tarihten, insanların savaşlarından ve haberlerinden bilgisi vardı.

"Tarihü'l-Ümem ve'l-Mülûk" adlı meşhur tarih kitabı, hiç kimsenin benzerini tasnif edemediği tefsir ve konusunda ondan başka doyurucu bir kitap göremediğim "Tehzîbü'l-Asâr" ona aittir. Ancak Tehzîbü'l-Asâr adlı eserini tamamlayamamıştır. Usulü fıkha ve fikhî teferruata dair çok kitapları ve benimsenecek kavilleri vardır. Kendisinden ezberlediğim bazı meseleleri var ki, ondan başkası bu konuda hüküm vermemiştir.»

Hatib Bağdadî, İsfereyînli fikihcı Şeyh Ebu Hamid Ahmed b. Ebi Tahir'in şöyle dediğini rivayet etmiştir:

"Bir adam, İbn Cerir et-Taberî'nin tefsirini görmek için Çin'e gitse bile yeridir."

Hatib Bağdadî, imamlar imamı Ebu Bekir b. Huzeyme'nin, İbn Cerir et-Taberî'nin tefsirini birkaç sene içinde baştan sonra mütalaa ettikten sonra şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Yeryüzünde İbn Cerir'den daha âlim biri bulunduğunu bilmiyorum. Hanbeliler ona haksızlık etmişlerdir."

Hadis âlimlerinden hadis dinleyip defterine yazmak üzere Bağdat'a giden bir adam -ki Hanbelîler kimsenin kendisiyle görüşmesini istemedikleri için bu adamın İbn Cerir et-Taberî ile görüşme imkânı olmamıştı- şöyle demişti: "Eğer İbn Cerir'den hadis dinleyip yazarsan diğer âlimlerin tümünden hadis dinleyip yazmandan senin için daha hayırlı olur."

Ben derim ki: İbadette, zahidlikte, takvada ve hakkı yerine getirefje hiçbir kınayıcımın kınamasına aldırış etmezdi. Güzel sesli olup n-ı Kerim'i usulünce okurdu. Ayrıca kıraat ilminde mükemmel

bilgi vardı. Büyük ve salih kimselerdendi. İbn Tolon'un zamanında Mısır'da bir araya gelen Muhammed b. İshak b. Huzeyme Muham-med b. Nasr el-Mervezî, Muhammed b. Harun er-Ruyanî gibi meşhur muhaddisler arasında İbn Cerir de bulunmaktadır. Bunların biyografilerini Muhammed b, Nasr el-Mervezî'den bahsederken anlatmıştık. Bunlar kalkıp namazı durmuşlardı. Allah kendilerine rızıklarını göndermişti.

Günün birinde halife Muktedir, üzerinde bütün âlimlerin ittifak edebileceği şartlarda bir vakfiye yazdırmak istemişti kendisine böyle bir vakfiyeyi ancak Muhammed b. Cerir et-Taberî'nin yazabileceğini söylemeleri üzerine o, Taberî'yi yanına çağırması ve bu vakfiyeyi yazmasını istemiş, o da yazmıştı. Bunun üzerine halife, kendisini yakınına oturtmuş ve ona kıymet verip şöyle demişti:

- Bir ihtiyacını bana söyle ki karşılayayım.

- Benim herhangi bir ihtiyacım yoktur.

- Bana mutlaka bir ihtiyacını söylemeli veya bir şey istemelisin.

- Mü'minlerin emirinden dileğim şudur ki; güvenlik kuvvetleri komutanına emir versin de cuma günü dilencilerin camideki maksureye girmeleri engellensin.

Halife onun isteği doğrultusunda güvenlik kuvvetlerine gerekli emri verdi.

İbn Cerir, babasının Taberistan'da kendisine miras olarak bıraktığı bir köyün geliri ile geçiniyordu. Onun güzel şiirlerinden biri şudur:

"Mali sıkıntıya düştüğümde bunu arkadaşım bile farkedemez .

Kendimi zengin gösteririm. Böylece dostum da kendini zengin gösterir.

Utanmam, yüz suyumı dökmeme manidir.

Alacağımı talep etme hususunda da arkadaşşıma yumuşak davranırım.

Eğer yüz suyumı dökmekten çekinmeseydim, Zenginliğe daha kolay yoldan ulaşabilirdim."

Şu şiir de ona aittir:

iki huy var ki onları hiç beğenmiyorum: Biri zenginin şımarıklığı» diğeri de yoksulun alçalışıdır. Zengin olduğunda şımarma, Yoksul düştüğünde de zamana hayret et."

İbn Cerir et-Taberî, hicri 310. senenin şevval ayının bitimine iki gün kala, pazar akşamı, seksenbeş ya da seksenaltı yaşında iken vefat etti. Başında ve sakalında çok miktarda siyah kıllar vardı. Kendi evine defnedildi. Çünkü bazı Hanbelî avamı ve ayak takımı, onun gündüz vakti defnedilmesini engellemişler ve onu Rafizilikle suçlamışlardı. Bazı cahillerse onu dinsizlikle itham etmişlerdi. Haşa, o bütün bu isnad ve ithamlardan uzaktır. Aksine o Allah'ın kitabı ve Ra-sûlullah'ın sünnetini bilmek ve amel etmek hususunda büyük İslâm imamlarından biridir. Ancak ayak takımından bazı Hanbelîler, Zahirî fıkıhcısı Ebu Bekir Muhammed b. Davud'un onu büyük günahlarla suçlayıp Rafizilikle itham etmesi doğrultusunda hareket etmişlerdir. Vefatı esnasında çeşitli beldelerden ve şehirlerden insanlar Bağdat'a gelmişler ve onu kendi evine defnetmişlerdi. İnsanlar, vefatından aylarca sonrasına kadar mezarını ziyarete gelip üzerine cenaze namazını kıldılar.

Gadir-i Hum mıntukasında Rasûlullah (s.a.v.)'ın söylediği sözlerini iki büyük ciltte bir araya getirip derlemişti. Ayrıca

Hadisü't-tayr derlemesi de ona aittir. Abdest alırken ayakları yıkamayıp da sadece meshetmenin caiz olduğuna dair kavli ona nisbet ederler. Ona göre güya ayakları yıkamak vacip değilmiş. Böyle bir kavil ondan meşhur olarak nakledilmiştir. Bazı âlimlerse iki tane İbn Cerir bulunduğunu, bunlardan birinin Şii olup ayak meshine, dair mezkûr kavlin buna ait olduğunu, ama biyografisini anlatmakta olduğumuz İbn Ceririn bu türlü niteliklerden münezzehe olduğunu iddia etmişlerdir. Bu iddiayı ileri süren âlimlere göre tefsirde sözü esas alınan ve biyografisini anlatmakta olduğumuz İbn Cerir et-Taberî, ayakların abdest esnasında yıkanmasının ve yıkanmakla birlikte ovalanmasının vacip olduğunu söylemiştir. Yalnız o, ovalamak kelimesi ile meshi kasdetmiş-tir. İnsanların çoğu onun maksadını anlayamamışlardır. Maksadını anlayanlarsa onun ayakları yıkamakla birlikte meshi yani ovalamayı kasdettiğini bildirmişlerdir. Doğrusunu Allah bilir.

Vefatı nedeniyle İbn Cerir'in üzerine çok ağıt yakan âlimler olmuştur ki, bunlardan biri de İbn Arabî'dir. Bu zat, İbn Cerir için şöyle bir ağıt yakmıştı:

"Büyük bir olay, çok önemli bir hadise ki, çok sabredicilerin sabırlarını kırmıştır.

İlimlerin öldüğü duyuruldu. Muhammed b. Cerir'in ölüm haberi geldi.

Yıldızlar kaydı. Öyle yıldızlar ki, onlar parlaktılar. Şekilleri fani olup gittiler.

Işıkları parlak olup karanlık gecenin örtüsünü aralıyorlardı.

Parlak aydınlıkları ezilip yok oldu.

Sonra ovaları sarp ve geçit vermez yerler haline geldiler.

Ey Ebu Cafer (Taberî), sen övgüye layık bir halde bu dünyadan göçüp gittin.

Ciddiyet ve gayrette hiç gevşemedin, gevşeklik göstermedin.

Çalışıp çabalamanın ücretini bolca alacaksın.

Takva için çabaladın, çaban meşkûr olsun.

Bu çaban sayesinde Cennet-i Adn'da gıpta ve sevinç içinde ebedi kalmayı hak ettin."

İbn Cerir et-Taberî için Ebu Bekir b. Düreyd de uzun bir mersiye yazmış ve bu mersiye Hatib Bağdadî tamamıyla nakletmiştir. Doğrusunu, noksanlıklardan münezzehe olan yüce Allah daha iyi bilir. [\[21\]](#)

Hicretin Üçyüzonbîrinci Senesi

Bu senede Karmaîlerin emiri Ebu Tahir Süleyman b. Ebi Said el-Cenabî, geceleyin 1.700 süvari ile Basra'ya girdi. Kıldı örülme merdivenleri şehrin surlarına atarak surlara tırmandı ve şehire zorla girip kapıları açtı. Karşılaştığı adamların tümünü öldürdü. İnsanların çoğu ondan kaçtılar. Kendilerini suya attılar. Çokları suda boğuldu. Ebu Tahir, Basra'da onyedî gün kaldı. İnsanların bir kısmını öldürdü, Kadınları ve çocukları esir aldı. Beğendiği malları da gasbetti. Sonra kendi memleketi olan Hecer'e döndü. Halife, onun üzerine her asker gönderdiğinde Ebu Tahir kaçıyor ve bulunduğu şehri boş olarak terk ediyordu. İnnâ lillâh ve innâ ileyhi râciun (Doğrusu biz Allah'a aidiz ve O'na dönücüleriz.).

Halife Muktedir, bu senede Hamid b. Abbas ile Ali b. İsa'yı vezirlikten azledip Ebu Hasan b. Furat'ı üçüncü kez vezirliğe iade etti. Hamid ile Ali b. Abbasi da ona teslim etti. Hamid'e gelince; yeni vezirin yani Ebu Hasan b. Furat'ın oğlu Muhsin Muktedir'e giderek 500.000.000 dinarı kendisinden tahsil etmeyi tekeffül edeceğini söyledi ve Hamid'i kendisine teslim etmesini istedi. Halife Muktedir de Hamid'i ona teslim etti. Muhsin, Hamid'e çeşitli işkenceler tatbik etti. Ondan sayılamıyacak derecede çok miktarda para ve mal aldı. konra onu, mallarına el koysunlar diye bazı görevlilerle birlikte Va-sita gönderdi. Yolda gitmekte iken ona zehir içirmelerini emretti. Görevliler de Hamid'in kendilerinden istediği rafadan bir yumurtayı zehirleyerek kendisine yedirdiler. O da bu yüzden bu senenin ramazan ayında öldü.

Ali b. İsa'ya gelince, ondan 300.000 dinar para cezası tahsil edil-öi. Ayrıca kendi katiplerinden bir kısmından da para cezası alındı.

Bunlardan ve Kahramane'den müsadere edilen altınların miktarı tir) den çok olup milyonları geçti. Ayrıca bazı eşyalar, mülkler, binekle altın ve gümüş kaplar da bunlardan zorla alındı.

Vezir İbn Furat, halife Muktedir Billah'a hadim Munis'i yanı dan uzaklaştırıp Şam'a göndermesini tavsiye etti. Hadim Munis " had için gittiği Bizans'tan yeni gelmişti. Oralarda birçok kaleleri v" şehirleri fethetmiş, cidden çok miktarda ganimetler getirmişti Ts^ var ki halife, vezirin bu tavsiyesine uymuştu. Hadim Munis, halife den, ramazan ayı çıkıncaya kadar kedisine Bağdat'ta kalma müsaadesini vermesini istemişti. Hadim Munis, halifeye, vezirin oğlunun insanlara işkence ettiğini, mallarına el koyduğunu bildirmişti. Fakat yine de halife, hadim Munis'e Bağdat'tan çıkıp Şam'a gitmesini emretti.

Bu senede çekirgeler çoğaldı ve birçok ekinleri bozdu.

Bu senenin ramazan ayında halife, miras taksimatında arta kalan kısmın zevi'l-erhama verilmesini emretti.

Bu senenin ramazan ayında Babü'l-Amme'de zındıkların 204 çuval dolusu kitapları yakıldı. Yakılan kitaplar arasında Hallac'ın ve diğerlerinin tasnif ettikleri eserler de vardı. Bu yakma sırasında, kitapların süslenmesinde ve tezhibinde kullanılmış çok miktarda altın zayi oldu.

Bu senede vezir Ebü'l-Hasan b. Furat, Derbil Fadl mıntıkasında bir akıl hastahanesi yaptırdı. Bu hastahaneye her ay kend [\[22\]](#) parasından 200 dinar harcıyordu.

Hicretin Üçyüzonbirinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Hallal Ahmed B. Muhammed B. Havin

Bu zatın künyesi, Ebu Bekir el-Hallal'dır. "el-Kitabü'l-Cami li Ulûm-i İmamAhmed" adlı kitabın yazarıdır. İmam Ahmed b. Han-bel'in mezhebiyle ilgili olarak bunun gibi başka bir kitap tasnif edilmemiştir. Hallal, Hasan b. Arefe'den, Sa'dan b. Nasr'dan ve diğerlerinden hadis dinlemiştir. Bu senenin ikinci gününde, cuma günü namazdan önce vefat etmiştir. [\[23\]](#)

Ebu Muhammed El-Cerirî

Mutasavvıf imamlardan biridir. Asıl adı, Ahmed b. Muhammed b. Hüseyin Ebu Muhammed el-Cerirî'dir. Büyük sofilerdendir Sırr-i es-Sakatî ile arkadaşlık etmiştir. Cüneyd-i Bağdadî de ona saygı gösterir ve ikramda bulunurdu. Cüneyd can çekişirken Cerirî'nin gelip yanında oturmasını istedi. Cerirî, Hallac-ı Mansur'un durumu hakkınca kesin birşey söyleyememiş, ancak onur hakkında iyi ifadeler kullanmıştır. Şu da var ki Cerirî, salihliği, dindarlığı ve güzel edebi ile yad edilen bir kimsedir. [\[24\]](#)

Maânî'l-Kur'ân Adlı Eserin Sahibi Zeccac

Asıl adı İbrahim b. Sirri b. Sehl Ebu İshak ez-Zeccac'dır. Faziletli, dindar ve güzel akide sahibi bir kimseydi. Güzel eserle vermiştir. "Ma'âni'l-Kur'ân" aldı kitap ve birçok faydalı eserler ona aittir. İlk zamanlarında camcılık yapardı. Sonra nahiv ilmine sempati duydu. Müberred'in yanma gitti. Üstadı Müberred'e her gün bir dirhem veriyordu. Sonra Zeccac zenginleşti malı çoğaldı. Müberred'e verdiği günlük bir dirhemi vefat edinceye kadar kesmedi.

Zeccac, Kasım b. Ubeydullah'ı da eğitmiş ve yetiştirmişti. Kasım vezirliğe nasbedilince, insanlar Zeccac'ın yanma geliyorlar ve vezir Kasım'a sunması için ona bazı isteklerini içeren pusulalar veriyorlardı. Bu sebeple onun yanında 40.000 dinardan fazla para birikti. Hicri 311. senenin cemaziyelevvel ayında vefat etti.

Ebu Ali el-Farisî, kendisinden nahiv dersleri aldı. İbn Kasım b. Abdurrahman b. İshak ez-Zeccacî de kendisinden nahiv ders aldığından ötürü Zeccacî adıyla anılmıştı. Bu zat "el-Cümel fi'n-Nahv" adlı kitabın sahibidir. [\[25\]](#)

Mutedid'in Azatlısı Bedr

Asıl adı, Bedr el-Hammamî'dir. Kendisine Büyük Bedir de denilirdi. Son zamanlarında Fars valiliği yaptı. Kendisinden sonra oraya oğlu Muhammed vali olarak atandı. [\[26\]](#)

Hamid B. Abbas

Vezirlik yapmıştı. Muktedir, hicretin 306. senesinde onu vezirliğe nasbetti. Çok malı ve köleleri vardı. Fazla masraf yapardı. Cömertti, eli açıktı, mürüvveti boldu. Fazla savurgan olup yoksullara bol armağanlar verdiğine dair hikayeler nakledilmektedir. Bununla beraber yine de çok büyük bir servet biriktirmişti. Kendisine ait bir bodrumda binlerce altın bulunmuştu. Oraya her gün girdiğinde 1.000 dinar bırakırdı. Bodrum dinarla dolunca üzerini kapattı. Kendisi gözden düşüp malına el konulduğunda, bodrumda para sakladığına dair ihbarlar yapıldı. Görevliler orayı açtıklarında, cidden çok miktarda dinar buldular ve çıkardılar.

Hakkında nakledilen menkıbelerin en önemlisi, onun, Hallac-ı Mansur'un öldürülmesi hususunda ihbarcılık yapanlardan biri olduğudur.

Vezir Hamid b. Abbas, bu senenin ramazan ayında zehirlenerek öldürüldü.

Bu senede "Sahih" adlı kitabın sahibi Ömer b. Muhammed Bah-ter el-Bahterî de vefat etti. [\[27\]](#)

İbn Huzeyme

Asıl adı Muhammed b. İshak b. Huzeyme b. Muğire b. Salih b. Bekr es-Sülemî'dir. Muhsin b. Müzahim'in azadlısıdır. Künyesi Ebu Bekir b. Huzeyme'dir. İmamlar imamı lakabını almıştır.

Çeşitli ilimlerde derya idi. Birçok şehri dolaştı, çeşitli memleketlere seyahatlerde bulunarak hadis toplamaya ve ilim tahsil etmeye gayret sarfetti. Çok kitaplar yazıp tasnif etti, derledi. "Sahih" adlı kitabı, kitapların en kıymetlilerinden ve en faydalılarından. İctihad sahibi müctehitlerden biridir. Şeyh Ebu İshak eş-Şirazî, "Tabakatü's-Şafiiyye" adlı kitapta onur

şöyle dediğini nakletmiştir: "Onaltı yaşına vardığımdan bu yana hiçbir kimseyi taklit etmedim." Tabakatü's-Şafiyye adlı kitabımızda, İbn Huzeyme'nin biyografisini uzun uzadıya anlattık. O, Mısır'da aç kalan iki Muhammed'den biridir ki, Allah, kıldıkları namazın bereketine kendilerine rızık ihsan etmişti. Diğer Muhammed ise, Muhammed b. Nasr el-Mervezî idi. Bunların başından geçen bu hadiseye benzer başka bir hadiseyi de Hasan b. Süfyan'ın biyografisinden bahsederken anlatmıştık.

[28]

Bu senede tıpla ilgili "el-Musannefü'l-Kebir" adlı kitabın sahibi tabib Muhammed b. Zekeriya da vefat etti.

Hicretin Üçyüzonikinci Senesi

Bu senenin muharrem ayında Karmatîlerin reisi melun Ebu Ta-hir el-Hüseyn b. Ebi Said el-Cenabî, Allah'ın Beyt-i Haran'ın tavaf edip geri dönen hacılara saldırdı, yollarını kesti, onlar da savunmak için kendisiyle savaştılar. Mallarını, canlarını ve ırzlarını korumaya çalıştılar. Ama Karmatî Ebu Tahir, onlardan çoğunu Öldürdü. Öldürdüğü adamların sayısını ancak Allah bilir. Kadınlarını ve çocuklarını da esir aldı. Dilediği malların da kendine ayırdı. Gasbettiği malların değeri 1.000.000 dinarı bulmaktaydı. Bir o kadar da ticaret eşya ve emtiası gasbetmişti. Hacıların bineklerini, azıklarını, mallarını, kadınlarını ve çocuklarını, bu uzak çölde ellerinden aldıktan sonra onları susuz, azıksız ve bineksiz olarak kendi hallerine bırakmıştı. Bunla-n Küfe valisi Ebü'l-Heyca Abdullah b. Hamdan müdafaa etmeye çalışmışsa da Karmatî Ebu Tahir, onu bozguna uğratıp esir almıştı. İnnâ lillâh ve innâ ileyhi râcün: (Doğrusu bizler Allah'a aidiz ve ona dönücüleriz.). Karmatî Ebu Tahir'in maiyetinde 800 savaşçı vardı. O zaman kendisi onyediy yaşındaydı. Allah onu kahretsin.

Bu hacıların soygun ve katliam haberleri Bağdat'a ulaştığında; kadınları, aileleri ve yakınları kalkıp feryad-ü figan etmeye, saçlarını başlarını yolmaya, yüzlerini tokatlamaya başladılar. Vezirin ve oğlunun zulmü neticesinde zillete maruz kalan kimselerin kadınları da bunlara katıldılar. O gün Bağdat'ta son derece feci bir gün yaşandı.

Halife bu durumu sorunca, kendisine, feryad-ü figan edenlerin; yolda soyguna uğrayıp öldürülen hacıların kadınları ile İbn Furat tarafından malları müsadere edilen kimselerin kadınları olduğu söylendi. Hacıb Nasr İbnu'l-Kaşverî, halifeye gelip vezirin aleyhinde konuşarak şöyle dedi: "Ey mü'minlerin emiri, sen muzaffer bir komutan olan hadim Munis'i yanından uzaklaştırdığından ötürü cesaretlenen bu Karmatî lider ayaklandı ve buraları ele geçirmeye tamahlandı. Hadim Munis'i buradan uzaklaştırmayı sana tavsiye eden de vezir İbn Furat'tır."

Bunun üzerine halife, İbn Furat'a şöyle haber gönderdi: "İnsanlar, bana samimi davrandığın halde senin aleyhinde konuşuyorlar." Böyle dedi ve gönlünü hoş etmek için yanına gelmesini söyledi. Oğluyla birlikte bineklerine binerek halifenin yanına gittiler ve huzura girdiler. Halife onlara ikramda bulundu, gönüllerini hoş tuttu. Halifenin yanından çıktılarında hacib Nasr onlara çok hakaretlerde bulundu. Diğer büyük komutanlar da aynı şekilde onlara harakette bulundular. Vezir, normal âdeti üzere kendi makamına gidip oturdu. Halkın idaresiyle uğraştı. Gerekli hükümleri verdi, ama o geceyi kendi durumunu düşünerek geçirdi. Sabahleyin de düşünceli halde güne başladı ve şu şiiri okudu:

"Açıkgöz ve basiretli de olsa, Sabahlamış da olsa ne olacağını bilmez.

Hayır önünde mi çıkacak, yoksa arkasında mı olacak? İşte bunu bilemez."

Sonra aynı günde halife tarafından gönderilen iki komutan gelip evinin haremlik kısmına girdiler, onu başı açık, zelil, küçültülmüş ve utanılacak bir halde horlanmış olarak evden çıkararak bir kayığa bindirip Bağdat'ın öbür tarafına götürdüler. İnsanlar bu durumu anlayınca, vezir İbn Furat'ı tuğla parçalarıyla taşladılar. Camiler kapandı. Mabedlerin çoğu tahrip edildi. İnsanlar cuma namazını kılmadılar. Vezir İbn Furat'tan 2.000.000 dinar, oğlundan da 3.000.000 di nar devlete borçlu olduklarına dair yazılı ifade alındı. İkiisi güvenlik kuvvetleri komutanı Nazük'e teslim edildiler. Bu miktardaki paralar kendilerinden alındıktan sonra tutuklandılar. Daha sonra halife ha dim Munis'e haber gönderdi. Hadim Munis Bağdat'a geldiğinde vezir İbn Furat ile oğlu ona teslim edildiler. O da ikisine son derece hakaretlerde bulundu, dövdü. Onu ve asla iyilik yapmamış olan suçlu oğlunu cezalandırdı. Bundan sonra ikisi de öldürüldü.

Daha sonra Abdullah b. Muhammed b. Abdullah b. Muhammed b. Yahya b. Hakan Ebü'l-Kasım, bu senenin rebiyülevvel ayının dokuzunda vezirliğe atandı.

Hadim Munis Bağdat'a girdiğinde, büyük bir alâyişle girmişti Yeni vezir İbn Hakan'a ricada bulunarak, kovulmuş halde San'a'ya sürülen Ali b. İsa'nın geri getirilmesini istedi. Bundan sonra hadim Munis, Mekke'ye döndü. Yeni vezir İbn Hakan ona haber göndererek Şam'ın ve Mısır'ın durumuna bakmasını istedi.

Bu arada halife, hadim Munis'e, Karmatîlerle savaşmak üzere Küfe'ye hareket etmesini emretti. Gitmesi ve gerekli masraflar yapması için de ona 1.000.000 dinar gönderdi. Öte yandan Karmatî, esir aldığı hacıları serbest bıraktı. Bunlar 2.000 erkek ve 500 kadındı. Bunlarla birlikte Küfe valisi Ebü'l-Heyca da esirlikten affedilerek serbest bırakıldı. Halifeye mektup yazarak Basra ve Ahvaz yönetiminin kendisine verilmesini istedi, ancak halife onun bu isteğini kabul etmedi. Hadim Munis büyük bir askeri birlikle Küfe tarafına gitti. Orada durum sakinleşti. Küfe'den kalkıp Vasıt'a gitti. Küfe'de yerine vekil olarak hadim Yakut'u bıraktı. Neticede işler yoluna girdi ve düzen sağlandı.

Bu senede Küfe ile Bağdat arasında bir adam ortaya çıkarak kendisinin Muhammed b. İsmail b. Muhammed b. Muhammed b. Hüseyin b. Ali b. Ebi Talib olduğunu iddia etti. Bedevilerden ve ayak takımından bazı kimseler de onun bu iddiasını

doğruladılar, etrafında toplandılar. Böylece bu senenin şevval ayında durumu kuvvetlendi. Vezir, onun üzerine bir askeri birlik şevketti. Bu askerler onunla yaptıkları savaşta kendisini bozguna uğrattılar, adamlarından bir kısmını öldürdüler. Geride kalanlar ise dağılıp gittiler. Sözü edilen bu iddiacı kişi, İsmailiye mezhebinin reislerinin ilki idi. Bağdat güvenlik kuvvetleri komutanı Nazük, Hallacın arkadaşlarından Haydere, Şa'ranî ve İbn Mansur adındaki üç kişiyi yakaladı. Bunlardan, sahip oldukları görüş ve itikadlarmdan geri dönmelerim talep etti, ancak bunlar vazgeçmeyince, Nazük boyunlarını vurdu ve onları Bağdat'ın doğru yakasında idam etti.

[29]

Bu senede halkın Karmatîlerden çok korkmaları nedeniyle Iraklılardan hiç kimse hacca gitmedi.

Hicretin Üçyüzonîkinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

İbrahim B. Hamiş

Künyesi Ebu İshak'tır. Vaiz ve zahid bir kimseydi. İnsanlara öğüt verirdi. Onun güzel sözlerinden biri şudur: "Sakinmaya karşı Allah'ın kazası güler. Emele karşı ecel güler. Tedbire karşı takdir güler. Uğraşıp yorulmaya karşı da kısmet güler." [30]

Ali B. Muhammed B. Furat

Halife Muktedir onu vezirliğe tayin etti. Sonra azletti, yine tayin etti, yine azletti, yine tayin etti, yine azletti, yine tayin etti. Sonra onu bu senede öldürdü. Oğlunu da öldürdü. Çok büyük bir servete sahipti. 10.000.000 dinarı vardı. Çiftliklerinden her sene 1.000.000 dinar kazanırdı. 5.000 kadar âbid ve âlim kişiye, her ay kendilerine yetecek miktarda nafaka verirdi. Vezirlikten ve hesap ilminden iyi anlardı. Anlatıldığına göre o bir günde 1.000 mektuba gözatmış 1.000 evrak imzalamıştı. Bunu görenler hayrete düşmüşlerdi. Son derece mürüvvet sahibi ve cömert bir kimseydi. Maiyetinde çalışanlara güzel muamelede bulunurdu. Ancak bunun yamsıra bazı kimselere haksızlık eder ve mallarını zorla alırdı. Allah da, zalim olan kasaba halklarını aziz ve muktedir bir kimsenin yakalayışı gibi onu yakaladı.

Eli açık bir kimseydi. Bol ihsanlarda bulunur, muhtaçlara harçlık verirdi. Bir gece muhaddisler, sofiler, edebiyatçılar, onun yanında müzakerede bulunmuşlardı. Bu gruplardan her birine 20.000 dinar vermişti.

Adamın biri onun adına bir mektup yazarak Mısır valisine götürmeye hazırlanmıştı. Mektupta Mısır valisine, hanîl-i mektube iyilik ve ihsanda bulunması emrediliyordu. Ancak bu mektup adamın üzerinde yakalandı. Vezir onun sahte mektup yazdığını bildiği için, meclisinde hazır bulunan kimselere, kendisi adına mektup yazan bu adama nasıl bir muamele yapılması gerektiğini sordu. Bazıları elinin kesilmesini, bazıları baş parmağının kesilmesini, bazıları çok şiddetlice dövülmesini tavsiye ettiler. Vezirin kendisi ise: "Bütün bu tekliflerinizden daha iyi bir yol yok mudur?" dedi. Sonra mektubu alıp üzerine: "Evet, bu yazı bana aittir. Hamil-i mektup da en has arkadaşlarımdandır. Yapabileceğin bütün iyilikleri mutlaka kendisine yap." <jj_ ye yazdı. Mektup Mısır valisine ulaştınca, vali, mektubu getirene büyük ihsanlarda bulundu ve 20.000 dinar kadar para verdi.

Vezir İbn Furat, bir gün katiplerinden birini huzuruna çağırarak şöyle dedi:

"Yazıklar olsun sana. Ben senin hakkında çok kötü düşünüyorum. Her vakit seni yakalamak ve malına el koymak istiyorum, ama rüyada bir parça ekmekle karşıma çıkıp beni bu icraatımdan vazge-çirdiğini görüyorum. Birkaç geceden beri rüyamda seni yakalamak istediğim halde bu ekmeği bana göstererek kendini koruduğunu görüyorum. Askerlere seni öldürmeleri için emir veriyorum, sana her mızrak atışlarında veya bir darbe vurduklarında elindeki ekmek parçasını kalkan olarak onlara karşı kullandığını ve darbelerden etkilenmediğini görüyorum. Bu ekmeğin hikayesini bana anlat hele."

Katip dedi ki: "Ey vezir, küçüklüğümden beri annem her gece yastığının altına bir parça ekmek koyardı, sabah olunca o ekmeği başımın sadakası olarak bir yoksula verirdim. Annem vefat edinceye kadar bu hal böyle devam etti. O vefat ettikten sonra bu defa ben kendim her gece yatarken yastığının altına bir ekmek parçası koyuyor, sabah olunca da o ekmeği alıp bir yoksula sadaka olarak veriyorum." Vezir, onun bu durumunu beğenip takdir etti ve şöyle dedi: "Vallahi, bugünden sonra asla sana kötülüğüm dokunmayacaktır. Artık senin hakkında iyi niyet sahibi oldum, seni sevmeye başladım."

İbn Hallikan, vezir Ali b. Muhammed b. Furat'ın biyografisini uzun uzadıya anlatmış ve bizim onun hakkında anlattığımız şeylerin bir kısmını da nakîetmiştir. [31]

Muhammed B. Muhammed B. Süleyman B. Haris B. Abdirrahman

Künyesi, Ebu Bekir el-Ezdi'dir. Vasıt şehrindeydir. Bağendî lakabıyla tanınırdı. Muhammed b. Abdullah b. Nümeyr'den, İbr Ebi Şey-be'den, Şeyban b. Ferruh'tan, Ali b. el-Medinî'den, Şamlı, Mısırlı, Kû-feli, Basralı ve Bağdatlı birçok kimselerde hadis dinlemiştir. Hadis öğrenmek uğruna uzak memleketlere seyahatlerde bulunmuş ve kendini ilim tahsiline vakfetmiş, bu hususta çok çabalar sarfetmişti. Hatta anlatıldığına göre o, namazda ve uykuda, farkında olmaksızın bazı hadisleri senetleriyle okurmuş. Namazda böyle yaparken yanında bulunanlar "Sübhanallah" diyerek onu uyarırlarmış ve o da namazda olduğunu

anlarmış.

Şöyle dermiş: "Ben hadisten 300.000 meseleye cevap verdim ve başka meseleye de geçmedim."

Muhammed b. Muhammed b. Süleyman, Rasûlullah (s.a.v.)'ı rüyasında görmüş ve ona şöyle demişti:

- Ya Rasûlallah! Hadislerde Mansur mu yoksa A'meş mi daha sebatlı bir ravidir?

- Mansur..."

Muhammed b. Muhammed b. Süleyman, hadislerde tedlis (hadislerin senetlerini birbirine karıştırma ve sabit olmayan asılsız senetleri nakletmek) ile ayıplanıyordu. Öyle ki Darekutnî: "O, çok tedlis yanan biri idi. Duymadığını rivayet ederdi. Hatta baz hadisleri de çalmıştır." demiştir. Doğrusunu Allah bilir. [\[32\]](#)

Hicretin Üçyüzonüçüncü Senesi

İbn Cevzî dedi ki: «Bu senenin muharrem ayının bitimine bir gece kala Bağdat'ın güneyinden kuzeyine doğru güneşin batışından önce bir yıldız kaydı. Kainat aydınlandı. Öyle ki, yıldırım sesini andıran bir gürültü meydana geldi.»

Bu senenin safer ayından halife, Rafizilerden bir cemaatın Berasi Mescidi'nde toplandıklarını, bunların sahabelere sövdüklerini, cumayı kılmadıklarını, Karmatîlerle yazıştıklarını, Küfe ile Bağdat arasında bir yerde ortaya çıkan Muhammed t*. İsmail'e bey'ata davet ettiklerini, onun Mehdi olduğunu söylediklerini, Muktedir'den ve ona tabi olanlardan uzak bulunduklarına dair ifadeler kullandıklarını haber aldı. Bunlar için gerekli tedbirlerin alınmasını emretti ve âlimlere mezkûr mescid hakkındaki fetvalarını sordu. Bunlar da orasınınm Mescid-i Dırar olduğuna dair fetva verdiler. Rafizilerder ele geçirilen-ler, şiddetle dövüldüler. Bunların durumları halka ilan edildi. Mezkûr Berasi Mescidi'nin yıkılması emredildi ve Nazûk tarafından yıkıldı. Vezir Hakanî de emir verdi. Yıkılan o mescidin yeri mezarlık haline getirildi. Orada mevaliden bir cemaat defnedildi.

İnsanlar bu senenin zilkade ayında hacca gitmek üzere yola koyulduklarında Karmatî lider Ebu Tahir Süleyman b. Ebi Said el-Ce-nabî yollarını kesti. Hacı adaylarının çoğu memleketlerine geri döndüler. Anlatıldığına göre bazıları ondan eman dilediler. O da hacca gitmeleri için onlara eman verdi.

Halifenin askerleri, onunla ne kadar savaşılsa da, çok güçlü olduğundan ve inatçı bir yapıya sahip olduğundan ötürü bu savaşların bir yararı olmadı. Bağdatlılar da bundan rahatsız oldular. Bağdat'ın batı yakasında yaşayanlar, bunlardan korktukları için doğu yakasına taşındılar. Karmatî, Küfe şehrine girdi. Orada bir ay ikamet etti. Halkın hoşuna giden mal ve kadınlarını gasbetti.

İbn Cevzî dedi ki: Bu senede Bağdat'ta hurma ürünü çoğaldı. Öyle ki, sekiz ntl (yaklaşık 4 kg.) hurma, bir habbe gümüşe satılı oldu. Hurmanın bir kısmı kurutuldu ve Basra'ya sevkedildi.

Bu senede halife Muktedir, veziri Hakanî'yi, bir sene altı ay iki gün görevde bıraktıktan sonra azletti. Yerine Ebu Kasım Ahmed b Ubeydullah b. Ahmed b, Hatib el-Hasibî'yi atadı. Çünkü bu zat, Hasan b. Furat'm zevcelerinden birinin malını dağıtımı harcamıştı. Bu mal 700.000 dinadı. Hasibî, Ali b. İsa'ya Mısır ve Şam mıntıklarının yönetimini üstlenmesini emretti. O Mekke'de ikamet etmekte idi. Bazan Mısır ve Şam taraflarına gidiyor ve gerekli düzenlemeleri yapıyor, sonra Mekke'ye dönüyordu. İşleri bu yolla idare ediyordu. [\[33\]](#)

Hicretin Üçyüzonüçüncü Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Ali B. Abdülhamid B. Abdullah B. Süleyman

Künyesi Ebü'l-Hasan el-Gadairî'dir. Kavarirî'den ve Abbas el-Anberî'den hadis dinledi. Güvenilir ve sika abidlerdendi. Şöyle demişti: «Bir gün Sırrî es-Sakatî'ye gittim, kapısını vurdum. Kapıya çıktı. Ellerini kapının iki tarafına dayayarak şöyle dedi: "Allahım, beni senin ibadetinden alıkoyan kimseyi meşgul et." Onun bu duası sayesinde berekete nail oldum. Halep'ter Mekke'ye kırk kez yaya olarak gidip haccettim ve yine yaya olarak geri döndüm.» [\[34\]](#)

Hafız Ebü'l-Abbas Es-Serrac

Muhammed b. İshak b. İbrahim b. Mehran b. Abdullah es-Sakatî. Sakif kabilesinin azathsıdır. Künyesi, Ebü'l-Abbas es-Serrac'tır.

Sika hadis imamlarından ve hafızlarındandır. Hicretin 218. senesinde doğdu. Kuteybe'den, İshak b. Raheveyh'den, çok sayıda Horasanlı, Bağdatlı, Kûfeli, Basralı ve Hicazlılardan hadis dinledi. Kendisinden daha önce doğmuş, daha Önce vefat etmiş ve yaşça kendisinden daha büyük oldukları halde Buharî ile Müslim de kendisinden hadis rivayet etmişlerdir.

Cidden faydalı birçok eserleri vardır. Duası müstecap olan kimselerdendi. Rüyasında bir merdivene tırmandığını ve doksandokuz basamak çıktığını görmüştü. Bu rüyasını her kime tabir ettirmişse hepsi de kendisine, doksandokuz sene

yaşayacağım söylemişlerdi. Gerçekten de o kadar yaşamıştı. Kendisi seksenüç yaşındayken oğlu Ebu Amr dünyaya gelmişti. Hakim, oğlu Ebu Amr'ın şöyle dediğini rivayet etmiştir: «Mescide babamın yanına gittiğimde insanlar onun çevresinde oturmaktaydılar, onlara şöyle diyordu: "Ben seksenüç yaşımıdayken bir gecede işte bu oğlumu kazandım."[\[35\]](#)»

Hicretin Üçyüzondördüncü Senesi

Bu senede Bizans imparatoru Domestikos, sınırlarda yaşayan Müslüman halka mektuplar yazarak kendisine haraç ödemelerini istedi. Müslümanlar onun bu isteğini kabul etmeyince bu senenin başında askerleriyle birlikte üzerlerine yürüdü ve ülkede bozgunculuk yaptı. Malatya şehrine girdi. Halkın bir kısmını öldürdü, bir kısmını esir aldı. Orada onaltı gün müddetle ikamet etti. Malatyalılar Bağdat'a gelerek halifeden Domestikos'a karşı yardım istediler.

Bağdat'ın iki mıntıkasında yangın meydana geldi. Bu yüzden iki yangın yerinde de çok sayıda insan öldü. Yangın yerlerinden birinde 1.000 ev ve dükkân yandı. Sonra İmparator Domestikos'un ölüm haberi geldi. Bu mektup minberler üzerinde okundu. Ayrıca Mekke'den de bir mektup geldi. Bu mektupta halkın, Karmatîlerin kendilerine yaklaşmaları nedeniyle son derece huzursuz olduğu anlatılıyordu. Halk bu yüzden Mekke'yi bırakıp Taife ve çevredeki diğer yerleşim alanlarına göçmüştü.

Bu senede Nusaybin'de büyük bir fırtına esti. Bu yüzden çok sayıda ağaç kökünden söküldü ve evler yıkıldı.

İbnü'l-Cevzî dedi ki: Bu senenin şevval ayının sekizinde (kanun-i evvelin 7'sinde) pazar günü Bağdat'ta çok miktarda kâı yağdı. Bu nedenle şiddetli bir soğuk meydana geldi. Öyle ki, hurma ağaçlarının ve diğer çeşitli ağaçların çoğu telef oldu. Yağlar, hatta içecekler dondu. Gülsulan, sirkeler, haliçlerdeki sular ve Dicle ırmağının suyu da dondu. Bazı hadis âlimleri, Dicle nehrinde donan sular üzerinde hadis okumak için oturum düzenlediler. Orada hadis okuyup yazdılar. Sonra yağın yağmurlar nedeniyle soğğun şiddeti kırıldı ve bütün soğuklar, karlar, buzlar yokoldu Allah'a hamdolsun.

Bu senede hacılar Horasan'dan Bağdat'a geldiler. Hadim Munis, Karmatîlerin Mekke'ye hücum ettiklerini gerekçe olarak iler sürüp mazeret beyat etti. Hacca gitmemelerini söyledi. Onlar da geri döndü-te. Bu senede Irak tarafından hacca giden olmadı. Gitme imkanı bu-

Bu senenin zilkade ayında halife, veziri Ebü'l-Abbas el-Hasibî'yi bir yıl iki ay vezirlik yaptıktan sonra azletti. Yakalanıp hapse atılmasını emretti. Çünkü vezir Ebü'l-Abbas görevini ihmal etmiş, vezirlik feriyile ilgilenmemiş, halkın yararına olan işlere bakmamıştı. Zira o, Per gece içki içmekle meşgul oluyor, sabaha mahmur olarak başlıyor, ayı ile kötüyü birbirinden ayırd edemiyordu. Devlet işlerim vekillerine bırakmış, onlar da kendisine ihanet edip kendi çıkarları doğrultu, sunda çalışmışlardı. Halife onu azlettikten sonra vezirliğe atayacağı Ali b. İsa gelinceye kadar vekaleten Ebü'l-Kasım Ubeydullah b. Mu-hanımec el-Kelvezanî'yi vezirliğe atadı. Sonra Dımeşk'ta bulunan Ali b. İsa'nın getirilmesini emretti. O da büyük bir gösterişle Bağdat'a geldi. Genel ve özel bütün faydalı işleri, maslahatları yürütmeye başladı, işleri yoluna koydu. Düzen sağlandı. Ali b. İsa, Hasibî'yi çağırıp onu tehdit etti, kınadı ve Aziz ve Celil olan Allah'a karşı gelip hususi hayatını kötü yaşamasından, halkın idaresini kötüye sevkettiğinden ötürü onu kadıların ve ayandan olan zevatın huzurunda yerdi. Onunla münakaşa etti. Sonra onu zindana gönderdi.

Bu senede Said lakabıyla tanınan Nasr b. Ahmed es-Sam'anî, Rey mıntikasını ele geçirdi. Orada hicretin 316. senesine kadar ikamet etti.

Said, bu senenin yaz mevsiminde Tarsus'tan Bizans'a doğru gazaya gitti. Ganimetler elde edip askerleriyle birlikte salimen geri döndü.

Bu senede Iraklılar Karmatîlerin hücumu korkusundan ötürü hacca gitmediler.

Bu senede meşhur şahsiyetlerden Bağdat halife sarayının yakınındaki Babü'n-Nobî kapısının muhafızı Sa'd en-Nobî, safe ayında vefat etti. Onun yerine kardeşi aynı kapının muhafızlığına tayin edildi ve bunlardan sonra bu kapı onların adıyla anılır oldu.

Bu senede Muhammed b. Muhammed el-Bahilî, Muhammed b. Ömer b. Lübabe el-Karmatî, Hanefî mezhebine göre ferai ilmini iyi bilen Nasr b. Kasım Ebü'l-Leys vefat ettiler. Nasr; Kavarirî'den hadis dinlemiş, ders almıştı. Sika bir ravi olup Ebi

Hanife hazretlerinin mezhebine göre feraizi iyi bilirdi. Allah'a yakın, kadri yüce bir zattı. [\[36\]](#)

Hicretin Üçyüzonbeşinci Senesi

Bu senenin safer ayında yeni vezir Ali b. İsa, Dımeşk'tan Bağdat'a geldi. Halk kendisini yolda karşıladı. Bir kısmı onu karşılamak için Enbar'a kadar gitti. Bir kısmı daha yakınlarda durdu. Halifenin huzuruna girdiğinde halife onunla güzelce konuştu. Sonra vezir kendi makamına döndü. Halife ardından, ona halılar, kumaşlar, çeşitli sergiler ve 20.000 dinar para gönderdi. Ertesi gün de saraya gelmesini emretti. Saraya vardığında halife ona hü'at giydirdi. AH b. İsa, hil'atı giydikten sonra şu şiiri okudu:

"İnsanlar ancak dünya ile ve dünyanın sahibi ile beraber olurlar. Dünya bir kimseden yüz çevirince onlar da o kimseden yüz çevi Dünyanın kardeşini (dünyalığı olanı) tazim edip sayarlar. Ama bir gün dünya o kimseye hoşlanmadığı bir şekilde

saldırırsa omar da o kimseye saldırırlar."

Bu senede Bağdat'a, Bizanslıların Samsat'a girip oradaki bütün malları yağmaladıklarına ve oraya imparatorun otağını kurduklarına büyük camide çan çaldıklarına dair bir mektup geldi. Halife de hadim Munis'e, askerleri hazırlayıp oraya sefere gitmesini emretti ve ona kıymetli hü'atler giydirdi. Bir süre sonra Müslümanların, Samsat'a saldıran Rumlara karşı hücumu geçip onların çoğunu öldürdüklerine dair mektup geldi. Hamd ve minnet Allah'adır.

Hadim Munis, harekete geçmek üzere hazırlandığında, hizmetçilerden biri yanına gelip halifenin -vedalaşmak üzere saraya gitmesi anında- onu yakalatmaya niyetlendiğini bildirdi. Sarayda, kendisinin içine düşmesi için bir çukur kazıldığı ve çukurun, üzerine bir halı serilerek gizlendiği anlatıldı. O da saraya gitmekten vazgeçti. Her taraftan komutanlar yanına geldiler ve halifeye karşı onunla birlik oldular. Halife de ona kendi el yazısı ile bir mektup göndererek duyduğu bu haberin doğru olmadığına dair yemin etti. Bunun üzerine hadim Munis'in gönlü hoş oldu ve köleleriyle birlikte saraya gitti.

Saraya girdiğinde, halife onunla güzelce konuştu, onu şanına yaraşır bir şekilde karşıladı. Kendisine karşı gönlünün hoş olduğuna, kalbinde ona karşı asla kötü bir niyet bulunmadığına, kendisine karşı bildiği eski safiyane düşünceleri muhafaza ettiğine yemin etti. Bundan sonra hadim Munis saygı ve ikram görmüş olarak saraydan çıktı. Halifenin oğlu Abbas, vezir, hacib Nasr hizmetçileriyle birlikte onu uğurlamaya çıktılar. Ümera ve komutanlar, maiyet erleri gibi onun önünde tekbirler getirdiler. Yola çıkış günü, cidden görülmeye değer muazzam bir gündü. Bizanslılarla savaşmak üzere sınır boyuna yöneldi.

Bu senenin cemaziyelevvel ayında, birçok kadınları boğarak öldüren bir adam yakalandı. Bu adam astrolog olduğunu, gaipten haber verdiğini ileri sürüyordu. Bu özelliği nedeniyle kadınlar ona yöneldiler. Bir kadınla yalnız başına tenhada buluşunca, onunla fuhuş yapıyor, sonra da elindeki bir kırıyla onu boğuyordu. Bu işlerde karısı da kendisine yardımcı olmuştur. Boğup öldürdüğü kadınları kendi evinde kazdığı bir çukura defnediyordu. O çukur dolunca, başka bir eve taşınmış, orada da aynı işi yürütmeye devam etmişti. Son olarak ikamet etmekte olduğu evde yakalandığında, bu evde onyediyi kadını boğup defnettiği ortaya çıkarıldı. Daha önce ikamet etmiş olduğu evler de araştırılınca çok sayıda kadını öldürüp oralara defnettiği tesbit edildi. Kendisine bu yüzden 1.000 kırbaça vuruldu, sonra da boğularak öldürüldü.

Bu senede Rey beldelerinde, Deylemliler ortaya çıktılar. Allah onları kahretsin. Bunların bir reisi vardı. İdarelerini ele almıştı. Kendisine Merdavic deniliyordu. Altından bir taht üzerine oturmuş, önünde de gümüşten bir taht vardı ve: "Ben, Davud oğlu Süleyman'ım." diyordu. Reyliyle, Kazvinlilere ve İsfahanlılara cidden çok kötü muamelelerde bulunmuştu. Kadınları ve beşikteki çocukları öldürüyor halkın mallarını gasbediyordu. Son derece zorba olup yüce Allah'ın yasaklarına karşı da cür'etkar biriydi. Türkler onu öldürdüler. Allah Müslümanları onun şerrinden böylece korudu ve Müslümanları rahata kavuşturdu.

Bu senede Yusuf b. Ebi's-Sâc ile Ebu Tahir el-Karmatî arasında Küfe şehri yakınlarında bir savaş cereyan etmişti. Ebu Tahir, Yusuf'tan önce oraya gitmiş ve Yusuf ona: "Emir dinle ve itaat et. Yoksa şevval ayının 9'unda cumartesi günü savaşa hazır ol!" mealinde bir mektup yazdı. Ebu Tahir de: "Haydi gel öyleyse!" diye cevap yazdı. Yusuf onun üzerine doğru yürüdü.

İki ordu karşı karşıya geldiklerinde Yusuf, Karmatî ordusunu küçük gördü. Yusuf b. Ebi's-Sâc'm maiyetinde 20.000 asker bulunuyordu. Karmatî'nin ise 1.000 süvari ve 500 piyade askeri vardı. Yusuf: "Şu köpeklerin değeri ne ki!" diyerek onları küçümsedi ve hemen katibe, -savaş henüz başlamadan önce- fetih müjdesini bir mektupla halifeye bildirmesini emretti. Fakat iki taraf savaşa tutuşunca Karma-tîler büyük bir sebat gösterdiler. Karmatî, bineğinden inip adamlarını savaşa teşvik etti. Yusuf'un maiyetindeki halife ordusunu hezimete uğrattılar ve komutan Yusuf b. Ebi's-Sâc'ı esir aldılar. Halifenin ordusundaki askerlerin çoğunu öldürdüler. Küfe'yi de istila ettiler.

Bu haberler Bağdat'a ulaştı. Halk arasında, Karmatîlerin Bağdat'ı ele geçirmek istediklerine dair haberler yayıldı. Bağdatlılar bundan son derece tedirgin oldular ve bunun gerçek olduğuna inanarak halifenin huzuruna varıp şöyle dediler:

"Ey mü'minlerin emiri! Mal, ancak Allah düşmanlarıyla savaşmak hususunda kullanılmak için biriktirilir ve saklanır. Böyle bir durum sahabelerin zamanından sonra asla meydana gelmemiştir ve bundan daha feci bir halle karşılaşılmamıştır. Şu kafir Karmatî, hacıların yolunu kesmiş, insanların hacca gitmelerine engel olmuştur. Defalarca Müslümanları öldürmüştür. Beytül-mal da para yoktur. Ey mü'minlerin emiri, Allah'tan kork ve hanımefendiyle (annenle) görüş-Belki musibetler için biriktirdiği parası vardır. İşte şimdi o paraları kullanmanın tam zamanıdır."

Bundan sonra halife, annesinin yanına gitti. Annesi önce söze başladı ve halife talepte bulunmadan önce kendisine 500.000 dinar verdi- Beytül-mal da bir o kadar vardı. Halife bunları Kar-matîlerle savaşacak ordunun teçhizinde kullanması için vezire teslim etti. Bundan sonra vezir, komutan Büleyk idaresinde 40.000 kişilik Dîr ordu teçhiz etti. Karmatîler bunu duyunca Bağdat'ın yollarını kestiler. Bağdat'a girmek istediler, ama bu imkanı bulamadılar. Nihayet Büleyk onlarla karşılaştı. Fakat kısa sürede Büleyk ve askerleri hezimete uğradılar. İnnâ lillah ve innâ ileyhi râciûn (Doğrusu bizler Allah'a aidiz ve biz O'na dönüktürüz.)

Bu arada Yusuf b. Ebi's-Sâc da Karmatîlerin yanında zincire vurulmuş olarak çadırdaki tutuluyordu. Savaş alanını seyrediyordu. Karmatî lider Ebu Tahir çadıra döndüğünde Yusuf'a: "Sen kaçmak mı istedin?" dedi ve emir verip Yusuf'un boynunu vurdurdu. Karmatîler, Bağdat tarafından Enbar'a döndüler. Sonra Heyt'e doğru gittiler. Bağdatlılar onlardan kurtuldukları için çokça sadaka verdiler. Halife, halifenin annesi ve vezir, Karmatîleri üzerlerinden savan Allah'a şükrettiler.

Fatimî olduğunu iddia eden Mehdi, Mağrib beldelerinde oğlu Ebül-Kasım'ı bir orduyla harekete geçirdi. Ama askerler hezimete uğradı. Adamlarından çoğu öldürüldü.

Yukarıda adı geçen Mehdi, kendi şehri Mehdiye'yi bu senede kurdu. Bu senede Abdurrahman b. ed-Dahil, Endülüs'ün Tuleytula şehrini kuşatma altına aldı. Bu şehrin halkı Müslümandı ama ahidlerini bozmuşlardı. Abdurrahman, orayı zor kullanarak fethetti ve ahalinin bir kısmını öldürdü. [\[37\]](#)

Hicretin Üçyüzonbeşinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

İbn Cessas El-Cevherî

Asıl adı, Hüseyin b. Abdullah b. Cessas el-Cevherî, Ebu Abdil-lah'tır. Bağdatlıdır. Büyük bir servete sahipti. Bu servetini kaynağı Ahmed b. Tolon ailesinden gelmektedir. Ahmed onu mücevherci yapmıştı. Mısır'da eline geçen kıymetli mücevherleri satar ve pazarlardı, «öylece cidden büyük bir kazanç sağladı.

Ibn Cessas dedi ki: "Bir gün İbn Tolon'un kapısında duruyordum, ^hramane dışarı çıktı. Eline, üzerinde 100 mücevher tanesi buluta*1 bir gerdanlık almıştı. Bu mücevherlerden her biri 2.000 dinar desendeydi, Kahramane bana dedi ki: "Şu gerdanlığı almanı ve hac-ım ufaltmanı istiyorum. Çünkü bu istenilenden daha büyük ve göze hoş görünmüyor." Gerdanlığı elinden alıp evime götürdüm. Üzerinde-ki büyük mücevherleri onda. bir kıymetine indirecek şekilde küçülttüm ve götürüp Kahramane'ye teslim ettim. Böylece ben de büyük bir kazanç sağladım. Aslında o bunları küçülttürürken mücevher kırıntılarını telef etmek istiyordu. Mücevherlerin değeri 200.000 dinar tuta-rındaydı."

Günün birinde halife Muktedir zamanında, İbn Cessas büyük bir para cezasına çarptırıldı. Kendisinden 16.000.000 dinar alındı, ama yine de geride büyük bir serveti kalmıştı. Tüccarlardan biri onun bu durumunu şöyle anlatıyor:

"Yanma gittim. Evin içinde deli gibi dolaştığım gördüm. Kendisine sordum:

- Sana ne olmuş, neyin var?

- Yazıklar olsun sana! Benden şu kadar ve şu kadar para aldılar, canımın çıktığını hissediyorum adeta.

Kendisini azarladım. Teselli etmeye başladım ve ona şöyle dedim:

- Geride kalan evlerin, bahçelerim, çiftliklerin 700.000 dinar tutarındadır. Ayrıca yanında ne kadar mücevher ve eşya var; onu da bana doğru söyle bakalım.

Yapılan tesbit sonunda 300.000 dinar malı olduğunu gördüm. Ayrıca sikkeli altın ve gümüşleri de bundan hariçti. Kendisine dedim ki:

- Bağdat'taki tüccarlardan hiçbiri senin kadar zengin değildir. Ayrıca devlet erkânı nazarında da, halk nazarında da büyük bir itibara sahipsin!

Bu sözlerim karşısında biraz teselli buldu ve rahatladı. Yemek yemeğe başladı. Çünkü üç günden beri hiçbir şey yememişti."

İbn Cessas, Muktedir'in annesi Seyyide'nin aracılığı sayesinde Muktedir'in kendisine verdiği para cezasından kurtuluşunu şöyle anlatır:

"Sarayda yüz çuvala baktım. Mısır'dan getirilmiş hurda, eski püs-kü eşyalar vardı bu çuvalların içinde. Bunlar sarayın ardiyesine bırakılmıştı. Bunların arasında bulunan bir çuvalda Mısır'dan getirilmiş 1.000 dinarım vardı ki, kimse bunun farkında değildi. Bunu Muktedir'in annesinden istemiş, bana hibe etmesini arz etmişim. O da bu hususta oğlu Muktedirle konuştu, Muktedir de bunu bana verdi. Teslim aldığımda içindeki altınlardan bir tanesinin dahi eksiklediğini gördüm."

Bununla birlikte İbn Cessas, sözlerinde ve fiillerinde son derece aptal biriydi. Aptallığını ispatlayan birçok sözleri ve hareketleri nakledilmiştir. Anlatıldığına göre o, kendisine aptal denilsin diye kasıtlı olarak böyle davranırmış. Başka bir rivayette anlatıldığına göre o, olsun diye böyle davranırmış. Doğrusunu, noksanlıklardan münezze olan yüce Allah daha iyi bilir. [\[38\]](#)

Abdullah B. Muhammed El-Kazvinî

Abdullah b. Muhammed el-Kazvinî bu senede vefat eden meşhur şahsiyetlerden biridir. [\[39\]](#)

Ali B. Süleyman B. Mufaddal

Künyesi, Ebü'l-Hasan el-Ahfeş'tir. Müberred'den, Sa'leb'den, Ye-zi-dî'den ve diğerlerinden hadis rivayet etmiştir. Rüyanı Muafa ve diğerleri de kendisinden rivayetlerde bulunmuşlardır. Nakillerinde son derece güvenilir, sika bir ravi idi. Mali durumu zayıftı. Ebu Ali b. Mukle'nin aracılığına başvurdu. Ebu Ali gidip kendisine maaş bağlaması için vezir Ali b. İsa'dar ricada bulundu, ancak vezir onun bu talebini uygun bulmadı. Ali b. Süleyman, son derece mali sıkıntıya düştü. Öyle ki, çiğ lahana yemeye başladı. Bu senenin şaban ayında çokça çiğ lahana yediğinden ötürü ani bir ölümle öldü.

Kendisinden bahsettiğimiz bu zat, Küçük Ahfeş'tir. Ortanca Ah-feş'e gelince o, Sibeveyhî'nin öğrencisi Said b. Mes'ade'dir. Büyük Ah-feş ise, Ebü'l-Hattab Abdülhamid b. Abdülmecid'dir ki, o da Hecerli-dir. Bu zat, Sibeveyhî'nin, Ebu Ubeyd'in ve

diğerlerinin üstadıdır.

Başka bir rivayette anlatıldığına göre "el-Usûl fi'n-Nahv" adlı kitabın sahibi nahivci Ebu Bekr Muhammed b. Sirri es-Sirac b senede vefat etmiştir. İbnü'l-Esir böyle demiştir. Muhammed b. el-Müseyyeb ei-Ergiyânî de bu senede vefat eden meşhur şahsiyetlerdendir. [\[40\]](#)

Hicretin Üçyüzonaltıncı Senesi

Bu senede Karmatüerin lideri Ebu Tahir Süleyman b. Ebi Said el-Cenabî, ülkede fesat çıkardı. Rahbe'yi kuşatıp oraya zorla girdi ve ahalinin bir kısmını öldürdü. Karkisyalılar ondan eman dilediler. Onlara eman verdi. Müfrezelerini çevredeki bedevilere gönderdi ve onlardan bir kısmını öldürdü. Öyle oldu ki, insanlar onun namını duyar duymaz kaçıyorlardı. Bedevilere bir vergi tarhetti. Bu vergiyi her sene Hecer'e göndereceklerdi. Kişi başına iki dinar baş vergisi ödemekle yükümlü kılındılar.

Karmatî lideri, Musul çevresinde de fesat çıkardı. Sancar ve ahalisini fesada boğdu. Bu mıntukaları tahrib etti, insanları öldürdü, ballarını yağmalayıp talan eti. Hadim Munis, onun üzerine yürüdü. * akat ikisi karşı karşıya gelemediler.

Karmatî lider Ebu Tahir, kendi memleketi olan Hecer'e döndü ve orada Dar-ı Hicret adını verdiği bir saray yaptırdı. İnsanları Mağrih ülkesinin Mehdiye şehrinde bulunan Mehdi adına bey'ata çağırdı Durumu güçlendi. Taraftarları çoğaldı. Bunlar İral sevadmdaki köy lere ve kasabalara baskın yapıyor, ahaliyi öldürüyor ve mallarını ya& malıyorlardı. Küfeye girmeye niyetlendi. Orayı ele geçirmek istedi ama bunu başaramadı. Vezir Ali b. İsa, bu Karmatî liderin İslâm ül' kesinde yaptığı işleri görüp ona karşı koyacak gücü kendisinde bulamayınca vezirlikten istifa etti. Çünkü halife ve ordusunun bu adama karşı koyamayacak kadar zayıf olduğunu görüyordu. Bu nedenle vezirlikten istifa etti.

Bu sırada meşhur katip Ali b. Mukle, vezirliğe atanmak için çaba sarfetti. Nasr el-Hacib ile Abdullah el-Beridî'nin tavsiyes üzerine vezirliğe tayin edildi. Sonra halife, hadim Munis komutasında büyük bir orduyu Karmatîlerin üzerine şevketti. Bu ordu Karmatîlerle yaptığı savaşta çok sayıda adam öldürdü. Önde gelenlerinden birçok Kar-matîyi de esir aidi. Hadim Munis onları Bağdat'a getirdi. Bayrakları yere yatırılmış ve üzerlerine de şu ayet yazılmıştı:

"Biz, memlekette güçsüz sayılanlara iyilikte bulunmak istiyorduk." (el-Kasas, 5.)

Halk, Karmatîlerin öldürölüp bir kısmının esir alınmasına çok sevindi. Bağdatlılar bundan çok memnun oldular. Irak diyarında güçlenip etrafa yayılan Karmatîler, artık kırılmış ve bozguna uğramışlardı.

Bundan sonra Karmatîler, başlarına Hiris b. Mesud'u lider yaptılar. Fatımilerin atası olan ve Mağrib ülkesinde ortaya çıkar Meh-di'ye bey'atta bulunmaya insanları davet ettiler. Bunlar, yalancı da-vetçilerdi. Nitekim âlimlerden bir kısmı da böyle demişlerdir. Bununla ilgili detaylı açıklamalar yeri geldiğinde verilecektir.

Bu senede hadim Munis ile halife Muktedir arasında bir soğukluk meydana geldi. Çünkü güvenlik kuvvetleri komutanı Nazûl ile Muktedirin dayısı oğlu Harun b. Arib arasında bir çatışma meydana gelmişti. Harun, Nazûk'ü mağlub etmiş ve halk arasında Harun'un emirü'l-ümera olacağına dair bir haber yayılmıştı. Hadim Munis, bunu duyunca, acele olarak Rakka'dan Bağdat'a döndü. Halife ile görüştü ve neticede anlaştılar. Sonra halife, Harun'u, hilafet sarayına nakletti. Böylece halife ile hadim Munis arasındaki soğukluk daha da arttı. Komutanların bir kısmı, bu yüzden hadim Munis'in tarafına geçtiler. Hadim Munis ile halife arasında elçiler gidip geldi. Bu senenin sonu, bu vaziyette geldi. Bütün bu olup bitenler, yönetimin zayıflığından, düzenin bozukluğundan, fitnenin artmış olup memleketin her tarafına yayılışından ötürü meydana gelmişti.

Bu senede Alevi davetçilerinden Rey valisi Hüseyin b. Kasım, peylen valisi tarafından öldürüldü. Bunların sultanı da mücrin

ve günahkar Merdavic idi. Allah onu kahretsin. [\[41\]](#)

Hicretin Üçyüzonaltıncı Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Benan B. Muhammed

Benan b. Muhammed b. Hamdan b. Said. Künyesi, Ebü'l-Hasanl-dır. Zahid bir kimseydi. Hammal diye bilinirdi. Ço kerametleri vardır. Halk nazarında büyük bir mertebesi vardı. Sultanın verdiği hiçbir şeyi kabul etmezdi.

Bir gün, İbn Tolon'un kötülüklerini sayarak kınadı ve ona iyilikleri emretti. İbn Tolon da bu yüzden gazablanarak, görevlilere onu aslanın Önüne atmalarını emretti. Fakat aslan gelip onu kokluyor ve geri çekiliyordu. Bundan sonra İbn Tolon, aslanın önünden kaldırılmasını görevlilere emretti. Bu yüzden halk ona saygı göstermeye başladı. Bazı kimseler, aslanın önüne atıldığı zamanki halini ona sorduklarında şöyle anlatmıştı: "O sırada hiçbir sıkıntı olmadı. Yalnızca, yırtıcı hayvanların artıklarını, bu artıkların temiz mi yoksa necis mi olduğu hususunda âlimlerin ihtilaflarını düşündüm."

Anlatıldığına göre adamın biri yanma gelerek ona: "Bir adamdan 100 dinar alacağım vardır. Ancak ona bu parayı verdiğime ilişkin vesikayı kaybettim. Korkarım ki adam da bana olan borcunu inkar edecektir. Vesikamı bana geri göndermesi için Allah'a dua etmeni senden diliyorum." dedi. Benan da o adama şu cevabı verdi: "Ben yaşlanmış, kemikleri incelmış bir adamım. Helva seviyorum. Haydi git bana bir ölçek helva satın al ve getir ki senin için dua edeyim." Adam gidip bir ölçek

helva satın aldı. Sonra Benan'a getirdi. Benan, içinde helvanın bulunduğu kağıdı açınca o adamın kaybettiği borç vesikası olduğu görüldü. Adama: "Vesikan bu mu?" diye sorunca adam: "Evet" diye cevap verdi. Benan da ona şöyle dedi: "Haydi, borç vesikanı al. Helvayı da götür. Çocuklarına yedir."

Vefat ettiği vakit bütün Mısırlılar ona olan saygılarından ve ikramlarından ötürü cenazesine katılmışlardı. Bu senede vefat eden meşhur şahsiyetler arasında Muhammed b. Akil el-Belhî, Ebu Bekir b. Ebu Bekir es-Sicistanî (Bunu hem kendisi hem de babası hadis hafızı idiler.), Müslim üzerine müstahrec olarak "Sahih" adlı hadis kitabını yazan Ebu Avane Yakub b. İshak b. İbrahim el-İsferayinî bulunmaktadır. Bu zat, çok hadis rivayet eden hadis hafızlarından ve meşhur imamlardan idi.

Hacib Nasr da bu senede vefat etmişti. Bu zat seçkin emirlerden biri olup akıllı ve dindar bir kimseydi. Karmatîlerle yapılar saast kendi malından 100.000 dinar harcamıştı. Sevabını Allah'tan umarak bizzat kendisi de bu savaşa katılmış ve bu senede yolda iken vefat etmişti. Halife Muktedir'in hacibi idi. [\[42\]](#)

Hicretin Üçyüzyedinci Senesi

Bu senede halife Muktedir hilafetten hal' edildi. Yerine Kahir Muhammed b. Mutedid Billah geçti.

Bu senenin muharrem ayında hadim Munis ile Muktedir Billah arasındaki soğukluk fazlaştı. İş büyüdü. Neticede Muktedir hilafetten hal' edildi. Yerine Kahir Muhammed b. Mutedid geçirildi. Kahir Muhammed'e halifelik bey'atı yapıldı, ona halife olarak selam verildi ve kendisine Kahir Billah lakabı takıldı. Bu hadise bu senenin muharrem ayının ortasında, cumartesi gecesi vukubuldu.

Hilafete geçen Kahir Billah, vezirliğe Ali b. Mukle'yi atadı. Muktedir'in evini yağmalattı ve oradan birçok şey gasbettirdi. Muktedir'in annesine ait olup türbesinde gömülmüş olan 500.000 dinarı da alarak beytü'l-mala götürdüler. Hilafet sarayı kuşatma altına alınıp Muktedir ile annesi, teyzesi, has adamları ve cariyeleri saraydan dışarı çıkarıldılar. Oradaki hacipler ve hizmetçiler kaçıp gittiler.

Nazük, güvenlik kuvvetleri komutanlığına ek olarak hacipliğe de atandı. Muktediri, halifelikten feragat ettiğine dair bir yazı yazmaya zorladı. Bu yazıyı yazdırırken Muktedir'e, ümera ve ayandan bir cemaati şahid tuttu. Yazılan feragat yazısı Kadı Ebu Ömer Muhammed b. Yusuf'a teslim edildi. Kadı, aldığı bu yazıyı oğlu Hüseyin'e verip: "Bu yazıyı muhafaza et ve Allah'ın yaratıklarından hiç kimseye gösterme." dedi.

Muktedir, iki gün sonra halifelığe dönünce kadı bu yazıyı ona iade etti. Muktedir de bu yararlılığından ötürü ona teşekkür etti ve onu kadı'l- kudatlığa tayin etti.

Muharrem ayının 16'sında pazar günü, Kahir Billah halifelik makamına oturdu. Vezir Ebu Ali b. Mukle, gelip önünde oturdu. Ülkenin vilayetlerindeki valilere, Muktedir'in yerine Kahir'in hilafete geçtiğine dair mektuplar yazdı. Ali b. İsa'yı zindandan salıverdi. Kendisine yardım eden ümera topluluğunun iktâ' arazilerini fazlaştırdı. Bunlar arasında Ebü'l-Heyca b. Hamdan da vardı.

Pazartesi günü olunca askerler gelip erzaklarını istediler, kargaşa çıkardılar. Gidip Nazük'ü yakalayıp öldürdüler. Nazük bu esnada sarhoşluktan henüz ayılmamıştı. Öldürüp sonra da ağaca astılar. Vezir İbn Mukle, kaçıp gitti. Hacıpler de "Ya Muktedir! Ya Mansur!" diye ünleyerek kaçıp gittiler. O gün Munis burada değildi. Askerler, jÿûnis'in kapısına gelerek ondan Muktedir'i kendisine teslim etmesini istediler. O da kapıyı kilitledi ve hizmetçileri ile birlikte askerlere İcarşı onu korumaya çalıştılar. Munis, Muktedir'i onlara teslim etmenin artık kaçınılmaz olduğunu görünce; Muktedir'e, evinden çıkmasını söyledi. Muktedir ise bunun kendisine karşı kurulmuş bir tuzak olmasından korktu. Sonra kendini toparlayarak cesaretini toplayıp evden dışarı çıktı. Adamları onu omuzlarına alıp hilafet sarayına götürdüler.

Saraya geldiklerinde Muktedir, kendileri için bir eman yazısı yazdırmak üzere kardeşi Kahiri ve Ebü'l-Heyca b. Hamdan'ı sordu. Kısa bir süre sonra Hadim, yanına geldi. Beraberinde Ebü'l-Heyca'nın kesik başı da vardı. Ebü'l-Heyca'nın baş vücutundan kopartılmıştı. Kardeşi Kahir'i huzuruna çağırttı, onu önünde oturttu. Gözlerini öptü ve: "Kardeşim, senin bir suçun yok. Senin bu işe zorlanarak sürüklendiğini biliyorum." dedi. Kahir: "Ey mu minlerin emiri, Allah rızası için canımı bağışla." deyince Muktedir: "Korkma, Rasûlullah (s.a.v.)'ın hakkı için benden sana asla bir kötülük ulaşmayacaktır." karşılığını verdi.

Bu arada İbn Mukle, vezirliğe dönerek bütün memleketlere mektup yazıp Muktedir'in hilafete döndüğünü, işlerin tekrar eskisi gibi düzeldiğini bildirdi. Nazük ile Ebu l-Heyca'nın kesik başları her tarafta dolaştırılarak, "Bu, efendisine isyan edenin başıdır." denildi. Ebü's-Seraya b. Hamdan da Musul'a kaçtı.

İbnü'n-Nefis, Muktedir'e karşı en amansız düşmanlardan biriydi. Muktedir halifelığe dönünce, İbnü'n-Nefis kılık değiştirerek hemen Bağdat'tan çıkıp gitti ve Musul'a vardı. Oradan da Ermeniyye'ye gitti, sonra Konstantiyye'ye gidip orada ailesiyle birlikte Hristiyanlığa geçti.

Munis'e gelince o, Muktedir'e kalben düşman değildi, ancak zorlandığı için asi ümeraya uymuştu. Bu nedenle Muktedir onun evinde iken bir zulüm görmemişti. Muktedir'e haksızlık yapmamış, aksine gönlünü hoş tutmuştu. Dileseydi, evindeyken askerler onu istediklerinde öldürebilirdi. Bu nedendir ki Muktedir, halifelığe döndüğünde Munis'in evine gitti ve geceyi orada onun

yanında geçirdi. Zira Muktedir kendisine çok güveniyordu. Sonra Ebu Ali b. Mukle'yi vezirlikte bıraktı. Muhammed b. Yusuf kadi'l-kudatlığa tayin etti. Kardeşi Muhammed'i (Kahir'i), annesinin yanında göz hapsinde tuttu. Ona son derece iyi davranıyordu, ikramda kusur etmiyor ve ona cariyeler satın alıyordu. [\[43\]](#)

Karmatîlerin Hacer-Î Esved'i Alarak Kendi Memleketlerine Götürmeleri

Bu senede Irak kafilesi, emirleri Mansur ed-Deylemî maiyetinde hac için yola çıktılar ve salimen Mekke'ye ulaştılar. Her taraftan ve her yoldan gelmiş olan hacı kabileleri Mekke'de bir araya geldiler.

Bu sırada Karmatî lideri Ebu Tahir, terviye gününde (yani zilhicce ayının sekizinde) ansızın çıkıp oraya geldi, hacıların mallarını yağmaladı, kanlarını mubah sayıp akıttı. Mekke'de, çevresinde, mahallelerinde, Mescid-i Haram'dâ ve Ka'be'nin içinde çok sayıda hacı Öldürüldü.

Karmatîlerin mel'un lideri Ebu Tahir, Ka'be'nin kapısında oturdu. İnsanlar, onun çevresinde yere yatırılıp Öldürülüyordu. Kılıçla haram ayda, Mescid-i Haram'dâ terviye gününde insanların vücutlarını kesip biçiyordu ki, terviye günü günlerin er şerefliisidir. Bu esnada Karmatî lideri: "Ben Allah'ım, ben Allah ileyim, yaratan benim, yaratıkları yok eden de benim!" diyordu. İnsanlar kaçıp Ka'be'nin örtüsüne yapışıyorlardı, ama bu da onları ölümden kurtarmıyordu. Aksine onlar bu halde iken de öldürülüyorlardı. Hacılar tavaf ediyorlar, tavaf halinde iken de öldürülüyorlardı. O gün, hadis ehli âlimlerden biri Ka'be'yi tavaf ediyordu. Tavafım tamamladıktan sonra kılıçlara yakalandı. Öldürölüp yere düştüğü esnada da şu şiiri okuyordu:

"Sevenleri, kendi diyarlarında öldürölüp yere yıkılmış vaziyette görürsün.

Tıpkı ashab-ı kehf gibi, onlar mağarada ne kadar kaldıklarım bilmiyorlar."

Karmatî lideri -Allah ona lanet etsin- işini tamamlayıp hacılara yaptığı kötülükleri yaptıktan sonra, ölümlerin Zemzem kuyusuna defnedilmesini emretti. Çokları da düşüp öldükleri yerde Harem'in, Mescid-i Haram'ın her neresinde iseler oraya defnedildiler. Onlar ne güzel ölümlerdi. Onlar ne güzel yatıp uyumuşlardı. O defnedildikleri yer ve mekan ne güzel bir mekandı. Bununla beraber ölümler yıkanmadan defnedildiler. Üzerlerine cenaze namazı da kılınmadı. Çünkü onlar ihramlıydılar. Hakikatte de şehid idiler.

Zemzem kuyusunun üzerindeki kubbe yıkıldı. Karmatî lideri, Ka'be kapısının sökölmesini, Ka'be örtüsünün çıkarılmasını parçalara ayrılarak oradaki askerlere dağıtılmasını emretti. Ayrıca bir adamına Ka'be'nin damına çıkıp altın oluğu da sökmesini emretti. Ama adam tepeüstü yere düşüp öldü ve Cehennem'e gitti. Bunun üzerine mel'un Karmatî lideri, altın oluğu sökmekten vazgeçti. Sonra Hacer-i gsved'in sökölmesini emretti. Bir adam gelip elindeki balyozla Hacer-i Esved'e vurdu ve "Ebabil kuşları nerede ?! Ebrehe askerlerine atılan sert taşlar nerede ?!" dedi. Sonra Hacer-i Esved'i söktü. Memleketlerin giderlerken beraberlerinde götördüler. Bu taş 22 sene müddetle yanlarında kaldı. Sonra geri getirildi. Nitekim bu hususu, hicretin 339- senesi olaylarından bahsederken ileride anlatacağız. Innâ lillâh ve innâ ileyhi râciûn (Doğrusu bizler Allah'a aidiz ve biz O'na dönücüleriz.).

Karmatî lideri, memleketine dönerken Hacer-i Esved'i de beraberinde götürmüştü. Mekke emiri, kendi aile efradı ve askerleriyle birlikte peşine takılmış ve Ka'be'deki yerine koymak üzere Hacer-i Esved'i geri vermesini rica etmiş, bunun için de yanındaki bütün mal ve paraları ona vermişti. Ama Karmatî lideri, onun bu isteğine olumlu cevap vermemişti. Bu nedenle Mekke emiri onunla savaşmış, ancak Karmatî lideri onu ve aile efradından çoğunu, ayrıca Mekkelileri ve askerlerini de öldürmüştü. Sonrada Hacer-i Esved'i ve gasbettiği hacı mallarını yanına alıp memleketine doğru yoluna devam etmişti.

Bu mel'un, Mescid-i Haram'da öyle bir dinsizlik yapmıştı ki, daha önce hiç kimse onun bu yaptığını yapmadığı gibi, daha sonraları da hiç kimse onun bu yaptığını yapmamıştı. Tıpkı şu ayette anlatıldığı gibi: "O gün hiç kimse Allah'ın azab ettiği gibi azab edemez. Hiç kimse O'nun vurduğu bağ gibisini bağlayamaz." (ei-Fecr, 25-26.)

Kafir ve zındık olduklarından ötürü bu çirkin işleri yapmışlardı. Bunlar, bu senede Mağrib'te, İfrikiyye ülkesinde ortaya çıkar Fatimi-ler ile işbirliği içinde olup onlardan yana idiler. Fatimilerin liderine, Mehdi lakabı takılmıştı. Asıl adı, Ebu Muhammed Ubeydullah b. Meymun el-Kaddah'tı. Mehdi, daha önce Süleniye'de Yahudi bir boyacı idi. Müslüman olduğunu iddia etti Sonra Süleniye'den kalkıp İf-rikiyye'ye gitti. Orada kendisinin Fatimi sülalesine mensup bir şerif olduğunu ileri sürdü Berberilerden ve diğer bazı cahillerden çok sayıda cemaatler de onun bu iddiasını tasdik ettiler. Böylece onun bir devleti oldu. Sicilmase şehrine hakim oldu. Sonra yeni bir şehir kurdu ve bu şehire "Mehdiye" adını verdi. Başkent olarak burayı kabul etti Karmatîler, işte onunla haberleşiyorlar ve insanları onun halifeliliğine bey'ata davet ediyorlardı. Başka bir rivayette anlatıldığına göre onlar bunu, siyaset ve hakikati olmayan bir devlet için yapıyorlardı.

İbnü'l-Esir'in anlattığına göre sözünü ettiğimiz Mehdi, Mekke'de yaptığı işlerden ötürü Ebu Tahir'e kınayıcı bir mektup göndermiştir. Zira Karmatîlerin yaptığı bu kötü işlerden ötürü halk onların aleyhlerinde konuşmaya başlamış ve içlerinde gizledikleri çirkin niyetleri ve sırları açığa çıkmıştı. Bu nedenle Mehdi, Ebu Tahir'e; Mekke'den alcuğı Hacer-i Esved ile diğer malları iade etmesini emretti. Ebu Tahir de onun emrini dinleyip itaat edeceğine ve tavsiyelerini yerine ge. tireceğine dair bir mektup yazıp gönderdi.

Hadis âlimlerinden biri, Karmatîlerin eline esir düşmüş ve bir süre yanlarında kalmıştı. Sonra Cenâb-ı Allah onu kurtarıp genişliğe kavuşturmuştu. Bu hadis âlimi, onların akıllarının kılığına ve dinsizliklerine dair acaip şeyler anlatmıştır. Elinde esir

olarak bulunduğu kimse ise kendisine son derece büyük saygı gösteriyor ve hizmette bulunuyordu ama sarhoş olunca da arbede çıkarıyordu. Hadis âlimi diyor ki:

«Bir gece o, sarhoş iken bana: "Muhammed'iniz hakkında ne diyorsun?" diye sordu. Ben: "Bilmiyorum." cevabını verince o: "Muham-med iyi bir siyasetçiydi." diye cevap verdi. Sonra: "Ebu Bekir hakkında ne diyorsun?" diye sordu. Ben de "Bilmiyorum." diye cevap verdiğimde o, "Ebu Bekir, zayıf ve hakir biriydi. Ömer ise kaba ve sertti. Osman'a gelince, o ahmak bir cahil idi. Ali'ye gelince, o budala biriydi. Kalbinde ilim bulunduğuna dair iddiasını hiç kimse doğru bulmamaktadır. O bunu bir kelime, şunu bir kelime olarak bilme imkanına sahip değil miydi?" dedi. Sonra da: "Bütün bunlar budala idiler." dedi. Ertesi sabah olunca bana: "Bu söylediklerimi sakın hiç kimseye bil-dirmeyesin!" dedi.»

İbnü'l-Cevzî, bunu "el-Muntazam" adlı eserinde anlatmıştır.

Ravinin biri der ki: «Ben terviye günü tavaf mahallinde Mescid-i Haram'da bulunuyordum. Adamın biri yanıbaşında duruyordu. Kar-matîler ona saldırıp Öldürdüler. Sonra yüksek sesle bağırarak: "Ey eşek! Şu Beyt'imize giren güvendedir demiyor musunuz? Hani güven nerede?" diye sordu. Ben kendisine: "Cevabımı dinle hele." dedim. O da: "Haydi söyle bakalım." deyince ben: "Bu adamın öldürülmesini Allah murad etti." dedim. Sonra o adama eman verdiler. Atının başını eğip gitti.

Bazıları burada bir sual sordular. O ravi dedi ki: "Cenâb-ı Allah, Hristiyan olan Ashab-ı Fil'e Mekke'de adam öldürmelerin helal kıldı, ama onlar bile bu Karmaîlerin Mekke'de yaptıklarını yapmamışlardı."»

Bilindiğı gibi Karmaîler, Yahudilerden de Hristiyanlardan da Mecusilerden de putperestlerden de daha şerlidirler. Onlar Mekke'de hiç kimsenin yapmadıklarını yaptılar. Ashab-ı Fil'e çabucak ceza verildiğı halde bunlara ne diye çabucak ceza verilmedi?

Buna cevaben denilir ki: Ashab-ı Fil, Beyt'in şerefini ortaya koymak için çabucak cezalandırıldılar. Zira Beyt-i Haram'n bulunduğı belde olan Mekke'de yüce bir peygamber ortaya çıkarılarak Ka'be'nin yüksek şerefi açıklanmak istenildi. Ashab-ı Fil bu mukaddes beldeyi tahkir etmek istediklerinde -ki Cenâb-ı Allah orayı şerefliendirmek ve orada yüce Peygamberi ortaya çıkarmak istemişti- onları acilen helak etti. Çünkü önceki şeriatler oranın faziletini isbatlayan hükümler ortaya koymamışlardı. Ama Ashab-ı Fil, Mekke'ye girip orayı harap edecek olsalardı, kalpler oranın faziletli bir yer olduğunu kabul etmeyecekti.

Fakat şu Karmaîlere gelince; bunlar, şeriatların Mekke'nin saygınlığını kabul etmelerinden ve bu hususta kaideleri yerleştirmelerinden sonra bu çirkin işleri icra etmişlerdi. Mekke'nin ve Ka'be'nin şerefli bir yer olduğu zarurat-ı diniyyeden olarak bilinmektedir. Her mümin de biliyor ki, şu Karmaîler Harem-i Şerifte büyük cürümler işlemişler ve son derece dinsizlik yapmışlardı ve onlar mülhid ve kafirlerin en büyüklerinden di. Nitekim bu husus Allah'ın kitabında ve Rasûlünün sünnetinde de açıklanmaktadır. İşte bu nedenle Karmaîlerin acilen azaplandırılmalarına gerek kalmamış, bilakis yüce Rab onların azabını gözlerin faltaşı gibi açılıp donakalacağı kıyamet gününe ertelemiştir. Noksanlıklardan münezzeh olan yüce Allah, zalim ve kafirlere süre tanır, onları istidrac yollarına koyar, sonra da Aziz ve Muktedir bir zata yaraşırcasına onları yakalar.

Nitekim Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmuştur:

"Doğrusu Cenâb-ı Allah, zalime süre tanır. Sonra onu yakaladı mı artık onu hiç bırakmaz."

Böyle dedikten sonra şu ayet-i kerimleri okudu:

"Sakın Allah'ı, zalimlerin yaptıklarından habersiz sanma. Gözlerin dışarı fırlayacağı bir güne kadar onları ertelemektedir." (İbrahim, 42.)

"İnkâr edenlerin diyar diyar gezip refah içinde dolaşması sakın ey Muhammed seni aldatmasın. Az bir faydalanmadan sonra onların varacakları yer Cehennem'dir. O ne kötü duraktır." (Âi-i imrân, 196-197.)

"Onları az bir süre geçindiririz, sonra da ağır bir azaba sürükleriz." (Lokman, 24.)

"Onlar için dünyada bir müddet geçinme vardır. Sonra dönüşleri bizedir. İnkârlarına karşılık onlara çetin azap tattıracağız." (Yûnus, 70.)

Bu senede Bağdat'ta Ebu Bekir el-Mervezi el-Hanbelî ile avam tabakasından bir grup arasında fitne meydana geldi. Bunlar şîa ayet-i kerimenin tefsiri üzerinde anlaşmazlığa düşmüşlerdi:

"Belki de Rabbin seni övülecek bir makama yükseltir (ya Muhammed)." (el-İsrâ, 79.)

Hanbeliler, burada "övülecek makam" diye Türkçeye çevirdiğimiz Makam-ı Mahmud'un şöyle açıklanabileceğini söylemişlerdi: "Cenâb-ı Allah, hesap yerinde Peygamber (s.a.v.)'i yanında oturtacaktır."

Diğerleri dediler ki: "Makam-ı Mahmud'dan kasıt, büyük şefaata bakamıdır."

İşte iki taraf bu nedenle anlaşmazlığa düştüler ve birbirlerinden siradam öldürdüler. Innâ lillâh ve innâ ileyhi râciûn (Doğrusu bizler Allah'a aidiz ve biz O'na dönücüleriz.).

Sahih-i Buharî'de de anlatıldığı gibi Makam-ı Mahmud'dan kasıt büyük şefaata makamıdır. Yani Peygamber (s.a.v.) Efendimiz, ahirette Cenâb-ı Allah'ın kullar arasında hüküm vermesi esnasında şefaatta bulunacaktır ki, bütün mahlukatın hatta İbrahim peygamberin bile yönelip rağbet edeceği bir makamdır bu. Öncekiler ve sonrakiler de bu makama yönelip birşeyler dileyceklerdir.

Bu senede Musul'da geçimle ilgili olarak halk arasında fitne meydana geldi. Fitne her tarafa yayıldı. Musul'da çok kötülükler ortaya çıktı. Sonra bu fitne ateşi söndü.

Bu senede Horasan'da, Sasaniler ile Said lakabını taşıyan emirleri Nasr b. Ahmed arasında fitne meydana geldi. Bu senenin şaban yanında Musul'da bir Harici ortaya çıkıp isyan etti. Bir başka Harici de Bevaric mıntkasında ortaya çıktı. Bu mıntkaların ahalisi bu Haricilerle savaştılar. Nihayet serleri dindi, taraftarları dağıldı. Bu senede Müflih es-Sâci ile Bizans imparatoru Domestikos karşılaştılar. Yapılan savaşta Müflih onu hezimete uğrattı ve onu Bizans'a kadar kovaladı. Müflih, Bizanslılardan çok sayıda adam öldürdü. Bu senede Bağdat'ta şiddetli bir fırtına esti. Bu fırtına, Hicaz kumlarını andıran kızıl bir kül getiriyordu. Bağdat'taki evler bı külle doldu.

[1] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/231.

[2] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/231.

[3] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/231.

[4] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/231-232.

[5] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/232.

[6] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/232.

[7] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/232.

[8] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/233.

[9] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/233.

[10] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/233.

[11] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/233-234.

[12] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/234.

[13] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/234-235.

[14] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/235.

[15] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/235-241.

[16] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/241-257.

[17] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/248-255.

[18] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/255.

[19] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/256-257.

[20] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/257.

[21] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/257-261.

[22] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/261-262.

[23] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/262.

[24] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/262-263.

[25] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/263.

[26] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/263.

[27] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/263-264.

[28] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/264.

[29] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/264-267.

[30] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/267.

[31] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/267-268.

[32] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/268-269.

[33] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/269-270.

[34] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/270.

[35] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/270-271.

[36] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/271-272.

[37] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/272-275.

[38] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/275-277.

[39] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/277.

[40] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/277.

[41] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/277-279.

[42] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/279-280.

[43] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/280-281.

[44] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/282-286.

[Hicretin Üçyüzonyedinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler](#)

[Ahmed B. Hasan B. Ferec](#)

[Ahmed B. Mehdi B. Remîm](#)

[Bedr B. Heysem](#)

[Abdullah B. Muhammed B. Abdülaziz](#)

[Muhammed B. Ebi'l-Hüseyn](#)

[Tarihi Kelamcı Kabı](#)

[Hicretin Üçyüzonsekizinci Senesi](#)

[Hicretin Üçyüzonsekizinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler](#)

[Ahmed B. İshak](#)

[Yahya B. Muhammed B. Said](#)

[Hasan B. Ali B. Ahmed](#)

[Hicretin Üçyüzondokuzuncu Senesi](#)

[Hicretin Üçyüzondokuzuncu Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler](#)

[Hüseyn B. Abdurrahman El-Antakî](#)

[Ali B. Hüseyn B. Harb B. İsa](#)

[Muhammed B. Fadl B. Abbas](#)

[Muhammed B. Sa'd](#)

[Yahya B. Abdullah](#)

[Hicretin Üçyüzyirminci Senesi](#)

[Muktedir Billah'ın Biyografisi](#)

[Kahirin Halifelîği](#)

[Hicretin Üçyüzyirminci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler](#)

[Ahmed B. Umeyr B. Cevsa](#)

[İbrahim B. Muhammed B. Ali](#)

[Ebu Ali B. Hayzuran](#)

[Abdûlmelik B. Muhammed B. Adiy](#)

[Maliki Kadısı Ebu Ömer Muhammed B. Yusuf](#)

[Hicretin Üçyüzyirmibirinci Senesi](#)

[Büveyh Oğulları Devletinin Ortaya Çıkışı](#)

[Hicretin Üçyüzyirmibirinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler](#)

[Ahmed B. Muhammed B. Selame](#)

[Ahmed B. Muhammed B. Musa](#)

[Muktedir Billah'ın Seyyide Lakabıyla Tanınan Annesi Suğeh](#)

[Abdüsselam B. Muhammed](#)

[Ahmed B. Hasan B. Düreyd B. Atahiye](#)

[Hicretin Üçyüzyirmikinci Senesi](#)

[Kahirin Halî Edilmesi, Gözlerini Mil Çekilip İşkenceye Tabi Tutulması](#)

[Radi Billah Ebü'l-Abbastn Halifelîği](#)

[İfrikkiye Hakimi Mehdi'nin Ölümü](#)

[Hicretin Üçyüzyirmikinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler](#)

[Ahmed B. Abdullah B. Müslim B. Kuteybe](#)

[Muhammed B. Ahmed B. Kasım Ruzbarî](#)

[Muhammed B. İsmail](#)

[Hicretin Üçyüzyirmiüçüncü Senesi](#)

[Hicretin Üçyüzyirmiüçüncü Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler](#)

[Nahivci Nefteveyh](#)

[Abdullah B. Abdüssamed B. Mühtedi Eillah](#)

[Abdûlmelikb. Muhammed B. Adîy](#)

[Ali B. Fadl B. Tahir](#)

[Muhammed B. Ahmed B. Esed](#)

[Hicretin Üçyüzyirmidördüncü Senesi](#)

[Hicretin Üçyüzyirmidördüncü Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler](#)

[Kurra İbn Mücahid](#)

[Şair Cahze El-Bermekî](#)

Hicretin Üçyüzonyedinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Ahmed B. Hasan B. Ferec

Ahmed b. Hasan b. Ferec b. Süfyan Ebu Bekir. Nahivciydi. Nahivde Kûfelilerin ilmini iyi bilirdi. Nahivle ilgili eserleri vardır. ^[1]

Ahmed B. Mehdi B. Remîm

Abid ve zahid bir şahsiyetti. İlim tahsili uğruna 300.000 dirhem harcadı. Kırk sene müddetle yatağa uzanıp yatmadı. Hafız Ebu Nuaym'ın anlattığına göre, Ahmed b. Mehdiye gecenin birinde bir kadın gelip şöyle demiş: "Başıma bir bela geldi Zinaya zorlandım, benimle zina ettiler ve zina neticesinde hamile kaldım. Ama karnımdaki çocuğun senden olduğunu söyledim

ve senin kocanı olduğunu halka anlattım. Senden hamile kaldığımı bildirdim. Şimdi Sen benim ayıbımı ört ki Allah da senin ayıplarını Örtsün. Beni rezil rüsvay etme." Olayın bundan sonrasını Ahmed b. Mehdi'nin kendisinden dinleyelim: «O kadının böyle demesi üzerine sesimi çıkarmadım, sustum, lümselere birşey söylemedim. Bir süre sonra kadın doğurunca mahalleliler ve mahalle mescidinin imamı gelip -oğlum doğduğu için- be-ni tebrik ettiler. Ben de sevindiğimi onlara gösterdim. Müjdeyi getirdikleri için iki dinara tatlı alıp tebrikime gelenlere yedirdim. Ayrıca mahalle imamı ile her ay o kadına -çocuğa sarfetsin diye- iki dinar gönderiyor ve şöyle diyordum: "Benden hatuna selam söyle. Yalnız, ayrılmamıza neden olan bir hadise vukubulduğu için şimdi ayrı yaşıyoruz." Bu durum iki sene böyle devam etti. Sonra çocuk öldü. Mahalleli gelip başsağlığı diledi. Ben de üzülür gibi davrandım. Bir süre sonra çocuğun annesi daha Önce kendisine göndermiş olduğun nafaka paralarını bana getirdi. Bu paraları bir kesede toplamıştı. Bana dedi ki: "Allah senin ayıplarını örtsün ve sana hayır mükafat versin. İşte bana göndermiş olduğun dinarları da getirdim." Ben de kadına şu cevabı verdim: "Ben o paraları çocuğa yardım olsun diye gönderi-yordum. O şimdi öldü ama, sen onun yasını tutuyorsun. Paralar senin olsun. Bunları dilediğin gibi harca." Ben böyle dediğim halde kadın paraları bırakıp gitti.» ^[2]

Bedr B. Heysem

Bedr b. Heysem b. Halef b. Halid b. Raşid b. Dahhak b. Numan b. Muhrik b. Numan b. Münzir. Künyesi, Ebü'l-Kasım e Belhî'dir. Kû-feli bir kadıdır. Bağdat'a gelip yerleşti. Orada Ebu Küreyb'den ve diğerlerinden hadis dinledi. Kırk yaşın aştıktan sonra hadis dinlemeye ve toplamaya başladı. Asil ve sika bir ravidir. 107 yıl yaşadı ve bu senenin şevval ayında Kûfe'de vefat etti. ^[3]

Abdullah B. Muhammed B. Abdülaziz

Abdullah b. Muhammed b. Abdülaziz b. Merzüban b. Sabur b. Şa-hinşah. Künyesi, Ebü'l-Kasım el-Bağavî'dir. İbn binti Meni diye takılır. Hicretin 213. ya da 214. senesinde doğdu. Ebu Ubeyd Kasım b. Sellam'ı gördü, ama ondan hadis dinlemedi. Ahmed b. Hanbel'den, Ali b. el-Medinî'den, Yahya b. Maîn'den, i b. Ca'd'dan, Halef b. Hişam el-Bezzar'dan ve birçok üstadlardan hadis dinledi. Beraberinde İbn Maîn'den dinlemi olup yazdığı hadis-* içeren bir cüz vardı. Hafız Musa b. Harun, bu cüzü ahp Dicle'ye attı ve: "Üçünü bir araya getirmel istiyor." dedi. Abdullah b. Muhammed, seksenyedi üstaddan hadis dinledi. Güvenilir, zaptı sağlam, hafız bir hadisçiydi. Hadis hafızlarındar rivayetlerde bulundu. Çeşitli eserleri vardır. Hafız Musa b. Harun dedi ki: "İbn binti Meniy (yani Abdullah b Muhammed) sika ve doğru sözlü bir ravi idi." Hafız Musa'ya: "İyi ama, burada onun aleyhinde konuşan bazı kimseler var." dediklerinde o şöyle cevap vermişti: "Onu çekemiyorlar. İbn binti Meniy haktan başka hiçbir şey söylemezdi." İbn Ebi Hatim ile diğerleri dediler ki: "Abdullah b. Muhammed'in hadisleri sahih kapsamına girer." Darekutnî dedi ki: "Bağavî (Abdullah b. Muhammed), hadis konusunda az konuşurdu ama konuştuğunda da sözü saca çakılar çivi gibi yerine otururdu." İbn Adiy, ondan "Kamil" adlı eserinde bahsetmiş ve şöyle demiştir: "Onun yadırgamış olduğum bazı sözleri vardır. Münker saydığım bazı hadisler rivayet etmiştir, ama bununla beraber biraz hadis bilgisi ve tasnifatı vardır." İbnu l-Cevzî de bu sözü nedeniyle İbn Adiy'yi eleştirmiş ve Abdullah b. Muhammed'in, bu senenin ramazan bayramı gecesinde 103 yaşım birkaç ay geçmiş ömrünü noktalayıp vefat ettiğini söylemiştir. Bu yaşına rağmen onun hafızası, işitmesi, gözü ve dişleri sağlam, aynı zamanda cariyelerle cinsel ilişkide bulunabilen bir kimse olduğunu ifade etmiştir. Abdullah b. Muhammed, bu senede Bağdat'ta vefat etti. Babu t-Tibn mezarlığına defnedildi. Allah ona rahmet etsin, makamını yüce kılsın. ^[4]

Muhammed B. Ebi'l-Hüseyin

Muhammed b. Ebi'l-Hüseyin b. Muhammed b. Osman. Şehid oldu. Hadis hafızı idi. Künyesi Ebul-Fadl el-Herevî'dir. İbn Et Sa'd diye tanınır. Bağdat'a geldi. Orada Muhammed b. Abdullah el-Ensârî'den hadis dinledi. Hafız İbn Muzaffer de kendisinden hadis rivaye etti. Mu-hamed b. Ebi'l-Hüseyin; sebatkâr, güvenilir, işini sağlam yapan, sika bir hadis hafızı idi. Sahih-i Müslim'deki or kusur hadis üzerine münakaşaları vardır. Karmatîler, bu senede Mekke'de terviye gününde öldürdükleri kimselerle birlikte onu da öldürdüler. Allah onu rahmetiyle yarlığa-sın ve makamını yüce kılsın. ^[5]

Tarihi Kelamcı Kabı

Ebü'l-Kasım Abdullah b. Ahmed b. Mahmud el-Belhi el-Ka'bî. Ke-lamcı idi. Beni Ka'b kabilesine mensuptur. Mutezil âlimlerindendir. Ka'biye taifesi kendisine nisbet edilir.

İbn Hallikan dedi ki: «Ka'bî, büyük kelimclerlendandı. İlmi Kelama dair seçkin eserleri vardır. O, Cenâb-ı Allah'ın fiillerini Allah'ın ihtiyarı ve meşietî olmaksızın meydana geldiğini iddia ederdi.»

Ben derim ki: Ka'bî, birkaç yerde Kur'ân nassına muhalefet etmiştir. Oysa yüce Allah şöyle buyurmuştur:

"Rabbin dilediğini yaratır ve seçer." (el-Kasas, 68.)

"Rabbin dileseydi bunu yapamazlardı." {ei-Enâm, 112.)

"Biz dilesek herkese hidayet verirdik." (es-Secde, 13.)

"Bir şehri yok etmek istediğimiz zaman, şımarık varlıklılarına, yola gelmelerini emrederiz." (el-isrâ, 16.)

Bunlara benzer daha birçok akli ve nakli sarih deliller ve zarure-ten bilinen bazı veriler vardır. [\[6\]](#)

Hicretin Üçyüzonsekizinci Senesi

Bu senede halife Muktedir, veziri Ebu Ali b. Mukle'yi azletti. Ebu Ali, iki sene dört ay üç gün müddetle vezirlik yapmıştı. Azledildikten sonra yerine Süleyman b. Hasan b. Muhammed tayin edildi. Ali b. İsa da onunla beraber nazır oldu.

Bu senenin cemaziyelevvel ayında Ebu Ali b. Mukle'nin evi yandı. Ebu Ali, o evi yaptırmak için 100.000 dinar harcamıştı. Yangın sırasında halk evindeki tahtaları, demirleri, kurşunları ve diğer eşyaları yağmaladılar. Halife de ayrıca ona 200.000 dinar para cezası verdi.

Bu senede halife, Bağdat'ta hilafet sarayında bulunan piyade askerleri kovdu. Çünkü Muktedir düşürüldükten birkaç gün sonra tekrar halifelğe döndüğünde bunlar, onun aleyhinde ileri geri konuşmaya başladılar ve: "Bir kimse bir zalime yardımcı olursa Cenâb-ı Allah o zalimi kendisine musallat kılar, bir kimse eşiği dama çıkarırsa artık indiremez." dediler. Bunun üzerine halife Muktedir, bunların saraydan çıkarılmalarını, hatta Bağdat'tan sürgün edilmelerini emretti. Bağdat'ta ikamet eden piyadeleri cezanlandıracağını bildirdi. Bunların birçok yakınlarının evleri yakıldı. Bazı kadınları ve çocukları da yandılar. Son derece horlanmış ve tahkir edilmiş vaziyette Bağdat'tan çıkıp gittiler, Vasıt'a yerleştiler. Ama orada da asilik yaptılar. Vasıt valisini şehirden kovdular. Hadim Munis üzerlerine giderek onlara şiddetli bir azap tattırdı. Birçoklarını öldürdü. Artık bundan sonra kendilerine gelemeler.

Bu senenin rebiyülevvel ayında halife, Musul valisi Nasıru'd-Dev-le b. Hamdan'ı azletti. Yerine amcaları Said ile Nasr b. Hamdan'ı tayin etti. Onu da Diyar-ı Rebia'ya, Nusaybin'e, Sincar'a, Habur ve Ra'sü'l-Ayn'a tayin etti. Ayrıca Meyyafarikin il Erzen'i de onun hakimiyetine bıraktı. O, her sene halifeye vereceği belirli miktardaki para karşılığında bu görevlere atandı. Bu parayı vereceğini taahhüd etti.

Bu senenin cemaziyelevvel ayında Bevaric mıntkasında Salih b. Mahmud adında bir kişi isyan etti. Beni Malik kabilesinde bir grup etrafında toplandı. Sonra Sincar'a giderek orayı kuşattı. Şehire zorla girdi. Halkın mallarının çoğunu gasbetti. Orada bir hutbe irad etti. Vaaz ve nasihatta bulundu. Söylediği sözler arasında şunlar da vardı* "Ebu Bekir ile Osman'ı veli tanırız. Hüseyin'le alakamız yoktur. Mestler üzerine meshi caiz görmüyoruz." Sonra yoluna devat etti ve İslâm ülkesinde fesat çıkardı. Nasr b. Hamdan, onun üzerine yürüdü. Yapılan savaşta iki oğluyla birlikte onu esir alıp Bağdat'a götürdü. Çok feci hallerle karşılaştı ve ünü her tarafa yayıldı.

Musul mıntkasında da bir başka asi ortaya çıktı. Kendisine 1000 kişi tabi oldu. Nusaybinlileri kuşatma altına aldı. Halk ona karşı çıktı ve onunla savaştı. Ama asi, onlardan 100 kişiyi öldürdü. 1.000 kişiyi de esir aldı. Sonra onları kendine köle yaptı. Ahaliden 400.000 dirhem parayı zorla aldı. Nasıru'd-Devle onun üzerine yürüdü. Kendisiyle savaşarak mağlup etti ve esir aldı. Onu da diğer asi gibi Bağdat'a gönderdi.

Bu senede halife, oğlu Harun'a hil'at giydirdi, vezirler ve askerler de onu uğurladılar. Halife onu Fars, Kirman, Sicistar valiliklerine atadı ve ikramlarda bulundu. Diğer oğlu Ebü'l-Abbas er-Razî'ye de hii'at giydirdi. Mağrib, Mısır ve Şan vilayetlerini de ona verdi. Hadim Munis'i de ona yardımcı olarak tayin etti.

Bu senede Abdüssemi b. Eyyüb b. Abdülaziz el-Haşimî insanlara haccettirdi. Hacılar, gidiş ve dönüşte Karmatî saldırılarından zarar görmesinler diye Gıfaretü Bedraka yolundan gittiler. [\[7\]](#)

Hicretin Üçyüzonsekizinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Ahmed B. İshak

Ahmed b. İshak b. Behlül b. Hasan b. Ebi Sinan Ebu Cafer et-Te-nuhî. Hanefî mezhebine mensub bir kadı idi. Sika ve adi

ravilerden-di. Herkesin beğendiği meşhur bir fıkıhçı idi. Çok hadis dinledi. Ebu Küreyb'den sadece bir hadis rivayet etti Nahiv âlimiydi. İbaresı fasih, şiiri güzel ve ahkâm hususunda da övülen bir kimseydi.

Bir zaman, halife Muktedirin annesi Seyyide bir vakıf tesis et-; bunun vakfiyesini Ahmed b. İshak'ın yanında tescil ettirmişti b. İshak da bu vakfiyenin bir nüshasını kendi yanındaki mah-C'ne kararlarının muhafaza edildiği sepete bırakmıştı. Sonra Seyyi-JL vakfı bozmak istemiş ve Kadı Ahmed b. İshak'tan, elinden alıp yok tmek düşüncesiyle, vakıf senedini kendisine getirmesini istemişti. Kadı Ahmed b. İshak, perdenin arkasına geldiğinde Seyyide'nin makamı anladı ve ona: "Bu mümkün değildir. Çünkü ben Müslümanları hazinedarıyım. Ya beni kadılıktan azleder yerime başka birini ta-vin edersiniz, ya da bu yapmak istediğinizi yapmaktan vazgeçersiniz. Ben hakim iken bunu yapmanızın imkanı yoktur." dedi.

Seyyide de Ahmed b. İshak'ı, oğlu Muktedir'e şikayet etti. Muktedir annesinin isteğini yerine getirmesi için Kadı Ahmed b. İshak'tan ricada bulundu, ama Kadı Ahmed ona durumu anlatınca Muktedir de annesinin yanına dönüp şöyle dedi: "Anacığım bu adam kolay kolay gözden çıkarılacak biri değildir. Azledilmesine ve oyuncak haline getirilmesine de imkan yoktur." Seyyide, Kadı Ahmed'den memnun oldu ve böyle yaptığından ötürü ona teşekkür mesajı gönderdi. Kadı Ahmed de bunun üzerine şöyle dedi: "Bir kimse Allah'ın emrini kulların emrinin üstünde tutarsa, Allah, kulların şerrinden onu korur ve kulların hayırlarını, iyiliklerini ona nasib eder."

Ahmed b. İshak, bu senede seksen yaşını aşmış iken vefat etti. [\[8\]](#)

Yahya B. Muhammed B. Said

Künyesi, Ebu Muhammed'dir. Ebu Cafer el-Mansur'un kölesiydi. Hadis dinlemek ve toplamak için çeşitli yerlere seyahatlerde bulundu. Hadis dinledi. Hafızasına yerleştirdi ve yazdı. Büyük hadis hafızlarından ve rivayet şeyhlerindendir. Büyük âlimlerden bir topluluk, ondan hadis dinleyip yazdılar. Hafızasının, fıkının, kavrayışının derinliğine ve sağlamlığına delalet eden eserleri vardır. Yetmiş yaşında iken bu senede Kûfe'de vefat etti. [\[9\]](#)

Hasan B. Ali B. Ahmed

Hasan b. Ali b. Ahmed b. Beşşar b. Ziyad.

İbn Allaf ed-Darir en-Nahrevanî diye bilinir. Meşhur şairdir. Mu-tedid'in gece sohbetlerine katılanlardan biridir. Bir kedisi vardı. Bu kedi, komşularının güvercinlerini yuvalarından çıkarıp yemişti. Bu Sebeple komşusu kediyi Öldürünce kedisi için meşhur bir mersiye yaz-ÎUıŞtı. Bu mersiyede incelikler, edebi sanatlar vardı. Anlatıldığına göre o, bu kedisini öldüren İbr Mutez'i kasdetmişti, ama halife Muktedir'den korktuğu için mersiyeyi ona nisbet etmeye cesaret gösteren^ misti. Zira kedisini öldüren kişi İbn Mutez'di. Altmışbeş beyitlik mer" siyenin baş kısmı şöyledir:

"Ey kedi, bizden ayrıldın artık geri gelmedin. Sen benim nazarımda evlat gibiydin." [\[10\]](#)

Hicretin Üçyüzondokuzuncu Senesi

Bu senenin muharrem ayında hacılar Bağdat'a döndüler. Hadim Munis de büyük bir askeri birlikle hacca gitmişti Karmatîlerden korktuğu için bu askerleri korumacı olarak beraberinde götürmüştü Müslümanlar buna çok sevindiler. O gün Bağdat'ı süslediler. Hadim Munis için çadırlar ve otağlar kuruldu. Munis yolda iken, Karmatîle-rin az ileride oldukları haberini alınca beraberindekilerle birlikte ana yoldan ayrıldı. Boğazlara, vadilere daldı. Günlerce sapa yollardan gitti. Beraberindeki hacılar o sapa yollardan ve ıssız yerlerden geçmekte iken çok acaip şeyler, görülmemiş bazı varlıklar ve son derece iri kemikler gördüler. Ayrıca taşlaşmış bazı insanlar da gördüler. Bir kadının, içinde ekmek pişmekte olan bir tandır üzerinde durduğunu ve böylece taşa dönüştüğünü, tandırın da taşlaştığını gördüler. Hadim Munis, anlatacağı şeylere halife de inansın ve onu tasdik etsin diye bu gördüğü şeylerden bazılarını alıp halifeye götürdü.

İbnü'l-Cevzî, "eî-Muntazam" adlı eserinde böyle der.

Anlatıldığına göre, hadim Munis ve beraberindeki hacıların gördükleri bu taşlaşmış insanlar Ad kavminden veya Şuayb kavminden yahud Semud kavminden idiler. Doğrusunu Allah bilir.

Bu senede halife Muktedir, veziri Süleyman b. Hasan'ı bir yıl iki ay dokuz gün vezirlik yaptıktan sonra azletti. Yerine Ebu l-Kasım Abdullah b. Muhammed el-Kelvezanî'yi vezir tayin etti. Onu da iki ay üç gün sonra azletti. Yerine Hüseyin b. Kasım'ı tayin etti. Bir süre sonra onu da görevden aldı.

Bu senede halife ile hadim Munis arasında bir dargınlık meydana geldi. Çünkü halife, Muhammed b. Yakut adındaki güvenlik kuvvetleri komutanını muhtesibliğe tayin etmişti. Hadim Munis ona: "Muh-tesibliğe ancak kadılar ve adil kimseler tayin edilebilir. Bu adam bu göreve uygun değildir." dedi. Bu görüşünde halifeye ısrar etti. Nihayet halife de Muhammed b. Yakut'u hem muhtesiblikten, hem de güvenlik kuvvetleri komutanlığından azletti. Durum böylece düzeldi. İkiisi barıştılar. Ama bu senenin zilhicce ayında yine birbirlerine küstüler. Bu küskünlük giderek arttı. Nihayet ileride de anlatılacağı i halife

Muktedirin öldürülmesiyle sonuçlandı. Bu senede Tarsus valisi Sümel, Rumlara büyük bir baskın yaptı. Onlardan çok kimseyi öldürdü. 3.000 kadar Rumu esir aldı. Cidden ok miktarda altın, gümüş ve ipek ganimet elde etti. Bundan bir süre qonra ikinci kez onlara baskın yaptı. Ermeni İbn ed-Deyranî, Rumlara mektup yazarak, onları İslâm -İkesine girmeye teşvik etti. Müslümanlara karşı onlara yardım vaadinde bulundu. Bunun üzerine Rumlar, büyük bir orduyla İslâm ülkesine hücum edip girdiler. Ermeniler de onlara katıldılar. Bunun -zerine zamanın Azerbaycan valisi ve Yusuf b. Ebi's-Sac'ın kölesi Münih, bunların üzerine yürüdü. Kendisine katılan gönüllü birçok skerle birlikte İbn ed-Deyranî'nin memleketine hücum etti. 100.000 kadar Ermeni'yi öldürdü, çok sayıda esir aldı. Bol miktarda malı ganimet edindi. İbn ed-Deyranî, oralardaki bir kaleye sığınarak kendini koruma altına aldı. Bu durumu bir mektupla Rumlara bildirerek imdat istedi. Rumlar, Sumaysat'a varıp orayı kuşatma altına aldılar. Sumaysatlüar & Musul valisi Said b. Hamdan'a haber gönderip yardım istediler. Vali, çabucak onların yardımına geldi, Rumların Su-maysat'ı fethetmek üzere olduklarını gördü. Rumlar onun gelişini duyunca hemen Sumaysat'tan kaçıp Malatya'ya gittiler. Orayı yağmaladılar. Sonra da ziyan içinde kendi ülkelerine döndüler. Beraberlerinde Hristiyanhğa geçmiş Bağdatlı İbnü'n-Nefis de vardı. İbn Hamdan, peşlerine düştü. Bizans sınırlarına girdi. Çok sayıda Rumu öldürdü. Çok esir aldı. Bol miktarda eşya ganimet edindi. İbnü'l-Esir dedi ki: Bu senenin şevval ayında Tikrit şehrinde büyük bir sel baskını görüldü. Bu 400 ev sular altında kaldı. Sayılarını ancak Cenâb-ı Allah'ın bildiği kadar çok insan boğuldu. Birbirlerinden ayırd edilemediklerinden ötürü Müslümanlarla Hristiyanlar bir arada defnedildiler. Bu senede Musul'da ortalığı kırmızı renge bürüyen şiddetli bir rüzgar esti. Sonra ortalık siyaha büründü. Öyle ki gündüzleyir insanlar birbirleini göremez oldular ve kıyametin koptuğunu sandılar. Sonra Cenâb-ı Allah'ın Musul üzerine gönderdiği bir yağmur ile ortalık açıldı. Aydınlık meydana geldi. [\[11\]](#)

Hicretin Üçyüzondokuzuncu Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Hüseyin B. Abdurrahman El-Antakî

Hüseyin b. Abdurrahman Ebu Abdillah el-Antakî. Şam sınır boylarının kadısı idi. İbnü's-Sabunî diye tanınır. Meşhur ve güvenilir bir hadîs rivâisi idi. Bağdat'a geldi. Orada hadis topladı. [\[12\]](#)

Ali B. Hüseyin B. Harb B. İsa

Uzun bir süre Mısır kadılığı yaptı. Güvenilir, âlim bir kimseydi Kadıların seçkinlerinden ve âdiUerindendi. Ebu Sevr'i mezhebin göre fıkıh öğrenmiş idi. "Tabakatü's-Şafiye" adlı eserde kendisinden bahsetmişizdir. Kadılıktan affını istedi. Hicretin 311. senesinde bu istifası kabul edildi ve Bağdat'a döndü. Bu senenin safer ayında vefat edinceye kadar burada ikamete devam etti. Cenaze namazını Ebu Sa-id el-İstahrî kıldırdı. Kendi evine defnedildi.

Darekutnî dedi ki: «Sahih adlı eserinde Ebu Abdurrahman en-Ne-seî, Ali b. Hüseyin'den hadis rivayet etmiştir. Belki de c kendisinden yirmi sene kadar Önce vefat etmişti. Neseî, onun üstünlük ve faziletlerini anlatmıştır. Allah ona rahmet eylesin.» [\[13\]](#)

Muhammed B. Fadl B. Abbas

Muhammed b. Fadl b. Abbas Ebu Abdillah el-Belhî. Zahid bir kimseydi. Anlatıldığına göre o, kırk sene müddetle kendi nefis arzuları uğruna bir tek adım dahi atmamıştır. Aziz ve Celil olan Allah'tan utandığı için, birşeye bakıp da beğenmişlik yapmamıştır. Otuz sene müddetle omuzundaki meleklerle, kendi amel defterine [\[14\]](#) çirkin bir amel yazdırmamış tır.

Muhammed B. Sa'd

Muhammed b. Sa'd b. Ebu Hüseyin el-Verrak. Ebu Osman en-Ni-saburî'nin arkadaşıydı. Fıkıhçıydı. Muamelat üzerinde konuşurdu. Onun güzel sözlerinden biri şudur: "Gözünü Allah'ın haram kıldığı şeylere karşı yuman kimsenin dilinde Cenâb-ı Alah bir hikmet meydana getirir ve o hikmetli sözü dinleyen kimse hidayete kavuşur. Şüpheli şeylere karşı gözünü yuman kimsenin kalbini Cenâb-ı Allah bir nurla aydınlatır ve o nur sayesinde kendisi Allah'ın razı olacağı yollara koyulur." [\[15\]](#)

Yahya b. Abdullah b. Musa Ebu Zekeriya el-Farisi. Mısır'da b. Süleyman'dan hadis dinleyip yazdı. Güvenilir, adil bir hadis ravisi idi. Hakimler nezdinde doğru sözlü biriydi. [\[16\]](#)

Hicretin Üçyüzyirminci Senesi

Bu senede halife Muktedir Billah öldürüldü. Bunun sebebi şuydu:

Hadim Munis, bu senenin muharrem ayında, halifeye kızarak köleleri ve maiyetiyle beraber Bağdat'tan çıkıp Musul yoluna koyuldu. Yolda iken kölesini, halifenin yanında neler olup bittiğini Öğrenmesi için Bağdat'a gönderdi. Kölesiyle birlikte halifeye, "Ey mü'minlerin emiri..." diye hitap ettiği bir mektup gönderdi.

Köle Bağdat'a ulaşınca, vezir Hüseyin b. Kasım -ki o, Munis'in en büyük düşmanlarından idi- mektubu kendisine vermesin köleye emretti. Ama köle, mektubu ona vermedi ve sadece halifeye verebileceğini söyledi. Vezir köleyi huzuruna aldı ve halifeye söylemesi gerekenleri kendisine söylemesini buyurdu. Köle yine: "Efendim Munis bana böyle emretmedi." deyince vezir ona ve efendisi Munis'e sövdü. Dövülmesini ve 300.000 dinar para cezasına çarptırılmasını emretti. Bu husustaki yazılı ifadesini aldı. Hadim Munis'in evinin yağmalanmasını da emretti. Ayrıca hadim Munis'in iktâ arazilerinin, mal ve mülkünün de müsadere edilmesini emretti. Böylece büyük miktarda bir servet meydana geldi.

Bu yüzden vezirin, halife Muktedir nezdinde itibarı arttı. Halife ona Amidü'd-Devle lakabını taktı, adını dirhemlerin ve dinarların üzerine yazdırdı. Böylece vezir cidden büyük imkanlara kavuştu. Bazı görevliler tayin etti, bazı görevlileri ise azletti, bağladı kesti, çeşitli işler yaptı. Ama bu durum çok kısa sürdü. Halifenin kendisinden hoşnutluğu kısa oldu, Harun b. Arib'e ve Muhammed b. Yakut'a haber göndererek, hadim Munis'in yerine onları huzura çağırdı. Hadim Munis, yoluna devam etti. Nihayet Musul'a girdi. Arap emirlerine: "Halife beni, Musul'a ve Diyar-ı Rebia'ya tayin etti." dedi. Etrafında çok sayıda adam toplandı. Onlara bol miktarda para sarfetti. Daha önce de onlara ihsanları çok olmuştu.

Bu durumu haber alan vezir, Musul ve çevresinin yöneticileri olan Hamdan ailesine mektup yazarak onunla savaşmalarını emretti. Onlar da 30.000 süvari ile harekete geçerek Munis'in üzerine yürüdüler. Munis ise 800 köle ve hizmetçisi ile karşılarına çıktı ve onları hezimete uğrattı. Onlardan sadece Davud adında en bahadır bir adamı öldürdü. Hadim Munis, onu küçüklüğünde beslemişti. Sonra Munis

Musul'a girdi. Her taraftan askerler gelip ona itaatlerini arzettüler Çünkü hadim Munis daha önce onlara ihsanda bulunmuştu Bağdatlı, Şamlı, Mısırlı ve bedevi askerler gelip ona itaatlerini arzettüler. Nihayet maiyetinde büyük bir ordu meydana geldi.

Adı geçen vezire gelince, onun hainlik ve acizliği ortaya çıktı. Bu yüzden bu senenin rebiyülahir ayında Muktedir onu azletti. Yerine Fadl b. Cafer b. Muhammed b. Furat'ı tayin etti. Bu, Muktedir'in son veziri idi.

Hadim Munis, Musul'da dokuz ay kaldı. Sonra bu senenin şevval ayında halife Muktedir'den, askerlerin erzakını istemek ve onlara insaflı davranmasını talep etmek için ordusuyla birlikte Bağdat'a yöneldi. İlerledi, önce keşif kuvvetlerini gönderdi. Sonra gelip Bağdat'ın Şemmasiye kapısında konakladı. İbn Yakut ile Harun b. Arib, zorlama neticesinde istemeyerek ona karşı geldiler. Öte yandan halifeden annesinden ödünç para alıp askerlerin erzakını dağıtması için talepte bulunuldu. Fakat halife: "Annemin yanında para kalmadı." dedi ve Vasıt'a kaçmaya niyetlendi. Bağdat'ı Munis'e bırakmayı, durum düzeldikten sonra oraya geri dönmeyi planladı. İbn Yakut, kendisini bu planından vazgeçirdi ve Munis ile askerlerinin karşısına çıkmasını tavsiye etti. Onların halifeyi görmeleri halinde tümünün Munis'i bırakıp yanına geleceklerini söyledi.

Halife de istemeyerek bineğine bindi. Munis'i karşılamaya geldi. Önünde fıkıhçılar ve ellerinde açılmış Kur'ân sayfeleri vardı. Halife, Peygamber Efendimiz (s.a.v.)'in hırkasını giymişti. Etrafında insanlar vardı. Savaş alanından uzakta yüksek bir tepede üzerinde durdu ve halka şu duyuru yapıldı: "Kim Munis'in askerlerinden birinin başını getirirse ona beş dinar verilecektir. Kim bir esir getirecek olursa ona on dinar verilecektir."

Sonra halifenin komutanları savaş alanına gelmesini istediler; ama o bir türlü savaş alanına gelmeye yanaşmadı. Yapılan ısrarlar neticesinde -her ne kadar şiddetle reddettiyse de- savaş alanına geldi. Gelir gelmez askerler hezimete uğrayıp geri döndüler, ona bakmadılar. Onu ilk karşılayan kişi, hadim Munis'in komutanlarından Ali b. Büleyk oldu. Kendisini görür görmez bineğinden indi. Huzurunda yeri öptü ve: "Allah seni bu günde buraya gelmeye teşvik edenleri lanetlesin." dedi. Sonra halifeyi Mağribli Berberilerden bir grubun korumasına verdi.

Ali b. Büleyk, halifeyi onlara bırakıp gittikten sonra Berberiler silahlarını çektiler. Halife : "Yazıklar olsun size, ben halifeyim, beni tanımıyor musunuz?" dedi. Berberiler: "Ey alçak, seni tanıyoruz, sen ancak iblisin halifesisin. Bizlerden birinin kesik başını getiren askere beş dinar vereceğine ilişkin duyuru yaptırmadın mı?" dediler. Onlardan biri kılıcıyla halifenin omuzuna vurdu. Halife bu darbe ile yere düştü. Bir başkası da onu boğazladı. Cesedini ise oracakta bıraktılar. Üzerindeki herşeyi, hatta donunu bile yağmaladılar. Yerde yatmış, avret yeri açık vaziyette kalmıştı. Nihayet adamın biri gelip avretini ota örttükten sonra oraya defnetti. İzini kaybetti.

Mağribliler, Muktedir'in kesik başını bir direğin ucuna takıp yukarı kaldırdılar. Ona lanet okudular. Onu hadim Munis'e götürdüklerinde -hadim Munis o vakada hazır bulunmamıştı- kesik başa baktı ve kendi yüzünü, başını tokatlayıp: "Yazıklar

olsun size, vallahi böyle yapmanızı emretmemiştim. Allah sizi lanetlesin, vallahi tümümüz öldürüleceğiz!" dedi. Sonra bineğine binip gitti. Burası yağmalanmasın diye, hilafet sarayının yanında durdu. Abdülvahid b. Muktedir, Harun b. Arib, Raik'in oğulları hep Medain'e kaçtılar. Munis'in bu hareketi, etraftaki hükümdarların İslâm halifesine saldırı hususunda tamahlanmalarına, hilafet otoritesinin zayıflamasına yol açtı. Fakat şu da var ki, Muktedir, aşırı para harcıyor, israfta bulunuyor, kadınlara itaat edip vezirleri azlediyordu. Onun bu davranışları hilafet otoritesinin zayıflamasına sebep olmuştu. Hatta denilir ki o, 80.000.000 dinara yakın parayı fasit amaçlar için sarfetmiştir. [\[17\]](#)

Muktedir Billah'ın Biyografisi

Soy kütüğü şöyledir: Cafer b. Ahmed el-Mutedid Billah Ahmed b. Ebi Ahmed el-Muvaffak b. Cafer el-Mütevekkil Alallah b. Muhammed el-Mutasım b. Harun er-Reşid. Künyesi, Ebu Fadl idi. Abbasi halifele-rindendi. Hicretin 282. senesinin ramaza ayının bitimine sekiz gece kala, cuma gecesinde doğdu. Annesi Şuğeb adında bir cariyeye idi. Oğlunun halifeliği zamanında Seyyide lakabıyla lakaplandı.

Muktedir Billah, kardeşi Müktefi'den sonra hicretin 295. senesinin zilkade ayının 14'ünde, pazar günü halifelik bey'atı aldı. C zaman kendisi onüç yaşından bir ay ve birkaç gün almıştı. Bu nedenle askerler hicri 296. senenin rebiyülevvel ayında küçüklüğünü ve bulûğa er-ttieyişini ileri sürerek onu hal' etmek ve yerine Abdullah b. el-Mutez'i halifelige geçirmek istediler, ama bunu başaramadılar. Bu iş -önceki kısımlarda da anlattığımız gibi- ikinci günde bozuldu. Sonra onu hicri 317. senenin muharrem ayında hal' ettiler. Yerine kardeşi Muhammed el-Kahir'i halife yaptılar. Ama o da ancak iki gün halifelikte kalabildi. Sonra Muktedir Billah yine halifelige döndü.

Muktedir Billah; orta boylu, güzel yüzlü, güzel gözlü, omuzlarının arası geniş, güzel saçlı, yuvarlak yüzlü, pembe tenli, güzel huylu, saçı ^e Şakakları ağarmış, eli açık, cömert bir adamdı. İyi bir aklı, geniş "ir zekası, sağlam bir zihni vardı. Nafakaları bol verirdi. Hilafet ve riyaset işlerindeki rüsumatı fazlalaştırdı. Birşey ne kadar fazlalaşlr sa fazlalaşsın, sonunda mutlaka eksilir.

Muktedir Billah'ın sarayında 11.000 hadım hizmetçi vardı. Ayr, ca Saklebilerden, Farslardan, Rumlardan ve Sudanlılardan da birçok hizmetçiler vardı. Sarayında, ağaç evi denen bir bölüm vardı ki, ora da cidden çok eşya ve emtia vardı. Hicretin 305. senesi olaylarından bahsederken Bizans hükümdarının Bağdat'a gelişindeki hadiseleri anlatırken bu bölümden de bahsetmiştik. Halife Muktedir Billah, bir gün bir gemiye bindi. Sık sık yemek yedi. Yemeğin çabucak getirilmesini istedi. Fakat yemek gecikince kaptana: "Baksana! Senin yanında yiyecek birşey var mıdır?" diye sordu. Kaptan: "Evet." diye cevap verdi, sonra biraz oğlak eti ile güzel pişirilmiş yufka ekmeği ve başka yiyecekler getirdi. Halife bu yemeği beğendi. Sonra kaptanı çağırdı ve: "Yanında helva var mı? Çünkü ben yemekten sonra helva yemeden doyduğumu hissedemiyorum." dedi. Kaptan: "Ey mü'minlerin emiri, bizim helvamız hurma ve yağ usare-sidir." diye cevap verdi. Muktedir: "Ben bunu yiyemem." dedi. Sonra kendisine istemiş olduğu yemek getirildi, bunları da yedi. Helva getirildi, helvayı da yedi. Artanı tayfalara verdi. Ardından, şayet günün birinde gemiye binecek olursa o yemekten yesin, binmese de tayfalar yesin diye her gün 200 dirhem sarfedilerek yemek yapılmasını emretti. Bundan sonra kaptan, her gün 200 dirhem masraf ederek yemek yaptırıyordu. Bu hal birkaç sene böyle devam etti. Ama Muktedir, o günden sonra gemiye bir daha binmedi.

Muktedir'in has adamlarından biri, oğlunu sünnet ettirmeye karar verdi. Çok muazzam hazırlıklar yaptı. Güzel şeyler hazırladı. Sonra halifenin annesinden, düğünde davetlilere göstermek üzere, gümüşten yapılmış bir köy maketini istedi. Muktedir'in annesi de oğlunun yanında lütufta bulunarak bu gümüş köy maketini o adama tümüyle hediye etti. Bu maketteki bütün evler, yollar, sığırlar, develer, binekler, kuşlar, atlar, ekinler, meyveler, ağaçlar, nehirler; bir köyde bulunması gereken her türlü şeyler, hep nakışlı gümüşten yapılmıştı. Halife, sofrasının o adamın evine taşınmasını ve taze balıktan başka bir yemeğin yapılmamasını emretti. Düğün sahibi de 300 dinara taze balık satın aldı ve Muktedirin sofrasına 1.500 dinar para harcadı. Bu masrafların tümünü Muktedir'in kendisi karşıladı.

Halife Muktedir, Mekke ve Medine halkına, memurlara, işçilere bolca sadaka verip ihsanda bulunur, çokça nafile namaz kılıp oruç tutar ve ibadette bulunurdu. Ama o, yine de kendi arzu ve şehvetlerim herşeye tercih ediyor, cinsel arzularının emri dışına çıkmıyordu.

Birçok görevliler tayin ediyor, birçoğunu da azlediyordu. Renkten renge bürünüyordu. Nihayet hadım Munis'in kölesi tarafından Öldülünceye kadar bu tutumu devam etti. Hicri 320. senenin şevval ayının bitimine iki gece kala, Bağdat'ır Şemmasiye kapısı yanında öldü-rüldü. Bu sırada otuzsekiz yaşındaydı. Yirmidört sene onbir ay ve on-dört gün müddetle

halifelik yaptı. Kendisinden önceki halifelere nis-betle, en fazla hilafet makamında kalan oydu. [\[18\]](#)

Kahirin Halifeliği

Muktedir Billah öldürülünce, hadım Munis, Muktedir'in annesinin gönlü hoş olsun diye, Muktedir oğlu Ebü'l-Abbas'ı halifeliğe geçirmeye niyetlendi. Ancak hazırda bulunan ümera topluluğu onu bu niyetinden vazgeçirdiler. Ebu Yakub İshak b. İsmail en-

Nobahtî dedi ki: "Bu kadar yorulduktan ve çaba sarfettikten sonra, annesi ve dayıları olan, her hususta onlara itaat edip onlara danışacak olan bir çocuk halifeye mi bey'at edeceğiz?" Böyle dedikten sonra Muktedir'in kardeşi Muhammed b. el-Mutedid'i getirdiler. Kadılar, emirler ve vezirler onun halifeliliğine bey'at ettiler. Ona Kahir Billah lakabını taktılar. Bu hadise, bu senenin şevval ayının bitimine iki gece kala, perşembe günü seher vaktinde vuku buldu.

Kahir Billah, Ebu Ali b. Mukle'yi vezirliğe tayin etti. Sonra Ebu Cafer Muhammed b. Kasım b. Abdullah'ı, ondan sonra Ebu İbrahim b. Abbas'ı, ondan sonra da Hasibî'yi vezirliğe tayin etti. Muktedir'in adamlarının mallarını müsadere etmeye, çocuklarını aratmaya başladı.

Muktedir'in annesi Seyyide'yi, istiska hastalığına yakalanmış ve oğlunun öldürölüp avret yeri açık bir halde yatmakta olduğu haberini aldığından ötürü sancıları daha da fazlalaşmış olduğu halde makamına çağirttı. Seyyide, günlerce hiçbir şey yememişti. Ancak kadınlar ona öğüt verince azıcık tuz ekmek yemişti. Bütün bunlara rağmen yine de Kahir Billah, Seyyide'yi makamına çağirttı, ne kadar malı olduğuna dair ikrarını aldı. Kadın da hanımlara mahsus zinet eşyalarını, takılarını ve giysilerini söyledi. Fakat paralardan ve mücevherlerden bahsetmedi. Bu hususta ikrarda bulunmayıp: "Eğer para ve mücevherlerim olsaydı oğluma bile teslim etmezdim." dedi. Kahir Billah, dövölmesini emretti; dövölldü. Ayaklarından asıldı ve şiddetli işkenceler yapıldı. Nihayet o, emlakini sattığına dair ifade verdi ve bu ifadesine başkaları da şahit oldular. Askerler alacaklı bulundukları maaşlarına karşılık emlakine el koydular. Kahir Billah vakıflarını satmasını istedi, ama Seyyide buna yanaşmadı. Kesinlikle satmayacağını söyledi. Sonra Kahir Billah, aralarında Ebü'l-Abbas, Harun, Ab-t>as, Ali, Fadl ve İbrahim'in de bulunduğu Muktedir'in çocuklarından bîr gurubu makamına çağirttı. Mallarının müsadere edilip hapse atılmalarını emretti ve onları hacibi Ali b. Büleyk'e teslim etti.

Vezir Ali b. Mukle, güçlendi. Görevlere adam atadı. Bazı görevlileri azletti, bir müddet görevden uzaklaştırtıp yine geri verdi. Beridi" leri de valilikten azletti. [\[19\]](#)

Hicretin Üçyüzüyminci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Ahmed B. Umeyr B. Cevsa

Künyesi Ebu İ-Hasan'dır. Şamlıdır. Hadis hanzlarından. Zeki hadis ravilerindendir. [\[20\]](#)

İbrahim B. Muhammed B. Ali

İbrahim b. Muhammed b. Ali b. Betha b. Ali b. Mukle. Künyesi Ebu İshak et-Temimî'dir. Bağdat muhtesibliği yapmıştır. Abbas ed-Durî'den, Ali b. Harb'den ve diğerlerinden hadis rivayet etmiştir. Faziletli ve sika bir ravidir.

Bir gün Kadı Ebu Ömer Muhammed b. Yusuf'un evinin önünden geçerken davacılarla davalıların onun kapısında bekleşmekte olduklarını, güneşin de üzerlerinde epeyce yükselmiş olduğunu gördü ve hacibini kadıya göndererek ona şöyle demesini emretti: "Ya bu adamların yanma gelip davalarını halledersen, ya da -eğer mazeretin varsa- çıkıp başka bir vakitte muhakeme için senin yanma gelsinler diye kendilerine mazeretini anlatırsın." [\[21\]](#)

Ebu Ali B. Hayzuran

Şafiî fıkıhçısı idi. Şafiî mezhebinin imamlarından biridir. Asıl adı, Hüseyin b. Salih b. Hayran'dır. Takvalı ve büyük bir fıkıhçıdır. Kadılık makamı kendisine teklif edildi ama kabul etmedi. Bunun üzerine vezir Ali b. İsa, onun kapısını onaltı gün müddetle mühürledi. Öyle ki, ailesi içecek suyu ancak komşu evlerden temin edebildi. Çünkü dışarı çıkamıyorlardı. Buna rağmen yine de kadılık makamını kabul etmedi. Vezir de şöyle dedi: "Biz böyle yapmakla insanların şunu anlamasını istedik ki; memleketimizde, kendisine doğuda ve batıda dünya kadılığı tekif edildiği halde bu makamı kabul etmeyen kimseler vardır." [\[22\]](#)

Ebu Ali, bu senenin zilhicce ayında vefat etti. Biyografisini "Ta-bakatü's-Şafiye" adlı eserde yeterince anlatmıştık. [\[22\]](#)

Abdölmelik B. Muhammed B. Adiy

Esterabadh fıkıhçıdır. İslâm ümmetinin imamlarından ve hadis hafızlarından. Bu zatın da biyografisini "Tabakatü's-Şafiye" adlı eserde anlatmışızdır. [\[23\]](#)

Maliki Kadısı Ebu Ömer Muhammed B. Yusuf

Ebu Ömer Muhammed b. Yusuf b. İsmail b. Hammad b. Zeyd. Ebu Ömer onun künyesidir. Bağdat'ta ve oraya bağlı mıntıkalarda kadılık yaptı. İslâm ümmetinin, marifet, fesahat, belagat, akıl ve riyaset hususunda önde gelen imamlarmdandı. Öyle ki, onun akli örnek gösterilirdi. Birçok üstadlardan hadis rivayet etti. Darekutnî ve diğer hadis hafızları da ondan hadis rivayet ettiler. İnsanlar fıkıh ve hadis hussunda ondan birçok ilim elde ettiler.

Hicretin 317. senesinde kadî'l-kudatlığa tayin edildi. Çok sayıda eserleri vardır. Hacimli bir hadis müsnedi derlemiştir. Hadis okumak üzere meclise oturduğunda babası yaşındaki Ebu l-Kasım el-Bağavî sağ tarafına, İbn Said sol tarafına, Ebu Bekir en Nisaburî önüne ve diğer hadis hafızları da kürsüsünün çevresinde oturlardı. Anlatıldığına göre, onun verdiği hükümlerden hatalı bulunan ve eleştiriye tabi tutulan hüküm görülmemiştir.

Ben derim ki: Onun en doğru hükmü, hicretin 309. senesinde Hüseyin b. Mansur el-Hallac'ı Öldürmesi olmuştur. Nitekim bı husus Önceki sayfalarda anlatılmıştır.

Kadı Ebu Ömer, güzel huylu, iyi geçimli bir kimse idi. Bir gün arkadaşları yanında toplanmışlardı. Kendisine satm alması için elli dinar fiyatında bir kumaş getirildi. Yanında oturanların bu kumaşı çok beğenmeleri üzerine, takke yapan bir adamı yanına çağırıp ona bu kumaşı, meclisinde oturmakta olan adamlardan herbirine bir takke çıkacak şekilde kesmesini emretti.

Onun gerçekten güzel menkıbeleri vardır. Allah rahmet eylesin. Bu senenin ramazan ayında yetmişsekiz yaşında vefat etti. Vefatından sonra adamın biri onu rüyasında görmüş ve: "Rabbin sana nasıl muamele etti?" diye sormuş, o da kendisine şu

cevabı vermişti: "Rab-kim, salih kişi İbrahim el-Harbî'nin duası bereketi ile beni bağışladı." [24]

Hicretin Üçyüzyirmibirinci Senesi

Bu senenin safer ayında halife Kahir, yol kesen bir adamı yakala-txP huzuruna getirtmiş ve huzurunda ona 1.000 kırbaç attırmış, son-ra da boynunu vurdurmuştu, adamlarının da ellerini ve ayaklarını kestirmişti. Bu senede halife Kahir, içki içilmesini, şarkıcıların şarkı okumalarını yasaklamış, şarkı okuyan cariyelerin ucuz fiyata satılmalarını ve bunların kalitesiz şarkıcılar olduklarının söylenmesini emretmişti.

İbnü'l-Esir dedi ki: "O böyle yaptı, çünkü şarkı dinlemeyi çok seviyordu. Böyle yaparak şarkıcıları ucuza almak istemişti Böyle bir ahlaktan Allah'a sınırsınız."

Bu senede halk arasındaki bir şayiaya göre hacib Ali b. Büleyk'in minberler üzerinde Muaviye'ye lanet okunmasını isteyeceği söyleniyordu. Hacib bunu duyunca Hanbelilerin reisi Berbeharî Ebu Mu-hammed adındaki vaize, bu isteğini yerine getirmes için haber saldı. Ancak Berbeharî kaçıp gizlendi. Hacib Ali de onun adamlarının yakalanıp Basra'ya sürgün edilmelerini emretti.

Bu senede halife, veziri Ali b. Mukle'yi tazim ederek kendisine "Muhterem" ve "Mükerrerem" lakablarıyla hitab etti. Sonra vezir ile hadim Munis, Ali b. Büleyk ve bir grup ümera, halife Muktedir'i hal' edip yerine Ebu Ahmed el-Müktefi'yi geçirmel hususunda danışarak müşavere yaptılar ve Ebu Ahmed'e kendi aralarında gizlice bey'at ettiler. Kahir Billah'ın ve maiyetinin erzakını kıstılar ve onu çabucak yakalamak istediler. Halife Kahir de Tarif el-İşkerî aracılığıyla bu durumdan haberdar oldu ve bunları yakalamak için büyük bir çaba içine girdi. Muzaffer komutan hadim Munis, onun pençesine düştü. Onu görmeden hapse atılmasını, evlerine ve emlakine el konulmasını emretti. Hadim Munis'te, biraz acelecilik, cür'et, fevriyet, cehalet ve ahmaklık vardı. Halife Kahir onun yerine Tarif el-İşkerî'yi emirü'l-ümeralığa ve ordu komutanlığına tayin etti. Tarif daha önce de hadim Munis'in düşmanlarından biriydi. Halife Kahir ayrıca Ali b. Bü-leyk'i de yakaladı. Vezir İbn Mukle kaçtı. Onun yerine Ebu Cafer Mu-hammed b. Kasım b. Ubeydullah, bu senenin şaban ayı başında vezirliğe atandı. Halife ona hil'at giydirdi. İbn Mukle'nin evinin yakılmasını emretti. Bağdat'ta talan ve yağma meydana geldi, fitne koptu. Halife Kahir, Ebu Ahmed el-Müktefi'nin iki duvar arasına konulup üzerinin kireç ve tuğla ile örülmesini emretti. Ebu Ahmed, diri diri bu daracık yere konuldu ve nihayet orada öldü. Kaçıp gizlenenler için tellal şu duyuruyu yaptı: "Bunları evinde gizleyip saklayan kimse de öldürülecek ve evi yıkılacaktır!"

Ali b. Büleyk de yakalandı. Halifenin huzurunda koyun gibi boğazlandı. Başы alınıp bir leğene konuldu ve halife Kahir onu alıp babası Büleyk'in yanına götürdü. Önüne bıraktı. Babası Büleyk oğlu Ali'nin kesik başını görünce ağladı ve öpmeye başladı Halife Kahir, Büleyk'in de oğlu gibi boğazlanmasını emretti. O da boğazlandı. Sonra iki kesik başı bir leğene koyup hadim Munis'in yanına götürdü.

Hadim Munis o iki kesik başı görünce kehme-i şahadet getirdi ve katillerine lanet okudu. Halife Kahir: "Şu köpeği de ayaklarından tutup sürüyün!" dedi. Hadim Munis'i yakalayıp boğazladılar. Kesik başını alıp leğene koydular. Bu üç kesik baş, Bağdat şehrinde dolaştırılıp teşhir edildi ve şu duyuru yapıldı: "Bu, imama ihanet eden ve devlette fesadlık yapanların cezasıdır!" Sonra kesik başlar silah deposuna götürüldü.

Bu senenin zilkade ayında halife Kahir, vezir Ebu Cafer Muham- b. Kasım'ı tutuklayıp zindana attırdı. Vezirin kulunç ağrısı var-d! Onsekiz gün zindanda kaldıktan sonra vefat etti. Vezirliği üç ay, oniki gün sürmüştü. Halife onun yerine Ebü'l-Abbas Ahmed b. Abdullah b. Süleyman el-Hasibî'yi vezirliğe tayin etti. Sonra hadim Munis ile İbn Büleyk'a karşı halifeye yardımcı olan Tarif el-İşkerî'yi de tutuklayıp zindana attırdı. Bu nedenledir ki, "Bir kimse bir zalime yardımcı olursa Allah o zalimi de kendisine musallat kılar." denilmiştir. el-İşkerî, Kahir'in hal' edilmesine kadar zindanda kaldı.

Bu senede Mısır valisinin öldüğü ve yerine oğlu Muhammed'in geçtiğine dair bir haber Bağdat'a geldi. Halife Kahir, valiliğin onayladığına bir alamet olsun diye ona hil'at gönderdi. [\[25\]](#)

Büveyh Oğulları Devletinin Ortaya Çıkışı

Bunlar üç kardeştiler: İmadü'd-Devle Ebu Ali el-Hasan, Rüknu'd-Devle Ebu Ali el-Hüseyin ve Muizzu d-Devle Ebu İ Hüseyin Ahmed. Bunlar Ebu Şüca'm oğullarıydılar. Ebu Şüca'nın şeceresi ise şöyledir: Ebu Şüca Büveyh b. Kabahüsrev b. Temmam b. Kum b. Şirzil el-As-gar b. Şirgideh b. Şirgil b. Sisan b. Behramgur el-Melik b. Yezdücürd el-Melik b. Sabu Zilektaf el-Farîsî. Emir Ebu Nasr b. Makula da kendi kitabında bunların neseplerini böyle bildirmiştir.

Bunlar, Deylem'e komşu olduklarından ötürü kendilerine Dey-lemli de denilmiştir. Bir zamanlar Deylemlilerin arasında yaşamışlardı.

Babaları Ebu Şüca Büveyh, yoksul bir balıkçı idi. Balık avlar, oğulları da odun toplarlardı. Karısı vefat edince bu üç oğlu öksüz kaldılar, hem ölen karısı hem de öksüz kalan bu çocukları için çok üzüldü. Bir ara arkadaşı Şehriyar b. Rüstem ed-Deylemî'nin yanında oturmakta iken müneccimin biri geçiyordu. Çağırıp ona şöyle dedi: "Çok garip bir rüya gördüm. Bu rüyayı bana tabir etmeni istiyorum. Şöyle ki: Küçük abdestimi yapıyordum, penisimin ucundan büyük bir ateş çıktı. Öyle ki neredeyse göklerin ucuna kadar ulaşıyordu. Sonra bu ateş üç kola ayrıldı, her koldan da etrafa kıvılcımlar saçıldı. Öyle ki birçok kıvılcımlar meydana geldi. Bütün dünya bu ateşle aydınlandı. Memleketlerin ve kulların bu ateşe boyun eğip teslimiyet arzettik-lerini gördüm!"

Müneccim ona dedi ki: "Bu çok büyük bir rüyadır. Bunu ancak bol para karşılığında sana tabir ederim." Ebu Şüca: "Vallahi yanımda sana verecek bir şey yoktur. Sadece şu ata sahibim. Al, senin olsun " deyince Müneccim ona rüyasını şöyle tabir etti: "Bu rüya gösteriyor ki, senin sulbünden üç hükümdar çıkacaktır. Sonra bu hükümdarlardan her birinin sülalesinden de çok sayıda hükümdarlar ortaya çıkacaktır." Böyle tabir edince Ebu Şüca müneccime: "Yazıklar olsun sana! Sen benimle alay mı ediyorsun?!" diyerek çıkıştı ve oğullarına ona tokatlamalarını emretti. Sonra da ona on dirhem verdi. Müneccim de onlara: "Bunu, siz hükümdar iken yanınıza geleceğim zaman hatırlayın." dedi ve onları bırakıp gitti. Bu da tuhaf bir durumdu.

Bu üç kardeş Taberistan'da Mekan b. Kani adındaki bir hükümdarın yanında idiler. Merdavic, bu kişiye musallat oldu ve hükümdarın gücü zayıfladı. Bunlar hükümdarın yanından ayrılıp gitmek ve onu kendi akibeti ile başbaşa bırakmak hususunda aralarında müşavere yaptılar. Neticede yanından bir grup ümera ile birlikte çıkıp gittiler, Merdavic'in maiyetine girdiler.

Merdavic, onlara ikramda bulundu ve onları çeşitli illere vali olarak tayin etti. İmadü'd-Devle Ali Büveyh'e Kerh naibliğine verdi. O da orada güzel bir yönetimde bulundu. İnsanlar etrafında toplandılar, onu sevdiler. Kerh valisi onunla savaştı, İmadü'd-Devle onu görülmemiş bir şekilde hezimete uğrattı ve İsfahan'ı istila etti. Beraberinde sadece 700 süvari vardı İsfahan'da 10.000 süvariye mağlup etti. Halkın gözünde büyüdü.

Merdavic, bunu duyunca ondan korkup tedirgin olmaya başladı. Üzerine bir askeri birlik şevketti. Onu İsfahan'dan çıkardılar. Bunun üzerine İmadü'd-Devle, Azerbaycan üzerine yürüdü ve orayı valisinin elinden aldı. Cidden çok miktarda mal ve para elde etti. Sonra birçok şehirleri ele geçirdi. Meşhur oldu, namı her tarafa yayıldı. Güzel bir idare ile memleketi idare etti, insanlar sevgi ve tazim ile ona yöneldiler. Etrafında cidden çok büyük sayıda asker toplandı. Dünya makamlarını katederek yükselmeye devam etti. Nihayet kardeşleriyle birlikte Bağdat'ı Abbasi halifelerinin elinden aldılar ve orada hüküm sahibi oldular. Yöneticilerin atama ve azil işlerini ellerine aldılar. Vergiler onlara Ödendi, her hususta onların hakemliğine

başvuruldu. Nitekim bu hususu ileride detaylı olarak anlatacağız. Yardımına başvurulacak olan zat yüce Allah'tır. [\[26\]](#)

Hicretin Üçyüzmibirinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Ahmed.B. Muhammed B. Selame

Ahmed b. Muhammed b. Selame b. Seleme b. Abdülmelik Ebu Cafer et-Tahavî. Hanefî fıkıhçısıydı. Faydalı eserleri sahibidir. Sika ve sebatkar hadis ravilerindendir. Derin bir ilme sahip hadis hafızı idi- Mensub olduğu Taha köyü Mısır'dadır. Kendisi Müzenî'nin kız kardeşinin oğludur. Bu senenin zilkade ayı başında sekseniki yaşında vefat etti. Ebu Said es-Semnanî'nin anlattığına göre, o hicretin 229. senesinde doğmuştur. Buna göre vefat ederken doksan yaşını aşmış olması gerekir. Doğrusunu Allah bilir.

İbn Hallikan'm e^Vefeyat adlı eserinde anlattığına göre bu zatın, dayısı Müzenî'nin mezhebinden çıkıp Ebu Hanife'nin mezhebine geçiş sebebi şudur: Dayısı bir gün ona: "Vallahi senden hiçbir şey olmaz!" demiş. O da kızıp dayısını bırakmış ve Hanefî âlimlerinden Ebu Cafer b. Ebi İmran'ın yanına gidip ilim tahsil etmeye başlamış. Nihayet Hanefî fikhını iyice öğrenmiş yüksek bir şahsiyet haline gelmiş. Zamanının âlimlerinin üstünce bir seviyeye çıkmış, çok sayıda kitaplar tasnif etmiştir. Bunlar arasında "Ahkâmü'l-Kur'ân", "İhtilafı 1-Ule-ma", "Ma'ânî'l-Âsar" ve "Tarih-i Kebir" vardır. Şartlarla ilgili bir kitap daha yazmıştır. Hanefî fikhında yüksek bir şahsiyetti. Kadı Ebu Abdillah Muhammed b. Abdullah'ın katipliğini yapmış, Kadı Ebu Ubeyd b. Harbeveyh onu adil bir şahıs olarak kabul etmiştir. O şöyle derdi: "Allah dayım Müzenî'ye rahmet etsin, eğer

hayatta olsaydı benden bir şey olmayacağına dair yaptığı yemin için keffaret öderdi." Ahmed b. Muhammed b. Selame, bu senenin zilkade ayının başında vefat etti ve Karafe'ye defnedildi. Mezarı orada herkesçe bilinmektedir. Allah ona rahmet etsin. İbn Asakir, onun biyografisini anlatmış; hicri 268. senede Dımeşk'a geldiğini, Dımeşk kadısı Ebu Ha-zim'den fıkıh öğrendiğini söylemiştir. [\[27\]](#)

Ahmed B. Muhammed B. Musa

Ahmed b. Muhammed b. Musa b. Nadr b. Hakim b. Ali b. Zürbi Ebu Bekir. İbn Ebi Hamid adıyla bilinir. Beytülme müdürlüğü yapmıştır. Abbas ed-Durî'den ve birçok kimselerden hadis dinleyip rivayet etmiş. Darekutnî ile diğerleri de ondan rivayetlerde bulunmuşlar-<*ır. Sika, doğru sözlü bir ravi, cömert ve övülen bir kimse idi.

Günün birinde ilim ehli bir adam, çok büyük borç altında kaldığından ötürü aşırı bir sevgiyle tutkun olduğu cariyesini satmak mecburiyetinde kalmış. Fakat cariyeyi satıp parasını aldıktan sonra cariyeden ayrıldığına son derece pişman olmuş ve ne yapacağını bilemez hale gelmişti. Sonra cariyeyi sattığı adam da onu bir başkasına satmış ve neticede cariyeye, kendisinden bahsetmekte olduğumuz İbn Ebi Hamid'in eline geçmişti, İbn Ebi Hamid, beytülma'n idaresine bakmaktaydı. Cariyeyi, borç yükü altında ezildiğinden ötürü satan ilk sahibi, bazı dostlarını araya koyarak İbn Ebi Hamid'den cariyeyi geri vermesini rica etmiş ve cariyeyi çok sevdiğini, kendisinin de ilim ehli bir insan olduğunu, ödeyemeyecek kadar borç yükü altında kaldığından ötürü cariyeyi satmak mecburiyetinde kaldığını söylemişti.

Bu sözleri söyledikten sonra İbn Ebi Hamid adeta şuurunu yitirmişti. Çünkü karısı bu cariyeyi kendisinin bilgisi olmadan satın almış ve istibrasını beklemişti ki, kocası İbn Ebi Hamid'e hediye olarak takdim etsin. O gün de cariyenin istibrasının (rahminin temizlenmesinin) son günüydü. Karısı, o cariyeye güzel elbiseler giydirmiş, zi-netler takıp süslemiş ve kocası için hazırlamıştı. Cariye adeta bir ay parçası haline gelmişti, çok güzeldi.

Arkadaşı, cariyeyi geri vermesi için ona rica edip durumunu anlattığında meseleden haberi olmadığı için İbn Ebi Hamid adeta şaşkına dönmüş, sonra durumu öğrenmek için karısının yanına dönmüştü. Eve girdiğinde cariyenin kendisi için hı, zırlanmış olduğunu gördü. Onu bu halde görünce çok sevinmişti. Çünkü onun bu halde süslenmesini, ilk efendisine vermek için uygun görmüştü. Süslenen cariyeyi yanına alıp götürdü. Karısı ise cariyeyi -cinsel ilişkide bulunmak amacıyla- beraberinde götürdüğünü sanmıştı. Cariyeyi bu haliyle ilk efendisine götürdü ve ona: "Bu senin cariyen mi?" diye sordu. Kocası onu bu göz alıcı güzelliği ve süslü haliyle görünce dili titremeye, kelimeleri karıştırmaya, aklını adeta oynatmaya başladı. Çünkü cariyeye çok güzel görünümlü idi. "Evet, cariyeye benimdir." deyince İbn Ebi Hamid: "Al, Allah sana mübarek etsin." dedi.

Adam buna çok sevindi ve: "Efendim, bir adamı benimle gönder de cariyenin bedelini ona teslim edeyim." dedi. İbn Ebi Hamid: "Hayır, onun bedelini almaya ihtiyacımız yoktur. Cariye sana helal olsun. Bedelini kendine ve ona harca. Çünkü bedelini verdiğin takdirde yine yoksul düşmenden ve borç altında kaldığından ötürü onu tekrar sana geri vermeyecek birine satmandan korkuyorum." dedi. Adam: "Efendim, cariyenin üzerindeki şu zinetleri ve takıları ne yapacağız?" diye sorunca İbn Ebi Hamid: "Bunları ona hediye ettik, bu hediyeler artık bize geri gelmez. Bunu istemeyiz." dedi ve ona dua etti. Adam buna cidden çok sevinip cariyesini aldı.

Kendisiyle vedalaşmak istediği zaman İbn Ebi Hamid, cariyeye: "Şimdi beni mi yoksa şu efendini mi daha çok seviyorsun?" diye sor-

du. Cariye de şu cevabı verdi: "Siz bana iyilikte bulunup ihsan ettiniz. Bana yardımcı oldunuz. Allah size hayır mükafat versin. Ama şu efendime gelince, eğer onun benden elde ettiğini ben ondan elde etmiş olsaydım onu büyük paralar karşılığında bile satmazdım ve onun hakkında asla kusur işlemezdim." Orada bulunanlar küçük yaşta bu cariyenin böyle güzel konuşmasını beğenip takdir ettiler. [\[28\]](#)

Muktedir Billah'ın Seyyide Lakabıyla Tanınan Annesi Şuğeb

Emlakinden yıllık 1.000.000 dinar gelir sağlardı. Bundan daha fazlasını hacıların yiyecek ve içeceklerine, hacılara refakat eden taliplere, yolların ve geçiş yerlerinin kolaylaştırılmasına harcardı. Oğlunun hilafeti zamanında son derece ihtişamlı ve sözü geçerliydi. Oğlu öldürüldüğünde kendisi hastaydı. Oğlunun öldürülmesi, hastalığını daha da fazlalaştırdı. Kocası Mutedid'in oğlu ve kendi oğlu Mukte-dir'in kardeşi Kahir hilafete yerleştiğinde -ki o, Kahir'i annesi öldükten sonra yanına alıp beslemişti- Muktedir için ricada bulunmuş ve yanına almıştı. Ona ikramda bulunuyor ve onun için cariyeler satın alıyordu.

Kahir, oğlu Öldürülüp yerine geçtiğinde, Şuğeb hasta olduğu halde onu büyük işkencelere maruz bırakmış, nihayet onu başaşağı vaziyette ayaklarından asmıştı. Bu halde iken idrarı geliyor ve idrarı yüzüne gözüne bulaşıyordu. Mallarının ne kadar olduğunu ikrar etsin diye kendisine bu işkence yapılmıştı. Ama buna rağmen sandıklarında elbiselerinden, zinet ve takılarından başka hiçbir şey bulunamamıştı. Bulunan bu eşyaları da 130.000 dinar değerindeydi. Bundan başka emlaki de vardı. Bunların satılmasını Kahir emretmiş ve satılması hususunda vekalet verdiğine dair şهادette bulunsunlar diye bazı kimseleri şahitlik için getirtmişti. Ama o bu halde iken şahidler onun yüzüne bakmaya ve eşkal tesbiti yapmaya yanaşmamışlardı.

Halifenin emri ile perde kaldırılmış ve şahitler gelerek ona: "Sen Mutedid'in cariyesi ve Muktedirin annesi Şuğeb misin?" diye

sormuşlar, o da uzun uzadıya ağladıktan sonra; "Evet" diye cevap vermişti. Şehitler de onun eşkalini: "Siyah tenli, dar alınlı, ihtiyar bir kadın." diye yazmışlar. Sonra da ağlamaya başlayarak; zamanın insanı nasıl değiştirdiğini, devranın nasıl döndüğünü, dünyanın imtihan ve bela yeri olduğunu, dünyadan ümid edilen şeylerin korkulan şeylere karşı denk olamayacağını, doğan dünyalığın batmaktan kurtulamayacağı-nı, dünyaya yönelen kimseyi dünyanın kendi ateşiyle yakacağı-m dü-Şünmeye başladılar.

Kahir ise bu hatunun daha Önce kendisine yaptığı iyilikleri hiç hatırlamadı. Allah bu hatuna rahmet etsin ve günahlarını affetsin Bu hatun yani Şuğeb, bu senenin cemaziyelevvel ayında vefat etti ve Rusafe'ye defnedildi. [\[29\]](#)

Abdüsselam B. Muhammed

Abdüsselam b. Muhammed b. Abdülvehhab b. Sellam b. Halid b Himran b. Eban. Osman b. Affan'm azathsıdır. Künyesi, Eb Haşini b. Ebi Ali el-Cübbâî'dir. Kendisi kelama, babası da kelama idi. Kendisi de, babası da Mutezilî idiler. Mutezile'nin Haşimiye taifesi kendisine nisbet edilir. Babasının bazı eserleri olduğu gibi kendisinin de Mutezililiğe dair eserleri vardır. Hicretin 247. senesinde doğdu, 321. senesinin şaban ayında vefat etti.

İbn Hallikan dedi ki: «Onun Ebu Ali adında bir oğlu vardı ki bir gün Sahib b. Abbad'in yanına gitti. Sahib ona ikramda bulunup saygı gösterdi ve ona bazı meseleleri sordu. O da: "Bilmiyorum demek, ilmin yarısıdır." diye cevap verdi. Sahib ona şu karşılığı verdi: "Doğru söyledin, baban da senden önce böyle diyerek ilmin yansım bilmediğini söylemişti."» [\[30\]](#)

Ahmed B. Hasan B. Düreyd B. Atahiye

Künyesi, Ebu Bekir b. Düreyd'dir. Ezd kabilesine mensuptur. Lügat ve nahiv âlimiydi. Maksure adlı şiirin sahibidir. Meşhu bir şairdir. Hicretin 223. senesinde Basra'da doğdu, ilim tahsili ve edebiyat öğrenmek için çeşitli şehirlere seyahatlerde bulundu. Babası varlıklı kimselerdendi. Orada yaşlanıncaya kadar ikamet etti. Nihayet bu senede Bağdat'da vefat etti.

Abdurrahman b. Ahi'l-Asmaî'den, Ebu Hatim'den ve Riyaşî'den rivayetlerde bulundu. Ebu Said es-Sayrafi, Ebu Bekir b. Sazai Ebu Ubeydullah b. Merzüban ve diğerleri de kendisinden rivayetlerde bulundular. Anlatıldığına göre bu şair, âlimlerden daha bilgili idi. Ancak aşırı şekilde şarap içerdi.

Ebu Mansur el-Ezherî dedi ki: "Yanma gittim, sarhoş olduğunu gördüm, bir daha da ziyaretine gitmedim."

Darekutnî'ye onun hakkında sorduklarında: "Onun aleyhinde konuşmuşlardır." dedi.

İbn Şahin dedi ki: "Yanına giderdik, evinin duvarlarına astığı ud-ları, eğlence aletlerini, saf şarabı görünce utanırdık. O zaman kendisi doksanı aşır 100 yaşına yaklaşmıştı."

Ahmed b. Hasan bu senenin şaban ayının bitimine oniki gün kala çarşamba günü vefat etti. Aynı günde Mutezilî Ebu Haşim b. Ebi Ali el-Cübbâî de vefat etmiş, ikisinin üzerine cenaze namazı kılınmış ve Hayzuran mezarlığına defnedilmişlerdi. O zamar insanlar: "Bugün, lügat âlimi ile kelim âlimi öldü." demişlerdi. O gün, çok yağmurlu bir İbn Düreyd'in eserleri, yirmi ciltlik bir eser olan "el-Cemhere fi'l-Lüga", "Kitabü'l-Matar", "Maksure"dir. Ayrıca Maksur ve memduda dair başka bir kaside ve

diğer eserler. Allah onu affetsin. [\[31\]](#)

Hicretin Üçyüzyirmiikinci Senesi

Bu senede Bizans imparatoru 50.000 askeriyle birlikte Malatya'ya hücum etti. Şehri kuşatma altına aldı, sonra halka emar verdi. Şehire girdikten sonrada çoğunu öldürdü ve sayılamayacak derecede çok sayıda insanı esir aldı. İnnâ lillâh ve innâ ileyhi râciûn. (Doğrusu biz Allah'a aidiz ve O'na dönücüleriz).

Bu senede gelen haberler arasında Merdavic'in İsfahan'ı Ali b. Büveyh'in elinden aldığı, Ali b. Büveyh'in Errecan'a gittiği ve orayı ele geçirdiği vardı. İbn Büveyh, halifeye haber göndererek itaatini ve ona yardımcı olacağını, şayet imkan bulursa hilafet sarayının şerefli eşiğini öpeceğini, izin verildiği takdirde halifenin huzuruna çıkacağını, sonra da Şiraz'a gidip İbn Yakut'la beraber olacağını bildirdi. Bundan sonra Şiraz'a gitti ve orasını vali İbn Yakut'la şiddetle savaştıktan sonra ele geçirdi.

Bu savaşta İbn Büveyh, İbn Yakut ve adamlarını mağlub etti. Onlardan bir kısmını öldürdü, bir kısmını esir aldı. Güçlenince esirleri serbest bıraktı, onlara ihsanda bulundu, hil'at giydirdi. Halka adaletle davrandı. Yanında çok miktarda mal ve para vardı ki, bunları İsfahan, Kerh, Hemedan ve diğer mntıkalarından elde etmişti. Alice-nâb, cömert bir adamdı, etrafında bulunar askerlere bol maaş verirdi. Sonra o Şiraz'da iken bir zaman yoksul düştü. Askerler ondan erzaklarını talep ettiler. O da hakimiyet ve nizamının çözüntüye uğramasından korktu. Bir gün, akibetini ve içinde bulunduğu durumu düşünerek sırt üstü uzanmıştı. Böyle uzanmış iken tavandaki yarıklardan birinden bir yılanın çıktığını ve başka bir yarığa girdiğini gördü. Tavandaki yarıkların kapatılmasını emretti. Adamları bu işle uğraşırken, tavanda çok miktarda yaklaşık 500.000 dinar kadar altın buldular. Bu paraların bir kısmını askerlere sarfetti. Yine de yanında Çok miktarda para kaldı.

Yine bir gün şehrin çevresinde dolaşmaya çıkmıştı. Geçmiş ihsanların yaptıkları binalara bakmak ve onlardan ibret almak istiyordu. Dolaşmakta iken atının bastığı yer çöktü. Oranın kazılmasını emretti ve kazıldığında orada da çok miktarda para buldular.

Bir terziye, kendisine bir elbise yapsın diye kumaş vermişti. Ania terzi elbisenin dikimini geciktirince huzuruna getirilmesini emretti Terzi huzura gelip durduğunda onu tehdit etmeye başladı. Ama terzi sağırdı, iyi duymıyordu ve kendisine şöyle hitab etti: "Allah'a yemin ederim ki ey hükümdar; Ibn Yakut'a ait sadece yanımda oniki sandık vardır, ama sandıkların içinde ne bulunduğunu bilmiyorum."

İbn Büveyh, sandıkların getirilmesini emretti. Getirilen sandıklar açıldığında içlerinde 300.000 dinara yakın para bulunduğunu gördüler. Ayrıca Yakub b. Leys'e ait birçok emanet malları da buldu ki bu mallar arasında sayılamayacak ve evsafi belirtilemeyecek kadar çok kıymetli şeyler vardı.

Böylece İbn Büveyh'in durumu kuvvetlendi, hakimiyeti büyüdü. Bütün bunlar, Cenâb-ı Allah'ın -açlık ve yokluktan sonra- onun için murad ettiği ve takdir kıldığı dünyevi saadetle ilgili şeylerdi.

"Rabbin dilediğini yaratır ve seçer." (el-Kasas, 68.)

Veziri İbn Mukle, Radi'ye mektup yazarak mıntukasındaki arazileri senelik 1.000.000 dinara ikta olarak kendisine vereceğini bildirdi. Radi de buna olumlu cevap vererek kabul etti. O da Radi'ye hil'atlar, sancak ve hükümdarlık nişanları gönderdi.

Bu senede halife Kahir, İshak b. İsmail en-Nobahtî ile Ebü's-Se-roya b. Hamdan adındaki iki büyük komutanı öldürdü. İshak ümeraya Kahir'in halifeliliğe geçirilmesini daha önceleri tavsiye eden kişiydi. Ebü's-Seraya ise babasının en küçük oğlu idi. Kahir'in bunları öldürmesinin sebebi şuydu: Bunlar daha önceleri iki şarkıcı cariyenin pa-zarlanması esnasında Kahir'e nisbetle şarkıcılara daha fazla para vereceklerini söyleyerek pazarlığı kızıştırmışlardı. Kahir de bu yüzden onlara öfkelenmişti. Onları bir gece sohbetine davet etti. Güzel kokular sürünerek huzuruna geldiler. Fakat Kahir onların sohbet meclisi yakınındaki bir kuyuya atılmalarını emretti. Kendisine her ne kadar yalvarıp yakardılarsa da Kahir onlara merhamet etmedi. Onları kuyuya

attırıp kuyunun ağzını kapattırdı. [\[32\]](#)

Kahirin Halî Edilmesi, Gözlerini Mil Çekilip İşkenceye Tabi Tutulması

Bunun sebebi şuydu: Vezir Ali b. Mukle, hadim Munis'in yakalanması esnasında kaçarak kendi evinde gizlenmişti. Askerlerle gizlice mektuplaşıyor, haberleşiyor ve onları Kahir'e karşı kışkırtıyordu. Ayrıca onları Kahir'in zulmünden, safvetinden, cüretkarlığından, insanları amansız yakalayışından ötürü korkutuyordu. Kahir'in kendi hilafet sarayında büyük komutanları yakalayıp içine atmak için hücreler hazırladığını, öldürmek içinde içine yuvarlayacağı tehlikeli yerler yaptırdığını bildirdi ve bu hususta bazı örnekler verdi. Onları Ka-jür'i yakalamaya teşvik etti.

Büyük komutanlar bunun üzerine bir araya gelip toplandılar ve hemen Kahir'in hakkından gelmek hususunda görüş birliği yaptılar. Sima adıyla bilinen komutanla birlikte harekete geçerek hilafet sarayına yürüdüler, kuşatma altına aldılar. Sonra diğer kapılardan içeri hücum ederek mahmur vaziyette ve hamamın damında gizlenen Ka-hir'i yakaladılar. Tarif el-İşkerî'nin makamında hapsedtiler. Tarifi de zindandan çıkardılar. Vezir Hasibî ise, kadın kılığına bürünerek çıkıp gitti. Bağdat şehrinin düzeni bozuldu. Her taraf yağmalandı. Bu hadise bu senenin cemaziyelevvel ayının üçünde, cumartesi günü vuku-bulmuştu ki, bu ayda Muktedir'in annesi Şuğeb de vefat etmişti. Şu-ğeb'in vefatı ile Kahir'in yakalamıp gözlerine mil çekilmesi ve çeşitli işkencelere maruz bırakılması arasında sadece bir senelik bir süre geçmişti. Cenâb-ı Allah, böylece Şuğeb'in intikamını ondan aldı.

Sonra komutanlar, Kahir'in huzura getirilmesini emrettiler. Huzura getirildiğinde gözlerine mil çektiler. Öyle ki gözleri yanaklarının üzerine aktı. Böylece İslâm tarihinde misli işitilmemiş büyük bir hadise meydana gelmiş oldu. Gözlerine mil çektikten sonra komutanlar onu serbest bıraktılar. Bazan hapsediliyor, hazan salıveriliyordu. Hicretin 333. senesine kadar yaşadktan sonra öldü. Yoksul düşmüştü. Hatta bir gün Mansur Camii'nde kalkıp dilenmişti. Cemaattan biri ona 500 dinar vermişti. Anlatıldığına göre o, kendisine böyle yapanları çirkin göstermek için dilenmişti. Onun biyografisini ölümünden bahsederken anlatacağız. [\[33\]](#)

Radi Billah Ebü'l-Abbastn Halifeliliği

Radi Billah Ebü'l-Abbas Muhammed b. el-Muktedir Billah. Askerler Kahiri hal' edip gözlerine mil çektiklerinde Ebü'l-Abba Muhammed b. Muktedir Billah'ı huzura getirip hilafet bey'atında bulundular ve ona Radi Billah lakabını taktılar. Ebu Bekir es-Solî ona, Mardi Billah lakabının takılmasını tavsiye ettiyse de bunu kabul etmediler, Radi Billah'a bu senenin cemaziyelevvel ayının altısında çar* samba günü bey'at edildi. Âmâ olan Kahir'i getirdiler, Gözlerine mil çekilmişti. Radi'nin huzurunda durdu. Ona hilafet selamını verdi. Hilafet alametlerini ona teslim etti. Radi de hilafet yükünü omuzladı. Radi -ileride de anlatılacağı gibi- seçkin halifelerden biri oldu.

Radi, Ebu Ali b. Mukle'yi huzuruna getirtti. Onu vezirliğe tayin etti. Ali b. İsa'yı da onunla beraber nazırlığa atadı. Kahir tarafından hapse atılan bütün mahkumları serbest bıraktı. Kahir'in tabibi İsa'yı huzuruna getirtti ve onu 200.000 dinar para

cezasına çarptırdı ve Kahir'in ona bıraktığı emanetleri teslim aldı. Bu emanetler çok miktar da, altın, gümüş ve kıymetli mücevherlerden ibaretti.

Bu senede İsfahan'da Merdavic'in durumu kuvvetlendi. İnsanlar onun Bağdat'ı almak istediğini, Bahreyn valisi ve Karmatîleri reisi ile işbirliği içinde olduğunu, bu ikisi ile devleti Araplardan alarak Acemlere teslim etmek hususunda bir ittifakta bulunduklarını söylediler.

Merdavic kendi reayasına, özellikle has adamlarına kötü muamelede bulunuyordu. Onlar da kendisine karşı cephe oluşturdular ve onu öldürdüler. Öldürme işini en has adamlarından ve kölelerinden Yahküm üstlenmişti. Allah, onun yüzünü ak etsin. Yahküm, Hacer-i Esved'i Karmatîlerin elinden kurtaran kişidir. Bu mübarek taşı onlardan 50.000 dinara satın almış ve Ka'be'deki yerine koymuştu. Emir Yahküm, Merdavic'i öldürünce Ali b. Büveyh'in durumu kuvvetlendi. İnsanlar nazarında kadri yüceldi. Onun akibeti ile ilgili açıklama ileride verilecektir.

Kahir hal' edilip hilafete Radi geçince, Muktedir'in dayısı oğlu ve Mah, Küfe, Dinever ile Masebazan valisi olan Harun b. Arib hilafete göz dikti. İnsanları kendisine bey'ata davet etti. Etrafında çok sayıda asker ve komutan toplandı. Mal topladı durumu kuvvetlendi. Bağdat'a yöneldi. Haciblerin reisleri, bütün Bağdat askerleri ile birlikte ona karşı çıktı. İki taraf savaştı Savaşın devam ettiği günlerden birinde Harun b. Arib, Muhammed b. Yakut'u esir düşürmek için bir tuzak kurmak amacıyla etrafı dolaşmaya çıkmıştı. Atı sırtını kam-burlaştırıp adeta kendini bir köprü şekline sokarak onu nehre attı. Kölesi de onu vurup öldürdü, başını koparıp Muhammed b. Yakut'a götürdü. Adamları hezimete uğradılar, Muhammed b. Yakut, dönüp Bağdat'a girdi. Harun b. Arib'in kesik başı bir mızrağın ucuna geçirilmişti. İnsanlar bu durumu görünce çok sevindiler. O gür cidden görülmesi gereken muhteşem bir gündü.

Bu senede Bağdat'ta Ebu Cafer Muhammed b. Ali eş-Şelmeganî adında bir adam ortaya çıktı. Kendisine İbnü'l-Arefe d deniliyordu. Anlatıldığına göre o, Hallac-ı Mansur'un iddia ettiği uluhiyyet davasında bulunuyordu. Muktedir'in halifeliği zamanında da Hamid b. Abbas'm nezdinde onu yakalamışlardı. Tenasüh inancına sahip olduğunu söyleyerek onu itham ettiler, ama o bunu kabul etmemişti.

Bu defa Radi Billah, onu huzuruna çağırttı ve halkın anlattığı şeylerin doğru olup olmadığını sordu. O da bir kısmını inkar etti sonra bir kısmını da ikrar etti. Ulema cemaati, bu sözlerinden vazgeçip tevbe etmemesi durumunda kanının helal olacağına dair fetva verdiler, ama o tevbeye yanaşmadı. Kendisine seksen kırbaç vuruldu. Sonra boynu vuruldu ve Hallacın gittiği yere gönderildi. Kendisiyle beraarkadaş İbn Ebi Avn da öldürüldü. Allah ona lanet etsin.

Bu mel'un, Şelmeganî'nin iddia ettiği küfür hususunda onu tasdik eden ve ona tabi olan kimseler arasındaydı. İbnü'l-Esir, "el-Ka-mil" adlı eserinde bu kafirlerin mezheplerini detaylı ve güzel bir şekilde açıklamış ve mezheplerini Nusayriye mezhebine benzetmiştir.

Şaş mıntıkasında peygamberlik iddiasında bulunup harikalar ortaya koyan ve birçok hileler izhar eden bir adam ortaya çıkmış, askerler gelip onu öldürmüşlerdi. Böylece çıkardığı fitne sönmüştü. [\[34\]](#)

İfrikiyye Hakimi Mehdi'nin Ölümü

Bu senede İfrikiyye hakimi ve yalancı Fatimi halifelerinin ilki Mehdi Ebu Muhammed Ubeydullah öldü. Alevi olduğunu iddia ediyor ve Mehdi lakabını kullanıyordu. Mehdiye şehrini inşa etmiş ve orada bu senede altmışüç yaşında ölmüştü. Rukade'ye girdiğinden ve imamlık iddiasında bulunduğundan ölümüne kadar hakimiyeti yirmidört sene bir ay yirmi gün sürmüştü. Şehametli ve yürekli bir adamdı. Kendisine muhalif olan, kendisine düşmanlık eden ve kendisiyle savaşan bir cemaatı mağlub etmişti.

Kendisi öldükten sonra hilafet işini oğlu Ebü'l-Kasım üstlenmişti. Ebü'l-Kasım, Kaimbiemrillah lakabını almıştı. Babas öldüğünde, işleri yoluna koyuncaya kadar ölümünü halktan gizlemiş, işler tam istediği gibi rayına oturduktan sonra açıklamıştı. Bundan sonra insanlar da ona başsağlığı dileklerini sunmuşlardı. O da babası gibi şehametli ve yürekli bir adamdı. Ülkeleri fethetmiş, müfrezelerini Bizans'a kadar göndermişti. Mısır diyarını ele geçirmeye niyetlenmiş, ama bunu başaramamıştı. Mısır diyarını ancak torunu ve Kahire şehrinin banisi Muiz el-Fatmî ele geçirmişti. Nitekim Allah dilerse bunu ileride anlatacağız.

İbn Hallikan, "el-Vefeyat" adlı eserinde dedi ki: «Sözünü ettiğimiz bu Mehdi'nin nesebi hususunda cidden çok ihtilaflar vardır. "Kayre-van Tarihi" adlı eserin sahibi demiş ki: "Onun soy kütüğü şöyledir: Ubeydullah b. Hasan b. Muhammed b. Ali b. Musâ b. Cafer b. Muhammed b. Ali b. Hüseyin b. Ali b. Ebi Talib."

Başkaları ise onun soy kütüğünü şöyle belirtmişlerdir: "Ubeydul-lah b. Taki Hüseyin b. Vefî b. Ahmed b. Radi Abdullah b. Muhammed b. Muhammed b. İsmail b. Cafer es-Sadık."»

Soy kütüğünün daha başka isimlerden oluştuğunu söyleyenler de vardır.

Muhakkikler, nesebi hakkında ileri sürdüğü iddiaları reddetmektedirler.

Ben derim ki: Aralarında İsfarayinî, Kadı Bakillanî ve Kudurî'nin

de bulunduğu birkaç imam, bunların iddia ettikleri gibi neseplerinin sahih olmadığını söylemişlerdir. Ubeydullah el-Mehdi'nin babası Sü-lemiye'de Yahudi bir kuyumcu idi. Adının Sa'd olduğu söylenir. Kendisine Ubeydullah lakabını takan kişi, üvey babası Hüseyin b. Ahmed b. Muhammed b. Abdullah b. Meymun el-Kaddah'tır. Kaddah denilmesinin sebebi, gözleri

güzelleştiren bir sürmecî oluşundan ötürüdür Önceki kısımlarda da anlattığımız gibi bu beldelerde onun için zemin hazırlayan kişi, Şîî Ebu Abdillâh'tır. Sonra onu buralara çağırmişti, o da doğu tarafından buraya geldiğinde Sicilmase valisinin pençesine düşmüş, vali kendisini zindana attırmıştı. Şîî Ebu Abdil-îah, onun için çok çaba sarfetmiş, nihayet onu valinin elinden kurtarmış ve yönetimi teslim etmişti. Fakat daha sonra Şîî Ebu Abdillâh yönetimi ona verdiği pişman olmuş ve onu Öldürmek istemişti. Ubeydullah onun bu niyetini anlayınca Şîî Ebu Abdillâh'a katilleri göndermiş ve kardeşiyle birlikte onu Öldürtmüştü.

Başka bir rivayette anlatıldığına göre Şîî Ebu Abdillâh, Ubeydullah Mehdi'nin bulunduğu zindana girdiğinde Sicilmase valisinin onu öldürdüğünü görmüş ve zindanda tanınmayan başka bir mahkumla karşılaşmış, onu alarak insanların huzuruna çıkarmıştı. Çünkü o, insanlara Mehdi'nin Sicilmase zindanında mahpus olduğunu ve onun uğruna savaştığını söylemişti. Onu insanların huzuruna çıkardığında: "İşte Mehdi budur!" demişti. O adama da kendisine tenbihlediği şeylerden başka bir söz söylememesini, aksi takdirde onu öldüreceğini bildirmişti. Böylece insanlar onu Mehdi diye kabul ettiler. Durumu kuvvetlendi. İşte Mehdi kıssası budur. Bunlar da onun sülalesinden-dirler. Doğrusunu Allah bilir.

Sözünü ettiğimiz bu Mehdi, hicretin 260. senesinde doğmuştur. Daha önce veya daha sonra doğduğuna dair zayıf rivayetler de vardır. Doğum yeri Sülemiye'dir. Kûfe'de doğduğuna dair zayıf bir rivayet de vardır, doğrusunu Allah bilir. Sicilmase dönüşünde Rukade ve Kayre-van şehirlerindeki camilerin minberlerinde hicri 297. senenin rebiyü-lahir ayının bitimine yedi gün kala cuma gününde ilk olarak onun için dua ©dildi. Geçen Senede yani hicri 296, sinenin zilhicce ayında orada ortaya çıktığında o yörelerdeki Abbasi hakimiyeti d© sona ermişti. Mehdi ve sülalesinin hakimiyeti hicri 567, senede Adid'in hükümdarlığa geçişine kadar devam etmişti.

Mehdi, kendi kurduğu Mehdiye şehrinde bu senede meşhur rivayete göre altmış yaşını aşmış olarak rebiyülevvel ayının ortasında vefat etti. Cenâb-ı Allah, insanların mezarlarında dirilip haşır yerine gittikleri kıyamet gününde amir ile memur arasında hükmünü verecektir. [\[35\]](#)

Hicretin Üçyüzyirmîkinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Ahmed B. Abdullah B. Müslim B. Kuteybe

Bu zat Dinever şehrendir. Mısır kadılığı yapmıştır. Babasından naklettiği hadisleri meşhur kitaplarına dere etmiştir. Kendisi bu senenin rebiyülevvel ayında Mısır kadısı iken vefat etmiştir. [\[36\]](#)

Muhammed B. Ahmed B. Kasım Ruzbarî

Muhammed b. Ahmed b. Kasım Ebu Ali er-Ruzbarî. Adının Ahmed b. Muhammed olduğu veya Hüseyin b. Hemmam olduğu hususunda çeşitli rivayetler varsa da sahih olan rivayete göre asıl adı Ahmed b. Muhammed1 dir. Bağdat asıllı olup Mısır'a yerleşmiştir. Reislerin, vezirlerin ve divan kâtiplerinin soyundan gelmektedir. Cüneyd-i Bağdadî ile arkadaşlık etmiş, ondan hadis dinlemiş ve birçok hadisi hafızasına yerleştirmiştir. İbrahim el-Harbî'den fıkıh, Sa'leb'den de nahiv ilmini öğrenmiştir. Çok sadaka verir, yoksullara ihsanda bulunurdu. Yoksul birine birşey vermek istediği zaman o şeyi avucuna koyar ve yoksulun elinin alt tarafına götürürdü. Sonra yoksul o şeyi onun elinden alırdı. Böyle yapmakla, yoksulun elinin kendisinin elinin altında olmamasını isterdi.

Ebu Nuaym dedi ki: Ebu Ali er-Ruzbarî'ye, şarkı ve eğlence sözlerini dinleyip kendisinin durumların değişikliği ile etkilenmeyen bir mertebeye ulaştığını iddia eden bir kimsenin durumunu sorduklarında şu cevabı vermişti: "Evet, o bir mertebeye ulaşmıştır ama Cehen-nem'in Sakar tabakasına ulaşmıştır!"

Ebu Ali er-Ruzbarî dedi ki: "İşaret açıklamak demektir. Onda işaret edilenden gelen vecd vardır, başka şey yoktur. Hakikatte illetler, işareti tashih ederler, illetler hakikat olmayan şeylerden uzaktırlar.

Kötülük yaptığın halde sana iyilik yapılması, aldanmışlığını gösterir, O gaman sen Allah'a yörieüp tevbe etmezim. Zannedersin ki, hataların bağışlanmış ve hakikatler de sana açıklanmıştır,

Gönüller, hakkı müşahade etme arzusuna kapıldılar ve gönüllere hakkın isimleri bırakıldı. Tecelli zamanına kadar gönüller hakkın zatını bırakıp isimlere yöneldiler. İşte şu ayetin sırrı da budur:

"En güzel isimler Allah'ındır. O'na o isimlerle dua edin." (ei-A'râf,180.)

İşte gönüller bu isimlerle oyalandılar ve hakkı idrak edemediler. Cenâb-ı Allah, isimlerini ortaya koyup halka açıkladı ki, aşıklarının Şevki onunla dinsin. Ariflerin kalpleri onunla ünsiyet peyda etsinler.

Sabretmeyen kimsenin rızası da olmaz. Şükretmeyen kimsenin kemali olmaz. Arifler, Allah ile onun muhabbetine kavuştular, nimet lerine şükrettiler. Allah'a müştak olanlar, aşklarının tadını mükâşef esnasında tadarlar. Allah'ın yakınlığına visal ruhu ile kavuşmak bal dan daha tatlıdır.

Üç şey kendisine nasib olan kimse, âfetlerden korunmuş demektir: Kanaatkar bir kalp ile birlikte aç bir karna sahip olmak, hazırda bulunan bir zahidlikle birlikte sürekli yoksulluk, devamlı bir kanaatle birlikte eksiksiz bir sabır.

Dünyayı kazanmakta nefislerin zilleti; ahireti kazanmakta ise nefislerin izzeti vardır. Fani dünyayı elde etmek için alçalmayı, baki olan ahireti elde etmek yolunda yükselişe ve izzete tercih eden kimseye çok şaşıyorum.

"Herşeyimi kaybetsem dahi hiç hayret etmem. Bende kalan bazı şeylerin nasıl bende kaldığına şaşıyorum. Telef olan canının geri kısmını tutmaya bak;

Canın bedeninden ayrılmadan önce kalan kısmına sahip ol, işte bu son nefes demidir," [\[37\]](#)

Muhammed B. İsmail

"Dokumacıların hayırlısı" anlamına gelen "Hayrü'n-nessac" Ebü'l-Hasan es-Sofî diye tanınırdı. Salih hallerin sahibi, meşhu kerametleri ortaya koyan büyük şeyhlerdendir. Sırrı es-Sakatî ve diğer meşa-yih ile arkadaşlık etmiştir. 120 sene yaşamıştır. Vefat edeceği zaman evinin köşesine bakıp: "Allah sana rahmet etsin; sen de emir kulusun, ben de emir kuluyum. Bana verilen emir mutlaka yerine gelecektir. Ama benim vereceğim emir yerine gelmeyebilir de." dedikten sonra kalkıp abdest almış, namaza durmuş, namazını uzatmış ve vefat etmişti. Allah ona rahmet etsin. Vefatından sonra adamın biri onu rüyasında görmüş ve: "Allah sana nasıl muamele etti?" diye sormuş; o da şu cevabı vermişti: "Çekilmez olan dünyanızdan kurtulup rahatımızı bulduk." [\[38\]](#)

Hicretin Üçyüzyirmiüçüncü Senesi

Bu senede İbn Şenbuz adındaki kurra, vezir Ali b. Mukle'nin huzuruna getirildi. Bazı şaz kıraatlerde bulunduğundan ötürü fıkıhçılar ve kurralardan bir cemaat onu suçladılar. O da bu suçlamaların bir kısmını kabul etti, bir kısmını kabul etmedi. Tevbe etmesi istenildi ve yaptıklarından vazgeçtiğine dair yazılı ifade verdi. Kendisine vezirli b. Mukle'nin emri üzerine yedi kırbaç vuruldu. Sonra Basra'ya sürgün edildi. İbn Şenbuz vezire: "Elleri kopsun, düzeni boğulsun." diye beddua etti ve bu bedduası kısa zamanda gerçekleşti.

Bu senenin cemaziyelahir ayında Bağdat'ın doğu ve batı yakasının güvenlik kuvvetleri komutanı İbnu l-Haresî; Hanbel vaizlerinden Ebu Muhammed el-Berberahî taraftarlarından iki kişinin dahi bir araya gelmemesi için duyuruda bulundu ve onur adamlarından bir kısmını hapse attırdı. İbn Berberahî, bir süre gizlendi ve ortaya çıkmadı.

"el-Muntazam" adlı eserinde İbnü'l-Cevzî dedi ki: "Bu senenin mayıs ayında bulutlar yığıldı. Sıcaklık cidden şiddetlendi ve mayıs ayının son gününde (cemaziyelahirin yirmibeşinde) şiddetli bir fırtına esti. Dünya karardı ve bu karanlık ikindi sonrasına kadar devam etti. Daha sonra biraz hafifledi, yatsıdan sonra ise eski normal haline döndü.

Bu senede askerler erzaklarının geç verildiğinden şikayetçi olarak vezir Ali b. Mukle'nin evine hücum ettiler. Duvarlarını delerek anbarlardaki erzakı aldılar. Mevazün yolunda yangın çıktı. Halkın birçok eşyası yandı. Halife Radi, onların zayi olan mallarının bedelini verdi.

Bu senenin ramazan ayında bir ümera grubu toplanarak Cafer b. Müktefi'ye bey'at ettiler. Vezir, durumlarından haberdar olup Cafer'i hapse attı, evini yağmalattı. Ona bey'at eden ümera cemaatini hapse attı, böylece bu fitne ateşi söndü.

Bu senede hacılar Emir Lülü himayesinde hacca gittiler. Yolda Ebu Tahir el-Karmatî karşılarına çıktı. Çocuklarını öldürdü, onlardan hezimete uğrayanlar da Bağdat'a döndüler. Bu senede Irak yolundan hacca gidiş iptal edildi.

İbnü'l-Cevzî dedi ki: «Bu senede Bağdat ve Kûfe'ye misli görülmemiş miktarda çok yıldız düştü. Daha önce buna yakın sayıda bile yıldız düşmemişti.»

Bu senede pahalılık görüldü, öyle ki bir ölçek buğday 120 dinara kadar satılır oldu.

Sahih rivayetlere göre, bu senede Merdavic b. Ziyad ed-Deylemî öldürüldü. Allah onu kahretsin. Hem kalbi hem de gidişat bozuk bir kimseydi. Süleyman (a.s.)'ın ruhunun kendisine hulul ettiğini iddia ederdi. Altından bir tahtı vardı, üzerinde oturur, Türkleri karşısında durdururdu. Onların Süleyman peygamberin emrine girmiş cinler olduklarını söylerdi. Askerlerine fena muamelede bulunur, onlara son derece hakaret ederdi. Askerleri fırsat bulup onu hamamda feci bi-Çîmde öldürünceye kadar bu tutumunu devam ettirdi. Kölesi Türk Yahküm onu öldürdü. Rüknu'd-Devle b. Büveyh onun yanında rehine idi. Öldürülünce serbest bırakıldı. Yahküm, rehine ve tutukluları ha lifenin izni ile zindandan çıkarıp Bağdat'a götürdü, sonra bunlar Bas" ra'ya gidip oraya yerleştiler.

Deylemlilere gelince, onlar Merdavic'in kardeşi Şemgir'e haber göndererek yanlarına gelmesini istediler, Gittiğinde kendisini yalına yak yolda karşıladılar. Mülkleri ve hakimiyetleri yok olmasın diye onu başlarına hükümdar yaptılar. Şemgir'e karşı Horasan ve Hora-san'a bağlı mıntukaların valisi Melik Said Nasr b. Ahmed es-Samanî karşı çıktı. Onunla savaştı, çok sayıda beldeyi onun elinden aldı.

Bu senede halife Kaim Biemrillah el-Fatımî, bir orduyu İfrikiy-ye'den deniz yoluyla Frank taraflarına şevketti. Bu ordu Cenova şehrini fethetti. Bol miktarda ganimet elde edip salimen geri döndü.

Bu senede İmadü'd-Devle, İsfahan'a asker şevketti ve istila etti Cebel mıntkasını da ele geçirdi. Memleketi cidden genişledi. Bu senede Horasan'da şiddetli bir kıtlık meydana geldi. Çok sayıda insan öldü, öyle ki ölüleri defnetme işinin üstesinden gelemediler. Bunu kara kara düşünmeye başladılar. Bu senede Musul valisi Nasiru d-Devle Ebu l-Hasan b. Hamdan, amcası Ebü'l-Alâ Said b. Hamdan'ı öldürdü. Çünkü amca Musul'u onun elinden almak istiyordu. Halife de ona karşı veziri Ali b. Muk-le'yi büyük bir orduyla şevketti. Nasirü'd-Devle kaçtı. Vezir İbn Muk-le'nin Musul'da ikameti uzun sürüp Nasirü'd-Devle'yi ele geçireme-yince bu defa Bağdat'a geri döndü Böylece Musul şehri Nasiru d-Dev-le'nin elinde kaldı. Halifeye haber göndererek o mıntkayı kendisine bırakmasını teklif etti Bu teklifi kabul edildi ve durum eskisi gibi devam etti. Bu senede hacılar yola çıktılar. Karmatî, yollarını kesti, onlarla savaştı, mağlub etti. Hacılar ondan eman dilediler. O da Bağdat'a geri dönmeleri koşuluyla onlara eman verdi ve geri döndüler. Bu sene bütün hacı adayları hacca gidemediler. [\[39\]](#)

Hicretin Üçyüzyirmiüçüncü Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Nahivci Nefteveyh

Asıl adı, İbrahim b. Muhammed b; Arefe b. Süleyman b. Muğire b. Habib b. Mühelleb b. Ebi Süfra el-Ezdf dir. Künyesi, Eb Abdullah el-Atikî'dir. Nahivci Nefteveyh diye tanınır. Nahiv ilmine dair eserleri vardır. Hadis dinlemiş ve hadis ulemasından rivayetlerde bulunmuş, sika raviler de kendisinden hadis rivayet etmişlerdir. Doğru sözlü bir zattı. Güzel şiirleri vardır. Hatib Bağdadî der ki: «Nefteveyh bir bakkala uğramış ve: "Ey ih-Hvar Derbürrasin'e nereden gidilir?" diye sormuş, ancıl 'Derbürra-flin1 derken 'Derburrevasi'ni kasetmişti. Bakkal komşusuna dönüp «öyle demiş: "Allah oğlumu kahretsin, pancar almaya gitti, ama gecikti. Şimdi pancar yanımda olsaydı pancar demetiyle şu adamın suratına vururdum!" Bakkal böyle deyince Nefteveyh ona cevap vermeyip hemen dükkanın önünden çekip gitmişti. Nefteveyh, bu senenin safer ayında seksenüç yaşında vefat etti. Hanbelilerin reisi Berbeharî cenaze namazını kıldı ve Dar-ı Küfe mezarlığına defnedildi. Ebu Ali el-Kalî, "el-Emalî" adlı eserde onun için şu şüri okumuştur: "Senin iki yanağından Ötürü kalbim yufkaldı. Benim gönlüm senin kirpiklerinin kuvveti karşısında çok zayıf düşmüştür. Kendi nefesine işkence edene niçin acımıyorsun.

O, kendine haksız yere zulmediyor, arzusu ise sana yöneliyor."» İbn Hallikan dedi ki: «Nefteveyh'in hakkında el-İmâme, İ'cazü'l-Kur'ân ve diğer kitapların sahibi meşhur kelimci Ebu Muhammed Abdullah b. Zeyd b. Ali b. Hüseyin el-Vasîtî demiş ki: "Bir fasıkı görmek istemeyen kimse Nefteveyh'i görmemeye gayret sarfetsin. Allah onu, kendi adının yarısı (neft) ile yaksın, geride kalan yarısı (veyh) ile de kendine İmdat!" diye bağirtsın."»

Saalibî dedi ki: "Çok çirkin olduğundan ötürü ona Nefteveyh adı verilmiştir." İbn Haîfeveyh dedi ki: "Nefteveyh'den başka adı İbrahim ve künyesi de Ebu Abdullah olarak bilinen başka bir kimse yoktur." [\[40\]](#)

Abdullah B. Abdüssamed B. Mühtedi Eillah

Abdullah b. Abdüssamed b. el-Mühtedi Billah el-Haşimi el-Abba-sî- Beşşar b. Nasr el-Halebî'den ve diğerlerinden hadis rivayet etti.

Darekutnî ile diğerleri de ondan hadis rivayet ettiler. Sika ve faziletli bir Şafiî fıkıhçısı idi. [\[41\]](#)

Abdûlmelikb. Muhammed B. Adîy

Künyesi, Ebu Nuaym el-Esterabadî'dir. Bu da hem muhaddis de Şafiî fıkıhçısı idi. Bu senede seksenüç yaşında vefat etti. [\[42\]](#)

Ali B. Fadl B. Tahir

Ali b. Fadl b. Tahir b. Nasr b. Muhammed Ebü'l-Hasan ed-Delhî Hadis toplamak uğruna çok yerlere seyahatlerde bulundu Güvenili bir hadis hafızı idi. Ebu Haşim er-Razî ile diğerlerinden hadis dinle di. Darekutnî ile diğerleri de ondan hadis dinleyip rivayet ettiler [\[43\]](#)

Muhammed B. Ahmed B. Esed

Muhammed b. Ahmed b. Esed Ebu Bekir el-Hafız. İbn Bestibnan adıyla bilinir. Zübeyr b. Bekkar ile diğerlerinden hadi rivayet etti Darekutnî ile diğerleri de ondan rivayetlerde bulundular. Bu senede seksen yaşını aşmış olarak vefat etti. ^[44]

Hicretin Üçyüzyirmidördüncü Senesi

Bu senede askerler gelip hilafet sarayını çembere aldılar ve: "Halife Radi bizzat dışarı çıksın, yanımıza gelsin ve cemaata namaz kıldırınsın." dediler. Halife de çıkıp onlara namaz kaldırıp hutbe irad etti.

Köleler, vezir İbn Mukle'yi yakaladılar ve halifeden, onun yerine başka birini vezirliğe tayin etmesini istediler. Halife seçimi onlara bırakınca, Ali b. İsa'yı seçtiler. Ama halife onu vezirliğe atamayı kabul etmedi. Kardeşi Abdurrahman b. İsa'yı tavsiye etti ve onu vezirliğe atadı. İbn Mukle'nin evi yakıldı. Kendisi de Abdurrahman b. İsa'ya teslim edildi ve şiddetli bir dayığa yatırıldı. 1.000.000 dinar para cezasını kabul ettiğine dair yazılı ifadesi alındı.

Sonra Abdurrahman b. İsa vezirlikte aciz kaldı, elli gün görevde kaldıktan sonra azledildi. Vezirliğe Ebu Cafer b. Kasım el-Kerhî atandı. Ali b. İsa'dan 100.000 dinar müsadere etti. Kardeşi Abdurrahman b. İsa'dan da 70.000 dinar müsadere etti. Kendisi de üçbuçuk ay sonra vezirlikten azledildi. Yerine Süleyman b. Hüseyin atandı. Sonra o da azledilerek yerine Ebu Fadl b. Cafer b. Furat atandı. Bir sene önce İbn Mukle'nin evini yaktığı gibi kendisinin de bir sene sonra aynı günde evi yakıldı. Bütün bunlar Türklerin ve kölelerin işi karıştırmalarından ötürü meydana gelmişti.

İbn Mukle'nin bu senede evi yakıldığında adamın biri onun evinin duvarına şu şiiri yazmıştı:

"Günler hakkında hüsn-ü zanda bulundun, o günler güzel olduklarında.

Ama hiçbir gün, kaderin sana neler getireceğini düşünerek kork-madın.

Günlerin selamtle geçiyordu ama sen o günlere aldandın. Gecelerin safi olduğu zaman bulanıklık meydana gelir."

Bu senede hilafet otoritesi cidden zayıfladı. Halife Radi, Vasıfta bulunan Muhammed b. Raik'a haber göndererek kendisine Bağdat prnirliğini vermek üzere yanına gelmesini istedi. Ayrıca haraç işlerini ve bütün memlekette, resmi dairelerde gelirler idaresini yürütmesini İstedi- Onun için bütün minberler üzerinde adına hutbe okunmasını emretti ve ona hil'at verdi. İbn Raik de bütün bu olumlu teklifler üzerine Bağdat'a Merdavic'in kölesi Türk Yahkûn adındaki komutanla birlikte geldi. Merdavic'in öldürülmesine o yardım etmişti.

İbn Raik, bütün Irak mal ve mülkûn idaresini eline aldı. Beytül-mahn paralarını kendi evine taşıdı. Vezirin hemen hemen hiç yetkisi kalmadı. Hilafet otoritesi cidden zayıfladı, çevre vilayetlerin valileri bağımsızca hareket etmeye başladılar. Bağdat ve Bağdat'ın kazaları dışında halifenin hiç hakimiyeti kalmadı. İbn Raik görevde iken halife hiçbir şeye nüfuz edemiyor, bir işe tek başına karar veremiyor ve sözü de dinlenmiyordu. İbn Raik ona ancak ihtiyaç duyduğu para, nafaka ve diğer şeyleri gönderiyordu.

İbn Raik'ten sonra gelen bütün büyük komutanların da durumu böyle oldu. Halifeye başkaldırmıyorlardı ama diğer vilayetlerle Basra İbn Raik'in emrinde idi. Oralara dilediği kimseleri tayin ediyordu. Huzistan vilayeti Ebu Abdillah el-Beridî'nin emrinde idi. İbn Yakut da bu senede elinde bulunan Tüster ve diğer şehirlere hakim oldu. Buraların mal ve ürünlerine el koydu. Fars vilayeti, İmadü'd-Devle b. Büveyh'in elindeydi, ama Merdavic'in kardeşi Şemgir onunla çekişiyor ve yönetimi elinden almayı çalışıyordu. Kirman vilayeti Ebu Ali Muhammed b. İlyas b. el-Yesa'ın; Musul, Cezire, Diyarbakır, Mudar-ı Rebia şehirler Beni Hamdan'ın; Mısır ve Şam Muhammed b. To-ğac'ın; İfrikiye ve Mağrib vilayetleri, Kaim Biemrillah b. Mehdi el-Fatımî'nin elindeydi. Bu, "Emirü'l-mü'minin" lakabını kullanıyordu. Endülüs ülkesi Abdurrahman b. Muhammed'in elindeydi. Bu da "Na-sırü'l-Ümevî" lakabını taşıyordu, Horasan ve Maverâünnehir, Said Nasr b. Ahmed es-Samanî'nin; Taberistan ve Cürcan şehirleri ise ^eylemlilerin elinde idi. Bahreyn, Yemame ve Hecer de Ebu Tahir Süleyman b. Ebi Said el-Cenabî el-Karmatî'nin hakimiyetinde bulunuyordu.

.. Bu senede Bağdat'ta büyük bir kıtlık ve yokluk meydana geldi. Öyle ki, beş gün müddetle yenecek ekmek bulunamadı. Bu yüzden Ç°k sayıda Bağdatlı öldü. Ölenlerin çoğu da zayıf kimselerdi. Ölüler atılıyorlar, onları defnedecek kimse bulunamıyordu. Bir tabuta

cenaze yükleniyordu. Bazan ikisinin arasına bir çocuk ölüsü de konuluyordu. Bir mezar kazıldığı ve içinin genişletilerek birçok ölü konulduğu da vaki idi. İsfahanlılardan 200.000'e yakın kişi Öldü.

Bu senede Umman'da bir yangın meydana geldi. Bu yangında 1.000 siyahi ve beyazlardan da çok sayıda insan yandı. Bu yangında telef olan mallar arasında 400 yük kafur yanmıştı.

Halife, Ahmed b. Kayıglığ'ı Şam naibliğinden azletti. Buranın yönetimini Mısır naibi İbn Toğac'a verdi.

Bu senede Adüdü'd-Devle Ebu Şüca' Fena Hüsrev b. Rüknü'd-Devle b. Büveyh, İsfahan'da doğdu. ^[45]

Hicretin Üçyüzyirmidördüncü Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Kurra İbn Mücahid

Ebu Bekir Ahmed b. Musa b. Abbas b. Mücahid. Kurra idi. Kıraat imamlarından biridir. Birçok kimselerden hadis rivayet etti Dare-kutnî ile başkaları da ondan rivayetlerde bulundular. Güvenilir, sika bir ravi idi. Bağdat'ın doğu yakasında yaşadı. Saleb dedi ki: "Asrımızda Allah'ın kitabını ondan daha iyi bilen biri hayatta kalmadı."
Bu senenin şaban ayının bitimine on gün kala çarşamba günü vefat etti. Perşembe günü defnedildi.
Vefatından sonra adamın biri onu rüyasında Kur'ân okurken görmüş ve ona: "Sen ölmedin mi?" diye sormuş o da şu cevabı vermişti: "Evet, öldüm. Ama dünyada iken, her hatimin sonunda beni mezarımda Kur'ân okuyan kimselerden biri kılsın diye Allah'a dua ediyordum. İşte ben bu yüzdendir ki mezarımda Kur'ân okuyan kimselerden biri olmuşum."

[46]

Allah ona rahmet etsin.

Şair Cahze El-Bermekî

Ahmed b. Cafer b. Musa b. Yahya b. Halid b. Bermek el-Bermekî. Künyesi, Ebü'l-Hasan en-Nedim'dir. Şair Cahze diy tanınır.

Usta bir edebiyatçı ve tarihçiydi. Çeşitli ilimlere vakıf olup az bilinen şeylerden haberdardı. Güzel şarkı okurdu. Onur şiirlerinden örnekler verelim:

"Dünya kendi kendine şöyle seslendi, ama âlemde duyan biri varsa eğer:

Nice emel sahibi kimse var ki onun emelleri boşa çıktı.

Nice mal toplayan kimse var ki topladıkları darmadağın oldu."

Hükümdarlardan biri onun şahsına ödeme yapılması için bir sarrafa bir pusula yazıp gönderdi. Fakat şair Cahze bu parayı tahsil ede-nieyince hükümdara bir mektup yazarak durumu şöyle anlattı:

"Sizin bağışlarınız parmak uçları ve ellerle yazılan pusulalar ile oluyorsa,

Bu pusulaların bana hiçbir faydası olmuyor.

Ben de "bir milyon dirhem al" diye yazıyorum sana işte."

Şair Cahze, çok cimri ve haris bir kimse olan arkadaşlarından birini kınayıp şöyle hicvetmişti:

"Bizim bir arkadaşımız var; cimrilikte insanların en zirvede olanıdır.

Kendisine Fadl adı verilmiştir, ama o faziletli değildir.

Dostun dostunu davet edişi gibi beni de davet etti.

Bir dostun bir dosta gidişi gibi ben de onun yanma gittim.

Yemeğe oturduğumuzda gördüm ki o,

Sanki onun vücudunun organlarından birini yiyecekmişim gibi bana bakıyor.

Bazen öfkeleniyor bazen kölesine sövüyordu.

Ben de sırf benim yüzümden ötürü öfkelenip sövdüğünü anlıyordum.

Bir lokma yiyecek için elimi sofraya gizlice uzatıyordum.

Ama bana öfkeyle baktığını görünce sebzelerle oynayıp vakit geçiriyordum.

Derken elim bir suç işledi, (yani bir lokma yedim).

Bu da açlığın aklımı gidermesinden ötürü olmuştu.

Elim bir tavuğun buduna uzandı.

O daha tez davranarak budu kendine çekti, ellerim de benim ayağımı çekti."

Onun kuvvetli şiirlerinden biri de şudur:

"Göçüp gittiniz, nice inlemelerden ve sızlanmalardan sonra insanlar sizin için üzüldüğümü açıkça anladılar.

Daha önce kirpiklerimi ağlamaktan azad etmişim.

Ama şimdi size olan özlemim, onları yine köleliğe döndürdü."

İbn Hallikan, onun şu güzel ve parlak şiirini de nakletmiştir: "Sevgiliye dedim ki: Uyanık iken bana cimri davrandın;

Bari aşıkma rüyada cömert davran.

Sevgilim de bana dedi ki: Sen de uyuyacaksın ve rüyada seni ziyaret edeceğimi mi umuyorsun?"

Ona Cahze lakabım takan kişi, Abdullah b. el-Mutez'dir. Çünkü onun gözleri çok çirkindi.

Cahze'yi yerenlerden biri şöyle demiştir:

"Cahze uyurken satrançtaki filden ve yengeçten daha fazla bir şekilde gözleri dışarıya doğru fırlar.

Onun gece içki sofrasına oturanlar, size acıyorum!

Kulaklarınızı lezzetlendirmek için gözlerinizin rahatsızlanmasına katlanın artık."

[47]

Cahze, hicretin 326. senesinde Vasıfta vefat etti. Hicretin 324. senesinde vefat ettiğine dair bir rivayet de vardır.

- [1] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/286.
- [2] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/286-287.
- [3] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/287.
- [4] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/287-288.
- [5] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/288.
- [6] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/289.
- [7] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/289-290.
- [8] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/290-291.
- [9] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/291.
- [10] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/291-292.
- [11] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/292-293.
- [12] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/293.
- [13] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/294.
- [14] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/294.
- [15] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/294.
- [16] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/294.
- [17] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/295-297.
- [18] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/297-299.
- [19] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/299-300.
- [20] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/300.
- [21] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/300.
- [22] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/300.
- [23] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/301.
- [24] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/301.
- [25] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/301-303.
- [26] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/303-304.
- [27] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/305.
- [28] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/305-307.
- [29] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/307-308.
- [30] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/308.
- [31] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/308-309.
- [32] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/309-310.
- [33] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/310-311.
- [34] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/311-313.
- [35] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/313-314.
- [36] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/315.
- [37] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/315-316.
- [38] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/316.
- [39] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/316-318.
- [40] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/318-319.
- [41] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/319.
- [42] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/319.
- [43] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/320.
- [44] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/320.
- [45] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/320-322.
- [46] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/322.
- [47] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/322-324.

[Zahirî Fıkıhçısı İbn Mugalles](#)

[Ebu Bekir B. Ziyad En-Nisaburî](#)

[Affan B. Süleyman](#)

[Ebü'l-Hasan El-Eş'arî](#)

[Muhammed B. Fadl B. Abdullah](#)

[Harun B. Muktedir](#)

[Hicretin Üçyüzyirmibesincî Senesi](#)

[Hicretin Üçyüzyirmibesinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler](#)

[Ahmed B. Muhammed B. Hasan](#)

[Abdullah B. Muhammed B. Süfyan](#)

[Muhammed B. İshak B. Yahya](#)

[Muhammed B. Harun El-Askerî](#)

[Hicretin Üçyüzyirmialtıncı Senesi](#)

[Hicretin Üçyüzyirmiye dinci Senesi](#)

[Hicretin Üçyüzyirmiye dincî Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler](#)

[Hasan B. Kasım B. Cafer B. Rahim](#)

[Hüseyin B. Kasım B. Cafer](#)

[Osman B. Hattab](#)

[Muhammed B. Cafer](#)

[Hafız Ebu Muhammed Abdurrahman B. Ebi Hatim](#)

[Hicretin Üçyüzyirmisekizinci Senesi](#)

[Hicretin Üçyüzyirmisekizinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler](#)

[Ebu Muhammed Cafer El-Mürteiş](#)

[Ebu Said El-İstahrî](#)

[Ali B. Muhammed Ebü'l-Hasan El-Müzeyyen Es-Sağır](#)

[Ahmed B. Abdürabbîh](#)

[Ömer B. Ebi Ömer Muhammed B. Yusuf B. Yakub](#)

[Kurra İbn Senbuz](#)

[Muhammed B. Ali B. Hasan B. Abdullah](#)

[Ebu Bekir İbn Enbarî](#)

[Ümmü İsa](#)

[Hicretin Üçyüzyirmidokuzuncu Senesi](#)

[Hicretin Üçyüzyirmîdokuzuncu Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler](#)

[Ahmed B. İbrahim](#)

[Beckem Et-Türkî](#)

[Ebu Muhammed El-Berbehari](#)

[Yusuf B. Yakub](#)

[Hicretin Üçyüzotuzuncu Senesi](#)

[Hicretin Üçyüzotuzuncu Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler](#)

[İshak B. Muhammed](#)

[Hüseyin B. İsmail B. Muhammed](#)

[Ali B. Muhammed B. Sehl](#)

[Şeyh Ebu Salih Müflih El-Hanbelî](#)

[Hicretin Üçyüzotuzbirinci Senesi](#)

[Hicretin Üçyüzotuzbirinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler](#)

[Sabit B. Sinan B. Kurra Es-Sabîî](#)

[Muhammed B. Ahmed B. Yakub](#)

[Muhammed B. Muhalled B. Cafer](#)

[Mecnun El-Bağdadî](#)

[Hicretin Üçyüzotuzikinci Senesi](#)

[Ahmed B. Muhammed B. Said](#)

[Ahmed B. Amir El-Merveruzî](#)

[Hicretin Üçyüzotuzüçüncü Senesi](#)

[Müstekfi Billah Abdullah B. Müktefi B. Mutedidin Halifelîği](#)

[Hicretin Üçyüzotuzdördüncü Senesi](#)

[Büveyh Oğulları Devletinin İlk Aşaması Ve Bağdat'a Hakim Oluşları](#)

[Halife Müstekfi Billahın Yakalanıp Hal' Edilmesi](#)

[Muti Lillahtın Halifelîği](#)

[Hicretin Üçyüzotuzdördüncü Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler](#)

[Ömer B. Hüseyin](#)

[Muhammed B. İsa](#)

[Muhammed B. Muhammed B. Abdullah](#)

[İhsid Muhammed B. Abdullah B. Toğaç](#)

[Ebu Bekir Eş-Sibîî](#)

[Hicretin Üçyüzotuzbeşinci Senesi](#)

[Hicretin Üçyüzotuzbeşinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler](#)

[Hasan B. Hamaveyh B. Hüseyin](#)

[Abdurrahman B. Ahmed B. Abdullah](#)

[Abdüselam B. Rağban](#)

[Ali B. İsa B. Davud B. Cerrah](#)

[Muhammed B. İsmail](#)

[Harun B. Muhammed](#)

[Ebü'l-Abbas B. Kadı Ahmed](#)

[Hicretin Üçyüzotuzaltıncı Senesi](#)

[Hicretin Üçyüzotuzaltıncı Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler](#)

[Ebü'l-Hüseyn B. Münadî](#)

[Sofî Muhammed B. Abdullah B. Abbas](#)

[İbnetüş-Seyh Ebü'z-Zahid El-Mekkî](#)

[Hicretin Üçyüzotuzyedinci Senesi](#)

[Hicretin Üçyüzotuzyedinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler](#)

[Abdullah B. Muhammed B. Hamdeveyh](#)

[Meşhur Katip Kudame](#)

[Muhammed B. Ali B. Ömer](#)

[Muhammed B. Mutahhar B. Abdullah](#)

[Hicretin Üçyüzotuzsekizinci Senesi](#)

[Ebü'l-Hasan Ali B. Büveyh'in Biyografisi](#)

[Hicretin Üçyüzotuzsekizinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler](#)

[Ahmed B. Muhammed B. İsmail B. Yunus](#)

[Müstekfi Billah](#)

[Ali B. Memşad B. Sahnun B. Nasr](#)

[Ali B. Muhammed B. Ahmed B. Hasan](#)

[Hicretin Üçyüzotuzdokuzuncu Senesi](#)

[Hicretin Üçyüzotuzdokuzuncu Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler](#)

[Hasan B. Davud B. Babsâz](#)

[Halife Kahir Billah](#)

[Muhammed B. Abdullah B. Ahmed](#)

[Farabî](#)

[Hicretin Üçyüzkırkıncı Senesi](#)

[Hicretin Üçyüzkırkıncı Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler](#)

[Eşheb B. Abdülaziz](#)

[Ebü'l-Hasan El-Kerhî](#)

[Muhammed B. Salih B. Yezid](#)

[Mansur B. Karatekin](#)

[Hicretin Üçyüzkırkbirinci Senesi](#)

[Hicretin Üçyüzkırkbirinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler](#)

[Mansur El-Fatımî](#)

Zahirî Fıkıhçısı İbn Mugalles

Meşhur fıkıhçılardandır. Kendi mezhebinde yararlı eserleri vardır. Ebu Bekir b. Davud'dan fıkıh Öğrendi. Abdullah b. Ahmed b. Hanbel ile Ali b. Davud el-Kanterî, Ebu Kalabe er-Riyaşî ve diğer şahsiyetlerden hadis rivayet etti. Sika bir ravi idi

Fıkıhçı ve faziletli bir insandı. Davud ez-Zahirî'nin ilmini, bulunduğu mıntıkalara yayan kişi odur. Sekte'de vefat etti. ^[1]

Ebu Bekir B. Zîyad En-Nisaburî

Abdullah b. Muhammed b. Ziyad b. Vasıl b. Meymun. Ebu Bekir, onun künyesidir. Şafiî fıkıhçısıdır, NisaburludurT'Eban b Osman'ın azatlısıdır. Irak, Şam ve Mısır'a seyahatlerde bulundu. Bağdat'a yerleşti. Muhammed b. Yahya ez-Zühelî'den, Abbas ed-Durî'den ve diğer bazı kimselerden hadis rivayet etti. Darekutnî ile birden fazla hadis hafızları da ondan rivayetlerde bulundular.

Darekutnî dedi ki: "Şeyhlerimiz arasında hadislerin senet ve metinlerini ondan daha iyi hıfzeden biri görülmemiştir. Şeyhlerimizin en fakihi idi. Müzeni ve Rebi ile arkadaşlık etti."

Abdullah b. Batte dedi ki: "İbn Ziyad'ın meclisinde hazır bulunurduk. Onun meclisine 30.000 kadar kişi mürekkep okkası ile gelirlerdi."

Hatib Bağdadî, Ebu Bekir b. Ziyad en-Nisaburî'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir:

"Ben kırk sene müddetle ancak diz üstü çömelerek uyuyan birini biliyorum. O, her gün beş buğday tanesi ile karnını doyururdu ve yatsı abdesti ile sabah namazını kılardı." Böyle dedikten sonra sözünü söyle sürdürdü: "Ben Ümmü Abdurrahman'ı (kendi cariyesini) tanımadan önce bütün bunları yapıyordum. Ah, beni evlendiren adama ne diyeyim ki!" Bundan sonra da şöyle dedi: "Ama beni evlendiren kişi bana iyilik yapmak istemişti."

Ebu Bekir b. Ziyad bu senede seksenaltı yaşında vefat etti. ^[2]

Affan B. Süleyman

Affan b. Süleyman b. Eyyüb Ebü'l-Hasan et-Tacir. Mısır'da ikamet etti ve orada geliri hadisçilere harcanmak üzere bir vakıf tesis etti. Bu vakfın gelirlerinden Aşere-i Mübeşşere'nin soyundan gelen kimseler de yararlanacaklardı. Allah onlardan razı

olsun. Dünyalığı bol olan bir tüccardı. Hakimler nezdinde şahadeti makbuldü.

Bu senenin şaban ayında vefat etti. [3]

Ebü'l-Hasan El-Eş'arî

Bağdat'a geldi. Zekeriya b. Yahya es-Sâcî'den hadis, İbn Sü-reyc'den de fıkıh öğrendi. Onun biyografisini "Tabakatü's-Şafiiyye" adlı eserde anlatmışızdır. İbn Hallikan'ın anlattığına göre Ebü'l-Hasan el-Eş'arî, Şeyh Ebu İshak el-Mervezî'nin der halkasına katılır, onun derslerini dinlermiş. Eş'arî, önceleri Mutezilî idi. Ama Basra'da minber üzerinde bu mezhepten ayrıldığını ve tevbe ettiğini söyledi. Sonra da Mutezilîlerin rezalet ve çirkinliklerini ortaya koydu. "el-Mu-ciz" ve diğer bazı kitaplar ona aittir.

Rivayete göre İbn Hazm şöyle demiştir: "Eş'arî'nin yazmış olduğu ellibeş eser vardır. Yıllık geliri 17.000 dirhemdi. O insanların en şakacısı idi. Hicretin 270. senesinde doğdu."

Hicretin 260. senesinde doğduğuna dair zayıf bir rivayet de vardır. Hicretin 324. senesinde vefat etmiştir. Hicretin 330. senesinde vefat ettiğine dair bir rivayet de vardır. Hicretin 330. senesinden sonraki birkaç sene içinde vefat ettiğine dair zayıf

bir rivayet de bulunmaktadır. Doğrusunu Allah bilir. [4]

Muhammed B. Fadl B. Abdullah

Künyesi, Ebu Zer et-Temimî'dir. Cürcan reisidir. Çok hadis dinlemiştir, Şafî mezhebine mensubtur. Evi, âlimlerin toplantı yeri idi, kendi zamanındaki ilim talebelerine çok lütuflarda bulunmuştur. [5]

Harun B. Muktedir

Halife Radi'nin kardeşidir. Bu senenin rebiyülevvel ayında vefat etti. Kardeşi Radi kendisi için çok hüznüldü ve onu tedavi edemeyen tabip Bahtiyêşu b. Yahya'nın Enbar'a sürgün edilmesini emretti Çünkü Bahtiyêşu'un onu kasıtlı olarak iyi tedavi etmediğine dair suçlamalar vardı. Sonra Radi'nin annesi onun için şefaatchi oldu. Radi de onu sürgünden geri getirdi. [6]

Hicretin Üçyüzyirmibeşinci Senesi

Bu senenin muharrem ayında halife Radi ve emirü'l-ümera Mu-hammed b. Raik, Ahvaz valisi Ebu Abdillâh el-Beridî ile savaşmak üzere Vasıt'a yöneldiler. Ebu Abdillâh, Ahvaz'a musallat olmuş, haracı ödememeye başlamıştı. İbn Raik, Vasıt'a ulaştığında Hucariye askerleri isyan ettiler. Onunla savaştılar, İbn Raik de üzerlerine Bec-kem'i musallat kıldı. Beckem, onları ezdi, bir kısmı Öldü. Kılıç artıkları da Bağdat'a geri döndüler. Güvenlik güçleri komutanı Lü'lü, onların karşısına çıktı. Çoklarını kuşatma altına aldı, evlerini yağmaladı. Artık onlardan başkaldıran bir kimse kalmadı. Bunların beytül-malden alacakları maaşı tümüyle kesti. Halife ile İbn Raik, Ebu Abdillâh el-Beridî'ye tehdit mektupları gönderdiler. Bunun üzerine her sene 360.000 dinar ödemeyi kabul etti ve Adüdü'd-Devle b. Büveyh ile savaşmak için asker hazırladığını bildirdi.

Fakat halife döndükten sonra Ebu Abdillâh el-Beridî, hiçbir şey göndermedi. İbn Raik de Beckem ile Bedir el-Hüseyînî'y onunla savaşmak üzere harekete geçirdi. İki taraf arasında, anlatımı burada uzun sürecek savaşlar ve olaylar cereyan etti. Sonra Ebu Abdillâh el-Beridî, İmadü'd-Devle'ye sığındı. Ondandır eman diledi. Beckem de Ahvaz mıntıkasını istila etti. Bunu üzerine İbn Raik, oranın haracını idare işini ona verdi. Sözüünü ettiğimiz Beckem, öldürücü bir yığitti.

Bu senenin rebiyülevvel ayında halife, Beckem'e hil'at giydirdi ve Bağdat'ta ona emirlik payesi verdi. Onu Meşrik'den Horasan'a kadar olan mıntıkaların valiliğine tayin etti, [7]

Hicretin Üçyüzyirmibeşinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Ahmed B. Muhammed B. Hasan

Künyesi, Ebu Hamid eş-Şarkî'dir. Hicretin 240. senesinde doğdu. Hafızası sağlam, ezberinde çok hadis bulunan, kadri yüce ve çok kez

haccetmiş olan büyük bir hadis hafızı idi. Hadis toplamak maksadıyla çeşitli şehirlere seyahatlerde bulundu. Birçok yerleri dolaştı. Büyük hadis âlimlerinden hadis dinledi.

Bir gün İbn Kuzeyne, ona bakarak şöyle dedi: "Ebu Hamid'in hayatta olması, insanların Rasûlullah (s.a.v.)'a yalan isnac

etmelerine engeldir." [\[8\]](#)

Abdullah B. Muhammed B. Süfyan

Künyesi, Ebü'l-Hasanel-Hazzaz'dır. Nahivciydi. Müberred ve Sa'-leb'den hadis dinledi. Sika bir ravidir. Kur'ân ilimlerin dair çok faydalı eserleri vardır. [\[9\]](#)

Muhammed B. İshak B. Yahya

Künyesi, Ebü't-Tîb'dir. Nahivcidir. Ebü'l-Vefa, onun tarihe dair çok güzel eserleri bulunduğunu söylemiştir. Haris b. Ebi'l-Müber-red'den, Üsame'den, Sa'leb'den ve diğerlerinden hadis rivayet etmiştir. [\[10\]](#)

Muhammed B. Harun El-Askerî

Künyesi, Ebu Bekir'dir. Ebu Sevr'in mezhebinin fikhını öğrenmiş ve bu mezhebe bağlı bir fakih olmuştur. Hasan b. Arefe'den Abbas ed-Durî'den, Darekutnî'den, Acurî'den ve diğerlerinden hadis rivayet etmiştir. Doğrusunu Allah bilir. [\[11\]](#)

Hicretin Üçyüzyirmialtıncı Senesi

Bu senede Bizans imparatorundan halife Radi'ye bir mektup geldi. Mektubun aslı Rumca yazılmıştı, Arapça açıklaması da vardı. Rumca kısım altın yaldızla, Arapça kısım ise gümüş yaldızla yazılmıştı. Özeti, imparatorun Radi ile mütareke isteği idi. Bu mektupla birlikte çok miktarda kıymetli hediyeler de göndermişti. Halife, onun bu isteğine olumlu cevap verdi. 6.000 kadar kadm-erkek Müslüman esir Bedendon nehri üzerinde serbest bırakıldı.

Bu senede vezir Ebü'l-Feth b. Furat, Bağdat'tan Şam'a göçtü, vezirliği bıraktı. Yerine Ebu Ali b. Mukle atandı. Ebü'l-Fethl i yönetimi ıdden zayıftı. İbn Raik'le birlikte iken onun sözü hiç geçmiyordu, İbn f'aik'den kendisi için emlakinden feragat etmesini talep etmiş ancak fî>n Raik onun bu isteğini yerine getirmekte ağır davranmıştı. O da bunun üzerine Beckem'e mektup yazarak onu Bağdat'a tamahlandırmış ve İbn Raik'in yerine geçmesini teklif etmişti. İbn Mukle ise hali. fe'ye mektup yazarak İbn Raik ile İbn Mukatil'i kendisine tslim etmesini istemiş ve onlar için 2.000 dinar vereceğim taahhüd etmişti. Bu haber İb Raik'e ulaşınca onu yakalayıp elini kesti ve: "Bu, yeryüzün de bozgunculuk yaptı." dedi.

Sonra İbn Mukle, halife Radi'ye kendisini vezirliğe tayin etmesin' tavsiye etti, elinin kesilmiş olmasının yazı yazmaya engel olmayacağını, kendisinin kalem kesik olan sağ eline bağlayarak yazı yazabildiğini bildirdi. İbn Raik, İbn Nukle'nin yukarıdaki satırlarda naklettiğimiz mektubunu Beckem'e yazdığını ve İbn Mukle'nin kendisine beddua ettiğini duydu. Bunun için yakalayıp dilini keserek onu dar bir yerde hapsetti. Yanında hizmetçisi bile yoktu. Suyu kendisi bizzat kuyudan çekiyordu. Kovayı sol eliyle tutuyor, ağzına götürüyor ve dişleriyle kovanın kenarından tutup su içiyordu. Çok sıkıntı ve zahmetlerle karşılaştı. Bu hapisanede yalnız başına vefat etti ve hapsedildiği yere defnedildi. Sonra ailesi onun cenazesini istedi ve defnedildiği yerden çıkarılarak kendi evine götürölüp defnedildi. Daha sonra oradan da alınarak başka bir yere nakledildi.

İbn Mukle çok garip şeylerle karşılaşmıştı. Şöyle ki: Üç kez vezirlik yapmış, üç kez azledilmişti. Üç halifeye vezirlik yapmıştı. Üç yere defnedilmiş, üç kez sefere çıkmıştı. İkisinde sürgün olarak bir defasında da görevli olarak gitmişti. Görevli iker Musul'a gönderilmişti.

Bu senede Beckem, Bağdat'a geldi. Radi ona emirü'l-ümeralık unvanını verdi ve onu İbn Raik'in yerine geçirdi. Sözüni ettiğimiz Beckem, Makan b. Kali ed-Deylemî'nin veziri Ebu Ali el-Arız'm kölelerin-dendir. Makan, onu veziri Ebu Ali el Arız'dan istemiş, vezir de ona Beckem'i hibe etmişti. Bundan sonra Beckem, Makan'dan ayrılmış, Merdavic'in yanına gitmiş ve önceki kısımlarda da anlattığımız gibi Merdavic'i öldürenler arasına katılmıştı.

Halife, emirul-ümeralığa tayin ettiğinde onu hadim Munis'in konağına yerleştirmişti. Durumu cidden kuvvetlenmiş, itibarı yükselmışti. Böylece o İbn Raik'ten de ayrılmış oldu. Onun görevi bir sene on ay ve onaltı gün sürmüştü.

Bu senede İmadud-Devle b. Büveyh, kardeşi Muizzü'd-Devle'yi harekete geçirmiş, o da Ebu Abdillah el-Beridî'ye ait olu Beckem tarafından istila edilmiş olan Ahvaz'ı geri alarak Ebu Abdillah el-Beridî'ye teslim etti.

Bu senede Veşmgir ed-Deylemî'nin komutanlarından olan Leşke-rî, Azerbaycan'ı istila edip Rüstem b. İbrahim el-Kürdî'nin elinden aldı. Rüstem, İbn Ebi's-Sâc'ın adamlarındandı. Leşkerî, uzun süren bir savaştan sonra Azerbaycan'ı ele geçirdi.

Bu senede Karmatîlerin durumu cidden bozuldu. Birbirlerini öl-

dürmeye başladılar. Bu nedenle de yeryüzünde fesad çıkaramadılar. Kendi halleriyle başbaşa kaldılar. Ülkeleri olan Hecer'e kapandılar, başka bir yere gidemediler. Hamd ve minnet Allah'adır.

Bu senede meşhur şahsiyetlerden Ahmed b. Ziyad b. Abdurrah-man el-Endülüsî vefat etti. Babası İmam Malik'i

arkadaşlandı. İmam Malik'in fıkım ilk olarak Endülüs'e sokan zat budur. Kendisine kadılık teklif edilmişti, ama kabul etmemişti. [\[12\]](#)

Hicretin Üçyüzyirmiyedinci Senesi

Bu senenin muharrem ayında halife Radi, Musul valisi Nasirü'd-Devle Hasan b. Abdullah b. Hamdan ile savaşmak için Musu yoluna koyuldu. Önden de emirul-ümera Beckem'i yola çıkarmıştı. Ayrıca kadi'l-kudat Ebü'l-Hüseyin Ömer b. Muhammed b Yusuf u da Bec-kem'le birlikte göndermişti. Kadi'l-kudat Ebü'l-Hüseyin, halifenin emri üzerine Bağdat'ta yerine oğlu kadı Ebu Nasr Yusuf b. Ömer'i vekil bırakmıştı. Faziletli ve âlim bir şahsiyetti. Beckem, Musul'a ulaştığında Hasan b. Abdullah b Hamdan ile savaşmaya başladı ve onu mağlup etti. Halife de Musul ve Cezire'yi ona bıraktı ve Beckem, orada valiliğe başladı. Muhammed b. Raik'e gelince o, halifenin Bağdat'ta bulunmayışını fırsat bilerek 1.000 kadar Karmatî ile işbirliği yapıp Bağdat'a girdi ve orada çok bozgunculuk yaptı, yalnız hilafet sarayına ilişmedi. Sonra halifeye haber salarak ondan barış ve kendi işlediği suçlar için de af talebinde bulundu. Halife onun bu talebini uygun karşıladı. Ona kadi'l-kudat Ebu Hüseyin Ömer b. Yusufu gönderdi. İbn Raik de Bağdat'tan göçtü. Halife, cemaziyelevvel ayında Bağdat'a girdi, Müslümanlar buna çok sevindiler.

Bu senenin cemaziyelevvel ayında (1 martta) bol miktarda yağmur ve iri taneli dolular yağdı ki, dolulardan her biri iki okkaya yakın ağırlıktaydı. Yağışlar bir müddet devam etti. Bu yüzden Bağdat'ta birçok ev yıkıldı.

Bu senede Bağdat'ta çok miktarda çekirge görüldü.

Hicretin 317. senesinden bu seneye kadar hac seferleri, Irak yolundan yapılmıyordu. Şerif Ebu Ali Muhammed b. Yahya el-Alevî, Karmatîler nezdinde insanların hacca gitmeleri için ricada bulundu. Karmatîler, yürekliliğinden ve âlicenâb bir kimse olduğundan ötürü onu çok seviyorlardı. O, Karmatîlere, hacı adaylarının herbirinin bir deve için beş dinar, mahfeli develer için de yedişer dinar parayı vermesini teklif etti, onlar da bu şartı kabul ettiler. Bu senede hacılar, bu şarta riayet ederek hac seferine çıktılar. Hacca gitmek için yola koyulanlar arasında Şeyh Ebu Ali b. Ebi Hüreyre de vardı. Bu zat Şafi imamlarındandı. Karmatîlerin yanından geçerken Karmatîler ondan bir nevi bekçilik parası olan ücreti istediler. O da devesinin başını geri çevirerek Bağdat'a döndü ve: "Ben cimrilik yaptığım için değil, bu toprak bastı parası talep edilince hac vecibesi benden sakıt olduğu için geri döndüm." dedi.

Bu senede Endülüs'te fitne meydana geldi. Endülüs hükümdarı ve Nasır Lidinillah lakabım taşıyan Abdurrahman ei-Emevî veziri Ahmed'i öldürdü. Buna çok kızan Şenterin şehrinin valisi, Ahmed'in kardeşi Ümeyye b. İshak irtidad etti. Hristiyan ülkesine girdi, onların hükümdarı Rodmir ile görüştü. Müslümanların sınırlarındaki gedikleri ve açık yerleri onlara bildirdi. Büyük bir Galiçya ordusuyla Müslümanların üzerine yürüdü.

Abdurrahman, bunların karşısına çıktı ve şiddetli hücumlar yaparak Galiçya askerlerinden çoğunu öldürdü. Sonra Franklar, Müslümanlara karşı saldırılarını tekrarladılar. Kendi zayıatlarına yakın sayıda Müslüman askeri öldürdüler. Ardından Müslümanlar Gaiuç-ya'ya peşpeşe saldırılarda bulundular ve onlardan sayılamayacak kadar çok asker öldürdüler.

Daha sonra Ümeyye b. İshak bu yaptığına pişman oldu ve Abdur-rahman'dan eman diledi. Abdurrahman da ona eman verdiğine dair mektubunu gönderdi. Ümeyye geldiğinde Abdurrahman onu kabul etti ve kendisine saygı gösterdi. [\[13\]](#)

Hicretin Üçyüzyirmiyedincî Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Hasan B. Kasım B. Cafer B. Rahim

Künyesi, Ebu Ali ed-Dımişkî'dir. Babası muhaddisti. Kendisi tarihçiydi ve tarihe dair eserleri vardır. Abbas b. Valid el-Beyrutî'den ve diğerlerinden hadis rivayet etmiştir. Bu senenin muharrem ayında Mısır'da, seksen küsur yaşında vefat etti. [\[14\]](#)

Hüseyin B. Kasım B. Cafer

Hüseyin b. Kasım b. Cafer b. Muhammed b. Halid b. Bişr Ebu Ali el-Kevkebî. Katiplik yapmıştır. Tarihçi ve edebiyatçı bir kişi idi. Ahmed b. Ebi Hayseme'den, Ebü'l-Ayna'dan ve İbn E bi'd-Dünya'd ar rivayetlerde bulundu. Darekutnî ile diğerleri de kendisinden rivayetlerde bulundular. [\[15\]](#)

Osman B. Hattab

Osman b. Hattab b. Abdillan Ebu Amr el-Belevi el-Mağribî el-Eşec. Ebü'd-Dünya diye bilinir. Bu zat, hicretin 300. senesinden sonra Bağdat'a geldi ve kendisinin Hz. Ebu Bekir es-Sıddık'm hilafetinin ilk zamanında

Mağrib'te doğduğunu iddia etti. Babasıyla birlikte Hz. Ali'nin ziyaretine gittiğini yolda aşırı derecede susadıklarını, babası için su aramaya gittiğinde bir su kaynağı görüp oradan su içip yıkandığını, sonra su içirmek için babasının yanına gittiğinde babasının vefat ettiğini gördüğünü anlattı. Sonra kendisinin yalnız başına Hz. Ali'nin yanına gittiğini, onun dizini Öpmek istediği sırada dizinin başına çarpıp başını yaraladığını ve bu nedenle kendisine Eşec (yaralı) dendiğini söyledi. İnsanların bir kısmı, bu husustaki iddialarının doğru olduğunu söylediler ve içinde Hz. Ali'nin hadislerinin rivayet edildiği bir nüshayı kendisinden rivayet ettiler. Bu rivayetlerin doğruluğu hususunda Hafız Muhammed b. Ahmed b. Müfid de onu tasdik etti ve bunları kendisinden rivayet etti. Ama Hafız Muhammed b. Ahmed'in dedesi VEüfid, Şîlikle itham edilen bir kimsedir Kendisinin de Hz. Ali'ye in-şisabı sebebiyle, bu iddialarında onu müsamaha ile karşılamıştır. Onun dışındaki eski-yeni bütün muhaddisler topluluğu, bu hususta onu yalanlamışlar ve bu iddialarını reddedip rivayet ettiği hadis nüshasının uydurma olduğunu kesin ifade ile bildirmişlerdir. Bunların arasında Ebu Tahir Ahmed b. Muhammed es-Selefi ile şu hadis üs-tadlarımız da bulunmaktadır: Zamanın otoritesi Şeyhü'l-İslam Ebü'l-Abbas İbn Teymiye, Ebü'l-Haccac el-Mizzî, İslâm tarihçisi Hafız Ebu Abdillah ez-Zehebi. Ben bu hususu "Tekmil" adlı kitabımda açıkça ifade ettim. Hamd ve minnet Allah'adır.

Müfid dedi ki: "Eşec, bu senede (hicretin 327. senesi) kendi beldesine dönerken vefat etmiştir." Doğrusunu Allah bilir. [\[16\]](#)

Muhammed B. Cafer

Muhammed b. Cafer b. Muhammed b. Sehl Ebu Bekir el-Haraiî. "Makamat" adlı eserin sahibidir. Aslen Samarralıdır, am sonraları Şam'a gelip yerleşmiş ve orada hadis ilmini yaymıştır. [\[17\]](#)

Hafız Ebu Muhammed Abdurrahman B. Ebi Hatim

Bu senede vefat eden meşhur şahsiyetlerden biri de, hadis hafızı Ebu Muhammed Abdurrahman b. Ebi Hatim Muhammed b. er Razi'-dir. "Kitabü'l-Cerh ve't-Ta'dil" adlı eserin sahibidir ki, bu eser hadis ilminde yazılan en kıymetli kitaplardan biridir. Bütün nakillleri toplayan önemli tefsir de ona aittir ki, ilimde İbn Cerir et-Taberî ile diğer müfessirlerin tefsirlerine üstün gelmiştir ve üstünlüğü zamanımıza kadar devam etmiştir. Fıkıh kitaplarına göre sıralanmış "Kitabü'l-İlel" de ona aittir. Ayrıca birçok faydalı eserleri daha vardır. Abid za-hid, takvalı çok kerametleri olan, hafızası sağlam büyük bir zattı. Allah ona rahmet etsin.

Bir defasında namaz kıldırması, selam verdiğinde cemaattan biri ona: "Namazı çok uzattın, ben secdeye yetmiş kez teşbih getirdim." deyince Abdurrahman ona şu cevabı vermişti: "Ama vallahi, ben secde halinde sadece üç teşbih getirdim." Bir defasında sınır boyundaki bir şehrin surları yıkılmıştı. Abdurrahman b. Ebi Hatim, insanlara: "Bunu onarmayacak mısınız?" demiş ve onları, suru onarmaya teşvik etmişti. Ama onların işi ağırdan aldıklarını görünce: "Kim bu suru onarırsa ben Allah'ın onu Cen-net'e sokacağına dair garanti vereyim?!" demişti. Orada bulunan bir tüccar kalkıp: "Bu garantiyi verdiğine dair bana bir yazı yaz, suru onarmak için sana işte şu 1.000 dinarı vereyim." demişti. Abdurrahman da ona bu garantiyi verdiğine dair bir yazı yazıp vermişti. Sur o parayla onarılmıştı. Bir süre sonra o tüccar adam vefat etmişti. İnsanlar onun cenaze törenine geldiklerinde kefeninin içinden bir kağıt parçası uçmuştu. Kağıdı alıp baktıklarında Abdurrahman b. Ebi Ha-tim'in ona yazdığı garanti yazısı olduğunu ve arkasında da şu ibarenin yazılmış olduğunu gördüler: "Senin bu garantini onayladık ama bir daha böyle yapma," Doğrusunu, noksanlıklardan münezzeh olan yüce Allah daha iyi bilir. [\[18\]](#)

Hicretin Üçyüzyîrmisekizinci Senesi

"el-Muntazam" adlı eserinde İbnü'l-Cevzî dedi ki: «Bu senenin muharrem ayının başında, Bağdat'ın kuzey ve batı taraflarında havada şiddetli derecede bir kızarıklık ve bu kızarıklık içinde, çok sayıda beyaz ve uzun ışık sütunları görüldü.» Bu senede Bağdat'a, Rüknu'd-Devle Ebu Ali Hasan b. Büveyh'in Vasıt'a ulaştığına dair haber geldi. Halife ile Becker kendisiyle savaşmak üzere Vasıt'a doğru yola koyuldular. Rüknu'd-Devle onlardan korkup Ahvaz'a döndü, onlar da Bağdat'a geri döndüler. Bu senede Rüknu'd-Devle b. Büveyh, İsfahan şehrini Merdavic'in kardeşi Veşmgir'in elinden aldı. Oraya hakim oldu. Çünkü o zamanlarda Veşmgir'in askerleri çok azdı. Bu senenin şaban ayında Dicle'nin suları cidden fazlalaştı ve Bağdat'dın batı tarafına yayıldı. Çok sayıda ev yıkıldı. Enbaı tarafında da Dicle'nin suları etrafı istila etti ve çok sayıda köy, sular altında kaldı. Bu nedenle çölde de çok sayıda hayvan ve canavar Öldü. Bu senede Beckem, Abdullah el-Beridî'nin kızı Sara ile evlendi. O zaman vezir Muhammed b. Ahmed b. Yakub, Bağdat'ta bulunuyordu. Sonra vezaretten ayrılıp yerine Süleyman b. Hasan atandı. Beridî de Vasıt ve kazalarının 600.000 dinar yıllık haraç ödeme karşılığında kendisine bırakılmasını istedi. Bu senede Kadi'l-kudat Ebu Hasan Ömer b. Muhammed b. Yusuf vefat etti. Yerine oğlu Ebu Nasr Yusuf b. Ömer b. Muhammed

b. Yusuf atandı. Halife Radi, bu senenin şaban ayının bitimine beş gün kala perşembe günü ona hu"at giydirdi. Ebu Abdillâh el-Beridî, Vasıt'a gittiğinde Beckem'e bir mektup yazarak onu, Cebel mıntıkasını fethetmeye ve Ahvaz'ı da İmadü'd-Devle b. Büveyh'in elinden almak için kendisine yardımcı olmaya teşvik etti. Ama onun yegane amacı, Beckem'i Bağdat'tan uzaklaştırmak ve orayı onun elinden almaktı. Beckem, askerleriyle Bağdat'tan ayrılıp gittiğinde Beridî'nin kendisine kurduğu tuzaktan haberdar oldu ve hemen Bağdat'a döndü. Büyük bir orduyla Beridî'nin üzerine yürüdü. Onu ansızın yakalamak için bütün yolları kesti.

Beckem, bir kayığa binmiş, katibi de yanında duruyordu. Aniden bir güvercin onların bulundukları kayığa düştü. Kuyruğunda bir mektup bulunuyordu. Beckem alıp okuduğunda mektubun, yanında bulunan katip tarafından komutan Beckem'in durumunu anlatmak üzere Beridî'nin adamlarına yazılmış olduğunu ve gördü. Beckem katibe: "Yazıklar olsun sana, bu senin yazın değil mi?" dedi. Katip inkar edemeyip: "Evet." diye cevap verdi. Beckem de onun öldürülmesini emretti. Katip öldürüldü ve cesed Dicle'ye atıldı.

Beridî, Beckem'in gelmekte olduğunu duyunca hemen Basra'ya kaçtı. Orada da durmayarak başka yere gitti. Beckem, Vasıt'ı istila ettiği sırada Deylem, onun Cebel'de geride bıraktığı askerlere musallat oldu. Onlar da çabucak Bağdat'a dönüp kaçtılar.

Bu senede Muhammed b. Raik, Şam'ı istila etti. Önce Humus'a girdi, şehri ele geçirdi. Sonra Şam'a geldi. Orada Bedir b. Abdullah el-İhşid vardı. Bu zat Bedir el-İhşidî diye tanınıyordu. Asıl adı Muhammed b. Toğaç'dı. İbn Raik onu zorla Şam'dan çıkarıp kovdu. Şehi-re hakim oldu. Sonra da askerleriyle birlikte Remle'ye yürüdü. Orayı da ele geçirdi. Remle'den sonra Mısır'ın Ariş bölgesine gitti. Oraya girmek istedi, ancak Muhammed b. Toğaç el-İhşidî onun karşısına çıktı. Orada iki tarafta savaş başladı. İbn Raik, Muhammed b. Toğaç'ı hezimete uğrattı. Adamları yağma ile meşgul oldular. Mısırlıların çadırlarına girdiler, Mısırlılarsa onlara hücum ederek onlardan çok sayıda askeri öldürdü. İbn Raik yetmiş kadar adamı ile kaçtı. Perişan halde Dımişk'a girdi. Muhammed b. Toğaç onun üzerine kardeşi Nasr b. Toğaç'ı bir ordu ile gönderdi. Zilhicce ayının dördünde Lecun mıntıkasında savaşlar başladı. İbn Raik, Mısırlıları hezimete uğrattı. Öldürdüğü adamlar arasında İhşid'in kardeşi Nasr b. Toğaç da vardı. İbn Raik onu yıkayıp kefenledi ve Mısır'a kardeşinin yanına gönderdi. Onunla birlikte oğlunu da göndermişti. Ona yazdığı mektupta Nasr'ı öldürmek istemediğine dair yemin etmiş ve Nasr'ın öldürülmesinin kendisine çok zor geldiğini bildirmişti ve mektubunda: "İşte oğlumu sana gönderiyorum, istersen kardeşinin öldürülmesi karşılığında oğluma kısas tatbik et." demişti. İhşid Muhammed b. Toğaç da İbn Raik'in oğluna ikramda bulunmuş ve Remle ile Mısır arasındaki kısımlarını İhşid'e ait olması, İhşid'in de her sene İbn Raik'e 140.000 dinar göndermesi, Remle'den Dımişk'a kadar olan kısımların İbn Raik'e ait olması hususunda barış antlaşması yaptı.

[19]

Raik'e ait olması hususunda barış antlaşması yaptı.

Hicretin Üçyüzyirmisekizinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Ebu Muhammed Cafer El-Mürteiş

Sofiye meşayihindendir. Hatib Bağdadî böyle demiştir.

Ebu Abdırrahman es-Süiemî dedi ki: «Ebu Muhammed Cafer el-Mürteiş'in asıl adı, Abdullah b. Muhammed Ebu Muhammed en-Nisaburî'dir. Servet sahibi bir kimse idi. Ama servetini ve malını bırakıp Cüneyd-i Bağdadî, Ebu Hafs ve Ebu Osman'la arkadaşlık etti. Bağdat'ta ikamette bulundu, nihayet sofiye meşayihinden biri oldu. Bağdat'ın acaipliklerinin şunlar olduğu söylenir: Şiblî'nin işaretleri, Mürteiş'in nükteleri ve Cafer el-Havas'm hikayeleri.»

Ebu Cafer es-Saiğ, Mürteiş'in şöyle dediğini rivayet etmiştir:

«Bir kimse kendi amellerinin kendisini Cehennem ateşinden kurtaracağını veya kendisini ilahi rızaya kavuşturacağını zannederse, kendi nefsi ve amelleri için tehlike teşkil etmiş olur. Bir kimse Allah'ın lutfuna güvenirse Allah onu ilahi rıza mertebelerinin en yükseğine ulaştırır.»

Mürteiş'e; "Falan adam su üzerinde yürüyor!" denildiğinde o şu cevabı vermişti: "Nefsin heveslerine muhalefet etmek, su üzerinde yürümekten ve havada uçmaktan daha büyük bir keramettir."

Mürteiş, Şoniziye Mescidi'nde hastalanıp ölmek üzere can çekişirken borcunu hesapladılar ve onyedî dirhem borçlu olduğunu tesbit ettiler. Yanındakilere şöyle dedi: "Şu eski püskü elbiselerimi satın ve bunun parasıyla borcumu ödeyin. Cenâb-ı Allah'tan bana kefen nasib etmesini umuyorum. Ben yüce Allah'tan şu üç şeyi dilemiştim: Beni yoksul olarak vefat ettirmesini, içinde bulunduğum şu mescitte ruhumu almasını, -çünkü bu mescitte birçok insanla arkadaşlık kurdu- vefat ederken de yanımda sevip kendisiyle ünsiyet kurabileceğim insanları bulundurmasını diledim."

[20]

Böyle dedikten sonra gözlerini yumdu ve ruhunu teslim etti.

Ebu Said El-İstahrî

Ebu Said el-İstahrî Hasan b. Ahmed b. Yezid b. İsa b. Fadl b. Ye-sar. Ebu Said el-İstahrî, onun künyesidir. Şafîî imamlarındandır. Za-hid nazik ve âbid bir kimseydi. Kum şehrinde kadılık yaptı. Sonra Bağdat muhtesipliğine atandı, Bağdat şehrinde dolaşır ve sokaklar arasında dolaşmakta iken katırı üzerinde namazını kılardı. Cidden az şeyle kanaat eden bir

insandı. Biyografisini, "Tabakatü's-Şafiiye" adlı eserde anlatmışızdır. "Kitabü'l-Kada" adlı eseri vardır ki, bu konuda benzeri bir eser tasnif edilmemiştir. Doksan yaşma yaklaşmış iken vefat etti. Allah ona rahmet etsin. [\[21\]](#)

Ali B. Muhammed Ebü'l-Hasan El-Müzeyyen Es-Sağır

Sofiye meşayihindendir. Aslen Bağdatlıdır. Cüneyd-i Bağdadî ve Sehi et-Tüsterî ile arkadaşlık etti. Bu senede vefat edinceye kadar Mekke'de mücavir olarak kaldı.

Kendi şahsından bahsederken şöyle demiştir: «Tebük mıntıkasında bir kuyuya vardım. Kuyuya yaklaştığımda ayağım kaydı ve içine düştüm. Beni gören bir kimse yoktu. Kuyunun dibinde, üzerinde du-, rabileceğim yüksekçe bir çıkıntı gördüm. Oraya tutunup "Eğer ölürsem, bari insanların içtiği suyu kirletmeyeyim." dedim ve kendimi teskin edip ölümü hoş görmeye başladım. O halde iken bir yılan çıktı, üzerime sarktı, kuyruğunu vücuduma doladı, sonra beni çekip kuyudan çıkardı. Sonra kendisi süzülüp gitti. Ama nereye gittiğini bilemiyorum, nerden geldiğini de anlamamıştım.»

Sofiye meşayihi arasında Ebu Cafer el-Müzeyyen el-Kebir adında biri daha vardır ki, o da Mekke'de mücavir olarak yaşamış ve orada vefat etmiştir. O zat da âbid kimselerdendi.

Hatib Bağdadî, Cafer el-Hindî'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir:

«Haclarımdan birinde Müzeyyen el-Kebir ile vedalaştığım sırada kendisine: "Bana manevi azık ver." dedim. O da bana şöyle cevap verdi: "Birşeyi kaybettiğin zaman de ki; ey insanları geleceğinde şüphe bulunmayan kıyamet gününde bir araya getirip toplayacak olan yüce Rabbim! Sen vaadine muhalefet etmezsın. Bana kaybetmiş olduğum falan şeyi buldur." Sen böyle derser Allah, kaybettiğin o şeyi sana buldurur."

Kettanî'nin de yanma gittim. Onunla da vedalaştım ve bana manevi azık vermesini istedim. O da bana, kaşı üzerinde nakış bulunan bir yüzüğü verdi ve şöyle dedi: "Kederlendiğin zaman şu yüzüğün kaşına baktığın takdirde kederin gider."

Ben, Müzeyyen el-Kebir'in bana öğrettiği duayı her ne zaman okuduysam duam kabul buyuruldu. Kettanî'nin verdiği yüzüğün kaşına da her ne zaman baktıysam, kederim gitti. Bir gün, Semriye'de iken şiddetli bir fırtına esti. Bakmak için yüzüğü çıkardım, ama kaybettim, nereye gittiğini anlayamadım. Allah bana, kaybetmiş olduğum yüzüğü buldursun diye Müzeyyen el-Kebir'in bana öğrettiği yitik bulma duasını okudum. Duayı okuduktan sonra evime döndüğümde eşyalarımı araştırdım ve yüzüğün elbiselerim arasında olduğunu gördüm.» [\[22\]](#)

Ahmed B. Abdürabbîh

Bu zatın şeceresi şöyledir: Ahmed b. Abdürabbih b. Habib b. Ce-rir b. Salim Ebu Ömer el-Kurtubî. Hişam b. Abdurrahman b. Muavi-ye b. Hişam b. Abdülmelik b. Mervan b. Hakim el-Ümevî'nin azatlısıdır. Çok hadis rivayet eden faziletli insanlardan önceki ve sonraki nesillerin haberlerini bilen âlimlerdendir. "el-İkdu l-Ferid" adlı kitabın sahibidir. Onun bu kitabı, birçok faziletlere yol göstermekte ve birçok mühim bilgileri içermektedir. Yalnız birçok sözleri, kendisinde Şiîlik bulunduğuna delalet etmektedir. Emevilere karşı allerjisi olduğu görülmektedir ki, bu, onun için yadırganacak bir haldir. Çünkü o, Emevilerin azathlarındandı. Kendisinden beklenen şey, onlara düşmanlık etmek değil, dostluk beslemektir. İbn Hallikan'm ifadesine göre Ahmed b. Abdurabbih'in güzel şiirler içeren bir divanı vardır. İbn Hallikan, onun tüysüz oğlanlara ve kadınlara tutkun olduğunu gösteren birçok şiirler nakletmiştir. Ahmed b. Abdürabbih, hicretin 246. senesinin ramazan ayında doğdu ve bu senenin cemazielevvel ayının 18'inde pazar günü, Kurtuba'da vefat etti. [\[23\]](#)

Ömer B. Ebi Ömer Muhammed B. Yusuf B. Yakub

Bu zatın şeceresi şöyledir: Ömer b. Ebi Ömer Muhammed b. Yusuf b. Yakub b. Hammad b. Zeyd b. Dirhem Ebü'l-Hüseyin el-Ezdî. Malikî fakih ve kadısı idi. Yirmi yaşında iken babasından niyabet aldı. Kur'ân ve hadis hafızı idi. Malikî mezhebine göre fıkıh ve feraiz öğrenmişti. Hesap, lügat, nahiv ve şiir bilgisi vardı. "Müsned" adlı eseri tasnif etti. Bu yüzden kendisine anlayış kuvveti, zeka güzelliği ve ahlak üstünlüğü nasib oldu. Gerçekten yüksek dereceli ve güzel şiirleri vardır. Kadılıkta şükranla karşılanacak bir tutum sergilemişti. Adaletli ve güvenilir bir imamdı. Hatib Bağdadî, Muafa b. Zekeriya el-Cerirî'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir: Biz, Kadı Ebu Hüseyin hazretlerinin meclisinde hazır bulunuyorduk. Bir gün meclisine gelip normal âdet üzere kendisin beklemeye koyulduk. Kapısının önünde oturuyorduk. O esnada bir bedevinin de kapıda oturmakta olduğunu gördük. Sanki bir ihtiyacı varmış gibiydi. Biz oturmakta iken, bir karga gelip avludaki hurma ağacının üzerine konup öttü, sonra uçup gitti. Bedevi dedi ki: "Şu karga, bu ev sahibinin yedi gün sonra vefat edeceğini bildiriyor." Böyle demesi üzerine bedeviyi oradan kovduk. O da kalkıp gitti. Sonra kadıdan izin geldi, içeri girmemize müsaade edildi. Girdiğimizde, kadı'nın yüzünün renginin değişmiş olduğunu ve kederlendiğini gördük. Kendisine: "Ne haber?" diye sorduğumuzda şu cevabı verdi: "Dün rüyada bir şahsın şöyle dediğini gördüm: «Hammad b. Zeyd ailesinin evlerine git, Ehline ve nimetlere selam olsun.» Bu rüyadan Ötörü biraz sıkıldım." Biz de kendisi için dua edip meclisinden ayrıldık. Bundan yedi gün sonra, yani bu senenin şaban ayının 17'sinde perşembe günü, otuzdokuz yaşında vefat etti ve defnedildi. Cenaze namazını oğlu Ebu Nasr kıldırdı. Babasından sonra kadılığa da geçti." Solî dedi ki: «Kadı Ebü'l-Hüseyin, genç yaşta olmasına rağmen büyük bir ilmî mertebeye yükseldi. Vefat ederken halife Radi onun için ağladı ve bizi de ağlamaya teşvik edip şöyle dedi: "Ben, herhangi bir şeyden dolayı sıkıldığımda o beni teselli ederdi. Vallahi, ondan sonra artık benim için hayatın tadı kalmamıştır." Halife Radi de ondan sonra bu senenin rebiyülevvel ayı ortasında vefat etti. Allah, ikisine de rahmet etsin. Halife Radi de genç yaşta vefat etmişti.» [\[24\]](#)

Kurra İbn Şenbuz

Şeceresi şöyledir: Muhammed b. Ahmed b. Eyyüb b. Salt Ebü'l-Hasan. İbn Şenbuz adıyla bilinirdi. Ebu Müslim el-Keccî'den Bişr b. Musa'dan ve birçok kimselerden rivayette bulundu. Kur'ân kıraatın-da bazı okuyuş çeşitleri seçti ki, bu okuyuş reddedilmiştir. Ebu Bekir el-Enbarî, onun hakkında bir reddiye yazmıştır ve vezir İbn Mukle'nin sarayında onun için bir muhakeme meclisi akdedildiğini, onun dayağa yatırıldığını ve nihayet bazı okuyuş şekillerinden vazgeçtiğini anlatmıştır. Kendisinin kıraati şazdı ki, çağdaşı olan bazı kurralar onun bu kıraatini reddetmişlerdir. İbn Şenbuz, bu senenin safer ayında vefat etti. Dövülmesini emrettiği zaman o, vezir İbn Mukle'ye beddua etmişti. Ondan sonra İbn Mukle de iflah olmadı O da çeşitli işkencelere maruz bırakıldı. Eli ve dili koparıldı. Hapse atıldı. Nihayet İbn Şenbuz'un öldüğü bu senede o da öldü. [\[25\]](#)

Şimdi de meşhur yazarlardan vezir İbn Mukle'nin biyografisini verelim:

Muhammed B. Ali B. Hasan B. Abdullah

Künyesi Ebu Ali'dir. Vezir İbn Mukle diye meşhur olmuştur. Ömrünün ilk zamanlarında durumu zayıf ve malı az bir kimseydi. Derken zamanla vezirliğe geçti ve üç halifeye; Muktedi'ye, Kahir'e ve Ra-di'ye vezirlik yaptı. Üç kez de vezirlikten azledildi.

Ahir ömründe eli ve dili koparıldı ve hapse atıldı. Suyu sol eli ve dişleri ile içiyordu. Sol eliyle kabı ağzına götürüyor, su kabının kenarını dişleriyle tutuyor ve suyu öylece içebiliyordu. Bununla beraber kesik olmasına rağmen sağ eliyle yazı yazabiliyordu. Tıpkı eli sağlam bir kimse gibi yazıyordu. Yazısı çok güzel ve sağlamdı. Nitekim yazısının düzgünlüğü ile meşhur olmuştur. Vezirliği zamanında onun için bir sara^ yapılmıştı. Sarayın temelini atılacağı esnada bir grup müneccimi inşaat alanına getirmişti. Müneccimler temelin falanca vakitte atılmasını tavsiye etmişlerdi. Yine onların tavsiyelerine uyularak sarayın duvarları iki yatsı arasında örülmeye başlanmıştı. Sarayın inşası tamamlandıktan kısa bir süre sonra saray harab oldu ve enkaz haline geldi. Nitekim bu durumu önceki kısımlarda anlatmıştık ve yıkılan sarayın duvarları üzerine yazılan yazılardan da söz etmiştik.

Vezir İbn Mukle'nin cidden büyük bir bahçesi vardı. Birkaç fidanlık alana sahip olan bu bahçenin tümü, ibrişim şebeke ile örülmüştü. Bahçede kumru, papağan, bülbül, tavus, kanarya ve diğer birçok kuş çeşidi vardı. Ayrıca arazisinde ceylanlar, yaban sığırları, devekuşları ve diğer birçok hayvanlar vardı. Bu bahçesi ve emlaki, güzellik ve parlaklığını, kıymetini kısa bir süre sonra kaybederek zayı oldu. İşte bu, Cenâb-ı Allah'ın, fani diyar olan dünyaya ve gurura meyleden al-danmış cahillere uyguladığı kanunudur. İbn Mukle, sarayını ve bahçesini inşa edip oraya bol miktarda dünya metanı yerleştirdiği zaman şairin biri bu hususta şöyle bir şiir söylemişti:

"İbn Mukle'ye de ki: Aceleci olma, sabırlı ol, sen batıl ve boş rüyalar içindesin.

Çalışıp çabalayarak insanların evlerinin taşlarıyla bir saray inşa ediyorsun ama bu saray birkaç gün sonra ele geçirilip yıkılacaktır.

Sen müşteri yıldızının saadetini tercih etmeye devam ediyorsun, bu saray için, Oysa hükümdar Behram'ın uğursuzluğu gibi nice uğursuzluklar sana da gelebilir.

Kur'ân ve Batlamyus, işi sağlama bağlama ve ahde vefa konusunda asla bir araya gelmiş değillerdir."

İbn Mukle, nihayet Bağdat vezirliğinden azledildi, evi tahrip edildi. Bahçesindeki ağaçlar söküldü. Eli kesildi, sonra da dil koparıldı ve kendisine 1.000.000 dinar para cezası verildi. Bundan sonra da yalnız başına zindana atıldı. Yaşı ilerlemiş, vücudu zayıflamış, bazı organlarını kaybetmiş ve sıkıntıya uğramış olmasına rağmen yanında kendisine hizmet edecek bir kimse yoktu. Öyle ki, içebilmek için suyu derin kuyudan bizzat kendisi çekiyordu. Kovanın ipini sol eliyle tutup ağzına götürüyor ve kovanın kenarını ağızıyla tutup içiyordu. Konforlu bir hayatın tadını aldıktan sonra çok sıkıntı ve zahmetlere katlandı.

Elinin kesilmesi ile ilgili olarak şu şiiri söylemişti:

"Hayattan usanmadım ama yeminlerine güvendim. Fakat gel gör ki sağ elim kesildi.

Dünyamı verip onlardan dinimi satın aldım, nihayet onlar;

Beni dinimden mahrum bıraktıktan sonra dünyalarından da mahrum bıraktılar.

Elimden geldiğince onların canlarını muhafaza etmeye çalıştım, fakat;

Gel gör ki onlar beni korumadılar.

Sağ el gittikten sonra hayatın tadı yoktur.

Ey hayat; sağ elim kesildi sen de kesil."

Elinin kesilmesinden ötürü çok ağlıyor ve şöyle diyordu: "Ben sağ elimle Kur'ân'ı iki kez yazdım ve yine sağ elimle halifeye hizmet ettim. Ama sonra hırsızların eli kesilir gibi benim elim kesildi." Böyle dedikten sonra da şu şiiri okuyordu:

"Ey insan! Vücudunun bir kısmı öldükten sonra geri kalan kısmının öleceğini düşünerek ağla.

Çünkü bir kısmı öldükten sonra geri kalan kısmının da ölmesi yakın olur."

Vezir İbn Mukle -Allah onu affetsin- sultanın sarayındaki hapis, hanesinde Öldü ve oraya defnedildi. Sonra oğlu Ebül-Hüseyin, babasının kendi evine nakledilmesini istedi. Mezarını açıp cesedini çıkardılar ve oğlu onu götürüp kendi evine defnetti. Sonra Dinariye adıyla bilinen zevcesi onu kendi evine götürüp defnetmek istedi. Bu isteği kabul edildi. İbn Mukle, mezarından ikinci kez çıkarıldı ve zevcesinin evine götürülüp defnedildi. Böylece üçüncü kez defnedilmiş oldu. Elli-altı yaşında iken vefat etmişti. [\[26\]](#)

Ebu Bekir İbn Enbarî

u zatın şeceresi şöyledir: Muhammed b. Kasım b. Muhammed b. Bişar b. Hasan b. Beyan b. Semmaa b. Ferve b. Katan b. Duame Ebu Bekir el-Enbarî. "Kitabü'l-Vakf ve'l-İbtida" adlı eserin sahibidir. Bundan başka birçok faydalı eserleri daha vardır. Arap dilinde, tefsirde, hadiste ve diğer birçok ilimde derya idi. Kedimî'den, Kadı İsmail'den, Sa'leb'den ve diğerlerinden ders aldı.

Güvenilir, doğru sözlü ve edip bir kimseydi. Dinî yönü kuvvetli, faziletli ve Ehl-i Sünnet'ten bir insandı. Nahivde ve edebiyatta çok bilgiliydi. İnsanlar arasında hafızası en sağlam olandı. Nahve ve edebiyata dair ezberlediği bilgiler birçok ciltleri içeriyordu. Öyle ki, hafızasında bulunan bilgiler, develer yükünce kitaplar kadardı. Zihnini ve hafızasını korumak için ceviz, badem, fındık gibi şeylerden başka birşey yemez, suyu da ancak ikindiye yakın bir zamanda içerdi. Anlatıldığına göre o yüzirmi tefsiri ezberlemiş ve rüya tabirini de bir gecede ezberlemişti. Cumadan cumaya 10.000 varaklık yazıyı ezberlerdi. Bu

senenin kurban bayramı gecesinde vefat etti. [\[27\]](#)

Ümmü İsa

Ümmü İsa binti İbrahim el-Harbî. Âlim ve faziletli bir kadındı. Fıkıhta fetva verirdi. Bu senenin receb ayında vefat etti ve babasının mezarının yanına defnedildi. Yüce Allah ona rahmet etsin. [\[28\]](#)

Hicretin Üçyüzirmidokuzuncu Senesi

Bu senenin rebiyülevvel ayının ortasında halife Radi Billah Ebü'l-Abbas Ahmed b. Muktedir Billah Cafer b. Mutedid Billah Ah-med b. Muvaffak b. Mütevekkil b. Mutasım b. Reşid el-Abbasî vefat etti. Bu zat, 6 cemaziyelevvel hicri 322. senede amcası Kahir'den sonra halifelige geçti. Annesi Zalum adında Rum bir cariyeye idi.

Radi Billah, hicretin 297. senesinin receb ayında doğdu. Altı yıl, on ay, on gün süreyle halifelik yaptı. Vefat ettiğinde otuzbir sene ve on aylık ömrünü noktaladı. Esmer tenli, siyah saçlı, kısa boylu, nahif bedenli bir kimse idi. Saçları düzdü, yüzü biraz uzuncaydı. Sakalının on kısmı sıkı. Saçlarında incelik vardı. Kendisini görenlerden biri onu böyle vasfetmiştir.

Hatib Bağdadî dedi ki: «Radi Billah'ın birçok faziletleri vardı. Birkaç hususta kendisinden önceki halifelerin özelliklerine soru verdi. Şöyle ki: O, şiir okuyan en son halife oldu. Ordunun ve beytûlmalın idaresini düzgün yürüten ve bu işlerle ilgilenen en son halife o oldu. Cuma günü minber üzerinde hutbe irad eden en son halife o oldu. Meclis kurup nedimleri ile sohbet eden en son halife o oldu. Nafakası, armağanları, bağışları, hazineleri, mutfakları, meclisleri, hizmetçileri, arkadaşları ve tüm yönetimi kendisinden Önceki halifelerin belirlediği tarzda yürüten en son halife de o oldu."

Başkası dedi ki: Radi Billah, fesahatli, belâgatli, cömert, övgüye layık bir kimse idi. Muhammed b. Yahya es-Solî'nin kendisinden duymuş olduğu en güzel sözlerinden biri şudur:

"Allah için bazı kavimler var ki onlar hayır anahtarlarıdır. Yine bazı kavimler de var ki onlar şer anahtarlarıdır. Allah bir kimseye hayır dilerse onu hayır ehli kimselere yöneltir ve onu bize ulaşma vesilesi kılar. Biz de o kimsenin ihtiyacını karşılarız ve o kişi kazandığımız sevaba ve şükranı ortak olur. Allah bir kimseye de şer dilerse o kimseyi bizden başkasına yöneltir ve o kişi şer işleyenlerin günahına . ortak olur. Her durumda yardımına başvurulacak olan zat, yüce Allah'tır."

Radi Billah'ın, kardeşi Müttaki'ye, okulda iken yapmış olduğu en güzel mazeret yazılarından biri şudur: Muttaki, okulda iken Radi Bil-lah'a haksızlık etmişti. Oysa Radi, yaşça ondan daha büyüktü. Bunun üzerine Radi, ona şöyle bir özür mektubu yazmıştı:

«Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla. Ben sana köle olduğumu zorunlu olarak itiraf ediyorum. Sen de kardeşim olduğumu lütfen kabul ediyorsun. Köle suç işler, efendi affeder. Zira şairin biri şöyle demiştir:

"Ey sebepsiz yere gazablanan,

Kına bakalım hele, senin kınaman da benim hoşuma gider.

Bana haksızlık ettiğin halde,

Yine de sen Allah'ın bütün kullarına göre benim için en kıymetli

olansın."

Bu mektubu aldıktan sonra kardeşi Muttaki, yanına gelip üzerine kapanmış, ellerini öpmüş, sonra ikisi kucaklaşıp barışmışlardı.

İbnü'l-Esir'in, "el-Kamil fi't-Tarih" adlı eserinde naklettiği şu gti-zel şiir de Radi Billah'a aittir:

"Gözlerim onu ucuyla süzdüğünde benim yüzüm sararır onunsa utançtan yüzü kızarır

Sanki onun yanağında benim vücudumdan nakledilmiş kan vardır.

Radi Billah vefat ettiğinde babası Muktedir ona şu ağıdı yakmıştı:

"Eğer diri bir insan bir ölüye mezar olabilseydi,

İç organlarımı onun kemikleri için mezar ederdim.

Eğer ömrüm benim dilediğimce uzun olsaydı ve kader de bana yardımcı olsaydı ben ömrümü onunla paylaştırdım.

Nefesimi ona verir ve kemikleri çürüten mezarda onunla yanyana yataardım.

Ve vücudum senin vücudunu yağmurlara, aslanlara karşı korur ve seni dolunay altında mehtapta beklerdim."

"el-Muntazam" adlı eserinde İbnü'l-Cevzî de onun için şu şiiri yazmıştı:

"İsrafçılığından ötürü beni çok kınama. Övgülerin kârı şerefli kimselerin ticaret malıdır. Âlicenaplıkların getirdiği şeylere önceden sahip oldum. Seleflerimin tesis ettiği binayı daha da sağlamlaştırdım. Ben o kimselerdenim ki, onların avuçları, Yokluğa ve mahrumiyete alışkındır."

Hatib Bağdadî'nin Ebu Bekir Muhammed b. Yahya es-Solî tariki ile rivayet etmiş olduğu şu şiir de Radi Billah'a aittir:

"Bütün berraklıklar bulanıklığa gider.

Bütün güvenlikler tehlikeli hallere gider.

Gençliğin akibeti ölüm ya da ihtiyarlıktır.

İhtiyarlık ise insanları uyarıp korkutan bir vaizdir.

Ey gurur dalgaları arasında şaşırıp yolunu kaybeden emel sahibi!
Bizden öncekiler hani nerede? Altınları, gümüşleri, mallan mülkleri çürüyüp yok oldu, izleri silindi.
Bütün ömrü tehlikelerle geçen kimseyi ahiret günü hesap yerinde göreceksin.
Ey Rabbim! Ben senin nezdinde sevapları biriktirdim.
Senin yanındaki birikimin kıymetli olduğunu biliyorum ve ümidim de odur.
Ey Rabbim ben, vahyin surelerde açıkladıklarına inanmışım.
Faydalı şeyleri terkettiğimi ve zararlı şeyleri tercih ettiğimi kabulleniyorum.
Ey Rabbim, ey bağışlayıcıların en hayırlısı! Günahlarımı bağışla."
Radi Billah, bu senenin rebiyülevvel ayının onaltıncı gecesinde is-tıska hastalığından öldü. Ölmeden önce, Vasıfta bulunan Beckem'e haber salarak küçük oğlu Ebü'l-Fadl'ı veliahd tayin etmesini istedi. Ancak bu isteği yerine gelmedi, vefatından sonra insanlar onun kardeşi Muttaki Billah İbrahim b. Muktedir'e halife olarak bey'at ettiler. Allah'ın emri, takdir edilmiş bir kaderdir. Müttaki'nin kardeşi Radi vefat edince kadılar ve ayandan olan kimseler Beckem'in evinde toplanarak kimi hilafete geçirecekleri hususunda müşavereye başladılar. Hepsi de Müttaki'yi halife seçmek hususunda görüş birliği ettiler ve onu hilafet sarayına getirip ona bey'at etmek istediler. O da yerde iki rekat istihare namazı kıldı. Sonra kürsüye çıktı, oradan da tahta çıktı. İnsanlar, bu senenin rebiyülevvel ayının bitimine on gün kala, çarşamba günü ona bey'at ettiler.
Muttaki, halife olduktan sonra hiç kimseye değişik bir muamelede bulunmadı. Herhangi bir kimseye haksızlık etmedi. Hiçbir şeyi değiştirmede. Adı gibi Muttaki oldu. Çok oruç tuttu ve çok namaz kıldı. Kendini ibadete verdi. "Sohbet meclislerime ve eğlence toplantılarıma kimsenin gelmesini istemiyorum. Arkadaş olarak bana Mushaf-ı Şerif yeter. Ondak başka bir sohbet arkadaşı istemiyorum." dedi. Bu yüzden eğlence meclislerinin müdavimleri, şairler, vezirler ondan koptular ve emir Beckem'in etrafında kenetlendiler. Beckem, onlarla oturup sohbet ediyor, bunlar da onun yanında şiirler söylüyorlardı. Beckem, Acem olduğundan ötürü şairlerin şiirlerinin çoğunu da anlamı-yordu. Meclistekilerin arasında Sinan b. Sabit es-Sabiî adında bir hekim vardı. Beckem, kendisindeki aşırı öfkeyi ona anlatarak şikayette bulundu. Sinan da Beckem'in bu gazabını dindirmeye ve ahlakını güzelleştirmeye çalıştı. Bazan onun kan akıtmasına böylelikle engel oluyor, kendisini sakinleştirip nefsin terbiye ediyordu.
Muttaki Billah, güzel yüzlü, mutedil yaratılışlı, kısa burunlu, beyaz tenli, birazda pembemsi renge sahip bir kimseydi. Saçı kumral ve kıvrıkcıktı. Sakalı sık, gözleri şehla idi. İffetli kimseydi. Asla içki ve içmedi. Adı gibi takvalı oldu. Allah'a hamdolsun.
Muttaki, hilafete geçtikten sonra Vasıfta bulunmakta olan Bec-t'e hü'at gönderdi. Kendisini yetkili kıldığına dair fermanını ülkenin her tarafına ulaştırdı.
Bu senede Ahvaz tarafında Ebu Abdillah el-Beridî ile Beckem savaştılar. Bu savaşta Beridî onu mağlub etti ve öldürdü Durumu sağ-lamlaştı. Halife de Beckem'in mallarına el koydu. El koyduğu mallan arasında 1.100.000 dinar para da vardı Beckem, Bağdat'ta iki sene sekiz ay dokuz gün süreyle hüküm sürmüştü. Sonra Beridî, Bağdat'ı ele geçirmeye tamahlandı Halife Muttaki de onu bu niyetinden vazgeçirmeleri için askerlere bol miktarda para verdi ve kendisi de bizzat ona karşı harekete geçti. Bağdat'a girmesine engel olmak için yola çıktı. Beridî onu dinlemedi ve ramazan ayının ikisinde Bağdat'a girdi. Şefi mıntıkasında konakladı.
Muttaki, onun durumunun kesinlik kazandığını görünce onu tebrike adam gönderdi. Ayrıca yiyecek ve erzak da gönderdi. Ona emi-rü'l-ümera unvanıyla değil de vezir unvanıyla hitab etti. Beridî de ona haber salarak 500.000 dinar vermesini istedi. Halife vermek istemeyince Beridî onu tehdit etti ve Muiz'e, Müstain'e, Mühtedi'ye ve Kahir'e yaptıklarını hatırlattı. Aralarında elçiler gidip geldiler. Neticede halife Muttaki istemeyerek de olsa ona bu parayı gönderdi.
Beridî, Bağdat'ta iken halife onunla görüşmedi. Nihayet Beridî oradan çıkıp Vasıt'a gitti. Vasıt'a gidiş sebebi de şuydu: Deylemliler ona karşı harekete geçmişler ve liderleri Gürtekin'in etrafında toplanıp kenetlenmişler ve evini yakmaya niyetlenmişlerdi. Bu arada Beridî'nin askerlerinin bir kısmı kendisini bırakıp firar etmişlerdi ki, onlara Beckemiye deniliyordu. Zira Beridî, halifeden para almış, ama bu paradan o askerlere hiçbir pay vermemişti. Beckemilerden bir başka grup da ona muhalefet etmişler ve Deylemlilerle birleşerek iki grup haline gelmişlerdi. Neticede Deylemlilerin etrafında toplanıp kenetlenmişler, birleşik bir cephe meydana getirmişlerdi. Bu yüzden ki Beridî ramazanın son gününde Bağdat'tan hezimete uğramış olarak çıkıp gitti.
Gürtekin, Bağdat idaresini ele aldı. Halife Müttaki'nin huzuruna girdi. Halife de ona emirü'l-ümeralık unvanını verdi. Ona hil'at giydirdi. Halife Muttaki, Ali b. İsa ile kardeşi Abdurrahman'ı huzuruna çağırdı. İşlerin idaresini -vezirlik unvanı vermeksizin- ona bıraktı. Sonra Gürtekin, Türklerin reisi ve Beckem'in kölesi Bekbek'i yakalayıp boğdu. Sonra hall Deylemlilerden şikayetçi olup yakınmaya başladılar. Çünkü Deylemliler, onların evlerini ellerinden alıyorlardı-Halk bu durumu Gürtekin'e şikayet etti, ama Gürtekin onların şikayetlerini dikkate almadı. Bunun üzerine halk, hatipleri camilerde namaz kıldırıktan menettiler. Deylemlilerle halk savaştı. İki taraf-tanda çok sayıda adam öldü.
Öte yandan halife Muttaki, Şam valisi Ebu Bekir Muhanımed b. Raik'e haber salarak gelip kendisini hem Deylemlilerden hem de Beridî'den kurtarmasını istedi. O da ramazan ayının yirmisinde büyük bir orduyla Bağdat'a hareket etti. Beckemiye Türklerinden bir grup da ona iltihak etti. Musul'a ulaştığında Nasirü'd-Devle b. Hamdan onun yolundan saptı. İkisi arasında elçiler gidip geldi, sonra ba-nıştılar. İbn Hamdan ona 100.000

dinar verdi. İbn Raik Bağdat'a yaklaştığında kendisiyle savaşmak üzere Gürtekin, askerleriyle birlikte ona karşı çıktı. İbn Rail batı tarafından Bağdat şehrine girdi. Gürtekin de askerleriyle geri döndü ve şehrin doğusundan Bağdat'a girdi. Sonra ikisi savaşmak üzere Bağdat şehrinde karşı karşıya geldiler. Halk, Gürtekin'e karşı İbn Raik'e destek verdi. Deylemliler hezimetle uğradılar, onlardan çok sayıda insan öldürüldü. Gürtekin de kaçıp gizlendi. Böylece İbn Raik duruma hakim oldu. Halife ona hii'at giydirdi, ikisi birlikte Dicle'ye taraf harekete geçtiler. İbn Raik, Gürte-kin'i yakaladı ve onu hilafet sarayındaki zindana attı.

İbnül-Cevzî dedi ki: Bu senenin cemaziyelevvel ayının onikisinde cuma günü halk Berasi Camii'nde cuma namazı kılmak üzere toplandı. Halife Muktedir kendi zamanında bu camiye baskın yaptırarak orada karşıtlarına sövmek ve küfretmek üzere toplanan bir Şiî cemaatı görmüş ve camii yaktırmıştı. Cami harap halde kalmıştı, nihayet halife Radi'nin zamanında Beckem orayı onarmıştı. Sonra halife Muttaki, üzerinde Reşid yazılı olan bir minberi oraya koydu ve insanlar orada cuma namazını kıldılar ve hicretin 450. senesinden sonrasına kadar da orada cuma namazları kılındı.

Bu senenin cemaziyelahir ayının yedinci gecesinde çok şiddetli bir soğuk meydana geldi. Şimşekler çıktı. Mansur sarayınır yeşil kubbesi çöktü. Bu kubbe Bağdat'ın tacı ve Abbasilerin büyük bir eseri idi. Bunu ilk hükümdarları inşa ettirmişti. Yapılışı ile çöküşü arasında 187 senelik bir zaman geçmişti.

Bu senenin ekim, kasım, aralık ve ocak aylarında sadece bir defa yağmur yağmıştı. O da toprağı ıslatmamıştı. Bu yüzder Bağdat'ta kıtlık meydana geldi. Öyle ki, bir ölçek buğday 130 dinara kadar satılır oldu. Halk kıtlığa maruz kaldı. Açlıktar ölmeye başladılar. Ölenler Çok idi. Bu yüzden birçok cesed aynı mezara; yıkanmadan ve üzerlerine namaz kılınmadan defnediliyorlardı. Akarlar ve ev eşyaları en ucuz fiyata satılmaya başladı. Öyle ki, bir dinar değerindeki bir eşya bir dirheme satılır oldu. Bir kadın, rüyasında Rasûlullah (s.a.v.)'ı görmüştü. Rasûlullah (s.a.v.) o kadına, insanların yağmur duasına çıkmalarını ve bu amaçla sahrada istiska namazını kılmalarını söylemesi için gerekli emri vermişti. Halife de bu emre uyulması hususunda gerekli fermanı yayınladı, insanlar istiska namazını kıldılar. Yağmur yağması için dua ettiler. Bundan sonra yağmur yağdı. Fırat nehrinin suyu daha önce misli görülmemiş şekilde kabardı. Abbasiye mezarlığı sular altında kaldı. Sular Bağdat'ın caddelerini doldurdu, eski ve yeni köprüler yıkıldı. Kürtler, bir grup Horasanlı kafilenin yolunu kestiler. Onlardan 3.000 dinar değerinde eşyayı gasb ettiler. Bunların çoğu Beckem et-Türkî'nin malıydı.

Bu senede insanlar hac yoluna koyuldular, sonra Medine-i Mü-nevvere'deki Alevilerden bir adamın isyan edip insanları kendisine bey'ata davet etmesi sebebiyle yoldan döndüler. [\[29\]](#)

Hicretin Üçyüzyirmîdokuzuncu Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Ahmed B. İbrahim

Ahmed b. İbrahim b. Tezmürd. İbn Süreyc'in arkadaşlarından bir fakihti. Bir zaman hamama gitmişti. Hamamdan çıktıklar hemen sonra hamamın damı çökmüş, ona birşey olmamıştı. Fakat daha sonra kendisi de eceli gelip normal Ölümle vefat etmişti. [\[30\]](#)

Beckem Et-Türkî

Bağdat emirü'l-ümerası idi. Büveyh oğullarından önce Bağdat'ta emirlik yapmıştı. Akıllı bir kimseydi. Arapçayı anlar ama konuşamazdı ve: "Arapça konuştuğum takdirde hata yapmaktan korkuyorum. Reis bir adamın hata yapması ise çok çirkin olur." derdi. Bununla beraber ilmi ve âlimleri severdi, servet sahibi bir kimseydi, çok sadaka verirdi. Bağdat şehrinde bir akıl hastahanesi inşa etmeye başladı. Ama bu inşaat tamamlanmadı. Kendisinden sonra Adüdud-Devle b. Büveyh inşaatı devam ettirdi.

Beckem şöyle derdi: "Adalet, sultanın dünya ve ahiretteki kazancıdır."

Beckem, çok zaman parasını çölde, yer altına gömüp saklardı. Vefat ettikten sonra o paraların nereye gittiği bilinmemektedir. Ra-di'nin nedimleri, Vasıfta iken Beckem'in etrafında toplanmışlardı. Beckem, Vasıt şehrinin gelirlerini 800.000 dinar karşılığında halifeden almıştı. Nedimleri onun etrafında toplanırlar, tıpkı bir halifey-mişcesine onun gece sohbetlerine katılırlardı. Ama onların söylediklerinin çoğunu anlamazdı. Tabip Sinan b. Sabit es-Sabiî onun huyunu yumuşatmıştı. Öyle ki, ahlakı güzelleşmiş, zorbalığı azalmıştı, ama bundan sonra da çok kısa bir süre yaşamıştı.

Bir defasında adamın biri onun huzuruna girmiş, ona öğüt vermiş ve onu ağlatmıştı. Bunun üzerine Beckem ona 100.000 dirhen verilmesini görevlilere emretmişti. Görevli o parayı alıp adama götürmüştü. O esnada Beckem de meclisinde bulunar adamlara şöyle de-inişti: "Adamın bu parayı kabul edeceğini sanmıyorum, o bu parayı istemiyor. Bu adam dünyayı ne yapsın? Bu, ibadetle meşgul olan bir adamdır, dirhemleri ne yapsın?" Kısa bir süre sonra görevli köle geri döndü. Yanında götürdüğü para yoktu. Beckem ona: "Adam parayı kabul etti mi?" diye sordu, köle: "Evet." diye cevap verince Beckem söyle dedi: "Biz avcıyız ama olta değişik."

Beckem, bu senenin receb ayının bitimine yedi gün kala vefat etti. Ölüm sebebi de şuydu: Avlanmak için çöle çıkmıştı. Bir

Kürt grubuyla karşılaşmış, onları horlamıştı. Onlar da kendisi ile vuruşmaya başlamışlar ve Kürdün biri onu öldürmüştü. Beckem, Bağdat'ta iki sene, sekiz ay, dokuz gün süreyle emirlik yapmıştı. Ölümünden sonra 2.000.000 kûsur dinar bırakmıştı. [\[31\]](#) Muttaki Lillah, bu paraların tümünü almıştı.

Ebu Muhammed El-Berbehari

Hanbeli mezhebine mensup âlim, zahid, fakih ve vaiz bir kimse idi. Mervezî ile Sehl el-Tüsterî'nin arkadaşıydı. Hoşlanmadığı bir sebepten ötürü babasının 70.000 dinar tutarındaki mirasını kabul etmemişti. Bid'atçılara ve masiyet ehli kimselere karşı amansız bir düşmandı. Kadri yüce bir kimseydi. Havas ve avam tabakası ona saygı gösterirdi. Bir gün, vaaz vermekte iken hapsîrîmca cemaat onun için hayır duada bulunarak "Allah sana rahmet etsin." dedi. Cemaati duyan diğer kimseler de ona bu duayı yaptılar. Nihayet bütün Bağdat halkı ona bu duayı tekrarlayıp okudular. Bu, hayır duada bulunan insanların sesleri nihayet hilafet sarayına ulaşınca, halife onu kıskandı. Devlet erkanından bir grup insan ise halife nezdinde onun aleyhinde konuştular. Halife, onu yakalamaları için görevlileri harekete geçirdi. O da Boran'ın kız kardeşinin yanında bir ay kadar gizlendi. Daha sonra bir hastalığa yakalandı ve gizlendiği yerde vefat etti. Boran'ın kız kardeşi, hizmetçisine emir vererek onun için cenaze namazını kıldırdı. Namaz kılman evde beyaz giysili adamlar dolup taştilar ve Berbehari o eve defnedildi. Sonra Boran'ın kız kardeşi de öldükten sonra onun yanına defnedilmeyi vasiyet etti. Berbehari vefat ederken doksanaltı yaşındaydı. Allah rahmet etsin. [\[32\]](#)

Yusuf B. Yakub

Yusuf b. Yakub b. İshak b. Behlül Ebu Bekir el-Ezrak. Mavi gözlü olduğu için kendisine Ezrak denilmişti. Tenül kabilesindendi. Katip, lik yapmıştır. Dedesinden, Zübeyr b. Bekkar'dan, Hüseyin b. Are-fe'den ve diğerlerinden rivayetlerde bulunmuştur. Kanaatkarane bir yaşantısı vardı. Çok sadaka verirdi. Anlatıldığına göre o, 100.000 dinar sadaka vermiştir. İyiliği emredip kötülüğü nehyeden bir kimse idi. Darekutnî ve diğer hadis hafızları ondan rivayetlerde bulunmuşlardır. Sika ve adaletli bir ravi idi. Bu senenin zilhicce ayında doksa-niki yaşında vefat etti. Yüce Allah rahmet etsin. [\[33\]](#)

Hicretin Üçyüzotuzuncu Senesi

İbnü'l-Cevzî dedi ki: «Bu senenin muharrem ayında baş tarafı batıya, kuyruğu da doğuya yönelik bir kuyruklu yıldız göründü. Bu, cidden büyük bir yıldızdı. Kuyruğu da saçaklı idi. Onüç gün semada kaldıktan sonra kayboldu.» Bu senenin rebiyülevvel ayının ortasında bir ölçek buğdayın fiyatı 200 dinara kadar yükseldi. Yoksullar leş yemeye başladılar. Kıtlik devam etti, çok sayıda insan öldü, yollar kesildi, insanlar hastalık ve yoksullukla meşgul oldular, ölüleri defnedemez oldular, eğlencelerden ve oyunlardan uzak kaldılar, sonra kırbadan boşalırcasma sağanak yağmurlar yağdı, Dicle'nin suyu 20.3 zira kadar yükseldi. "el-Kamil" adlı eserinde İbnü'l-Esir'in anlattığına göre; bu senede Muhammed b. Raik ile Beridî arasında soğukluk meydana geldi. Çünkü Beridî, Vasıt şehrinin haracını ödememişti. Bunun üzerine İbn Raik onun yanındaki malları teslim almak üzere Vasıt'a doğru yola çıktı. Neticede ikisi arasında anlaşma yapıldı ve İbn Raik Bağdat'a döndü. Askerler erzaklarını talep ettiler, ama o cidden mali sıkıntı içinde idi. Bir kısım Türk cemaati da onu bırakıp Beridî'nin saflarına iltihak ettiler. Bu nedenle İbn Raik'in tarafı zayıfladı. Önceden Beridî'ye Bağdat'ta vezir unvanıyla yazılar yazıyordu. Sonra onun vezirlik unvanını iptal etti. Böylece Beridî ona karşı daha da öfkeleni ve Bağdat'ı ele geçirmeye niyetlendi ve kardeşi Ebü'l-Hüseyin'i bir ordu ile Bağdat'a şevketti. İbn Raik, halife ile birlikte hilafet sarayına sığındılar ve orada kendilerini koruma altına aldılar. Büyük ve küçük mancınıklar hilafet sarayını dövmeye başladı. Dicle de bu mancınıkların atış alanı içinde bulunuyordu. Bağdat halkı tedirgin oldu. İnsanlar gece gündüz birbirlerinin mallarını yağmalamaya başladılar. Ebu Abdullah el-Beridî'nin kardeşi Ebü'l-Hüseyin de ordusuyla birlikte Bağdat'a geldi, Bağdatlılar, karada ve Dicle'de onunla savaştılar. İş cidden büyüdü. Bu arada halk kıtlık, veba ve ölümle yüzyüze gelmişti. İnnâ lillâh ve innâ ileyhi râciün (Doğrusu biz Allah'a aidiz ye O'na dönücüleriz.). Sonra halife ve İbn Raik -beraberlerinde halifenin oğlu Mansur da olmak üzere- cemaziyelahir ayında hezimeye uğradılar ve yirmi kadar süvari ile Musul'a yöneldiler. Ebü'l-Hüseyin el-Beridî, hilafet sarayını işgal etti. Oradaki maiyet erkanını öldürdü. Malları yağmaladı. Öyle ki, yağmalama işi harem kısmına kadar uzandı. Ama âmâ olan Kahir'e ilişmediler. Gürte-kin'i hapisten çıkardılar. Ebü'l-Hüseyin, onu kardeşi Beridî'ye gönderdi. Bu onun hayatının sonu oldu. Kendisi de İbn Raik'in oturduğu hadim Munis'in evine yerleşti. Askerler Bağdat'ı açıkça talan ettiler. Bunlar evlere baskın yapıyorlar ve oralarda buldukları malları gasbe-diyorlardı. Zulüm çoğaldı, kıtlık baş gösterdi. Fiyatlarda cidden büyük bir pahalılık meydana geldi. Ebü'l-Hüseyin, buğday ve arpaya vergi tarh etti. Bağdat halkı -daha önce yaptıklarından ötürü- açlık ve korku acısını tattılar.

Ebü'l-Hüseyin el-Beridî'nin beraberindeki Karmatilerden de büyük bir topluluk vardı. Bunlar şehirde büyük bir bozguna meydana getirdiler. Onlarla Türkler arasında uzun süren savaşlar cereyan etti. Türkler onları mağlub edip Bağdat'tan çıkardılar, halkla Ebü'l-Hüse-yin'in askerleri olan Deylemliler arasında savaş cereyan etti.

Bu senenin şaban ayında durum vahimleşti, meskenler yağmalandı, gece gündüz halk yağmaya maruz kaldı, Beridî'nin askerleri yollara çıkıp köylerden getirilen ürünlere ve hayvanlara el koydular. Misli duyulmamış bir zulüm cereyan etti.

İbnü'l-Esir dedi ki: "Biz bunları anlattık ki zalimler, çirkin haberlerinin nakledileceğini ve kendilerinden sonra da yeryüzünde ve kitaplarda baki kalacağını, kendilerinin bu kötü haberlerle yad edilip ayıplanacaklarını ve kınanacaklarını bilsinler. Bu onlar için dünyada bir rüsvaylıktır. Ahirette de haklarında verilecek hüküm Allah'a aittir. Bunları anlattık ki, zalimler, şayet Allah için olmasa bile bu kötü hatıralarla yad edilmemek için zulmü terketsinler."

Halife Bağdat'ta iken Musul valisi Nasirü'd-Devle b. Hamdan'a haber salarak takviye kuvvet istedi ve onu Beridî'ye karşı kışkırttı. Nasirü'd-Devle de takviye kuvvet olarak büyük bir orduyla kardeşi Seyfü'd-Devle Ali'yi gönderdi. Seyfü'd-Devle Tikrit'e vardığında halife ile Ibn Raik'in Bağdat'tan kaçıp oraya geldiklerini gördü ve onlarla birlikte kardeşinin yanına geri döndü.

Seyfü'd-Devle, halifeye çok hizmetlerde bulundu. Musul'a ulaştıklarında Nasirü'd-Devle şehirden çıktı ve şehrin doğusuna yerleşti. Halifeye armağanlar ve yiyecekler gönderdi. Ama İbn Raik'in kendisine bir komplo kurmasından korktuğu için halifenin yanına gelmedi. Halife de oğlu Ebu Mansur'u ve İbn Raik'i selam için kendisine gönderdi. Bu ikisi Nasirü'd-Devle'nin yanına vardıkları zaman Nasirü'd-Devle, görevlilerine halifenin oğlu Ebu Mansur'un başına altın ve gümüş saçmalarını emretti. Ebu Mansur'la İbn Raik onun yanında bir saat kadar oturduktan sonra kalkıp geri döndüler. Halifenin oğlu bineğine bindiğinde İbn Raik de onunla birlikte binmek istedi. Nasirü'd-Devle ise ona: "Bugün yanımda kal da ne yapacağımı hakkında düşünüp karar verelim." dedi. İbn Raik özür dileyip halifenin oğluyla geri döneceğini söyledi. Çünkü Nasirü'd-Devle'nin kendisine bir kötülük yapmasından kuşkulanıp korkmuştu.

Ancak Nasirü'd-Devle İbn Hamdan, onun yeninden tuttu. İbn Raik geri çekilince yeni koptu, acele ile bineğine binip kaçmak isteyince atından yere düştü. Nasirü'd-Devle, onun öldürülmesini emretti ve öldürüldü. Bu hadise, bu senenin receb ayının bitimine yedi gün kala pazartesi günü vukubulmuştu. Halife de Nasirü'd-Devle İbn Hamdan'a haber göndererek yanına çağırttı. Hil'at giydirip o gün kendisine Nasirü'd-Devle lakabını taktı ve emirü'l-ümeralığa tayin etti. Kardeşi Ebu l-Hasan'a da hil'a giydirdi. Ona da o gün, Seyfü'd-Devle lakabını taktı.

İbn Raik öldürülüp ölüm haberi Mısır İhşidi Muhammed b. To-ğaç'a ulaşınca Muhammed b. Toğaç Dımişk'a hareket etti ve orayı İbn Raik'in naibi Muhammed b. Yezdad'm elinden aldı. Dımişk'ta böylece iki teke boynuzlaşmamış oldu. İbn Raik'in ölüm haberi Bağdat'a ulaşınca Türklerin çoğu -kötü muamelesinden ve bozuk niyetinden ötürü- Ebü'l-Hüseyin el-Beridî'yi terkettiier. Allah onu kahretsin.

Ayrılan bu Türkler, halifenin ve İbn Hamdan'ın yanına gittiler. Böylece halife onlar sayesinde kuvvetlendi. Halife ile İbn Hamdan, Bağdat'a hareket ettiler. Şehre yaklaştıklarında Ebu Abbdillah el-Beridî'-nin kardeşi Ebü'l-Hüseyin korkup kaçtı. Halife Muttaki -beraberinde İbn Hamdan olmak üzere- büyük bir orduyla bu senenin şevval ayında Bağdat şehrine girdi. Müslümanlar buna çok sevindiler.

Halife, Ebü'l-Hüseyin tarafından Samarra'ya sürgün edilmiş olan Bağdatlılara haber gönderip geri getirtti. Bağdatlıların önde gelenleri daha önce terketmiş oldukları şehirlerine geri döndüler. Halife, Ebu İshak el-Fezarî'yi vezirliğe iade etti. Tüzün'ü de Bağdat'ın doğu yakası güvenlik kuvvetleri komutanlığına tayin etti.

Nasirü'd-Devle, kardeşi Seyfü'd-Devle'yi bir askeri birlikle Ebü'l-Hüseyin el-Beridî'nin peşine takarak onu kovalattı. Seyfü'd-Devle onu Medain yakınında yakaladı. İki uğursuz günlerde şiddetlice savaşılardı. Neticede Ebü'l-Hüseyin, kardeşi Beridî'nin yanına, Vasıt'a gitti. Nasirü'd-Devle, bizzat kendisi takibe koyulup Medain'e gitti ve kardeşi Seyfu d-Devle'ye destek verdi. Ama Seyfü'd-Devle, bir kez daha Beridî'nin kardeşi Ebü'l-Hüseyin tarafından hezimete uğratıldı. Nasirü'd-Devle ona tekra takviye askerler verdi. Nihayet Beridî'yi bozguna uğrattı ve adamlarının önde gelenlerinden bir grubu esir aldı. Çoklarını da öldürdü. Sonra Ebu Abdillah el-Beridî ile savaşması için kardeşi Seyfü'd-Devle'yi Vasıt'a gönderdi. Beridî, böylece hezimete uğradı. Kardeşi Basra'ya gitti. Seyfü'd-Devle, Vasıt şehrini teslim aldı. Bundan sonra ne yaptığı hususunda gelecek sene olaylarından bahsederken gerekli açıklamalarda bulunacağız.

Nasirü'd-Devle'ye gelince; Bağdat'a geri döndü ve zilhicce ayının onüçünde şehre girdi. Önünde develere bindirilmiş esirler vardı. Müslümanlar bu durum karşısında sevinip sükun buldular, rahatladılar Nasiru d-Devle de halkın idaresi ile meşgul oldu. Dinarın ayarını düzeltti. Çünkü dinarın önceki ayarının bozulduğunu görmüştü. İbrizi-ye adını verdiği dinarları bastırdı. Bir dinar onüç dirheme satılır oldu. Oysa daha Önce bir dinar on dirheme satılıyordu.

Halife, Bedir el-Harşenî'yi haciblikten azledip yerine Selame et-Tolomî'yi tayin etti. Bedir'i, Fırat yolunun korumasıyla görevlendirdi. Bunun üzerine o da Mısır İhşid'inin yanına gitti, İhşid ona ikramda bulundu ve Dımişk valiliğine atadı. Nihayet orada vefat etti.

Bu senede Rumlar Halep yakınma kadar geldiler. Bir kısım insanları Öldürdüler, 15.000'e yakın kişiyi esir aldılar. İnnâ lillâh ve in-na ileyhi râciûn (Doğrusu biz Allah'a aidiz ve O'na dönücüleriz).

Bu senede Tarsus valisi Rum ülkesine girdi. Bir kısım Rumu öldürdü, bir kısmını esir aldı. Ganimet elde ederek salimen geri döndü. Onların bazı meşhur komutanlarını ve birçok askerlerini esir almıştı. Allah'a hamdolsun. [\[34\]](#)

Hicretin Üçyüzotuzuncu Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

İshak B. Muhammed

İshak b. Muhammed b. Yakub en-Nehrecorî. Sofiye meşayihin-dendir. Cüneyd b. Muhammed ve diğer sofiye önderleriyle arkadaşlık etmiş ve Mekke'de vefat edinceye kadar mücavir olarak yaşamıştır. Onun güzel sözlerinden biri şudur:

"Dünyanın çölleri ayaklarla katedilir, ahiret çölleri ise gönüllerle katedilir." [\[35\]](#)

Hüseyin B. İsmail B. Muhammed

Hüseyin b. İsmail b. Muhammed b. İsmail b. Sard b. Eban Ebu Abdiüah ed-Dabbi el-Kadi el-Mehamilî. Şafiî fıkıhçısıdır. muhaddis-tir, çok hadis dinlemiştir. İbn Uyeyne'nin yetmiş kadar arkadaşına ulaşmıştır.

İmamlardan bir cemaatten rivayetlerde bulunmuş, Darekutnî ile bazı raviler de ondan rivayetlerde bulunmuşlardır. Meclisine 10.000 kadar kişi katılırdı. Doğru sözlü, dindar, fakih ve muhaddisti. Altmış sene müddetle Küfe kadılığı yaptı. Fars ve bağlı mntıkaların kadılığı da ona tevdi edildi. Sonra bütün bu görevlerden istifa edip evine kapandı. Sadece hadis dinlemeye ve dinletmeye kendini vakfetti. Bu senenin rebiyülahir ayında doksanbeş yaşında vefat etti.

Bir büyüğün huzurunda, bir Şîî ile münazara yapmıştı. Şîî; Bedir, Uhud, Hendek, Hayber ve Huneyn savaşlarında Hz. Ali'ni konumunu ve cesaretini anlatmaya başladı. Sonra Mehamilî'ye: "Sen Hz. Ali'yi tanıyor musun?" diye sordu. Mehamilî de şu cevabı verdi: "Evet, tanıyorum ama Bedir savaşında sen Ebu Bekir es-Sıddık'ın nerede olduğunu biliyor musun? O, gölgelikte reis makamında Rasûlullah'ın yanında bulunuyordu ve onu koruyordu. Hz. Ali ise cephede savaşıyordu. Faraza Hz. Ali öldürülseydi, onun öldürülmesi sebebiyle ordu bozguna uğramazdı. Ama Ebu Bekir öldürülseydi ordu bozguna uğradı. Bu nedenle Ebu Bekir, Rasûlullah'ın yanında reis makamında bulunuyor, Ali ise cephede savaşıyordu." Bu cevap karşısında Şîî sustu. Mehamilî, sözünü şöyle sürdürdü:

"Rasûlullah'tan sonra namazı, zekatı, abdesti rivayet eden bizler; malı, kölesi ve aşireti olmayan Ebu Bekir'i Ali'ye tercih ettik. Çünkü Ebu Bekir, Rasûlullah (s.a.v.)'ı koruyor, onun uğrunda kendini siper ediyordu. Sahabeler, Ebu Bekir'in kendilerinin er hayırlısı olduğunu bildikleri için onu Ali'ye takdim ettiler." Bu cevap karşısında da Şîî susmuş, birşey diyememişti. [\[36\]](#)

Ali B. Muhammed B. Sehl

Künyesi Ebü'l-Hasan es-Saîğ'dir. Zahid, âbid ve keramet sahibi bir kimse idi. Rivayete göre Memşad ed-Dineverî, onu çölden şiddetli sıcaklarda namaz kılarken, bir kartalın sıcağın şiddetine karşı korumak için kanadını üstüne gerip onu gölgelediğini görmüştü.

İbnü'l-Esir dedi ki: «Bu senede, meşhur kelimci Ebü'l-Hasan Ali b. İsmail el-Eş'arî vefat etti. O, hicretin 260. senesinde doğmuştu. Ebu Musa el-Eş'arî evladındandır.»

Ben derim ki: Sahih rivayete göre, Eş'ari hicretin 224. senesinde vefat etmiştir.

Bu senede Muhammed b. Yusuf b. Nadr el-Herevî de vefat etti. Şafiî fıkıhçısı idi. Hicretin 229. senesinde doğmuştu. İman Şafiî'nin ashabından Rebi b. Süleyman'dan ders almıştı.

Ben derim ki: Bu senede Ebu Hamid b. Bilal, Zekeriya b. Ahmed el-Belhî, Hafız Abdülgafir b. Seleme, Bağdat emiri

Muhammed b. Ra-ik gibi meşhur şahsiyetler de vefat ettiler. [\[37\]](#)

Şeyh Ebu Salih Müflih El-Hanbelî

Dımişk'ın doğu kapısının dışında bulunan Ebu Salih Mescidi'ni vakfeden kimseydi. Kerametleri, harika halleri ve makamat vardı Asıl adı, Müflih b. Abdullah Ebu Salih el-Müteabbid'dir.

Şeyh Ebu Bekir b. Said Hamdune ed-Dımişkî ile arkadaşlık etmiş, ondan terbiye almıştır. Muvahhid b. İshak b. Berrî, Eb Hasan Ali b. el-Acce (mescidin kayyımı idi), Ebu Bekir b. Davud ed-Dineveri ed-Dakkî kendisinden rivayetlerde bulundular.

Hafız İbn Asakir, Şeyh Ebu Salih'in şöyle dediğini rivayet etmiştir:

«Rükam dağının çevresinde dolanıp kulları arıyordum. Bir kayanın üzerine oturmuş, başını Önüne eğmiş bir adama rastladım. Kendisine: "Burada ne yapıyorsun?" diye sordum. O adam ise: "Bak ve gözet." diye cevap verdi. "Yanında bakıp gözeteceğin sadece şu sopa ve taşlar var." dediğimde şu cevabı verdi: "Hayır, şunlara değil, kalbimden geçenlere bak ve Rabbimin emirlerini gözet. Yoksa seni yanıma gönderene yemin ederim ki, gözünü benden başka tarafa çevir." Kendisine dedim ki: "Olur, ama bana yararlanacağım bir öğüt ver de seni bırakıp gideyim." O da bana şu Öğüdü verdi:

"Birinin kapısına bağlanan kişi o kapının sahibine hizmette sebat eder. Ölümü çokça anan kişi çokça pişman olur. Başkalarına

değil de Allah'a güvenen ve Allah'tan dileyen kişi yokluktan emin olur." Böyle dedikten sonra o adam beni bırakıp gitti.» Ebu Salih dedi ki: «Altı veya yedi gün kadar hiçbir şey yemeyip içmedim. Şiddetlice susadım. Mescidin arkasındaki ırmağ gittim, suya baktım ve Rabbimin: "Onun Arş'ı su üzerinde idi." (Hûd, 7.) mealindeki ayet-i celilesini hatırladım, susuzluğum gitti. Öylece on günü tamamladım.» Yine Ebu Salih dedi ki: «Kırk gün müddetle su içmedim. Kırk günü tamamladıktan sonra içtim. Yanımda duran bir adam, artığımı alıp karısına götürdü ve ona: "Kırk gün müddetle su içmeyen ve kırk günü tamamladıktan sonra su içen bir adamın artığını al ve iç." dedi. Bu durumu yüce Allah'tan başka bilen olmamıştı.» Yine Ebu Salih dedi ki: «Dünya kalblere haramdır, nefislere helaldir. Baş gözü ile bakman helal olan her şeye kalb gözünle bakman haram olur. Beden, kalbin örtüşüdür, kalb gönlün örtüşüdür, gönül vicdanın örtüşüdür, vicdan sırrın örtüşüdür, sır Allah'ı bilip tanımanın örtüşüdür.» Ebu Salih'in çok menkıbeleri vardır, Allah ona rahmet etsin. Bu senenin cemaziyelevvel ayında vefat etti. Doğrusunu, noksanlıklardan münezzeh olan yüce Allah daha iyi bilir. ^[38]

Hicretin Üçyüzotuzbirinci Senesi

Bu senede Seyfû'd-Devle, Vasıt şehrine girdi. Beridî ve kardeşi Ebu l-Huseyin, onun karşısında yenik düşmüşlerdi. Sonra Türkler geyfu d-Devle'ye muhalefet ettiler. O da Vasıftan kaçıp Bağdat'a gitti Kardeşi emirü'l-ümera onun durumundarı haberdar olunca Bağdat'tan çıkıp Musul'a gitti. Bu sırada evi yağmalandı. Bağdat'ta onüç beş gün süreyle hüküm sürmüştü Kardeşi Seyyidü'd-Devle ise, o-nun Bağdat'tan çıkışından sonra Bağdat'a gelmiş ve Babüharp'te konaklamış, halifeden de Tüzün'le savaşmak için kendisine destek olacak malî yardımda bulunması talebinde bulunmuştu. Halife kendisine bu amaçla 400.000 dirhem gönderdi. Bu paraları kendi adamlarına dağıttı. Sonra Tüzün'ün gelmekte olduğunu duyunca Bağdat'tan çıktı. Tüzün, bu senenin ramazan ayının 25'inde Bağdat'a girdi. Halife ona hil'at giydirdi ve onu emiru l-ümeralığa tayin etti. Böylece Tüzün Bağdat'a hakim olmuş oldu. Bu sırada Beridî de Vasıt şehrine geri döndü. Tüzün'ün oradaki adamlarını şehirdışına çıkardı. Tüzün'ün esirleri arasında Seyfud-Devle'nin Sümâl adındaki kölesi de vardı. Tüzün -durumunu ona anlatsın ve Hamdan ailesinin yanında itibarı yükselsin diye- Sümâl'i, efendisi Seyfû'd-Devle'ye gönderdi. Bu senede Neşe' mntıkasında büyük bir deprem meydana geldi. Çok sayıda binalar yıkıldı. Çok sayıda insan Öldü. İbnü'l-Cevzî dedi ki: Bu senenin eylül ve ekim aylarında Bağdat'ta, nefes kesecek derecede şiddetli.sıcaklar görüldü. Bu senenin şafer ayında Rumların Erzen ve Meyyâfarikin'e (Silvan'a) geldiklerine dair haberler ulaştı. Rumların o mntıkalardaki insanları esir aldıkları da gelen haberler arasındaydı. Bu senenin rebiyülahir ayında halife Müttaki'nin oğlu Ebu Man-sur İshak, 100.000 dinar ve 1.000.000 dirhem mehirle Nasiru d-Devle b. Hamdan'ın kızı Ulviye ile nikah akdi yaptı. Bu nikahta Nasiru d-Devle'nin kendisi hazır bulunmamış, kendisine vekaleten Ebu Abdil-lah Muhammed b. Ebi Musa el-Haşimî hazır bulunmuştu. Nasirud-Devle, üzerinde Nasiru d-Devle Abd-i Ali Muhammed ibaresi yazılan para bastırmıştı. İbnü'l-Cevzî dedi ki: «Bu senede kıtlık meydana geldi. Pahalılık başgösterdi. Öyle ki, insanlar köpek eti yemek mecburiyetinde kaldılar. İnsanlar büyük belaya maruz kaldılar. Sonra cidden çok miktarda çekirge görüldü. Öyle ki, elli rıtl (23 kg) çekirge bir dirheme satılır ıldu. İnsanlar bu kıtlık esnasında çekirgeden yararlanarak sıkıntılarını bir nebzecek olsun hafiflettiler.» Bu senede Bizans imparatoru halifeye bir mektup göndererek Urfa Kilisesi'nde bulunan ve Hz. İsa'ya ait olan mendili kendisine göndermesini istedi. Mektupta anlatıldığına göre bu mendil ile İsa pey. gambir yüzünü silmiş ve yüzünün sureti mendil üzerindeymiş. Bu mendil kendisine gönderildiği takdirde çok sayıda Müslüman esiri salıvereceğini bildirdi. Halife de âlimleri toplantıya çağırdı ve bu hususu onlarla görüştü. Kimi: "Biz İsa'ya ve onun hatıralarına onlardan daha layıkız. İsa peygamberin mendilinin Bizans imparatoruna gönderilmesi Müslümanlar için bir zillet ve dinde bir gevşemedir," dedi. Vezir Ali b. İsa ise şöyle dedi: "Ey mü'minlerin emiri, Müslüman esirleri kafirlerin elinden kurtarmak, bu mendilin Urfa Kilisesi'nde kalmasına nisbetle Müslümanlar için daha yararlı ve hayırlıdır." Bunun üzerine halife İsa peygamberin mendilinin Bizanslılara gönderilmesini ve Müslüman esirlerin Bizanslıların elinden kurtarılması için gerekenin yapılmasını emretti. Solî dedi ki: «Bu senede Bağdat'a ulaşan haberlerde Karmatî'nin bir çocuğunun doğduğu ve Ebu Abdillah el-Beridî'nin ona çok hediyeler sunduğu, hediyeler arasında mücevherle işlenmiş altın bir beşik bulunduğu anlatılıyordu. Bu beşiğin yatağı altın ve yakutlarla dokunup işlenmişti, daha başka hediyeler de vardı.» Bu senede Bağdat'ta protestolar çoğaldı ve sahabeleri kötü biçimde anlatan ve yad eden kimselerin başının belaya gireceği ilan edildi.

Halife, İmadu d-Devle b. Büveyh'e hil'atler gönderdi. O da bu hil'-atleri kabul edip kadı ve ayanın huzurunda giydi. Bu senede Horasan ve Maveraünnehir valisi Said Nasr b. Ahmed b. İsmail es-Samanî vefat etti. Bu zat ölümünden onüç ay önce verem hastalığına yakalanmıştı. Kendi evinde ibadet evi diye adlandırdığı bir oda hazırlamıştı. Temiz giysilerini giyip yalınayak o ibadet yerine gidip namaz kılar, Allah'a yalvarıp yakanr, niyazda bulunur ve çokça namaz kılardı. Vefat edinceye kadar günahlardan ve çirkinliklerden uzak durdu. Allah ona rahmet etsin. Ondan sonra yerine oğlu Nuh b. Nasr es-Samanî geçti

ve Emirü'l-Hamid lakabını aldı.
Muhammed b. Ahmed en-Nesefî de bu senede öldürüldü. Kendisi, Nuh b. Nasr'ın huzurunda eleştiride bulunduğu için idan edilmişti. [\[39\]](#)

Hicretin Üçyüzotuzbirinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Sabit B. Sinan B. Kurra Es-Sabî

Künyesi, Ebu Said'dir. Tabiplik yapmıştır. Kahir Billah'ın huzurunda Müslüman olmuş, ama ne kendisinin oğlu ne de aile efradından hiç kimse Müslüman olmamıştı. Kendisi tıpta ve birçok ilimlerde ileri merhalelere ulaşmıştı. Bu senenin zilkade ayında midesindeki hazımsızlık hastalığından vefat etti. Tabipliği ona yarar sağlamadı ve Ölüm ona da geldi. Şair bu konuda ne güzel söylemiş:

"Eliyle ilaç yapana de ki:

Başına geldiği zaman takdiri geri çevriebilir misin?! Tedavi eden de, tedavi edilen de, ilacı kendi eliyle yapan da, ilacı Satm alan da hep öldüler."

"el-Muntazam" adlı eserinde İbnü'l-Cevzî, Eş'arî'nin bu senede vefat ettiğini anlatmış, onun aleyhinde konuşmuş ve onu eleştirmiştir. Nitekim bütün Hanbeliler, öteden beri Eş'arîlerin aleyhinde konuşurlar. Bu onlar için bir âdet olagelmıştır. Yine İbnü'l-Cevzî'nin mezkûr eserde anlattığına göre Eş'arî, hicretin 260. senesinde doğmuş ve hicretin 331. senesinde vefat etmiş. Cübbâî ile kırk sene arkadaşlık ettikten sonra ondan ayrılmış, Bağdat'ta vefat etmiş ve Meşra-atüssirvani mezarlığına defnedilmiş tir. [\[40\]](#)

Muhammed B. Ahmed B. Yakub

Muhammed b. Ahmed b. Yakub b. Şeybe b. Salt es-Sedusî. Sedus kabilesinin mevlasıdır. Künyesi Ebu Bekir'dir. Dedesinden Abbas ed-Durî'den ve diğerlerinden hadis dinleyip rivayet etmiştir. Ebu Bekir b. Mehdi de kendisinden rivayetlerde bulunmuştur. Sika bir ravidir.

Hatib Bağdadî'nin anlattığına göre Muhammed b. Ahmed b. Ya-kub'un babası, oğlunun doğduğu zamanda müneccimlere burcunu tesbit ettirmiş ve ne kadar yaşayacağını hesaplatmış, onlar da: "Şu kadar sene yaşayacak." demişlerdi. Babası da onun için bir kuyu hazırlamış ve kuyuya müneccimlerin bildirdiği Ömrünün günleri sayısınca birer dinar atmış. Kuyu dolunca başka bir kuyu kazmış, onu da aynı şekilde doldurmuş. Sonra üçüncü kuyuyu hazırlamış ve oraya da her gün oğlunun ömrünün günleri sayısınca üçer dinar bırakmış. Fakat buna rağmen o paraların oğluna bir yararı olmamış, yoksul düşmüş ve insanlardan dilenmeye başlamış. O, hadis dinleme meclisine Peştamal sarınmaksızın sadece bir aba giyinerek gelir ve meclisteki-le*" ona azığını temin etmesi için sadaka verirlerdi. Mutlu kişi, yüce Allah'ın mutlu kıldığı insandır. [\[41\]](#)

Muhammed B. Muhalled B. Cafer

Künyesi Ebu Ömer ed-Durî'dir. Aktarlık yapardı. Bağdat'ın va-r°Şârmdaki Dur mahallesinde yaşardı. Hasan b. Bekkar, Müslim b. Haccac ve diğer şahıslardan hadis dinleyip rivayet etti. Darekutnî ile bir cemaat de ondan hadis rivayet ettiler. Sika bir ravi idi. Keskin zekalı, çok rivayetli, diyaneti şükranla karşılanacak bir dindar ve ibadetiyle meşhur olmuş bir kişiydi Bu senenin cemazi-yelevvel ayında vefat etti. Vefat ederken yetmişyedi seneyi tamamlamış ayrıca sekiz ay ve onbir gün yaşamıştı. [\[42\]](#)

Mecnun El-Bağdadî

İbn Cevzî, Ebu Bekir eş-Şiblî'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir: «Mecnunu Rusafe Camii'nin yanında çıplak halde gördün Halka şöyle diyordu: "Ben Allah'ın divanesiyim. Ben Allah'ın divanesiyim." Kendisine dedim ki: "Niçin üzerine bir şeyle örtünüp camiye girmiyor ve namaz kılmıyorsun?" Benim bu soruma karşı şu şiiri okudu:

"Bizi ziyaret et, hukukumuzun gereğini yerine getir, diyorlar; oysa benim durumum onların bendeki haklarını düşürmüştür. Onlar durumumu görüp de benden bıkmadılar, halimden tiksirmediler.

Ama ben onları kendimden bıkip usandırdım." [\[43\]](#)

Hicretin Üçyüzotuzikinci Senesi

Bu senede halife Muttaki, Tüzün'e gazablanarak Bağdat'tan çıkıp Musul'a gitti. O esnada Tüzün Vasıfta bulunuyordu. O, kızın Ebu Abdillah el-Beridî ile evlendirmiş ve onunla birlik olup halifeye karşı bir güç oluşturmuştu. Sonra da İbn Şirzad'ı 300 askerle Bağdat'a göndermiş, İbn Şirzad orada bozgunculuk yapmış, çeşitli ilişkileri koparmış, kendince yeni ilişkiler kurmuştu. Halife Müttaki'ye müracaat etmeksizin kendi başına hüküm sürmüştü. Halife Muttaki de bunlara gazablandığı için; aile efradını, çocuklarını, vezirini ve kendisine tabi olan emirleri peşine takarak Beni Hamdan ailesinin yanına, Musul'a gitmişti. Seyfü'd-Devle halifeyi Tikrit'te karşılamıştı. Sonra Nasirü'd-Devle de Tikrit'e, onun yanına gelmişti.

Halife Muttaki Bağdat'tan çıktığı esnada, İbn Şirzad orada çok karışıklıklar meydana getirmiş, halka zulmetmiş ve mallarına e koymuştu. Bu yaptıklarını da Tüzün'e bildirmişti. Sonra çabucak Tikrit'e yönelmiş, orada Seyfü'd-Devle'yi e savaştırmış ve onu mağlup etmiş» onun ve kardeşi Nasirü'd-Devle'nin de ordugahını ele geçirmişti. Sonra Seyfü'd-Devle, Tüzün'e tekra saldırmış, ama Tüzün onu yine hezimete uğratmıştı. Halife Muttaki ile Nasirü'd-Devle ve Seyfü'd-Devle de mağlubiyet uğramaları üzerine Musul'dan çıkıp Nusaybin'e git"

mislerdi. Tüzün de arkalarından gelerek Musul şehrine girmiş ve halifeye haber göndererek rızasını talep etmişti. Halife de ona gönderdiği cevapta: "Beni Hamdan'la barışmadıkça benim rızamı elde edemezsin." demesi üzerine Tüzün onlarla barış yapmıştı. Nasirü'd-Devle, halifeden 3.600.000 dinar karşılığında Musul şehrini iltizam olarak almıştı- Tüzün b. Büveyh Bağdat'a dönmüş; halife ise, Beni Ham-dan'ın yanında ikamete devam etmişti.

Bu sırada Tüzün'ün yokluğundan istifade eden Muizzü'd-Devle b. Büveyh, birçok Deylemlilerle birlikte Vasıt şehrine gelmişti. Tüzün de acelece olarak Vasıt'a dönmüş ve on günden fazla bir süreyle Muizzü'd-Devle'yle savaştırmıştı. Neticede Muizzü'd-Devle bozguna uğramış, malları yağmalanmış, askerlerinin çoğu öldürülmüş, adamlarının önde gelenlerinden bir kısmını da esir alınmıştı. Sonra Tüzün daha önce yakalanmış olduğu sar'a hastalığı ile yeniden karşılaşmış ve kendi canının derdine düşerek Bağdat'a dönmüştü.

Bu senede Ebu Abdillah el-Beridî, kardeşi Ebu Yusuf u öldürdü. Bunun sebebi şuydu: Beridî'nin elinde bulunan mallar ve paralar azalmış, kardeşi Ebu Yusuf tan ödünç istemiş ve Yusuf da ona azıcık ödünç vermiş, sonra onu kınamış ve askerlerin parasını iyi tasarruf edemediğinden ötürü onu ayıplamıştı. Neticede askerler Ebu Yusuf un tarafına meylenmişler, Ebu Yusuf da onların birçoğunu kardeşinden koparmıştı. Ebu Abdillah el-Beridî, askerlerinin Ebu Yusuf a bey'at etmelerinden korktu ve kölelerinden bir kısmını Ebu Yusuf a göndererek onu bir suikast neticesinde öldürttü. Bundan sonra Ebu Abdillah el-Beridî, kardeşi Ebu Yusuf un evine gitmiş, onun bütün mallarını ve eşyalarını almıştı. Aldığı malların ve eşyaların değeri takriben 300.000.000 dinardır. Ama kendisi de bundan sonra ancak sekiz ay yaşadı. Sonra şiddetli bir humma hastalığına yakalandı ve bu senenin şevval ayında vefat etti.

Yerine kardeşi Ebü'l-Hüseyin geçti. Allah onu kahretsin. O, kendi adamlarına kötü muamelede bulundu. Bunun üzerine adamları ona karşı ayaklandılar. O da Karmatîlere sığındı ve onlardan eman diledi. Allah onları da kahretsin. Kendisinden sonra yerine Vasıt, Basra ve buralara bağlı Ahvaz şehri ile diğer yerlere hükmetmek üzere Ebü'l-Kasım b. Ebi Abdillah el-Beridî geçti.

Halife Müttaki Lillah'a gelince o, Beni Hamdan'ın yanında Musul'da ikamet ederken Beni Hamdan ailesi kendisinde sıkıldıklarını ve onun buradan ayrılıp gitmesini istediklerini açıktan açığa duyurdular. O da Tüzün'e mektup yazarak sulh yapmak istediğini bildirdi. Tüzün, kadı ve ileri gelenleri ile bir toplantı yaptı. Bunlar halifenin Mektubunu okuduklarında, onur emrini dinleyip kendisine itaat ede-Ceğini bildirdi. Kendisine ve beraberlerindekiyle saygı ve ikram gös-tereceğine dair bir yazı yazıp yemin etti. Önümüzdeki sene olayların, dan bahsederken, halifenin Bağdat'a girişinden bahsedeceğiz.

Bu senede bir grup Rus askeri deniz yoluyla Azerbaycan taraflarına geldiler. Berdaa'ya hücum edip kuşatma altına aldılar ve mağlub ettikten sonra baştan sona Öldürdüler. Mallarını ganimet edindiler Güzel buldıkları kadınları da esir aldılar. Sonra Merağa'ya yöneldiler. Orada çok miktarda meyve ve ürün buldular ve yediler. Fakat şiddetli bir vebaya yakalandılar. Bu yüzden çokları öldü. Bir Rus askeri öldüğünde onu elbisesi ve silahı ile gömüyorlardı. Müslümanlar da onun giysi ve silahını alıyorlardı. Sonra Merzüban b. Muhammed üzerlerine hücum etti ve onlardan bir kısmını öldürdü.

Bu senenin rebiyülevvel ayında Rum hükümdarı Domestikos Re'sül'l-Ayn'a 80.000 askerle geldi. Şehire zorla girdi, oradaki malları yağmaladı. Müslümanları öldürdü, 15.000 kadar kişiyi esir aldı, orada üç gün müddetle ikamet etti. Her taraftan Araplar oraya hücum ettiler. Onunla şiddetlice savaştılar, nihayet o da Re'sül'l-Ayn'dan geri çekildi.

Bu senenin cemaziyelevvel ayında Bağdat'ta fiyatlar aşırı şekilde yükseldi. Sonra o kadar çok yağmur yağdı ki, bazı binalar yıkıldı, yıkıntılar altında çok sayıda insan öldü. Hamamların, mescitlerin çoğu insan azlığından ötürü kapandı. Akarın kıymeti azaldı, Öyle ki bir dinar değerindeki akar bir dirheme satılır oldu. Evler boşaldı. Tellallar evlerde oturacak kimselere, harab olmaktan korumaları için üstelik ücret veriyorlardı. Geceleyin hırsızlar evlere baskınlar yapmaya başladılar. Öyle ki insanlar davul ve zurnalarla evleri beklemek mecburiyetinde kaldılar, Her tarafta fitneler çoğaldı. Innâ lillâh ve innâ ileyhi râciûn (Doğrusu biz Allah'a aidiz ve O'na dönücüleriz). Nefislerimizin şerlerinden, amellerimizin kötülüklerinden Allah'a sığınırız.

Bu senenin ramazan ayında Ebu Tahir Süleyman b. Ebi Said Hasan el-Cenabi el-Heceri el-Karmatî öldü. Bu, Karmatîleri reisi idi. Allah onu kahretsin. Ka'be'nin içinde ve çevresinde bulunan hacıları öldüren, Ka'be'nin örtüsünü yağmalayan, kapısını ve zinetlerini alıp götüren, Hacer-i Esved'i bulunduğu yerden çıkarıp Hecer şehrine götüren kişi budur. Hacer-i

Esved, ondokuz sene müddetle yanında kalmıştı. Allah onu kahretsin.
Bu Karmaî reisi öldükten sonra yerine üç kardeşi Ebü'l-Abbas el-Fadl, Ebul-Kasım Said ve Ebu Yakub Yusuf geçtiler, Ebü'l-Abbas, zayıf bedenli bir kimse olup kitap okumaya meyilli idi. Ebu Yakub oyun ve eğlenceye meyilli idi. Bununla beraber bu üç kardeşin görüşleri, fikirleri aynıydı ve hiçbir hususta anlaşmazlığa düşmüyorlardı. Yedi vezirleri vardı, bu vezirleri de ittifak içindeydiler.
Bu senenin şevval ayı içinde Ebu Abdillâh el-Beridî öldü. Müslümanlar diğerinden kurtulup rahatlarını buldukları gibi bundar da kurtularak rahatlarını buldular.

Bu senede meşhur şahsiyetlerden Hafız Ebü'l-Abbas b. Ukde de vefat etti. [\[44\]](#)

Ahmed B. Muhammed B. Said

Ahmed b. Muhammed b. Said b. Abdirrahman Ebü'l-Abbas el-Kû-fî, İbn Ukde adıyla meşhurdur. Sarf ve nahivde ibareler zorlaştırdığı ve zor ibareler kullandığı için kendisine bu lakabı vermişlerdi. Takva ve ibadette de son derece titiz bir kimseydi. Büyük hadis hafızların-dandı. Çok hadis dinlemiş ve hadis toplamak amacıyla çeşitli yerlere seyahatlerde bulunmuş, birçok hadis âliminden hadis dinlemişti. Ta-beranî, Darekutnî, İbn Cuabi, İbn Adiy, İbn Muzaffer ve İbn Şahin de ondan hadis dinlediler.

Darekutnî dedi ki: "Kûfelîler, İbn Mesud'un zamanından İbn Uk-de'nin zamanına kadar gelen kimseler arasında İbn Ukde'den daha çok hadis hıfzeden birinin görülmediği hususunda ittifak etmişlerdir. Anlatıldığına göre o, 600.000 kadar hadis ezberlemiştir. Bunlardan 300.000'i Ehl-i Beyt'in faziletleri ile ilgilidir ki, bunlar arasında kimi sahih kimi de zayıftır. Kitapları 600 deve yükü kadardı. Bununla beraber onda Şiîliğe ve Galiye mezhebine meyil olduğu söylenir. İyi bir adam değildi."

İbn Adiy, onun hadis nüshalarını hazırlayıp hadis şeyhlerine vermiş ve bu nüshalardaki hadisleri rivayet etmelerini onlara tavsiye etmiştir.

Hatib Bağdadî, Ebu Ömer b. Hayeviye'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir:

"İbn Ukde, Rafizilerin bulunduğu Berasi Camii'nde oturur, sahabelerin (ya da Hz. Ebu Bekir ile Hz. Ömer'in) aleyhinde konuşurdu. Bu yüzden ondan hadis rivayetini terkettim. Ondan hiç hadis nakletmedim."

Ben derim ki: İbn Ukde ile ilgili olarak "et-Tekmil" adlı kitabımızda yeterli bilgileri vermişimdir. O, hicri 332. senenin zilkade ayında vefat etti. [\[45\]](#)

Ahmed B. Amir El-Merveruzî

Ahmed b. Amir b. Bişr b. Hamid el-Merveruzî. Merveruz'a mensuptur. "Ruz" bir nehir adıdır. Şafiî fıkıhçısı idi. Ebu İshak el Merve-zînin talebesi idi. Ebu İshak da Mervezî Şahvan'a mensuptur ki, ora-Sı bu mıntikalarda en büyük kent durumundadır. Ahmed b. Amir'in "Muhtasar-ı Müzeni" üzerine bir şerhi ve "el. Cami' fi'l-Mezheb" adlı kitabı vardır. Usul-ü fikha dair eseri tasnif etmiştir. Geniş ilme sahip bir imamdı. Bu senede vefat etti. Allah ona rahmet etsin. [\[46\]](#)

Hicretin Üçyüzotuzüçüncü Senesi

Bu senede halife Muttaki, Bağdat'a döndü. Hilafetten hal' edildi ve gözlerine mil çekildi. Halife, Musul'da ikamet etmekte iken Mısır ve Şam beldelerinin hükümdarı İhşid Muhammed b. Toğaç'a haber salarak yanına gelmesini emretti. İhşid Muhammed b. Toğaç da bu senenin muharrem ayının ortasında yanına geldi. Ona son derece hürmetkar davrandı. Huzurunda köleler gibi hareket ediyordu. Halife, bineğine binerek gitmekte iken o, yaya olarak halifenin yanısıra yürüyordu. Sonra halifeye, kendisiyle birlikte Mısır'a gelmesini veya Şam'da ikamet etmesini teklif etti. Keşke bu teklifi kabul etseydi, ama ne yazık ki halife bu teklifi kabul etmedi. Bunun üzerine halifeye Musul'da kalmasını, Tü-zün'ün yanına gitmemesini önerdi. Tüzün'ün hile ve tuzağına yakalanmaması için ona uyarıda bulundu. Fakat halife onun bu uyarısını da kabul etmedi. Sonra veziri Ebu Hüseyin b. Mukle de ona aynı teklifte bulundu, fakat onun teklifini de dinlemedi. İbn Toğaç, halifeye çok miktarda kıymetli armağanlar sundu. Emir ve vezirlere de aynı şekilde armağanlar sundu. Sonra memleketine döndü. Halep'ten geçerken Halep valisi Ebu Abdillah b. Said b. Hamdan şehirden çıkıp bir kenara çekildi. İbî Mukatil orada bulunuyordu. Dönüşüne kadar İhşid onu Mısır'da vekil bırakmıştı. Halifeye gelince; o Rakka'dan çıkıp Dicle nehrinden Bağdat'a gitti. Tüzün'e haber salarak yaptığı yemine bağlı olup olmadığını öğrenmek istedi. O da yeminini tekrarlayıp tekid etti. Bağdat'a yaklaştığında Tüzün askerleriyle birlikte onu karşılamaya çıktı. Halifeyi görür görmez huzurunda eğilip yeri öptü ve ona yaptığı yemine sadık olduğunu gösterdi. Onu kendi yanına getirdi. Fakat bunun ardından, halifenin maiyetinde bulunan büyük emirleri etkisiz hale getirdi ve halifenin gözlerine mil çekilmesini emretti. Halifenin gözlerine mil çekildi. Mil çekilirken, halife öyle büyük bir çığlık attı ki, haremde-ki kadınlar bunu duydular. Yüksek sesle çağırışıp ağlaşmaya başladılar. Tüzün, haremdeki kadınlar halifenin çığlığını duymasınlar diye debdebelerin (davul gibi yüksek ses ve gürültü çıkaran aletlerin) çalınmasını emretti. Bundan sonra acele olarak Bağdat'a döndü ve Müstekfi'ye bey'at etti. Muttaki; üç sene, beş ay, yirmi gün süreyle halifelik yaptı. Başka bir rivayete göre üç sene, onbir ay müddetle halifelik yapmıştır. Onun biyografisini vefatından bahsederken anlatacağız. [\[47\]](#)

Müstekfi Billah Abdullah B. Müktefi B. Mutedidin Halifelîği

Müttaki'nin gözlerine mil çektiirdikten sonra Bağdat'a dönen Tüzün, Müstekfi'yi yanına çağırdı. Ona bey'at etti ve Müstekfi Billah lakabını taktı. Müstekfi'nin asıl adı, Abdullah'tı. Kendisine bu senenin safer ayının son on günü içerisinde bey'at edildi. Tüzün, onun önünde oturdu, Müstekfi de ona hil'at giydirdi. Müstekfi; güzel suretli, orta boylu, endamı ve yüzü güzel, pembe tenli, burun kemeri kalkık, şa-kaklarındaki tüyleri az olan bir kimse idi. Kendisine halifelik bey'atı yapıldığı gün kırkbir yaşında idi. Sonra Müttaki'yi huzuruna çağırdı. Muttaki ona bey'atını sundu, yeni halife aba ve kırbacı kendisinden teslim aldı. Ebu l-Ferec Muhammed b. Ali es-Samirî'yi vezirliğe atadı. Ama bu vezirin yetkisi yoktu, aslında işleri idare eden İbn Şirzac idi. Muttaki de hapse atıldı. Müstekfi, Ebu Kasım Fadl b. Muktedir'i aratmaya başladı. Ebü'l-Kasım, Müstekfi'den sonra hilafete geçen kişidir ve lakabı da Muti Billah'tır. Müstekfi onu arattı, ama o gizlendi ve Müstekfi'nin halifelîği müddetince ortaya çıkmadı. Müstekfi de onur Dicle kıyısındaki evinin yıkılmasını emretti. Bu senede, Kaim el-Fatimî öldü, yerine oğlu Mansur İsmail geçti. O da babasının ölümünü bir süre gizledi, nihayet durun açığa çıkınca durumu açıkladı. Sahih rivayete göre ise Kaim, bundan bir sene sonra vefat etmiştir. Ebu Yezid el-Haricî bu senede onlarla savaşmış ve onların elindeki birçok büyük şehirleri almış; onlar da Ebu Yezid'i defalarca hezimete uğratmışlardı. Ama o bir süre sonra tekrar adamlarını toplayıp karşılarına çıkıp savaşıyordu. Bizzat Mansur da onunla savaşlara girişti. Anlatımı burada uzun sürecek savaşlar bu iki taraf arasında cereyan etti. İbnü'l-Esir, bu savaşların safahatını "el-Kâmil" adlı eserinde teferruatlı olarak anlatmıştır. Bir zaman Mansur'un ordusu bozguna uğramış ve yanında sadece yirmi asker kalmıştı. Ama Mansur yine bizzat çarpışmaya girişmişti. Kendisini neredeyse öldürecek iken o Ebu Yezid'i hezimete uğratmış ve büyük bir sebat göstermiş, böylece halkın nazarında büyümüş, saygı ve heybeti artmıştı. Kayrevan mıntikasını Ebu Yezid'in elinden kurtarmıştı. Bıkmadan savaşa devam etmiş, nihayet onu ele geçirip öldürmüştü. Ebu Yezid'in kesik başı kendisine getirildiğinde Mansur, Allah'a şükür için secdeye kapanmıştı. Sözüünü ettiğimiz Haricî Ebu Yezid; çok çirkin suretli, topal, kısa boylu ve İslâm milletine karşı son derece düşman azıllı bir kafir'idi.

Bu senenin zilhicce ayında Ebü'l-Hüseyn el-Beridî öldürüldü sonra darağacma asıldı ve ondan sonra da yakıldı. Çünkü c Bağdat'a gelip Tüzün ile Ebu Cafer b. Şirzad'dan kendi kardeşi oğluna karşı yardım istemiş, onlar da kendisine yardım edeceklerine dair söz vermişlerdi. Bundan sonra da Tüzün ile İbn Şirzad'ın arasını açmak için uğraşmaya başlamıştı, ibr Şirzad bu durumu öğrenince, onu zindana atırıp dayığa yatırdı. Sonra bazı fıkıhçılar onun kanının helal olduğuna dair fetva verince İbn Şirzad onun öldürülmesini, darağacma asılmasını emretti, sonra da onu yaktı. Böylece Beridîlerin devramı sona erdi, hakimiyetleri yok oldu.

Bu senede Müstekfi'nin annesi, daha önce halife olan Kahir'in saraydan çıkarılmasını ve İbn Tahir'in evine konulmasını emretti. Kahir yoksul düşmüş, öyle ki yanında örtüneceği bir abadan başka giysisi, ayağında da tahta bir takunyadan başka bir eşyası kalmamıştı.

Bu senede hem sıcaklar hem de soğuklar şiddetli olmuştu.

Bu senenin receb ayında Muizzü'd-Devle, Vasıt şehrine gitmişti. Tüzün ondan haberdar olunca, Müstekfi ile birlikte peşine takılmışlardı. Muizzü'd-Devle de onların gelmekte olduklarını duyunca kendi memleketine döndü. Halife, Vasıt'ı teslim aldı ve onu Ebu l-Kasım b. Ebi Abdillah'a iktâ olarak verdi. Ardından Tüzün ile halife, bu senenin şevval ayında Bağdat'a döndüler.

Bu senede Seyfû'd-Devle Ali b. Ebü'l-Heyca Abdullah b. Hamdan Halep'e gitti ve orayı Yenes el-Munisî'den teslim aldı. Daha sonra, Humus'a gitti. Orasını da ele geçirmek istiyordu. Ama İhşid Muham-med b. Toğaç'ın askerleri, İhşid'in kölesi Kâfu komutasında oraya geldiler ve Kinnesrin'de savaştılar. İki taraftan biri diğerini mağlup edemedi ve Seyfû'd-Devle Cezire'ye döndü. Sonra Halep'e gitti ve hakimiyetini orada yerleştirdi. Rumlar, büyük bir orduyla üzerine geldiler. Yapılan savaşta

Seyfû'd-Devle galip oldu ve Rumlardan çoğunu öldürdü. [\[48\]](#)

Hicretin Üçyüzotuzdördüncü Senesi

Bu senenin muharrem ayında, halife Müstekfi Billah, kendi lakabına "İmamü'l-Hak" lakabını ekledi ve bunu tedavülde olan paralar üzerine de yazdırdı. Hatipler cuma günleri minberler üzerinde onun için dua ettiler.

Bu senenin yine muharrem ayında Türk Tüzün, Bağdat'taki evinde vefat etti. İki sene dört ay on gün müddetle emirlik yapmıştı İbn Şirzad da onun kâtibi idi. Ancak İbn Şirzad, mallarını tasfiye etmek için Heyt şehrinde bulunuyordu. Tüzün'ün ölün haberini duyunca Nasiru d-Devle b. Hamdan'a bey'at etmek istedi. Askerler kazan kaldırıp isyan ettiler ve İbn Şirzad'ı başlarına emir olması için akid yaptılar. O da safer ayının başında Bağdat'a gelip Harp kapısında karargah kurdu. Bütün askerler yanına gittiler. Onu emir tanıdıklarına dair yemin ettiler. Halife, kadılar ve ayan da ona bu hususta yemin verdiler. Sonra İbn Şirzad halifenin yanına gitti. Halife ona "Emirü'l-Ümera" unvanıyla hitab etti. Askerlerin erzakını artırdı. Nasirü'd Devle'ye de haber salarak haraç ödemesini istedi. Nasirü'd-Devle ona 500.000 dirhem para ve ayrıca halka dağıtmak üzere erzak gönderdi. İbn Şirzad başa geçince bazı emirler verdi, yasaklamalarda bulundu, bazılarını azletti, atamalar yaptı, bazı eski ilişkileri koparıp yeni ilişkiler tesis etti. Üç ay yirmi gün süreyle mutlu yaşadı. Sonra Muiz-zül d-Devle b. Büveyh'in askerleriyle birlikte Bağdat'a gelmekte olduğu haberini alınca halife ile gizlendi. Nasirü'd-Devle b. Hamdan'la birlikte olmak için askerler de Bağdat'ı bırakıp Musul'a gittiler. [\[49\]](#)

Büveyh Oğulları Devletinin İlk Aşaması Ve Bağdat'a Hakim Oluşları

Muizzü'd-Devle Ahmed b. Hasan b. Büveyh, büyük bir ordu ile Bağdat'a doğru yürüdü. Şehre yaklaştığında halife Müstekfi Billah ona hediyeler ve armağanlar gönderdi. Elçiye: "Kendisinden memnun olduğumu ve Musul'a giden Türklerin şerrinden korktuğum için gizlendiğimi kendisine söyleyin." dedi. Muizzud-Devle'ye hil'at ve armağanlar gönderdi.

Muizzü'd-Devle, bu senenin cemaziyevvel ayında Bağdat'a girdi. Şemmasiye kapısı yanında karargah kurdu. Ertesi gün halifenin huzuruna girip bey'atını sundu. Müstekfi billah; ona Muizzü'd-Devle, kardeşi Ebü'l-Hasan'a İmadu d-Devle, kardeş Ebu Ali el-Hasan'a da Rüknu'd-Devle lakabını verdi ve lakaplarını dirhemlerle dinarlar üzerine yazdırdı. Muizzu d-Devle'nin kendisi hadim Munis'in evine, Dey-lemlilerden oluşan adamları da halkın evlerine yerleştirdi. Halk onlardan çok sıkıntı çekti. Muizzü'd-Devle, İbn Şirzad'a eman verdi. İbn Şirzad ortaya çıkınca, onu haraç işlerinin başına getirdi. Halifeye de nafakalar için günlük 5.000 dirhem para bağladı. İşler bu nizam üzere yoluna girdi. Doğrusunu Allah bilir. [\[50\]](#)

Halife Müstekfi Billahtn Yakalanıp Hal' Edilmesi

Bu senenin cemaziyelahir ayının yirmiikinci gününde Muizzü'd-Devle hilafet sarayına girdi, halifenin tahtı önünde oturdu. Deylemlilerden iki kişi gelip ellerini halifeye uzatıp yakaladılar ve onu kürsüsünden indirdiler. Sonra onu yerde sürükleyerek çektiler. Sarığı boynuna takıldı. Muizzü'd-Devle ayağa kalktı ve hilafet sarayı altüst oldu. Bu hercümerc, harem kısmına kadar uzandı. İş cidden büyüdü Halife, yaya olarak Muizzü'd-Devle'nin evine götürülüp orada hapsedildi. Sonra Ebü'l-Kasım b Muktedir getirilip kendisine hilafet bey'a-tı yapıldı. Müstekfi Billah'ın gözlerine mil çekildi ve zindana atıldı İleride

biyografisinden bahsedilirken anlatılacağı gibi, hicretin 338 senesinde vefat edinceye kadar zindanda kaldı.

Muti Lillahtn Halifeligi

Muizzü'd-Devle Bağdat'a gelip Müstekfi'yi tutukladığında ve gözlerine mil çektiğinde Muktedir Billah'ın oğlu Ebü'l-Kasım el-Fadl'ı yanına çağırttı. Ebü'l-Kasım, Müstekfi'den kaçıp gizlenmişti. Müstekfi onu aratıyor ve yakalatmak istiyordu, ancak onu ele geçirmeyi başaramamıştı.

Anlatıldığına göre Ebü'l-Kasım el-Fadl, gizlice Muizzü'd-Devle ile görüşmüş ve onu Müstekfi'ye karşı kışkırtmış, neticede kendisinin halifelige geçmesi ile sona ermişti. Müstekfi'nin gözlerine mil çekildikten sonra Muizzü'd-Devle, Ebü'l-Kasım el-Fadl'ı yanına çağırarak ona hilafet bey'atını sunmuş ve Muti Lillah lakabını takmıştı. Sonra emirler, ayan ve halk da bey'atlarını sundular.

Hilafet otoritesi cidden zayıflamış, artık halifenin emir verme ve yasaklama yetkisi kalmamıştı. Veziri dahi yoktu, sadece iktidazlarının işleri ile ilgilenen bir kâtibi vardı. Devlet ve memleket işleri gelir ve giderler hep Muizzü'd-Devle'nin kontrolünde idi.

Çünkü Büveyh oğulları ve beraberlerindeki Deylemliler, son derece zalim idiler. Abbasilerin yönetimi, Alevilerden gasbettiğine inanıyorlardı. Hatta Muizzü'd-Devle, halifeligi Abbasilerden alıp Alevilere intikal ettirmeye niyetlenmişti. Bu hususta arkadaşları ile istişareler yapmıştı. Hepsisi de onun bu fikrini desteklemişlerdi. Ancak bir adam -ki bu onlar arasında görüşü en doğru olandı- ona: "Bunu yapmanı uygun görmüyorum." deyince Muizzü'd-Devle: "Neden?" diye sormuş, adam da şu cevabı vermişti:

"Çünkü bu, senin ve taraftarlarının sahipsiz bir şekilde başa geçtiğine inanmadığınız bir halifedir. Böyle olunca, eğer sen adamlarına bunu öldürmelerini emrederken olursan öldürürler. Ama Alevilerden bir adamı halifelige geçirecek olursan, sen ve adamların onun halifelighinin sahipsiz olduğuna inanırsınız. Şayet adamlarına o Alevi halifeyi öldürmelerini emrederken olursan senin bu emrine itaat etmezler. Buna karşılık o halife senin öldürülmeni emrederken olursa adamların seni öldürürler!"

Muizzü'd-Devle, bu işin inceliğini anlayınca ilk kararından vazgeçti ve halife Muti Lillah'ı halî edip halifeligi Alevilere intikal ettirmekten Allah için değil de dünyalık için vazgeçti.

Sonra Nasirü'd-Devle b. Hamdan ile Muizzü'd-Devle b. Büveyh arasında savaş meydana geldi. Nasirü'd-Devle, Muizzü'd-Devle ile halifenin Akbera'ya gitmelerinden sonra gelip Bağdat'a girdi. Şehrin önce doğu yakasını, sonra da batı yakasını ele geçirdi. Muizzü'd-Devle ile beraberindeki Deylemlilerin durumu cidden zayıfladı. Sonra Muizzü'd-Devle, Nasirü'd-Devle'yi bir tuzak kurup onu mağlub etti, adamlarını da hezimete uğrattı. Bağdat'ı yağmaladı. Şehirde tüccarlara ve diğerlerine ait malları ele geçirdi. Gasbettiği malların kıymeti yaklaşık 10.000.000 dinar tutarında idi. Bunun arkasından Nasirü'd-Devle ile Muizzü'd-Devle arasında barış anlaşması yapıldı. Nasirü'd-Devle İbn Hamdan, kendi şehri olan Musul'a döndü.

Muizzü'd-Devle, Bağdat'ta otoritesini kurdu. Sonra haberlerini kardeşi Rüknu'd-Devle'ye ulaştırmak için postalar kullanmaya başladı. Halk bu işe kendini iyiden iyiye verdi ve çocuklarını postacılık sanatını öğrenme hususunda teşvik ettiler. Hatta bazı kimseler bir günde otuz kûsur fersahlık mesafeyi katediyordu. Yarışçılar, pehlivan ve dövüşçüler buna şaşıyorlardı. Diğer müritleri bozuk, akıllı kıt olan kimselerden başkasının yarar göremediği bu tür bazı sanat erbabı da buna hayret ettiler. Halk, çocuklarına yüzme ve benzeri spor dallarını da öğretmeye başladı. Muizzü'd-Devle'nin huzurunda davullar çalıyor, pehlivanlar güreşiyordu. Kendisinin bulunduğu ikametgahın çevresinde bu çeşit eğlenceler sürekli olarak tertipleniyordu. Bütün bunlar cahillik, akılsızlık ve laubalilikten başka bir şey değildi. Bir zaman sonra Muizzü'd-Devle, askerlerin erzakın temin etmede sıkıntılarla karşılaştı. Onlara maaş yerine bazı arazileri iktidaz olarak verdi ki, bu da ülkenin harab olmasına ve ihya edilmemesine yol açtı. Sadece bazı itibarlı kimselerin ellerindeki bir kısım araziler mamur halde kalmıştı.

Bu senede Bağdat'ta şiddetli bir kıtlık meydana geldi. Öyle ki, insanlar leşleri, kedi ve köpekleri yer oldular. Bazı kimseler çocukları çalıp boğazlıyor, pişirip etlerini yiyorlardı. Bu nedenle de halk arasında salgın hastalıklar çoğaldı. Kimse kimseyi defnedemez oldu. Ölüler yollarda bırakılıyor, çoklarını köpekler yiyorlardı. Evler ve akarlar ekmek karşılığında satılıyor. İnsanlar Bağdat'ı bırakıp Basra'ya göçtüler. Bunların kimisi yolda öldü, kimisi de Basra'ya ulaştıktan kısa bir süre sonra öldü. Bu senede Kaim b. Emrillah Ebü'l-Kasım Muhammed b. Abdullah el-Mehdi vefat etti. Kendisinden sonra yerine oğlu Mansur İsmail geçti. Mansur İsmail; akıllı, fikri sağlam, cesaretli bir kimse idi. Nitekim, önceki sene hadiselerinden bahsederken söz etmiştik. O, bu senenin şevval ayında vefat etti. Sahih rivayet budur.

Bu senede Mısır ve Şam valisi İhsid Muhammed b. Toğaç, altmış kûsur yaşında Dımeşk'ta vefat etti. Yerine oğlu Ebü'l-Kasım Ebu Cür geçti. Ancak yaşı küçük olduğundan Kâfur İhsid'i atabek yaptı. Ata bek bütün memleketin idaresini, bütün işleri kontrolünde tutuyordu Mısır'a doğru gitti. Seyfü'd-Devle b. Hamdan ise, ardından Dımeşk'a hücum etti ve orayı İhsid'i adamlarının elinden aldı. Buna çok sevindi. Dımeşk'ta bulunan Türk feylesofu Muhammed b. Muhammed b. Nasr el-Farabî ile görüştü.

Seyfü'd-Devle, bir gün Şerif el-Ukaylî ile birlikte Dımeşk'ın çevresinde dolaşıyordu. Dımeşk'ın Gota mıntıkasına baktı ve "Bütün buraların sultan divanına ait olması gerekir." dedi. Böyle demekle sanki o buraları sahiplerinin elinden alacağını ima etmiş oldu. Bu söz, Ukaylî'nin kalbinde bir öfke meydana getirdi ve gidip bunları Dımeşklılara ilettiler. Onlar da Kâfur el-İhsid'e mektup yazarak yardım istediler. Kâfur İhsid, büyük bir ordu ile oraya geldi. Seyfü'd-Devle'yi Dımeşk'tan sonra da Halep'te

kovdu. Kendi yerine Halep'te bir naib bırakarak Dımeşk'a döndü. Orada da Bedr el-İhşid'i naib bıraktı. Kâfur el-İhşid, Mısır' döndüğünde Seyfû'd-Devle tekrar Halep'e hücum ederek orayı ele geçirdi, ama Dımeşk'ta onun tamahlanacağı bir şey kalmadığı için Dımeşk'a hücum etmedi. Sözünu ettiğimiz Kâfur el-İhşid'i, Mütenebbî hem hicvetmiş, hem de medhetmişti. [\[52\]](#)

Hicretin Üçyüzotuzdördüncü Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Ömer B. Hüseyin

İmam Ahmed b. Hanbel'in mezhebine göre yazılan "el-Muhtasar fi'l-Fıkh" adlı eserin sahibidir. Bu eseri, Kadı Ebu Ya'lâ b. Ferra ile Şeyh Muvaffakuddin b. Kudame el-Makdisî şerhetmişlerdir. Ömer b. Hüseyin el-Hırakî, fakihlerin ve âbidlerin önde gelenle-rindendi. Çok faziletli ve çokça ibadet eden bir kimseydi. Şehirde çok kötülükler meydana geldiği ve sahabelere sövüldüğü için Bağdat'ı terkedip başka yere hicret etmişti. Kitaplarını da Bağdat'ta bırakmıştı. Ancak kitaplarının bulunduğu ev yakılınca bütün eserleri de yanmıştı. Kendisi Dımeşk'a gitmiş ve bu senede vefat edinceye kadar Dımeşk'ta kalmıştı. Mezarı, Babû's-Sağır'de olup şehitlerin mezarına yakın bir yerdedir, ziyaret edilmektedir.

el-Muhtasar fi'l-Fıkh adlı eserinin hac bölümünde der ki: "Hacca giden kişi Ka'be'yi tavaf ederken Hacer-i Esved'i bulunduğu yere ge"

lir, şayet yerinde ise Hacer-i Esved'i Öper." Böyle demişti; çünkü bu kitabımı yazarken Hacer-i Esved'i Karmatîler hicretin 327. senesinde Spedip memleketlerine götürmüşlerdi ve bu mübarek taş ancak hicretin 337. senesinde yerine iade edilmiştir. Nitekim bu husus ilerice yeri gelince anlatılacaktır.

Hatib Bağdadî, Kadı Ebu Ya'lâ'nın kendisine şöyle dediğini nakletmiştir:

"Ömer b. Hüseyin el-Hırakî'nin çok eserleri vardı. Hanbeli mez-hebiyle ilgili çok rivayetlerde bulunmuştu. Ancak bu eserleri ve riva-vetleri ortaya çıkmadı. Çünkü o, şehirde sahabelere çok sövüldüğü için Bağdat'ı bırakıp başka yere hicret etmiş ve kitaplarım Bağdat'ta bırakmıştı. Kitaplarının bulunduğu ev yakılınca kitapları da yanmış ve kendisinden sonra Bağdat dışına çıkıp yayılamamışlardı.""

Hatib Bağdadî, Ömer b. Hüseyin el-Hırakî'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir:

«Mü'minlerin emiri Hz. Ali (r.a.)'ı rüyada gördüm. Bana dedi ki:

- Zenginlerin fakirlere tevazu göstermeleri ne kadar da güzeldir!

- Ey mü'minlerin emiri, bana biraz daha söyle.

- Bundan daha güzeli, fakirlerin zenginlere karşı tekebbür göstermeleridir."

Böyle dedikten sonra Hz. Ali (r.a.), elini kaldırdı. Avucunda şun-lann yazılı olduğunu gördüm:

"Daha önce ölü idin, dirildin. Yakında yine Öleceksin. Ebediyet yurdu için bir ev yap Fani diyarda da bir ev bırak.""

İbn Batte dedi ki: "Ömer b. Hüseyin el-Hırakî, Dımeşk'ta hicretin 334. senesinde vefat etti. Mezarını ziyaret ettim. Allah ona rahmet etsin." [\[53\]](#)

Muhammed B. İsa

Künyesi, Ebu Abdillah'tır. Hanefî fıkıhçısı olup kendi zamanında Iraklıların önde gelen büyük imamlarındandı. Bağdat'ta halife Muttaki, sonra da Müstekfi'nin zamanlarında kadılık yaptı. Sika ve faziletli bir kimseydi. Servet sahibi biri olduğunu zannederek hırsızlar evine baskın yaptılar. Hırsızlardan biri ona öldürücü bir darbe vurunca acının şiddetinden kendini yere attı, sonra vefat etti. Allah ona rahmet etsin. Vefatı bu senenin rebiyülevvel ayında vuku buldu. [\[54\]](#)

Muhammed B. Muhammed B. Abdullah

Künyesi Ebü'l-Fadl es-Sülemî'dir. Vezirlik yapmış; fakih, muhad-dis v© şair bir şahsiyetti. Çok miktarda hadis dinlemiş, derlemiş ve tasnif etmişti. Pazartesi ve perşembe günleri oruç tutardı, teheccüd namazım ve eser yazmayı asla terketmezdi. Cenâb-ı Allah'tan kendisine şehitliği nasib etmesini çok isterdi. Sultanın vezirliğine tayin edildi, askerler onun makamına giderek erzaklarını istediler, kapısında çok sayıda asker toplanmıştı. Berberi çağırdı, başını traş ettirdi, koku süründü. Kefenini giyip namaza durdu. Askerler içeri girdiler. Secde halinde iken onu öldürdüler. Allah ona rahmet etsin. Vefatı bu senenin rebiyülahir ayında vuku buldu. [\[55\]](#)

İhşid Muhammed B. Abdullah B. Toğaç

Künyesi, Ebu Bekir'dir. İhşid; kendisinin lakabıdır ki, hükümdarlar hükümdarı anlamına gelir. Ona bu lakabı, Halife Rad takmıştı, çünkü o Fergana meliki idi. Oraya hükmeden her hükümdara İhşid adı verilirdi. Aynı şekilde Uşrusiye hükümdarlarına Afşin, Harezm hükümdarlarına Harzemşah, Cürcan hükümdarlarına Sevük, Azerbaycan hükümdarlarına İsbahan, Taberistan hükümdarlarına da Aslan adı verilirdi.

"el-Muntazam" adlı eserinde İbnu l-Cevzî, Süheylî'nin şöyle dediğini nakleder:

«Araplar, Cezire ile birlikte Şam hükümdarlarına -eğer kafir ise-Kayser adını verirlerdi, Fars hükümdarlarına da Kisra Yemen hükümdarlarına Tübbâ, Habeş hükümdarlarına Necaşi, Hindistan hükümdarlarına Batlemyus, Mısır hükümdarlarına Firavun, İskenderiye hükümdarlarına Mukavkis adını verirlerdi.»

İhşid Muhammed b. Abdullah b. Toğaz Dımışk'ta vefat etti Cenazesi Beytu l-Makdis'e götürülüp defnedildi. Allah ona rahme etsin. [\[56\]](#)

Ebu Bekir Eş-Şiblî

Sofiye meşayihindendir. Asıl adı hususunda ihtilaf edilmiştir. Kimi Dülef b. Cafer, kimi Dülef b. Cahder, kimi ise Cafer b. Yunus olduğunu söylemişlerdir. Aslı, Horasan'ın Uşrusiye şehrine bağlı Şeble köyündendir. Samarra'da doğmuştur. Babası halife Muvaffakın baş hacibi, dayısı da İskenderiye naibi idi. Hayrû'n-Nessac'm teşviki ile tevbe etmişti. Hayrû'n-Nessac, ona öğüt verir, vaazda bulunurdu. Sözleri onun kalbine tesir etmiş ve hemen tevbe etmişti. Sonra derviş ve şeyhlerle arkadaşlık etmiş, önde gelenlerinden biri olmuştu.

Cüneyd-i Bağdadî: "Şiblî, bunların tacıdır." demiştir.

Hatib Bağdadî, Ali b. Müsennâ et-Temimî'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir:

"Bir gün Şiblî'nin evin© gittim, heyecanlıydı. Şöyle bir şiir okuyordu:

"Senden uzak kalmaya sabredüemez, daha önce sana yakın olmaya alışkın olan kişi buna katlanamaz.

Daha önce aşkına müptela olan kimse senden ayrı kalmaya dayanamaz».

Göz seni görmese de kalp seni görür."

Onun harika halleri ve kerametleri olduğu anlatılmıştır. Önceki kısımlarda da anlattığımız gibi a, Hallac'a isnad edilen bazı sözlerle ilgili olarak üzerinde hiç düşünmeksizin şüpheye katılanlardandı. Hallac'm ilhad ve ittihada dair sözleri, onu kendisi hakkında kuşkulandırmıştı.

Vefat edeceği zaman can çekişirken hizmetçisine şöyle demişti "Zimmetime geçmiş bazı dirhemler oldu ama ben o dirhemlerin sahibi yerine sadakalar verdim. Fakat yine de bu benim kalbimi meşgul ediyor, bundan başka bir şey düşünemez hale geldim."

Böyle dedikten sonra hizmetçisine, kendisine abdest aldırmasını emretmiş; hizmetçisi ona abdest aldırması; ama sakalını hilâlleme-mişti. Bunun üzerine Şiblî, -dili tutulmuş olarak- elini kaldırdı ve sakalını hilâllemeye başladı.

İbn Hallikan, "el-Vefeyat" adlı eserinde ondan bahsetmiş ve onun bir gün Cüneyd'in yanına gidip huzurunda durduğunu, ellerini birbirine çarpıp şu şiiri okuduğunu hikaye etmiştir:

"Beni vuslata alıştırdılar, vuslat tatlı bir şeydir.

Sonra beni yârdan uzaklaştırma darbesine çarptırdılar. Uzaklaşmak çok zordur.

Beni kınarken suçumun aşırı sevgi ve aşk olduğunu söylediler. Bu ise suç değildir.

Hayır, yâr ile karşılaşma ve vuslat anındaki boyun eğme hakkı için derim ki;

Aşıkın mükâfatı ancak sevilmesidir."

Rivayete göre Ebu Bekir eş-Şiblî şöyle demiştir: «Cuma günü Ru-safe Camii'nin kapısında çıplak bir deli gördüm, şöyle diyordu: "Ben Allah'ın divanesiyim!" Kendisine: "Niçin örtünüp camiye girmiyor ve °rada cuma namazı kılmıyorsun?" dediğimde şu şiiri okudu:

"Diyorlar ki; bizi ziyaret et ve hakkımızın gereğini yerine getir. Oysa benim durumum onların bendeki haklarım düşürmüştür.

Halimi görüp de benden ve halimden tiksmezlerse , Ben onları kendimden tiksindiririm."

Hatib Bağdadî, "Tarih"inde anlattığına göre Ebu Bekir eş-Şiblî şu şiiri kendi nefsine hitaben okumuştur:

"Gençlik gitti, onunla birlikte sevgili de gitti. Kirpiklerde birbiriyle boğuşan iki damla gözyaşı meydana geldi.

Olaylar bana insaflı davranmadılar. İki veda edici şeyle bana darbelerini vurdular, oysa benim iki kalbim yok ki!"

Ebu Bekir eş-Şiblî, bu senenin bitimine iki gece kala, bir cuma gecesi vefat etti. Seksenbeş yaşındaydı. Bağdat'ın Hayzurai

mezarlığına defnedildi. Allah ona rahmet etsin. Doğrusunu Allah bilir. [\[57\]](#)

Hicretin Üçyüzotuzbeşinci Senesi

Bu senede Halife Muti Lillah, hilafet sarayına yerleşti. Muizzü'd-Devle b. Büveyh ile Nasirü'd-Devle b. Hamdan bu husust anlaştılar.

Nasirü'd-Devle ile Tekin et-Türkî savaştılar, defalarca çarpıştılar. Nasirü'd-Deyle, Tekin'i ele geçirdi ve huzurunda gözlerine

mil çektiirdi. Böylece Musul ve Cezire'de hakimiyeti güçlendi. Rüknü'd-Devle ise Rey şehrini istila edip orayı Horasanlıları elinden aldı. Büveyh oğullarının hakimiyet alanı cidden genişledi. Böylece Rey, Cebel, İsfahan, Fars, Ahvaz ve İral memleketleri ellerine geçmiş oldu. Musul ve Cezire'ye bağlı Diyar-ı Rebia ile diğer yerlerin ikta gelirleri kendilerine gönderilir oldu. Sonra Muizzü'd-Devle ile Ebü'l-Kasım el-Beridî'nin askerleri savaştılar. Beridî'nin taraftarları bozguna uğradılar. İleri gelen şahsiyetlerinden çok kişi esir alındı.

Bu senede sınır boylarının Seyfü'd-Devle b. Hamdan'a bağlı emiri Nasır el-Müstemlî vasıtası ile Bizanslılarla Müslümanlar arasında, esir mübadelesi yapıldı. Böylece 2.500 kadar Müslüman esir kurtarılmış oldu. Hamd ve minnet Allah'adır. [\[58\]](#)

Hicretin Üçyüzotuzbeşinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Hasan B. Hamaveyh B. Hüseyin

Esterabadh kadıdır. Çok hadis rivayet etmiş ve başkalarına hadis okumuştur. Hadis yazdırmak için kendisine ait bir meclisi vardı. Kendi beldesi olan Esterabad'da uzun süre kadılık yaptı. Seher vakitlerinde çokça ibadet edenlerdendi. Zerafet ve şakacılık hususunda kendisi örnek gösterilirdi. Cariyesinin kucağında ani bir ölümle Öldü. [\[59\]](#)

Abdurrahman B. Ahmed B. Abdullah

Künyesi, Ebu Abdullah el-Hatelif'dir. İbn Ebi'd-Dünya ile diğerlerinden hadis dinleyip rivayet etti. Darekutnî ile diğerleri de kendisinden rivayetlerde bulundular. Sika ve asil bir hadis hafızı idi. 50.000 kadar hadis ezberleyip rivayet etmiştir. [\[60\]](#)

Abdülselem B. Rağban

Abdüsselam b. Rağban b. Abdüsselam b. Habib b. Abdullah b. Rağban b. Feyd b. Temim. Künyesi Ebu Muhammed el Kelbî'dir. Cinlerin horozu anlamına gelen "Dîkülcin" lakabıyla lakaplanmıştır. Şairdi, ciddiyetsiz sözler sarfetmiştir. Şiîydi. Anlatıldığına göre o, Beni Temim kabilesinin azathsıdır. Şarap ve başka şeylerle ilgili kuvvetli şiirleri vardır. Ebu Nüvas, onun şarapla ilgili şiirlerini güzel bulmuştur. [\[61\]](#)

Ali B. İsa B. Davud B. Cerrah

Künyesi, Ebü'l-Hasan'dır. Halife Muktedir ile Halife Kahir'in vezirliklerini yapmıştır. Hicretin 245. senesinde doğdu. Çok hadis dinledi. Taberanî ile diğerleri de kendisinden hadis dinleyip rivayet ettiler. Güvenilir, asil, faziletli ve iffetli bir ravi idi. Çokça Kur'ân okur, oruç tutar ve namaz kılardı. İlim ehlini sever, onlarla çok oturup kalkardı. Aslen Farslıydı. Hallac-ı Mansur'a karşı kıyam edenlerin, aleyhinde bulunanların en büyüklerindendi.

Rivayete göre o şöyle demiştir: "700.000 dinar kazandım ama, bunun 680.000'ini hayır yoluna harcadım." Bağdat'tan sürgün edilip Mekke'ye gittiğinde Ka'be'yi tavaf etti. Safa ve Merva arasında sa'y yaptı. Şiddetli sıcaklar esnasında bu ibadetleri yaptıktan sonra evine gitti. Kendini yere atıp: "Allah için karlı bir şerbet arzuluyorum." dedi. Arkadaşlarından biri kendisine: "Burada karlı şerbet bulunmaz." deyince o şöyle dedi: "Biliyorum, ama in-şaallah Allah bunu bize gönderir. Akşama kadar sabredeceğim."

Bunun ardından henüz tam akşam olmadan, gündüz vakti bulutlar gelip gökyüzünde yığıldılar. Yağmur ve çok miktarda dolu yağdı. Arkadaşı onun için doluları bol miktarda toplayıp sakladı. Çünkü vezir Ali b. İsa oruçluydu. Akşam olunca topladığı doluları kendisine getirdi. Mescide geldiğinde arkadaşı ona karlı, çeşit çeşit şerbetler getirdi. Vezir Ali b. İsa, bu şerbetleri çevresindeki sofi ve mücavirlere içirmeye başladı. Kendisi hiç içmedi. Evine döndüğünde arkadaşı, kendisi için saklamış olduğu karlı şerbetleri sundu ve içmesi için yemin verdi. Uzun çabalamalardan ve ısrarlardan sonra ancak içirebil-diler. Bu olay üzerine: "Mağfired temenni etseydim keşke." dedi. Allah ona rahmet etsin ve onu bağışlasın. Onun güzel şiirlerinden biri şudur:

"Başıma gelen musibetlere sevinerek bana durumumu soran veya sormadan da bu musibetlerime sevinen kimseye gelince bilsin ki;

Bu musibetler benim şahsımda bu depremlerin korkunçluğuna karşı çok sabreden hür bir kadının oğlu gibi bir şahsiyet meydana getirmiştir."

Ebü'l-Kasım Ali b. Hasan et-Tenuhî, babası tariki ile bir cemaatın şöyle dediklerini rivayet etmiştir:

«Kerhli bir aktar vardı. Bu adam, sünnete bağlılığı ile tanınmıştı. Bir zaman 400 dinar kadar borçlandı. Dükkanını kapattı. Çalışamaz duruma geldi. Gidip evine kapandı, çok uzun geceler Allah'a yalvarıp yakardı, niyazda bulundu, namaz kıldı. O

gecelerden birinde Rasûlullah (s.a.v.)'ı rüyasında gördü. Rasûlullah ona şöyle diyordu: "Vezir Ali b. İsa'ya git, sana 400 dinar vermesini kendisine emrettim."

Sabah olunca aktar, vezirin kapısına gitti. Ama kapıdakiler onu tanımıyorlardı, Oturup beklemeye başladı. Belki biri onun vezirin yanına girmesine izin verir ümidiyle bekliyordu. Uzun süre bekledikten sonra oradan ayrılmaya karar verdi. Sonra kapıcılardan birine dedi ki: "Vezire git şöyle de: Ben Rasûlullah (s.a.v.)'ı rüyada gören bir adamım, gidip bu rüyamı vezire anlatmak istiyorum." Kapıcı ona: "Rüya sahibi sen misin? Vezir de seni bulmaları için birçok adamını etrafa gönderdi." dedi. Sonra kapıcı içeriye girip durumu vezire anlattı. Vezir de: "Onu hemen yanıma getir." dedi. Aktar içeri girdi. Vezir onu karşıladı; durumunu, adını, eşkalini, evini sordu. Aktar da bu soruların hepsini cevapladıktan sonra vezir ona şöyle dedi.

- Ben de Rasûlullah (s.a.v.)'ı gördüm. Sana 400 dinar vermemi emretti. Ama seni kime soracağımı bilemiyordum. Seni tanımıyordum, nerede bulunduğunu da bilmiyordum. Şu ana kadar seni aramaları için birçok adamımı etrafa gönderdim. Kendin yanıma geldiğin için Allah sana hayır ve mükâfat versin."

Böyle dedikten sonra vezir, adamlarına hemen 1.000 dinar getirmelerini emretti ve aktara dönüp şöyle dedi: "Şu 400 dinarı, Rasûlullah (s.a.v.) emrettiği için sana veriyorum, şu 600 dinarı da hibe olarak veriyorum."

Aktar: "Olmaz, Rasûlullah (s.a.v.)'ın bana emrettiği 400 dinardan fazlasını almam, çünkü ben onun emrettiği bu 400 dinarda hayır ve bereket olacağımı ümid ediyorum." dedi. Sonra Vezirden 400 dinarı aldı. Vezir de: "İşte, sadakat ve kesin inanç budur." dedi.

400 dinarı alıp gittikten sonra alacaklılarına paralarını ödemeyi teklif etti, ancak onlar: "Sana üç sene daha mühlet tanıyoruz. Bu para ile dükkanımı aç ve çalışıp kazanmaya devam et." dedilerse de o mutlaka bu paranın bir kısmını onlara vermekte ısrar etti. Kendilerine 200 dinar verdi, kalan 200 dinarla da dükkânım açtı, çalışmasına devam etti. Bir sene geçmeden 1.000 dinar kazandı.»

Vezir Ali b. İsa'yla ilgili çok salihane ve ihlash haberler vardır. Bu senede doksan yaşında vefat etti. Bundan bir sene önce vefat ettiğine dair rivayetler de vardır, doğrusunu Allah bilir. [\[62\]](#)

Muhammed B. İsmail

Muhammed b. İsmail b. İshak b. Bahr Ebu Abdillah el-Farisî. Şafî fıkıhçısı idi. Sika, sebatkar ve faziletli bir zattı. Ebu Zür' ed-Dı-nışkî ile diğerlerinden hadis rivayet etti. Darekutnî ile başkaları da ondan rivayetlerde bulundular. Kendisinden en son rivayet eden kişi Ebu Ömer b. Mehdi'dir. Muhammed b. İsmail bu senenin şevval ayında vefat etti. [\[63\]](#)

Harun B. Muhammed

Harun b. Muhammed b. Harun b. Ali b. Musa b. Amr b. Cabir b. Yezid b. Cabir b. Amir b. Üseyd b. Temim b. Sabh b. Zühel b. Malik b. Said b. Habne Ebu Cafer. Kadı Ebu Abdillah Harun b. Hasan'ın babasıdır. Dedeleri, eski zamanlarda Umma hükümdarları idiler.

Dedesı Yezid b. Cabir, İslâmiyet dönemine yetişti. Müslüman oldu ve İslâmiyeti güzelce yaşadı. Kendisinden bahsettiğimiz bu Harun, ailesinden ayrılıp Umman'dan Bağdat'a gelen ilk kişi olmuştur. Bağdat'ta hadis rivayet etmiş, babasından da rivayetlerde bulunmuştur. Faziletli ve her ilme fazlasıyla vakıf bir zattı. Evi, çeşitli günlerde âlimlerin toplandığı bir yerdi. Paralarını âlimlere sarfederdi. Bağdat şehrinde yüksek bir mertebesi ve saygınlığı vardı. Darekutnî, onu Çok övmüş ve onun hakkında şöyle demiştir: "Nahivde, lügatte, şiirde, ttiaanil Kur'ân'da ve ilm-i kelimada meşhur bir şahsiyettir."

İbnü'l-Esir dedi ki: «Bu senede meşhur şahsiyetlerden Ebu Bekir Muhammed b. Abdullah b. Abbas b. Sol es-Solî de vefat etti Bu zat, edebiyata ve tarihe vakıf bir kimse idi.»

İbnü'l-Cevzî, bundan bir sene sonra vefat ettiğini söylemiştir. [\[64\]](#)

Ebü'l-Abbas B. Kadı Ahmed

Ebü'l-Abbas b. Kadı Ahmed b. Ebi Ahmed et-Taberî. Şafî fıkıhcı siydi. İbn Süreyc'in talebesidir. "et-Telhis ve Kitabü'l-Miftah" ona ait tir. Bu, muhtasar bir eser olup Ebu Abdillah el-Hüseyin tarafından şerhedilmiştir. Ebu Abdillah es-Sencî de bu eseri şerhetmiştir. Babası, insanlara haberleri ve eserleri anlatırdı. Kendisi Tarsus kadılığı yaptı. İnsanlara öğüt verirdi.

Bir defasında huşua kapıldı ve bayılıp yere düştü. Bu senede vefat etti. [\[65\]](#)

Hicretin Üçyüzotuzaltıncı Senesi

Bu senede Muizzü'd-Devle, halife Muti Lillah'ı da yanına alarak Bağdat'tan çıktı ve Basra'ya gitti. Basra'yı, Ebü'l-Kasım b.

Beridî'nin elinden kurtardı. Ebü'l-Kasım ile adamlarının çoğu oradan kaçtılar. Muizzü'd-Devle, şehri istila etti. Karmatîlere haber salarak memleketlerini ellerinden alacağını söyleyip onları tehdit etti. Halifenin ik-tama bazı çiftlikleri de ilave etti. Yıllık 200.000 dinar vereceğini söyledi. Bundan sonra Muizzü'd-Devle, Ahvaz'da bulunan kardeşi İma-dü'd-Devle ile görüşmek isteyerek yanına gitti, Huzuruna vardığında yeri öptü ve karşısında uzun bir süre ayakta durdu. Kardeşi oturmasını söylediye de oturmadı. Sonra halifenin beraberinde bulunmak için Bağdat'a döndü. İşler iyice yoluna girdi. Bu senede Rüknü'd-Devle, Taberistan ve Cürcan şehirlerini Dey-* lem hükümdarı Merdavic İn kardeşi Veşmgir'in elinden aldı. Veşmgir de Horasan'a gidip Horasan valisinden yardım istedi. Bununla ilgili açıklama ileride verilecektir. [\[66\]](#)

Hicretin Üçyüzotuzaltıncı Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Ebü'l-Hüseyin B. Münadî

Adı, Ahmed b. Cafer b. Muhammed b. Ubeydullah b. Yezid'dir. Dedesinden, Abbas ed-Durî'den, Muhammed b. İshak es-Sağa-nî'den hadis dinleyip rivayet etti. Güvenilir, sika, hüccet ve doğru sözlü bir ravi idi. Çok eserleri vardır. Birçok ilimle ilgili kitaplar derlemiştir, ama insanlar ondan çok az şey dinlemişlerdir. Çünkü sert ahlaklı biri idi. Kendisinden en son rivayette bulunan kişi Muhanimed b. Faris el-Lügavî'dir. İbnü'l-Cevzî, Ebu Yusuf el-Kaddusî'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir: «Ebü'l-Hüseyin b. Münadî, Kur'ân ilimlerine dair 440 küsur kitap tasnif etmiştir. Sözlerinde lüzumsuz ve anlamsız kelimelei yoktu. Aksine o kelimeleri seçerek konuşurdu. Rivayet ve dirayet ilmini bir araya getirmişti.» İbnu l-Cevzî dedi ki; «Onun tasnifatına bakan kimse, ilminin fazlalığını, derin ilme sahip olduğunu anlar ve kitaplarında, başka eserlerde görülmeyen faydalı bilgiler elde eder.» [\[67\]](#)

Ebü'l-Hüseyin, bu senenin muharrem ayında seksen yaşında vefat etti.

Solî Muhammed B. Abdullah B. Abbas

Muhammed b. Abdullah b. Abbas b. Muhammed Sol Ebu Bekir es-Solî. Edebiyat âlimlerindendir. Hükümdarların haberler hakkında güzel bilgileri vardı. Halifelerin devirleri, eşrafin haberleri, şairlerin sınıf ve tabakaları hakkında da güzel bir bilgiye sahipti. Ebu Da-vud es-Sicistanî'den, Müberred'den, Sa'leb'den, Ebü'l-Aynal dan ve diğerlerinden rivayetlerde bulundu. Çok rivayetleri vardı. Hafızası sağlam ve kitap tasnifatında da maharetli bir âlimdi. Korkunç denecek kadar çok kitapları vardı. Birkaç halifenin mescidinde bulunup sohbetlerine katıldı ve yanlarında itibar sahibi oldu. Dedesi Sol'un ailesi de Gürcan'ın hükümdarları idiler. Sonra onun oğulları büyük yazarlardan oldular. Sözüünü ettiğimiz Solî'nin itikadı sağlam, gidişatı güzeldi. İyi şiir yazardı. Darekutnî ile diğer hadis hafızları kendisinden rivayetlerde bulundular. Onun güzel şiirlerinden biri şudur:

"Onun hatırına, ona benzeyen kimseleri de sevdim. Maşukun her parçası benim için maşuktur. Öyle ki cismime onun gözlerinden akan yaşları anlattım. Sanki benim hastalığım onun gözlerinden çılmıştır."

Solî, Bağdat'tan bir iş için çıkıp Basra'ya gitti ve bu senede orada vefat etti. [\[68\]](#)

İbnetüş-Şeyh Ebü'z-Zahid El-Mekkî

Bu hatun, Mekke'de ikamet eden ve kendini ibadete veren âbid-lerdendi. Babasının zenbil örerek kazandığı paralardan her sene kendisine gönderdiği otuz dirhem ile nafakasını temin ederdi. Bir defasında babası ona bu parayı kendi arkadaşlarından biriyle göndermişti. Parayı götüren, bu hatunun nafakasına destek olmak amacıyla kendi parasından da yirmi dirhem ekleyerek ona elli dirhem vermişti. Kadıncağız bu durumdan şüphelenince adama şöyle sormuştu:

- Babamın gönderdiği paraya kendi parandan ekledin mi? Rızasını kazanmak için haccetmekte olduğun zatın hakkı için bana doğruyu söyle.

- Evet, yirmi dirhem ekledim.

- Paranı al ve götür. Benim buna ihtiyacım yoktur. Eğer bunu hayır yapmak amacıyla eklemiş olmasaydın sana beddua ederdim. Çünkü sen beni bu sene aç bıraktın ve seneye kadar benim çöplüklerden başka bir yerde rızkını kalmamıştır.

- Babanın sana göndermiş olduğu şu otuz dirhemi al. Benim yirmi dirhemimi kabul etmeyebilirsiniz.

- Hayır, babamın gönderdiği para senin paranla karışmıştır ve senin paranın helal mi yoksa haram mı olduğunu bilmiyorum.

Adam diyor ki: «Ben o parayı babasına geri götürdüm. Ama babası da kabul etmedi ve bana şöyle dedi: "Ey adam, bana karşı geldin ve tavsiyeme uymadın, kızımı da zorda bıraktın. Şü parayı al ve sadaka olarak dağıt."» [\[69\]](#)

Hicretin Üçyüzotuzyedinci Senesi

Bu senede Muizzü'd-Devle Bağdat'tan Musul'a hareket etti. Nasi-rü'd-Devle onun önünden kaçıp Nusaybin'e gitti. Muizzü'd-Devle b. Büveyh bu senenin ramazan ayında Musul'u ele geçirdi. Halka zulüm yaptı, mallarını gasbetti. Halk ona çok beddua etti. Sonra memleketin tümünü Nasirü'd-Devle b. Hamdan'ın elinden almaya karar verdi. O esnada kardeşi Rüknu'd-Devle Horasanlıların kendisine yaptığı saldırıya karşı yardım etmesi için ona haber gönderdi. O da Nasirü'd-Devle ile barış yaparak Cezire ve Şam mntıkalarının gelirlerinden her sene kendisine 8.000.000 dirhem verilmesini ve memleketin bütün camilerinin minberlerinde kendisi ile kardeşleri İmadü'd-Devle ve Rüknu'd-Devle adına hutbe okutmasını şart koştu. Bu şartlar yerine getirildi. Muizzü'd-Devle Bağdat'a geri döndü. Kardeşine büyük bir orduyu takviye olarak gönderdi ve halifeden de onu Horasan valiliğine tayin ettiğine dair bir ferman alıp ulaştırdı.

Bu senede Halep valisi Seyfü'd-Devle b. Hamdan, Bizans sınırlarına girdi. Büyük bir Bizans ordusuyla karşılaştı. İki tara şiddetlice savaştılar. Seyfü'd-Devle hezimete uğradı. Bizanslılar onun ve adamlarının mallarını yağmaladılar. Tarsus halkına da çok eziyetlerde bulundular. İnnâ lillâh ve innâ ileyhi râciûn (Doğrusu biz Allah'a aidiz ve O'na dönücüleriz).

İbnü'l-Cevzî dedi ki: «Bu senenin ramazan ayında Dicle ırmağının suyu, 21,3 zira kadar yükseldi.» [\[70\]](#)

Hicretin Üçyüzotuzyedinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Abdullah B. Muhammed B. Hamdeveyh

Abdullah b. Muhammed b. Hamdeveyh b. Nuaym b. Hakem Ebu jyhıammed el-Bey'. Bu zat, Hakim Ebu Abdillâh er Nisaburî'nin babasıdır. Altmışüç sene müddetle müezzinlik yaptı ve yirmiiki gazveye katıldı. Âlimlere 100.000 dirhem harcadı. Geceleri çok namaz kılar, çokça sadaka verirdi. Abdullah b. Ahmed b. Hanbel ile Müslim b. Haccac'ın sohbetinde bulundu. İbn Huzeyme ile diğerlerinden rivayetlerde bulundu. Bu senede doksanüç yaşında vefat etti. [\[71\]](#)

Meşhur Katip Kudame

Kudame b. Cafer b. Kudame Ebü'l-Ferec. Büyük bir yazardı. Haraca ve yazı sanatına dair eserleri vardır. Bu konuda âlimle onu örnek aldılar. Bazı konularda Sa'leb'den sorular sordu. [\[72\]](#)

Muhammed B. Ali B. Ömer

Muhammed b. Ali b. Ömer Ebu Ali el-Müzekkir. Nisabur'da vaizlik yaptı. Kendileriyle karşılaşmadığı bazı hadis âlimlerinden hadisler rivayet etti, ama bunları tedlis etti; bir şeyler karıştırdı. Bu senede 107 yaşında vefat etti. Allah onu affetsin. [\[73\]](#)

Muhammed B. Mutahhar B. Abdullah

Künyesi Ebü'l-Menca idi. Maliki mezhebine dair feraiz fakihi idi. Maliki mezhebinin fıkına dair bir kitap yazmıştır. Ayrıca benzeri az feraiz eserleri yazmıştır. Edebiyatçıydı. Doğru sözlü ve faziletli bir imamdı. Allah ona rahmet etsin. [\[74\]](#)

Hicretin Üçyüzotuzsekizîncî Senesi

Bu senenin rebiyülevvel ayında Şiîlerle Ehl-i Sünnet arasında fitne meydana geldi. Kerh mıntıkası yağmalandı. Bu senenin cemaziyelahir ayında Ebü's-Saib Utbe b. Ubeydullah el-Hemedanî, kadi'l-kudatlığa atandı. Bu senede bazı suçlardan ötürü cezaya çarptırılmış olan İmran Şahin adındaki birisi isyan ederek halifeden kaçıp Betail mıntıkası na gitti. Bu kişi, avladığı balık ve kuşları yiyerek azığm teinin ediyordu. Zamanla etrafında avcılardan ve yol kesicilerden bir grup toplandı. Böylece güçlendi. Ebü'l-Kasım b. Beridî de onu bu mıntıkalara vali tayin etti. Muizzü'd-Devle b. Büveyh, veziri Ebu Cafer b. Büveyh ed-Damirî komutasında onun üzerine bir askeri birlik gönderdi. Ancak bu avcı İmran onu mağlup etti ve askerlerin mallarını ganimet edindi. Böylece avcı İmran b. Şahin'in gücü fazlalaştı. Bu arada vezir ansızın İmadü'd-Devle b. Büveyh'in ölümü ile karşılaştı ve şaşkınlığa uğradı. [\[75\]](#)

Ebü'l-Hasan Ali B. Büveyh'in Biyografisi

Büveyhoğullarının en büyüğü olup onlardan hükümdarlığa geçen ilk şahıs idi. Akıllı, maharetli ve gidişatı güzel bir kimse olup lider şahsiyetli idi. Önceki kısımlarda da anlattığımız gibi ilk olarak hicretin 322. senesinde ortaya çıkmıştı. Ama bu senede hastalığı ilerledi, acıları fazlaştı. Öleceğini anladı. Sahip olduğu servet, hakimiyet, mal ve adam çokluğu ona fayda vermedi ve Allah'ın onun hakkında takdir ettiği Ölümü de kendisinden uzaklaştırmada. Deylemli Türk ve Acem askerleri de ona yardımcı olmadılar. Aksine kendilerine en fazla muhtaç olduğu bir zamanda etrafından uzaklaştılar. Herşeye muktedir, herşeyi kahredici ve herşeyi bilen Allah, noksanlıklardan münezzeh ve yüce bir hükümdardır.

Ebü'l-Hasan Ali b. Büveyh'in erkek evladı yoktu. Kardeşi Rük-nü'd-Devle'ye haber salıp oğlu Adüdü'd-Devle ile birlikte yanına gelmelerini ve kendisinden sonra onu veliaht tayin etmeyi istediğini bildirdi. Kardeşi yanına geldiğinde çok sevindi ve bütün askerleriyle onu karşılamaya çıktı. Kardeşini hükümet konağına getirdiğinde tahtına oturttu. Kendisi de komutanlardan biri gibi karşısında durdu ki kardeşinin kendisinin emirleri, vezirleri ve yardımcıları nezdinde şanı yücesin. Sonra sahip olduğu beldeler ve mallar hususunda onun için bey'atta bulundu. Memleketini ve halkını idare etme hakkını ona verdi. Bu adamları arasında önde gelen komutanlar da vardı. Böyle yapmakla kardeşinin itibarını yükseltmek istemişti. Kardeşi de önde gelen bazı kimseleri yakalamaya başladı. Adüdü'd-Devle'nin hakimiyeti sağlansın ve işler onun namı hesabına yoluna girsin diye bunların kimini öldürdü, kimini de hapse attırdı.

Sonra İmadü'd-Devle, bu senede elliye yedi yaşında iken Şiraz'da vefat etti. Onaltı sene müddetle hüküm sürmüştü. Kendi zamanındaki hükümdarların en hayırlısı idi. Akranlarına nisbetle ilerideydi. Yarım kazanmıştı. Emirü'l-ümera idi. Halifeler ona bu unvanıyla mektup yazarlardı. Kardeşi Muizzü'd-Devle'ye gelince, onun namına Irak ve gevad mıntıkasında hüküm sürüyordu.

İmadü'd-Devle yani Ebü'l-Hasan Ali b. Büveyh vefat edince vezir Ebu Cafer ed-Damirî, avcı İmran b. Şahin ile savaşmakta vazgeçti. Muizzü'd-Devle ona mektup yazarak Şiraz'a gitmesini ve oranın yönetimini ele almasını emretti. Zayıflayıp gücünü

kaybettikten sonra İmran böylece yeniden güçlendi. Onun durumunu yeri gelince teferruatlı olarak anlatacağız. «^[76]

Hicretin Üçyüzotuzsekizincî Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Ahmed B. Muhammed B. İsmail B. Yunus

Künyesi, Ebu Cafer el-Muradî'dir. Mısırlıdır. Nahiv âlimi idi. Nahhas lakabıyla tanınır. Lügatçı, tefsirci ve edebiyatçıydı. Tefsire ve diğer ilimlere dair çok eserleri vardır. Hadis dinleyip rivayet etti. Mü-berred'in arkadaşlarıyla karşılaştı. Bu senenin zilhicce ayında vefat etti.

İbn Hallikan dedi ki: «Ahmed b. Muhammed b. İsmail, bu senenin zilhicce ayının beşinde cumartesi günü vefat etti. Ölün sebebi şuydu: Ölçeğin yanında oturmuş, birşeyler kesip biçiyorken oradan geçmekte olan vatandaşın biri onun Nil nehrine büyü yapmakta olduğunu sanarak ayağıyla ona bir tekme vurdu. Bu yüzden o da suya düşüp boğuldu ve cesedinin nereye gittiği bilinemedi.»

Nahiv ilmini; Ali b. Süleyman el-Ahvez, Ebu Bekir el-Enbarî, Ebu İshak ez-Zeccac, Nafteveyhî ve diğerlerinden öğrendi. Faydalı eserleri vardır. "Tefsirul-Kur'ân", "en-Nasih ve'l-Mensuh", "Şerhu Ebyât-ı Si-beveyh" gibi eserler ona aittir. "Şerhu Ebyât-ı Sibeveyh" gibi bir eser başkalarınca tasnif edilmiş değildir. "Şerhul-Muallakat ve'd-Devavin el-Aşere" ve diğer bazı eserler de ona aittir. Neseî'den hadis rivayet etmiştir. Cidden cimri bir kimseydi, ama insanlar onun ilminden yararlandılar.

^[77]

Müstekfi Billah

Halife Müstekfi Billah Abdullah b. Ali el-Müktefi Lillah. Bir sene, dört ay, iki gün süreyle halifelik yaptı. Sonra hal' edilerek gözlerine nıü çekildi. Bu senede kendi evinde tutuklu iken vefat etti. Vefatı sırasında kırkaltı yaşından iki ay almıştı. ^[78]

Ali B. Memşad B, Sahnun B. Nasr

Künyesi Ebü'l-Madil'dir. Kendi zamanında Nisabur'un muhaddiai idi. Birçok şehirlere seyahatlerde bulundu. Çok âlimlerden ders aldı. Hadis dinledi, Kendisi de hadis rivayet etti. 400 cüzden oluşan "Müs-ned" adlı eseri tasnif etti. İşini son derece muhkem yapmak, hafızası sağlam olmak, çokça ibadette bulunmak, haramlardan fazlasıyla sakınmak, Allah'tan korkan bir kimseydi. Başka eserleri de vardı. Ravi. nin biri diyor ki: "Seferde ve hazarda onunla arkadaşlık ettim, meleklerin onur aleyhinde bir günahı kayda geçirdiklerini bilmiyorum."

Onun 200 küsur cüzden oluşan bir tefsiri vardır. Hiçbir hastalığı yok iken, hamama gitmiş ve orada ansızın vefat etmişti. Vefatı bu seninin şevval ayının ondördünde cuma günü vuku bulmuştu. Allah ona rahmet etsin. [\[79\]](#)

Ali B. Muhammed B. Ahmed B. Hasan

Künyesi, Ebü'l-Hasan'dır. Bağdatlı vaizdir. Mısır'a göçmüş, orada ikamet etmiş ve nihayet Mısırlı olarak tanınmıştı. Çok hadis dinleyip toplamıştı. Darekutnî ile diğerleri de kendisinden rivayetlerde bulunmuşlardır. Vaaz meclisi vardı. Bu meclise kadınlar ve erkekler gelirlerdi. Kadınlar, yüzünün güzelliğini görmesinler diye yüzüne peçe takıp konuşurdu. Ebu Bekir en-Nakkaş, onun vaaz meclisine gelmiş ama bir tarafta gizlenmişti. Konuşmasını dinledikten sonra kalkıp kendini göstermiş ve ona hitaben: "Senden sonra başkasının kıssa anlatması haramdır." demişti. Hatib Bağdadî dedi ki: "Ali b. Muhammed, sika, güvenilir, arif bir ravi idi. Leys ile İbn Lehia'nın hadislerini derledi. Onu zühde dair çok kitapları vardı. Bu senenin zilkade ayında, seksenyedi yaşında iken vefat etti. Doğrusunu Allah bilir." [\[80\]](#)

Hicretin Üçyüzotuzdokuzuncu Senesi

Bu mübarek senenin zilkade ayında Hacer-i Esved, Ka'be'deki yerine iade edildi. Bilindiği gibi, Karmatiler hicretin 317 senesinde onu Ka'be'deki yerinden alıp götürmüşlerdi. O zamanda Karmatîlerin hükümdarı Ebu Tahir Süleyman b. Ebi Saic Hüseyin el-Cenabî idi. Bu hadise meydana geldiğinde Müslümanlar bunu büyük bir musibet saydılar. Emir Beckem et-Türkî Hacer-i Esved'i Ka'be'deki yerine koymaları için Karmatîlere 50.000 dinar vermeyi teklif etti, ama onlar yine de o mübarek taşı yerine iade etmediler ve: "Biz onu emirle aldık, yine ancak o emri bize veren zat ikinci bir emir verirse yerine iade ederiz." dediler. Hicretin 317. senesinde onu Ka'be'deki yerinden alıp Kûfe'ye götürdüler ve Kûfe Camii'nin yedinci sütununun üzerine astılar ki, herkes onu orada görebilsin, Ebu Tahir'in kardeşi de üzerine şu yazıyı yazmıştı: "Biz bu taşı emirle Ka'be'den alıp getirdik v© sonra da insanların, hacları ve menasikleri tamamlansın diye emir üzerine yerine iade ettik." Sonra o mübarek taşı çıplak bir devenin sırtına koyarak Mekke'ye gönderdiler. Zilkade ayında, bu mübarek taş Ka'be'deki yerine ulaştı. Hamd ve minnet Allah'adır.

Bu mübarek Hacer-i Esved, yirmiiki sene süreyle Ka'be'deki yerinden ayrı kalmıştı. Yerine getirilmesine Müslümanlar çok sevindiler. Karmatîlerden birçoğunun anlattıklarına göre; o taşı Ka'be'den alıp Kûfe'ye götürürlerken birkaç deveye yüklemişlerdi. Ancak develer o mübarek taşın altında çöküp yere yığılmış ve hörgüçleri yara bere içinde kalmıştı. Ama Ka'be'ye geri gönderdiklerinde onu bir deve yavrusuna yüklemişlerdi ve o yavru hiç de zorlanmamıştı.

Bu senede Seyfû'd-Devle b. Hamdan, 30.000 kadar askerden oluşan büyük bir orduyla Bizans üzerine yürüdü. Sınırları aşmış ülkenin derinliklerine ve uzak mesafelere gitti. Bir çok kaleler fethetti. Bazı rumları öldürdü. Bazılarını esir aldı. Çok miktarda ganimet elde ettikten sonra geri döndü. Rumlar onun çıkış yolunu tuttular. Beraberindeki askerlerden çoğunun öldürdüler ve kalanları da esir aldılar. Edindiği ganimetleri geri aldılar. Seyfû'd-Devle'nin kendisi ise az sayıda ki birkaç arkadaşıyla kurtuldu.

Bu senede vezir Ebu Cafer ed-Damiri vefat etti. Muizzu d-Devle, onun yerine Ebu Muhammed Hüseyin b. Muhammed el Mühellebî'yi cemaziyelevvel ayında vezirliğe tayin etti.

Yine bu senede İmran b. Şahin adındaki avcı âsinin durumu kuvvetlendi. Muizzü'd-Devle onun üzerine peşpeşe ordular şevketti, ancak birbiri ardınca bozguna uğradılar. Sonra Muizzü'd-Devle onunla barış yapmaya ve onu bulunduğu yerlere vali tayin etmeye yöneldi ve ileride de anlatacağımız bazı durumlar meydana geldi. [\[81\]](#)

Hicretin Üçyüzotuzdokuzuncu Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Hasan B. Davud B. Babşâz

Künyesi Ebü'l-Hasan'dır. Mısırlıydı. Bağdat'a geldi. İnsanların en faziletlerinden ve âlimlerinden oldu. Hanefî mezhebin mensuptu. Geniş bir zekâsı, kuvvetli bir kavrayışı vardı. Hadis yazdı. Sika bir ravi idi. Bu senede Bağdat'ta vefat etti. Şoniziyye mezarlığına defnedildi. Henüz kırk yaşına varmamıştı. [\[82\]](#)

Halife Kahir Billah

Muhammed Kahir Billah b. Mutedid Billah. Bir sene altı ay yedi gün süreyle halifelik yaptı. Zorba ve çabuk intikam alan bir kimseydi. Veziri Ebu Ali b. Mukle, ondan korkup gizlendi ve Türklerin yanında onun aleyhinde faaliyetlerde bulunmaya başladı. Bunun üzerine Türkler onu hal' edip gözlerine mil çektiler. Bir süre hilafet sarayına bırakıldı. Sonra hicretin 330.

senesinde oradan alınıp İbn Kahir'in evine götürüldü. Yoksul düşmüş, şiddetli derecede muhtaç olmuştu Hatta bazı günlerde dilendiği de vakidir. Bu senede elliiki yaşında vefat etti ve babası Mutedid'in mezarının yanına defnedildi. [\[83\]](#)

Muhammed B. Abdullah B. Ahmed

Künyesi, Ebu Abdillah es-Seffar'dır. İsfahanlıdır. Kendi çağında Horasan'ın muhaddisi idi. Çok hadis dinledi. İbn Eb Dünya'dan bazı hadisleri rivayet edip kendi kitaplarına nakletti. Duası müstecap bir insandı. Kırk küsur sene müddetle başını göğe hiç kaldırmadı. Bunu da utandığından dolayı böyle yapıyordu ve şöyle diyordu: "Adım Muhammed, babamın adı Abdullah, annemin adı Amine'dir." Kendisinin adının Peygamber Efendimizinkine, babasının adının Peygamber Efendimizi [\[84\]](#)
babasının adına, annesinin adının da Peygamber Efendimizin annesinin adına muvafık olması nedeniyle çok sevinirdi.

Farabî

Künyesi Ebu Nasr'dır. Türk filozofudur. Musikiye dair bilgisi herkesten daha fazlaydı. Öyle ki, musiki sanatı sayesinde dinleyicilere ulaşabiliyor, onları etki altına alabiliyordu. Dilerse ağlayan veya gülen veya uyuyan kimseyi harekete geçirirdi. Felsefede ustaydı. "Te-fakkuhu İbn Sina" isimli eser, onun kitapları arasında yer alır. Fafabî, insanların bedenlen değil de ruhen haşrolunacaklarına inanırdı ve ancak âlim ruhların haşredileceklerini, cahil ruhların ise haşredilmeyeceklerini söylerdi. Onun bu hususta Müslümanlara ve kendisinden önceki felsefecilere aykırı bir inancı ve metodu vardı. Eğer bu inançla ölmüş ise, Alemlerin Rabbinin laneti onun üzerine olsun. İbnü'l-Esir'in "el-Kâmil" adlı eserinde ifade ettiğine göre Farabî, Dımeşk'ta ölmüştür. Kokuşmuş ve manen çirkin bir kimse olduğundan ötürüdür ki İbn Asakir, "Tarih"inde ondan bahsetmemiştir. Doğrusunu Allah bilir. [\[85\]](#)

Hicretin Üçyüzkırkıncı Senesi

Bu senede Umman valisi birçok gemi dolusu askerle hücumu geçerek Basra'yı ele geçirmek istedi. Ebu Yakub el-Hecerî de onun yardımına gelmişti. Ancak vezir Ebu Muhammed el-Mühellebî, karşı koyarak onu Basra'dan geri çevirdi. Adamlarından bir kısmını esir aldı. Birçok gemilerini ganimet edindi ve bu gemileri, içindeki esirlerle birlikte önüne katıp Dicle ırmağından getirdi. Büyük bir alayışle bu ganimetlerle beraber Bağdat'a girdi. Allah'a hamdolsun. Bu senede, tıpkı Hallac-ı Mansur gibi zındıklığından ötürü öldürülen Ebu Cafer b. Ebi'l-İz'in adamlarından biri yakalanıp vezir Ebu Muhammed el-Mühellebî'nin huzuruna çıkarıldı. Bu adam Ebu Cafer b. Ebi'l-İz'in ileri sürdüğü iddialar sürdürüyordu. Bağdatlı bazı cahiller de ona uymuşlar ve onun rablık iddiasını doğrulamışlardı. İddiasına göre peygamberlerle sıdıklarm ruhları güya kendilerine intikal ediyormuş. Evinde onun bu iddialarını içeren bazı kitaplar da bulundu. Fakat bu adam, öleceğini anlayınca -Muizzu d-Devle b. Büveyh'in huzuruna götürülmesini sağlamak amacıyla- Şîî olduğunu iddia etti. Çünkü Muizzü'd-Devle b. Büveyh, Raflzileri severdi. Allah onu kahretsin. Böyle dediğinden ötürü vezir, Muizzü'd-Devle'den korktuğu ve Şîîlerin kendisine karşı ayaklanacağından endişe ettiği için ona bir şey yapamadı. Innâ lillâh ve innâ ileyhi râciûn (Doğrusu biz Allah'a aidiz ve O'na dönücüleriz.) Kendisine birşey yapmadı ama onun ve taraftarlarının mallarına el koydu ve bu mallara; "Bunlar zındıkların mallarıdır." dedi.

İbnü'l-Cevzî dedi ki: "Bu senenin Ramazan ayında mezhep nedeniyle büyük bir fitne koptu." [\[86\]](#)

Hicretin Üçyüzkırkıncı Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Eşheb B. Abdülaziz

Eşheb b. Abdülaziz b. Ebi Davud b. İbrahim Ebu Ömer el-Amirî. Ömer b. Rüey'ye nisbet edildiğinden ötürü kendisine Eb Ömer el-

Amirî denilmiştir. Meşhur fakihlerdendi. Bu senenin şaban ayında vefat etti. [\[87\]](#)

Ebü'l-Hasan El-Kerhî

Meşhur Hanefî imamlarmdandır. Hicretin 260. senesinde Bağdat'ta doğdu. Ebu Hanife'nin fıkını okudu. Ülkede Hanefî'leri reisliği makamına yükseldi. Kendini ibadete vakfeden, çok namaz kılan çok oruç tutan, yoksulluğa sabreden ve insanların ellerinde bulunan mallara rağbet etmeyen bir kimseydi. Ayrıca Mutezilelikte de reis durumundaydı. İsmail b. İshak el-Kadi'den

hadis dinledi. Hayve ile İbn Şahin de ondan hadis rivayet ettiler. Ömrünün sonlarında felç oldu. Arkadaşlarının bir kısmı toplandılar ve -hastalığında kendisine yardımcı olsun, mali destekte bulunsun diye- durumunu Seyfü'd-Devle b. Hamdan'a mektupla bildirmek hususunda aralarında müşavere ettiler. Ebü'l-Hasan arkadaşlarının bu niyetlerini anlayınca başını göğ'e kaldırıp şöyle dedi: "Allah'ım, rızkımı ancak daha önce bana alıştırdığın yerlerden gönder. Başkasına muhtaç etme beni." Böyle dedikten sonra Seyfü'd-Devle'nin gönderdiği para kendisine ulaşmadır vefat etti. Seyfü'd-Devle ona 10.000 dirhem göndermişti. Ancak bu para onun vefatından sonra geldi ve arkadaşları bu senenin şaban ayında o parayı sadaka olarak dağıttılar. Kendisi seksen yaşında vefat etmişti. Cenaze namazını arkadaşı Ebu Temmam [\[88\]](#) Hasan b. Muhammed ez-Zeynebî kıldırdı. Vasıtiler nehri kıyısında Derbi Ebi Zeyd mezarlığına defnedildi.

Muhammed B. Salih B. Yezid

Künyesi, Ebu Cafer el-Verrak'tır. Çok hadis dinledi. Sağlam bir zekası ve hafızası vardı. Sika ve zahid bir kimseydi. Ancak kendi el emeğiyle kazandığı parayı verdi. Gece namazını asla terketmezdi. Arkadaşlarından biri şöyle demiştir: "Birçok seneler onunla arkadaşlık ettim, Aziz ve Celil olan Allah'ı razı edecek işlerden başka bir iş yaptığını görmedim. Kendisine soru sorulmadan konuşmazdı. Gecenin çoğunu namazla geçirirdi." [\[89\]](#)

Mansur B. Karatekin

Emir Nuh es-Samanî tarafından Horasan ordularının komutanlığına tayin edilmişti. Yakalandığı bir hastalıktan kurtulamayıp bu senede vefat etti. Başka bir rivayette anlatıldığına göre o peşpeşe, günlerce içki içmiş ve bu sebeple ölmüştür. Kendisinden sonra ordu komutanlığına Ebu Ali el-Muhtac ez-Zü-cacî atanmıştı. Bu zat, "el-Cümel" adlı nahiv kitabının musannifidir. Künyesi, Ebu l-Kasım Abdurrahman b. İshak'tır. Nahivci ve lügatçıydı. Aslen Bağdatlıdır. Sonra Dımeşk'e yerleşmiştir. el-Cümel adlı çok faydalar içeren nahiv kitabının musannifidir. Bu kitabı Mekke'de yazmıştır. Kitabın her bir babını yazdıktan sonra Ka'be'yi tavaf eder ve insanların bu kitaptan faydalanmaları için dua ederdi. Nahiv ilmini önce Muhammed b. Abbas el-Yezidî'den, sonra Ebu Bekir b. Dü-reyd ve İbnü'l-Enbarî'den öğrendi. Hicretin 337. senesinin recel ayında Dımeşk'ta vefat etti. 339. senede veya 340. senede vefat ettiğine dair çeşitli rivayetler de vardır. Taberiye'de vefat ettiğine dair başka bir rivayet de bulunmaktadır. el-Cümel kitabının üzerine birçok şerhler yazılmıştır ki bunların en güzeli ve en derli toplusu İbn Usfur tararından yazılmış olanıdır. Doğrusunu Allah bilir. [\[90\]](#)

Hicretin Üçyüzkırkbirinci Senesi

Bu senede Bizanslılar Suruç'u ele geçirmişler, halkını öldürüp mescidlerini yakmışlardı. İbnü'l-Esir dedi ki: «Bu senede Umman valisi Musa b. Vecih Basra'ya hücum etti, ancak önceki kısımlarda da anlatıldığı gibi vezir Mühellebî ona karşı koydu ve şehire girmesine engel oldu.» Bu senede Muizzü'd-Devle, vezirini cezalandırdı ve ona yüzelli kırbaç vurdurdu. Ancak onu azletmedi, aksine hapse atıp kapısına nöbetçi diktirdi. Bu senede Mısırlılarla Iraklılar Mekke'de çatıştılar ve Mısır valisi adına hutbe okuttular. Sonra Iraklılar onları mağlub ederek [\[91\]](#) Rük-nü'd-Devle b. Büveyh adına hutbe okuttular.

Hicretin Üçyüzkırkbirinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Mansur El-Fatımî

Ebu Tahir İsmail b. Kaim Biemrillah Ebü'l-Kasım Muhammed b. Ubeydullah el-Mehdi. Mağrib ülkesinin hükümdarıydı. Otuzdokuz yaşında vefat etti. Yedi sene ve onaltı gün müddetle halifelik yapmıştı. Akıllı, cesaretli, atılgan bir kimseydi. Cesareti, atılganlığı ve metaneti hususunda kendisiyle boy ölçüşemeyecek olan Ebu Yezid el-Hari-cî'yi mağlup etti. Fesahat ve belagat sahibi bir kimseydi. İrticalen hutbe okurdu. İbnü'l-Esir'in "el-Kâmil" adlı eserinde anlattığı gibi, ölüm sebebi vücudundaki hararet azlığı idi. Tabipler onun tedavisi hususunda ihtilafa düşmüşler ve çaresiz kalmışlardı. Kendisinden sonraki dönem için Muiz el-Fatımî'yi veliaht tayin etti. Muiz ileride de açıklaması ve adı verilecek olan Muizziye Kahiresinin banisi idi. O zaman kendisi yirmidört yaşındaydı. O da yürekli, akıllı ve ileri görüşlü bir kimseydi. Berberilerden ve o çevredeki mntıkaların ahalisinden olan kimselerin çoğu ona itaat ettiler. O da kölesi Cevher el-Kaid'i gönderdi ve Cevher onun adına Mısır'a sınırdaş olan Kahire'yi inşa etti ve orada onun için bir hükümet konağı inşa etti. İki bloktan oluşan bu konak ileride de anlatılacağı gibi hicretin 364. senesinde inşa

edilmişti. [\[92\]](#)

[\[1\]](#) İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/324.

[\[2\]](#) İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/324-325.

[\[3\]](#) İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/325.

[\[4\]](#) İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/325.

[\[5\]](#) İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/325.

[\[6\]](#) İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/326.

[\[7\]](#) İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/326.

[\[8\]](#) İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/326-327.

[\[9\]](#) İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/327.

[\[10\]](#) İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/327.

[\[11\]](#) İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/327.

[\[12\]](#) İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/327-329.

[\[13\]](#) İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/329-330.

[\[14\]](#) İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/330.

[\[15\]](#) İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/330.

[\[16\]](#) İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/331.

[\[17\]](#) İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/331.

[\[18\]](#) İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/331-332.

[\[19\]](#) İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/332-334.

[\[20\]](#) İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/334-335.

[\[21\]](#) İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/335.

[\[22\]](#) İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/335-336.

[\[23\]](#) İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/336.

[\[24\]](#) İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/336-337.

[\[25\]](#) İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/337-338.

[\[26\]](#) İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/338-340.

[\[27\]](#) İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/340.

[\[28\]](#) İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/340.

[\[29\]](#) İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/340-346.

[\[30\]](#) İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/346.

[\[31\]](#) İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/346-347.

[\[32\]](#) İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/347.

[\[33\]](#) İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/347-348.

[\[34\]](#) İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/349-352.

[\[35\]](#) İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/352.

[\[36\]](#) İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/352-353.

[\[37\]](#) İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/353.

[\[38\]](#) İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/354.

[\[39\]](#) İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/355-356.

[\[40\]](#) İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/356-357.

[\[41\]](#) İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/357.

[\[42\]](#) İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/357-358.

[\[43\]](#) İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/358.

[\[44\]](#) İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/358-361.

[\[45\]](#) İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/361.

[46] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/361-362.

[47] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/362-363.

[48] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/364-365.

[49] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/365.

[50] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/365.

[51] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/365-366.

[52] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/366-368.

[53] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/368-369.

[54] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/369.

[55] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/370.

[56] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/370.

[57] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/370-372.

[58] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/372.

[59] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/372-373.

[60] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/373.

[61] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/373.

[62] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/373-375.

[63] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/375.

[64] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/375-376.

[65] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/376.

[66] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/376.

[67] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/376-377.

[68] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/377.

[69] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/377-378.

[70] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/378-379.

[71] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/379.

[72] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/379.

[73] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/379.

[74] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/379.

[75] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/379-380.

[76] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/380-381.

[77] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/381.

[78] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/381.

[79] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/382.

[80] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/382.

[81] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/382-383.

[82] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/383.

[83] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/384.

[84] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/384.

[85] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/384.

[86] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/385.

[87] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/385-386.

[88] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/386.

[89] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/386.

[90] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/386-387.

[91] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/387.

[92] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/387-388.

[İsmail B. Muhammed B. İsmail B. Salih](#)
[Ahmed B. Muhammed B. Ziyad](#)
[İsmail B. Kaim B. Mehdi](#)
[Hicretin Üçyüzkırkikinci Senesi](#)
[Hicretin Üçyüzkırkikinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler](#)
[Ali B. Muhammed B. Ebil-Fehm](#)
[Muhammed B. İbrahim](#)
[Muhammed B. Musa B. Yakub](#)
[Hicretin Üçyüzkırküçüncü Senesi](#)
[Hicretin Üçyüzkırküçüncü Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler](#)
[Hasan B. Ahmed](#)
[Ali B. Muhammed B. Ukbe B. Hümam](#)
[Muhammed B. Ali B. Ahmed](#)
[Ebü'l-Hayr Et-Tınanî](#)
[Hicretin Üçyüzkırkdördüncü Senesi](#)
[Hicretin Üçyüzkırkdördüncü Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler](#)
[Osman B. Ahmed](#)
[Muhammed B. Ahmed B. Muhammed B. Ahmed](#)
[Muhammed B. Ahmed B. Batte B. İshak El-İsfahanî](#)
[Muhammed B. Muhammed B. Yusuf B. Haccac](#)
[Ebu Bekir B. Haddad](#)
[Ebu Yakub El-Ezraî](#)
[Hicretin Üçyüzkırkbeşinci Senesi](#)
[Hicretin Üçyüzkırkbeşinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler](#)
[Gulam-I Sa'leb](#)
[Muhammed B. Ali B. Ahmed B. Rüstem](#)
[Ahmed B. Muhammed B. İsmail](#)
[Hicretin Üçyüzkırkaltıncı Senesi](#)
[Hicretin Üçyüzkırkaltıncı Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler](#)
[Ahmed B. Abdullah B. Hüseyin](#)
[Hasan B. Halef B. Şâzan](#)
[Ebü'l-Abbas El-Asam](#)
[Hicretin Üçyüzkırkyedinci Senesi](#)
[Hicretin Üçyüzkırkyedinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler](#)
[Zübeyr B. Abdurrahman](#)
[Ebu Said B. Yunus](#)
[Nahivci İbn Dürüstveyh](#)
[Muhammed B. Hasan](#)
[Muhammed B. Ali](#)
[Hicretin Üçyüzkırksekizinci Senesi](#)
[Hicretin Üçyüzkırksekizinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler](#)
[İbrahim B. Şeyban El-Karmikînî](#)
[Ebu Bekir En-Neccad](#)
[Cafer B. Muhammed B. Nusayr B. Kasım](#)
[Muhammed B. İbrahim B. Yusuf B. Muhammed](#)
[Muhammed B. Cafer B. Muhammed B. Fudale](#)
[Ebu Muhammed Abdillâh B. Ahmed](#)
[Hicretin Üçyüzkırkdokuzuncu Senesi](#)
[Hicretin Üçyüzkırkdokuzuncu Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler](#)
[Kâtip Cafer B. Harb](#)
[Hafız Ebu Ali](#)
[Hassan B. Muhammed B. Ahmed B. Mervan](#)
[Hamd B. İbrahim B. Hattab](#)
[Abdülvahid B. Ömer B. Muhammed B. Ebi Haşim](#)
[Ebu Ahmed El-Assal](#)
[Hicretin Üçyüzellinci Senesi](#)
[Hicretin Üçyüzellinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler](#)
[Nuh B. Abdülmelik Es-Samanî](#)
[Endülüs Hükümdarı Abdurrahman El-Ümevî](#)
[Ebu Sehl B. Ziyad El-Kattan](#)
[İsmail B. Ali B. İsmail](#)
[Ahmed B. Muhammed B. Said](#)
[Temmam B. Muhammed B. Abbas](#)
[Hüseyin B. Kasım](#)
[Abdullah B. İsmail B. İbrahim](#)
[Utbe B. Abdullah](#)
[Muhammed B. Ahmed B. Hayyan](#)
[Ebualiel-Hazin](#)
[Hicretin Üçyüzellibirinci Senesi](#)
[Hicretin Üçyüzellibirinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler](#)
[Hasan B. Muhammed B. Harun](#)
[Da'lec B. Ahmed B. Da'lec B. Abdurrahman](#)

[Abdülbaki B. Kani'](#)
[Tefsirci Ebu Bekir En-Nakkaş](#)
[Ebu Bekir El-Harbî](#)
[Hicretin Üçyüzelliikinci Senesi](#)
[Ermeni Hükümdarı Nikofor \(Domestikos\)'Un Biyografisi](#)
[Hicretin Üçyüzellüçüncü Senesi](#)

İsmail B. Muhammed B. İsmail B. Salih

Künyesi Ebu Ali es-Seffâr'dır. Muhaddislerdendir. Müberred ile karşılaştı ve onunla arkadaşlık ederek tanındı. Hicretin 247 senesinde doğdu. Hasan b. Arefe'den, Abbas ed-Durî'den ve diğerlerinden hadis dinledi. Aralarında Darekutnî'nin de bulunduğu bir cemaat kendisinden rivayetlerde bulundu. Seksendört sene ramazan orucunu tuttu. Bu senede doksandört yaşında vefat etti. Yüce Allah ona rahmet etsin. [\[1\]](#)

Ahmed B. Muhammed B. Ziyad

Ahmed b. Muhammed b. Ziyad b. Yunus b. Dirhem Ebu Said b. el-Arabî. Mekke'de yaşadı. Harem şeyhi oldu. Cüneyd b. Muhammed, en-Nurî ve diğerleriyle arkadaşlık etti. Hadis müsnedi ve sofiye ile ilgili kitaplar tasnif etti. [\[2\]](#)

İsmail B. Kaim B. Mehdi

Mansur el-Ubeydî lakabıyla lakaplandı. Fatımî olduğunu iddia etti. Mağrib ülkesinin hükümdarlığını yaptı. Kahire şehrini kurucusu Muiz'in babasıdır. Kendisi de Mağrib ülkesinde Mansuriye şehrini kurmuştur. Onunla ilgili olarak Ebu Cafer el-Mervezî şöyle demiştir: «Ebu Yezid el-Haricî'yi bozguna uğrattığı seferine ben de kendisiyle birlikte çıkmıştım. Yolda gitmekte iken bir ara mızrağı yere düştü. İnip yerden kaldırdım ve ona uzattım. Sonra yolda giderken şairin şu sözünü okuyarak onunla şakalaştım: 'Asasını yere bıraktı ve orada ikamet etti. Tıpkı yolcunun dönüş esnasında gözünün aydınlanması gibi rahatladı.' O da bana şöyle dedi: "Niçin Cenâb-ı Allah'ın buyurduğu ayet-i kerimeyi okumadın? Şunu okusaydın daha iyi olurdu: "Biz de Musa'ya: "Asam koyuver" dedik, o da koyuverdi: Hemen onların uydurduklarını yutmaya başladı. Hak tahakkuk etti Onların yaptıkları boşa gitti. İşte orada yenildiler, küçük düştüler." (ei-A'râf, 117-120.) Ben kendisine dedim ki: - Sen Rasûlullah (s.a.v.)'in kızının oğlusun. Bildiğin şeylerin sadece bir kısmını söyledin. Bense bildiklerimin en üstününü söyledim.

Ibn Hallikan dedi ki: «Böyle bir hadise, Abdülmelik b. Mervan hakkında da cereyan etmişti. O, Haccac-ı Zalim'e, Mescid-Aksa için bir kapı inşa etmesini ve üzerine de kendi adını yazmasını emretmişti. Bu emir üzerine Haccac onun için bir kapı inşa etmiş, sonra da kendi adına da bir kapı inşa ettirmişti. Kapı inşaatı tamamlandıktan sonra Abdülmelik'in adına yaptırılan kapının üzerine bir yıldırım düşmüş ve kapıyı yakmıştı. Bunun üzerine Abdülmelik Irak'ta bulunan Haccac'a bir mektup yazarak bu konuda ne düşündüğünü sormuş, Haccac da ona şu cevabı göndermişti: "Ben ve senin durumu yüce Allah'ın şu ayet-i kerimesinde verdiği misale benzemektedir: "Ey Muhammed! Onlara, Adem'in iki oğlunun kıssasını doğru olarak anlat: İkisi birer kurban sunmuşlar, birininki kabul edilmiş, diğerininki kabul edilmemişti. Kabul edilmeyen; Andolsun seni öldüreceğim' deyince kardeşi: Allah ancak sakınanların takdimesini kabul eder1 demişti." (ei-Mâide, 27.) Halife, bu cevabı üzerine Haccac'dan memnun ve hoşnud olmuştu.»

Mansur, bu sene görülen şiddetli soğuklardan ötürü ölmüştür. Doğrusunu Allah bilir. [\[3\]](#)

Hicretin Üçyüzkırkikinci Senesi

Bu senede Halep valisi Seyfî'd-Devle, Bizans topraklarına girdi. Bizanslılardan çok sayıda adam öldürdü. Bir kısmım da esi aldı. Bol miktarda ganimet elde edip salimen geri döndü. Bu senede Mekke'de hacılar arasında anlaşmazlık meydana geldi. Ibn Toğac'm adamlarıyla Muizzü'd-Devle'nin adamları arasında çarpışmalar cereyan etti. Iraklılar, İbn Toğac taraftarlarını mağlub edip Muizzü'd-Devle adına hutbe okuttular. Haccın tamamlanmasından sonra yine ihtilafa düştüler. Iraklılar, yine İbn Toğac'ın adamlarını mağlub ettiler. Horasanlılarla Samaniler arasında çok savaşlar cereyan etti ki "el-Kâmü" adlı eserinde İbnü'l-Esir bu savaşları bütün sa-fahatıyla detaylı olarak anlatmaktadır. [\[4\]](#)

Hicretin Üçyüzkırkikinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Ali B. Muhammed B. Ebil-Fehm

Künyesi Ebü'l-Kasım'dır. Tenuh kabilesindendir. Kadı Ebü'l-Ka-sim et-Tenuhî'nin dedesidir. Hatib Bağdadî'nin şeyhidir. Antakya'da doğdu. Bağdat'a geldi ve orada Ebu Hanife'nin mezhebine göre fıkıh öğrendi. Mutezile ekolüne göre kelamı bilirdi. İlm-i nücumu da bilir, şiir okurdu. Ahvaz'da ve diğer şehirlerde kadılık yaptı. Bağavî'den ve diğerlerinden hadis dinledi. Zeki, kavrayışlı, hafızası sağlam bir kimseydi. Henüz onbeş yaşında iken, şair Da'bül'ün kasidesini bir gecede ezberledi ki, bu kaside 600 beyit idi. Ertesi sabah kasideyi ezbere okuyunca babası kalkıp onu kucakladı. Gözlerinin ortasından öptü ve şöyle dedi: "Ey oğulcuğum, bu uzun kasideyi bir gecede ezberlediğini sakın kimseye söyleme ki sana nazar değmesin." İbn Hallikan'ın anlattığına göre Ali b. Muhamed, vezir Mühelle-bî'nin nedimi idi. Seyfü'd-Devle b. Hamdan'm ziyaretine gitti Sey-fü'd-Devle ona ikram ve ihsanda bulundu. O da Seyfü'd-Devle'ye kendi güzel şiirlerinden bazılarını okudu. Okuduğu şiirlerinden biri şarapla ilgili şu şiiri idi: "Sana gelen sanki güneşten yaratılmış ve gündüzleyn bir bardak içinde zuhur etmiştir. Havadır ama kurudur, sudur ama akar değildir. O kaseyi elinde dolaştıran kişi sanki güneşin zevale veya gündüze meyledişi gibi bir parlaklık saçar. Yasemin zırhına bürünmüş ve yeniden sanki nar çiçeği rengine bürünmüştür." [\[5\]](#)

Muhammed B. İbrahim

Muhammed b. İbrahim b. Hüseyin b. Hasan b. Abdülhailak Ebü'l-Ferec el-Bağdadî. Şafîî fıkıhçısıydı. İbn Sekre adıyla tanınırdı. Mısır'a yerleşti, orada hadis rivayet etti. Ebü'l-Feth b. Mesrur, ondan hadis rivayet etmiş ve kendisinde biraz gevşeklik (leyyin) bulunduğunu söylemiştir. [\[6\]](#)

Muhammed B. Musa B. Yakub

Muhammed b. Musa b. Yakub b. Me'mun b. Harun Reşid. Künyesi, Ebu Bekir'di. Hicretin 268. senesinde Mekke valiliğın tayin edildi. Sonra Mısır'a geldi. Orada Ali b. Abdülaziz el-Bağavî'den, İmam IVtalık'in "Muvatta" adlı hadis kitabını okud ve rivayet etti. Güvenilir bir ravi idi. Bu senenin zilhicce ayında Mısır'da vefat etti. [\[7\]](#)

Hicretin Üçyüzkırküçüncü Senesi

Bu senede Seyfü'd-Devle b. Hamdan ile Domestikos arasında bir savaş meydana geldi. Domestikos'un adamlarından bir kısım öldürüldü. Aralarında büyük komutanların bulunduğu bir grup adamı da esir alındı. Öldürülenler arasında Domestikos'un oğlu Konstantin de vardı. Bu savaş bu senenin rebiyülevvel ayında yapıldı. Sonra Domestikos çok asker topladı ve bu senenin şaban ayında Seyfü'd-Devle ile tekrar karşı karşıya geldi. Aralarında büyük savaşlar ve şiddetli çarpışmalar cereyan etti. Zafer Müslümanların oldu. Cenâb-ı Allah, kafirleri yardımsız bırakıp hezimete uğrattı. Onlardan çok sayıda adam öldürüldü ve reislerinden bir grup esir alındı. Esir almanlar arasında Domestikos'un damadı ve kızının oğlu da vardı. Bu senede insanlar çeşitli çok hastalıklara hammaya ve boğaz ağrılarına müptela oldular. Bu senede Horasan ve Maverâünnehir valisi Emir Hamid b. Nuh b. Nasr es-Samanî vefat etti. Kendisinden sonra yerine oğlu Abdül-melik geçti. [\[8\]](#)

Hicretin Üçyüzkırküçüncü Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Hasan B. Ahmed

Künyesi Ebu Ali'dir. Katiplik yapmıştır. Mısırlıdır. Ebu Ali er-Ruzbarî ve diğerleriyle arkadaşlık yapmıştır. Osman el-Mağribî onun büyük bir insan olduğunu ifade edip şöyle derdi: "Katip Ebu Ali, Allah yolunun yolcularındandır." Hasan b. Ahmed'in Ebu Abdirrahman es-Sülemî tarafından nakledilen güzel sözlerinden biri şudur: "Sevgi rüzgarlarının kokusu, gizleseler bile sevenlerin üzerinden etrafa saçılır, her ne kadar bunu gizleseler de bunun delilleri ortaya çıkar. Her ne kadar üzerini perdeleseler de açığa çıkar."

Böyle dedikten sonra da şu şiiri okudu:
"İnsanların nefisleri onun zikrini bir sır olarak gizleseler de,
Onun kokusu, konuştuklarında ortaya çıkar.
Nefesleri o güzel kokuyu çıkarıp ortaya çıkar.

Misk kokusunun sırrı rüzgara bırakıldığında hiç gizlenir mi?" [\[9\]](#)

Ali B. Muhammed B. Ukbe B. Hümam

Künyesi Ebü'l-Hasan eş-Şeybanî'dir. Kûfelidir. Bağdat'a geldi ve orada bir cemaatten hadis dinledi. Darekutnî de kendisinden hadis dinleyip rivayet etti. Sika ve adaletli bir ravi idi. Çok Kur'ân okuyan fakih bir kimseydi. Yetmişüç sene müddetle hakimlerin huzurunda şahidlik yaptı. Şahadeti hakimler nezdinde makbuldü. Hamza ez-Zeyyad Camii'nde yetmiş küsur sene müezzinlik yaptı. Daha önce babası da aynı şekilde orada bir o kadar süreyle müezzinlik yapmıştı. [\[10\]](#)

Muhammed B. Ali B. Ahmed

Muhammed b. Ali b. Ahmed b. Abbas el-Kerhî. Edip bir kimseydi. Âlim, zahid ve takvalıydı. Her gün Kur'ân'ı hatmederdi. Devamlı oruç tutardı. Abdan'dan ve akranlarından hadis dinleyip rivayet etti. [\[11\]](#)

Ebü'l-Hayr Et-Tınanî

Abid ve zahid bir kimseydi. Arap asıllıdır. Antakya'nın kazalarına bağlı Tınan köyünde ikamet ederdi. Eli kesik olduğu için kendisine "Akta" (kesik) denilirdi. Daha önce Cenâb-ı Allah'a bir söz vermiş, ama bu sözünü bozmuştu. Bir zaman tesadüfer çölde dolaşmakta, tenhalarda ibadet etmekte iken bir hırsız topluluğuyla birlikte yakalandı ve onlarla beraber eli kesildi. Harika halleri ve kerametleri vardı. Sağlam olan tek eliyle zenbil dokurdu. Adamın biri yanına gitmiş ve onun bu durumunu görünce hayatta olduğu müddetçe bu durumunu kimseye anlatmaması için ondan söz almıştı. Adam da ona bu hususta kesin söz vermiş ve sözüne bağlı kalmıştı. [\[12\]](#)

Hicretin Üçyüzkırkdördüncü Senesi

İbnü'l-Cevzî dedi ki: Bu senede Bağdat, Vasıt, İsfahan ve Ahvaz şehirlerinde kan, safra ve vebadan oluşan bir hastalık salgırı halinde insanlara musallat oldu. Bu yüzden birçok insan öldü. Öyle ki her gün 1.000'e yakın kişi toprağa veriliyordu. Bu senede çok miktarda çekirge baskını oldu. Bunlar sebzeleri, meyveleri ve ağaçlardaki yaprakları yeyip tükettiler. Muharrem ayında Muizzü'd-Devle, kendisinden sonra emirü'l-umera olması için oğlu Ebu Mansur Bahtiyar'ı veliaht tayin etti. Bu senede Azerbaycan taraflarında bir adam ortaya çıkıp gaybı bildiğini iddia etti. Bu kişi, et yemeyi ve hayvani ürünleri haram kılıyordu. Bir defasında adamın biri onu evine konuk etti ve ona iç yağı karıştırılmış bir tarhana çorbası takdim etti. O da bu çorbayı yedi. Ev sahibi, sofrada bulunanların tümünün huzurunda ona dedi ki: "Sen gaybı bildiğini iddia ediyorsun, ama bu çorba senin haram kıldığın iç yağı ile yapılmıştır. Bunu neden bilemedin?!" Bundan sonra insanlar onun etrafından dağılıp gittiler.

Bu senede Muiz el-Fatımî ile Endülüs hükümdarı Abdurrahman Nasır el-Ümevî arasında çok savaşlar cereyan etti. Bu savaşların tüm safahatını İbnü'l-Esir anlatmıştır. [\[13\]](#)

Hicretin Üçyüzkırkdördüncü Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Osman B. Ahmed

Osman b. Ahmed b. Abdullah b. Yezid Ebu Amr ed-Dakkak. İbn Semmak adıyla bilinirdi. Hanbel b. İshak ile diğerlerinden hadis rivayet etti. Darekutnî ile diğerleri de kendisinden rivayetlerde bulundular. Sika ve sebatkâr bir ravi idi. Kendi eliyle birçok eserler yazdı. Bu senenin rebiyülevvel ayında vefat etti ve Babü't-Tibn mezarlığına defnedildi. Cenazesine 50,000 kişi katılmıştı. [\[14\]](#)

Muhammed B. Ahmed B. Muhammed B. Ahmed

Künyesi Ebu Cafer es-Sümmanî'dir. Kadılık yapmıştır. Hicretin 361. senesinde doğdu. Bağdat'a yerleşti ve orada hadis rivaye etti. Güvenilir, cömert, güzel sözlü ve âlim bir kişiydi. Iraklıların mezhebine tabiydi. Evi âlimlerin toplantı yeri idi. Sonra Musul kadılığına tayin edildi ve bu senenin rebiyülevvel ayında orada vefat etti. [\[15\]](#)

Muhammed B. Ahmed B. Batte B. İshak El-İsfahanî

Künyesi, Ebu Abdillâh'tır. Nisabur'a gidip yerleşti. Sonra İsfahan'a döndü. Burada sözünü ettiğimiz bu zat, Abdullah b. Batte el-Akberî değildir. Çünkü Abdullah b. Batte el-Akberî, bu kişiden önce yaşamış olup Taberanî'nin şeyhidir. Ama kendisinden bahsetmekte olduğumuz ikinci İbn Batte ise Taberanî'den rivayette bulunmuştur ve Hanbelî fakihidir. Dedesi İbn Batte b. İshak Ebu Said de muhaddis-lerden idi. İbnü'l-Cevzî, "el Muntazam" adlı eserinde ondan bahsetmiştir. [\[16\]](#)

Muhammed B. Muhammed B. Yusuf B. Haccac

Künyesi, Ebü'n-Nadr'dır. Fakihdir. Tus şehrinde dir. Âlim, güvenilir ve abid bir şahsiyettir. Gündüzleri oruç tutar, geceleri namaz kılardı. Azığından fazlasını sadaka olarak verirdi. İyiliği emredip kötülüğü yasaklardı. Hadis toplamak amacıyla uzak iklimlere ve beldelere seyahatlerde bulundu. Geceyi üç kısma ayırmıştı. Bir kısmı uyku, bir kısmı eser yazmak, bir kısmı da okumak içindi. Vefatından sonra adamın bir onu rüyasında görmüş ve oria: "Amacına ulaşabildin mi?" diye sormuş o da şu cevabı vermişti: "Evet, vallahi Rasûlullah (s.a.v.)'m yanındayız. Hadisle ilgili eserlerimi ona arzettim. O da kabul etti." [\[17\]](#)

Ebu Bekir B. Haddad

Şafiî fıkıhçısıdır. Asıl adı Muhammed b. Ahined b. Muhammed Ebu Bekir b. Haddad'dır. Şafiî imamlarından. Neseî'den rivayetlerde bulunmuş ve: "Ben onu kendimle Aziz ve Celil olan Allah arasında bir hüccet olarak benimseyip kabul ettim." demiştir. İbn Had-dad, fûruatla ilgilenen bir fakih. Muhaddis, nahivci, ibaresi fasih, görüşü keskin ve fûruata dikkatle nazar eden bir zattı. Fûruatla ilgili benzersiz bir eseri vardır. Ebu Ubeyd b. Harbeveyh'e vekaleten Mısır kadılığı yaptı. "Tabakatü's-Şafiyye" adlı kitapta kendisinden bahsetmişizdir. [\[18\]](#)

Ebu Yakub El-Ezraî

İshak b. İbrahim b. Haşim b. Yakub en-Nehdî. İbn Asakir dedi ki: «Ebu Yakub el-Ezraî yani İshak b. İbrahim, Ezruat haklımdandır. Ezruat, Belka'ya bağlı bir şehirdir. Sikkaviler-den ve Allah'ın salih kullarındandır. Hadis toplamak amacıyla çeşitli memleketlere seyahatlerde bulundu. Hadis toplayıp rivayet etti. Dımeşk'ın en önde gelen şahsiyetlerinden, abidlerinden ve âlimlerinden bir cemaat da kendisinden hadis rivayet etti.» İbn Asakir, onun salihliğine ve harikulade bir şahsiyet olduğuna delalet eden bazı durumlarını ve sözlerini nakletmiştir. Onun sözlerinden biri şudur: "Cenâb-ı Allah'tan gözlerimi almasını diledim. İşte kör oldum, abdest alırken sıkıntı çektiğimde Cenâb-ı Allah'tan gözlerimi bana tekrar geri vermesini diledim. İşte gözlerimi bana tekrar verdi." Ebu Yakub el-Ezraî, bu senede Dımeşk'ta vefat etti. İbn Asakir de bunun sahih olduğunu söylemiştir. Vefat ederken doksan küsur yaşındaydı. [\[19\]](#)

Hicretin Üçyüzkırkbeşinci Senesi

Bu senede Ruzbihan, Muizzü'd-Devle'ye başkaldırdı, Ahvaz taraflarına çekildi. Daha Önce kendisiyle savaşmakta olan Mühellebî'nin maiyetindeki bir grup asker de bu isyancıya iltihak ettiler. Muizzü'd-Devle bunu duyunca bir türlü inanmadı. Çünkü o Ruzbihan'a iyilikte bulunmuş, zelil olduktan sonra kendisinin kadrini yüceltmmişti. Ama daha sonra durumun gerçek olduğunu anlayınca onunla savaşmak üzere yola çıktı. Halife Muti Lillâh da, Nasirü'd-Devle b. Hamdan'dan korktuğu için onun peşine takıldı. Onun, oğlu Ebu l-Merca Cabir'le birlikte bir ordu hazırlayıp harekete geçirdiğini ve ele geçirmek üzere Bağdat'a sevkettiğini duymuştu.

Muizzü'd-Devle, hacibi Sebüktekin'i Bağdat'a gönderdi. Kendisi de Ruzbihan'm üzerine hücum etti. İkisi şiddetle savaştılar Muizzü'd-Devle, Ruzbihan'ı hezimete uğrattı. Adamları darmadağın oldu ve Ruzbihan'ın kendisi, Muizzü'd-Devle tarafında esir alınıp Bağdat'a getirilerek zindana atıldı. Sonra da geceleyin onu zindandan çıkarıp boğdurdu. Çünkü Deylemliler onu zorla zindandan çıkarmaya kasdetmişlerdi. Böylece Ruzbihan ile kardeşlerinin adı sanı yokoldu. Daha önce o ateş gibi parlamış ve etrafa ün salmıştı.

Türkler, Muizzü'd-Devle'nin yanında itibar sahibi oldular. Dey-lemlilerse itibarlarını yitirdiler. Çünkü Ruzbihan ile kardeşleri meselesinde Deylemlilerin hainlikleri ortaya çıkmıştı. Muizzü'd-Devle bunu anladığı için onları gözden çıkardı.

Bu senede Seyfü'd-Devle Bizans'a girdi. Birçok Bizanslıyı öldürdü. Bir kısmını esir alıp Halep'e döndü. Bizanslılar buna çok öfkelenildiler. Asker toplayıp Meyyafarikin'e (Silvan'a) hücum ettiler. Bir kısım halkı öldürüp bir kısmını esir aldılar. Evleri yakarak geri döndüler. Deniz yoluyla Tarsus'a doğru gittiler. Orada ahaliden 1.800 kişiyi öldürdüler. Bir kısmını esir alıp köylerin çoğunu yaktılar.

Bu senede Hemedan'da şiddetli bir deprem meydana geldi. Bu yüzden evler yıkıldı. Kasr-ı Şirin, bir yıldırım nedeniyle ikiye bölündü. Yıkıntılar altında çok sayıda insan öldü.

İsfahanlılarla Kumlular arasında Kumluların sahabilere sövmeleri nedeniyle büyük bir fitne meydana geldi. İsfahanlılar, Kumluların üzerine hücum ederek onlardan çoğunu öldürdüler. Tüccarların mallarını yağmaladılar. Rüknü'd-Devle de

Kumlulara karşı gazaba geldi. Çünkü kendisi Şii idi. İsfahan halkı Kumluların çok miktardaki malına el koydular. [\[20\]](#)

Hicretin Üçyüzkırkbeşinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Gulam-I Sa'leb

Asıl adı, Muhammed b. Abdülvahid b. Ebi Haşim, Ebu Amr ez-Zahid Gulam-ı Sa'leb'dir. Kedimî'den, Musa b. Selh el Veşşa'dan ve diğer kimselerden hadis rivayet etti. Bir cemat de kendisinden rivayetlerde bulundu. Kendisinden en son rivayette bulunan zat, Kbu Ali b. Şazan'dır.

Gulam-ı Sa'leb, çok ilim sahibi, zahid, hafızası sağlam, güçlü bir kimseydi. Ezberlediği hadislerin çoğunu kendisi yazdı, ezberlediklerini hafızasında sağlam bir şekilde muhafaza etti. Çok garip hadisler rivayet ettiğinden ötürü bazı raviler onu yalancılıkla itham ettiler.

Kadı Ebu Ömer'in çocuğunu terbiye edip eğitiyordu. Onunla kadı arasında şöyle bir hikaye geçmişti:

Gulam-ı Sa'leb Ebu Amr, ezberindeki otuz meseleyi şahidleri ve Arap edebiyatındaki delilleri ile yazdırıyordu. Bu meselelerden bazısı için cidden garip karşılanan iki beyiti şahid olarak gösterdi. Kadı Ebu Ömer, bu beyiti, Ali b. Düreyd ile İbnü'l-Enbarî ve İbn Muksim'e okudu. Ama onlar da bu iki beyitten hiçbir şey anlamadılar. Hatta İbn Düreyd: "Bunu Ebu Amr kendi kafasından uydurmuştur." dedi.

Ebu Amr geldiğinde Kadı Ebu Ömer, İbn Düreyd'in kendisi hakkında söylediklerini ona nakletti. Ebu Amr, kadıdan Arap divanlarına dair kitaplarını kendisine getirmesini istedi. Söz konusu otuz meseleyi araştırdı ve bunlardan her biri için Arap edebiyatından birer şahid buldu. Sonra dedi ki: "O iki garip beyite gelince, efendim Sa'leb senin de hazır bulunduğun bir mecliste bize okumuştur. Babam o beyitleri senin falanca defterine yazmıştı." Kadı Ebu Ömer, o defteri getirtti. Açıp baktıklarında o iki beyiti defterde gördüler. İbn Düreyd bundan haberdar olunca artık zahid bir şahsiyet olan Ebu Amr'a dil uzatmadı. Ölünceye kadar onun adını dahi ağzına almadı.

Ebu Amr (Gulam-ı Sa'leb) bu senenin zilkade ayının onüçür.de pazar günü vefat etti, pazartesi günü defnedildi. Maruf el-Kerhî'nin Bağdat'taki mezarının karşı tarafındaki sıraya defnedilmişti. h ona rahmet etsin. [\[21\]](#)

Muhammed B. Ali B. Ahmed B. Rüstem

Künyesi, Ebu Bekir el-Madraî'dir. Katiplik yapmıştır. Hicretin 255. senesinde Irak'ta doğdu. Babası ve kardeşi Ahmed'le birlikte Mısır'a gitti. Humaraveyh b. Ahmed b. Tolon'un haraç işleri müdürlüğünü yaptı. Daha sonra bu zat, insanların önde gelenlerinden ve büyüklerinden biri oldu. Ahmed b. Abdülcebbar ile onun tabakasında bulunan kimselerden hadis dinledi.

Hatib Bağdadî, onun şöyle dediğini rivayet etmiştir:

«Banim kapımda katiplerden yaşlı bir adam vardı. Kendisi artık emekli olmuş, vazife yapmıyordu. Bir gün rüyamda babamı gördüm. Bana şöyle diyordu: "Ey oğulcuğum, sen Allah'tan korkmuyor musun? Sen kendi keyfine bakıyor, lezzetlerinle meşgul oluyorsun. İnsanlarsa senin kapında açlıktan ve çıplaklıktan ötürü adeta helak olmak üzeredirler. İşte falan adam var ya, onun şalvarı parçalanmıştır. Yenisini alacak güçte değildir. Sen onun durumunu ihmal etme. Onunla ilgilen."

Uykudan panik içinde uyandım. O yaşlı adama iyilikte bulunmaya niyetlendim. Sonra tekrar uykuya daldım.

Görmüş olduğum rüyayı artık unutmuştum. Bir ara ben hükümet konağına gitmekte iken babamın rüyada bana hatırlattığı o adamın zayıf bir bineğe binmiş olduğunu gördüm. Adam beni görünce bineğinden inmek istedi. Fakat şalvarı yırtık olduğundan ötürü baldırını gördüm. Şalvarsız bir mest giymişti. Bu durumunu görünce rüyayı hatırladım. Adamı yanıma çağırdım ve ona

1.000 dinar ve biraz da giyecek verdim. Ayrıca vazifesi karşılığında ona 200 dinar aylık bağladım. İleride de ona ayrıca iyilikte bulunacağıma dair kendisine söz verdim.» [\[22\]](#)

Ahmed B. Muhammed B. İsmail

Ahmed b. Muhammed b. İsmail b. İbrahim Tabataba b. İsmail b. İbrahim b. Hasan b. Hasan b. Ali-b. Ebi Talib eş-Şerif el Haseni er-Ressi Ebü'l-Kasım el-Mısırî. Şairdi. Mısır'daki Talibilerin nakibi idi. Onun şiirlerinden biri şudur:

"Kadın bir hayal esintisine dedi ki: Beni ziyaret etti ve geçip gitti. Allah için onun evsafını ver; ne eksik söyle ne de fazlalaştır.

Ben de dedim ki: Onu gördüm, keşke susuzluktan ölseydi ve bana Şöyle dedi: Dur, şu suya gelme.

Kadın dedi ki: Doğru söyledin. Sevginin ve aşkın vefası onun adetidir. "Ey ciğerimin üzerine" diyene şu serin su verilseydi."

Ahmed b. Muhammed, bu senenin bitimine beş gün kala sah cesi vefat etti. [\[23\]](#)

Hicretin Üçyüzkırkaltıncı Senesi

Bu senede sahabelere sövdükleri için Karmafîlerle Ehl-i Sünnet arasında fitne meydana geldi. İki taraftan da çok sayıda adan Öldürüldü.

Bu senede deniz suyu seksen zira', başka bir rivayete göre bir kulaç kadar alçaıldı. Daha önce görülmeyen bazı dağlar ve adalar ortaya çıktı.

Bu senede Irak'ta, Rey'de, Cebel'de, Kum'da ve benzeri yerlerde peşpeşe devam eden birçok depremler meydana geldi ve bunlar kırk gün kadar devam etti. Bir ara sakinleşiyor sonra yeniden sarsıntı meydana geliyordu. Bu sebeple birçok binalar yıkıldı, çok sular yeraltına çekildi. Çok insan canından oldu.

Bu senede Muizzü'd-Devle b. Büveyh, Musul'daki Nasirü'd-Devle b. Hamdan ile savaşmak üzere hazırlığa girişti. Nasirü'd Devle kendisine mektup yazarak her sene belli miktarda mal ve para vermeyi taahhüt etti. Muizzü'd-Devle sustu. Ama Nasirü'd-Devle bu kadar ta-ahhüd altına girmiş iken Muizzü'd-Devle ondan vazgeçmedi. İleride de anlatılacağı gibi ertesini senenin üzerine tekrar hücumu geçti.

Bu senenin ekim ayında insanların vücutlarının muhtelif yerlerinde şişkinlikler, burunlarında ve boğazlarında hastalıklar ve ani ölümler meydana geldi. Öyle ki bir hırsız, bir eve girmek için duvardan bir gedik açmış, bu gedikte ölmüştü. Yine bir kadın, cübbesini giyip mahkemeye çıkmak üzereyken mestlerinden birini giymiş, diğerini daha giyemeden bulunduğu yerde yığılıvermiş ve ölmüştü. [\[24\]](#)

Hicretin Üçyüzkırkaltıncı Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Ahmed B. Abdullah B. Hüseyin

Künyesi Ebu Hüreyre el-Özrî'dir. Hadis şeyhlerinin huzurunda hadis yazardı. Ebu Müslim el-Keccî'den ve diğerlerinden hadis dinleyip yazmıştır. Güvenilir bir ravidir. Bu senenin rebiyülevvel ayında vefat etti. [\[25\]](#)

Hasan B. Halef B. Şâzan

Künyesi, Ebu Ali el-Vasıtî'dir. İshak el-Ezrak'dan, Yezid b. Harun'dan ve diğerlerinden hadis rivayet etti. Buharı, Sahih'inde ondan hadis rivayet etmiştir. Hasan b. Halef, bu senede vefat etti.

İbnü'l-Cevzî'nin, "el-Muntazam" adlı eserinde bu senede vefat eden kimselerden bahsederken ondan böyle söz ettiğini gördüm. Doğrusunu Allah bilir. [\[26\]](#)

Ebü'l-Abbas El-Asam

Asıl adı, Muhammed b. Yakub b. Yusuf b. Makil b. Sinan b. Ab-dillatwel-Ümevî'dir. Emevilerin azatlısıdır. Künyesi Ebü'l-Abbas el-Asam'dır. Hicretin 247. senesinde doğdu. Zühelî'yi gördü, ama ondan hadis dinleyemedi.

Babası kendisini İsfahan'a, Mekke'ye Mısır'a, Şam'a, Cezire'ye, Bağdat'a ve diğer şehirlere götürdü. Oralarda birçok hadis âliminden hadis dinledi. Sonra otuz yaşında Horasan'a döndü. Büyük bir mu-haddis oldu, ancak daha sonra kulağı sağırlandı. Bu hastalığı şiddetlendi. Öyle ki yanında bir eşek anırsa bile duyamazdı. Mescidinde otuz sene müddetle müezzinlik yaptı. Yetmişaltı sene müddetle hadis nakletti. Hadisçilerin dedeleriyle torunlarını bir araya getirdi. Sika, doğru sözlü, güvenilir,

zaptı sağlam bir hadisçiydi. Vefatından bir ay Önce gözlerini kaybetti. Ezbere 14.000 hadis ve 7.000 hikaye bilirdi. [27]
Doksandokuz yaşında iken vefat etti.

Hicretin Üçyüzkırkyedinci Senesi

Bu senenin nisan ayında Bağdat'ta ve diğer doğu illerinde deprem meydana geldi. Bu yüzden çok insan öldü. Çok evler yıkıldı Nisan ayının sonu ile mayıs ayında çok miktarda çekirge ortaya çıktı. Bunlar yaz ürünlerini ve meyvelerini telef ettiler. Bu senede Bizanslılar Diyarbakır ve Silvan şehirlerine girdiler. 1500 kişiyi öldürdüler. Samsat şehrini alıp tahrib ettiler. Bu senenin muharrem ayında Muizzü'd-Devle Musul'a giderek orayı Nasirü'd-Devle'nin elinden aldı. Nasirü'd-Devle peşinde gitti. O da kardeşi Seyfü'd-Devle'nin yanına Halep'e gitti. Sonra Seyfü'd-Devle, Muizzü'd-Devle'ye haber salarak kendisi il kardeşi arasında bir barış yapılmasını istedi. Nasirü'd-Devle'nin yıllık 2.900.000 dinar vermesi şartıyla aralarında barış antlaşması yapıldı. Antlaşma yapıldıktan sonra Muizzü'd-Devle Bağdat'a döndü. Ülkenin her tarafında Rafizilik yayılmış, Büveyh oğullarıyla Beni Hamdan ve Fatimîler, sahabelere söver olmuşlardı. Bütü Mısır, Şam, Irak, Horasan ve diğer memleketlerin hükümdarları Rafizi olmuşlardı. Hicaz ve diğer ülkelerle Mağrib ülkes ahalisinin büyük bir kısmı da Rafizi olmuşlardı. Bunların halklarının çoğu sahabelere sövüyor ve onları tekfir ediyorlardı. Bu senede Muiz el-Fatımî, azatlısı komutan Ebü'l-Hasan Cevher'i büyük bir orduyla harekete geçirdi. Beraberinde Ziri b. İna es-Sinhacî de vardı. Bunlar Mağrib ülkesinin uç taraflarında birçok yerleri fethettiler ve nihayet Atlas Okyanusu'na kadar vardılar. Komutan Cevher, kendisi için okyanustan bir balık avlanmasını emretti Yakalanan balık bir su testisinin içine konularak Muiz el-Fatımî'ye gönderildi. Komutan Cevher, bundan sonra onun nezdinde itibar sahibi oldu ve kıymeti arttı. Vezir mertebesine yükseldi. [28]

Hicretin Üçyüzkırkyedinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Zübeyr B. Abdurrahman

Zübeyr b. Abdurrahman b. Muhammed b. Zekeriya b. Salih b. İbrahim. Künyesi, Ebu Abdillah'tır. Esterabadhdır. Hadis toplamak için çeşitli yerlere seyahatlerde bulundu, hadis dinledi. Hasan b. Süf-yan'dan, İbn Huzeyme'den, Ebu Ya'lâ'dan ve diğer bazı kimselerden, hadis dinledi.

Hafızası sağlam, doğru sözlü bir hadis hafızı idi. Şerhler ve bab-lar tasnif etti. [29]

Ebu Said B. Yunus

"Tarihu Mısır" adlı kitabın sahibidir. Asıl adı Abdurrahman b. Yunus b. Abdu l-A'lâ es-Sadeî'dir. Mısırlıdır. Tarihçidir. Çok hadis rivayet eden bir hadis hafızıdır. İnsanların günlerini, savaşlarını ve tarihlerini iyi bilen bir kişiydi. Mısırlılar ve Mısır'a gelen kimseler için cidden faydalı bir tarihi vardır. Ebü'l-Hasan Ali adında bir oğlu vardı. Bu oğlu müneccimdi. Yıldızların hareketlerini gösteren bir cetveli (zeyc) vardı ki, bu ilimle uğraşan kimseler bu cetvele müracaat ederlerdi. Tıpkı hadisçilerin de onun babasının kavillerine, tarihine müracaat ettikleri gibi. Ebu Said b. Yunus, hicretin 281. senesinde doğdu ve bu senenin cemaziyelahir ayının 26'sında pazartesi günü Kahire'de vefat etti. [30]

Nahivci İbn Dürüstveyh

Abdullah b. Cafer b. Dürüstveyh b. Merzüban Ebu Muhammed eÎ-Farisi. Nahivciydi. Bağdat'a yerleşti. Abbas ed-Dûrî'den İbn Kuteybe'den ve Müberred'den ders aldı. Darekutnî ve diğer hadis hafız-ları ondan hadis dinlediler. Birçok kimseler onu Övdüler. Onu övenler arasında Ebu Abdillah b. Mendeh de vardır. İbn Dürüstveyh, bu senenin safer ayında vefat etti. İbn Hallikan, onun faydalı birçok eseri bulunduğunu ve bu eserlerin Araç edebiyatına, nahiv ilmine ve diğer ilimlere dair olduğunu söylemiştir. [31]

Muhammed B. Hasan

Mıahammed b. Hasan b. Abdullah b. Ali b. Muhammed b. Abdül-melik b. Ebi's-Şevarib. Ebü'l-Hasen el-Kuraşi el-Ümevî

Bağdat kadısı idi. Güzel ahlaklı bir kimse olup çokça hadis toplamak uğruna büyük bir gayret sarfetmiştir. Bununla birlikte, idarecilik ve hakimlik yaparken rüşvet aldığı söylenmiştir. Allah rahmet eylesin. [\[32\]](#)

Muhammed B. Ali

Künyesi, Ebu Abdillâh el-Haşimî'dir. Dımişk olup hatiplik yapmıştır. Öyle sanıyorum ki Dımişk'ın Babu s-Sağır tarafındaki Hare-tü'l-Hatip mıntıkası ona nisbet edilir. İhşid'in döneminde Dımişk hatipliği yaptı. Genç, güzel yüzlü, endamı hoş, ahlâkı olgun bir kimseydi. Bu senenin rebiyülevvel ayının 27'sinde cuma günü vefat etti. Cenazesine saltanat naibi ve sayılamayacak derecede çok insanlar katıldılar. Babu s-Sağır mezarlığına defnedildi. İbn Asakir böyle demiştir. [\[33\]](#)

Hicretin Üçyüzkırksekizinci Senesi

Bu senede Rafizilerle Ehl-i Sünnet arasında fitne koptu ve bu yüzden çok sayıda insan öldü. Babu t-Tâk'da yangın meydana geldi. Dicle'de Musul hacılarından çoğu boğuldu. Boğulanlar 600 kişi kadardırlar.

Bu senede Bizanslılar, Tarsus, Urfa ve çevre mıntıkalara hücum ettiler. Çok kimseleri öldürüp çok kimseleri de esir aldılar. Malları ganimet olarak alıp geri döndüler.

Bu senede çok az yağmur yağdı. Kıtık meydana geldi. Fiyatlar yükseldi. İnsanlar yağmur duasına çıktılar ama yağmur yağmadı. Mart ayında çok miktarda çekirge sürüsü ortaya çıktı. Bunlar sebzeleri yeyip tükettiler. Halkın durumu cidden zorlaştı. Allah'ın dilediği olur, dilemediği olmaz.

Bu senede Muizzü'd-Devle, Musul'dan Bağdat'a döndü. Kızını kardeşi oğlu Müeyyedü'd-Devle ile evlendirdi ve on beraberinde Bağdat'a götürdü. [\[34\]](#)

Hicretin Üçyüzkırksekizinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

İbrahim B. Şeyban El-Karmikî

Cebel mıntıkasında sofîye şeyhi idi. Ebu Abdillâh el-Mağribî ile arkadaşlık etti. Onun güzel sözlerinden biri şudur: "Korku kalbe girip yerleşirse kalpteki şehvet yerlerini yakar ve kalbin dünyaya rağbetini kovar." [\[35\]](#)

Ebu Bekir En-Neccad

Ahmed b. Süleyman b. Hasan b. İsrail b. Yunus Ebu Bekir el-Neccad. Fakihti. Hanbelî imamlarmdandı. Hicretin 253 senesinde doğdu. Abdullah b. Ahmed, Ebu Davud, Bağendî, İbn Ebi'd-Dünya ve daha birçok kimselerden ders aldı.

Hadis toplamak amacıyla çeşitli yerlere yalınayak ve yaya olarak seyahatlerde bulundu. "Müsned" adlı hadis kitabını derledi. Sünenle ilgili büyük bir kitap tasnif etti.

Mansur Camii'nde iki ders halkası vardı. Biri fıkıh dersi için, diğeri de hadis yazdırmak içindi. Darekutnî, İbn Rızkaveyh, İbî Şahin, Ebu Bekir b. Malik el-Katî ve diğerkileri ondan hadis rivayet ettiler.

Senenin tümünü oruçlu geçirir, her gece iftarını bir parça ekmekle açar ve bir lokmayı ayırıp bir tarafa bırakırdı. Cuma gecesi olunca, biriktirdiği bu lokmaları yer ve o gecenin ekmeğini de sadaka olarak yoksullara verirdi. Bu senenin zilhicce ayının

20'sinde cuma gecesi doksanbeş yaşında vefat etti. Bişr el-Hafî'nin mezarının yanına defnedildi. Allah ona rahmet etsin. [\[36\]](#)

Cafer B. Muhammed B. Nusayr B. Kasım

Künyesi Ebu Muhammed el-Havvas'tır. Huldî lakabıyla tanınırdı. Çok hadis dinledi. Çok hadis rivayet etti. Altmış defa hacca gitti. Güvenilir, doğru sözlü, dindar bir kimse idi. [\[37\]](#)

Muhammed B. İbrahim B. Yusuf B. Muhammed

Künyesi Ebu Ömer ez-Zeccac'dır. Nisaburludur. Ebu Osman, Cü-neyd-i Bağdadî, en-Nurî, Havvas ve diğerk bazı zatlarla arkadaşlık yaptı. Mekke'de ikamet etti. Sofîye şeyhi oldu. Altmış defa haccetti. Anlatıldığına göre o, Mekke'de, kırk sene müddetle büyük ve küçük abdestini mutlaka Harem dışına çıkarak bozardı. [\[38\]](#)

Muhammed B. Cafer B. Muhammed B. Fudale

Muhammed b. Cafer b. Muhammed b. Fudale b. Yezid b. Abdil- Ebu Bekir el-Edmî. Şarkı sözleri yazarıdır. Güzel sesliydi Kur'ân-ı Kerim'i güzel okurdu. Kur'ân okuduğunda sesi geceleyin çok uzaklardan duyulurdu.

Bir defasında Ebü'l-Kasım el-Bağavî ile birlikte hacca gitti. Medine'de iken Mescid-i Nebeviye'ye girdiler. Orada yaşlı ve âma ve bir adamın cemaata yalan ve uydurma haberler anlattığını gördüler. Bağarî: "Bu adamın sözlerini inkâr etmek gerekir." dedi. Arkadaşlarından biri kendisine şöyle dedi: "Şu anda sen Bağdat'ta değilsin ki bu adamın sözlerini inkâr ettiğin zaman insanlar senin sözlerini kabul etsinler ve seni tanısinlar. Burada seni çok az kimse tanır. Oysa bu adamı dinleyen cemaat kalabalıktır, ama kanaatinica Ebu Bekir el-Edmî'ye söyle de o Kur'ân okusun. Böylesi daha iyi olur."

Ebü'l-Kasım, Ebu Bekir el-Edmî'ye Kur'ân okumasını söyledi, o da okumaya başladı. Daha Euzü Besmele'yi tamamlamada insanlar o yaşlı ve kör adamın etrafından dağılıp Ebu Bekir'in yanına geldiler, onu dinlemeye başladılar; adamın yanında hiç kimse kalmadı. O da güdücüsünün elinden tutup: "Beni buradan götür. Nimetler işte böylece ortadan yok olurlar." dedi.

Ebu Bekir el-Edmî, bu senenin rebiyülevvel ayının bitimine iki gece kala çarşamba günü vefat etti. Vefat ederken seksensekiz yaşındaydı.

Vefatından sonra adamın biri onu rüyasında görmüş ve ona: "Allah sana nasıl muamele etti?" diye sormuş, o da şu cevabı vermişti.

- Beni huzurunda durdurdu, çok zorlu durumlarla karşılaştım.
- Dünyada iken güzel sesle Kur'ân okuduğun halde orada zorlu durumlarla mı karşılaştın?
- Güzel sesle Kur'ân okumak kadar bana zarar veren başka bir şey olmadı. Çünkü ben onu dünyalık için okumuştum.
- Peki akibetin nice oldu?
- Yüce Allah bana hitaben buyurdu ki: "Ben seksenli yaşlara ulaşmış kimseleri azaplandırmamak için kendi nefsimi yemin ettim." [\[39\]](#)

Ebu Muhammed Abdillah B. Ahmed

Ebu Muhammed Abdillah b. Ahmed b. Ali b. Hasan b. İbrahim b. Tabataba b. İsmail b. İbrahim b. Hasan b. Hasan b. Ali b. Ebi Talib el-Haşimi el-Mısırî. Mısırlıların önde gelen büyük şahsiyetlerindendi. Evinde sürekli helva yapılırdı. Bir adam da helva için orada hep badem kırmakla meşgul olurdu. İnsanlar onun evinden belli miktarda helva alma hakkına sahiptiler. Kimine hergün, kimine cumadan cumaya, kimine de aydan aya helva gönderilirdi. Kâfur İhşid'in her gün ondan iki kâse helva ve bir yufka ekmek alma hakkı vardı.

Muiz el-Fatımî, Kahire'ye gelip kendisiyle karşılaştığında ona şöyle sormuştu:

- Efendimiz hangi aileye mensuptur?
- Şehir halkına mensubum!

Saraya girdiğinde eşrafi topladı ve kılıcını yarısına kadar kınından çekerek: "İşte benim nesebim budur." dedi. Sonra eşrafin üzerine altın saçtı ve: "İşte, soyum budur." dedi. Onlar da: "Duyduk ve itaat ettik." dediler.

Sahih rivayete göre Muiz'e bu sözleri söyleyen kişi bu zatın oğludur ya da başka bir şeriftir. Doğrusunu Allah bilir. Çünkü bu zat bu senede altmışiki yaşında vefat etti. Muiz ise Mısır'a ancak hicretin 362. senesinde gelmişti. Nitekim bu husus ileride de anlatılacaktır. [\[40\]](#)

Hicretin Üçyüzkırkdokuzuncu Senesi

Bu senede İsa b. Müktefi'nin oğullarından biri Azerbaycan'da ortaya çıktı ve Müstecir Billah lakabını alarak Âl-Muhammed'den Rı-za'ya bey'at çağrısında bulundu. Çünkü o zaman Merzuban'ın devletinde düzen altüst olmuştu. İki tara şiddetlice savaştıktan sonra Müstecir'in taraftarları bozguna uğradılar. Kendisi de esir alındı ve öldü. Böylece onun işi sona ermiş oldu.

Bu senede Seyfü'd-Devle b. Hamdan, Bizans sınırlarına girerek çok sayıda Bizanslıyı öldürdü, birçok kaleler fethetti ve birçok şehri yaktı. Bazı kimseleri esir aldı. Bir miktar ganimet elde ettikten sonra geri döndü. Bizanslılar onun yolunu kestiler ve geri dönmesine engel oldular. Adamlarını kılıçtan geçirdiler. Kendisi ancak büyük mücadelelerden sonra 300 kadar süvarisi ile birlikte kurtulabildi.

Bu senede Bağdat'ta Rafizilerle, Ehl-i Sünnet arasında büyük bir fitne koptu. Bu yüzden çok insan öldü. Bu senenin sonunda Mısır Hakimi İhşid'in oğlu Atogur vefat etti. Ondan sonra yerine kardeşi Ali geçti.

Bu senede Ahvaz ile Vasıt şehirlerinin hakimi Ebü'l-Kasım Abdullah b. Ebi Abdillah el-Beridî vefat etti.

Bu senede Mısır hacıları Mekke'den dönerlerken bir vadiye konakladıkları bir sırada aniden sel gelip onları yakaladı ve hepsini denize döktü.

Bu senede 200.000 kadar Türk Müslümanlığı kabul etti ve bunlara "Türkiman" (Türk+iman) denildi. Sonra bu bileşik kelime hafifletilerek "Türkman" şeklinde telaffuz edildi. [\[41\]](#)

Hicretin Üçyüzkırkdokuzuncu Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Kâtip Cafer B. Harb

Büyük bir serveti vardı. Vezirlik makamına yakın bir mertebede idi. Bir gün bineğine binmiş ve maiyetiyle yoldan geçmekte iken bir adamın şu ayet-i kerimeyi okuduğunu işitti:

"İnananların gönüllerinin Allah'ı anması ve ondan inen gerçeğe içten bağlanması zamanı daha gelmedi mi?" (ei-Hadid, 16.)

Bu ayeti duyunca: "Allah'ım, evet zamanı geldi!" diye çığlık attı. Bu çığlığı tekrarladı. Sonra ağlamaya başladı. Bineğinden indi. Elbiselerini üzerinden çıkarıp bir tarafa attı. Dicle suyuna girdi. Vücudunu suyun içinde gizledi. Haksız yere başkalarından gasbetmiş olduğu malları tümüyle hak sahiplerine dağıttı. Artanı da sadaka olarak verdi. Öyle ki, üzerinde hiçbir şey kalmadı. Oradan geçmekte olan bir adam ona iki elbiseyi sadaka olarak verdi. O da o sadaka elbiselerini giyinin nehirden çıktı. Kendini ölünceye kadar ilim ve ibadete vakfetti. Allah rahmet etsin. [\[42\]](#)

Hafız Ebu Ali

Hafız Ebu Ali b. Ali b. Yezid b. Davud en-Nisaburî. Sağlam hadis hafızlarından ve güzel eserler veren hadis imanlılarındandı. Darekutnî: "O, müzehhep bir hadis imamıydı." demiştir.

İbn Ukde, ona gösterdiği kadar başka bir kimseye tevazu göstermezdi. Hafız Ebu Ali, bu senenin cemâziyelaahir ayında elliiki yaşında vefat etti. [\[43\]](#)

Hassan B. Muhammed B. Ahmed B. Mervan

Künyesi, Ebü'l-Velid'dir. Kureyşlidir. Şafiî mezhebine mensuptur. Kendi zamanında Horasan'da hadis ehlinin imamıydı. Onların en zahidi ve en atıdiydi. Fıkıh ilmini İbn Süreyc'den öğrendi. Hadisi de Hasan b. Süfyan'dan ve diğerlerinden öğrendi. Faydalı eserleri vardır. Biyografisini "Tabakatü's-Şafiye" adlı eserde anlatmışızdır. Bu senenin rebiyülevvel ayının beşinde, cuma gecesi yetmişiki yaşında vefat etti. [\[44\]](#)

Hamd B. İbrahim B. Hattab

Künyesi, Ebu Süleyman el-Hattabî'dir. Çok hadis dinleyip rivayet etti. Güzel eserler hazırladı. Bunlardan biri "Me'alim" adlı eseridir Bu eserinde Ebu Davud'un Sünen'ini şerhetmiştir. Buharî'nin şerhini yaptığı "el-A'lâm" adlı eser ile "Garibü'l-Hadis" adlı eser de ona aittir Güzel bir zekâsı, derin bir ilmi vardı. Arap edebiyatını, ma'aniyi ve fıkıhı iyi bilirdi. Onun güzel şiirlerinden biri şudur:

"Hayatta olduğun sürece bütün insanlarla iyi geçin, çünkü sen idaret etme dünyasındasın. Başkalarıyla iyi geçinen kimse rahat yaşar, iyi geçinmeyen kimse ise kısa bir süre sonra pişmanlıklara arkadaş olur."

Ebü'l-Ferec İbn Cevzî de onun biyografisini harfi harfine böyle anlatmıştır. [\[45\]](#)

Abdülvahid B. Ömer B. Muhammed B. Ebi Haşim

Kıraat ilmini en iyi bilenlerdendi. Bu hususta tasnifatı vardır. Güvenilir ve sika ravilerdendi. İbn Mücahid'den, Ebu Bekir b. Ebi Davud'dan rivayetlerde bulundu. Ebü'l-Hasan el-Hammanî de ondan rivayetlerde bulunmuştur. Bu senenin şevval ayında vefat etti ve Hayzuran mezarlığına defnedildi. [\[46\]](#)

Ebu Ahmed El-Assal

Hafız Muhammed b. Ahmed b. İbrahim b. Süleyman b. Muham-med. Ebu Ahmed el-Assal el-İsfahanî. Büyük hadi hafızlarından, imamlarından ve önde gelen ulemadandır. Hadis dinleyip rivayet etti, başkaları da ondan hadis dinleyip rivayet ettiler. İbn Mendeş dedi ki: "Dün hadis âliminden hadis dinleyip yazdım ama onun kadar zeki, onun kadar işini muhkem yapan başka birini görmedim."

Ebu Ahmed es-Assal, bu senenin ramazan ayında vefat etti. Allah ona rahmet etsin. Doğrusunu, noksanlıklardan münezzeh olar

yüce Allah daha iyi bilir. [\[47\]](#)

Hicretin Üçyüzellinci Senesi

Bu senenin muharrem ayında Muizzü'd-Devle b. Büveyh, idrarını yapmama hastalığına yakalandı. Bundan çok rahatsız olup ızdırıp çekti. Arkadaşı Sebüktekin ile veziri Mühellebî'yi bir araya getirdi. Onları barıştırdı ve oğlu Bahtiyara iyi davranmalarını vasiyet etti.

Sonra bu hastalıktan şifa buldu ve Ahvaz'a gitmeye niyetlendi. Çünkü bu hastalığının Bağdat'taki hava ve sudar kaynaklandığına inanıyordu. Kendisine Ahvaz'da ikamet etmesini ve havasının temiz ve suyunun berrak olduğu yüksek yerinde bir saray inşa etmesini tavsiye ettiler.

Bunun üzerine Muizzü'd-Devle, 13.000.000 dirhem harcayarak bir saray inşa ettirdi. İnşaat masraflarını karşılamak için bazı adamlarından para alma ihtiyacını hissetti. Anlatıldığına göre toplam masraf 2.000.000 dinarı bulmuştu. İnşaat henüz devam etmekte iken ve kendisi oraya yerleşmeden vefat etti. Bu sarayın inşası için Bağdat'taki hilafet alametlerinden, köşklerinden çoğunu yıktı. Yıkılanlar arasında Samarra'daki Maşuk Sarayı da vardı. Mansur ve Rusafe şehirlerindeki köşkları ve demir kapıları söktürdü. Bu demir kapıları Ahvaz'daki kendi sarayına taşıttı. Ama sevinci tamamlanmadan öldü. O, murdar bir Rafizi idi.

Bu senede Kadı Ebü's-Saib Utbe b. Abdullah öldü. Emlakine el konuldu. Kendisinden sonra yerine oğlu Ebu Abdillâh Hüseyi b. Ebi's-Şevârib kadı olarak atandı. Yeni kadı Ebu Abdillâh, bu görev karşılığında her sene Muizzü'd-Devle'ye 200.000 dirhem vermeyi ta'ahhüd etti. Muizzü'd-Devle de ona hil'at giydirdi. Kadı, beraberine debbâbeler ve borazanlar olarak konağına gitti. Kadılığı harç karşılığında devletten ilk alan ve bu görevde rüşvet kabul eden ilk kişi o oldu. Doğrusunu Allah bilir. Bu sebepten ötürü halife Muti Lillâh, onun huzuruna girmesine ve heyetle birlikte gelmesine izin vermedi. Sonra Muizzü'd-Devle, güvenlik kuvvetleri komutanlığını ve muhte-sipliği de harç karşılığında başkalarına verdi.

Bu senede Antakya'dan bir kafilâ harekete geçerek Tarsus'u ele geçirmek istedi. Aralarında Antakya valisi de bulunuyordu. Franklar onlara karşı hücumla geçtiler ve onları baştan sona kılıçtan geçirdiler. Sadece vali, bedeninin birkaç yerinden yara alarak kurtulabildi.

Bu senede Seyfû'd-Devle'nin kölesi Neca, Bizans ülkesine girdi. Bir kısım Rumu öldürdü, bir kısmını esir aldı. Ganimet elâ ederek salimen geri döndü. [\[48\]](#)

Hicretin Üçyüzellinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Nuh B. Abdülmelik Es-Samanî

Horasan, Gazne ve Maverâünnehir valisi idi. Atından düştü ve öldü. Kendisinden sonra yönetime kardeşi Mansur b. Nuh es-Samanî geçti. [\[49\]](#)

Endülüs Hükümdarı Abdurrahman El-Ümevî

Lakabı, Nasır Lidinillâh idi. Elli sene, altı ay müddetle halifelik yaptı. Vefat ederken yetmişüç yaşındaydı. Geride onbir çocuk bıraktı.

Beyaz tenli, güzel yüzlü, iri bedenli, gövdesi uzun, bacakları kısa bir kimseydi. Mağrib ülkesine giren Emevi evladından ilk olarak "Emirü'l-Mü'minin" lakabını alan kişi o oldu. Irak'taki halifelerin zayıfladıklarını, Fatîmîlerin yönetime zorbalıkla el koyduklarını görünce Mağrib'e, oradan da Endülüs'e geçti. Vefatından yirmiüç sene önce Emirü'l-Mü'minin lakabını aldı. Vefat ettiğinde kendisinden sonra yerine oğlu Hakem geçti ve Muntasır lakabını aldı.

Nasır Lidinillâh Abdurrahman, Şafiî mezhebine mensup, ibadete yönelen, şair bir kimseydi. Onun kadar uzun süre halifelik yapan başka biri bilinmemektedir. Elli sene müddetle halifelik yapmıştı. Ancak Mısır hükümdarı Müstansır b. Hakim el-Fatımî ondan daha uzun süre hüküm sürmüştür. Onun hakimiyet süresi -ileride de anlatılacağı gibi- altmış sene sürmüştü. [\[50\]](#)

Ebu Sehl B. Ziyad El-Kattan

Ahmed b. Muhammed b. Abdullah b. Ziyad Ebu Sehl el-Kattan. Sika ve güvenilir bir hadis hafızı idi. Çokça Kur'ân okurdu. Kur'ân'ın manalarını çok güzel çıkarırdı. Meselâ, şu aşağıda nakledeceğimiz ayet-i kerimeyi delil alarak Mutezilîlerin kafir olduklarını iddia etmişti:

«Ey inananlar! Yolculuğa çıkan veya savaşa giden kardeşleri hakkında: "Onlar yanımızda olsalardı ölmezler ve

öldürölmezlerdi" diyen inkarcılar gibi olmayın ki, Allah bunu onların kalblerinde bir hasret olarak bıraksın. Diriltten de öldüren de Allah'tır.» (Âi-i imrân, 156.) [\[51\]](#)

İsmail B. Ali B. İsmail

İsmail b. Ali b. İsmail b. Beyan. Ebu Muhammed el-Hatebî. İbn Ebi Üsame'den Abdullah b. Ahmed'den, Kevkebi'den v diğlerlerinden hadis dinleyip rivayet etti. Darekutnî ile başkası da ondan rivayetlerde bulundular. Sika, faziletli, asaletti, insanların savaşlarını, tarihlerini bilen bir hadis hafızı idi. Senelere göre sıralanmış kronolojik bir tarihi vardır. Edebiyatçı, akıllı, zeki, doğru sözlü bir kimseydi. Bu senenin cemaziyelahir ayında seksenbir yaşında vefat etti. [\[52\]](#)

Ahmed B. Muhammed B. Said

Ahmed b. Muhammed b. Said b. Ubeydullah b. Ahmed b. Said b. Ebi Meryem Ebu Bekir el-Kuraşı el-Verrak. İbn Fatis adıyla da bilinir. Güzel yazı yazmakla şöhret bulmuştu. İbn Cevsa için hadis yazardı. İbn Asakir, onun biyografisini anlatmış ve bu senenin şevval ayının 25'inde vefat ettiğini bildirmiştir. [\[53\]](#)

Temmam B. Muhammed B. Abbas

Temmam b. Muhammed b. Abbas b. Abdülmuttalib Ebu Bekir el-Haşimi el-Abbasî. Abdullah b. Ahmed'den hadis rivayet etti İbn Rız-kaveyh de ondan hadis rivayet etmiştir. Bu senede seksenbir yaşında vefat etti. [\[54\]](#)

Hüseyin B. Kasım

Künyesi, Ebu Ali et-Taberî'dir. Şafiî fıkıhçısıdır. İhtilaf hususunda fikirlerini yazan imamlardan biridir ve bu hususta ilk eser veren de kensidir. "el-İzah fi'l-Mezheb", "Kitab fil-Cedel", "Usulü'l-Fıkh" ve benzeri eserleri vardır. Biyografisini "Tabakat" adlı kitapta anlatmış-şızdır. [\[55\]](#)

Abdullah B. İsmail B. İbrahim

Abdullah b. İsmail b. İbrahim b. İsa b. Cafer b. Ebi Cafer el-Man-sur el-Haşimî. İmamdı. İbn Büveyh adıyla bilinirdi. Hicreti 263. senesinde doğdu. İbn Ebi'd-Dünya'dan ve diğlerlerinden hadis rivayet etti. İbn Rızkaveyh de kendisinden hadis rivayet etti Mansur Ca-mii'nde uzun süre hatiplik yaptı. O camide, hicretin 330. senesinde ve ondan bir önceki senede bütün yıl olmak üzere hatiplik yaptı. Sonra o camide 330. senede Vasık hutbe irad etti. İkisi de Mansur'a neseb bakımından eşit olarak ulaşırlar. Abdullah b. İsmail, bu senenin safer ayında vefat etti. [\[56\]](#)

Utbe B. Abdullah

Utbe b. Abdullah b. Musa b. Abdullah Ebü's-Saib. Hemedanlıdır Şafiî mezhebine mensubtur. Kadılık yapmıştır. Faziletli ve yüksek bir şahsiyete sahipti. Bazı işleri karıştırdı. Vefatından sonra adamın biri onu rüyasında görmüş ve kendisine: «Allah sana nasıl muamele etti?» diye sormuş, o da şu cevabı vermişti: «Rabbim beni bağışladı ve bazı işleri karıştırdığımdan ötürü affedip beni Cennet'e gönderdi. Sonra da bana: "Ben 80'li yaşlarda ölen kimseleri azaplandır-mamak için kendime söz verdim." buyurdu.»

Bu zat Şafiîlerden Bağdat kadi'l-kudathğım yapan ilk şahıstır. Doğrusunu Allah bilir. [\[57\]](#)

Muhammed B. Ahmed B. Hayyan

Künyesi Ebu Bekir'dir. Dihkanlık yapmıştır. Bağdatlıdır. Ama sonra Buhara'ya gidip yerleşmiş ve orada Yahya b. Ebi Talib'den, Hasan b. Mükerrrem'den ve diğlerlerinden hadis rivayet etmiştir. Bu senede seksenyedi yaşında vefat etti. [\[58\]](#)

Ebualiel-Hazin

Bu senenin şaban ayında vefat etti ve evinden defineler bulundu. Başkalarının yanında da emanet paralan ve malları görüldü. Servetinin toplam değeri takriben 400.000 dinardı. Doğrusunu Allah bilir. [\[59\]](#)

Hicretin Üçyüzellibirincî Senesi

Bu senede Bizanslılar, Domestikos komutasında 200.000 savaşçıyla Halep'e girdiler. Bunun sebebi şuydu: Bizanslılar, Halep'e ansızın hücum etmişler, Seyfü'd-Devle b. Hamdan da maiyetinde hazır bulunan savaşçılarla ona karşı koymuş, ancak Domestikos'un askerleri çok olduğundan ötürü ona karşı direnememişti. Seyfü'd-Devle'nin askerlerinden çoğu öldürülmüştü. Seyfü'd-Devle, sabırsız bir kimse olduğundan beraberindeki az sayıda askerle geri dönüp kaçmıştı.

Domestikos, ilk olarak Seyfü'd-Devle'nin Halep şehri dışındaki evini istila etti. Allah onu kahretsin. O evdeki sayılamayacak kadar çok mal ve eşyalarla savaş aletlerini, teçhizatlarını ele geçirdi. Ora-(1) Dihkan: Köy reisi, Belediye reisi, vali gibi muhtelif manalar ifade eder.daki kadınları, çocukları ve diğerlerini esir aldı. Sonra Halep kalesini kuşatma altına aldı. Şehir halkı ona karşı büyük bir savaş verdi. Rumlardan çok sayıda asker öldürdüler.

Bir ara Rumlar, Halep surlarında büyük bir gedik açtılar. Sonra bu gedğin üzerine güçlerini yığarak hücum ettiler. Müslümanlar da onlara karşı saldırıya geçtiler ve onları gedikten uzaklaştırdılar. Gece karanlığı bastırınca Müslümanlar o gediği kapattılar ve sabah olunca eski haline döndürdüler. Surları kuvvetle muhafaza ettiler.

Sonra Müslümanlar, bazı emniyet görevlilerinin ve serseri takı-mınnm^ehir içinde bozgunculuk yapıp evleri yağmaladıklarını duyunca evlerine döndüler ve karşılaştıkları bozguncuları öldürdüler. Bu tür serseri takımı ve emniyet görevlileri, Müslüman halktan çok sayıda adam öldürdüler. Mallarını yağmaladılar. Kadınları ve çocukları esir aldılar. Ayrıca Müslümanların ellerinde esir bulunan Rumları da kurtardılar ki, bunlar 1.400 kadar kişiydiler.

Esir Rumlar, kılıçlarını alıp Müslümanlara karşı hücumla geçtiler ve hücumla gelen Bizanslı Rumlardan daha fazla Müslümanlara zarar verdiler. 10.000 kadar erkekli, kızlı, çocuğu ve çok sayıda kadını esir aldılar. 2.000 kadar genç delikanlıyı da esirler arasına katıp mescitleri yakıp yıktılar. Petrol kuyularına su döküp petrolün yeryüzüne taşmasına yolaçtılar. Ele geçirebildikleri herşeyi mahvettiler. Ele geçi-remediklerini de yaktılar. Şehirde dokuz gün kaldılar. Orada çok berbat işler yaptılar. Bütün bunlara da şehirdeki emniyet görevlileriyle serseri takımı sebebiyet vermişti. Allah onları kahretsin.

Hükümdarları İbn Hamdan, Rafizi olup Şifleri sever ve Ehl-i Sünnete buğzederdi. Böylece Halepliler, çeşitli musibetlerle maruz kaldılar.

Sonra Domestikos, Seyfü'd-Devle'den korktuğu için Halep'den ayrılmaya niyetlendi. Kardeşi oğlu ona: "Kaleyi ve insanları mallarını bırakıp nereye gidiyorsun? Kaldı ki, kaledeki insanların çoğu da kadındır." dedi. Domestikos: "Umduğumuzdan fazlasını elde ettik. Kalede savaşçılar ve muharip erkekler vardır." deyince kardeşi oğlu: "Oraya mutlaka gitmemiz gerekir." diye cevap verdi. Bunun üzerine Domestikos: "Öyleyse kaleye sen git." dedi.

Domestikos'un kardeşi oğlu bir askeri birlikle kuşatmak için kaleye tırmandı, oradaki Müslümanlar onu taşıdılar ve askerlerin arasında onu o anda öldürdüler. Bunun üzerine Domestikos gazablandı ve elindeki Müslüman esirlerin -ki sayılan 2.000'e yakındı- huzuruna getirilmesini emretti ve boyunlarını vurdurdu. Allah ona lanet etsin.

Bundan sonra geri döndü ve daha önce bu senenin muharrem ayında Ayn-ü Zerbe'ye girdiler. Halk ondan eman dileyince onlara eman verdi. Ardından halkın hepsinin mescide girmesini emretti.

Evinde kalanların öldürüleceğini bildirdi. Halk da tümüyle mescide girdi. Sonra Domestikos onlara: "Bugün herkes dilediği yere gidebilir Burada kalanlar öldürülür!" dedi. İnsanlar korku içerisinde mescid-den çıkmak için birbirlerini sıkıştırdılar ve izdiham meydana geldi Sıkışıklıktan Ötürü çok sayıda adam Öldü. Şehir dışına çıkıp nereye gideceklerini bilemediler. Halkın çoğu yollarda Öldü. Sonra cami yıkıldı. Minber kırıldı. Şehrin çevresindeki 40.000 kadar hurma ağacı kesildi. Şehrin surlar ve az önce sözü edilen evler yıkıldı. Şehir çevresinde bulunan 54 kale fethedildi. Bunların kimi kılıç zoruyla, kimi de aman verilerek ele geçirildi.

Melun Domestikos, çok sayıda Müslüman Öldürdü. Esir alınanlar arasında Münbic valisi Ebu Firas b. Said b. Hamdan d vardı. Sey-fü'd-Devle tarafından atanmış olan bu vali, meşhur bir şairdi. Güzel bir şiir divanı vardı. Domestikos Ayn-ü Zerbe'de yirmibir gün kaldı. Sonra Kayseri'ye gitti. Tarsuslulardan 4.000 kişi, valileri İbn Zeyyad komutasında ona karşı koydular. Domestikos da onların çoğunu öldürdü. Bu arada Hristiyanların oruç mevsimi gelip çattı. Oruçla meşgul olunca seferlerine ara verdi. Oruç mevsimi sona erdikten sonra yine ansızın Halep'e saldırdı ve olup bitenler meydana geldi ki, bunları önceki kısımda anlatmıştık.

Bu senede Rafizilerin avam tabakası mescitlerin kapılarına Mua-viye b. Ebi Süfyan (r.a)'m lanetlenmesi ile ilgili yazıları yazdılar. Ayrıca şu yazıları da yazmışlardı: «Fatıma'dan hakkını gasbedene (ona Fedek arazisini vermeyen Ebu Bekir'e) Allah lanet etsin. Hz. Abbas'ı şura meclisinden çıkarana (Hz. Ömer'e) Ebu Zer el-Gıfari'yi sürgün edene (Hz. Osman'a) Allah lanet etsin.» Allah sahabelerden razı olsun, onları lanetleyenleri de lanetlesin.

Hz. Hasan'ı dedesinin yanına defnetmeye müsaade etmeyen Mer-van b. Hakem'e de lanet ibaresi yazdılar. Bütün bunlardan

haberdar olan Muizzu d-Devle, bu tür yazıların yazılmasına karşı çıkmadı. Bu yazıları değıştirmedi. Sonra Ehl-i Sünnet'in bu yazıları sildiklerini ve yerine «Allah, Muhammed ailesine zulmedenleri baştan sona lanetlesin.» ibaresini yazdıklarını ve Muaviye'nin adını açıkça zikredip lanetlediklerini duydu. Bu tür yazıların yazılmasını kendisi emretmişti. Allah onu kahretsin. Onun taraftarları olan Rafizüeri de kahretsin, şüphesiz bunlar yardım görmeyeceklerdir.

Aynı şekilde Seyfü'd-Devle b. Hamdan da Halep'te bu tür yazıların yazılmasına taraftar oldu. Çünkü kendisinde Şiilik ve Rafiziliğe meyil vardı. Şüphesiz Cenâb-ı Allah, bu gibilerine yardım etmeyecektir. Aksine -heveslerine tabi olduklarından, efendilerini, büyüklerini, babalarını taklid edip peygamberlerini ve âlimlerini terket tiklerin den Ötürü- düşmanlarını kendilerine musallat edip onlara galip kılacaktır. Bu nedenledir ki Fatımîler -ki aralarında Rafiziler ve diğerleri de vardır- Mısır ve Şam diyarını hakim olduklarında Franklar da Şam sahillerine ve Şam mıntıkasının tümüne hatta Kudüs'e gelip istilâ ettiler.

Müslümanların hakimiyetinde Halep, Humus, Hama, Dımışk ve buralara bağlı bazı kazalardan başka bir yer kalmamıştı. Bütün sahil boyu ve diğer yerler Frankların eline geçmişti. Hristiyan çanı ve İncil sembolleri kalelerin zirvesine nakşedildi ve takıldı. Mescidlerdeki İmam mekânları ve diğer şerefli mevkiiler Örtölüp kapatıldı. Bunlarla birlikte4nsanlar büyük bir kuşatma ve dinî bir baskı altına alındılar. Müslümanların elindeki bu şehirlerin ahalisi, gece ve gündüz Franklardan yana şiddetli bir korku içindeydiler. İnnâ lillah ve innâ ileyhi râciûn (Doğrusu biz Allah'a aidiz ve O'na dönücüleriz.) Bütün bu belalar, günah işlemenin bir cezası idi. Peygamberlerden sonra mahlu-katın en hayırlısıolan sahabelere açıkça sövmenin belâsı idi.

Bu senede sahabelere sövme nedeniyle Basra halkı arasında da büyük bir fitne meydana geldi. Bu yüzden çok sayıda insar öldürüldü.

Bu senede Seyfü'd-Devle b. Hamdan, Ayn-ü Zerbe şehrini yeniden tamir edip kurdu. Kölesi Necca'yı harekete geçirdi. O da Bizans sınırlarını açtı ve orada Bizanslılardan çok sayıda adam öldürdü ve büyük bir kalabalığı esir aldı. Ganimet elde edip salimen geri döndü. Hacibi-ni de bir askeri birlikte Tarsus'a şevketti. Bunlar da Bizans sınırlarına girdiler. Ganimet ve esir elde ederek salimen geri döndüler.

Bu senede Muiz el-Fatımî, Mağrib ülkesindeki Tabermin kalesini fethetti. Burası, Frank ülkesinin en müstahkem mevkii idi. Yedi buçuk ay süren kuşatma sonucunda burayı ele geçirdi. Sonra Franklar Girit adasına yöneldiler. Girit ahalisi Muiz'der yardım istedi. Muiz de onlara bir askeri birlik göndedi. Giritliler, bu askeri birliğin takviyesi sayesinde Franklar karşısında galip oldular. Hamd ve minnet Allah'adır. [\[60\]](#)

Hicretin Üçyüzellibirinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Hasan B. Muhammed B. Harun

Hasan b. Muhammed b. Harun el-Mühellebî. Muizzud-Devle b. Büveyh'in veziriydi. Ona onüç sene müddetle vezirlik yaptı. Yumuşak huylu, âlicenâb ve vakur bir kimseydi.

Ebu İshak es-Sadî, şöyle anlatmıştır:

«Bir gün onun yanındaydım. Kendisi için yapılmış ve üzerleri gayet güzel süslenmiş bir mürekkep okkası ve sehpa getirildi. Orada bulunan Ebu Muhammed Fadl b. Abdullah eş-Şirazî, gizlice bana şöyle dedi: "Benim buna çok ihtiyacım var. Keşke bunu bana verse de satsam ve parasıyla yararlınsam." Ben de ona: "Peki, bunu sana verse kendisi ne ile yazacak?" dedim. O da: "Hazinesine gidersen orada ne kadar çok okka bulunduğunu görürsün." dedi. Vezir, bize kulak verdiği için sözlerimizi duymuş. Ama biz farkında değildik. Akşam olunca mürekkep okkasını ve sehpasını Ebu Muhammed eş-Şirazî'ye gönderdi. Ayrıca on takım elbise ve 5.000 dirhem de para göndermiş, başka hediyeler de eklemişti.

Başka bir gün yine vezir Hasan b. Muhammed'in yanındaydık. Yeni okkasına kalemini batırıp evrakları imzalıyordu. Bu sırada bize bakıp: "Bu yeni okkayı hanginiz istersiniz?" dedi. Biz de utandık. O gün kendi aramızda konuştuğumuz şeyleri duyduğunu anladık ve dedik ki: "Allah vezire bu okkadan hayır gösterson ve bize bunun bir benzerini hibe edebilmesi için Allah veziri hayatta bıraksın."»

Hasan b. Muhammed el-Mühellebî, bu senede altmışdört yaşında vefat etti. [\[61\]](#)

Da'lec B. Ahmed B. Da'lec B. Abdurrahman

Künyesi, Ebu Muhammed es-Sicistanî'dir. Horasan, Hülvan, Bağdat, Basra, Küfe ve Mekke'de hadis âlimlerini dinledi. Varlıklı kimselerden olup başkalarına iyilik ve ihsanda bulunmakla şöhet bulmuştu. Sadaka-i cariyeleri, hadisçiler için Bağdat ve Sicistan'da tahsis ettiği vakıfları vardı. Bağdat'ta büyük bir evi vardı. Şöyle derdi: "Dünyada Bağdat gibi güzel bir şehir, Bağdat'ta da Katia gibi güzel bir semt, Katia'da da Ebu Halefin evi gibi güzel bir ev yoktur. Ama Ebu Halefin evi benim evim gibi olamaz."

Darekutnî, onun müsnedini tasnif etmiştir. Bir hadisten şüphelendiğinde onu tümüyle terkederdi. Darekutnî şöyle demiştir:

«Üstadlarımız arasında ondan daha sebatkâr biri yoktur. İlim erbabına ve ihtiyaç sahiplerine cidden çok miktarda para verirdi. Tüccarlardan biri ondan 10.000 dinar borç aldı. O parayla ticaret yaptı. Üç sene içinde o paradan 30.000 dinar kazandı. Da'lec'in 10.000 dinarını alıp cebine koydu ve Da'lec'in yanına geldi. Da'lec ona güzel bir ikramda bulundu. Yemek verdi. İkram işi sona erdikten sonra Da'lec ona: "Hayrola, niçin geldin?" diye sorunca; borçlu tüccar: "Bana lütfedip vermiş olduğun 10.000 dinarını sana getirdim." dedi. Da'lec ona şu cevabı verdi:

- Sübhanallah, ben o parayı bana geri getirmen için vermedim. Git ailene harca.
- Ben vermiş olduğun 10.000 dinarla 30.000 dinar para kazandım ve bu parayı o kazancımdan alıp sana getirdim.
- Git, Allah bu 10.000 dinarı sana mübarek kılsın.
- Malın bu kadar iyilik yapmana nasıl imkân veriyor. Sen bu parayı nereden kazandın?

- Ben gençliğimde hadis toplamakla meşgul iken denizci bir tüccar yanıma gelip bana 1.000.000 dirhem verdi ve şöyle dedi: "Bu parayla ticaret yap, ne kazanırsan seninle paylaşırım, ama zarar edecek olursan zararı sadece ben karşılayacağım. Allah adına bana söz veresin ki eğer bir ihtiyaç sahibi veya kapatılması gereken bir ihtiyaç gördüğün takdirde o ihtiyacı sadece benim paramla karşılamalıyım. Şimdi ben bir deniz seferine gideceğim. Eğer ölürsem param senin yanında kalsın ve sana koştüğüm şartlara riayet etmelisin ve hayatta bulunduğum sürece bunu sakın kimseye de söyleme." Ben o adam hayatta olduğu sürece bu durumu kimselere anlatmadım.»

Da'lec, bu senenin cemaziyelahir ayında doksandört veya doksan-beş yaşında vefat etti. Allah rahmet etsin. [\[62\]](#)

Abdülbaki B. Kani'

Abdülbaki b. Kani' b. Merzuk. Ebü'l-Hasan el-Ümevî. Emevilerin azathsıdır. Haris b. Üsâme'den hadis dinleyip rivayet etti Darekutnî ve diğerleri de kendisinden rivayette bulundular. Güvenilir bir hadis hafızı idi ama ömrünün sonunda değişti.

Darekutnî dedi ki: «Abdülbaki, hata yapar ve hatasında da ısrar ederdi.» Bu senenin şevval ayında vefat etti. [\[63\]](#)

Tefsirci Ebu Bekir En-Nakkaş

Muhammed b. Hasan b. Muhammed b. Ziyad b. Harun b. Cafer, Ebu Bekir en-Nakkaş. Tefsirci ve kurrâ idi. Ebu Dücane Sima b. Hareşe'nin azathsıdır. Aslen Musulludur. Tefsir ve kıraat ilminde derin bilgisi vardı. Çeşitli memleketlere giderek birçok üstadlardan hadis dinledi. Ebu Bekir b. Mücahid, Huldî, İbn Şahin, İbn Rızkaveyh ve diğer bazıları kendisinden hadis rivaye ettiler. Kendisinden en son hadis rivayet eden kişi İbn Şazan'dır.

Ebu Bekir en-Nakkaş, kendi başına, münker bazı hadisler rivayet 6tmıştır. Hatasının çokluğuna rağmen Darekutnî onu sika bir ravi saymıştır. Ancak sonraları bu görüşünden vazgeçmiştir. Bazıları ise Nakkaş'ın yalan söylediğini açıkça ifade etmişlerdir. Doğrusunu Allah bilir.

"Şifâü's-Sudur" adını verdiği bir tefsiri vardır. Bazıları bu tefsire, Sikamu's-Sudur adını vermişlerdir.

Ebu Bekir en-Nakkaş, şahıs olarak abid, salih ve ibadetlerine önem veren bir kimseydi. Can çekişirken yanında bulunan bir kimse onun bir dua okuduğunu, sonra sesini yükselterek şu ayet-i kerimeyi üç kez tekrarladığını söylemiştir:

"Çalışanlar bunun için çalışsın." (es-Sâffât, 61.)

Bu ayet-i kerimeyi üç kez tekrarladıktan sonra ruhunu teslim etti. Allah ona rahmet etsin.

Ebu Bekir en-Nakkaş, bu senenin şevval ayının ikisinde salı günü vefat etti. Darekutnî semtinde bulunan evine defnedildi. [\[64\]](#)

Ebu Bekir El-Harbî

Asıl adı, Muhammed b. Said'dir. Zahid bir kimseydi. İbn Darir adıyla da tanınır. Güvenilir, salih ve abid bir kimseydi. Onun güzel sözlerinden biri şudur:

"Şehvetlere karşı direndim. Nihayet kendi şehvetimde diğer şehvetlere karşı direnir oldu." [\[65\]](#)

Hicretin Üçyüzellüikinci Senesi

Bu senenin muharrem ayının 10'unda, Muizzud-Devle b. Büveyh; dükkanların kapatılmasını, kadınların kıldan örülme kabe elbiseler giyinerek sokaklara çıkmalarını, yüzlerini açmalarını, saçlarını dağıtmalarını, yüzlerini tokatlamalarını, Hz. Hüseyin için ağıt yaktıklarını emretti. Şiilerin çokluğu ve sultanın da onlarla birlikte oluşu nedeniyle Ehl-i Sünnet bunlara karşı koymadı.

Bu senenin zilhicce ayının 10'unda Muizzud-Devle b. Büveyh, Bağdat'ın süslenmesini, çarşı pazarların bayramlardaki gib

geceleyin de açılmasını, mancınıkların kurulmasını, borazanların çalınmasını, ümera kapısında ateş yakılmasını, emniyet yanında da meşaleler kurulmasını ve Gadir-i Hum gününün bayram gibi sevinçle kutlanmasını emretti. Bu, cidden görülmesi gereken muhteşem bir gündü. Ancak açıkça çirkin ve münker bir bid'attı. Bu senede Bizanslılar Urfa'ya saldırdılar. Ahalinin bir kısmını Öldürüp bir kısmını esir aldılar. Yüklü ganimetler elde ederek geri döndüler. Sonra Bizanslılar hükümdarlarına suikast yaptılar. Onu öldürüp yerine başkasını geçirdiler. Ermeni hükümdarı ve asıl adı Nikofor olan Domestikos öldü. Bu, Halep'i ele geçiren ve orada çirkinlikler icra eden kişiydi [\[66\]](#) Bunun yerine de başkasını geçirdiler.

Ermeni Hükümdarı Nikofor (Domestikos)'Un Biyografisi

Hicretin 356. senesinde ölmüştü. 355. veya 352. senede öldüğüne dair zayıf rivayetler de vardır. Allah kendisine rahmet etmesin.

Bu mel'un, hükümdarların en katı kalplisi, en azılı kafiri, en güçlüsü ve aynı zamanda en şevketlisiydi. Kendi zamanında Müslümanlarla en çok savaşan ve Müslümanlardan en fazla adam öldüren kişi de oydu. Allah ona lanet etsin.

Hükümdarlığı zamanında Müslümanların sahil memleketlerinin çoğunu istilâ etmiş ve çoğunu da zorla almıştı. Ele geçirdiği bu Müslüman kentlerini Bizans hakimiyetine katmıştı. Çünkü o zamanın Müslüman yöneticileri kusurluydular. Aralarında çirkin bid'atlar vardı. Havas ve avamdan olanların isyanları ortaya çıkmış, bid'atlar her tarafa yayılmış, Rafizilik ve Şiilik çoğalmış. Müslümanlar arasında Ehl-i Sünnet'ten olanlar kahra uğramışlardı. İşte bu sebeptendir ki, düşmanlar Müslümanları mağlup etmişler ve ellerindeki ülkeleri zorla ele geçirmişlerdi. Ülkeden ülkeye firar etmiş olan Müslümanlar şiddetli bir korkuya kapılmış, sıkıntılı bir hayata maruz kalmışlardı. Düşmanların baskınından korkmadıkları bir geceleri yoktu. Yardımına başvurulacak olan zat, yüce Allah'tır.

Nikofor (Domestikos), 200.000 savaşıyla hicretin 351. senesinde ansızın Halep'e baskın yapmış, şehir içinde dolaşmıştı. Halep valisi Seyfu d-Devle onun önünden kaçıp gitmiş, o lânetli de şehri zorla ele geçirmişti. Ahaliden kadın erkek, ancak sayılarını Allah'ın bildiği miktarda insan öldürmüştü. Seyfu d-Devle'nin Halep şehri dışındaki evini yıkmış, mallarını, eşyalarını, teçhizatlarını ganimet edinmiş ve Halep'te güç bulmuştu. Innâ lillâh ve innâ ileyhi râciûn (Doğrusu biz Allah'a aidiz ve O'na dönücüleriz).

Nikofor, Müslümanlarla ve İslâmiyetle savaşmakta aşırı gitmiş, bu uğurda çok çabalar harcamıştı. Hüküm yüce ve ulu Allah'a aittir. Mel'un Nikofor, hangi şehire giriyorsa oradaki savaşıları ve diğer adamları öldürüyor, kadınları ve çocukları esir alıyor, şehrin camisini kendi atları için tavlâ ediniyor, camideki minberi kırıyor, minareyi yıkıyordu. Bütün bunları süvari, piyade ve diğer askerleriyle yapıyordu. Bunu âdet haline getirmişti. Nihayet Cenâb-ı Allah, karısını ona musallat etti. Karısı onu, evinin ortasında kendi cariyeleriyle işbirliği yaparak öldürdü. Böylece Cenâb-ı Allah, İslâmiyeti ve Müslümanları onur belâsından kurtarıp rahata kavuşturdu. Müslümanların üzerindeki belâ bulutlarını giderdi. Domestikos'un düzenini altüst etti. Nimet ve lütuf sahibi olan Allah'tır. Her halükârda hamd Allah'a aittir.

Bu senede Konstantiniye hükümdarı ile Domestikos öldü. Böylece Müslümanların sevinci doruğa ulaştı. Güvenlik meydana geldi. Ni-meti ile salih amellerin tamamlandığı ve kötülüklerin yok olduğu Allah'a hamdolsun ki, onun rahmeti sayesinde günahlar bağışlanır.

Kısaca demek istediğimiz şudur ki: Bu lanetli Nikofor denen ve Domestikos lakabını alan Ermeni hükümdarı, halife Mut Lillah'a bir kaside göndermişti. Bu kasideyi ona katiplerinden biri yazmıştı. O katip, Allah'ın zelil kılıp alçalttığı ve yardımsız bıraktığı; kalbini, kulağını mühürlediği, gözüne perde çektiği, İslâm'dan ve İslâm'ın aslından uzaklaştırdığı kimselerdendi. Bu lânetli Nikofor sözünü ettiğimiz kaside ile övünüyor, Müslümanlara ve İslâmiyete sövüyor, İslâm ülkesinde yaşayan kimseleri, memleketlerini tümüyle, hatta Harem-i Şerifi kısa sürede ele geçireceğini söylemekle tehdit ediyordu. Oysa kendisi hayvanlardan daha aşağı, daha sapık, daha zelil biriydi. Kendisi iffetli Meryem'in oğlu İsa peygamberin dinine yardım etmekte olduğu iddiasmdaydı. Bu kasidesinde Rabbinin yüksek ikram ve selamlarına mazhar olan Rasûlullah (s.a.v.)'a da sataşıyordu. Rasûlullah (s.a.v.)'a ahirete dek salat-ü selam olsun.

Ben o zamanın insanlarından birinin bu kasideye cevap verdiğini duymadım. Ya bu kaside meşhur değildi, ya da yazarı cevap verilmeye değmez biriydi. Çünkü o, inatçı ve inkarcı biriydi. Manzumesi, kendisinin inatçı bir şeytan olduğunu ispatlıyordu. Ancak bundan bir süre sonra Ebu Muhammed b. Hazm ez-Zahirî ona faydalı ve güzel bir cevap verme şerefine mazhar olmuştu. O bu kasidenin asılsız olan bütün bölümlerine, batıl olan bütün sözlerine doğru cevaplar vermişti. Allah rahmetini Ebu Muhammed'in mezarına yağdırsın. Makamı ve son durağını Cennet kılsın.

O Ermeni mel'unun kasidesini burada nakledecek, ondan sona da muzaffer ve mübarek İslâmî kasideyi ona cevap olarak aktaracağım. Ermeni kâfir, kendi hükümdarının dili ile aşağıdaki kasideyi dile getirmişti. Allah ikisine de dindaşlarına da tümüyle lanet etsin. Âmin, ey âlemlerin Rabbi.

Ben, İbn Asakir'in el yazısı ile kağıda geçirmiş olduğu o kasideyi size naklediyorum. O da bu kasideyi Ferganî'nin "Sılatu's-Sıla" adlı kitabından aktarmıştır:

"Mesihî ve temiz hükümdardan Haşimi ailesinden olan hükümdarların sonuncusuna,

Faziletli ve itaatkâr hükümdara ve müşküller için büyük çözümleri umana,
Duymadın mı benim ne yapacağımı?
Ama gevşeklik musibeti, akıllıca iş yapmana engel oldu,
Üstlendiğin görevi terkedip uykuya dalmış isen,
Ben üzerime düşen görevi yaparken uyumam.
Sınırlarınızda -gevşeklik ve zaafınızdan ötürü- sadece işaretler kalmıştır.
Ermeni sınırlarının tümünü sadakatli ve aslanları andıran yiğitlerimizle fethettik.
Atlarımızı, gemlerini sakız gibi çiğner halde bıraktık.
Onlar Cezire'deki bütün sınırlara ve Kin nesrin'deki ordulara, Avasım'a, Malatya'ya,
Samsat'a, Gerger'e hücum etmeye alışkındırlar.
Denizjerde de sınırdaki yerleri fazlasıyla fethetmişlerdir.
Kızıl topraklı Hades'te askerlerim dolaştı.
Caferi'den sonra Keysum'u bütün sınırlarıyla ele geçirdik.
Oradaki nice aziz ahaliyi zelil kıldık;
Onların kimi köle, kimi hizmetçi oldu.
Suruç setlerini topluluklarımızla tahrip ettik.
Bütün ayaklar üzerinde duran ve yücelen bir rütbemiz vardır.
Urfalılar da bize sığındılar. Bölük pörçük oldular. İnsanı vasfe-den bir topluluk olarak mendil çekip teslim oldular
Re'sü'l-Ayn, sabahleyin miğferlerini taktırarak askerlerini bize şevketti. Biz de kafalarına vurarak savaştık.
Dara'yı, Silvan'ı, Erzen'i, kuşatma altına aldık.
Atlarımızla onlara acılar tattırdık.
Girit'e de gemilerimiz ulaştı. Köpüklü ve dalgalı denizin sırtına binerek oraya vardık.
Ahalisini esir aldık; yumuşak ve uzun saçlarını salıveren kadınlarını da önümüze kattık.
Burada da Ayn-ı Zerbe'yi zorla fethettik.
Evet, bütün zorba ve zalimleri helak ettik.
Halep'e uzandık, onun içine girdik; yıkıcı savaşçılarımızın tümü oranın surlarını yıktı.
Kadınları, sonra kızları alıp önümüze kattık. Çocuklarını da hizmetçi köleler gibi esir aldık.
Seyfu d-Devle ile Nasır Lidinillah denen valileriniz oradan kaçıp yüz üstü süründüler
Akıllıca Tarsus'a da meylettik. Oradakilere acıyı, boğazlarının sonuna kadar tattırdık.
Nice hür ve izzetli yüce kimseler -ki, etraflarında nimetler vardı-onları da esir aldık.
Boyun eğdirip başı açık bir şekilde mehir vermeksizin onları haremimize kattık. Hakimin hükmü olmadan onları eş edindik.
Nice leşi yerde uzanmış halde bıraktık; kan akıtıyorlardı. Dilleriyle boğazları arasından kan geliyordu.
Yolda, nice savaşlarda bahadırlarınız yok oldu.
Onları da hayvanları sürer gibi zorla önümüze katıp sürdük.
Eryah şehrinize, onun içine hücum ettik. Asık suratlı talazların altında oraları ezip geçtik.
Yüksek yerlerini alçalttık, şeklini değiştirdik. Daha Önce nimetler içindeki insanların ve hayvanlarını bambaşka bir hale döndürdük.
Orada baykuşlar öter oldu, sesleri yankılandı.
Baharda o sadanın peşi sıra güvercin ağıtları duyuldu.
Antakya da benden uzak değildir.
Orayı da bir gün haremini çiğneyerek fethedeceğim,
Atalarımın meskeni Dımışk'tır. Ben oraya hakimiyetimizi kendi mührümle döndüreceğim.
Mısır'ı da zor kullanarak kılıcımla fethedeceğim.
Oradaki mallanmı ve hayvanlarımı alacağım.
Kâfura hak ettiği cezayı, tarak makas ve kan alıcı kupalar kurarak vereceğim.
Ey Hamdan ailesi, paçalarınızı sıvayın!
Bulutları andıran Rum orduları üzerinize gelmektedir.
Kaçarsanız kana susayan hükümdardan onurluca kurtulursunuz.
Nusaybin'i, Musul'u, atalarımın vatani Cezire'yi de fethedeceğim, orası bizim cetlerimiz mülküdür
Samarra'yı, Kûsâ'yı, Akbara'yı, Tikrit'i, Mardin'i, Avasım'ı fethedeceğim.
Oradaki erkekleri tümüyle öldürecek, oradaki malları ve kadınları ganimet edineceğim.
Ey Bağdatlılar; vay halinize, siz de paçaları sıvayın!
Tümünüz müstaz'afsmız, hiçbir hedefiniz yoktur.
Deylemî'nin hakimiyetine ve Rafiziliğine razı oldunuz.
Deylemli kölelere kul oldunuz.
Ey Remle sakinleri; vay halinize! Hayvan otlatmak üzere San'a diyarına geri dönün.

Alçalmış olarak, Hicaz toprağına dönen Bizans topraklarını faziletli ve âlicenap kimselere bırakıp gidin. Bağdat'a doğru askerlerimi sevkedecek, onlar da çok bağıшта bulunan efendilerin diyarı olan Babü Tâk'a varacaklardır. Ben oranın üst tarafını yakacak, surlarını yıkacak, istemeyenlere rağmen çoluk çocuklarını esir alacağım. Oradaki mallan ganimet edinecek, insanları esir alacağım. Oradakileri intikam kılıcıyla öldüreceğim! Askerlerimle acelece Ahvaz'a yürüyeceğim ki, Orada bulunan ipekleri ve sıcak günlerde yüzü yakan ibrişimleri elde edeyim. Oraları talan edip ateşe verecek, köşklerini yıkacağım. Öncekilerin yaptığı gibi çoluk çocuklarını ve kadınlarını esir alacağım. Oradan da Şiraz'a ve Rey'e gideceğim. Bunu bilin! Horasan benim sarayımdır..Askerleri de haremimdir. Şâs'a, Belh'e gideceğim; Havat'a, Fergana'ya, Merv'e, Mehazim'e uğrayacağım. Sâbur'u ve kalelerini yıkacağım. Yüzü sıcaktan yakan bir günde oraya uğrayacağım. Kirjnanı ve Sicistan'ı unutmuyorum Uzaktaki Kabil'i ve Acemlerin mülkünü de ele geçireceğim. Askerlerimle birlikte Basra'ya da yürüyeceğim. Oranın, gemilerin hareketinden ötürü gürültüsü ve göz alıcı bir parlaklığı vardır. Oradan da Irak'ın ortasındaki Vasıt'a ve Küfe'ye uğrayacağım. Askerlerimizin azimli olduğu bir günde oraları ele geçireceğim. Oradan çıkıp acelece Mekke'ye gideceğim. Kesif karanlığı olan, geceleri andıran askerlerimle Mekke'ye gireceğim! Orayı bir zaman teslim alıp muktedirce ele geçirecek ve orada bütün âlem için hakkı tatbik eden bir kürsüde oturacağım. Necid'i tümüyle Tihame'yi, Mezhic'i, Kahtan'ı hakimiyetim alanına alacağım. Yemen'in tümüne gaza yapacak; Zübeyd'i, San'a'yı, Sâda'yı ve Te-haim'i ele geçireceğim. Oraları insansız, nimetler içinde yüzen ahaliden yoksun ve harap halde bırakacağım. Yemenlilerin bütün malına ve Karmatilerin mahrumiyet günlerinde yığdıkları mallara sahip olacağım. Bizimle şereflenen Kudüs'a döneceğim. Orası yüce bir mekandır. Aslı aabît ve kaimdir, dimdik ayakta duruyor. Tazim amacıyla secdeye kapanmak için tahtıma çıkacağım. O zaman yeryüzündeki bütün hükümdarlar karşımda hizmetçiler gibi kalacaklardır. Orada bütün yeryüzü Müslümanlardan temizlenecek ve bizim gibi temiz dinli lider kimselere kalacaktır. Anlayışsızlardan dünya kurtulacaktır. Yöneticileriniz zulmettiklerinde ve siz büyük günahları açıkça işlediğinizde size karşı bize zafer ihsan edildi. Kadılarınız dinlerini satarak makam satın aldılar. Yakub'un oğlu Yusuf'un ucuz bir fiyata satılışı gibi dinlerini ucuz bir kadılık makamı karşısında sattılar. Size düşman olanlar zahiren yalancı şahitlikte bulunup iftira attılar. Rüşvet karşılığında yalan söylediler. Size karşı güçlü olanların yanında yer aldılar Allah'ın yerini doğusuyla batısıyla fethedecek ve haçın dinini keskin kılıcımın yardımıyla her tarafa yayacağım. İsa göklerin üzerinde yüceldi, tahtı semâvatm üstündedir. Kıyamet gününde onu dost edinen kimseler kurtuluşa ereceklerdir. Sizin adamınız da toprağına düşecek, üzerine toprak saçaacağım... halifenizi öldüreceğim! O, toprak içinde çürümüş bir vücuda dönecektir. Siz taraftarları da ölümünden sonra ona sövecek, iftirada bulunacak ve saygınlığını hiçe sayacaksınız." Evet, kaside bu cümlelerle sona eriyor. Allah bunu yazanı lanetlesin ve Cehennem'e atsın. «O gün zalimlere, özür beyan etmeleri fayda vermez, lanet onlarıdır. Yurdun kötüsü de onlarıdır.» (ei-Mü'min, 52.) Bu kasideyi yazan kişi kıyamet gününde ölmeyi isteyecek ve çılgın alevli Cehennem ateşine bırakılacaktır. «O gün zalim kimse ellerini ısırıp: "Keski Peygamberle beraber bir yol tutsaydım. Vay başıma gelene! Keşke falancayı dost edinme-seydim. Andolsun ki beni, bana gelen Kur'ân'dan o saptırdı. Şeytan insanı yalnız ve yardımcısız bırakıyor." der.» (ei-Furkân, 27-29.) Bu durumdaki kişi eğer bu halde ölürse kâfir olarak ölür. Şimdi bu kasideye, Endülüslü Zahirî fıkıhçısı Ebu Muhammed b. Hazm'ın irticalen verdiği cevabı aktaracağız. Onu görenleri dediklerine göre, kâfirin kasidesini duyduğunda Allah, Rasûlü ve dini hesabına öfkelenerek irticalen bu kasidesini söylemişti. Allah'ın rahmeti onun üzerine olsun, makamım âli kılsın. Günahlarını bağışlasın. Kasidesi şudur: "Âlemlerin Rabbi Allah'a ve Haşimi iülâlesinden olan Ranûlul-lah'ın dinin© sığınıp Allah'tan himaye bekleyenden, Hadi Billah Muhammed et-Taki'den,

Doğru yolu bulup İslâmiyeti en güzel bir şekilde ayakta tutandan, ki Allah'ın selameti onun üzerine peşpeşe gelsin ve bu selamet bütün âlemlerin haşrolunacağı güne kadar devam etsin.

Muhammed el-Hadi'den, sapıklık ve iftira ile konuşan Acemlerin iftiracısı Nikofor'a!

Öyle bir halifeye çağrıda bulundun ki, onun komutanları, avucunda tozlanmış resimler gibidirler.

Musibetler hilafeti döneminde başına çöktüler.

Nitekim ondan önceki hükümdarların da başlarına musibetler yağdılar.

Bu nikbetten ve musibetten ötürü âlicenap ve gayretli, aynı zamanda asillerin oğlunun payına musibetler düşmüştür.

Eğer o önceki durumunda ve atalarının zamanındaki gücünde olsaydı,

Size kâselerle zehir içirirdi.

Umulur ki Cenâb-ı Allah, kendi dininin insanlarına şefkat gösterir de;

Bu yüzden ülkenin çürümüş yerleri yenilenir.

O zaman siz yere yüzüstü kap aklanır dımsız ve hakikaten bu, Allah'ın lutfuyla olurdu. O hakimler hakimidir.

O zaman onu andığınızda sizi bir utanç bürür,

Sizden tartışmacı her ağız susar, konuşamaz olur.

Hücum ederek mallarınızı yağmaladık. Siz de hücumumuzdan ansızın kaçıp kurtuldunuz. Zayıf azimli kimseler gibi davrandınız.

O esnada sevinç ve neşe içinde âdeta uçtunuz.

Prensipleri eksik ve horlanmış kimseler gibi davrandınız.

Bu durum ancak aklında zayıflık bulunan kimselerde görülür.

Zaman böylelerindeki güzellikleri de başka tarafa çevirir.

İşleri tartıştığımızda güçsüz kalırsınız.

Cahillere zalimin devleti yaraşır.

İhtilaflar aramızda fitne ateşlerini, onların Türkleri ve Deylenli-leri ile birlikte köleleri hesabına alevlendirdi;

Nankörlük edip hak tanımaz oldular. Kendilerini hayvanların durumlarından yükseklere çıkaranların iyiliğini unuttular.

Ev sahibinin uykuya dalışını fırsat bilen hırsızlar gibi siz o zaman etrafımıza hücum edip saldırdınız.

Bütün Şam mıntıkasını amansız bir darbe ve en büyük bir güçle elinizden çekip almadık mı?

Mısır'ı, Kayrevan diyarını, Endülüs'ü kafalarınıza vura vura zorla almadık mı?

Durumunuz zayıfken dalgalı denizlerdeki Sicilya adasını da elinizden almadık mı?

İstemediğiniz halde, size rağmen mukaddes yerlerinizi, evlerinizi alıp elde etmedik mi?

Beytilahm'i, Kumame'yi ele geçirdik. Şimdi oralar büyük Müslüman liderlerin ellerindedir.

İskenderiye diyarındaki serkisiniz, Kudüs'teki kürsünüz zorla, hoşunuza gitmemesine rağmen elimize geçti. Konstantiniye kürsüsü de yoklara karıştı.

Elde ettiğiniz bütün diyarları tümüyle geri almamız ve şereflice izzetle elde etmemiz kaçınılmazdır,

Yezid, sizin diyarınızın ortasına Konstantiniye kapısına keskin kılıçlarıyla inmedi mi?

Mesleme de ondan sonra aslanlar gibi kükreyen bahadır akserle-riyle oraları ayak altında çiğnetmedi mi?

Sizi Konstantiniye'de geçen asırda inşâ ettirdiği mescidimizde al-çaltıp köleler gibi çalıştırmadı mı?

O mescit ki, hükümdarınızın sarayının bitişiğindeydi.

Bilesiniz ki bu, keskin kılıçlara sahip bahadırların hakkıdır.

Hükümdarınız, Harun Reşid'e; mağluplara özgü vergiyi ve borçlular gibi cizye vermedi mi?

Mısır'da sizi görülmeye değer gücünüzle yağmalayıp talan ettik.

Orada Rahman olan Allah, büyük merhametiyle bizleri kayırdı.

Beyti Yakub'a, Dume sahiplerine oradan da Atlas Okyanusu'na varıp denizlerin dalgalarına kadar uzandık.

Siz hiçbir cuma bizim toprağımıza hücum edebildiniz mi?

Cenâb-ı Allah bunu yapmanıza engel oldu, ey hezimete uğrayanların kalıntıları!

Sizin sadece kuruntularınız vardır ve ahmakça düşlerinizden, uykuda uyuyanların rüyalarından başka bir şeyiniz de yoktur

Yavaş olun bakalım. Hilafetten sonra artık nur kalmaz. Sadece ezenlerin yüzlerini tozlandırان bir sefer kalır.

İşte o zaman kahraman baskıncıların atları sizi ezdiğinde nereye varacağınızı görürsünüz.

Geçmişlerin âdetlerince karanlık gecelerde sizler bizim için ganimetler sınıfına gireceksiniz.

Sizler bizden parmakla sayılabilecek miktarda esirler aldınız, ama sizin elimizde bulunan esirlerini» bulutlardan ın©n yağmur damlaları sayısınadır.

Şayet elimizde bulunan esirlerinizi birisi saymaya kalkışacak olursa aciz kalır.

Yağmur serpintilerini kimler sayabilir?

Hamdan'm oğlu Nasır ile Seyfû'd-Devle ve Kâfur sayesinde sizler,

En rezil, en pis amaçlara ulaştınız ve küçücük yerleri elde ettiniz.

Soysuz ve hacamatçının oğullarına hücum ettiniz.

Ama onların itibarı ancak kan emen sivrisineğinki kadardır.

Fakat bundan önce Dimyane'ye veya aslanlar gibi atıcı olan Er-bat mıntıkasına gitseydiniz ya! Cürcan reisleri, sizleri geceler boyunca önlerine kattılar ve size acıları içirdiler. Prenslerinizi kızlar gibi esir alıp önlerine kattılar, tıpkı ağaçlıklı kumsallardaki geyikler gibi. Ama bizi Heraklius'a ve ikramda bulunan yüksek hükümdarlara sorun. Tenuh, Kayser ve diğerleri bizi size anlatacaklardır. Nice yüksek tabakadaki kadınları esir aldığımızı da sizlere bildireceklerdir. Ne kadar müstahkem kaleler fethettiğimi ve sizi ne kadar yaslara boğduğumuzu da söyleyeceklerdir. Hakir ve iftiracıları bırak. Onları lider sayma, onların Öne çıkma iddiaları da olamaz. Heyhat! Samarra ve Tikrit elinizden çıktı. Cebel mıntıkasını da yitirdiniz. Artık oralar sizin için boş kuruntulardan başka bir şey değildir. Oraları artık zayıf kimselerin temenni edeceği yerlerdir. Artık oraları düşündükçe boğazınız sıkılacaktır. Bağdat'ı yeni bir pazar olarak ele geçirmek istiyorsunuz. Orası damızlık develer için bile bir aylık yoldur ki, o develer güçlü olup karşılaştıkları herşeyi ezerler. Bağdat, zühd, ilim ve takva ehlinin mahallidir. Orası her âlim kişinin seçtiği bir menzildir. Şarap rengini andıran kumsalı bırakın, artık orası parlak ve mukavemetli Müslümanların elindedir. Şam'dan da vazgeçin. Orada büyük bir İslâm ordusu vardır. O ordunun askerleri, uçan kuşların içinden uçup geçtikleri bulutlar gibidir. Sanki onlar ayakları üzerinde uzaklaşırlar. * Öyle bir darbe ki, küfre bütün mezelletleri indirir. Sikkecinin beyaz dirhemlere damga vuruşu gibi, küfre de zillet damgası vurur. Hicaz taraflarında isa, bulutlardan inen sicim gibi yağmurları andıran büyük ordular vardır. O ordularda Adnan oğullarından cömert, âlicenap ve bahadır askerler vardır. Kahtan boyundan da ataları asil olan kimseler vardır. Kudaalılardan bir cemaatla karşılaşırsanız, kupkuru şeyleri bile paralayan aslanlar görmüş gibi olursunuz. Sabahladığımızda size daha önce beraber iken karşılaştıkları sıcak dostluğu hatırlatırlar. Bir zamanlar onlar asil atları sizin tarafınıza doğru sürüyorlardı. Sizler de sanki ganimetler içinde, garantide imişcesine geldiniz. Yakında size öyle topluluklar gelecek ki, Kentleri elde etme hatıralarını size unutturacaklardır. Mallarınız ve canlarınız onlara helaldir. Ancak kanınızı akıtmak ve malınızı ganimet edinmekle göğüslerdeki hararet diner. Arazileriniz onlar için hak olacak ve o hakkı kendi aralarında paylaşacaklardır. Nitekim bir zamanlar adil ölçülerle onlar bunu yapmışlardı. Horasan'dan bir cemaat ansızın üzerinize gelirse; Şiraz'dan, Rey'den ayakları sağlam basan askerler size hücum ederse; O zaman sizin yapacağınız tek şey vardır ki, onu da size hatırlatıyoruz: Zillet ve korkudan parmakları ısırarak! Uzun süre sizi diyarınızda ziyaret etmişlerdi, bir yıllık yoldan çarpıcı atlarıyla gelmişlerdi. Sicistan ve Kirman'a gelince; buralar öncelikle geri alınacaktır. Kabil ve Hülvan ise zayıf kişilerin bile elde edebileceği yerlerdir. Fars'ta ve Sus'ta büyük ve kalabalık ordular vardır. İsfahan'da sel gibi akan parlak şimali askerler vardır. Eğer bunların hepsi size gelecek olurlarsa, Hayvanatın reisleri olan aslanların avına dönersiniz. Parlak Basra'da ve yükselen Kûfe'de bir de Vasıfta büyük askeri birlikler vardır. Buralarda sayı ve teçhizat çokluğu bakımından kumsallardaki kum taneleriyle boy ölçüşebilecek kalabalık ordular vardır. Bunlara düşmanlık eden kimse artık rahatını bulamaz. Allah'ın Mekke'deki Beytine gelince; Allah orayı kayırmış, şereflendirmiş, bütün mahlukat için onurlu bir yer kılmıştır. Bütün yeryüzü ahalisi inanarak orayı kutsal bir yer sayar. Yeryüzünü bir yüzük sayarsanız, orası yüzüğün kaşı gibidir. Rahman olan Allah orayı hakkıyla savunur. Oraya yan gözle bakmak bile mümkün değildir. Habeşlilerin askerleri orada, filleriyle birlikte Ebabil kuşlarının çakıl taşlarıyla helak oldular. Öyle ki, Ebrehe'nin askerleri orada sel gibi akan büyük bir kalabalık teşkil etmekteydiler, Ama Harem-i Şerif ve Batha'daki binalar korundular. Mustafa (a.s.)'m kabri-i şerifi, hoş kokulu bir ortamdır. Orayı karanlık geceleri andıran büyük bir askeri kitle korumaktadır.

O kitleyi yüksek melek orduları komutaları altına alıp savunmaktadırlar; onlar namaz kılan, oruç tutan her Müslümanı müdafaa ederler.

Karşınıza çıkacak olursak; asırların canlıların kemiklerini darmadağın edişi gibi, biz de sizi çürümüş kemiklere döndürürüz. Müstahkem mevki olan Yemen'de hücum edici bahadırlar vardır.

Karşınıza çıkacak olurlarsa sizi lokma lokma yutarlar.

Yemame diyarının iki tarafında, ellerinde hüccet bulunan boylu, boslu, güçlü bir topluluk vardır.

Sizi ve güçlü Karmatileri; akıllı ve uğurlu bir devlet sayesinde mahvettik.

O devletin başında hakkın halifesi Nasirüddin vardı.

O ıllah yolunda kınayıcıların kınamasından çekinmezdi.

Onun ataları Hz. Abbas'ın evladına kadar uzanır.

Onların tümünde genel bir övünç kaynağı vardır; o övünç onlarda köpüklü bir dalga gibidir ve yumuşaktır.

Onlar öyle hükümdarlardır ki, şansları hep zaferle yar olmuştur.

Onların geçmişlerine de geleceklerine de "Hoş geldiniz" diyoruz.

Onların mahalli, Kudüs mescidinde veya Bağdat menzillerinde âlicenap kimselerin mahallidir.

Adiy ve Teym kabilesi de Esedoğulları'nın yüksek tabakalarından olan bu yüksek ve salih kimselere de "Hoş geldiniz" diyoruz.

Yine onlara: "Siz, ne hoş insanlarsınız." diyoruz.

Onların geçmişteki hayırlı kimselerine de merhabalar diyoruz.

Onlar ki, İslama kötlü bir zaferle yardım ettiler.

İstemeyenlere rağmen onlar beldeleri fethettiler.

Yavaş olun bakalım, Allah'ın vaadi gerçekleşecektir.

Küfür ehlini paramparça olmaya, lokmalar haline gelmeye mecbur edecektir.

Konstantiniye ve komşu bölgeleri fethedilecek ve sizi parçalayıcı kartalların pençesine düşüreceğiz.

Çin ve Hind'i, Türk ve Hazar mıntkasının askerleriyle zor kullanıp fethedeceğiz.

Rahman'ın bize verdiği sözler gerçektir.

Hasta akıllıların emelleri gibi değildir.

Sizin diyarınızın ve beldelerinizin en uç noktalarına kadar sahip olacak ve size delici mızrakların zilletini arkadaş kılacağız,

Neticede islâmiyet'in hükmünün, vurucu askerleriyle haryere yayıldığı görülecektir.

Ey teslis inancına ve dinine bağlı kimse! Ey yardımdan mahrum kalmış kişi! Ey akıldan ve makul şeylerden uzak insan!

Sen, günahı apaçık olan şeylerle İslâmiyet'i mukayese mi ediyorsun?

Başkasının emrine giren bir mahlukun dinine bağlanıyorsun, öyle mi?

Vay senin haline! Senin helakin dünyalara gizli değildir.

İncilleriniz uydurmadır. Bu İndilerde öncekilerin sözleri karmakarışık hale gelmiş ve onlar büyük günahlar işlemişlerdir.

Haça her zaman secde ediyorsunuz, ey hayvan akıllı kimseler!

Tanrınız diye iddia ettiğiniz İsa'yı sapıklığınız nedeniyle çarmıha gerdiniz.

Bunu en rezil ve en günahkâr Yahudilerin elleriyle yaptırdınız.

Biz İslâm dinine bağlı olup Rabbimizin bir olduğuna inanırız.

Başka hiçbir din sahibinin dini, İslâm'a mukavemet edemez.

Muhammed (s.a.v.)'in hidayet getiren risaleti,

Haksızlıkları ortadan kaldırmakla gerçekleşmiş ve doğruluğu anlaşılmıştır.

Hükümdarlar onun bütün mevsimlerde temiz ve gerçek olan burhanını, delilini görünce;

Gönüllü olarak onun dinine bağlandılar.

Nitekim San'a'daki devlet hakimi ve güçlü adamların bulunduğu Amman halkı da İslâm'a teslim oldular.

Diğer Yemenli hükümdarlar da teslim olup İslâm'a girdiler.

Bahreyn beldesindeki Lehazim kavmi de Müslüman oldular.

Korkudan veya bir menfaat ummaktan dolayı değil; bunlar ihlas-la Allah'ın dinine icabet ettiler.

Yoksa bunlar, yoksul kimsenin avucuna girecek bir menfaate de göz dikmiş değillerdi.

Gönüllü ve kendi rağbetleriyle yakîni inanca sahip oldular; karşıtları susturan.

Burhanlara kesin inanarak taçları başlanma koydular.

İslâm'ın ilâhı da güçlü bir zaferle dinimizi korudu.

İslâm düşmanlarını da develerin tabanları altında ezdirdi. *

İslâm peygamberi fakir olup yalnızdı; bir aşiret ona yardımcı ol-

Ona laf atan v© onun sıkıntılı haline sevinen kimseler© karşı da hiçbir topluluk onu savunmadı.

Onun yanında, kendisine yardımcı olan kimseye verilecek bir mal da yoktu.

Ne korkan kişinin savunması, ne de teslimiyet vardı onda.

Kendisine yardımcı olan kimselere özel olarak bir mal vermeyi de vaad etmedi.

Aksine o, en güçlü koruyucu tarafından korunmuştu.

Güçlü ve esir alıcı kimselerin kuvveti,
Onu hakkı söylemekten alıkoymadı ve hiçbir zalimin eli de onun cismine zarar veremedi.
Ama sizin peygamberiniz İsa'ya iftira ettiler, yalan söyleyip sapıkhkta bulundular.
Her tokat vuran kişi onun yüzünü tokatladı.
Oysa siz onun sizin Rabbiniz olduğunu iddia etmişsiniz.
Vay sizin bu sapıklığınıza! Kıyamette kör olacaksınız.
Cenâb-ı Allah, kendisinin bir eşi ve oğlu olacağını kabul etmedi.
Neticede küfrün propagandacıları pişmanlık içinde olacaklardır.
Bunlara rağmen İsa, Allah'ın kulu, peygamber ve şerefli bir kimsedir.
Allah'ın yarattığı bir varlıktır. İddiacıların sözlerine inanılmaz.
Hiç Rabbin (İsa'nın) yüzü tokatlanır mı?
Sizin bu dininiz yok olsun!
Siz böyle demekle bütün zalimlerin üstüne çıkarak daha zalim oldunuz.
Peygamber Muhammed (s.a.v.), nice mucizeler ortaya koydu.
Onun ortaya koyduğu bilgiler şirki ezip geçti.
Bütün insanlar onun hakkını desteklemekte eşittirler.
Hayır, herkese bağışta o adeta hizmetçi gibiydi.
Araplar, Habeşler, Farslar, Berberiler, Kürtler...
Bütün bunlar onun rahmet kadehini ele geçirdiler.
Kiptiler, Enbatiler, Hazarlılar, Deylemliler,
Rumlar; onun uğruna fırtınalara ve belalara katlandılar.
Geçmişlerinin küfrünü kabul etmediler.
Kalıcı bir saadet şansını elde ettiler.
Bu saadet sayesinde hak dine tümüyle girdiler.
İlâhın ahkâmına boyun eğdiler.
Ondan önce Danyal'm gördüğü rüyanın yorumu böylece doğrulanmış oldu ve bu kaçınılmaz idi.
Hintliler, Sindiler, Müslüman olup hidayet dinine girdiler.
Acemlerin dinini reddettiler.
Göklerdeki ay bir mucize olarak onun emri ile ikiye bölündü.
Elindeki bir ölçek buğdayla bütün bir cemaatin karnı doydu.
Avucunun ortasından pınar gibi su aktı.
O su ile büyük bir kalabalık olan askerlerini suya kandırdı.
Akılların tasdikini gerektiren şeyleri mucize olarak ortaya koydu.
Ayaklı hayvanların iddiası gibi boş iddialarda bulunmadı.
Güneş doğduğu ve karanlık gecelerde onun peşinden geldiği sürece Allah'ın selamı onun üzerine olsun.
Onun delilleri ve burhanları güneş gibidir; sizin sözlerinize benzemez.
Sizler cevher ile teslisin unsurlarını birbirine karıştırdınız,
Bizim kadim ve hadis olan herşey hakkında bilgimiz vardır.
Sizlerse yuları açıkça görünen eşeklersiniz.
Siz anlamı zayıf, nazmı gevşek, soğuk ama yutağı geniş bir şür ortaya koydunuz.
Ama bizimkisi, içinde zümrütler, inciler, yakutlar bulunan ve usta bir sanatkâr tarafından işlenen bir gerdanlık gibidir."
Bu senede (hicretin 352. senesinde), İbn Ebi's-Şevarib kadılıktan azledildi. Sicilleri bozuldu. Kadılığı zamanında verdiği hükümler iptal edildi. Yerine Ebu Bişr Ömer b. Ektem b. Rızk atandı. İbn Ebi's-Şevarib'in her sene verdiği harçtan kendis muaf tutuldu.
Bu senenin zilhicce ayında yağmurlar geciktiğinden ötürü insanlar yağmur duasına çıktılar, ama yağmur yağmadı.
"el-Muntazarr" adlı eserinde İbnü'l-Cevzî, tarihçi Sabit b. Sinan'ın şöyle dediğini rivayet etmiştir:
«Kendilerine güvendiğim bir cemaatin bana anlattığına göre bazı Ermeni komutanları, hicretin 352. senesinde Nasirü'd-Devle b. Hanı-dan'a, yaşları yirmibeş olan iki Ermeniye babalarıyla birlikte göndermişlerdi. Bu adamların iki göbekleri, iki karınları, iki mideleri vardı; ama doymaları ve suya kanmaları değişik orandaydı. Bunlardan biri kadınlara diğeri ise oğlan çocuklarına meylederdi. Bu nedenle aralarında anlaşmazlık ve tartışma meydana geliyordu. Hatta bazen Öyle oluyordu ki, bunlardan biri diğeri ile konuşmamaya yemin ediyor, günlerce küsülü kalıyorlar, sonra barışıyorlardı. Nasirü'd-Devle bunlara 2.000 dirhem para verdi. Kendilerine hil'atlar giydirdi ve onları İslâm'a davet etti. Rivayete göre bunların ikisi de Müslüman olmuşlardır.
Nasirü'd-Devle, insanlar onları görsünler diye bu ikisini Bağdat'a göndermek istedi. Ama bu niyetinden vazgeçti. Daha sonra bu ikisi babalarıyla birlikte memleketlerine döndüler, Biri hastalanıp öldü, kokuştı, diğeri hayatta kaldı; ama bir türlü ölen kardeşinden kurtulması mümkün olmadı. İkişi böğürlerinden birbirlerine yapışık idiler. Nasirü'd-Devle bunları birbirinden ayırmayı düşündü. Bu amaçla tabipleri topladı, fakat bu mümkün olmadı. Biri Ölünce, babalan diğeri ondan ayırmak

hususunda şaşıtı, ne yapacağını bilemedi. Bir müddet sonra, Ölenin acısına dayanamayıp kederlenen diğerkardeş de hastalandı ve öldü. İkisi bir mezara defnedildiler.»

Bu senede vefat eden meşhur şahsiyetler arasında Ömer b. Ek-sem b. Ahmed b. Hayyan b. Bişr Ebu Bişr el-Esedî de vardı. Bu zat, hicretin 284. senesinde doğdu. Halife Muti zamanında Ebü's-Saib Ut-be b. Ubeydullah'ın yerine vekâleten kadılığı atandı. Sonra kadi'l-ku-datlık mertebesine terfi etti. Şaffîlerden Ebü's-Saib'den sonra, kadi'I-kudatlığa sadece o atanmıştı [67]

Kadılıkta çok iyi bir gidişatı vardı. Bu senenin rebiyülevvel ayında vefat etti.

Hicretin Üçyüzhüçüncü Senesi

Bu senenin muharrem ayının ortasında Rafiziler -önceki senelerde de yaptıkları gibi- Hz. Hüseyin'in matemini tuttular. Bu nedenle Rafizilerle, Ehl-i Sünnet arasında şiddetli bir çarpışma meydana geldi, mallar yağmalandı.

Bu senede Seyfü'd-Devle'nin kölesi Neca, kendisine karşı isyan etti. Şöyle ki: Neca, geçen sene, Harranlılara baskın yaparal mallarını gasbetmiş, onlardan çok miktarda mal ve para almış, isyan bayrağını çekip Azerbaycan'a doğru yürümüş, oranın bir kısmını Ebü'l-Verd adındaki bir a'rabinin elinden almış, Ebü'l-Verd'i öldürmüş ve onun mallarının çoğunu gasbetmişti. Böylece gücü fazlalaşmıştı. Sey-fü'd-Devle, onun üzerine yürüdü ve kendisini yakaladı, öldürölmesini emretti. Görevliler tarafından Seyfü'd-Devle'nin huzurunda öldürölerek cesedi pisliklerin arasına atıldı.

Bu senede Domestikos, Misis'e gelip şehri kuşattı. Surları deldi. Şehir halkı ona karşı memleketlerini savundular. Domestikos da oraya bağlı büyük bir köyü yaktı, çevresinde bulunan ahaliden 15.000 kişiyi öldürdü. Askerleri Adana ve Tarsus şehirlerinde büyük bir fesat çıkardılar. Kendisi de ülkesine geri döndü.

Bu senede Muizzü'd-Devle, Musul'a ve Cezire-i İbn Ömer'e hücum etti. Musul'u ele geçirdi. Orada bir müddet ikamet etti. Musul valisi ona haber salarak barışmak istediğini bildirdi. Valinin kendisine her sene bir miktar mal ve para vermesi, ayrıca Nasirü'd-Dev-le'nin oğlu Ebu Tağlib'in kendisinden sonraki dönem için veliahd olması şartıyla barış antlaşması yaptılar. Bundan sonra Muizzü'd-Devle, İbnü'l-Esir'in detaylı olarak anlattığı birçok işlerin yapılmasından sonra Bağdat'a gındü.

Bu senede Deylem ülkesinde Hz, Hüseyin evladından olup İbnü'r-Rai adıyla meşhur olan Ebu Abdillah Muhammed b. Hüseyi isyan etti. Etrafında çok sayıda adam toplandı, insanları kendisine bey'ata çağırđı ve Mehdi lakabını aldı. Aslen Bağdatlıydı, ama Deylem ülkesinde namı yükseldi. İbn Nasır el-Alevî ondan kaçtı.

Bu senede Ermeni hükümdarı Domestikos'la birlikte Bizans imparatoru Tarsus'a hücum etti. Şehri bir süre kuşatma altında tuttular. Bu yüzden burada pahalılık başgösterdi. Halk vebaya yakalandı ve çokları öldü. Bundan sonra kuşatmacılar da geri döndüler.

"Allah, inkâr edenleri kinleriyle geri çevirdi, bir hayra ulaşamadılar. Savaşta; inananlara Allah'ın yardımı yetti. Allah, kuvvetli olandır, güçlü olandır." (ei-Ahzâb, 25.)

Bunlar İslâm ülkesini tümüyle istilâ etme azmindeydiler. Çünkü İslâm ülkesinin hükümdarı ve yöneticileri iyi kimseler değillerdi. Sa-

habeler hakkında kötü düşünceleri vardı, ama Cenâb-ı Allah İslara ülkesini korudu, Rumlar da ziyan içinde geri döndüler.

Bu senede Sicilya'da Muhtar savaşı meydana geldi. Şöyle ki: 100.000'e yakın Frank ve Rum askerleri Sicilya'ya hücum ettiler. Sicilyalılar da Muiz el-Fatimî'ye haber salarak ondan yardım istediler. O da bir filo ile üzerlerine takviye askeri gönderdi. Bu adada Müslümanlarla müşrikler arasında büyük bir savaş cerayan etti. İki. taraf da sabahtan ikindiye kadar dayanıklılık gösterdiler. Sonra Rum komutanı Moil Öldürüldü. Bu yüzden Rum askerleri cepheden fırar edip hezimete uğradılar. Müslümanlar onlardan çok sayıda asker öldürdü. Franklar derin bir su vadisine düştüler. Çokları boğuldu. Geri kalanlarda gemilere bindiler ve döndüler, Sicilya valisi Ahmed, peşlerine gemileri taktı. Onları denizde yakaladı ve yakaladıklarını öldürdü. Müslümanlar bu savaşta çok mal, eşya, silah ve hayvanı ganimet olarak elde ettiler. Ganimetler arasında üzerinde şu ibarenin yazılı olduğı bir kılıç bulunmaktaydı: "Bu Hind kılıcının ağırlığı 170 miskaldır. Bununla Rasûlullah (s.a.v.)'ın huzurunda uzun süre savaşılmıştır." Bu kılıcı da armağanlar arasına katarak İfrikiye'ye Muiz el-Fatimî'ye gönderdiler.

Bu senede Karmatîler, Taberiye'yi Mısır ve Şam hakimi İhsid'in elinden almak için hücum ettiler. Bu arada Seyfü'd-Devle'de -silah yapımında kullanmak üzere- kendilerine demir yardımında bulunmasını istediler. O da Rakka şehrinin çelikten mamul kapılarını söktü. Ayrıca, pazarlarda ve satıcıların ellerinde bulunan okkaları da topladı ve bütün bunları Karmatîlere gönderdi. Onlar da, "Bu kadarı bize yeter." diye bildirdiler.

Bu senede Muizzü'd-Devle, halifeden izin isteyerek hilafet sarayını gezip dolaşmak istedi. Halife kendisine bu izni verdikter sonra saraya girip dolaşmaya başladı. Halife de hizmetçisini ve muhafızını onunla birlikte saraya gönderdi. Sarayın içinde dolaşmaya başladılar. Fakat Muizzü'd-Devle, bir ara korkuya kapıldı ve işi bir an evvel bitirmek için çabucak dolaşmaya başladı. Kendisine bir suikast yapılmasından ve sarayın dehlizlerinde öldürölmekten korkmuştu. Derken hemen saraydan çıktı ve salimen kurtulduğundan ötürü Allah'a şükür için 10.000 dirhem sadaka verdi. O günden itibaren halife Mu-ti'e olan sevgisi daha da fazlalaştı. Sarayda gördüğü hayret verici şeylerden biri, cidden güzel bir kadın suretinde yapılmış olan bir heykeldi ki, tunçtan yapılan bu heykelin çevresinde hizmetçi kılığında küçücük heykelcikler vardı. Bunlar Muktedir'in zamanında halifeye getirilmiş ve cariyeler ve kadınlar buna bakıp eğlensinler diye saraya konulmuştu. Muizzü'd-Devle, bunu halifeden istemeye

niyetlendi ama, sonra başka düşüncelerle bundan vazgeçti. Bu senenin zilhicce ayında Kûfe'de bir adam ortaya çıkıp isyanda bulundu ve kendisinin Alevi olduğunu iddia etti. Yüzüne peçe takıyordu. Bu yüzden kendisine peçeli anlamına gelen «Müteberki1» adı verildi. Fitnessi büyüdü, namı her tarafa yayıldı. Onun bu isyanı, Mu-İzzü'd-Devle'nin Bağdat'ta bulunmadığı ve Musul işiyle uğraştığı bir zamana denk geldi. Muizzü'd-Devle [68] Bağdat'a dönünce Müteberki' saklandı ve başka yerlere gitti. Bundan sonra başarılı bir sonuç elde edemedi.

[1] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/388.

[2] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/388.

[3] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/388-389.

[4] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/389-390.

[5] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/390.

[6] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/390.

[7] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/391.

[8] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/391.

[9] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/391-392.

[10] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/392.

[11] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/392.

[12] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/392.

[13] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/393.

[14] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/393.

[15] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/393-394.

[16] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/394.

[17] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/394.

[18] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/394.

[19] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/394-395.

[20] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/395-396.

[21] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/396.

[22] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/397.

[23] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/397-398.

[24] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/398.

[25] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/398.

[26] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/398-399.

[27] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/399.

[28] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/399-400.

[29] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/400.

[30] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/400.

[31] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/400-401.

[32] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/401.

[33] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/401.

[34] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/401.

[35] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/402.

[36] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/402.

[37] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/402.

[38] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/402.

[39] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/403.

[40] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/403-404.

[41] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/404.

[42] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/405.

- [43] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/405.
- [44] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/405.
- [45] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/405-406.
- [46] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/406.
- [47] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/406.
- [48] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/407-408.
- [49] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/408.
- [50] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/408.
- [51] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/408.
- [52] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/409.
- [53] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/409.
- [54] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/409.
- [55] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/409.
- [56] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/409-410.
- [57] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/410.
- [58] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/410.
- [59] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/410.
- [60] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/410-413.
- [61] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/413-414.
- [62] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/414-415.
- [63] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/415.
- [64] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/415-415.
- [65] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/416.
- [66] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/416.
- [67] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/417-430.
- [68] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/431-433.

[Hicretin Üçyüzellüçüncü Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler](#)

[Bekkâr B. Ahmed](#)

[Ebu İshak El-Cehmî](#)

[Hicretin Üçyüzellidördüncü Senesi](#)

[Hicretin Üçyüzellidördüncü Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler](#)

[Meşhur Şair Mütenebbî](#)

[Muhammed B. Hibban](#)

[Muhammed B. Hasan B. Yakub](#)

[Muhammed B. Abdullah B. İbrahim](#)

[Hicretin Üçyüzellibeşinci Senesi](#)

[Hicretin Üçyüzellibeşinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler](#)

[Hasan B. Davud](#)

[Muhammed B. Hüseyin](#)

[Ebu Bekir B.Ciabî](#)

[Hicretin Üçyüzellialtıncı Senesi](#)

[Muizzü'd-Devle B. Büveyh'in Vefatı](#)

[Hicretin Üçyüzellialtıncı Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler](#)

[Ebü'l-Ferec El-İsfahanî](#)

[Süyyü'd-Devle](#)

[İhsid Kafur](#)

[Ebu Alı El-Kalî](#)

[Hicretin Üçyüzelliyedinci Senesi](#)

[Hicretin Üçyüzelliyedinci Senesinde Vefat Eden Diğer Meşhur Şahsiyetler](#)

[Ömer B. Cafer B. Abdillâh](#)

[Muhammed B. Ahmed B. Ali B. Muhalled](#)

[Kâfur B. Abdullah El-İhsidî](#)

[Hicretin Üçyüzellisekizinci Senesi](#)

[Hicretin Üçyüzellidokuzuncu Senesi](#)

[Hicretin Üçyüzellidokuzuncu Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler](#)

[Muhammed B. Ahmed B. Hüseyin](#)

[Muharib B. Muhammed B. Muharib](#)

[Ebü'l-Hüseyin Ahmed B. Muhammed](#)

[Hicretin Üçyüzaltmışıncı Senesi](#)

[Hicretin Üçyüzaltmışıncı Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler](#)

[Süleyman B. Ahmed B. Eyyüb](#)

[Şair Refa Ahmed B. Sırrı Ebü'l-Hasan](#)

[Muhammed B. Cafer](#)

[Muhammed B. Hasan B. Abdillâh El-Acurî](#)

[Muhammed B. Cafer B. Muhammed](#)

[Muhammed B. Davud Ebu Bekir Es-Sofî](#)

[Muhammed B. Ferhanî](#)

[Ahmed B.Feth](#)

[Hicretin Üçyüzaltmışbirinci Senesi](#)

[Hicretin Üçyüzaltmışbirinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler](#)

[Said B. Ebi Said El Cenabı](#)

[Osman B. Ömer B. Hafif](#)

[Ali B. İshak B. Halef](#)

[Ahmed B. Sehl](#)

[Hicretin Üçyüzaltmışikinci Senesi](#)

[Hicretin Üçyüzaltmışikinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler](#)

[Sirri B. Ahmed B. Ebi's-Sırrî](#)

[Muhammed B. Hanî](#)

[İbrahim B. Muhammed](#)

[Said B. Kasım](#)

[Muhammed B. Hasan B. Kevser B. Ali](#)

[Hicretin Üçyüzaltmışüçüncü Senesi](#)

[Mutin'in Hal' Edilip Tai'in Halifelîge Geçmesi](#)

[Muiz El-Fatımî İle Hüseyin Arasındaki Savaş](#)

[Muiz El-Fatımî'nin, Dımışk'ı Karmatîlerin Elinden Kurtarması](#)

[Fasıl](#)

[Hicretin Üçyüzaltmışüçüncü Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler](#)

[Abbas B. Hüseyin](#)

[Ebu Bekir Abdülazîz B. Cafer](#)

[Ali B. Muhammed](#)

[Şair Ebu Firas B. Hamdan .](#)

[Hicretin Üçyüzaltmışdördüncü Senesi](#)

[Dımışk Şehrinin Fatımîlerin Elinden Alınması](#)

[Hicretin Üçyüzaltmışdördüncü Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler](#)

[Türkhacib Sebüktekin](#)

[Hicretin Üçyüzaltmışbeşinci Senesi](#)

[Hicretin Üçyüzaltmışbeşinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler](#)

[Ahmed B. Cafer B Muhammed B. Selem](#)

[Sabit B.Sinan](#)
[Hüseyin B. Muhammed B. Ahmed](#)
[Ebu Ahmed B. Adiy El-Hafız](#)
[Muiz El-Fatımî](#)
[Hicretin Üçyüzaltmışaltıncı Senesi](#)
[Sebüktekin'in Hakimiyetinin Başlangıcı](#)
[Hicretin Üçyüzaltmışaltıncı Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler](#)
[Ebu Yakub Yusuf](#)
[Hüseyin B. Ahmed](#)
[İsmail B. Nüceyd](#)
[Hasan B.Büveyh](#)
[Muhammed B. İshak](#)
[Muhammed B. Hasan](#)
[Kadı Münzir El-Belütî](#)
[Ebü'l-Hasan Ali B. Ahmed](#)
[Hicretin Üçyüzaltmışyedinci Senesi](#)

Hicretin Üçyüzellüüçüncü Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Bekkâr B. Ahmed

Bekkâr b. Ahmed b. Bekkâr b. Beyan b. Bekkâr b. Dürüstveyh b. İsa. Kurra idi. Abdullah b. Ahmed'den hadis rivayet etti, Eb 1-Hasan el-Hammanî de kendisinden rivayet etti. Güvenilir bir ravidir. Altmış seneden fazla bir süreyle Kur'ân okuttu. Allah ona rahmet etsin. Bu senenin rebiyülevvel ayında yetmiş yaşını aşmış seksen yaşına yaklaşmış iken vefat etti. Hayzuran mezarlığına Ebu Hanife'nin mezarının yanına defnedildi. [\[1\]](#)

Ebu İshak El-Cehmî

Hicretin 250. senesinde doğdu. Hadis dinleyip rivayet etti. Kendisine hadis okuması teklif edildiğinde, 100 yaşını aşmadıkça hadis okumayacağına yemin ederdi. Allah, onun bu yeminini yerine getirdi. 100 yaşını aştıktan sonra hadis okumaya ve rivayet etmeye başladı. 103 yaşında bu senede vefat etti. Allah ona rahmet etsin. [\[2\]](#)

Hicretin Üçyüzellidördüncü Senesi

Bu senenin muharrem ayının 10'unda Şiîler, önceki âdetlerini devam ettirerek Hz. Hüseyin'in matemini tuttular. Dükkanlar kapatıldı, etrafa mendiller asıldı. Kadınlar saçlarını başlarını açıp sokaklara çıktılar. Ağıtlar yakıp çarşıda pazarda Hz. Hüseyin için yüzlerini tokatladılar. Oysa bu, İslâmiyette hiç de ihtiyaç duyulmayan bir zorlama idi. Eğer bu övünülecek bir iş olsaydı, bu ümmetin ilkleri ve hayırlıları bunu yaparlardı. Kaldı ki, onlar bunlara nisbetle bu işe daha lâıyk idiler.

«Eğer hayırlı bir iş olsaydı bu hususta onlar bizden öne geçemezlerdi.» (el-Ahkâf, 11.)

Ehl-i Sünnet, İslâm büyüklerine uyar ve asla bid'at çıkarmaz. Sonra Ehl-i Sünnet bu yüzden Rafizilere hücum etti. Rafizileri yuvası olan Berasa Mescidi'ne baskın yaptı. Ve orada bulunan bazı Rafizi -leri Öldürdüler.

Bu senenin receb ayında Bizans imparatoru büyük bir orduyla Misis'e geldi. Zor kullanarak orayı ile geçirdi. Halkın bir kısmını öldürdü. Geride kalanları esir aldı, önüne katarak götürdü. Bunlar 200.000'e yakın kişiydiler. Innâ lillâh ve innâ ileyhi râciûn (Doğrusu biz Allah'a aidiz ve O'na dönücüleriz.)

Bundan sonra imparator Tarsus'a geldi. Halk kendisinden eman diledi. Onlara eman verdi. Ancak Tarsus'u terkedip gitmelerini, başka yere taşınmalarını emretti. Tarsus'un Büyük Camii'ni kendi atları için tavla edindi. Minberi yaktı. Caminin kandillerini kendi memleketinin kiliselerine taşıttı. Tarsuslularının bir kısmı onun yanına katılıp Hristiyanlığa geçtiler. Allah ona lanet etsin. Tarsuslularla Misis-lilere daha önce büyük bir belâ ve kıtlık ile şiddetli bir veba isabet etmişti. Öyle ki, onlardan günde 800 kişi ölüyordu. Bu da yetmezmiş gibi Bizans imparatorunun hücumu karşısında daha büyük bir musibete maruz kaldılar. Yağmurdan kaçarken doluya yakalandılar. Bizans imparatoru, İslâm ülkesine daha yakın olabilmek amacıyla Tarsus'ta ikamete niyetlendi. Sonra bu iş kendisi için zor gelince, Konstantini-ye'ye gitti. Beraberinde ve hizmetinde Ermeni hükümdarı mel'un Do-mestikos da vardı.

Bu senede hacıların kafil başkanlığı, Talibilerin nakibi Ebu Ah-med Hasan b. Musa el- Musevî'ye verildi. O, Razi ilk Murtaza'nın babasıdır. Nakiblik ve hac emirliğine atandığına dair ferman yazılıp kendisine verildi.

Bu senede Muizzü'd-Devle'nin kız kardeşi vefat etti. Halife de bir gemiye binerek başsağlığı için Muizzü'd-Devle'nin yanına geldi. Muiz-zü'd-Devle onun huzurunda yeri öptü. Gelişinden ötürü ona şükranlarını sundu. Bu sadakat ve samimiyetinder ötürü ona teşekkürlerini bildirdi.

Bu senenin zilhicce ayının 12'sinde Rafiziler -Önceki sayfalarda da anlatıldığı gibi- âdet üzere Gadir-i Hum bayramın

kutladılar.

Bu senede İbnü'l-Ahvazî adındaki bir adamın desteği ile Reşik en-Nesimî Antakya'yı istila etti. Reşik, değirmen kiralayıp çalıştıran bir kimseydi. İbnü'l-Ahvazî, Antakya'yı alması için onu tamahlandırdı ve bu uğurda ona çok mal verdi. Seyfü'd-Devle'nin Meyyafarikin işiyle uğraşmakta olduğunu, Halep'e dönemeyeceğini söyledi. Sonra ikisi birlikte Antakya'yı aldılar sonra ordularıyla Halep üzerine yürüdüler. Kendileri ile Seyfü'd-Devle'nin Halep vali vekili arasında büyük savaşlar cereyan etti. Reşik, şehri ele geçirdi. Vali vekili kaleye sığındı. Sonra Seyfü'd-Devle'nin, Beşşare adındaki kölesi komutasında gönderdiği takviye kuvvet, vali vekiline ulaştı. Reşik bozguna uğradı. Atından düştü. Bedevilerden biri tez davranarak onu öldürdü. Başını koparıp Halep'e götürdü. Bundan sonra İbnü'l-Ahvazî yalnız başına Antakya'ya döndü. Halep'te emir olaral Rumlardan Dezber adında birini, daha sonra halife kılmak amacıyla da "Üstad" adını verdiği bir Aleviyi bıraktı. Ancak Halep vali vekili Kar'uye bunların amiri pozisyonundaki İbnü'l-Ahvazî'nin üzerine hücum etti. İkisi şiddetlice savaştilar. İbnü'l-Ahvazî onu mağlup etti ve Antakya'da hakimiyetini kurdu. Seyfü'd-Devle Halep'e döner dönmez orada sadece bir gece kaldı. Sonra Antakya üzerine yürüdü. İbnü'l-Ahvazî onun karşısına çıktı. İkisi şiddetle savaştilar. Dezber ile İbnü'l-Ahvazî bozguna uğradılar. Esir alındılar ve Seyfü'd-Devle ikisini de öldürdü.

Bu senede Karmatîlerden Mervan adında bir adam -ki bu, Seyfü'd-Devle tarafından atanan ve yolların muhafızlığını yapıp güvenliğini sağlayan bir kimseydi- Humus'ta ayaklandı. Orayı ve çevresini ele geçirdi. Halep'ten Emir Bedir komutasında bir ordu onun üzerine hücumla geçti. İki taraf savaştilar. Bedir ona zehirli bir ok atarak okunu isabet ettirdi. Fakat o esnada Mervan'm adamlarında Bedir'i esir aldılar. Mervan huzurunda onu eli kolu bağlı vaziyette öldürttü. Ama bundan bir kaç gün sonra da Mervan'm kendisi de öldü. Adamları dağıldılar.

Bu senede Sicistan halkı, valileri Halef b. Ahmed'e isyan ettiler. Şöyle ki: Vali Halef b. Ahmed, hicretin 353. senesinde hacca gittiğinde yerine vekil olarak Tahir b. Hüseyin'i bırakmıştı. Ancak Tahir ondan sonra valiliğe göz dikti ve halkla ittifak kurdu. Asıl vali Halef b. Ahmed, hacdan döndüğünde Tahir b. Hüseyin şehri ona teslim etmedi ve asi oldu. Halef b. Ahmed bunur üzerine Buhara'ya, Emir Mansur b. Nuh es-Samanî'nin yanına gidip ondan yardım istedi. Emir Munsur, onunla birlikte bir askeri birliği Sicistan'a gönderdi. Bu askeri birliğin komutanı Sicistan şehrini Tahirin elinden kurtarıp vali Halef b. Ahmed'e teslim etti. Halef b. Ahmed, âlimleri seven ve kendisi de âlim olan bir kimseydi. Ancak Tahir b. Hüseyin, gidip asker topladı ve tekrar gelip Halef b. Ahmed'i muhasara altına alarak Sicis-tan'ı onun elinden aldı. Halef b. Ahmed de tekrar Emir Mansur es-Samanî'nin yanına döndü. Emir Mansur, şehri ikinci kez geri alacak bir komutanı ve askeri birliği Sicistan'a gönderdi. Şehri tekrar kurtarıp Halef b. Ahmed'e teslim ettiler.

Halef b. Ahmed, Sicistan'da hakimiyetini kurduktan sonra Buhara emiri Mansur'a gönderilmesi gereken hediyeler ve armağanlarla hü'atleri göndermedi. Emir Mansur da onun üzerine asker şevketi. Halef bir kaleye sığındı. Buna Irak kalesi deniliyordu. Dokuz sene süreyle askerler onu kuşatma altında tuttıkları halde onu ele geçire-mediler. Çünkü kale son derece müstahkem, geçit vermez, yüksek ve çevresindeki hendekleri de derin olan bir kaleydi. Halef b. Ahmed'in bundan sonraki durumu, ileriki kısımlarda anlatılacaktır.

Bu senede Türklerden bir grup Hazar ülkesine hücum etti. Ha-zarlılar onlara karşı Harezmîlerden yardım istediler. Harezmîler de* "Eğer Müslüman olursanız size yardım ederiz." dediler. Hükümdarları hariç olmak üzere Hazarlıların tümü Müslüman oldular. Harezmîler de onlarla birlik olup Türklere karşı savaştilar. Türkleri oradan uzaklaştırdılar. Bundan sonra

Hazar hükümdarı da Müslüman oldu. Hamd ve minnet Allah'adır. ^[3]

Hicretin Üçyüzellidördüncü Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Meşhur Şair Mütenebbî

Ahmed b. Hüseyin b. Abdüssamed Ebü't-Tîb el-Cu'fî. Mütenebbî adıyla tanınan meşhur şairdir. Babası îdanüssaka adıyla tanınırdı. Babası Mekkelilere kendi devesi üzerinde su taşırdı. Yaşlı bir adamdı. İbn Makula ve Hatib'e göre babasının adı İdan'dır. Ama başka bir rivayete göre ise Aydan'dır. Doğrusunu Allah bilir.

Mütenebbî, 306. hicri senede Kûfe'de doğdu. Şam'ın Badiye mıntıkasında büyüdü. Edebiyat öğrendi. Edebiyatta kend çağdaşlarının fevkine çıktı. Seyfü'd-Devle b. Hamdan'm yanına gitti. Onu övdü, onun yanında değeri yükseldi. Sonra Mısır'a gitti, İhşid'i övdü. Sonra da onu yerip yanından kaçtı. Bağdat'a geldi. Bazı Bağdatlıları övdü. Sonra Kûfeye geldi, İbnü'l-Amid'i övdü. İbnü 1-Amid ona 30.000 dinar armağan verdi. Sonra Mütenebbî Fars ülkesine gitti. Adüdü'd-Devle b. Büveyh' övdü. Adüdü'd-Devle de ona 200.000 dinara yakın armağan verdi. Başka bir rivayetle anlatıldığına göre Adüdü'd-Devle ona 30.000 dinar kadar armağan vermiş, sonra ona şöyle bir tuzak kurmuştu: "Adüdü'd-Devle b. Büveyh'in mi, yoksa Seyfü'd-Devle b. Ham-dan'ın mı armağanları daha güzeldir?" diye kendisine bir soru soruldu. O da şu cevabı verdi: "Adüdü'd-Devle'nin armağanı daha çoktur, ama o bu armağanı verirken kendini zorlayıp yapmacık hareketler yapıyor. Fakat Seyfu d-Devle'ninki her ne kadar daha az ise de o gönül hoşluğuyla veriyor. O, armağan verme tabiatına sahiptir. Fakat bu, yapmacıklık içinde armağan veriyor, bununkisi sunidir."

Bu cevabı Adüdü d-Devle'ye aktarıldığında öfkelenildi. Ona bedevilerden bir grubu musallat etti. Onlar da kendisi Bağdat'a

dönmekte iken yolda karşısına çıktılar.

Başka bir rivayette anlatıldığına göre Mütenebbî, karşısına çıkan bedevilerin lideri İbn Fatik el-Esedî'yi hicvetmişti. C bedeviler yol ke-sicilik yapıyorlardı. Bu nedenle Adüdü'd-Devle onlara, Mütenebbî'nin yolunu kesmelerini, onu öldürmelerini ve beraberindeki mallarını almalarını tenbihlemişti. Onlar da bu senenin ramazan ayının bitimine Üç gün kala çarşamba günü, başka bir rivayete göre ramazının bitimine beş gün kala çarşamba günü, diğer bir rivayete göre şaban ayında altmış süvari ile yoluna çıktılar. Kendisi bir armut ağacının altında mola verip dinlenmekteydi. Yemek için sofrasını kurmuştu. Yanında oğlu Muhsin ile onbeş kölesi de vardı. Baskıncıları görünce onlara: "Ey Arapların eşrafı, buyurun yemeğe!" dedi. Kendisiyle konuşmadıklarını görünce kötülük yapacaklarını hissetti. Silahına ve atma koştu. Atına binip silahını eline aldı. Bir saat kadar çarpıştılar. Çarpışma esnasında oğlu Muhsin ve bazı köleleri Öldürüldü. Kendisi kaçmak isteyince kölelerinden biri ona şöyle çıkıştı:

- Nereye gidiyorsun? Oysa bir zamanlar sen şöyle demiştin: "At, gece ve sahra beni tanır. Vurmak, darbe atmak, kâğıt ve kalem de beni tanır."

- Yazıklar olsun sana. Sen beni öldürdün (ölümüne sebebiyet veriyorsun).

Böyle dedikten sonra geri döndü. Ancak baskıncıların lideri boynuna bir mızrak fırlatıp onu öldürdü. Sonra baskıncılar üzerine geldiler ve onu canı çıkıncaya kadar mızrakladılar. Sonra da beraberindeki mal ve eşyaları alıp götürdüler. Bu hadise, Numaniye'ye yakın bir yerde cereyan etmişti. Mütenebbî o zaman Bağdat'a dönmekteydi. Numaniye'ye defnedildi. Ölümünde kırksekiz yaşındaydı.

İbn Asakir'in anlattığına göre Mütenebbî öldürüldüğü konaktan bir konak önceki mevkide iken, bedevilerden bazıları kendilerine elli dirhem verdiği takdirde kendisini gizleyeceklerini söylemişler; ancak cimriliği, kibri ve yiğitlik iddiasında bulunuşu bu parayı onlara vermesine mani olmuştu.

Mütenebbî'nin nesebi Cu'fî idi, onların sulbünden geliyordu. Ama Semave'ye Humus'a yakın bir yerde Beni Kelb kabilesinin yanınday-ken Alevi olduğunu iddia etmiş. Daha sonra kendisine vahiy indirilen bir peygamber olduğu iddiasında bulunmuş, o kabilenin cahillerinden ve aşağı tabakasından bir topluluk ona tabi olmuştu. Kendisine Kur'-ân nazil olduğunu ileri sürmüş ve şu örneği onlara göstermişti:

"Gezen yıldıza, dolaşan feleğe, geceye ve gündüze yemin ederim ki kâfir ziyandadır. Sen kendi yoluna devam et ve senden Önceki Rasûllerin izini takib et. Çünkü Cenâb-ı Allah, kendi dininden çıkan kimselerin kökünü senin vasıtanla kazıyacaktır. Onun yolundan şa-şanları senin aracılığıyla yok edecektir."

Bu da onun saçmalıklarının, ziyanının ve kaybının çokluğuna bir örnektir. Eğer bir kafiyeye bağlı kalsaydı münafık onu nifakla; hicivci de onu yalancılık ve bahtsızlıkla överdi ve kendisi de şairlerin en büyüğü, fasihlerin en fasihi olurdu. Ama o cahilliği ve kıt aklı ile hareket ederek âlemlerin Rabbinin sözüne benzer sözler söylemeye yeltendi. Oysa cinler, insanlar ve bütün yaratıklar âlemlerin Rabbinin kitabındaki sûrelerden en kısasının benzerini ortaya koymaya çalışsalar bile bunu beceremezler. Onun Semave'de ortaya çıktığına ve bazı geri zekâlıların onun etrafında toplandıklarına dair haber etrafa yayılınca, İhşid oğulları tarafından atanan Humur valisi Lü'lü' -Allah onun yüzünü ak etsin-karşısına çıktı ve onunla savaştı, topluluğunu dağıttı. Onu horlanmış ve kovulmuş olarak esir aldı. Uzun bir süre zindanda tuttu. Bu yüzden Mütenebbî zindanda hastalandı. Neredeyse helak olacaktı. O zaman vali onu huzuruna çağırdı ve tevbe etmesini istedi. İddia ettiği peygamberliğinin asılsızlığını itiraf ettiğine, bütün bunlardan ötürü tevbe edip İslâm dinine döndüğüne dair bir yazı yazdırdı. İmzasını aldı. Bundan sonra onu serbest bıraktı.

Daha sonraları bu durumlar kendisine hatırlatıldığında, imkânı varsa bunu inkâr ediyor, yoksa Özürlü dileyip mahçub oluyordu. Kendisi, yalancılığına ve ortaya attığı iddiaların iftira ve bühtan olduğuna delalet eden "Mütenebbî" (yalancı peygamber) adıyla meşhur olmuştu. Bu da onun yalancılığını gösteren en büyük delildi. Hamd ve minnet Allah'adır.

Şairin biri onu hicvederek şöyle demiştir:

"Sabah akşam insanlardan fazilet taleb eden bir şair için daha nasıl bir fazilet olsun ki,

Bir zamanlar Kûfe'de su satarak yaşadı, bir zamanlar da yüz suyunu satarak yaşadı."

Mütenebbî'nin meşhur bir divanı vardır. Bu divanında parlak ve manalı şiirler vardır ki, daha önce bunların benzerleri görülmemiştir. Bunlar gerçekten orijinal ve şahika eserlerdir. Mütenebbî, zamanımız şairleri arasında tıpkı eski şairler arasındaki İmrü'ül-Kays gibidir. Anlatıldığı gibi o benim nazarımda bu işten, yani şiirden iyi anlayan uzman bir kişidir.

Ebul-Ferec İbnul-Cevzî, "el-Muntazam" adlı eserinde Mütenebbî'ye ait güzel bulduğu bazı şiirleri nakletmiştir. Kendi mıntokasının şeyhi Hafız İbn Asakir de onun güzel bulduğu bazı şiirlerini nakletmiştir. Meselâ İbnü'l-Cevzî, onun şu şiirini çok güzel bulmuştur:

"Hastalığı kin ve düşmanlık olan aziz kişi hastalığına esir düştü. Öyle bir hastalık ki, o yüzden daha önceleri aşıklar da öldüler. Bakmak isteyen bana baksın. Benim görüntüm aşkın kolay olduğunu sananlar için bir uyarıcıdır.

Onun aşkı benim damarlarımda kan gibi dolaştı.

Ve beni hiçbir şeyle ilgilenmez hale getirdi.

Hastalık benim cesedimde hiçbir tüy bırakmadı ki,

O tüyün üzerinde mutlaka hastalığı gösteren bir fiil vardır.

Sanki senden taraf bir gözetici benim kulaklarımı tıkadı.

Ve kınamaların sesi kulaklarıma asla girmez.
Sffhki gecenin uykusuzluğu benim gözlerimi aşık kılıyor.
İkisinin arasında her ayrılıkta bizim için vuslat vardır."
"Onun şiirinden üç öreği çözdüm.
Geceleyin bana gecelerimi dört olarak gösterdi.
Semadaki aya yüzüyle baktı.
Sanki aynı zamanda bir arada bulunan iki ayı bana gösterdi."
"Bütün cahüye devri insanları,
Benim şiirime ulaşamadılar ve Babil benim sinirimi duymadı.
Nakıs bir insan senin yanında beni yerecek olursa;
Bilesin ki onun bu yermesi, benim olgun bir insan olduğuma tanıklıktır.
Konuşmayı iyi beceremediği halde fasih biri kabul ettikleri kimsenin çağındaki bu insanlar, beni ve şiirimi nasıl anlayacaklar?!"
"Hür kimsenin, dostluğu ve sadakati zorunlu olan kimseyi kendisi için düşman olarak görmesi, dünyanın belâsındandır."
"Nefisler büyüklük taslayacak olurlarsa,
Bedenler onların maksadını anlamakta zorluk çeker ve yorulurlar."
"Bir kimse dünya ile uzun süre arkadaşlık ederse gözleri eşyayı ters görmeye başlar,
Öyle ki, dünyanın doğrusunu yalan görür,"
"Gördüğünü al ama duyduğunu bırak.
Çünkü güneşin doğması, seni bulutlardan müstağni kılar."
Mütenebbî, hükümdarlardan birin överken şöyle demişti: yor
"Yıldızlar geçip gidiyor; gözler de onlara bakıp faltaşı gibi açıl-
O yıldızlar uğurlu hükümdara doğru uçup gidiyor.
Tacında ay, zırhında aslan bulunan bir beşer için hüznünlendiler o yıldızlar. Hükümdarın zırhmdaki aslanın tırnaklarında kan vardır.
Huyu tatlıdır gerçekleri katıdır.
Yeryüzündeki çakıl taneleri sayılabilir belki, ama onun iyilikleri sayılamaz."
"Ey ümid ettiğim şeyler hususunda kendisine sığındığım ve korktuğum şeylerden de kendisine iltica ettiğim hükümdar! Senin kırdığın bir kemiği insanlar onaramazlar Senin onardığın bir kemiği de insanlar kıramazlar."
Duyduğuma göre şeyhimiz allame Şeyhülislâm Ahmed b. Tey-miye -Allah ona rahmet etsin- Mütenebbî'nin bir mahluk için bu kadar abartılı ifadeler kullanmasını hoş görmez ve şöyle dermiş: "Bu gibi ifadeler ancak noksanlıklardan münezze olan yüce Allah için kullanılabilir."
Allame Şemsü'd-Din b. Kayyim -Allah ona rahmet etsin- Takiy-yü'd-Din'in şöyle dediğini duyduğunu bana haber verdi: "Ben bu iki beyiti bazan secdede okudum ve bunların içerdikleri zillet ve teslimiyet manaları ile Allah'a yalvarıp niyazda bulundum."
İbn Asakir, Mütenebbî'nin biyografisinden bahsederken onun şu şiirlerini nakletmiştir:
"Beni sana muhtaç biriymişim gibi mi gördün ki, Beni horladın ve can alacak yerimden vurdun beni. Sen kınanacak değilsin, kınanan benim. Çünkü ben emellerimi yaratıcıdan başkasına arzettim."
İbn Hallikan dedi ki: "Bu iki beyit Mütenebbî'nin divanında mevcut değildir. Hafız el-Kindî, bunları sahih bir senedle onı nisbet etmiştir."
Şu şiirler de Mütenebbî'ye aittir:
"Başkaları tarafından elde edilmek istenilen bir şerefe sahip olduğunda;
Yıldızların mertebesindeki bir şereften daha aşağı bir şerefe kanaat etme.
Basit bir iş için de yüksek bir iş için de ölümün tadı aynıdır."
"Ben aşk için rüşvet taleb eden biri değilim.
Çirkin bir aşk için de mükâfat ümid edilir.
Ben senin sevgine kavuşacak olursam artık herşey benim için kolaydır.
Çünkü toprağın üzerinde bulunan her şey eninde sonunda toprak olacaktır."
Önceki kısımlarda da anlatıldığı gibi Mütenebbî, hicretin 306. senesinde Kûfe'de doğmuş ve 354. senesinin ramazan ayında öldürülmüştür.
İbn Haîlikan dedi ki: "Mütenebbî, hicretin 354. senesinde Seyfü'd-Devle b. Hamdan'm yanından ayrıldı. Çünkü İbn Halevey elindeki bir anahtarla onun yüzüne vurmuş ve yüzünü kanatmıştı. Kâfur İh-şid'i övmüş ve yanında dört sene müddetle kalmıştı. Mütenebbî, kendi kölelerinden bir toplulukla birlikte kafil halinde bineğine binip dolaşırdı. Kâfur onun kendisine bir suikast yapmasından vehimlendi. Mütenebbî de bu yüzden korkup Mısır'dan kaçtı. Kâfur onu yakalatmak istedi ama bunu başaramadı. Kâfur'a: "Bu kimdir ki, kendisinden korkuyorsun?" denildiğinde şu cevabı vermişti: "Mütenebbî, Mu-hammed (s.a.v.)'der sonra peygamber olmak isteyen bir adamdır. Bu kimsenin kalkıp Mısır diyarının hükümdarı olmayı arzulamayacağı ne malum?"

Çünkü hükümdarlık peygamberlikten daha aşağı ve daha küçük bir mertebedir." Bundan sonra Mütenebbî, Adüdü'd-Devle'nin yanına gitti. Onu övdü. Adüdü'd-Devle de ona bol miktarda para ve mal verdi. Daha sonra onun yanından ayrılıp gitti. Yolda Fatık b. Ebi Cehl el-Esedî karşısına çıktı. Onu, oğlu Muhsin'i, kölesi Münih'i bî senenin ramazan ayının bitimine altı gece kala (başka bir rivayete göre ise iki gece kala) çarşamba günü Bağdat sevadında öldürdü. Şairler onun için ağıt yaktılar. Alimler onun şiir divanını ve lügatını ele alarak üzerine altmış tane veciz ve kolay şerhler yaptılar. [\[4\]](#)

Muhammed B. Hibban

"Sahih" adlı eserin sahibidir. Soy kütüğü şöyledir: Muhammed b. Hibban b. Ahmed b. Hibban b. Muaz b. Mabed Ebu Hatir el-Bestî. "el-Envâ ve't-Takasım" adlı eserin sahibidir. İctihadda bulunan, çeşitli eserleri olan büyük hadis hafızlarındandır. Çok memleketlere seyahatlerde bulundu, birçok üstadından ders aldı. Sonra kendi beldesinin kadılığına tayin edildi ve bu senede vefat etti. "Peygamberlik kesbidir (yani kazanılarak elde edilen bir mertebedir)." dediği için ve bazı görüşleri yüzünden onu eleştirmişlerdir. Ancak bu iddia felsefi bir saçmalıktır. Fakat bu sözün ona ait olup olmadığı Allah bilir. Ben, Ta-bakatü's-Safiyye adlı eserde kendisinden bahsetmişimdir. [\[5\]](#)

Muhammed B. Hasan B. Yakub

Muhammed b. Hasan b. Yakub b. Hasan b. Hüseyin b. Muksirn Ebu Bekir b. Muksim. Kurra idi. Hicretin 205. senesinde doğdu. Birçok üstaplardan hadis dinleyip rivayet etti. Darekutnî ve diğerleri de kendisinden rivayetlerde bulundular. Kıraat ilmini en iyi bilenlerden biridir. Kûfelilerin metoduna göre yazılmış bir nahiv kitabı vardır ki, buna "el-Envâr" adını vermiştir. İbnü'l-Cevzî dedi ki: «Onun gibisini görmedim. Onun bundan başka eserleri de vardır. Ancak herkes nezdinde caiz olmayarak kıraatlerde bulunduğu sebebiyle bazı kimseler onu eleştirmişlerdir. O, Kur'-ân'ın yazılışına ters düşmeyen ve mana bakımından da uygun olan her kıraatin caiz olacağı görüşündeydi. Örnek olarak, şu ayet-i kerimeyi göstermişti: "Ümitsizliğe düşünce, konuşmak üzere bir kenara çekildiler." (Yusuf, 80.) Bu ayet-i kerimede geçen "neciyyâ" kelimesi, kişilerin kendi aralarında fısıldaşarak konuşmaları anlamına gelir. Ancak bu hususta Muhammed b. Hasan şöyle demişti: «Ayetteki "neciyyâ" kelimesi "ne-cibâ" şeklinde okunacak olursa bu, necabetten gelir ki daha güçlü ve daha kuvvetli bir mana verir." Fakat bilahare bu gibi düşüncelerinden vazgeçtiği hususunda bazı iddialar ve yazılar vardır, ama bununla birlikte o ölünceye kadar bu düşüncelerinden vazgeçmemiştir.» İbnü'l-Cevzî böyle demiştir. [\[6\]](#)

Muhammed B. Abdullah B. İbrahim

Muhammed b. Abdullah b. İbrahim b. Abdurabbih b. Musa Ebu Bekir eş-Şafiî. Hicretin 260. senesinde Cebelan'da doğdu. Çok hadis dinledi. Bağdat'ta yaşadı. Sika, sebatkâr ve çok rivayetlerde bulunan bir hadisçiydi, Darekutnî ve diğer hadis hafızları ondan ders aldılar. Deylemliler, sahabelerin faziletlerinin anlatılmasını açıkça yasakla^ dıkları zaman kendisi onlara muhalefet ederek Mansur şehrindeki camide sahabelerin faziletlerine dair hadisleri okuyordu. Babü's-Şani Mescidi'nde de aynı şekilde sahabelerin faziletlerinden bahsediyordu. Bu senede doksandört yaşında vefat etti. Allah rahmet etsin. [\[7\]](#)

Hicretin Üçyüzellibeşinci Senesi

Bu senenin muharrem ayının 10'unda Rafiziler âdetleri üzere Bağdat'ta çirkin bid'atlarını ve apaçık dalaletlerini icra ederek matem tuttular. Bu senede Karnatîler, Hecerlileri Umman'dan kovdular. Bu senede Rumlar Diyarbakır'a hücum ettiler, orayı kuşatma altına aldılar ama şehri ele geçiremediler. Şehir halkından 300 kişiyi öldürdüler, 400 kişiyi de esir aldılar, sonra Nusaybin'e gittiler. Çu senede Seyfû'd-Devle, Araplarla birlikte bulunduğu yerden kaçmaya niyetlendi. Ancak sonra Rumların gelişi gecikince yerinde sebat etti. Fakat ne de olsa dehşetli bir korkuya kapılmıştı, büyük bir sarsıntı geçirmekteydi. Bu senede 10.000 kûsur Horasanlı asker, Rumlarla gaza yapmak istediklerini söyleyerek Rûknü'd-Devle'nin yanına geldiler. Rûknü'd-Devle b. Büveyh onlara ikramda bulundu. Onlara inandı. Fakat onlar bir fırsatını bularak kendisine karşı hücum geçtiler. Deylemlileri ele geçirdiler. Rûknü'd-Devle, onlarla savaştı ve onları mağlup etti. Çünkü azan belasını bulur. Çokları kaçıp gittiler.

Bu senede Muizzu d-Devle durumu kuvvetlendiği zaman İmran b. Şahin'le savaşmak üzere Bağdat'tan çıkıp Vasıt'a gitti. Gerçekten de o zaman o mıntıkalarda İmran b. Şahin'in namı yayılmıştı. Fakat Muizzü'd-Devle'nin hastalığı fazlaştı. Savaşmak üzere yerine birini vekil bırakıp kendisi Bağdat'a döndü ve ileriki kısımlarda da anlatılacağı gibi bir sene sonra Bağdat'ta vefat etti.

Bu senede Deylem diyarından Ebu Abdillan b. ed-Daî'nin durumu kuvvetlendi. Abid ve nazik bir kimse olduğu izlenimini yarattı. Yün elbiseler giydi. Bütün memleketlere hatta Bağdat'a mektuplar göndererek insanları, Rasûlullah (s.a.v.)'in ashabına şovenlere karşı Allah yolunda cihada davet etti.

Bu senenin cemaziyelahir ayında, miras hesaplarında kalan fazlalıkların beytûlmaldan Önce zevilerhama verilmesi gerektiğine dair duyuru yapıldı.

Bu senede Seyfû'd-Devle ile Bizanslılar arasında esir değişimi yapıldı. Böylece Rumların elinde bulunan çok sayıda eği kurtarıldı ki, bu esirler arasında Seyfû'd-Devle'nin amcası oğlu Ebu Firas b. Said b. Hamdan, Kadı Ebûl-Heysem b. Hısn d vardı. Esir değişimi bu senenin receb ayında yapılmıştı.

Bu senede Muizzü'l d-Devle b. Büveyh, bir hastane yaptırmaya teşebbüs etti ve inşaatı başlattı. Bu binanın sürekli olması için çok miktarda vakıflar tesis etti.

Bu senede Beni Süleym kabilesi Şamlı, Mısırlı, Mağribli hacılarının yollarını kestiler, onlardan yükleriyle birlikte 20.000 deveyi gasb ettiler ki, bu develerin üzerinde değeri takdir edilemeyecek kadar çok mallar ve eşyalar vardı. Tarsus kadısı İbn Havatimî de bunlar arasındaydı ki, onun 120.000 dinar altını vardı, bu altınlar da gasbedildi. O, hac dönüşünde Şam'dan Irak'e taşınmaya niyetlenmişti. Halkın çoğu da böyle bir niyeti taşıyordu. Beni Süleym kabilesi bunların develerini ellerinder aldıktan sonra onları çölde malsız, mülksüz, parasız olarak açıkta bıraktılar. Bunlardan kurtulan çok az oldu. Çoğu yollarda yığılıp kaldı. İnnâ lillah ve innâ ileyhi râciûn.

Bu senede Irak'taki hacılara Talibilerin nakibi Ebu Ah-med haccettirdi. [\[8\]](#)

Hicretin Üçyüzellibeşinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Hasan B. Davud

Hasan b. Davud b. Ali b. İsa b. Muhammed b. Kasım b. Hasan b. Zeyd b. Hüseyin b. Ali b. Ebi Talib Ebu Abdillan el-Alev el-Hasenî.

Hakim dedi ki: «Ebu Abdillan, kendi zamanında Horasan'da Ra~ sûlullah (s.a.v.) ailesinin şeyhi ve yine kendi döneminde âlimlerin Önderiydi. Çokça namaz kılar, sadaka verir, sahabeleri severdi. Bir süre onunla arkadaşlık ettim. Hz. Osman'ı her anısında mutlaka ondan "şehid" diye söz eder ve ağlardı. Hz. Aişe'yi de her anısında mutlaka: "Sıddık'ın kızı Sıddika'dır, Allah sevgilisinin sevgilisidir." der ve ağlardı, İbn Huzeyme'den ve onun tabakasındaki hadisçilerden hadis dinledi. Ecdadı, Horasan'da ve oraya bağlı diğer yerlerde yaşamış olup asil ve necip kimselerdi.»

"Rasûlullah (s.a.v.)'m Ehl-i Beyt'indendirler. Bu, onlar için bir lu-tuftur. Beni Maad kabilesinin boyunları onlara karşı eğiktir." [\[9\]](#)

Muhammed B. Hüseyin

Muhammed b. Hüseyin b. Ali b. Hasan b. Yahya b. Hasan b. Vad-dah Ebu Abdillan el-Enbarî. Şairdi. Vaddahî lakabıyla meşhur olmuştu. Kendisi Mehamilî'den, İbn Muhalled'den ve Ebu Ravh'dan hadis dinlediğini söylemiştir. Hakim, onu şiirlerinden bir kısmını rivayet etmiştir. Zamanındaki şairlerin en üst tabasmdaydı. Onun şiirlerinden biri şudur:

"Cenâb-ı Allah, Kerh kapısı mahallesinin evlerine, menzillerine ve sakinlerine bulutlardan sağanak yağmurları yağdırıp içirsin.

Kûva'daki Dimnetü't-Dâr'm ağlayıcısı ve onun Me'seb'deki komşusu Ümmü Rebab, Eğer Kerh mahallesinin arsalarını veya oraya konup yerleşmiş olanları görseydiler;

Dehul ile Havmel mıntikalarını anmaktan vazgeçerlerdi." [\[10\]](#)

Ebu Bekir B.Ciabî

Muhammed b. Ömer b. Selem b. Bera b. Sebure b. Seyyar Ebu Bekir^el-Ciabî. Musul kadısı idi. Hicretin 284. senesinin safe ayında doğdu. Çok üstadlardan hadis dinledi. Ebü'l-Abbas b. Ukde'nin yanında okudu ve hadis ilmini ondan öğrendi. Ondar ayrıca biraz da Şiîlik kaptı. Çok rivayetlerde bulunan bir hadis hafızı idi.

Anlatıldığına göre o, 400.000 hadisi sened ve metinleriyle ezberlemişti. 600.000 hadisi de müzakere ederdi. Mürsel, maktu birçok hadisleri ezberinde tutardı. Bir bu kadar hikayeyi de ezberlemişti. Hadis ricalinin adlarını, cerh ve tadillerini, ölüm

tarihlerini, mezheplerini ezbere bilirdi. Öyle ki, bu hususta kendi zamanının insanlarını geride bırakmış, akranlarının üzerine çıkmıştı. Hadis yazdırmak için oturum düzenler ve insanlar onun evinin yanında büyük bir kalabalık teşkil ederlerdi. Hadislerin senet ve metinlerini ezbere yazdırırdı, ama cidden sağlam ve doğru olarak yazdırırdı. Üstadı İbn Ukde gibi Şîliğ meyilli olduğu söylenirdi. Babu l-Basra'da Şiilerin mahallesinde otururdu. Darekutnî'ye onu sorduklarında: "Ebu Bekir iş karıştırdı." demişti. Ebu Bekir el-Berkânî de onun hakkında şöyle demiştir: "Garip hadisler rivayet etmiştir. Onun Şîliğ mensub olduğu da bilinmektedir." Böyle dedikten başka, onun dini yönünün zayıf olduğunu, içki içtiğini ifade etmişti. Doğrusunu Allah bilir.

Ebu Bekir b. Ciabî, can çektiği esnada kitaplarının yakılmasını vasiyet etmiş ve bu vasiyeti uyarınca kitapları yakılmıştı. Kendi kitaplarının yanı sıra halkın onun yanında emanet bulunan birçok kitapları da yakılmıştı. Bu yaptığı da kötü bir işti.

Cenazesi evinden çıkarıldığı zaman Rafizilerden ağıtçı Sekine onun cenazesi üzerine ağıt yakmaya başlamıştı. [\[11\]](#)

Hicretin Üçyüzellialtıncı Senesi

Bu senenin başında halife Muti Lillah'tı. Sultan da Muizzü'd-Devle b. Büveyh ed-Deylemî idi. Rafiziler, aşure gününde ica ettikleri ağıt ve matem bid'atlarını Hz. Hüseyin için icra ettiler. Nitekim bu husus önceki kısımlarda da anlatılmıştı. [\[12\]](#)

Muizzü'd-Devle B. Büveyh'in Vefatı

Bu senenin rebiyülevvel ayının 13'ünde Ebü'l-Hasan Ahmed b Büveyh ed-Deylemî vefat etti. Kendisine Muizzü'd-Devle deniliyordu Rafiziliğini izhar etmişti. Mide hastalığından ötürü ölmüştü. Yediği içtiği hiçbir şey midesinde kalmıyordu. Öleceğini hissedince tevbe edip Aziz ve Celil olan Allah'a yöneldi. Yaptığı haksızlıkların çoğundan pişman oldu. Gasbettiği malları ve hakları sahiplerine iade etti Malından çok miktarda sadaka verdi. Kölelerinden büyük birçoğun-luğu azad etti. Oğlu Bahtiyar İzzü'd-Devle'yi de veliaht tayin etti.

Bir âlimle görüşmüştü. Alim ona sünnetten bahsetmiş ve Hz. Ali'nin kendi kızı Ummü Külsüm'ü Hz. Ömer'le evlendirdiğini söylemişti. Muizzü'd-Devle de: "Vallahi, ben bunu hiç duymamıştım." dedi ve sünnete döndü. Sünnete tabi oldu. Namaz vakti geldiğinde o âlim kişi yanından ayrılıp gideceği esnada Muizzü'd-Devle ona şöyle sordu:

- Nereye gidiyorsun?
- Namaza gidiyorum.
- Niçin burada kalmıyorsun?
- Hayır.
- Neden?
- Çünkü senin bu evin başkalarının malı idi ve sen burayı gas-bettin!

Muizzü'd-Devle onun bu cevabını güzel buldu.

Muizzü'd-Devle, yumuşak huylu, âlicenap ve akıllı bir kimseydi. Ellerinden biri kesikti. Şiraz'da bulunan kardeşi Rüknu'd-Devle ile hızlıca haberleşebilmek için çok koşan postacıları ilk çalıştıran ve bu teşkilatı ilk kuran devlet adamı Muizzü'd-Devle olmuştu. Bu çeşit postacılar onun âdeta gözdeleri haline gelmişti. Bağdat'ta yanında iki usta ve hızlı koşucu postacı vardı ki, bunlardan biri Fadl, diğeri de Barğuş adında idi. Ehl-i Sünnet'in tuttuğu Fadl, Şiilerin tuttuğu da Barğuş idi. Bunları çeşitli yararlılıkları olmuştu.

Muizzü'd-Devle vefat edince Kureyş mezarlığının bulunduğu Ba-bü't-Tin'e defnedildi. Oğlu, taziye için oturdu, ama bu üç gün zarfında yağmurlar ardı arkası kesilmeksizin yağmaya devam etti. İzzü'd-Dev-le, emirlerin reislerine bu müddet zarfında bol miktarda mal ve para gönderdi ki, devlet erkânı kendisine bey'at sunulup otoritesi sağlanıncaya kadar kendisine karşı muhalefette el birliği yapmasınlar. Bu da onun dahiliğinin bir işaretiydi.

Muizzü'd-Devle, elliüç sene yaşadı. Yirmibir sene, onbir ay, iki gün süreyle hüküm sürdü. Hakimiyeti döneminde; miras hesaplarından arta kalan mal ve paraların, beytûlmalden Önce zevi'l-erhama verilmesine dair bir duyuru yaptırmıştı.

Muizzü'd-Devle'nin vefat ettiği gecede halktan biri, görünmezlerden gelen bir sesin şöyle dediğini duymuştu:

"Nefsinin talep ve muradını Ebü'l-Hüseyin'e tebliğ ettiğinde, Gecelerin olaylarından emin olup musibetlere karşı hüccetlere karşı hüccet edindiğin zaman,

Alçağın eli sana uzandı ve seni rütbelerin arasından çekip aldı."

Muizzü'd-Devle vefat edip yerine oğlu İzzü'd-Devle geçtikten sonra İzzi&l-Devle oyuna, eğlenceye yöneldi. Kadınlarla fazlacı meşgul oldu. Böylece düzeni bozuldu. Ona karşı muhalif sesler yükselmeye başladı. Horasan valisi Mansur b. Nuh es-Samanî bu durumda Büveyh oğullarının hakimiyet sahalarına göz dikti. İzzü'd-Devle'nin üze-jrine Veşmgir komutasında büyük bir askeri birlik şevketti.

Rüknu'd-Devle b. Büveyh bunu öğrenince oğlu Adüdü'd-Devle'ye 've kardeşi oğlu İzzü'd-Devle'ye haber salarak Veşmgir'e karşı çıkmalarını ve bu hususta kendisine askeri destek vermelerini istedi. Onlar da Veşmgir üzerine çok sayıda asker şevkettiler. Rüknu'd-Devle de Veşmgir'e karşı harekete geçti. Ancak Veşmgir, ona tehdit haberleri gönderdi ve: "Eğer seni ele

geçirirsem sana ve adamlarına şöyle ve şöyle yapacağım!" dedi. Rüknu'd-Devle ise, gönderdiği cevabi mektupta: "Ama ber seni ele geçirirsem sana ihsanda bulunur ve suçlarını bağışlarım." dedi. Neticede Rüknu'd-Devle galip oldu, Cenâb-ı Allâh Veşmgir'in şerrini ondan uzaklaştırdı. Şöyle ki: Veşmgir serkeş bir ata binerek avlanmaya çıkmıştı. Bir domuz ona hücum edince at ürküp kaçtı ve üzerinde bulunan Veşmgir'i yere fırlattı. Veşmgir'in kulaklarından kan aktı ve o anda öldü. Askerleri de dağıldı.

Veşmgir'in oğlu Rüknu'd-Devle'ye haber salarak eman diledi. Ayrıca mal ve adamlarda gönderdi. Rüknu'd-Devle söylemiş olduğu iyilikleri ve ihsanatı gerçekten yaptı. Vaadim yerine getirdi. Cenâb-ı Allâh, Samanîlerin tuzaklarını boşa çıkardı ve kendisini kurtardı. Bu da Rüknu'd-Devle'nin niyetinin temiz ve iyi olması sebebiyle idi. Doğrusunu Allâh bilir. [\[13\]](#)

Hicretin Üçyüzellialtıncı Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Ebü'l-Ferec El-İsfahanî

"el-Eganî" adlı kitabın sahibidir. Soy kütüğü şöyledir: Ali b. Hüseyin b. Muhammed b. Ahmed b. Heysem b. Abdurrahman b. Mervan b. Muhammed b. Mervan b. Hakem el-Ümevî. "el-Eganî" ve "Eyyamü'l-Arab" gibi kitapların sahibidir. Eyyamu 1 Arab adlı kitabında Arapların 1.700 kadar savaşından bahsetmiştir. Güzel yazan, edip ve şair bir kimseydi. İnsanların tarihini ve savaşlarını bilirdi. Fakat kendisinde biraz Şîlik vardı.

İbnü'l-Cevzî: "Onun gibisine güvenilmez. Çünkü o kitaplarında aşkı gerekli bir şeymiş gibi gösteren ve içki içmenin basit bir iş olduğunu bildiren açık ifadeler kullanmış ve bizzat kendisinin de bu gibi işler içinde olduğunu anlatmıştır. Onun el-Eganî kitabını inceleyen bir kimse, her türlü çirkinlik ve münkeratı görebilir." demiştir.

Ebü'l-Ferec, Muhammed b. Abdullah b. Butayn'den ve başka birçok kimselerden hadis rivayet etmiştir. Darekutnî ve diğerleri de kendisinden rivayetlerde bulunmuşlardır. Ebü'l-Ferec, bu senenin zilhicce ayında vefat etti. Hicretin 284. senesinde doğmuştu. O senede şair Buhtürî de vefat etmişti. İbn Hallikan, onun birçok eserleri bulunduğunu söylemiş ve el-Eganî, el-Müzarat ve Eyyamü'l-Arab gibi eserlerini de örnek olarak zikretmiştir. [\[14\]](#)

Süfî'd-Devle

Kendisinde biraz Şîlik bulunmakla birlikte şecaatli kumandanlardan ve çok; ihsanları olan hükümdarlardan biriydi. Birkaç sene müddetle Dımeşk'ta hüküm sürdü. Onunla ilgili şöyle gariplikler vardır: Hatibi, "el-Hutebu'n-Nebatiye" adlı kitabı musannıfıydı ki, bela-gatlı ve fesih edebiyatçılarından biriydi. Şairi Mütenebbî idi. Çalgıcısı ve müzisyeni Ebu Nasr el-Farab idi. Seyfû'd-devle, âlicenâb, cömert ve bol bağışta bulunan bir kimseydi. Kardeşi, Musul valisi Nasirü'd-Devle için şu şiir yazmıştı:

"Sana üst makamı hibe ettim sen de bunun ehliydin, İnsanlara: "Ağabeyimle aramda fark vardır" dedin Bende bu görev için bir eksiklik yoktur. Ama hakkımdan feragat ettim, görev sana kaldı. Benim ikinci gelmeme rıza göstermez misin? Senin yarışı kazanmana rıza göstersem?"

Şu şiir de Seyfû'd-Devle'ye aittir:

"Onun gözlerinden yaş yerine kan aktı.

Bana "Sen ona daha ne kadar zulmedeceksin?" dedi.

Gözünü ondan çevirip sana baktı, sen de;

Bakış oklarıyla onu yaraladın.

Vehimlerin üzdüğü kimse, bu acılara nasıl dayanabilir?"

Seyfû'd-Devle felç olduğundan ötürü öldü. Başka bir rivayete göre idrarını yapamadığından ötürü ölmüştür. Halep'te vefat etti. Tabutu Silvan'a götürüldü ve oraya defnedildi. Elliüç yaşında vefat etmişti.

Ondan sonra oğlu Seyfû'd-Devle Ebü'l-Mealî eş-Şerif, Halep'e sa-hib oldu. Bir süre sonra babasının kölesi, Ebu l-Mealî'y karşı harekete geçti. Onu etkisiz hale getirip Halep'ten kovarak Silvan'a annesinin yanına gönderdi. Fakat Ebü'l-Mealî eş-Şerif ileride anlatılacağı gibi- bir süre sonra tekrar Halep'e dönmüştür.

İbn Hallikan, Seyfû'd-Devle'nin birçok sözlerini nakletmiş ve hak-kında^söylenen bazı şeyleri de aktarmıştır. İbn Hallikan'ın ifadesine göre, Seyfû'd-Devle'nin kapısındaki kadar başka hiçbir hükümdarın kapısında bu kadar çok sayıda şair toplanmamıştır. Seyfû'd-Devle, şairlere çeşitli armağanlar vermiştir.

İbn Hallikan'a göre Seyfû'd-Devle, hicretin 303. senesinde doğmuştur. 301. senesinde doğduğuna dair zayıf bir rivayet de vardır, Kendisi hicretin 330. senesinden sonra Halep'e sahib olmuştur. Bundan önce de geniş bir mıntıkaya hakimdi. Ancak durumlar değişti. Nihayet Halep'i de mülküne kattı. Orayı İhşid'in tayin ettiği vali Ah-med b. Said el-Kilabî'nin elinden almıştı. Seyfû'd-Devle bir gün yanındakilere şöyle demişti:

- Hanginiz benim sözümü onaylayacak? Ama şu sözümü onaylayacak birinizin bulunacağını sanmıyorum. "Cismim sana olsun ona peşpeşe içir ama kanımı helal kılmazsın değil mi?"

Kardeşi Bedih'e Ebu Firas ş u cevabı vermişti:

- Sen bütün yönetime hakim olsan bile ş u hükümdarlar Rafizi-dirler ve bu sözlerin en çirkinidir." [\[15\]](#)

İhşid Kafur

Muhammed b. Toğaç el-İhşidî'nin kölesidir.

Muhammed b. Toğaç'm vefatından sonra, oğlunun yaşı çok küçük olduğu için, onun yerine İhşid Kâfur, Mısır ve Dımişk valiliğini ele aldı ve buraları Seyfû'd-Devle ve ondan sonraki diğ er hükümdarlar adına yönetti.

Muhammed b. Toğaç el-İhşidî'nin mezarının üzerine ş u ibare yazılmış tı:

"Ş u günlerin akış ına bak, neler yaptı. Yaş ayan nicelerini yok etti. Kendisi de yok oldu. Saltanat günlerinde dünyaları güldü.

Yok olup gittiklerinde hep ağ layıp sızladı." [\[16\]](#)

Ebu Ali El-Kalî

"el-Emalî" adlı eserin sahibidir. Soy kütüğü şöyledir: İsmail b. Kasım b. Abdun b. Harun b. İsa b. Muhammed b. Süleyman. Künyesi, Ebu Ali'dir. Kadılık yapmıştır. Lügatçı bir kişiydi. Eme-vilerin azatlığıdır. Abdülmelik b. Mervan'ın azatlısıydı. Kalî kelimesi de onun Kula'ya mensubiyetini ifade eder. Silvan'da doğdu. Burası Diyarbakır'a bağı lı bir mntıkadır. Hadisi Ebu Ya'lâ el-Musilî'den ve diğ erlerinden öğrendi. Nahiv ve lügat ilmini İbn Düreyd, Ebu Bekir el-Enbarî, Nefteveyh ve diğ erlerinden öğrendi. Meşhur bir eser olan el-Emalî'yi tasnif etti. Alfabetik sıraya göre 5.000 varak üzerine yazdığı bir tarihi ve lügata dair baş ka eserleri vardır. Bağdat'a geldi orada ders aldı. Sonra Kurtuba'ya göçtü. Bu senede altmışsekiz yaş ında vefat edinceye kadar orada birçok kitaplar tasnif etti. İbn Halli-kan böyle demiştir.

Bu senede vefat eden meşhur şahsiyetler arasında Ebu Ali Muhammed b. İlyas da vardır. Bu zat; Kirman şehrinin ve oraya bağı lı kazaların valisi idi. Adüdü'd-Devle b. Rüknü'd-Devle, Kirman şehrini Muhammed b. İlyas'ın el-Yesa', İlyas ve Süleyman adındaki üç oğlunun elinden aldı. Büyük hükümdar -önceki kısımlarda da anlattığımız gibi- Veşmgir idi.

Bu senede hükümdarlardanda Hasan b. Firuzan vefat etti. Bu sene gerçekten de hükümdarların ölüm senesi olmuştu. Çünkü bu senede Muizzu d-Devle, Kâfur ve Seyfud-Devle vefat ettiler.

İbnü'l-Esir dedi ki: "Bu senede Ermenistan hükümdarı Nikoforos ve Bizans imparatoru Domestikos da öldüler." Bu husus daha önceki sayfalarda da anlatılmış tı. [\[17\]](#)

Hicretin Üçyüzelliyedinci Senesi

Bu senede Bağdat'ta ve diğ er mntıklarda çıkan bir haberlerde, Muhammed b. Abdullah adını taşıyan ve Mehdi lakabını takman sonra da kendisinin, beklenen Mehdi olduğı iddiasında bulunan bir adamın ortaya çıktığı anlatılıyordu. Güya bu adam insanları iyiliğ e davet ediyor, kötülükten sakındırıyordu. Ş iîlerden bazı kimseler de onun propagandasını yaparak halkı ona bey'ata çağırıyor ve: "Bu bizim ş ia-mızdan, grubumuzdan bir Alevidir." diyorlardı.

Bu adam, o zaman Mısır'da, Kâfur el-İhşidî'nin yanında bulunuyordu. Kâfur el-İhşidî, ona ikramda bulunuyordu. Ona iy davrananlardan ve ikramda bulunanlardan biri de hacib Sebüktekin idi. Se-büktekin Ş iî idi ve onun Alevi olduğınu zannediyordu. Bağdat'a gelmesi ve ülkeyi onun adına ele geçirmesi için bir mektup yazdı. O da Irak'a yönelerek Mısır'dar ayrıldı.

Hacib Sebüktekin, Enbar yakınında onu karşıladı. Fakat kendisini görünce, Muhammed b. Müstekfi Billah el-Abbassî olduğınu anladı. Alevi değı l de Abbasi olduğı kesinlik kazanınca onun hakkında taşımakta olduğı düşüncelerden vazgeçti. Böylece onun durumu sarsıldı. Planı bozuldu. Adamları da her bir tarafa dağı lıp gittiler. Bunun üzerine Muizzü'd-Devle'nin yanına gitti. Muizzü'd-Devle ona eman verdi ve sonra onu Muti Lillah'a teslim etti. Muti Lillah da burnunu kesti. Böylece onun haber sön dü. Hiçbir tarafta bundan sonra ondan bahsedilmedi.

Bu Senede bir grup Antakya'ya hücum etti. Oraya gelen bazı kimseleri öldürdüler. Ayrıca ahaliden de 12.000 kişiyi öldürüp memleketlerine döndüler, hiç kimse karşılarına çıkamadı.

Bu senenin aş ıra gününde Rafiziler Hz. Hüseyin'in matemini tuttular. Gadir-i Hum gününü de bayram olarak kutlayıp sevinç ve neşelerini izhar ettiler.

Bu senenin ekim ayında insanlarda maşiri denen bir hastalık görüldü ve bu yüzden çok insan öldü.

Bu senede hacıların develerinin çoğı susuzluktan yolda öldü. Develerin çok az bir kısmı Mekke'ye ulaşabildi. Hatta ulaşar develerin çoğı da hacdan sonra öldüler.

Bu senede Seyfu d-Devle'nin oğlu Ebü'l-Mealî Ş erif, dayısı ve babasının amcası oğlu Ebu Firas ile savaştı.

İbnü'l-Esir bu hususta şöyle dedi: "Doğrusu hükümdarlık kısırdır." diyen çok doğru söylemiş.

Bu senede vefat eden meşhur şahsiyetler orasında İbrahim el-Muttaki Lillah da vardır. Bu zat halife oldu. Sonra hicretin 330

senesinde hal' edildi. Bu seneye kadar evine kapanmış halde yaşadı ve bu senede vefat etti. Altmış yaşında hayata gözlerini yumdu. Kendi evine defnedildi. ^[18]

Hicretin Üçyüzelliyedinci Senesinde Vefat Eden Diğer Meşhur Şahsiyetler

Ömer B. Cafer B. Abdilllah

Ömer b. Cafer b. Abdilllah b. Ebi's-Sırrî. Künyesi, Ebu Cafer'dir. Basrahdır. Hadis hafızıdır. Hicretin 280. senesinde doğdu Ebü'l-Fadl b. Habbab'tan ve diğerlerinden hadis rivayet etti. Uydurduğu 100 hadis eleştiriye tabi tutulmuştur. Darekutnî dedi ki: "Onun eleştiriye tabi tutulan hadislerine baktım; onun söylediklerinin doğru olduğunu gördüm." ^[19]

Muhammed B. Ahmed B. Ali B. Muhalled

Künyesi, Ebu Abdilllah'tır. Soyca Cevherî'dir. Kendisi, İbnü'l-Mu-harrem adıyla meşhur olmuştur. İbn Cerir et-Taberî'nin arkadaşla-rındandır. Kedimî'den ve diğerlerinden rivayetlerde bulunmuştur. Evlenip gerdeğe girdiğinde, bir tarafa oturup hadis yazmaya başlamıştı. Kayınvalidesi gerdek odasına gelerek önündeki mürekkep okkasını alıp bir tarafa fırlatmış ve şöyle demişti: "Bu, kızım için yüz kumadan daha zararlıdır!"

Muhammed b. Ahmed b. Ali bu senede doksanüç yaşında vefat etti. Hadiste zayıf bir ravidir. ^[20]

Kâfur B. Abdullah El-İhşidî

Sultan Muhammed b. Toğaç'ın kölesiydi. Muhammed b. Toğaç onu bir Mısırlıdan onsekiz dinara satın almış, sonra onu gözdesi kılıp yanında tutmuştu. Diğer köleleri arasında onu seçmiş ve has adamı kılmıştı. Sonra oğulları yönetime geçtiklerinde onu Atabek kılmıştı. Oğullarının ölümünden sonra hicretin 355. senesinde yalnız başına yönetime geçti. Memleket onur hakimiyetine geçti. Mısır, Şam ve Hicaz diyarlarında minberler üzerinde ona dua edildi. Şehametli, şecaatli, zeki ve güzel yönetim sergileyen bir kimseydi. Şairler onu övdüler. Onu öven şairler arasında Mütenebbî de vardı. Böylelikle Mütenebbî ondan armağanlar elde etti, servet sahibi oldu. Daha sonra Kâfur ona gazaplandı. Mütenebbî de onu hicvederek yanından ayrılıp Adüdü'd-Devle'nin yanına gitti. Kâfur, Mısır'daki meşhur türbesine defnedildi. Kendisinden sonra yerine oğlu Ebü'l-Hasan Ali b. İhşid geçti. Hz. Fatıma evladı olduklarını iddia eden Fa-timiler —ileride de anlatılacağı gibi- Mısır ülkesini onun elinden aldılar. Kâfur, iki sene üç ay müddetle hakimiyet sürmüştü. ^[21]

Hicretin Üçyüzellisekizinci Senesi

Bu senenin aşura gününde Rafiziler, Hz. Hüseyin'e matem tutma ve Gadir-i Hum gününde sevinç ve sürür içinde kutlamalarda bulunma bid'atlarını icra ettiler.

Bu senede büyük bir kıtlık meydana geldi. Neredeyse ekmek hiç bulunamaz hale gelmişti. İnsanlar ölmek üzereydiler. Bu senede Rumlar memlekette çok fesat çıkardılar. Humus'u yaktılar. Orada bütün mıntıkayı fesada sürüklediler. Ve Müslümanlardan 100.000'e yakın kişiyi esir aldılar. İnnâ lillah ve İnnâ ileyhi râciûn (Doğrusu biz Allah'a aidiz ve O'na dönücüleriz.)

Bu senede Rum komutanı, Ebü'l-Hüseyin Cevher Muiz el-Fatimî tarafından harekete geçirilerek büyük bir orduyla şaban ayını bitimine onüç gün kala salı günü Mısır'a girdi. Cuma günü olduğunda Mısır'da ve oraya bağlı mıntikalarda minberler üzerinde Muiz el-Fa-timî adına hutbe okundu.

Komutan Cevher, müezzinlere ezan okurlarken "Hayye âlâ hayrû amel" (haydin hayırlı amele) demelerini ve imamların da birinci selamı yüksek sesle telaffuz etmelerini emretti. Bütün bunlar, Kâfur'un ölümünden sonra Mısır'da halkın etrafında toplanabileceği bir lideri kalmamasından ve onları zayıf düşüren şiddetli bir kıtlığın meydana gelişinden ötürü olmuştu. Bütün bu olup bitenlerden Kâfur'un taraftarları haberdar olduklarında komutan Cevher'in Mısır'a girmesinden önce Mısır'dan kaçıp gittiler. O da herhangi bir kimseyle vuruşmaksızın, savaşmaksızın ve bir savunmayla karşılaşmaksızın Mısır'a girdi. Böylece Fatimiler, Mısır diyarına hakim oldular.

Bu senede komutan Cevher, Muizziye Kahiresini inşa etti. Orada ileride de anlatacağımız gibi iki sarayı da inşa ettirdi ve bu senede efendisi Muiz el-Fatimî adına imamlıklara atamalar yaptırdı.

Sonra komutan Cevher, Cafer b. Felah'ı büyük bir orduyla Şam'a şevketti. Bunlar orada şiddetlice savaşlar. Dımış'ta val olarak Şerif Ebü'l-Kasım b. Ya'lâ el-Haşimî bulunuyordu. Şamlılar buna itaat ediyorlardı. Şerif Ebü'l-Kasım, Abbasileri uzun süre savundu. Neticede Şam'da da Muiz adına hutbeler okundu. Şerif Ebü'l-Kasım da Mısır diyarına hücum etti. Hasan b.

Toğaç'ı ve ümeradan bir topluğu esir aldı. Bunları İfrikiye'de bulunan Muiz'e gönderdi. Böylece Fatımiler hicretin 360. senesinde Dımışk'a hakim oldular. Orada yüz seneden fazla bir süreyle ezanda "Hayye alé hayril amel" (haydin hayırlı amele) diye okundu. Ayrıca Hz. Ebu Bekir'le Hz. Ömer'e lanet ifade eden yazılar, oralandaki camilerin kapılarına yazıldı. İnnâ lillah ve innâ ileyhi râciûn. Bu durum böylece bir süre devam etti. Nihayet Türklerin ve Kürtlerin devleti ve komutanları Nureddin eş-Şehid ile Selahaddin b. Eyyübî buna son verdiler. Bu senede Rumlar Humus'a girdiler. Halkın çoğunun şehirden kaçıp gittiklerini gördüler. Şehri yaktılar. Orada ve çevre mıntıkalarda kalan 100.000'e yakın insanı esir aldılar. İnnâ lillah ve innâ ileyhi râciûn. (Doğrusu biz Allah'a aidiz ve O'na dönücüleriz.) Bu senenin zilhicce ayında İzzü'd-Devle, babası Muizzu d-Devle b. Büveyh'i evinden alıp Kureyş mezarlığındaki türbesini taşıdı. [22]

Hicretin Üçyüzellidokuzuncu Senesi

Bu senenin muharrem ayının 10'unda Rafiziler yine çirkin bid'at-larını icra ettiler. Hz. Hüseyin'in yasını tuttular. Dükkânlar ve çarşılar kapatıldı. Hayat durdu. Kadınlar saçlarını başlarını açıp çarşı pazarlarda dolaştılar. Hz. Hüseyin'e ağıt yakarak yüzlerini tokatladılar. Dükkânların ve çarşıların muhtelif yerlerine mendiller asıldı. Ortalığa samanlar döküldü. Bu senede Rumlar Antakya'ya girdiler. Yaşlı veya genç halkı öldürdüler. 200.000'e yakın çocuk ve genci esir aldılar. İnnâ lillah ve innâ ileyhi râciûn (Doğrusu biz Allah'a aidiz ve O'na dönücüleriz). Bütün bunları melun Ermeni hükümdarı Nikofor düzenlemişti. Ama bunun sorumlusu da ülkeye hakim olan ve ülkede fesad çıkaran Rafi-zi hükümdarlardı. Allah onları kahretsinsin. İbnü'l-Cevzî dedi ki: «Ermeni hükümdarı Nikofor işi azıttı. Taşkınlığa başladı. Bu murdar heTif, kendisinden önceki hükümdarın karısıyla evlenmişti. Bu kadının da önceki kocasından doğmuş iki oğlu vardı. Nikofor bunları hadım edip daha sonra hükümdar olamasmlar diye kiliseye hapsetmek istedi. Anneleri bu durumdan haberdar olunca Nikofor'un aleyhinde çalışmaya başladı. Ümerayı ona musallat kıldı. Ümera da kendi aralarında birleşerek uyumakta iken onu öldürdüler ve başlarına önceki hükümdarın iki oğlundan büyük olanını geçirdiler.» Bu senenin rebiyülevvel ayında Ebu Bekir Ahmed b. Seyyar kadılıktan ayrıldı. Yerine eski kadılardan Ebu Muhammed b. Maruf yeniden atandı. İbnü'l-Cevzî dedi ki: "Bu senede Dicle'nin suyu azaldı. Kuyuların suları da kurudu." Bu sene de Şerif Ebu Ahmed adındaki nakib insanlara haccettirdi. Bu senenin zilhicce ayınHa bir yıldız düştü, yeryüzünün her tarafını aydınlattı. Güneş gibi ortalığa ışık saçtı. Sonra da yıldırın gibi bir ses duyuldu. İbnü'l-Esir dedi ki: Bu senenin muharrem ayında Dımışk'ta, Mısır'ı ele geçirdikten sonra komutan Cevher'in gönderdiği Cafe b. Fe-lah'ın emri üzerine Muiz el-Fatımî adına hutbe okundu. Ebu Muhammed Hasan b. Abdilllah b. Toğaç, Remle'de Cafer b. Felah'la savaşmış, Cafer b. Felah, kendisini mağlup ederek esir almış ve komutan Cev-her'e göndermişti. Komutan Cevher de onu İfrikiye'de bulunan Mu-iz'ze göndermişti. Bu senede Nasirü'd-Devle b. Hamdan ile oğlu Ebu Tağlib arasında bir kırgınlık meydana gelmişti. Bunun sebebi de şuydu Muizzü'd-Devle b. Büveyh öldüğünde Ebu Tağlib ve taraftarları Bağdat'ı ele geçirmeye niyetlenmişlerdi. Fakat Ebu Tağlib'in babası Nasirü'd-Devle ona şöyle demişti: "Muizzü'd-Devle, oğlu İzzü'd-Devle'ye bol miktarda mal ve para bırakmıştır. Bu mal ve para onun elinde bulunduğu sürece ona güç yetiremezsiniz. Bu serveti tüketmesine kadar bekleyin. Çünkü o savurgan biridir. İflas ettiği zaman üzerine yürürseniz onu mağlub edersiniz." Bu sözü nedeniyle oğlu Ebu Tağlib kendisine kızıp düşmanca duygular beslemeye başladı. Babasının aleyhinde bulundu. Nihayet onu kalede zindana attı. riasiru d-Devle'nin oğulları kendi aralarında ihtilafa düşüp gruplara ayrıldılar ve ellerinde bulunan toprakları korumakta zayıf kaldılar. Bunun üzerine Ebu Tağlib, İzzü'd-Devle'ye haber göndererek, yıllık 1.000.000 dinar verme karşılığında Musul'u kendisine bırakmasını istedi. Babası Nasirü'd-Devle de bu senede vefat edince artık Ebu Tağlib, Musul'da müstakil hükümdar olarak oraya sahip oldu. Ancak kardeşleriyle aralarında muhalefet ve muharebeler devam etti. Bu senede Rum hükümdarı Trablus'a girdi. Şehrin birçok yerlerini yaktı ve ahalinin bir kısmını öldürdü. Trablus valisi bu hükümdarın şiddetli bir zalim olduğunu bildiğinden ötürü ahaliyi şehirden çıkarmıştı. Rumlar valiyi esir aldılar. Bütün malına ve mülküne el koydular. Cidden büyük bir servet sahibiydi. Trablus'tan sonra kıyı şeridindeki şehirlere hücum ettiler. Köyler hariç onsekiz şehri ele geçirdiler. Oradaki Müslüman halkın çoğu onların baskısıyla Hristiyanh-ğa geçti. İnnâ Hilâli ve innâ ileyhi râciûn (Doğrusu biz Allah'a aidiz ve O'na dönücüleriz.) Rumlar daha sonra, Humus'a geldiler. Şehri yakıp mal ve mülkü yağmaladılar. Ahaliyi esir aldılar. İki ay kadar Humus'ta kaldılar. İstedikleri şehri ele geçiriyor, yakalayabildikleri kadar insanı esir alıyorlardı. Bunların heybet ve korkusu insanların kalplerine yerleşti. Daha sonra Rum hükümdarı beraberinde çoluk çocuk 200.000 kadar esiri de alarak memleketine döndü. Dönüş sebebi; askerlerinin arasında hastalıkların çoğalması ve askerlerinin çoluk çocuklarını Özle-mesiydi. Cezireye bir

müfreze gönderdi. Bu müfreze oraları yağmaladı ve halkın bir kısmını esir aldı. Seyfu d-Devle'nin kölesi Karguveyh, Halep'i istila etmiş ve üstadının oğlu Şerifi kovmuştu. O da hakimiyeti altında bulunarak Tarife gitmiş, ancak ahali onun şehre girmesine müsaade etmeyince bu defa Silvan'a, annesinin yanına gitmişti. Annesi, Said b. Hamdan'ın kızıydı. Bir süre yanında kaldı. Tekrar Hama'ya döndü ve orayı ele geçirdi. Oradan da iki yıl aradan sonra Halep'e döndü. Rumlar, bu senede Şam'da fesat çıkarınca Halep'i vermek üzere Karguveyh onlarla anlaşma yaptı. Onlara bir miktar para ve armağanlar gönderdi. Bundan sonra Rumlar Antakya'ya döndüler, orayı ele geçirdiler. Ahalinin büyük bir kısmını öldürdüler. Geride kalanların çoğunu da esir alarak Halep'e hücum ettiler. O esnada Ebü'l-Mealî Şerif, Halep'te bulunan Karguveyh'i kuşatma altına almıştı. Ebü'l-Mealî Şerif, Rumlardan korkup kaçtı. Rumlar, Halep'i kuşatarak şehri ele geçirdiler. Kaledeki askerler ise burasını Rumlara karşı savundular. Sonra her sene kendilerine verilecek belirli miktardaki mal, para ve hediyeler karşılığında Karguveyh ile barış antlaşması yaptılar. Şehri ona teslim edip geri döndüler. Bu senede İfrikiye'de bulunan Muiz el-Fatımî'ye, Ebu Hazar adında biri isyan etti. Muiz de askerleriyle birlikte bizzat kendisi ona karşı harekete geçti, onu kovdu. Sonra Ebu Hazar gelip ondan eman diledi. Muiz de eman verdi ve onu bağışladı. Bu senede komutan Cevher'in elçisi Muiz'in yanına gelerek Mısır'ın fethedildiği ve onun adına hutbe okunduğu müjdesini verdi ve onun Mısır'a davet edildiğini bildirdi. Muiz buna çok sevindi. Şairler onu övdüler. Övenler arasında şair Muhammed b. Hanî de vardı. Mu-hammed b. Hanî, onu şu beyitle başlayan kasidesinde şöyle övmüştü: "AbbasoğluHarî Mısır'ın fethedildiğini söylüyorlar. Abbasoğullarına de ki, iş artık tamamlandı." Bu senede Bağdat valisi İzzü'd-Devle, avcı İmran b. Şahin'i kuşatmaya azmetti, ama bunu başaramadı. Neticede onunla barıştı ve Bağdat'a döndü.

Bu senede Karguveyh ile Şerif Ebü'l-Mealî barıştılar. Karguveyh Halep'te, oraya bağlı mıntikalarda -ki daha Önce oraları Muiz el-Fatımî adına hutbe okunuyordu-, Humus'ta ve Dımışk'ta onun adına hutbe okuttu. Mekke'de Muti Lillah ile Karmatîle adına, Medine'de Muiz el-Fatımî adına hutbe okunuyordu. Ebu Ahmed el-Musevî de Medine dışında Muti adına hutbe okutuyordu.

İbnü'l-Esir'in anlattığına göre Nikoforos bu senede öldü. Ondan sonra Bizans imparatorluğuna kendisinden önceki hükümdarın oğlu geçti. Önceki hükümdarın adı Domestikos'tu.

Domestikos, bir Müslüman çocuğuydu. Babası Tarsus'un seçkin Müslümanların dan biri olup İbnü'l-Fukas adıyla tanınırdı. Fakat Domestikos Hristiyanlığa geçmişti. Hristiyanlar nezdinde itibarı yükseldi ve neticede imparator oldu. Müslümanlara karşı en azılı, en şiddetli düşmanlardandı. Birçok şehri savaşıarak Müslümanların elinden almıştı. Aldığı şehirlerin bazıları şunlardı: Tarsus, Adana, Ayn-ı Zerbe, Misis... Sayılarını ancak Allah'ın bildiği miktarda Müslüman Öldürdü ve esir aldı. [\[23\]](#)

Hicretin Üçyüzellidokuzuncu Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Muhammed B. Ahmed B. Hüseyin

Muhammed b. Ahmed b. Hüseyin b. İshak b. İbrahim b. Abdillâh Ebu Ali es-Sevvaf. Abdullâh b. Ahmed b. Hanbel'den ve onun tabakasındaki kimselerden hadis rivayet etti. Darekutnî'nin de aralarında bulunduğu bir grup hadisçi ondan rivayetlerde bulundular. Darekut-nî: gözlerim, sağlam rivayet ve dindarlık hususunda Muhammed b. Ahmed gibisini görmedi." demiştir.

Muhammed b. Ahmed, bu senede seksendokuz yaşında vefat etti. Allah rahmet etsin. [\[24\]](#)

Muharib B. Muhammed B. Muharib

Künyesi, Ebü'l-Alâ idi. Muharib b. Dessar soyundan gelen Şafiî fi-kıhçıydı. Sika, güvenilir ve âlim bir şahsiyetti. Cafer el Feryabî'den ve diğerlerinden rivayetlerde bulundu. [\[25\]](#)

Ebü'l-Hüseyin Ahmed B. Muhammed

İbnü'l-Kattan adıyla meşhur olmuştur. Şafiî imamlarındandır.

İbn Süreyc'den, ondan sonra da Şeyh Ebu l-İshak eş-Şirazi'den fıkıh dersleri aldı. Ebü'l-Kasım ed-Darani'nin ölümünden sonra yalnız başına mezhep reisliği yaptı. Usul-ü fıkha ve fûruata dair eserler tasnif etti. Bağdat'a göçtü. Orada incelemeler yaptı. [\[26\]](#)

Ders verdi. Çok sayıda kitaplar yazdı. Bu senenin cemaziyelevvel ayında vefat etti.

Hicretin Üçyüzaltmışıncı Senesi

Bu senenin muharrem ayının 10'u olan aşura gününde Rafiziler, geçmiş âdetlerine uyarak Hz. Hüseyin'e yas tutma gibi haran bid'at-larını icra ettiler.

Bu senenin zilkade ayında Karmatîler Dımeşk'ı ele geçirdiler. Dımeşk valisi Cafer b. Felah'ı öldürdüler. Karmatîlerin reis ve emiri, Hüseyin b. Ahmed b. Behram'dı. Bağdat'ta bulunan İzzud-Devle ona çok miktarda silah ve teçhizat yardımında bulunmuştu. Sonra Karmatîler, Remle'ye giderek orasını ele geçirdiler. Orada muhafız olarak bulunan Mağribliler kaleye sığınıp istihkam tedbirleri aldılar. Karmatîler, onları kuşatma altında tutacak bir miktar askerlerini bırakıp ârabilerden, İhşidlerden ve Kâfurilerden büyük bir askeri birlikle Kahire'ye doğru ilerlediler. Aynü's-Şems'e vardıklarında komutan Cevher'in askerleriye şiddetli bir savaşa tutuştular ve muzaffer oldular. Mağriblileri büyük bir kuşatma altına aldılar. Bundan sonraki günlerden birinde Mağribliler Karmatî ordusunun sağ cenahına saldırarak kendilerini bozguna uğrattılar. Karmatîler de Şam'a giderek orada bulunan Mağriblileri sıkı şekilde kuşatma altına aldılar. Komutan Cevher, kendi taraftarlarına onbeş gemi ile erzak gönderdi. Karmatîler bu gemilerin onunu ele geçirdiler. İkisini de Franklar ele geçirmişlerdi. Aralarında çok olaylar cereyan etti.

Karmatîlerin emiri Hüseyin b. Ahmed b. Behram, bu konuda şöyle bir şiir söylemişti:

"Mağribli adamlar kendilerinden korktuğumu iddia ettiler. Şu halde onlarla yapılacak savaşta benim kanım akacaktır. Ey Mısır diyarı! Eğer senin toprağım kendi kanımla sulamazsam, Nil'in suyu bana haram olsun."

Bu senede Ebu Tağlib b. Hamdan, otuz yaşında iken Bahtiyar İz-zü'd-Devle'nin kızıyla evlendi. Ona 100.000 dinar mehir verd ve nikah, bu senenin safer ayında kıyıldı.

Bu senede Müeyyedü'd-Devle b. Rüknu'd-Devle, Sahib Ebü'l-Ka-sım b. Abbad'ı vezirliğe tayin etti. Sahib Ebü'l-Kasım d memleket işlerini güzelce idare etti.

Bu senede Dımeşk'ta ve diğer Şam mntıkalarında ezanda "Hayye alâ hayril amel" (haydin hayırlı amele) ibaresi okundu.

Dımeşk valisi Cafer b. Felah'm biyografisinden bahseden İbn Asa-kir şöyle demiştir:

«Fatımîlerden emirliğe geçen ilk kişi odur. Ebu Muhammedel-Ekfânî, Ebu Bekir Ahmed b. Muhammed b. Şiram'ın şöyle dediğini nakletmiştir: Hicri 360. senenin safer ayının beşinde perşembe günü Dımeşk Camii'nde ve şehrin diğer minarelerinde müezzinler, ezanda hayye ale'l-felah cümlesinden sonra hayye alâ hayril amel cümlesini de okudular. Bunu onlara, Cafer b. Felah emretmişti. Onlar da emrine karşı gelememişler, korkmalarından dolayı bu emre icabet zorunluluğu duymuşlardı.

Cemaziyelahir ayının sekizinde cuma günü ise, müezzinler ezan ve ikamette tekbirleri ikişer ikişer olmak üzere dört defa okudular. İkamet esnasında da hayye alâ hayril amel cümlesini okumakla em-rolunmuşlardı. Halk bunu hiç de hoş karşılamadı, ama Allah'ın hükmüne karşı sabrettiler.»

Hicretin Üçyüzaltmışıncı Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Süleyman B. Ahmed B. Eyyüb

Künyesi, Ebü'l-Kasım et-Taberanî'dir. Büyük hadis hafızı olup Kebir, Evsat ve Sağir adlı üç mu'cemin sahibidir. Kitabü's-Sünne, Kitabı Müsned-i Şamiyyin ve diğer faydalı eserler ona aittir. 100 sene yaşadı Bu senede İsfahan'da vefat etti. İsfahan kapısında Humme-tü's-Sahabi mezarlığına defnedildi. Ebü'l-Ferec İbnü'l-Cevzî böyle demiştir.

İbn Hallikan dedi ki: «Ebü'l-Kasım et-Taberanî, 1.000 hadis üstadından ders aldı ve hadis dinledi. Bu senenin zilkade ayının bitimine iki gece kala cumartesi günü vefat etti. Bu senenin şevval ayında vefat ettiğime dair zayıf bir rivayet de vardır.

Hicretin 260. senesinde doğdu, bu senede 100 yaşındayken vefat etti.» [\[27\]](#)

Şair Refa Ahmed B. Sırrı Ebü'l-Hasan

Kinde kabilesine mensup olup Musullu bir şairdir.

İbnü'l-Esir, onun bu senede Bağdat şehrinde vefat ettiğini söylemiştir. İbnü'l-Cevzî'nin ifadesine göre ise şair Refa, hicretin 362. senesinde vefat etmiştir. Nitekim bu husus ileride de anlatılacaktır. [\[28\]](#)

Muhammed B. Cafer

Muhammed b. Cafer b. Muhammed b. Heysem b. İmran b. Yezid Ebu Bekir b. Münzir. Aslen Enbarlıdır. Ahmed b. Halil b Bercalî'den, Muhammed b. Avam er-Riyahî'den, Cafer b. Muhammed es-Saiğ'den ve Ebu İsmail et-Tirmizî'den hadis dinledi İbnü'l-Cevzî dedi ki: Muhammed b. Cafer, bunlardan en son rivayette bulunan kişidir.

Anlatıldığına göre Muhammed b. Cafer'in dedeleri iyi insanlar-mış. Bu husus babasının yazısı ve sahih bir şekilde duyduğu bilgilerle sabittir. Ebu Amr el-Basrî ondan naklettiği hadisleri seçmiştir. Muhammed b. Cafer, doksan yaşını aşmış olarak bu senenin aşura gününde ani bir ölümle vefat etmiştir. [\[29\]](#)

Muhammed B. Hasan B. Abdillallah El-Acurî

Muhammed b. Hasan b. Abdillallah Ebu Bekir el-Acurî. Cafer el-Feryabî'den, Ebu Şuayb el-Harranî'den, Ebu Müslim e Keccî'den ve diğer bazı üstadlardan hadis dinledi. Sika, doğru sözlü, dindar bir zattı. Faydalı birçok eserleri vardır. "el-Erbaun el-Acuriye" adlı eser onun bu faydalı eserlerinden biridir. Hicretin 330. senesinden önce Bağdat'ta yaşadı. Sonra Mekke'ye taşınarak orada otuz sene ikamet ettikten sonra bu senede vefat etti. Allah rahmet etsin. [\[30\]](#)

Muhammed B. Cafer B. Muhammed

Künyesi, Ebu Amr'dır. Zahid bir kimseydi. Çok hadis dinledi. Bu uğurda uzak memleketlere seyahatlerde bulundu. Büyük hadis hafızları da kendisinden hadis dinlediler. Az şeylerle yetinen fakir bir kimseydi. Fakirlerin mezarları için kerpiç dökerdi. Bir ekmek, bir turp veya soğanla karnın doyururdu. Gecenin tümünü namaz kılarak geçirirdi. Doksanbeş yaşında iken bu senenin cemaziyelahir ayında vefat etti. [\[31\]](#)

Muhammed B. Davud Ebu Bekir Es-Sofî

Dakkî adıyla meşhur olmuş olup aslen Dineverlidir. Bağdat'ta ikamet etmiş, sonra oradan ayrılıp Dımeşk'a göçmüştür. Ali b. Cahid'in yanında kıraat ilmini öğrenmiş, Muhammed b. Cafer el-Harai-tî'den (bu zat İbnü'l-Cela'ın arkadaşıdır) ve Dak-kak'dan hadis dinlemiştir. Bu senede 100 yaşını aşmış olarak vefat etti. [\[32\]](#)

Muhammed B. Ferhanî

Muhammed b. Ferhan b. Zerviye el-Mervezî. Tabipti. Bağdat'a geldi. Orada babasından münker hadisler rivayet etti Cüneyd'den ve İbn Merzuk'dan rivayetlerde bulundu. İbnü'l-Cevzî dedi ki: "Zarif ve yakışıklı bir kimseydi. Yalnız onun hadis uydurduğu iddia edilmiş ve bu hususta suçlanmıştır." [\[33\]](#)

Ahmed B.Feth

Kendisine İbn Ebi'l-Feth el-Hakanî de denilir. Künyesi, Ebü'l-Ab-bas en-Neccad idi. Dımeşk Camii'nin imamıydı. İbn Asakir dedi ki: «O, âbid ve salih bir kimseydi. Anlatıldığına göre bir cemaat onu ziyarete gelmiş, içeride onun bir sancıdan Ötörü ah çektiğini duymuş ve bu durumunu yadırgamışlardı. İçeriden çıkıp ziyaretçilerin yanına geldiğinde onlara şöyle demişti: "Ah kelimesi kendisinden feyiz ve ruhaniyet talep edilen yüce zâtın adıdır." Bu sözü, onu ziyaretçilerin gözünde daha da büyötmüşü.» Ben derim ki: Onun bu söylediği söz gerçekten onun tarafından söylenilmiş midir, değil midir? Bu bilinmemektedir. Aksine bu hususta masum kimseden, Rasûlullah'tan gelen sahih bir hadise ihtiyaç vardır. Zira yüce Allah'ın adları sahih kavle göre tevkifidir. Rastgele kelimeler ona isim olarak takılamaz. [\[34\]](#)

Hicretin Üçyüzaltmışbirinci Senesi

Bu senenin muharrem ayının 10'unda Rafiziler yine o çirkin bid'-atlarını icra ederek Hz. Hüseyin'in matemini tuttular. Bu senenin muharrem ayında Rumlar Cezire ve Diyarbakır'a baskın düzenlediler. Urfahların bir kısmını öldürdüler. Nusaybin'e varıncaya kadar o bölgelerde kimi insanları Öldürüp kimilerini esir aldılar, birçok malları ganimet olarak ele geçirdiler. Buraların valisi Ebu Tağlib b. Hamdan, hiç karşı koymadı, memleketi savunmadı. Zaten buna gücü de yoktu. Bu esnada Cezireliler Bağdat'a gittiler. Halife Muti Lilllah ile diğer devlet büyüklerinin yanına gitmek, yardımlarını istemek ve imda dilemek istediler. Bağdatlılar onlar için ağıt yaktılar, onlarla birlikte halifenin yanına geldiler, ama görüşme imkânını bulamadılar. Bahtiyar b. Muizzü'd-Devle de avla meşgul oldu, bunlarla görüşmedi. Elçiler peşine gittiler ama o, insanları dağıtması için hacib Sebüktekin'i gönderdi. Bunun üzerine halktan büyük bir çoğunluk savaş için hazırlığa başladı. Ebu Tağlib'e mektup yazarak askerler için azık hazırlamasını istedi. O da sevindiğini bildirdi. Halk savaş için hazırlandığında Rafizilerle Ehl-i Sünnet arasında şiddetli bir fitne koptu. Ehl-i Sünnet, Rafizilerin Kerh nıntukasındaki evlerini yakarak "Bütün kötölük sizden kaynaklanıyor!" dediler. Hırsızlarla yağmacılar da Bağdat'a hücum ederek halkın mallarını

yağmaladılar. Nakib Ebu Ahmed el-Musevî ile vezir Ebu Fadl eş-Şirazî de birbirlerine ters düştüler. Bahtiyar b. Muizzü'd-Devle, halifeye haber göndererek bu savaşta kullanmak üzere bir miktar para göndermesini talep etti. Halife şöyle cevap verdi:

"Haraç gelirleri eğer bana gelseydi ben Müslümanların ihtiyaç duydukları parayı verirdim. Ama sen o haraç gelirlerini Müslümanların zaruret duymadıkları yerlere harcıyorsun. Benimse sana gönderecek param yok."

Aralarında elçiler gidip geldiler. Bahtiyar, halifeye ağır sözler sarfedip onu tehdit etti. Neticede halife ona bir şeyler göndermek ihtiyaçını hissetti. Kendi giydiği bazı elbiseleri ve ev eşyalarını sattı. Sarayının tavanındaki bazı süsleri söküp sattı. Böylece 400.000 dirhem elde etti. Bu paraları gönderince Bahtiyar aldı ve kendi ihtiyaçlarına sarfetti. Savaşı da iptal etti. Bunun üzerine halk halifeye kızdı. Rafizi İbn Büveyh'in halifeden parayı alıp cihadı terketmesine çok üzüldüler. Allah Müslümanlar için yaptığı şeyden ötürü ona hayır mükâfat vermesin.

Bu senede Ebu Tağlib b. Hamdan, Mardin kalesini teslim aldı. Oradaki malları Musul'a nakletti.

Bu senede Horasan valisi Mansur b. Nuh es-Samanî, Rüknü'd-Devle b. Büveyh ve oğlu Adüdü'd-Devle ile barış anlaşmas yaptı ve her sene bu ikisinin kendisine 150.000 dinar göndermelerini şart koştu. Rüknü'd-Devle'nin kızıyla da evlendi. Kendisine sayılamayacak kadar çok hediye ve armağanlar gönderdi.

Bu senenin şevval ayında Muiz el-Fatımî; aile efradı, maiyeti ve askerleri ile birlikte Mısır'a gitmek üzere Mağrib diyarındaki Mansur şehrinden ayrıldı. Tabii daha önce komutanı Cevher onun için orada işleri yoluna koyup zemin hazırlamış ve köşkünü inşa ettirmişti.

Muiz, Mağrib diyarına, oralara bağlı mıntukalara, Sicilya'ya ve oraya bağlı yörelere vekil olarak bazı görevlileri bıraktı. Şairi Mu-hammed b. Hani el-Endülüş'yi de yanına alarak Mısır yoluna koyuldu. Ancak şairi yolda iken vefat etti. Muiz, gelecekte senenin ramazan ayında Kahire'ye ulaştı.

[\[35\]](#)

Bu senede Şerif Ebu Ahmed el-Musevî insanlara haccettirdi. Bu zat, bütün Talibilerin nakibi idi.

Hicretin Üçyüzaltmışbirinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Said B. Ebi Said El Cenabı

Künyesi, Ebü'l-Kasım'dı. Karmatîlerden olup Hecerlidir. Kendisinden sonra Karmatîlerin reisliğine kardeşi Ebu Yakub Yusul geçti. Çünkü o sülalede kardeşinden başka biri hayatta kalmamıştı. [\[36\]](#)

Osman B. Ömer B. Hafif

Künyesi, Ebu Ömer'dir. Kurrâdır. Derrac lakabıyla meşhur olmuştu. Ebu Bekir b. Ebi Davud'dan rivayette bulunmuştur. Kıraat fıkıh, dirayet ve diyanet ehli bir kimse olup güzel bir yaşayışı vardı. Salih ve âbid kimselerden sayılırdı. Bu senenin ramazan ayında bir cuma günü vefat etti. [\[37\]](#)

Ali B. İshak B. Halef

Künyesi, Ebü'l-Hüseyin el-Kattan'dır. Merahi mahlasıyla tanınan bir şairdir. Şiirlerinden biri şudur: "Kalk, onlar aşkırtılar, bir araya geldiler. Ayrılıktan sonra birleştiler. Çünkü ayrılık musibetine maruz kalmışlardı.

Tekrar sevince döndüler, belalardan emin olarak. Onlarda bir ruh vardır, ama o ruh iki bedene girmiştir." [\[38\]](#)

Ahmed B. Sehl

Ahmed b. Sehl b. Şeddad Ebu Bekir el-Mahremî. Ebu Halife'den, Cafer el-Feryabî'den, ibn Ebi'l-Fevaris'ten, İbn Cerir'den ve diğerlerinden hadis dinledi. Darekutnî, İbn Rızkaveyh ve Ebu Nuaym da kendisinden rivayette bulundular. Berkanî, İbnü'l-Cevzî ve diğerleri onun zayıf bir ravi olduğunu söylemişlerdir. [\[39\]](#)

Hicretin Üçyüzaltmışikinci Senesi

Bu senenin muharrem ayının 10'unda Rafiziler yine Hz. Hüseyin'e ağıt yakarak matem tuttular. Dükkânlarla, çarşı ve pazarlara mendiller asıldı. Dükkânlar kapatıldı.

Bu senede fakih Ebu Bekir er-Razi el-Hanefî ile Ebü'l-Hasan Ali b. İsa er-Rummanî ve İbn Dakkak el-Hanbelî, İzzü'd-Devle Bahtiyar b. Büveyh'in yanında toplandılar. Onu Rumlarla savaşmaya teşvik ettiler. O da Rumlarla savaşmak için bir orduyu harekete geçirdi. Ce-nâb-ı Allah, o orduyu muzaffer kıldı, Rumlardan çok sayıda adam öldürdüler. Kesik başlarını Bağdat'a gönderdiler. Böylece insanların gönülleri rahatladı.

Bu senede Rumlar, hükümdarlarıyla birlikte Diyarbakır'ı kuşatmak üzere harekete geçtiler. Diyarbakır'da vali olarak Ebü'l-Heyca b, Hamdan'ın kölesi Hezermert bulunuyordu. Vali, Ebu Tağlib'e mektup yazarak yardım istedi. Ebu Tağlib de ona kardeşi Ebü'l-Kasım Hibe-tullah Nasirü'd-Devle b. Hamdan'ı gönderdi. Bu ikisi birleşerek ramazan ayının son gününde daracak bir yerde, atların hareket etmesine imkân olmayacak bir alanda Rumlarla şiddetlice savaştilar. Rumlar kaçmaya yöneldiler, ama kaçamadılar. Rumların çok sayıda askerlerini öldürdüler. Domestikos esir alınarak zindana atıldı. Ertesi sene hastalanıp ölünceye kadar zindanda kaldı. Ebu Tağlib tedavi etmek için tabipleri topladıysa da Domestikos'a bir fayda sağlayamadı.

Bu senede Bağdat'ın Kerh mıntikasında yangın çıktı. Bunun sebebi şuydu: Zekât toplama memurlarından biri halktan bir adam vurup öldürmüştü. Halk da Türklerden bir cemaatle birleşerek zekât memurunun peşine düşmüşlerdi, ama memur onlardan kaçıp bir eve sığınmıştı. Onu evden çıkarıp öldürmüşler ve evi yakmışlardı. Bunun üzerine sünnete taassup derecesinde bağlı olan vezir Ebü'l-Fadl eş-Şirazî, hacibini Kerh mıntikasındaki halkın üzerine göndermiş, o da onların evlerine ateş bırakmış ve oradaki birçok evler, mallar, 300 dükkân, otuzüç mescit, 17.000 insan yanmıştı!

Bunun üzerine Bahtiyar, kendisini vezirlikten azlederek yerine Muhammed b. Bakiyye'yi tayin etmiş. Halk, bu duruma çok şaşmışlardı. Çünkü bu adam, onlar nazarında düşük biri olup hiç saygınlığı yoktu. Babası Kusa köyünde bir çiftçi idi. Kendisi İzzü'd-Devle'ye hizmet edenlerden biriydi. Yemeğini takdim eder, yemek sonrasında elini yıkarken havlusunu tutardı. Böylelikle sonunda vezirlik makamına tayin edildi. O, kendisinden öncekine nisbetle halka daha çok zulüm eden bir,, vezir oldu. Zamanında Bağdat'ta hırsızlar çoğaldı, işler bozuldu.

Bu senede İzzü'd-Devle ile hacibi Sebüktekin arasında anlaşmazlık meydana geldi. Fakat daha sonra kinleri kalplerinde kaldığı halde yine de barıştilar.

Bu senede Muiz el-Fatımî, Mısır diyarına girdi. Beraberinde atalarının tabutları da vardı. Şaban ayında İskenderiye'ye ulaştı. Onu orada Mısır'ın önde gelen şahsiyetleri karşıladılar. Halka irticalen belîğ bir hutbe irad etti. Mısırlıların fazilet ve şereflerini anlattı. Fakat yalan ifadeler kullandı. Çünkü hutbesinde, "Doğrusu Cenâb-ı Allah, halka, kendileri ve devletleri sayesinde yardım etti." demişti. Ya-nıbaşmda oturmakta olan Mısır diyarının kadısının anlattığına göre Muiz el-Fatımî kendisine şöyle bir soru yöneltmişti:

- Benden daha üstün bir halife gördün mü?
- Ey mü'minlerin emiri, sen hariç bu kadar faziletli ve üstün başka bir halife görmedim.
- Sen haccettin mi?
- Evet.
- Rasûlullah.fs.a.v.yın mezarını ziyaret ettin mi?
- Evet.
- Ebu Bekirle Ömer'in mezarlarını da ziyaret ettin mi?

Kadı diyor ki: «Kendisine ne cevap vereceğimi bilemedim. Baktım ki oğlu Aziz de büyük komutanlarla beraber duruyor. Dedim ki:

- Mü'minlerin emiri (yani sen) nasıl ki, senden sonraki dönemin veliahdî olan oğluna selam vermekten beni alıkoymuşsa aynı şekilde Rasûlullah (s.a.v.)'ın mezarını ziyaret etmek de beni Ebu Bekir'le Ömer'in mezarını ziyaret etmekten alıkoymdu.

Bu cevabı verdikten sonra kalkıp selam verdim ve meclisten ayrılıp gittim. Böylece meclis; benim ayrılmamla başkalarının gelip oturabilmesi için genişlemiş oldu.»

Bundan sonra Muiz el-Fatımî, İskenderiye'den ayrılıp Mısır'a gitti. Ramazan ayının beşinde Mısır'a girdi, Kasreyn'e konakladı. Anlatıldığına göre o mülkünün ilk mahalline girdiğinde Aziz ve Celil olan Allah'a bir şükran ifadesi olarak secdeye kapanmıştı.

Muiz el-Fatımî'nin Mısır'da verdiği ilk hüküm şöyle olmuştu:

Kâfur el-İhşidî'nin karısı, altınla dokunmuş, incilerle süslenmiş bir kabanı Yahudi bir kuyumcuya emanet olarak bıraktığını, ancak kuyumcunun bu emaneti inkâr ettiğini söylemişti. Muiz de o kuyumcuyu huzuruna çağırmış ve durumu sormuştu. Fakat kuyumcu, yine inkârında devam edince, evinin kazılmasını ve oradaki eşyaların çıkarılmasını emretmişti. Evini kazdıklarında mezkûr kabanı, bir çömleğe konulmuş olarak yer altına gömülmüş vaziyette buldular. Muiz, bu kabanı kadına teslim etti. Kabana hiç ilişmeksizin sahibine kolaylıkla teslim edilmesini sağladı. Fakat bilahare kadın o kabanı getirip kendisine takdir etmek istedi, ama o kabul etmedi. Halk da onun bu davranışını güzel buldu.

Sahih hadiste sabit olduğuna göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur:

"Doğrusu Cenâb-ı Allah bu dini, facir bir adamla da kuvvetlendirir." [\[40\]](#)

Hicretin Üçyüzaltmışikinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Sirri B. Ahmed B. Ebi's-Sırrî

Künyesi, Ebü'l-Hasan el-Kindî'dir. Musulludur. er-Reffâ mahla-sıyla tanınan bir şairdir. Seyfî'd-Devle b. Hamdan'ı, diğ. hükümdar ve ümerayı methetmiştir, Bağdat'a gelip yerleşti ve bu senede orada vefat etti. Hicretin 346., 345. veya 344. senesinde vefat ettiğine dair zayıf bir takım rivayetler de vardır. Onunla Muhammed b. Said arasında düşmanlık vardı. Muhammed b. Said'in kendisinin şiirlerini çaldığım iddia ederdi. Şair Şacim gibi bir divanı vardı ve şarkı okurdu. Divanının hacmi büyük olsun diye Halidilerin şiirlerinin bir kısmını da bu divanına eklemişti.

İbn Hallikan dedi ki: «Sirri er-Reffâ'nın cidden büyük bir şiir divanı vardır. Şiirlerinden biri şudur:

"Aydınlık ve, ince bir yüzle kırağı yağdırır. İki topluluk karşı karşıya gelince çok cesaretli olur. Evleri -içinde ikamet ettiği sürece- çok geniştir. Ama ordusuyla birlikte oralardan ayrılıp gittiğinde çöl dahi insana daracık olur."» [\[41\]](#)

Muhammed B. Hanî

Endülüslü şairlerdendir. Muiz el-Fatımî Mısır'a gelirken kendisini Kayrevan'dan yanına almıştı. Ancak yolda iken ölmüştü. Deniz kıyısında, bu senenin receb ayında ölü olarak görüldü. Nazmı kuvvetli bir şairdi, ancak yaratıkları mübalağalı bir şekilde övdüğünden ötürü birçok âlim onu tekfir etmişlerdir. Muiz'i metheden şiirlerinden biri şöyledir:

"Senin dilediğin olur, kaderlerin dilediği değil. Hüküm ver. Kahredici ve bir olan sadece sensin."

Bu, küfrün en büyüğüdür. Allah onu kahretsin. Rezil rüsvay eylesin. O bir şiirinde de şöyle demişti:

"Uzun bir süre onun üzengisinin altında Cibril sıkışmıştı." Onun şiirlerinden biri de şudur. Ancak İbnü'l-Esir, bu şiiri onur divanında görmediğini söylemiştir:

büyüdüler, azametli oldular.

Yüksekliklerin sahibi Allah da onun sayesinde yüceldi. Ondan başka herşey bir rüzgar gibidir."

Bazı taraftarları, ona bağılılıklarından vazgeçtiklerini söyleyerek Özür dilemişlerdir.

Ben derim ki: Şayet gerçekten böyle bir ifade kullanmışsa ne dünya da ne de ahirette onun kurtuluşu ve mazereti yoktur. [\[42\]](#)

İbrahim B. Muhammed

İbrahim b. Muhammed b. Şecnune b. Abdillâh el-Müzekkî. Hadis hafızlarından biridir. Hadis ilmine ve kendi aile efradına bo miktarda para harcadı. Rivayet ettiği hadisleri insanlara duyurdu. Hadis yazdırmak için Nisabur'da bir meclis hazırladı. Doğuda ve batıdaki birçok hadis üstadına uğrayarak onlardan hadis dinledi. Üstadları arasında İbn Cerir ile İbn Ebi Hatim de vardı.

İbrahim b. Muhammed'in meclisine büyük hadisçilerden çoğu katılırdı. Buraya katılanlar arasında, Ebü'l-Abbas el-Asamm ve emsalleri vardı. İbrahim b. Muhammed, bu senede altmışyedi yaşında vefat etti. [\[43\]](#)

Said B. Kasım

Said b. Kasım b. Halid. Künyesi, Ebu Amr el-Berdaî idi. Hadis hafızlarından biridir. Darekutnî ve diğerleri kendisinden hadis rivayet ettiler. [\[44\]](#)

Muhammed B. Hasan B. Kevser B. Ali

Künyesi, Ebu Bahr el-Berbehârî'dir. İbrahim el-Harbî, Temmam, Bağendî, Kedimî ve diğerlerinden hadisler rivayet etti. İbn Rızkaveyh ve Ebu Nuaym gibi kimseler de ondan hadis rivayet ettiler.

Darekutnî, onun bazı hadislerini seçerek rivayet etti ve: "Benim kendisinden rivayet ettiğim hadisleri ile yetinin. Başka hadislerini nakletmeyin. Çünkü onun dinlediği hadislerin bir kısmı sahih, bir kısmı ise fasiddir." dedi.

Kendi zamanının hadis hafızlarının birkaçı; hadislerin sahih ve fasidini birbirine karıştırmaması, dalgınlığı nedeniyle onu eleştirmişlerdir. Hatta bazıları onu yalancılıkla da itham etmişlerdir.

"O fazlasıyla azametli oldu. İsa, Âdem ve Nuh da onun sayesinde [\[45\]](#)

Hicretin Üçyüzaltmışüçüncü Senesi

Bu senenin Aşura gününde Rafîziler yine çirkin bid'atlarını icra edip Hz. Hüseyin yasım tuttular. Bağdat'ta, Ehl-i Sünnet ile Rafîziler arasında büyük bir fitne koptu. İki taraf da kıt akıllı ya da akılsız idiler. Doğruluktan uzaktaydılar. Çünkü Ehl-i Sünnet'ten bir grup, bir kadını bir deveye bindirerek ona Aişe adını verdiler. Kendilerinden bazıları da Talha, Zübeyr gibi adlan takındılar ve, 'Ali'nin taraftarlarıyla savaşıyoruz." dediler. Bu sebeple iki taraftan çok sayıda adam öldürüldü. Hırsızlar ve yankesiciler şehri fesada boğdular. Mallar yağmalandı. Sonra bunlardan bir grup yakalandı, öldürölüp idam edildi ve fitne ateşi söndü.

Bu senede Bahtiyar b. Muizzü'd-Devle, Musul'u ele geçirdi. Kızını da Ebu Tağlib b. Hamdan'm oğluylla evlendirdi.

Bu senede Basra'da Deylemliler ile Türkler arasında fitne koptu. Deylemliler, iktidar kendi ellerinde olduğundan dolayı Türkleri mağ-lub ettiler. Onlardan çok sayıda adam öldürdüler. Elebaşılarını hapsedip mallarının çoğunu yağmaladılar.

İzzü'd-Devle, ailesine mektup yazarak: "Ben yanınıza geleceğime dair size bir mektup göndereceğim. Mektubum ulaştığında matem tutmuş gibi görünün ve taziye kabul etmek için de meclis kurup oturun. Taziyelerini bildirmek üzere Sebüktekin yanınıza geldiğinde onu hemen yakalayın. Çünkü o, Türklerin başıdır." dedi.

Mektup Bağdat'a geldiğinde İzzü'd-Devle'nin aile efradı matem tutar gibi gölündüler ve taziye kabulü içinde meclis kurup oturdular. Ancak Sebüktekin bunun bir tuzak olduğunu anladı ve onlara yaklaşmadı. Böylece onunla İzzü'd-Devle arasındaki düşmanlık artık gün yüzüne çıktı. Bundan hemen sonra Türkleri etrafına alarak İzzü'd-Devle'nin evini iki gün süreyle kuşatma altına aldı. Sonra İzzü'd-Devle'nin aile efradı köşkten indiler. Sebüktekin de oradaki malları yağmaladı ve onları Dicle'ye ve Vasıt'a sürgüne gönderdi. Halife Muti'i de onlarla birlikte göndermeye karar vermişti. Ancak halife araya ricacılar soktu. Ricacıların ısrarı üzerine halifeyi affetti ve onu sarayında bıraktı.

Böylece Sebüktekin ve Türkler Bağdat'ta güçlendiler. Türkler, Deylemlilerin evlerini yağmaladılar. Sebüktekin halkır liderlerine hü'at giydirdi. Çünkü onlar Deylemlilere karşı onun yanında yer almışlardı. Ehl-i Sünnet, Şiilere karşı kuvvetlendi Kerh mahallesini ikinci kez yaktılar. Çünkü orası Rafizi mahallesi idi. Sünnet-i seniy-ye, Türkler vasıtasıyla kuvvetlendi. Mut

hilafetten hal' edildi. Yerine oğlu geçti. Bunu inşaallah ileride anlatacağız. [\[46\]](#)

Mutinîn Hal' Edilip Tai'in Halifelîğe Geçmesi

İbnü'l-Esir'e göre zilkade ayının 13'ünde, İbnü'l-Cevzî'ye göre zilkade ayının 19'unda salı günü Muti Lillah felç olup dil ağırlaştığın-dan Ötürü halifelikten hal' edildi. Sebüktekin ona halifelikten feragat etmesini, yerinede oğlu Tai'i geçirmesini söyledi. O da bunu kabul etti. Hilafet sarayında hacib Sebüktekin'in eliyle Tai'in halifelîğine bey1 at edildi. Babası yirmidokuz sene halifelik yaptıktan sonra halifelikten hal' edilmiş ama yerine oğlu halife olmuş oldu.

Tai'in adı, Ebu Bekir Abdülkerim b. Muti Ebü'l-Kasım'dı. Abdül-kerim adında ondan başka biri halife olmuş değildir ve yine ondan başka babası hayatta iken halifelîğe geçen biri daha yoktur. Ondan ve Hz. Ebu Bekir es-Sıddık'tan başka Ebu Beki künyesini taşıyan bir halife de yoktur. Abbas oğulları arasında ondan daha yaşlı biri halifelîğe geçmemiştir. Halifelîğe geçtiği sırada kırksekiz yaşındaydı. Annesi, Gays adında bir cariyeye idi. Kendisi halifelîğe geçtiğinde annesi hayattaydı.

Tai', halifelik bey'atını Peygamber Efendimizin hırkasını giyinmiş, atma binmiş ve önünde de Sebüktekin ile ordu hazır vaziyette beklerken kabul etti. Ertesi gün de Sebüktekin'e hükümdar hil'atını giydirdi, ona Nasırü'd-Devle lakabını taktı ve emirlik fılaması verdi. Kurban bayramı günü olunca da Tai1 siyahlar giyinerek bineğine binip mescide gitti. Bayram namazından sonra halka güzel ifadeler içeren kısa bir hutbe irad etti. İbnü'l-Cevzî'nin el-Muntazam adlı eserinde anlattığına göre halife Muti Lillah, hilafetten hal' edildikten sonra "şeyhü'l-fazü" unvanını aldı. [\[47\]](#)

Muiz El-Fatımî İle Hüseyin Arasındaki Savaş

Muiz el-Fatımî, Mısır diyarında otoritesini kurduktan, orada Kahire ve Kasreyn şehirlerini inşa edip hakimiyetin güçlendirdikten sonra Hüseyin b. Ahmed el-Karmatî büyük bir taraftar kitlesiyle Ah-sa'dan hareket ederek onun üzerine yürüdü. Şam mıntkasından geçerken Arap emiri Hassan b. Cerrah et-Taî de bütün Şamlı Araplarla birlikte onun saflarına katıldı.

Muiz el-Fatımî, bu durumu duyunca hasımlarının çokluğu ve kalabalık oluşu sebebiyle korkuya kapıldı. Ne yapacağını bilemedi. Karmatî'ye mektup yazarak gönlünü kazanmak istedi ve ona şöyle dedi: "Senin babaların, öteden beri babalarımın iyiliğine çalıştılar ve halkı onların yanında yer almaya çağırdılar. Davetimiz birdir. İkimiz de aynı yolun yolcularıyız." Mektubunda ayrıca onun ve atalarının faziletlerini saymaya başladı. Karmatî lideri de ona şu cevabı gönderdi:

"Çokça faziletlerden bahseden ama sonucu çok az olan mektubun, bize ulaştı. Mektubunun ardısıra biz de sana doğru geliyoruz, vesselam!"

Karmatîler ve onlara katılan Şamlı Araplar Mısır diyarına vardıklarında orada çok fesat çıkardılar. Adam öldürdüler. Bozgunculuk yağma ve talan yaptılar. Muiz el-Fatımî ne yapacağını bilemedi. Şaşkına döndü. Askerleri de onlara karşı direnemedi. Zayıf kaldı. Bunun üzerine hile ve tuzak kurmaya yeltendi. Arap emiri Hassan b. Cer-rah'a haber salıp ona vaatlerde bulundu. Eğer karşımdakileri birbi^ rinden ayırıp onları parçalayacak olursa kendisine 100.000 dinar vereceğini söyledi. Hassan da ona haber göndererek: "Vaad ettiğin parayı bana gönder, sen de maiyetindeki adamlarla buraya gel. Geldiğin zaman ben komutamdaki adamlarımla Karmatîlerden ayrılırım. Böylece Karmatîlerin gücü kalmaz. Sen de on dilediğin gibi onları e-sir alırsın." dedi.

Muiz ona keseler içinde 100.000 dinar gönderdi. Ama bunların çoğu sahteydi. Dinarları bakırdan yaptırmış, altın suyuna batırmıştı ve bu sahte dinarları keselerin alt taraflarına yerleştirmiş, üst taraflarına ise halis dinarlar koymuştu. Parayı gönderdikten hemen sonra kendisi de askerleriyle birlikte oraya gitti. İki taraf karşı karşıya geldiklerinde Hassan, maiyetindeki adamlarıyla birlikte gruptan ayrıldı. Böylece Karmatîlerin tarafı zayıfladı. Muiz el-Fatımî ona karşı güçlendi ve onu kılıçtar geçirdi. Karmatîler hezimete uğradılar. Çok perişan ve zelil halde Ezriat'a döndüler. Muiz de peşlerine 10.000 süvari ile, [\[48\]](#)

Karmatîlerin kökünü kazısın ve ateşlerini söndürsün diye komutan Ebu Mahmud b. İbrahim'i taktı.

Muiz El-Fatımî'nin, Dımışk'ı Karmatîlerin Elinden Kurtarması

Karmatîler hezimete uğradıktan sonra Muiz el-Fatımî bir müfrezeyi Zalim b. Mevhub b. el-Ukaylî komutasında Dımışk'ı şevketti. Bu müfreze şehri şiddetli bir kuşatmadan sonra Karmatîlerin ©Ünden teslim aldı. Vali Ebü'l-Heyca el-Karmatî ve oğlu tutuklandılar. Ayrıca Fatımîler aleyhinde konuşan ve: "On okum olsa bunlardan birini Rumlara, dokuzunu da Fatımîlere atarım!" diyen Nabluslu Ebu Bekir adında biri de tutuklandı, Muiz'in huzurunda öldürölüp derisi yüzüldü ve içine samar dolduruldu. Sonra da gövdesi asıldı.

Komutan Ebu Mahmud, Karmatîlerle yaptığı savaşı tamamladıktan sonra Dımışk'a geldi. Zalim b. Mevhub onu şehir dışındı karşılayıp ikramda bulundu ve Dımışk'ın dış tarafında konaklattı. Ancak adamları Dımışk'ın Gota mıntkasını yağmaladılar. Fesad çıkardılar,

çiftçilerin mallarını talan ettiler ve yolları kestiler. Gota mıntkasının ahali de yağmaların çoğalmasından ötürü şehir içine taşındılar, bir grup cenazeyi getirip şehre bıraktılar. İzdiham meydana geldi. Çarşılar kapandı. Halk bunlarla savaşmaya hazırlandı. Mağriblilerle karşı karşıya geldiler. İki taraftan da bir grup insan öldürüldü. Halk defalarca hezimete uğradı.

Mağribliler, Babü'l-Feradis mahallesini yaktılar. Çok miktarda mal ve ev yandı. Aralarındaki bu savaş hicretin 364. senesine kadar sürdü. Zalim b. Mevhub'un azledilip Ebu Mah-mud'un kız kardeşinin oğlu Ceyş b. Samsama'nın valiliğe atanmasını kadar^ehir defalarca yakıldı. Kanallar kesildi. Şehire gelen su yollar tahrib edildi. Açlıktan ve susuzluktan birçok fukara yollarda öldüler. Valiliğe Muiz el-Fatimî tarafından hadim Reyyan et-Tavaşî atanıncaya kadar bu durum devam etti. Bu kişi valiliğe atanınca gönüller rahatladı. Allah'a hamdolsun. [\[49\]](#)

Fasıl

Türkler Bağdat'ta güçlenince Ahvaz'da ikamet etmekte olup Bağdat'a giremeyen Bahtiyar b. Muizzü'd-Devle ne yapacağını şaşırdı. Amcası Rüknü'd-D evle'ye haber salarak yardım istedi. O da veziri Ebü'l-Feth b. Amid komutasında bir askeri birliğ ona takviye olarak yola çıkardı. Bahtiyar, amcası Rüknü'd-Devle'ye yardım için haber salmış, ancak bu askeri birliğin gelmesi gecikmişti. Bunun üzerine İmran b. Şahin'e haber salmış, o, yardım çağrısına icabet etmemişti, Ebu Tağlib b. Hamdan'a haberi salmış, o, yardım edeceğini söylemişti, ama içinde Bağdat'ı ele geçirme niyeti vardı.

Türkler, büyük bir kalabalık halinde halife Muti ve babası da beraberlerinde olmak üzere Bağdat'tan çıktılar. Vasıt'a vardıklarında Muti vefat etti. Birkaç gün sonra Sebüktekin'de vefat etti. Bunların cenazeleri Bağdat'a gönderildi. Türkler Alptekin adındaki bir komutanın etrafında toplandılar. Durumları kuvvetlenmişti. Bahtiyar'la karşı karşıya geldiler. Bahtiyar'ın durumu cidden zayıflamıştı. Amcası oğlu Adüdü'd-Devle ona karşı güçlenmiş, Irak'ı elinden almış ve düzenini alt-üst etmişti. Bu senede Mekke ve Medine'de Muiz el-Fatimî adına hutbe okundu.

Bu senede Beni Hilal kabilesinden ve Araplardan bir grup, hacıların yolunu kestiler. Çok sayıda hacı öldürdüler ve kurtular hacı adayları da hacca gidemediler.

Bu senede Sabit b. Sinan b. Sabit b. Kurra'nın tarihi tamamlandı. Bu tarih kitabı, hicretin 295. senesinden itibaren başlıyordu ki, bu sene, Muktedir'in hilafete geçtiği ilk seneydi.

Bu senede Vasıt şehrinde şiddetli bir deprem meydana geldi.

Bu senede Şerif Ebu Ahmed el-Musevî insanlara haccettirdi. Ancak kendisiyle birlikte Irak tarafından gelen kimselerden başkası bu senede hacedememişti. Çünkü Medine yolu kesilmişti. [\[50\]](#)

Hicretin Üçyüzaltmışüçüncü Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Abbas B. Hüseyin

Künyesi, Ebu l-Fadl es-Siracî'dir. İzzü'd-Devle Bahtiyar b. Muiz-zü'd-Devle b. Büveyh'in veziridir. Sünnet-i seniyyey muhafaza eden ve ona yardım eden bir kimseydi. Efendisi İzzü'd-Devle ile ters düştü. Bunun üzerine İzzü'd-Devle onı vezirlikten azledip yerine Muham-med b. Bakıyye el-Baba'yı atadı ve Abbas'ı hapsedti. Abbas bu senenin rebiyülahir ayında ellidokuz yaşında hapiste öldürüldü. Kendisine çok zulüm yapılmıştı. Doğrusunu Allah bilir. [\[51\]](#)

Ebu Bekir Abdülazîz B. Cafer

Gulam lakabıyla tanınan meşhur Hanbelî fıkıhçısıdır. Hanbelî mezhebinin önde gelen şahsiyetlerindendi. Çeşitli eserleri, derlemeleri ve münazaraları vardır. Ebü'l-Kasım el-Bağavî'den ve onun tabakasındaki hadisçilerden hadis dinledi. Sekser yaşını aşmış olarak vefat etti. İbnü'l-Cevzî'nin ifadesine göre onun 100 cüzden müteşekkil "el-Mukanna"; seksen cüzder müteşekkil "eş-Şafi" adlı eserleri vardır. İmam Şafiî ile seyahatlerde bulunmuş, ona muhalefet etmiştir. Ayrıca "Kitabül-Kavleyn", "Muhtasarü's-Sünne" gibi eserler ile tefsire, usule dair diğer eserler vermiştir. [\[52\]](#)

Ali B. Muhammed

Künyesi, Ebü'l-Feth'dir. Best şehrindeydir. Meşhur şairdir. Güçlü ve sağlam şiirler içeren bir divanı vardır. Tıbak ve cinas sanatlarında meşhurdur. Orijinal şiirleri vardır. el-Muntazam adlı eserinde İbnü'l-Cevzî, alfabetik sıraya göre yazılmış şiirlerinden bazı örnekler vermiştir:

"Az bir rızıkla kanaat edersen,

İnsanlar arasında kendisine öfke duyulmayan hür bir kimse olarak yaşayabilirsin.

Ey günlük azığım, diğer günlerimin de azığı senden sonra gelecek olursa,

Artık ben inci ve yakutlara sahip olamadığımdan ötürü üzülmem."

dur.

"Ey benim gittiğim yola tabi olmak için mezhebimi soran kişi! Bilesin ki, benim yolum hak yoludur; hevesleri söküp atma yolu- Şimdi benim bu yoluma girecek bir kimse var mıdır dersin?"

"Morgun tabiatını gayret içinde olarak dinlendir ve onu biraz da latifelerle teselli et.

Ama latife yapacak olursan, yemeğe ne kadar tuz konuluyorsa latifeler de o kadarcık olsun." [\[53\]](#)

Şair Ebu Firas B. Hamdan .

Meşhur bir şiir divanı vardır. Kardeşi Seyfü'd-Devle onu Harran ve Münbic naipliklerine atadı. Bir defasında Rumlar; savaştı. Rumlar onu esir aldılar, sonra Seyfü'd-Devle onu esaretten kurtardı. Bu senede kırksekiz yaşında vefat etti. Güzel manalar içeren şiirleri vardır. Ölümünden sonra kardeşi Seyfü'd-Devle ona şu ağıdı yakmıştı:

"Kişi musibetlere maruzdur. Bedeni mezara gömülmedikçe musibetler sona ermezler.

Uzun süre yaşayan kişi ailesi arasında kıymetten düşer. Çabuk ölen kişi de, eziyetleri nefsinde bulur."

Bu şiiri okuduğu esnada yanında bir Arap vardı. Arab'a; "Sen de bu anlamda ama başka kelimelerden oluşan bir şiir söyle." deyince a'rabi şöyle bir şiir okudu:

"Uzun süre yaşamayı temenni eden kişi, Dostlarını kaybetmek hususunda sabırlı olsun. Yaşayan kimse, düşmanları için istediği şeyi kendi nefsinde görür."

İbnü's-Sai, bu beyitlerin Seyfü'd-Devle tarafından kardeşi Ebu Fi-ras için söylendiğini ifade etmiştir. İbnü'l-Cevzî ise bunları Ebu Fi-ras'ın kendisine ait olduğunu, a'rabinin de her ikisi vefat ettikten sonra bu sonuncu beyitleri söylediğini ifade etmiştir.

Ebu Firas'm şu şiirleri de çok dikkat çekicidir:

"Gayretleri zirveye ulaştığında kavmim beni kaybedecektin Karanlık gecede dolunay kaybolur. Doğanın yanında yumuşak huylu kartal ve yapabilir. Keşke benim yaptıklarımı başkası da yapsaydı da kavmim onunla yetinselerdi."

"Aslanlarına köpeklerin hakim olduğu bir menzilde bulunduğumuzdan ötürü durumumuzu Allah'a şikayet ediyorum.

Ey Rabbim, keşke sen bana tatlı davransan da, hayat varsın acı olsun.

Keşke sen benden hoşnud olsanda varsın bütün halk bana düşman olsun.

Keşke benimle senin arandaki ilişkiler düzgün olsun da, Benimle dünyalar arasındaki ilişkiler varsın bozuk olsun." [\[54\]](#)

Hicretin Üçyüzaltmışdördüncü Senesi

Bu senede Adüdü'd-Devle b. Rüknu'd-Devle b. Büveyh, babasının veziri Ebü'l-Feth b. Amid'le birlikte Vasıt'a geldi Alptekin, maiyetindeki Türklerle onun önünden kaçıp Bağdat'a gitti. Adüdü'd-Devle, Türklerin peşine takıldı ve Bağdat'ı doğu yakasına gelip konakladı. Bahtiyar'a da Bağdat'ın batı yakasında konaklamasını emretti. Türkleri şiddetli bir kuşatma altına aldı. Arap emirlerine de şehrin etrafı-nı kuşatmalarını, Bağdat'a azık gelmesine engel olmalarını emretti. Fiyatlar yükseldi, pahalılık baş gösterdi. Hırsızların ve yağmacıların çoğalmasından ötürü insanlar yaşayamaz hale geldiler. Alptekin de yiyecek elde etmek için onlara baskın yaptı. İşler cidden zorlaştı. Sonra Türkler'le Adüdü'd-Devle karşı karşıya geldiler. Adüdü'd-Devle onları kırıp geçirdi. Türkler Tikrit'e kaçtılar. Adüdü'd-Devle Bağdat'ı ve oraya bağlı mıntıkaları istila etti Türkler Tikrit'e kaçarlarken halifeyi de Bağdat'tan alıp götürmüşlerdi. Adüdü'd-Devle onu hilafet sarayına geri getirdi ve ona ikramda bulundu. Kendisi de hükümet sarayına yerleşti.

Bahtiyar'ın durumu cidden zayıfladı. Yanında hemen hemen hiçbir şey kalmamıştı. Kapısını kilitledi, hacibleri ve katipleri kapısından kovdu. Kendisi de emirlikten istifa etti. Bunu Adüdü'd-Devle ile görüşüp anlaştıktan sonra yaptı. Görünürde Adüdü'd-Devle onun göreve gelmesini istedi. Fakat gizlice bunu kabul etmemesini tavsiye etti. O da görevi kabul etmedi Aralarında elçiler gidip geldi. Bahtiyar görünürde görevi kabul etmemeye kesin kararlı idi. Fakat Adüdü'd-Devle, halka Bahtiyar'ın acizlikten ve yönetim yükünü omuzlayama-maktan Ötürü görevi kabul etmediğini bildirerek onu zor durumda bıraktı. Bahtiyar'm, aile efradının ve kardeşlerinin tutuklanmalarını emretti. Halife Tai' de buna çok sevindi. Adüdü'd-Devle, pörsüyen hilafet makamına saygı gösterdi. Hilafet sarayını onardı. Öyle ki sarayda her yer şenlendi. Halifeye mallar, paralar, kıymetli ve güzel eşyalar gönderdi. Aşırı giden, başkaldıran fesatçı Türkleri, hırsızlarla yankesicileri öldürdü.

İbnü'l-Cevzî dedi ki: Bu senede Bağdat şehri hırsızlar ve yankesiciler nedeniyle büyük bir belaya uğradı. Bunlar Babü's-Şai çarşısını yaktılar, çok miktarda mal elde ettiler. Atlara binerek komutan la-kapiarını takındılar. Pazarlarda ve yollarda güvenliği ihlal ettiler. Onlar nedeniyle gerçekten büyük bir bela meydana geldi. Güçlenmişlerdi. Öyle ki, onlardan biri olup daha önce zayıf ve güçsüz biri olan siyahi bir kişi ortaya çıktı. Güçlendi, servet sahibi oldu; bir cariyeyi 1.000 dinara satın aldı. Cariyeyi evine götürdükten sonra onunla cinsel ilişki kurmak istedi. Cariye onun bu isteğine boyun eğmedi. Cariyeye şöyle sordu:

- Benim neyimden hoşlanmıyorsun?
- Senin her tarafından tiksiniyorum.
- Peki ne yapmamı istiyorsun?
- Beni sat.

- Bundan daha iyi bir yol yok mu?

Böyle dedikten sonra cariyeyi alıp kadı'nın yanına götürdü, onu azad etti ve ayrıca ona 1.000 dinar para verip serbest bıraktı. Halk, güçlülüğü ve fasıklığı ile birlikte onun bu kadar yumuşak huylu ve cömert oluşuna şaşıtı.

Bu senenin muharrem ayında Bağdat'a, Mekke ve Medine'de hac mevsimi esnasında Muiz el-Fatımî adına hutbe okunup Tai adına okunmadığına dair haberler ulaştı.

Bu senenin receb ayında Bağdat'ta pahalılık baş gösterdi. Fiyatlar yükseldi, öyle ki şeker 170 küsur dinara satılır oldu.

Bu senede Adüdü'd-Devle b. Büveyh'in durumu sarsıldı. Askerleri dağıldı, elinde Bağdat şehrinden başka bir yer kalmadı. Babasına haber salarak bu durumdan şikayetçi oldu. Babası da gönderdiği cevapta amcası oğlu Bahtiyar'a ihanet ettiğinden ötürü onu kınadı, Bunun üzerine mektubu alınca, amcası oğlunu zindandan çıkardı, ona hil'at giydirdi. Onu eski görevine iade etti. Ayrıca Irak'ta kendisi adına naiplik yapıp onun için hutbe okunmasını şart koştu. Kendisiyle birlikte kardeşi Ebu İshak'ı ordu komutanlığına tayin etti. Çünkü Bahtiyar işleri idare edemeyecek kadar zayıf biri idi. Sonra kendisi Bağdat'tan çıkıp Fars diyarına gitti. Bütün bunları babasının emri üzerine yaptı. Çünkü amcası oğluna ihanet ettiğinden ötürü babası ona çok kızmıştı.

Bu hususta ona defalarca mektup yazmıştı.

Adüdü'd-Devle, Bağdat'tan çıkıp Fars diyarına gittiğinde babasının veziri Ebü'l-Feth b. Amid'i terketti. İzzü'd-Devle Bahtiyar Bağdat'ta otoritesini kurup Irak'a hakim olduktan sonra amcasının oğlu Adüdü'd-Devle'ye verdiği sözleri unuttu, taahhütlerini yerine getirmedi. Aksine eski sapıklığını sürdürdü, Rafizilik ve diğer pis yolları terke tme di.

Bu senenin zilkade ayının onunda perşembe günü halife Tai' İz-zü'd-Devle'nin kızı Şahbaz ile evlendi. Ona 100.000 dinar mehir verdi.

Bu senenin zilkade ayının sonunda Kadı Ebü'l-Hasan Muham-med b. Salih b. Ümmü Şeyban görevden azledildi. Yerine Ebu Mu-hammed Maruf atandı.

Bu senede hac emiri Fatımîlerdendi. Haremeyn'de (Mekke ve Medine'de) halife Tai' adına değil de hac emiri adına hutbe okundu. Doğrusunu, noksanlıklardan münezzeh olan yüce Allah daha iyi bilir. [\[55\]](#)

Dımişk Şehrinin Fatımîlerin Elinden Alınması

İbnü'I-Esir'in el-Kamil adlı eserinde anlattığına göre; Muizzü'd-Devle'nin kölesi Alptekin, efendisine isyan etmiş, etrafında Deylemlilerden, Türklerden ve bedevilerden birçok asker toplanmıştı. Sözü edilen Alptekin, bu sene Dımişk'a gelmişti. Dımişk'ta Fatımîlerin valisi hadim Reyyan bulunuyordu. Alptekin Dımişk'ın dışarı mıntıkasına konakladığında Dımişk'ın büyükleri, yaşlıları ve eşrafı onun yanına geldiler. Fatımîlerden çektikleri zulmü, baskıyı, muhalif itikadı ona anlattılar. Dımişk'ı Fatımîlerin elinden kurtarmak için olanca çabayı göstermesini istediler. O zaman Alptekin şehri ele geçirmeye kesin karar verdi, uğraşısını devam ettirdi. Nihayet hadim Reyyan'ı Dımişk'tan çıkardı. Oradaki şer erbabım kırıp geçirdi. İyilik ve hayır ehli kimselerin şanımlı yüceltti. Halka adaletle hükmetti, oyun ve eğlence erbabının kökünü kazıdı. Daha önce şehirde fesat çıkaran Merc ve Gota halkının mallarını yağmalayan, onları haraca bağlayan bedevilerin ellerini bağlayıp kötülüklerine engel oldu.

İşler Alptekin vasıtasıyla yoluna girip Şamlıların idaresi düzelince, Muiz el-Fatımî ona bir mektup göndererek bu çabasını şükranla karşıladığını bildirdi. Kendisine hil'at giydirmek ve kendi tarafından onu naib olarak atamak üzere yanına gelmesini talep etti. Ancak Alptekin bu çağrıya olumlu cevap vermedi. Aksine Muiz adına Şam'da hutbe okunmasına son verdi. Tai' el-Abbasî adına hutbe okutmaya başladı. Sonra Sayda şehrine gitti. Orada İbnü's-Şeyh yönetiminde Mağriblilerden bir grup hall vardı. Aralarında Mevhub el-Ukaylî'nin oğlu Zalim de vardı. Zalim, daha önce Muiz el-Fatımî tarafından atanmış Şam valisiydi. Ancak halka adil bir muamelede bulunmamış ve valilik görevinden düşmüştü.

Alptekin, Sayda halkını kuşatma altına aldı. Şehri ele geçirinceye kadar kuşatmayı sürdürdü. Onlardan 4.000 kadar eşrafı öldürdü. Sonra Taberiye'ye gitti, oraya da aynı muameleyi tatbik etti. O esnada Muiz el-Fatımî, Alptekin'in yanına gitmeye karar verdi. Bu iş için asker toplamakta iken Muiz -ileride de anlatılacağı gibi- hicretin 365. senesinde vefat etti. Kendisinden sonra yerine oğlu Aziz geçti. Böylece Alptekin Şam'da Muiz gailinden kurtularak rahatladı. Durumu kuvvetlendi, otoritesi güçlendi.

Sonra Mısırlılar, Alptekin'le"savaşmak ve Şam'ı onun elinden alması için komutan Cevher'i üzerine göndermeye karar verdiler. İşte o zaman Şamlılar Alptekin'e yemin ederek Fatımîlere karşı yanında yer alacaklarını söylediler. Kendisine samimi davranacaklarını, onu terketmeyeceklerini bildirdiler. Komutan Cevher gelip Şam'ı yedi ay süreyle şiddetli bir kuşatma altına aldı. Alptekin'in göz kamaştıran kahramanlığını gördü. İş uzayınca bazı Dımişklılar Alptekin'e, Ah-sa'da bulunan Hüseyin b. Ahmed el-Karmatî'ye mektup yazıp yardımına gelmesi talebinde bulunmasını tavsiye ettiler. Alptekin, Hüseyin b. Ahmed el-Karmatî'ye mektup yazınca Hüseyin onun yardımına geldi. Cevher ise, onun geldiğini duyunca, artık biri şehir içinde diğeri de şehir dışındaki iki düşman arasında kalamayacağını anladı. Remle'ye yönelerek Şam'ı terketti.

Alptekin ve Hüseyin b. Ahmed el-Karmatî, 50.000 kadar askerle peşine düştüler. Remle'ye üç fersahlık mesafede Tavvahir nehri yakınında karşılaştılar. Cevher'i Remle'de kuşatma altına aldılar. Yiyecek ve içecek azlığı nedeniyle Cevher'in durumu cidden zorlaştı. Öyle ki kendisi ve beraberindekiler neredeyse öleceklerdi. Cevher, Alptekin'den at üzerinde bir araya gelip

görüşmek istediğini bildirdi. Alptekin onun bu isteğini kabul etti. Gevher adamlarıyla birlikte üstadının yanına dönmesine müsaade edilmesi için çok rica etti. Kendisinin ve adamlarının dönmelerine müsaade edilmesi durumunda Alptekin'i üstadının yanında iyilikle anacağını bildirdi. Ancak bu sözlerini Kar-matî'ye duyurmadi. Cevher, dahi bir kişiydi. Alptekin, onun bu isteğini kabul etti. Ancak Karmatî onu bu fikrinden dolayı pişman etti ve şöyle dedi: "Doğru görüş şudur ki; baştan sona ölmelerine dek bunları kuşatma altında tutalım. Bunu bıraktığımız takdirde üstadının yanına gidecek, sonra da asker toplayıp tekrar üzerimize gelecektir. O zaman kendilerine güç yetiremeyiz."

Gerçekten de Hüseyin el-Karmatî'nin dediği gibi oldu. Çünkü Alptekin, onu kuşatma çemberinden çıkarıp üstadı Aziz'in yanına gidince; üstadını, bizzat gelerek Alptekin'le savaştırması için teşvik etti.

Bu ısrarını sürdürünce Aziz, dağlar misali büyük bir ordu ile harekete geçti. Askerleri, teçhizatı, ağırlık ve malları çoktu. Bu ordunun öncü birliğinin komutanı da Cevher'di. Öte yandan Alptekin ile Hüseyin el-Karmatî de askerleri ve bedevi savaşçılar toplayıp Remle'ye doğru yürüdüler. Hicretin 367. senesinin muharrem ayında savaşmaya başladılar.

İki taraf karşı karşıya geldiklerinde Aziz el-Fatımî, Alptekin'in göz kamaştıran şecaatini gördü. Bunun üzerine ona haber salarak şayet kendisine itaat edip yanına dönecek olursa onu askerlerinin başkomutanı yapacağını, ona son derece iyilik ve ihsanda bulunacağını bildirdi. Alptekin de iki saf arasında atından inip Aziz'e doğru yöneldi ve yeri öptü, sonra da ona şu haberi gönderdi: "Eğer bu sözü bu durumdan önce söylemiş olsaydın, hemen kabul eder ve itaatına girerdim, ama bundan sonra bu sözü kabul etmeme imkan yoktur." Böyle dedikten sonra atına bindi ve Aziz'in ordusunun sol kanadına saldırdı, orayı dağıttı. Süvari ve piyadeler darmadağın oldular. O esnada Aziz, ordunun merkezinden çıkıp ortaya geçti, sağ kanada emir verdi. Bu kanat, Alptekin ve Hüseyin el-Karmatî'nin birleşik ordusuna şiddetli bir saldırı gerçekleştirince Karmatî tarafı bozguna uğradı. Diğer Şamlılar da onların akibetlerine uğradılar. Mağribliler bunların peşlerine düştüler. Kimini öldürüyor, kimini esir alıyorlardı.

Aziz, bulunduğu yerden ayrılıp beraberindeki askerleriyle birlikte Şamlıların çadırlarına geldi. Kaçanların peşlerine müfrezelerini taktı. Bir esir getirildiğinde onu getirene mutlaka hil'at giydiriyordu. Ayrıca Alptekin'i getirecek olana da 100.000 dinar vereceğini vaad etti. Derken Alptekin şiddetle susadı, arkadaşı .Müferrec b. Dağfel'e uğradı, ondan su istedi. Müferrec ona su verdi ve onu evine konuk etti. Öte yandan gizlice Aziz'e haber salarak aradığı adamın yanında olduğunu ve 100,000 dinarı göndermesini, gelip aradığı adamı götürmesini istedi. Aziz ona 100.000 dinar para ve bir de Alptekin'i teslim alacak görevlileri gönderdi.

Alptekin kuşatma altına alınınca mutlaka öldürüleceğini anladı. Ama bir anda kendisini Aziz'in huzurunda gördü. Aziz ona son derece ikramda bulundu. Mallarını ve paralarını tamamiyle ona iade etti. Malından ve parasından hiçbir şey eksilmemişti. Ayrıca Alptekin'i en has arkadaş ve komutanları arasına kattı. Onu evinin bitişiğindeki bir eve yerleştirdi. Mısır'a saygı ve ikram içinde geri götürdü. Orada kendisine bol miktarda ikta araziler verdi. Ayrıca Hüseyin el-Karmatî'ye de haber salarak yanına gelmesi durumunda Alptekin'e yaptığı gibi ona da ikramda bulunacağını bildirdi. Ancak Hüseyin korktu ve Mısır'a gitmedi. Ama Aziz ona, kendisinin şerrinden kurtulmak için 20.000 dinar para gönderdi ve her sene bu kadar para göndereceğini bildirdi.

Alptekin, Aziz'in yanında saygı ve ikram görerek yaşadı. Nihayet onunla vezir İbn Kils arasında anlaşmazlık meydana geldi. Vezir ona düşman oldu, zehir içirdi ve bunun üzerine Alptekin vefat etti. Aziz bu durumu Öğrenince vezire öfkeleni ve onu kırk küsur gün hapiste tuttu. Ayrıca ondan 500.000 dinar para cezası tahsil etti. Ama onsuz idareyi yürütemeyeceğini anlayınca tekrar vezirliğe iade etti.

İbnü'l-Esir'in anlattıklarının hülasası budur. [\[56\]](#)

Hicretin Üçyüzaltmışdördüncü Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Türkhacib Sebüktekin

Muiz ed-Deylemi'nin azatlısı ve hacibi iken onun yanında mertebesi yükseldi. Nihayet halife Tai' onu emirliğe tayin etti. Ona hil'at giydirdi ve onun için bir sancak yaptırdı. Ona, Nurü'd-Devle lakabını taktı. Bu makamda iki ay, onüç gün süreyle kaldı. Vefat edince Bağdat'a defnedildi. Evi Bağdat'taki Darü'l-Mülk Sarayı'dır. Burası cidden büyük bir saraydır.

Bir defasında Sebüktekin attan yere düşmüş, beli kırılmıştı. Tabip onu tedavi etmiş, nihayet belini düzeltmişti. Namaz kılabiliyordu, ancak rüküa eğilemiyordu. Kendisini tedavi eden tabibe çok para vermiş ve ona şöyle demişti: "Ağrılarımı, sızılarımı ve senin beni tedavi edişini hatırlayınca sana mükafat vermemeye imkan yok. Ama ayaklarını sırtımın üzerine koyup bastırışını hatırladığımda da sana çok öfkeleniyorum.

Sebüktekin, bu senenin muharrem ayının bitimine yedi gün kala salı gecesi vefat etti. Çok miktarda servet bıraktı: 1.000.000 dinar, 10.000.000 dirhem, iki sandık dolusu mücevher, onbeş sandık dolusu billur, kırkbeş sandık dolusu altın kap, 130 altın yıldız -ki bunlardan her biri 1.000 dinar ağırlıktaydı-, 600 gümüş kürsü, 4.000 ipek elbise, 10.000 attabi ve dibeki giysisi, 300 çuval yatak, 3.000 at, 1.000 deve, 300 köle, kırk hizmetçi ve ayrıca arkadaşı Ebu Bekir el-Bezzar'm yanına emanet olarak

bıraktığı paralar... [\[57\]](#)

Hicretin Üçyüzaltmışbeşinci Senesi

Bu senede Rüknu'd-Devle b. Büveyh yaşlandığı için ülkesini oğullarına paylaştırdı. Fars, Kirman ve Errecan vilayetlerini oğlu Adü-du d-Devle'ye, Rey ve İsfahan vilayetlerini oğlu Müeyyedü'd-Devle'ye, Hemedan ve Dinever vilayetlerini oğlu Fahrü'd-Devle'ye bıraktı. Oğlu Ebü'l-Abbas'ı da diğer oğlu Adüdü'd-Devle'nin himayesine verdi ve ona iyi davranmasını vasiyyet etti. Bu senede Kadi'l-Kudat Ebu Muhammed b. Maruf, Bağdat'ta İz-zü'd-Devle'nin sarayında -İzzü'd-Devle'nin emri üzerine halkın davalarını halletmek üzere meclis kurdu. İzzü'd-Devle'nin huzurunda davacılar arasında hüküm verdi.

Bu senede Aziz el-Fatımî tarafından atanan Mısır emin; Mekkeli-leri kuşatma altına alıp onları şiddetli bir muhasara altında tuttu. Oralarda fiyatların cidden yükselmesine neden olduktan sonra insanlara haccettirdi.

İbnu l-Esir'in anlattığına göre bu senede Muiz el-Fatımî'nin İfri-kiye valisi Yusuf Belikkin, Septe şehrine gidip yüksek bir dağdan şe-hiri gözetlemiş, şehiri hangi taraftan kuşatacağını düşünmeye başlamış, neticede yarım gün süreyle şehri kuşatma altına almış, halka çok şiddetli ve korkulu anlar yaşattıktan sonra oradan ayrılıp Mağrib diyarında Basra adında bir şehre hücum etmiş, oraların yıkılıp yağmalanmasını emretmiş, sonra Berguvata şehrine doğru yürümüştü. Bergüvata'da, İsa b. Ümmü'l-Ensar adında bir hükümdar bulunuyordu. Büyücü ve göz bağıcı bir adam olduğundan ötürü çok zorlu anlar yaşattı. Peygamber olduğunu iddia etti. Halk da ona itaat etti. Uymaları için onlara bir şeriat vaz' etti. Yusuf Belikkin onlarla savaştı, onları bozguna uğrattı ve o faciri öldürdü. Mallarını yağmaladı, kadınlarını ve çoluk çocuklarını esir aldı. O zamanda o mıntıkaların insanlarının anlattıklarına göre, oralarda esir alman kadınlardan daha güzel kadın görülmemiştir. [\[58\]](#)

Hicretin Üçyüzaltmışbeşinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Ahmed B. Cafer B Muhammed B. Selem

Künyesi Ebu Bekir el-Hanbelî'dir. Büyük bir "Müsned"i vardır. Abdullah b. Ahmed b. Hanbel'den, Ebu Muhammed el Keccî'den ve diğer bazı kimselerden hadis rivayet etti. Darekutnî ve diğerleri de kendisinden rivayetlerde bulundular. Sika bir ravi idi. Doksan yaşına merdiven dayamış iken bu senede vefat etti. [\[59\]](#)

Sabit B.Sinan

Sabit b. Sinan b. Sabit b. Kurra es-Sabiî. İbnü'l-Esir'in el-Kamil adlı eserinde anlattığına göre tarihçidir. Bu senede vefat etmiştir. [\[60\]](#)

Hüseyin B. Muhammed B. Ahmed

Künyesi, Ebu Ali el-Masercesî'dir. Hadis hafızıdır. Hadis toplama uğruna birçok yerlere seyahatlerde bulundu. Çok üstadlardan hadis dinledi. 1.300 cüzden müteşekkil bir "Müsned" tasnif etti. Bu müsne-dinde hadislerin rivayet yollarını ve illetlerini anlattı. "el-Megazi ve'l-Kabail" adlı eseri vardır. Sahih'ten ve diğerlerinden rivayetlerde bulundu. İbnü'l-Cevzî'nin ifadesine göre; onun ailesinden ve selefinden ondokuz muhaddis vardır. Bu senenin receb ayında vefat etti. [\[61\]](#)

Ebu Ahmed B. Adiy El-Hafız

Ebu Abdillan b. Muhammed b. Ebi Ahmed el-Cürcanî Ebu Ahmed b. Adiy. Büyük ve faydalı eserler veren bir hadis hafızıydı. Bilgili, cevval, çok nakilde bulunan, birçok yerlere hadis toplamak için seyahatlerde bulunan bir imamdı. "Kitabü'l-Kamil fi'l-Cerh ve't-Ta'dü" adlı eser ona aittir. Buna benzer daha önce böyle bir kitap yazılmamıştı ve bu şekilde bir kitap bilahare de yazılmış değildir. Hamza, bu hususta Darekutnî'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir: "O kitapta fazla değil, insana yetecek bilgiler vardır."

Ebu Ahmed b. Adiy, Ebu Hatim er-Razî'nin vefat ettiği senede, yani hicretin 277. senesinde doğdu ve bu senenin cemaziyelahir ayında vefat etti. [\[62\]](#)

Muiz El-Fatımî

Kahire şehrinin kurucusu Maad b. İsmail b. Said b. Abdillan Ebu Temim. Hz. Fatıma soyundan geldiğini iddia ederdi. Mısı

diyarının hakimi, ve oraya hakim olan ilk Fatimîdir. İfrikiye ve oraya bağlı Mağrib diyarına ilk hükümdar olan kişidir. Hicretin 358. senesinde komutan Cevher'i, önu sıra Mısır'a göndermişti. Cevher, Mısır diyarını, uzun süren savaşlardan sonra Kâfur el-İhşidî'nin elinden aldı. Böylece Fatimîlerin Mısır'da hakimiyeti kuruldu. Komutan Cevher, Muiz el-Fatimî için Kahire şehrin ve payitaht olan Kasran'ı inşa etti. Sonrada hicretin 362. senesinde Muiz adına hutbe okuttu. Bütün bunlardan sonra Muiz büyük bir orduyla Mısır'a geldi. Beraberinde Mağrib'in büyük komutanları da vardı. İskenderiye şehrine indiğinde halkın eşrafı onu karşılamaya çıktılar. Orada onlara belîğ bir hutbe irad etti. Hutbesinde mazlumun zalimdeki hakkını alacağını, mazluma yardımcı olacağını iddia etti. Nesebiyle övündü. Cenâb-ı Allah'ın kendileri vasıtasıyla bu ümmete rahmet ettiğini ifade etti. Bununla beraber o zahiren ve batınen Rafizilik mezhebine mensuptu. Nitekim Kadı Bakillanî, onların mezheplerinin sırf küfür olduğunu ifade etmiştir. İtikadları Rafizilikti. Devlet erkânı, ona itaa edip yardımcı olanlar da aynı durumdadırlar. Allah onları ve Muiz'i kahretsin. Muiz, büyük bir abid ve muttaki kişi olan Ebu Bekir en-Nab-lusî'yi huzuruna çağırmişti. Zahid ve takvalı olan bir kişi olan Ebu Bekir huzura vardığında Muiz ona şöyle demişti: "Duyduğuma göre sen demişsin ki; yanımda on ok olsa bunların dokuzunu Rumlara birini de Mısırlılara atardım." Ebu Bekir "Ben böyle demedim," deyince Muiz onun sözünden vazgeçtiğini sanmış ve: "Ya ne dedin?" diye sormuş, Ebu Bekir de şu cevabı vermişti: "Ben şöyle dedim: On okun dokuzunu size, birini de Rumlara atmak gerekir!" Muiz: "Neden böyle dedin?" diye sorunca Ebu Bekir şu karşılığı vermişti: "Çünkü sizler bu ümmetin dinini değiştirdiniz, salih kimseleri Öldürdünüz, ilahi nuru söndürdünüz, size ait olmayan şeylere sahiplik iddiasında bulundunuz!" Bunun üzerine Muiz onun birinci günde teşhir edilmesini, ikinci günde şiddetli kırbaç darbeleriyle dövülmesini, üçüncü günde ise derisinin yüzülmesini emretti. Bir Yahudi getirildi. Derisini yüzmeye başladı, ama Ebu Bekir, Kur'ân okuyordu. Yahudi demiş ki: "Ona acımaya başladım. Derisini yüzerken kalbinin hizasına geldiğimde kalbine bir bıçak sapladım ve öldü." Allah ona rahmet etsin. Ona şehid deniliyordu. Bugüne kadar Nabluslular'da şehid oğulları ailesi vardır ki onun soyundan gelirler. Bu ailede hâlâ hayır kalıntıları vardır. Allah kahretsin; Muiz, cesaretli, güçlü, akıllı, azimli, siyasetçi bir kimseydi. Adaletli olduğunu ve hakka yardımcı olduğunu söylerdi. Bununla birlikte onun, yıldızların hareketlerine dayanarak işlerini programlayan, buna inanan bir müneccimi vardı. Müneccimi kendisine şöyle demişti: "Bu senede senin başından korkulu bir hal geçecek. Bunun için yeryüzünün altına inip gizlen ki, bu sene rahatlık ve belasızca senin üzerinden geçsin." Müneccimin böyle demesi üzerine Muiz yeraltında kendisi için bir bodrum yaptırdı. Ümerayı huzuruna çağırıp oğlu Nizar'e itaat etmelerini vasiyet etti. Oğluna Aziz lakabını taktı, yeraltından çıkıp kendilerine dönünceye kadar yönetimi oğluna bıraktı. Ümera da bu hususta oğluna bey'at ettiler. Bundan sonra Muiz bodruma indi. Bir sene kadar orada gizlendi. Mağribliler gökte bir bulut gördüklerinde şayet binek üzerindeyseler bineklerinden inip bulutu selamlardı. Çünkü o bulutun içinde Muiz'in bulunduğunu zannediyorlardı. "Firavun, milletini küçümsedi, ama onlar kendisine yine de itaat ettiler. Doğrusu onlar yoldan çıkmış bir millettir." (ez-Zuhruf, 54.) Muiz, bir sene sonra yeryüzüne çıktı. Hükümdarlık makamında oturdu ve eski âdetine göre bir süre daha hakimiyet sürdü. Ama bu hakimiyeti uzun sürmedi, aksine gelişi kesin olan ilahi takdir onu hemen yakaladı. Kendisi için taksim edilen rızıkına (ölümüne) kavuştu. Bu senede vefat etti. Mısır'dan önceki Mağrib hakimiyeti ile Mısır hakimiyeti, toplam olarak yirmüç sene, beş ay, on gün sürmüştü. Bu hükümdarlığının iki sene dokuz ayı Mısır'da, gerisi de Mağrib diyarında geçmişti. Toplam olarak kırkbeş sene, altı ay yaşamıştı, Çünkü o, İfrikiye'de hicretin 319. senesinin ramazan ayının onunda doğmuş ve hicretin 365, senesinin rebiyülahır ayının ondokuzunda Mısır'da ölmüştü. ^[63]

Hicretin Üçyüzaltmışaltıncı Senesi

Bu senede Rüknu'd-Devle b. Ali b. Büveyh, doksan yaşını aşmış olarak vefat etti. Kırk küsur sene süreyle hüküm sürmüştü. Ölümünden bir sene önce memleketini oğullarına paylaştırmış ti. Nitekim bunu önceki sayfalarda da anlatmıştık. Bir defasında İbnü'l-Amid kendi sarayında bir ziyafet vermişti. Saray, misafirlerle dolup taşmaktaydı. O ziyafete Rüknu'd-Devle, oğulları ve devlet erkânı da gelmişti. Rüknu'd-Devle işte o ziyafet esnasında oğlu Adüdü'd-Devle'yi veliaht tayin etti. Adüdü'd-Devle de D eylemlilerin âdeti icabı kardeşlerine ve diğer ümeraya hu" at ve giysiler giydirdi. Onlar da kendi âdetleri icabı onun etrafına feslegenler saçtılar. Bu, cidden görülmesi gereken muazzam bir gündü. Rüknu'd-Devle'nin artık yaşı ilerlemişti. Bu ziyafetten sonra bir sene geçmeden vefat etti. Yumuşak huylu, ağırbaşlı, çok sadaka veren, âlimleri seven, iyilik sever, cömert ve başkalarını kendi nefesine tercih eden, iyi geçimli karizmatik bir liderdi. Halkına ve akrabalarına şefkatliydi. Oğlu Adüdü'd-Devle iktidara geçince, orayı amcası oğlu Bahti-yar'm elinden almak için Irak'a yöneldi. Çünkü kendisi kötü niyetli ve muamelesi bozuk biriydi. İkisi bu senede Ahvaz'da karşı karşıya gelip savaşmaya başladılar. Adüdü'd-Devle, Bahtiyar'ı bozguna uğrattı; mallarını, mülklerini elinden aldı. Basra'ya da asker gönderip orayı ele geçirdi ve Basra'nın Rebi

ve Mudar kabilelerinden oluşan ahalisinin arasını düzeltti. Çünkü bu iki kabile arasında 120 sene kadar önceden başlayan bir anlaşmazlık vardı. Mudarlılar Adüdü'd-Devle'den taraf idiler. Rebialılar ise ona karşıydılar. Sonra iki kabile onun gölgesi altında birleşip uzlaşmaya vardılar. Kuvveti çoğaldı. Bahtiyar gücünü yitirdi. Veziri İbn Bakıyye tutuklandı. Çünkü o, Bahtiyar'ı bir tarafa bırakıp kendisi yönetime âdeta el koymuştu. Malları kendi hazinesinde toplamıştı. Adüdü'd-Devle de İbn Bakıyye'nin hazinesinde bulduğu malları ve eşyaları aldı. Orada hiçbir şey bırakmadı. Aynı şekilde Rüknu'd-Devle de babasının veziri Ebü'l-Feth b. Amid'i tutukladı. Ona daha önceden kin besliyordu. Bunun hikayesi önceki sayfalarda anlatılmıştı. İbn Amid'in de yeryüzünde hiçbir malı, mülkü, parası kalmadı. Büyükler ve devlet erkanı ondan korkarlardı. İbnü'l-Amid, son derece fasık ve asi bir kimseydi. Kader ona ihanet etti. Onu sultanın gazabına maruz bıraktı. Biz ise Rah man'ın gazabından sakınırız.

Bu senenin şevval ayı ortasında Horasan ve Buhara emiri Man-sur b. Nuh es-Samanî vefat etti. Bu zat, onbeş sene süreyle valilik yapmıştı. Kendisinden sonra yerine Ebü'l-Kasım Nuh geçti. O esnada Ebül-Kasım onüç yaşındaydı ve Mansur lakabını aldı.

Bu senede Hakim Mustansır Billah b. Nasır Lidinillah Abdurrah-man el-Ümevî vefat etti. Bu zat, hayırlı ve bilgili hükümdarlardandı. Fıkıh, kelim ve tarih bilgisi vardı. Alimleri sever, onlara ihsanda bulunurdu. Vefatında yaşı, altmışüç seneyi yedi ay geçiyordu. Ömrünün onbeş sene, beş ayını halifelikte geçirmişti.

Hakim Mustansır Billah'ın vefatından sonra yerine yirmi yaşında olan Hişam adındaki oğlu geçti ve Müeyyed Billah lakabını aldı. Zamanında ihtilaflar başgösterdi. Halk isyana kalkıştı ve onu bir süre hapse attılar ve sonra hapisten çıkarılıp tekrar halifelığe getirildi. Yönetimi, hacibi Mansur Ebu Amir Muhammed b. Ebi Amir el-Meafi-rî, oğulları Muzaffer ve Nası üstlendiler. Halka güzel muamelede bulundular. Adaletli davrandılar. Düşmanlarla savaştılar. Bu hal yir-mialtı sene kadar böylece sürdü. İbnu l-Esir bu meyanda onların bazı haberlerini uzun uzadıya nakletmiştir.

Bu senede Halep, Ebü'l-Mealî Şerif b. Seyfû'd-Devle b. Hamdan'm eline geçti. Babası vefat ettiğinde o yönetimin başına geçti. Ama köleleri Karguveyh ona başkaldırdı. Yönetimi ele geçirdi ve onu ülke dışına çıkardı. Ondan korktuğu için onu hep kontrol altında tutuyordu. Ama bir süre sonra Ebü'l-Mealî, Hama'ya gelip yerleşti. Rumlar Hu-mus'u tahrib ettiler. Orayı onarmaya ve düzeltmeye çalıştı. Sonra oraya yerleşti. Bilahare Karguveyh'in başı sıkışınca halk ona karşı ayaklandı ve Halep halkı Ebü'l-Mealî'ye bir mektup göndererek Hu-mus'tan Halep'e gelmesini istedi. O da Halep'e gitti. Şehri dört ay süreyle kuşatma altında tuttuktan sonra fethetti. Ancak Halep kalesin-deki askerler ona karşı direndiler. Bekcür oraya sığınmış ve kendini korumak için gerekli istihkam tedbirlerini almıştı. Sonra kendisine eman vermesi ve Humus'a tayin etmesi şartıyla Ebü'l-Mealî ile bir barış anlaşması yaptı. Bunun üzerine Dımeşk naipliğine tayin edildi. Kasr-ı Bekcürî diye bilinen, Dımeşk dışındaki çiftlik ona nisbe edilir. [\[64\]](#)

Sebüktekin'in Hakimiyetinin Başlangıcı

Sebüktekin, Gazne hükümdarı Mahmud'un babasıdır. Ebu İshak b. Alptekin'in azatlısıydı. Gazne ordusunun ve oraya bağlı Samanile-rin komutanıydı. Bu, Muizzü'd-Devle'nin hacibi değildir. Çünkü Mu-izzü'd-Devle'nin hacibi olan diğer Sebüktekin bundan bir sene önce vefat etmişti. Nitekim bu husus önceleri de anlatılmıştır. İkinci Sebüktekin'e gelince; efendisi vefat ettiğinde kendisinden sonra ne oğullarından ne de kavminden hükümdarlığa elverişli birini bırakmamıştı. Bunun üzerine askerler -hükümdarlığa elverişli, hayırlı ve güzel yaşantısı olduğundan ötürü- Sebüktekin'e bey'at etme hususunda anlaştılar. Çünkü Sebüktekin, akıllı, yürekli, dindar bir kimseydi. Hakimiyet onun eline geçti ve otoritesini kurdu. Hakimiyet ondan sonra oğlu Said Mahmud b. Sebüktekin'in elinde devam etti. Sebüktekin Hindistan'la da savaştı. O ülkenin birçok kalelerini fethedip bol miktarda ganimet elde etti. Çok sayıda putlarını ve ibadet vasıtalarını kırdı. Maiyetindeki ordusuyla büyük savaşlar gerçekleştirdi. Hindistan'ın hükümdarı Caybal onun üzerine yürüdü. Caybal'ın askerleri, dağları ve ovaları dolduruyordu. Sebüktekin onu iki kez bozguna uğratıp perişan bir halde ülkelerine dönmek mecburiyetinde bıraktı.

İbnü'l-Esir'in el-Kamil adlı eserinde anlattığına göre Sebüktekin, savaşlardan birinde Hindistan'ın büyük hükümdarı Caybal ile karşılaştığında yakınlarında Bağurek boğazında bir pınar vardı. Hintlilerin âdet ve inanışlarına göre o pınara bir pislik düştüğü zaman gök kararır, şimşekler çakar ve yağmurlar yağardı. Bu hal, pınarın o pislikten temizlenişine kadar devam ederdi. Sebüktekin o pınara bir pislik atılmasını emretti. Pınar düşmana daha yakındı. Pislik atılınca gök karardı, şimşekler çaktı, yağmurlar yağdı. Nihayet Hintliler, ziyan içinde ülkelerine geri dönmek mecburiyetinde kaldılar. Hindistan hükümdarı, Sebüktekin'e haber göndererek barışmak istediğini bildirdi. Sebüktekin, oğlu Mahmud'un karşı koymasına rağmen kendilerine verilecek bol miktarda para, birçok beldeler ile birlikte elli fû ve kavmin eşrafından da bazı kimselerin rehine olarak teslimi karşılığında banş yapabileceğini bildirdi. [\[65\]](#)

Hicretin Üçyüzaltmışaltıncı Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Ebu Yakub Yusuf

Ebu Yakub Yusuf b. Hüseyin el-Cenabî. Hecer ülkesinin hakimi ve Karmatîlerin lideriydi. Vefatından sonra kavminden altı kişi onun yerine geçtiler. Onlara "sadat" adı veriliyordu. Bunlar Ebu Yakub'urî-ölümünden sonra ülke idaresinde bir uzlaşma içinde oldular. İhtilafa düşmediler, yönetimi rahatlıkla sürdürdüler. ^[66]

Hüseyin B. Ahmed

Hüseyin b. Ahmed b. Ebi Said el-Cenabi Ebu Muhammed el-Kar-matî.
İbn Asakir onun hakkında dedi ki: Ebu Said'in asıl adı Hüseyin b. Behram'dır. Hüseyin b. Ahmed olduğu da söylenir. Asler Farshdır.
Hüseyin b. Ahmed, hicretin 357. senesinde Şam'ı ele geçirdi. Bir sene sonra Ahsa'ya döndü. Hicretin 360. senesinde tekrar Şam'a döndü ve Cafer b. Felah'ın askerlerini kırıp geçirdi. Cafer, Muiz el-Fatimî tarafından Şam'a tayin edilen ilk vali idi Hüseyin b. Ahmed onu öldürdükten sonra Mısır'a yöneldi. Hicretin 361. senesinin rebiyülevvel ayı başında Mısır'ı kuşatma altına aldı. Bu kuşatmayı aylarca sürdürdü. Şam'da, Zalim b. Mevhub'u halef bırakmıştı. Sonra Ahsa'ya gitmişti. Orada Remle'ye dönmüş ve bu senede orada ölmüştü. Doksan yaşını geride bırakmıştı. O, zahiren Abdülkerim Tai'l Lillah el-Ab-basî'ye itaat ediyordu. İbn Asakir, onun parlak ve derin manalar içeren bazı şiirlerini nakletmiştir. Bu şiirlerinden biri aralarında savaş patlak vermeden Cafer b. Felah'a yazdığı şu şiirdir ki, bu derin manalar içeren güzel bir şiirdi:
"Mektuplar mazereti ortadan kaldırır, elçiler haber verir, hakka uyulur, hayır ise övülen bir şeydir.
Savaş sakindir, at rahvandır, iyi cinstendir, barış, adi ve müpte-zel bir şeydir, gölge ise uzamıştır.
Dönüp gelerseniz dönüşünüz kabul edilir, ama bunu yaşamazsanız işte şu semer artık bağlanmışır ölümünün üzerine.
Ya da Dımeşk'ı bize verirler, kapı kapalıdır geri çevrilirler.
Ben öyle bir adamım ki davullara, deflere neylere ve udlara önem vermem.
İçki ve uyuşturucu maddeler üzerine sofraya kurmam.
Güzel gözlü kadınlara ve içki sofrasına da düşünmem.
Karnı tok olarak gecelemem.
Aç karınlı, yorgun ve bitkin kimse benim arkadaşımıdır.
Dünya beni tamahkarlığa bir gün olsun sürükleyememiştir.
Vaadler de beni aldatmamıştır."
Şu şiir de ona aittir:
"Ey şerefli beldeye yaşayan kişi.
Bu şehrin kalelerine, mağaralarına güvenen kişi.
Bunlarla övünme; yüce kişi ancak kendi nefsiyle, atlarıyla, piyade ve kılıçlarıyla övünsün, şereflensin.
En yüksek çadırların üzerine kurulan beyaz çadırlarla Övünsün. Komşuları ve ağırladığı misafirleriyle övünsün.
Biz öyle bir kavimdeniz ki, savaş alevleri tuttuğunda darbe ve hücumlarıyla gönüllere su serperiz.
Eski şerefi kendimize mal etmeyiz, ancak ona yeni şerefler katarsak övünürüz."
Bu senede Kabus b. Veşmgir; Cürcan'ı, Taberistan'ı ve buralara bağlı mıntıkaları ele geçirdi.
Bu senede halife Tai', İzzü'd-Devle b. Büveyh'in kızı Şehbaz ile gerdeğe girdi. Cidden görkemli bir düğün yapılmıştı.
Bu senede Nasirü'd-Devle b. Hamdan'm kızı Cemile büyük bir alayla hacca gitti. Bu haccı darbimesel haline gelmişti Giderken 400 mahfe yaptırmış ve kendisinin hangi mahfenin içinde olduğu biline-memişti. Kabe-i Muazzama'ya vardığında yoksullara ve mücavirlere 10.000 dinar para saçtı. Mücavirlere, Haremeyn'deki yoksullara elbiseler giydirdi. Gidişinde ve dönüşünde çok paralar harcadı.
Bu senede Irak hacılarına Şerif Ahmed b. Hüseyin b. Muhammed el-Alevî haccettirdi. Bu zat, hicretin 380. senesine kadar ha-emirliği yaptı. Bu senede Mekke ile Medine'de Abbasiler adına değil de, Mısır hakimiyetini ellerinde bulunduran Fatimîler adına hutbe okundu. ^[67]

İsmail B. Nüceyd

İsmail b. Nüceyd b. Ahmed b. Yusuf Ebu Amr es-Sülemî.
Cüneyd-i Bağdadî ve diğerleriyle arkadaşlık etti. Hadis rivayet etti, sika bir ravi idi. Güzel sözlerinden biri şudur: "Kendisinin gördüğün takdirde seni doğru yola iletmeyen kimse, ahlaklı ve iyi bir kimse değildir."
Şeyhi Ebu Osman, bir ara muhtaç düştü. İhtiyacım gidermeleri için arkadaşlarına ricada bulundu. Ama İbn Nüceyd ona, içinde 1.000 dirhem bulunan bir kese getirdi. Şeyhi Ebu Osman o keseyi aldı ve etrafında bulunan arkadaşlarına teşekkür etti. İbr Nüceyd şeyhine şöyle dedi: "Ey efendim; sana vermiş olduğum bu para annemindi, gönülrü razı olmadığı halde bu parayı ondan alıp sâna getirdim. Şimdi senden bu parayı bana geri vermeni istiyorum, götürüp anneme teslim edeyim." Ebu Osman, parayı İbn Nüceyd'e teslim etti. Ama gece olunca parayı tekrar şeyhi Ebu Osman'a getirdi ve: "Bu parayı kendi ihtiyacımı gidermek için sarfetmeni ve hiç kimseye de bundan bahsetmemeni istiyorum." dedi.

Ebu Osman şöyle derdi: "Ben, Ebu Amr b. Nüceyd'in himmet ağacının meyvelerini devşiriyorum." Yüce Allah hepsine rahmet etsin. [\[68\]](#)

Hasan B.Büveyh

Hasan b. Büveyh Ebu Ali Rüknu'd-Devle. Mide hastalığına yaka-landı. Bu senenin muharrem ayının yirmisekizinde cumartes gecesi vefat etti. Kırkdört sene, bir ay, dokuz gün süreyle hüküm sürdü. Vefatında yetmişsekiz yaşındaydı. Yumuşak huylu, âlicenab biriydi. [\[69\]](#)

Muhammed B. İshak

Muhammed b. İshak b. İbrahim b. Eflah b. Rafi b. Rafi b. İbrahim b. Eflah b. Abdurrahman b. Rufaa b. Rafi Ebü'l-Hasan e Ensârî ez-Zurkî. Ensâr'ın nakibi idi. Ebü'l-Kasım el-Bağavî'den ve diğerlerinden hadis dinledi. Sika bir ravi idi, Ensâr'ı tarihini, savaşlarını ve menkıbelerini bilirdi. Bu senenin cemaziyelahir ayında vefat etti.

Muhammed B. Hasan

Muhammed b. Hasan b. Ahmed b. İsmail Ebü'l-Hasan es-Serrac. Kadı Yusuf b. Yakub'dan ve diğerlerinden hadis dinledi. Kendini ibadete vermiş bir kimseydi. Kötürüm oluncaya kadar namaz kıldı. Gözlerini yitirinceye dek ağladı. Bu senenin aşura gününde vefat etti. [\[70\]](#)

Kadı Münzir El-Belütî

Allah ona rahmet etsin. Endülüs kadı'l-kudatı idi. İmam, âlim, fe-sahatli, hatip, şair, edip ve faziletli bir kimseydi. Çeşitli hayırları, takva ve zühdü nefsinde toplamıştı. Çok güzel eserleri ve güzel sözleri vardı. Bîr defasında şöyle demişti: "Aden peygamberin içinde yaşadığı sonra oradan düştüğü cennet, yeryüzündedir, Oenâb-ı Allah'ın ahirette kullan için hazırladığı cennet, o cannet değildir." Kadı Mün-zir'in bu hususta müstakil bir eseri vardır.

Nefislere tesir eden tatlı sözler söylerdi. Bir gün Nasır Lidinulah Abdurrahman el-Ümevî'nin huzuruna gitti. Nasır, Medinetü'z Zeh-ra'yı ve oradaki sarayları inşa etmişti. Kendisi için de orada muazzam ve görkemli bir saray yaptırmıştı. Sarayını gül desenleriyle, perdelerle, çeşitli zinetlerle süslemişti. Yanında devlet erkanı ve ümerası da toplanmıştı. Kadı Münzir gelip yanıbaşma oturdu. Meclistekiler

oturmakta oldukları sarayın yapısını övmeye başladılar. Kadı Münzir ise susmuştu, konuşmuyordu. Hükümdar ona dönüp: "Ey Ebü'l-Ha-kem, sen ne diyorsun?" diye sordu. Kadı ağlamaya başladı, gözyaşları sakalının üzerine kadar aktı ve şöyle cevap verdi:

«Öyle sanıyorum ki, Cenâb-ı Allah şeytanı bile senin kadar rezil rüsvay etmemiştir. İçinde bulunduğun bu durum seni dünyada da ahirette de helak etmiştir. Allah sana bu kadar ihsanda bulunmuş ve seni halkın çoğuna üstün kılmış iken yine de şeytana uydun ve şeytan seni kafirlerin, fasıkların durumuna soktu. Oysa yüce Allah bir ayet4 kerimede şöyle buyuruyor:

"Eğer bütün insanlar (küfre meyledip) tek bir ümmet olma durumuna gelmeyecek olsaydı, Rahman olan Allah'ı inkar edenlerin evlerinin tavanlarını, üzerinde yükseldikleri merdivenleri, evlerinin kapılarını, izerine yaslanacakları kerevitleri gümüşten yapar ve altın bezeklerle İşlerdik." (ez-Zuhruf, 33-34.).»

Bu ayeti okumasından sonra hükümdar hüzünlenip başını önüne eğdi, ağlamaya başladı ve: "Allah sana hayır versin ve Müslümanlar arasında senin gibileri çoğaltsın." dedi.

Senelerden birinde kıtlık meydana gelmişti. Yağmur yağmıyordu, hükümdar yağmur duasına gelmesi için Kadı Münzir'e haber saldı. Ulak mektubu kendisine getirdiğinde: "Sen gelirken hükümdar ne durumdaydı?" diye sordu. Ulak: "Ben gelirken o sor derece huşulu, Allah'a çok yalvarıp yakarır bir durumdaydı." cevabını verdi. Kadı Münzir de: "Öyleyse, vallahi size yağmur yağacak. Çünkü yeryüzündeki zorbarlar boyun eğip teslim olduklarında gökyüzündeki güçlü Allah merhamete gelir." dedi. Sonra da kölesine: "Halkı namaza çağır." diye emir verdi. Halk yağmur duasının yapılacağı yere geldi. Kadı Münzir de geliş minbere çıktı. Halk onu seyrediyor ve söylediklerine kulak veriyordu. Onlara yöneldiğinde ilk olarak şu ayet-i kerimeyi okuyarak hitab etti:

"Size selam olsun. Rabbiniz, sizden kim bilmeyerek fenalık işlerde arkasından tevbe eder ve nefsini düzeltirse, ona rahmet etmeyi kendi üzerine almıştır. O, bağışlar ve merhamet eder." (öi-Bn'âm, 54,)

Bu ayeti defalarca tekrarladı. Cemaat da ağlamaya ve feryad etmeye, tevb© idip Allah'a yönelmeye başladı. Yalvarış ve yakarışlarını devam ettirdiler. Nihayet yağmur yağdı. Evlerine dönerlerken ayakları sulara batıyordu, [\[71\]](#)

Ebü'l-Hasan Ali B. Ahmed

Ebü'l-Hasan Ali b. Ahmed b. Merzüban. Şafiî fıkıhçısıydı. Ebu l-Hüseyin b. I'attan'dan fıkıh öğrendi. Şeyh Ebu Hamid el İsfarayinî de ondan fıkıh Öğrendi. İbn Hallikan dedi ki: «Ebü'l-Hasan Ali; takvalı ve zahid bir kimseydi. Üzerinde hiçbir kul hakkı yoktu. Mezhepte itibar sahibiydi. Bağdat'ta ders verirdi. Bu senenin receb ayında vefat etti.» [72]

Hicretin Üçyüzaltmışyedinci Senesi

Bu senede Adüdü'd-Devle Bağdat'a girdi. İzzü'd-Devle Bahtiyar da oradan çıkıp gitti. Adüdü'd-Devle onu takip etmek üzere peşine takıldı. Halifeyi de beraberine almak istedi. Halife gitmek istemeyince onu yerinde bıraktı. Adüdü'd-Devle, İzzü'd-Devle Bahtiyar'ın peşinden gitti. Onu yakalayıp esir aldı, sonra da hemen öldürdü. Böylece İzzü'd-Devle Bahtiyar'ın hakimiyeti yıkıldı. Devleti son buldu. Adüdü'd-Devle Bağdat'a hakim oldu. Orada otoritesini kurdu. Halife kendisine kıymetli hil'atler bilezik ve takılar verdi. Ayrıca biri gümüş, diğeri de altın sırmalı iki sancak verdi. Bunlar ancak veliahtlara Özgü şeylerdi. Halife ona ayrıca kıymetli armağanlar da göndermişti. Adüdü'd-Devle de buna karşılık halifeye bol miktarda altın ve gümüş gönderdi. Bağdat'a ve çevresindeki beldelere hakim oldu.

Bu senede Bağdat şehri defalarca sarsıldı. Deprem geçirdi, Dicle suyu çok fazlaştı. Bu yüzden çok sayıda insan öldü. Adüdü'd-Devle'ye denildi ki: "Bağdatlılar, taun hastalığı ve Rafi-zilerle Ehl-i Sünnet arasındaki savaşlar, ayrıca meydana gelen yangın ve sel felaketindeki boğulmalar nedeniyle azaldılar."

Adüdü'd-Devle de şöyle dedi: "Halk arasındaki fitneyi şu kıssacı-lar ve vaizler alevlendiriyorlar!" Bundan sonra bir fermar yayınlarak hiç kimsenin kıssa anlatmamasını, vaaz vermemesini, sahabelerden birinin adını vererek hiç kimsenin dilenmemesini emretti. "Kişi Kur'ân okuyabilir, ona bu nedenle herhangi bir kimse bahşiş verirse alır, ama kendisi isteyemez." dedi ve bu ferman hükümleri Bağdat'ta ve çevresinde uygulandı.

Sonra Adüdü'd-Devle'ye bildirildi ki; vaiz Ebü'l-Hüseyin b. Se-mun -ki o salih insanlardan biriydi- fermana uymamış, vaaz terket-memiş, eski âdetini sürdürmektedir. Adüdü'd-Devle onu yakalayıp huzuruna getirecek bir görevliyi gönderdi. Kendisi de devlet erkânı arasında vaiz Ebü'l-Hüseyin'den hoşlanmayacağı bir şey duymamak için yalnız başına kaldı. Etrafindakilerir meclisten ayrılmalarını emretti. Öte yandan saraya gelen vaiz Ebü'l-Hüseyin b. Semun'a da: "Hükümdarın huzuruna vardığında mütevazice konuş ve huzurunda yeri öp." denildi. O da hükümdarın huzuruna girdiğinde onun yalnız başına oturmakta olduğunu gördü. Tabii daha önce hacib içeriye girmiş, vaizin huzura alınması için izin istemişti. Bundan sonra vaiz Ebü'l-Hüseyin b. Semun içeri girmiş ve okuyuşunu şu ayet-i kerimeyle başlatmıştı:

"Allah, kasabaların zalim halkını yakalayınca böyle yakalar."(Hûd, 102.)

Bundan sonra vaiz yüzünü İzzü'd-Devle Bahtiyar'ın sarayının bulunduğu tarafa çevirdi ve şu ayet-i kerimeyi okudu:

"Sonra onların ardından, nasıl davranacağınıza bakmak için sizi yeryüzünde onların yerine geçirdik." (Yûnus, 14.)

Bundan sonra Adüdü'd-Devle'ye öğüt verdi. Onunla konuştu. Adüdü'd-Devle de çok ağladı ve ona şükranlarını sundu. Vaiz onun yanından çıkıp gittiğinde Adüdü'd-Devle, hacibine dedi ki: "Git, 3.000 dirhem para, on kat elbise al ve vaize ver, eğer kabul ederse o zaman başını vurup bana getir!"

Hacib diyor ki: «Paraları ve elbiseleri alıp vaize götürdüm. Kendisine: "Bunları hükümdar sana gönderdi." dedim. O da şu cevabı verdi: "Benim bunlara ihtiyacım yoktur. İşte şu üzerimdekini, insanların karşısına çıkarken giyerim. Eve dönerken dürüp bir tarafa bırakırım. Bir evim vardır, babadan kalmadır. Onu kiraya vererek geçimimi sağlıyorum. Hükümdarın bana gönderdiği bu armağanlara da ihtiyacım yoktur."

"Bunları kendi ailenin yoksullarına dağıt." dediysem de o bunu kabul etmeyip şu karşılığı verdi: "Hükümdarın ailesinin fakirleri benim ailemin fakirlerine nazaran bu paraya daha çok layık ve müsta-haktırlar."

Hükümdara döndüm, vaizin söylediklerini ona aktardım. Ne yapacağımı söylemesini istedim. O da bir süre sustu. Sonra: "Onu bizden kurtaran ve bizi de ondan kurtaran Allah'a hamdolsun." dedi.»

Daha sonra Adüdü'd-Devle, İzzü'd-Devle Bahtiyar'ın veziri İbn Bakiyye'yi yakaladı. Onun bir filin altına yatırılmasını emretti. Fil de onu ayaklayarak ezip öldürdü. Sonra İbn Bakiyye bu senenin şevval ayında Bağdat'ın köprü başında idam edildi, Ebü'l-Hüseyin b. Enbarî ona şu ağıtı yaktı:

"Hayattayken de öldükten sonra da yüce olmak; senin hakkına yemin ederim ki bu mucizelerden biridir.

Sanki insanlar bağışta bulunduğun zamanlarda heyetler halinde gelip senin yanında durmuş gibidirler.

Sanki sen onlara hutbe irad ediyorsun.

Onlar da namaza durmak üzeredirler.

Ellerini boş olarak onlara uzattın.

Tıpkı onlara bağış verirken elini uzattığın günlerdeki gibi..." [73]

[1] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/433.

[2] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/433.

[3] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/433-436.

[4] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/436-441.

[5] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/441-442.

[6] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/442.

[7] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/442.

[8] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/443-444.

[9] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/444.

[10] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/444-445.

[11] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/445.

[12] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/445.

[13] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/446-447.

[14] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/447-448.

[15] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/448-449.

[16] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/449.

[17] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/450.

[18] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/450-451.

[19] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/451.

[20] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/452.

[21] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/452.

[22] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/452-453.

[23] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/454-456.

[24] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/457.

[25] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/457.

[26] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/457.

[27] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/458-459.

[28] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/459.

[29] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/459.

[30] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/460.

[31] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/460.

[32] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/460.

[33] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/461.

[34] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/461.

[35] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/461-462.

[36] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/463.

[37] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/463.

[38] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/463.

[39] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/463.

[40] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/463-465.

[41] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/465.

[42] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/466-467.

[43] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/467.

[44] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/467.

[45] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/467.

[46] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/468.

[47] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/469.

[48] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/469-470.

[49] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/470-471.

[50] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/471-472.

[51] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/472.

[52] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/472.

[53] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/472-473.

[54] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/473-474.

[55] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/474-476.

[56] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/476-479.

[57] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/479.

[58] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/479-480.

[59] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/480.

[60] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/480.

[61] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/481.

[62] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/481.

[63] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/481-483.

[64] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/483-484.

[65] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/485.

[66] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/485-486.

[67] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/486-487.

[68] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/487-488.

[69] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/488.

[70] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/488.

[71] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/488-489.

[72] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/489-490.

[73] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/490-491.

[İzzü'd-Devle Bahtiyar'ın Öldürülmesi](#)
[Hicretin Üçyüzaltmışyedinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler](#)
[Bahtiyar B. Büveyh Ed-Deylemî](#)
[Muhammed B. Abdurrahman](#)
[Hicretin Üçyüzaltmışsekizinci Senesi](#)
[Kassamüt-Türab Dımsık'ı Ele Geçiriyor](#)
[Hicretin Üçyüzaltmışsekizinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler](#)
[Akikî](#)
[Ahmed B. Cafer](#)
[Temim B. Muiz El-Fatımî](#)
[Ebu Said Es-Sayrafi](#)
[Abdullah B. İbrahim](#)
[Abdullah B. Muhammed B. Verka](#)
[Muhammed B. İsa](#)
[Hicretin Üçyüzaltmışdokuzuncu Senesi](#)
[Hicretin Üçyüzaltmışdokuzuncu Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler](#)
[Ahmed B. Zekerriya](#)
[Ahmed B. Atâ B. Ahmed](#)
[Abdullah B. İbrahim](#)
[Muhammed B. Salih](#)
[Hicretin Üçyüzetmişinci Senesi](#)
[Hicretin Üçyüzetmişinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler](#)
[Ebu Bekir Er-Razî](#)
[Muhammed B. Cafer](#)
[İbn Haleveyh](#)
[Hicretin Üçyüzetmişbirinci Senesi](#)
[Hicretin Üçyüzetmişbirinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler](#)
[İsmâîlî](#)
[Hasan B. Salih](#)
[Hasan B. Ali B. Hasan](#)
[Abdullah B. Hüseyin](#)
[Abdülaziz B. Haris](#)
[Ali B. İbrahim](#)
[Ali B. Muhammed El-Ahdeb El-Müzevvir](#)
[Şeyh Ebu Zeyd El-Mervezî](#)
[Muhammed B. Hafif](#)
[Hicretin Üçyüzetmişikinci Senesi](#)
[Adüdü'd-Devle İle İlgili Bazı Haberler](#)
[Muhammed B. Cafer](#)
[Hicretin Üçyüzetmişüçüncü Senesi](#)
[Hicretin Üçyüzetmişüçüncü Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler](#)
[Büveyh Müeyyedü'd-Devle](#)
[Belkin B. Ziri B. Münadî](#)
[Saîd B. Selam](#)
[Abdullah B. Muhammed](#)
[Hicretin Üçyüzetmişdördüncü Senesi](#)
[Hicretin Üçyüzetmişdördüncü Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler](#)
[Hafız Ebü'l-Feth](#)
[Hatip B. Nebate El-Hazza](#)
[Hicretin Üçyüzetmişbeşinci Senesi](#)
[Hicretin Üçyüzetmişbeşinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler](#)
[Şeyh Ebu Ali B. Ebu Hüreyre](#)
[Hüseyin B. Ali](#)
[Ebü'l-Kasım Ed-Darikî](#)
[Muhammed B. Ahmed B. Muhammed B. Hasneveyh](#)
[Muhammed B. Abdullah B. Muhammed B. Salih](#)
[Hicretin Üçyüzetmişaltıncı Senesi](#)
[Hicretin Üçyüzetmişyedinci Senesi](#)
[Hicretin Üçyüzetmişyedinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler](#)
[Ahmed B. Hüseyin B. Ali](#)
[İshak B. Muktedir Billah](#)
[Cafer B. Müktefi Billah](#)
[Ebu Ali El-Farisî](#)
[Steyte](#)
[Hicretin Üçyüzetmişsekizinci Senesi](#)
[Hicretin Üçyüzetmişsekizinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler](#)
[Hasan B. Ali B. Sabit](#)
[Kadı Halil B. Ahmed](#)
[Ziyad B. Muhammed](#)
[Hicretin Üçyüzetmişdokuzuncu Senesi](#)
[Hicretin Üçyüzetmişdokuzuncu Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler](#)
[Şerefü'd-Devle](#)

[Muhammed B. Cafer B. Abbas](#)
[Abdülkerim B. Abdülkerim](#)
[Muhammed B. Mutarrif](#)
[Hicretin Üçyüzsekseninci Senesi](#)
[Hicretin Üçyüzsekseninci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler](#)
[Yakup B. Yusuf](#)
[Hicretin Üçyüzseksenbirinci Senesi](#)
[Hicretin Üçyüzseksenbirinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler](#)
[Ahmed B. Hasan B. Mehran](#)
[Abdullah B. Ahmed B. Maruf](#)
[Cevher B. Abdullah](#)
[Hicretin Üçyüzseksenikinci Senesi](#)
[Hicretin Üçyüzseksenikinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler](#)
[Muhammed B. Abbas](#)
[Ebu Ahmed El-Askerî](#)
[Hicretin Üçyüzseksenüçüncü Senesi](#)
[Hicretin Üçyüzseksenüçüncü Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler](#)
[Ahmed B. İbrahim](#)
[Hicretin Üçyüzseksendördüncü Senesi](#)
[Hicretin Üçyüzseksendördüncü Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler](#)
[İbrahim B. Hilal](#)
[Abdullah B. Muhammed](#)
[Ali B. İsa B. Ubeydullah](#)
[Muhammed B. Abbas B. Ahmed B. Kazzaz](#)
[Muhammed B. İmran B. Musa B. Ubeydullah](#)
[Hicretin Üçyüzseksenbeşinci Senesi](#)
[Hicretin Üçyüzseksenbeşinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler](#)
[Sahib B. Abbad](#)
[Hasan B. Hamid](#)
[Vaiz İbn Şahin](#)
[Hafız Darekutnî](#)
[Abbad B. Abbas B. Abbad](#)
[Ukayl B. Muhammed B. Abdülvahid](#)
[Muhammed B. Abdullah B. Sekre](#)
[Yusuf B. Ömer B. Mesrur](#)
[Yusuf B. Ebi Said](#)
[Hicretin Üçyüzseksenaltıncı Senesi](#)
[Hicretin Üçyüzseksenaltıncı Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler](#)
[Ahmed B. İbrahim](#)
[Ebu Talib El-Mekkî](#)
[Mısır Hükümdarı Aziz](#)
[Hicretin Üçyüzseksenyedinci Senesi](#)
[Hicretin Üçyüzseksenyedinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler](#)
[Hasan B. Ubeydullah](#)
[Abdullah B. Muhammed B. Abdullah](#)
[İbn Zevlak](#)
[İbn Batte Ubeydullah B. Muhammed](#)
[Ali B. Abdülaziz B. Müdrik](#)
[Fahrü'd-Devle B. Büveyh](#)
[Vaiz İbn Semun](#)
[Samanilerin Son Hükümdarı Nuh B. Mansur](#)
[Ebü't-Tib Sehl B. Muhammed](#)
[Hicretin Üçyüzseksensekizinci Senesi](#)
[Hicretin Üçyüzseksensekizinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler](#)
[Hattabî](#)
[Hüsevin B. Ahmed B. Abdullah](#)
[Samsametü'd-Devle](#)
[Abdülaziz B. Yusuf El-Hattan](#)
[Muhammed B. Ahmed](#)
[Hicretin Üçyüzseksendokuzuncu Senesi](#)
[Hicretin Üçyüzseksendokuzuncu Senesinde ' ' Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler](#)
[Zahid B. Abdullah](#)
[Abdullah B. Muhammed B. İshak](#)

İzzü'd-Devle Bahtiyar'ın Öldürülmesi

Adüdü'd-Devle Bağdat'a girip şehri teslim aldığıında, İzzü'd-Devle Bahtiyar; alçalmış ve kovulmuş olarak bir grup kılıç artığı insanla birlikte Bağdat'tan çıkıp gitti. Şam'a gidip orayı ele geçirmeyi planlıyordu. Adüdü'd-Devle ise -aralarındaki dostluk ve haberleşmelerden dolayı- Ebu Tağlib'e ilişmemesi için İzzü'd-Devle'ye yemin ettirmişti. İzzü'd-Devle, Bağdat'tan çıkıp giderken beraberinde Hamdan b. Nasi-rü'd-Devle b. Hamdan da vardı. Hamdan, İzzü'd-Devle'ye Musul şehrini Ebu Tağlib'i

elinden almasını hoş gösterdi. Ebu Tağlib bunu duyunca İzzü d-Devle'ye şu haberi gönderdi: "Eğer kardeşim oğlu Hamdan b Nasirü'd-Devle'yi bana gönderecek olursan şahsım ve askerlerimle seni memnun ederim. Öyle ki, Bağdat'ı bile Adüdü'd-Devle'den alıp sana veririm." Bunun üzerine Bahtiyar İzzü'd-Devle, Hamdan'ı yakalayıp amcası Ebu Tağlib'e gönderdi. Ebi Tağlib de onu kalelerden birinde zindana attı.

Daha sonra Adüdü'd-Devle Bahtiyar, İzzü'd-Devle ve Ebu Tağlib'in kendisiyle savaşmak üzere ittifak kurduklarını duydu Ordusunu harekete geçirerek bizzat üzerlerine geldi. Gelirken halife Tai'i de yanına almak istedi, ancak halife kendisini bundan affetmesini istedi. O da halifeyi yerinde bırakıp yalnız kendisi düşmanlarının üzerine yürüdü. İki taraf karşı karşıya gelince onlarla savaştı. Ebu Tağlib ile Bahtiyar İzzü'd-Devle'yi kırıp geçirdi. Hezimete uğrattı, Bahtiyarı yakalayıp esir aldı ve hemen öldürdü, Musul ve kazalarını ele geçirdi. Beraberinde çok miktarda erzak da getirmişti. Ebi Tağlib'i belde belde, şehir şehir kovaladı. Peşine her tarafta müfrezeler taktı. Kendisi de hicretin 368. senesinin sonuna kadar Musul'da ikamet etti. Silvan Diyarbekir ile Rebia beldelerini de fethetti. Mudar beldelerini de Ebu Tağlib'in valilerinin elinden aldı, Rahbe'yi de onlardan aldı. Geri kalan mıntıkaları da Halep hükümdarı Sa'dü'd-Devle b. Seyfü'd-Dev-le'ye verdi. Kendisi de Sa'du d-Devle'y musallat oldu. Musul'dan ayrılışında oraya Ebul-Vefa'yı naib olarak bıraktı, Kendisi Bağdat'a döndü. Halife ve eşraf onu şehit dışında karşıladılar. Bu, cidden görülmesi gereken muazzam bir gündü.

Bu senede meydana gelen önemli olaylardan biri de Aziz b, Muiz el-Fatimî ile Dımeşk valisi Muizzü'd-Devle'nin köles Alptekin arasında meydana gelen savaştır. Aziz b. Muiz el-Patimî, Alptekin'i mağlup edip esir almış ve beraberinde izzet ve ikram içinde Mısır'a götürmüştü. Aziz, Dımeşk şehrini ve kazalarını ele geçirmişti. Bununla ilgili teferruatlı açıklama hicretir 364. senesi olaylarından bahsedilirken verilmiştir.

Bu senede Kadı Abdülcebbar b. Ahmed el-Mutezilî, Rey şehrinin ve Müeyyedü'd-Devle b. Rüknu'd-Devle'nin hakimiyeti altında bulunan yerlerin kadi'l-kudatlığına atanarak kendisine hil'a giydirildi. Bu zatın güzel eserleri vardı. "Delâilü'n-Nübüvve, Umudü'l-Edille" ve diğer bazı eserleri bunlardandır. Bu senede Mısırlıların naibi ve Yusuf b. Belikkin'in kardeşi emir Badis b. Zirî insanlara haccettirdi. Bu zat, Mekke'ye girdiğinde, hırsızlar toplanıp yanına gittiler ve bu sene kendisine dilediği miktarda para vermeleri şartıyla hac mevsiminde dilediklerince hırsızlık yapmalarına göz yummasını istediler. O da bu isteklerini kabul eder gibi görüldü ve: "Hepiniz, eksiksiz olarak toplanıp yanıma gelin ki, size bu hususta garanti vereyim." dedi. Otuz küsur hırsız toplanıp yanına geldiler. Onlara: "Gelmeyeniniz kaldı mı?" diye sorunca onlar: "Vallahi, gelmeyenimiz kalmadı." diye yemin ettiler. O da hemen hırsızların tutuklanmalarını ve hepsinin ellerinin kesilmesini emretti. Gerçekten çok güzel yapmıştı.

Bu senede Hicaz'da artık Abbasiler adına değil de Fatimîler adına hutbe okundu. [\[1\]](#)

Hicretin Üçyüzaltmışyedinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Bahtiyar B. Büveyh Ed-Deylemî

Babasının ölümünden sonra yirmi yaşını azıcık geride bırakmış iken hükümdarlığa geçti. Endamı güzel, güçlü, yürekli bir kimseydi. Anlatıldığına göre o, güçlü bir sığırı ayağından yakalar ve hiç kimsenin yardımı olmaksızın kaldırıp yere vururdu. Aslanların inlerine hücum ederdi, ama oyuna, eğlenceye, lezzetlere yönelmeye çok düşküncü. Amcası oğlu onu Ahvaz'da mağlub ettiğinde kendisinden aldığı şeylerden biri de çok sevdiği tüysüz genç bir kölesiydi. Bahtiyar onsuz yaşayamaz hale gelmişti. O olmadan hayattan tad almıyordu. Amcası oğluna haber salarak bu kölesini kendisine geri vermesi için ricada bulunmuştu. Ayrıca bu isteğini yerine getirmesi için de ona bol miktarda para, armağan ile kıymetleri takdir edilemeyecek iki ud çalan cariyeye göndermişti. Amcası oğlu da mezkur köleyi kendisine geri göndermişti. Ama bunun üzerine halk kendisini çok kınadı, gözlerindeki itibarı düştü, Çünkü kendisi şöyle diyordu: "Şu köleyi kaybedişim, Bağdat'ı hatta bütün Irak diyarını kaybedişimden daha çok ağırıma gitmiştir!"

Nitekim bundan sonra amcası oğlu onu tekrar yakalayıp esir aldı ve hemen öldürdü. Bahtiyar topu topu otuzaltı sene yaşamıştı. Ömrünün onbir sene ve birkaç aylık kısmını da hükümdarlıkta geçirmişti.

O, Bağdat'ta Rafiziliği ortaya çıkaran kişidir ve bu nedenle orada bir çok fitneler, serler cereyan etmişti. Nitekim bu husus

Önceki kısımlarda da anlatılmıştır. [\[2\]](#)

Muhammed B. Abdurrahman

Künyesi Ebu Bekir'dir. Kadılık yapmıştır. İbn Karia adıyla meşhur olmuştur. Sindiye kadılığı yapmıştır. Fesahatli bir kimseydi.

dur:

"Koğuculuk yapan kimse hakkında benim bir çarem vardır, ama yalancı kimseye karşı çarem yoktur.

Uydurma sözler sarfeden kimseye karşı çarem çok azdır."

Beraberce yürüdüklerinde arkadaşına şöyle derdi: "Seni geride bırakıp öne geçecek olursam bilesin ki ben hacibin gibiyim.

Ama geride kalacak olursam, bu zaten vaciptir. Böyle olması gerekir."

Bu senenin cemaziyelahir ayının bitimine on gün kala cumartesi günü vefat etti. ^[3]

Hicretin Üçyüzaltmışsekizincî Senesi

Bu senenin şaban ayında Tai' Lillah, halifeden sonra Bağdat'ta minberlerde Adüdü'd-Devle için dua edilmesini, fecir vaktinde, akşam ve yatsı vakitlerinde de kapısında davul çalınmasını emretti. İb-nu l-Cevzî'nin ifadesine göre bu olay Büveyh oğullarından bir başkası için de yapılmıştır. Muizzü'd-Devle, halifeden kendi kapısında da davul çalınmasını istedi, ancak halife bu hususta ona izin vermedi. Bu senede Musul'da ikamet etmekte olan İzzü'd-Devle, Amid, Rahbe ve Ebu Tağlib b

Hamdan'ın diğer beldelerini fethetti. Sonra zilkade ayının sonunda Bağdat'a girdi. Halife ve ayan onu yolda karşıladılar. ^[4]

Kassamüt-Türab Dımışk'ı Ele Geçiriyor

Alptekin Mısır diyarına gittiğinde Dımışklılardan Kassamu t-Tü-rab adında biri harekete geçip isyan etti. Alptekin daha önceleri onu meclisine yakın kılmış, onu sırlarına ortak etmişti. Ama Kassamu t-Türab Dımışk'ı istila etti. Halk ona boyur eğdi. Mısır'dan Aziz'in askerleri gelip onu kuşatma altına aldılar. Ama ele geçiremediler. Ebu Tağlib b. Nasirü'd-Devle b. Hamdan gelip onu kuşatma altına aldı, ama Dımışk şehrini ele geçiremedi. Kayba uğramış halde Taberiye'ye döndü. Onunla Beni Ukayl ve diğer Arap kabileleri arasında uzun savaşlar cereyan etti. Neticede Ebu Tağlib öldürüldü. Beraberinde kız kardeşi ve karısı Cemile bintü Seyfû'd-Devle de vardı. Bu iki kadın Halep'te bulunan Sa'dü'd-Devle b. Seyfû'd-Devle'y gönderildiler, Sa'dü'd-Devle kız kardeşini yanına aldı, Cemüe'yi Bağdat'a gönderdi, Orada hapse atıldı ve kendisinden büyük miktarda para alındı, Kas-samü't-Türab'a gelince -o Yemen'den Beni Harîb b. Ka'b kabilesin-dendi- Şam'da ikamet etti. Yıkılan surları onardı ve birkaç sene müd-detl# şehrin idaresini yürüttü. Camide oturum düzenler, halk gelip yanında toplanırdı. Onlara iyilikleri emreder, kötülükleri yasaklardı. Halk da onun emirlerine ve yasaklarına riayet ederdi.

İbn Asakir'in ifadesine göre; Kassam aslen Telfita köyünden bir çiftçi idi.

Ben derim ki: Halk ona Kasimü'l-Zebbal adını verirdi, o paylaştıracı idi. Çöpçü gübresi değildi. Aksine Menin köyünü yakınındaki Telfita köyünden olup çiftçiydi. Başlangıçta o Ahmed b. Mestan adında bir Şamlının adamlarından ve taraftarlarından. Sonra güçlendi, vali ve ümeraya galebe çaldı. Nihayet hicri 376. senenin muharrem ayının onyedisinde perşembe günü Mısır'dan Türk Beliktekin geldi. Onu yakalamak istedi. Şam'ı ele geçirdi. Kendisi de bir süre gizlendi, sonra ortaya çıkınca Beliktekin onu esir alıp zincirlere vurarak Mısır'a gönderdi. Sonra onu serbest bıraktı. Ona ihsanda bulundu ve

Kassam, Mısır'da saygın bir halde ikamete devam etti. ^[5]

Hicretin Üçyüzaltmışsekizincî Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Akikî

Dımışk'ın Babü'l-Berid mahallesinde bulunan ve kendisine nisbet edilen hamam ile külliyenin sahibidir. Asıl adı Ahmed b. Hasan b. Akiki b. Da'kin b. Abdillan b. Hüseyin el-Asgar b. Ali b. Hasan b. Ali b. Ebi Talib eş-Şerif Ebü'l-Kasım Hüseyin el Akikî'dir.

İbn Asakir dedi ki: «Akikî, Dımışk'taki eşrafın önde gelenlerin-dendi. Babü'l-Berid mahallesindeki külliye ve hamam ona nisbet edilir. Anlatıldığına göre o bu senenin cemaziyelevvel ayının dördünde salı günü vefat etmiş ve ertesi gün defne dilmiştir. Cenazesi nedeniyle şehirdeki bütün işyerleri kapanmıştı. Cenazesine Dımışk naibi Bek-cür ve adamları da katılmış. Babü's-Sağır dışına defnedilmişti.»

Ben derim ki: Melik Zahir Baybars, onun evini satın almış, bir medrese ve hadis evi haline getirmişti. Mezarını da orada bir türbe halinde inşa etmişti. Bu hadise ileride de anlatılacağı gibi hicretin 670. senesi sonlarında vuku bulmuştu ^[6]

Ahmed B. Cafer

Ahmed b. Cafer b. Malik b. Şebib b. Abdillan Ebu Bekir b. Malik el-Katiî. Bağdat'ın Katiatü't-Dakik semtin dendir. İmam Ahmed b. Hanbel'in Müsned'i ile diğer eserlerini, oğlu Abdullah'tan rivayet etmiştir. Daha başka üstadlardan da hadis rivayet etmiştir. Çok hadis rivayet eden sika bir ravi idi. Darekutnî, İbn Şahin, Berkanî, Ebu Nuaym ve Hakim de ondan hadis rivayet etmişlerdir. Hiç kimse ondan hadis rivayet etmekten imtina etmemiştir. Bazıları onu eleştir-mişlerse de bu eleştirilere kulak verilmemiştir. Çünkü onun kitapları, Katia semti siyah sular altında kalıp her tarafı sel götürdüğü zaman yokolmuşlardı. Bazıları onun hadislerini diğer nüshalardan nak-letmişlerdir. Bu onun için bir kusur değildir. Çünkü sular altında kalan

kitaplarına diğerk nakiller belki ters düşebilirler. Doğrusunu Allah bilir. Anlatıldığına göre o ahir ömründe bir değışikliğe uğramış ve başından neler geçtiğini anlayamaz hale gelmiştir. Vefat ederken doksan yaşını geride bırakmıştı. ^[7]

Temim B. Muiz El-Fatimî

Ebu Temim künyesini taşırdı. Babasının ve kardeşı Aziz'in kurduğu devletin en büyük komutanlarındandı. Başından şöyle garip bir hadise geçmişti: Bağdat'a adam göndermiş ve gönderdiği adam onun için büyük parayla şarkıcı bir cariyeye satın almıştı. Cariye huzuruna getirildiğinde Temim, arkadaşlarını konağına misafir etmiş, sonra getirilen cariyeye şarkı okumasını emretmişti. Bağdat'ta bir adamı seven ve ona aşık olan cariyeye şu şarkıyı okudu:

"Hevesin intikalinden sonra ona ışıkları buralarda parıldayan bir şimşek görüldü.

Sancağın yakınlarında ve çevresinde o ışıklardan ötürü ele geçirilmesi zor zerrecikler görüldü.

Nasıl ışıldadığını görmek istedi ama o şimşeğe bakamaz hale geldi. Hüznü ona şiddetlice vurdu.

Gözyaşları da onun kipriğinin açılmasına müsaade etmedi."

Cariye ona daha başka şarkılar da okudu. Temim'in neşesi ayyuka çıktı ve cariyeye: "Mutlaka benden bir dilekte bulun." dedi.

Cariye de: "Beni Bağdat'a göndermeni diliyorum, orada da bu beyitleri okuyayım." dedi. Temim buna çok üzüldü ama verdiği sözü yerine getirmekten ve cariyenin dileğini kabul etmekten başka bir çare bulamadı. Cariyeyi adamlarından biriyle Bağdat'a gönderdi. Adam cariyeyi muhafaza ile görevlendirilmişti. Irak yolundan onu Bağdat'a götürdü. Sabahleyin Bağdat'a girecekleri sırada karanlıklar içinde cariyeye kayıplara karıştı. Adam onun nereye gittiğini anlayamadı. Temim durumdan haberdar olunca

çok üzüldü ve bu durum ağırına gitti. Pişmanlığın fayda vermediği bir sırada çok pişman oldu. ^[8]

Ebu Said Es-Sayrafi

Nahivciydi. Asıl adı, Hasan b. Abdullah b. Merzüban'dır. Kadılık yapmıştır. Bağdat'ta yaşamış ve kadı vekilliği yapmıştır. Sibevey-hî'nin kitabını şerhetmiş, "Tabakatü Nühât" adlı eseri telif etmiştir. Ebu Bekir b. Düreyd'den ve diğerlerinden rivayetlerde bulunmuştur. Babası Mecusi idi. Ebu Said; Arap edebiyatını, nahvi, kıraat ilmini, feraizi, hesabı ve diğer ilimleri bilirdi. Zahid bir kimseydi. Kendi el emeğiyle elde ettiğinden başka birşey yemezdi. Her gün on varak on dirheme yazar ve geçimini böylece sağlardı. Basralı nahivcilerin ilimlerini çok iyi bilirdi. Fıkıhta da Iraklıların mezhebine mensuptu. Kıraati İbn Mücahid'in kıraatına göre okurdu. Lügatta İbn Düreyd'e bağlıydı, nahivde İbn Serrac ile İbn Merzüban'a bağlıydı. Bazıları onun Mutezilî olduğunu söylemişlerse de başkaları onun böyle bir fikri olmadığını söylemişlerdir. Bu senenin recep ayında seksendört yaşında vefat etti ve Hayzuran mezarlığına defnedildi. ^[9]

Abdullah B. İbrahim

Abdullah b. İbrahim b. Ebi'l-Kasım er-Reyhanî. Endeberî diye de bilinir. Hadis toplamak amacıyla çeşitli memleketlere seyahatlerde bulundu. Bu seyahatlerinden birinde İbn Adiy ile karşılaştı. Sonra Bağdat'a yerleşti. Orada Ebu Ya'la'dan, Hasar b. Süfyan'dan İbn Hu-zeyme'den ve diğerlerinden hadis rivayet etti. Sebatkar ve sika bir ra-vi olup eserleri vardır. Berkanî ondan rivayetlerde bulunmuş, onu hayırla yadedip övmüştür. Zahid bir kimseydi. Berkanî'nin ifadesine göre, Abdullah b. İbrahim'in hane halkının katığı bakla çorbası ve ekmekten ibaretti. Berkanî onun kıt kanaat geçindiğini, zahid ve takva-lı biri olduğunu söylemiştir. Bu senede doksanbeş yaşında vefat etti. ^[10]

Abdullah B. Muhammed B. Verka

Künyesi, Ebu Ahmed eş-Şeybanî'dir. Emirlik yapmıştır. Hanefi. İslâm Tarihi, C. XI, F. 32

dandandır. Doksan sene yaşadı, İbn Arabî, onun kadınları tavsif ederken şöyle bir şiir okuduğunu söylemiştir:

"Kadın eğri kaburgalardan ibarettir. Onu doğrultamazsm, eğri kaburgayı doğrultmak demek onu kırmaktır.

Bunlar genç adama hem zayıflığı hem iktidarı verebilirler mi? Bunların zayıflık ve iktidarlara hayret verici bir şey değil midir?"

Ben derim ki: Abdullah b. Muhammed, şürendeki bu manayı şu sahih hadisten almıştır:

"Kadın, eğri kaburgadan yaratılmıştır, kaburga kemiklerinin en eğrisi en üstte bulunanıdır. Onu doğrultmaya kalkışırsan

kırarsın. Ondan yararlanmak istersen eğri haliyle yararlanırsın." ^[11]

Muhammed B. İsa

Muhammed b. İsa b. Amreveyh el-Celudî. Sahih-i Müslim'i İbrahim b. Muhammed b. Süfyan el-Fakih tariki ile Müslim b. Haccac'dan rivayet etmiştir. Zahid kimselerdendi. Kitap istinsahı ile elde ettiği paralarla geçimini sağladı. Seksen yaşma varmış iken bu senede vefat etti. [\[12\]](#)

Hicretin Üçyüzaltmışdokuzuncu Senesi

Bu senenin muharrem ayında kırk seneden beri Batiha diyarının hükümdarlığını yürütmekte olan emir Ömer b. Şahin vefat etti. O bu ülkeyi gücüyle ele geçirmişti. Emirler, melikler, halifeler onun karşısında aciz kalmışlardı. Askerleri, müfrezeleri defalarca üzerine göndermişler, ama bütün bu hücumları püskürtmüş, askerleri kırıp geçirmişti. Gün be gün kuvveti artmıştı. Kırk sene müddetle hakimiyetini böylece sürdürmüştü. Bütün bunlara rağmen yatağında normal bir ölümle dünyadan ayrılmıştı. Korkakların gözleri kapanmasın! Vefatından sonra yerine oğlu Hasan geçti. Adüdü'd-Devle, Batiha diyarını onur elinden almaya kasdetti. Üzerine muazzam teçhizat ve silahlarla donatılmış müfrezeler şevketti, ama Hasan b. Ömer b. Şahir bu müfrezeyi de yendi. Neredeyse tümünü telef edecekti, ama son anda Adüdü'd-Devle haber gönderip her sene ona bir miktar para vermek şartıyla barış yaptı. Bu da çok acaip hallerdendir.

Bu senenin safer ayında uzun senelerden beri hac emirliği yapmakta olan Şerif Ebu Ahmed Hasan b. Musa el-Musevî Talibilerin nakibi idi- yakalandı. Sırları ifşa etmekle ve İzzü'd-Devle tarafından kendisine kıymetli bir gerdanlık emanet olarak bırakılmakla itham edildi. İzzü'd-Devle'ye sırları bildirmek için el yazısı ile yazmış olduğu mektubu yanında buldular. Ama o, kendi yazısı olmadığını, uydurma olduğunu iddia etti. Gerdanlığı ise İzzü'd-Devle'nin kendisine verdiğini itiraf etti. Gerdanlık ve mektup elinden alındı. Nakiplikten azledildi, yerine başkası atandı. Mazlum bir kimseydi.

Yine bu senenin safer ayında Adüdü'd-Devle, Kadi'l-kudat Ebu Muhammed b. Marufu azledip yerine başkasını atadı. Bu senenin şaban ayında Mısır'dan özel ulak vasıtasıyla birçok mektuplar geldi. Adüdü'd-Devle bu mektuplara karşı iyi niyetli ve samimi olduğuna dair ifadeler içeren cevaplar gönderdi. Sonra Adüdü'd-Devle, halife Tai'den kendisine yeniden hil'at giydirilmesini, mücevherler verilmesini, yazışmalarda unvanına Tacü'd-Devle ibaresinin eklenmesini istedi. Halife Tai' de onun bu isteğini kabul etti. Daha Önce başkalarına verilmemiş çeşitli hil'atleri kendisine giydirdi. Halifenin huzurunda Adüdü'd-Devle'nin yeri öpmesine müsaade edildi. Ayrıca halifenin özel kalemindeki işleri yürütme, yeryüzünün doğusunda ve batısındaki Müslümanların çıkarlarını gözetme, idarelerini yürütme yetkisi de verildi. Bu merasime ayandan çok kimseler katılmıştı. Bu cidden görülmesi gereken muazzam bir gündü.

Bu senenin ramazan ayında Beni Şeyban ve diğer kabilelerden olan bedevilere asker sevk edildi. Bu bedeviler bozguncu uğratıldılar. Başlarında komutan olarak Münebbih b. Muhammed el-Esedî vardı. Bu komutan otuz küsur seneden beri Aynü't-Temr kalesinde kendisini koruma altına almıştı. Ülkeleri ve malları ganimet edildi.

Bu senenin zilkade ayının bitimine yedi gün kala salı günü, halife Tai' Lidinillah, Adüdü'd-Devle'nin büyük kızıyla evlendi. 100.000 dinar tutarındaki bir mehirle ayanın huzurunda nikah yapıldı. Adüdü'd-Devle'nin nikahtaki vekili el-İzah ve't-Tekmile adlı eserin sahibi, nahiv âlimi Ebu Ali Hüseyin b. Ahmed el-Farisî idi. Nikah akdindeki hutbeyi Kadı Ebu Ali Hasan b. Ali et Tenuhî irad etti.

İbnü'l-Esir dedi ki: Bu senede Adüdü'd-Devle Bağdat'ı yeniden onarıp güzelleştirdi. Mescitleri ve sahnelerle toplantı yerlerini yeniledi. Fıkıhçılara, muhaddislere, tabiplere, hesapçılara ve diğerlerine bol miktarda erzak verdi. Aile reislerine, hanedandan olan şerefli kimselere ikramda bulundu; yardım etti. Mülk sahiplerine de evlerini ve hanelerini tamir etmelerini emretti. Yolları düzeltti. Hacıların Bağdat'tan Mekke'ye gittikleri yolu onardı. Yol harçlarını kaldırdı. Mekke ve Medine'de mücavir olarak yaşayan kimselere yardım gönderdi. Veziri Hristiyan Nasr b. Harun'a da kilise ve havraları onarması için izin verdi. Hristiyan yoksullarına da bol miktarda para yardımında bulundu.

Bu senede Hasneveyh b. Hüseyin el-Kürdî vefat etti. Bu zat, elli sene müddetle Dinever, Hemedan ve Nihavend taraflarını hakimiyeti altında tutmuştu. Güzel bir yönetim sergilemişti. Mekke'de, Medine'de ve diğer yerlerdeki fakirlere bol miktarda sadaka verirdi. Vefat ettiğinde kendisinden sonra oğulları arasında ihtilaf başgösterdi. Düzenleri bozuldu. Adüdü'd-Devle onların birçok beldelerini ele geçirdi, O mmıkalardaki gücü arttı.

Bu senede Adüdü'd-Devle büyük bir orduyla kardeşi Fahrü'd-Devle'nin ülkesine hücum etti. Çünkü o, Fahrü'd-Devle'nin İzzü'd-Devle ile kendisine karşı ittifak kurduklarını haber almıştı. Kardeşi Fahrü'd-Devle'nin ülkesini, Hemedan ile Rey şehirlerini ve bu ikisi arasındaki beldeleri ele geçirdi. Bunları diğer kardeşi Müeyyedü'd-Devle'ye teslim etti. Onu kendi adına naib tayin etti. Sonra Hasne-veyh el-Kürdî'nin memleketine gitti. Oraları teslim aldı Hasneveyh'in mallarını, zahirelerini ele geçirdi. Mal ve zahireleri cidden çoktu. Hasneveyh'in bazı çocuklarını hapsetti. Bazılarını esir aldı.

Hakkari Kürtleri üzerine de asker şevketti. Oraların bir kısmını ele geçirdi. Şanı yüceldi, şöhreti yükseldi. Ancak bu seferinde başağı-rısı hastalığına yakalanmıştı. Daha Önce Musul'dayken de bu hastalıkla karşılaşmıştı. Bunu bir süre gizlemişti. Ama nihayet aşırı derecede unutkan oldu ve bazı hadiseleri ancak fazlaca kafa yorduktan sonra hatırlayabiliyordu. Dünyanın insana verdiği sevinç, verdiği zarardan daha azdır:

"Dünya öyle bir diyardır ki, bugün seni güldürecek olursa; Yarın mutlaka ağlatır. Böylesi bir diyar yok olsun."

Hicretin Üçyüzaltmışdokuzuncu Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Ahmed B. Zekeriya

Ahmed b. Zekeriya Ebü'l-Hasan. Lügatçıydı. Lügat konusunda, "Kitabü'l-Mücmel" ve diğer eserlerin sahibidir. Vefatından ik gün önce şöyle bir şiir okumuştı:

"Ya Rab! Günahlarımı, beni ve açığa vurduğum herşeyi ilminle kuşatmışsın.

Ben tevhid ehliyim, lakin günahlarımı da ikrar ediyorum.

Tevhid ehli oluşuma ve günahlarımı ikrar edişime bakarak beni bağışla."

Ahmed B. Atâ B. Ahmed

Künyesi, Ebu Abdillah'tır. Rüzbarıdır. Ebu Ali er-Rüzbarî'nin kız kardeşinin oğludur. Hadisleri senetleriyle rivayet etmiştir. Sofiye mezhebinin eleştirirdi. Bağdat'tan Sur'a intikal etti ve bu senede orada vefat etti. Ahmed b. Atâ şöyle demişti:

«Rüyada bir adamın bana şöyle dediğini gördüm: "Namazda en sahih olan şey nedir?" Ben de ona: "Niyetin sahih olmasıdır." dedim. Bir başkasını şöyle derken işittim: "Kastedilen şeyi görmek, kastı görmekle tam olarak sakıt olur."»

Ahmed b. Atâ şöyle demiştir: «Zıt kimselerle aynı mecliste oturmak, insanın ruhunu eritir. Aynı evsftaki kimselerle aynı mecliste oturmak akıllara fikir aşısı yapar. Ama mecliste kendisiyle oturmakta olduğun herkes, arkadaşlığa münasip değildir.

Arkadaşlığa münasip olan herkese de sırlar verilemez. Sırlar ancak çok güvenilir, emir kimselere verilebilir.

Namazda huşu sahibi olmak kurtuluşun amelidir. Zira yüce Allah şöyle buyurmuştur: "Mü'minler saadete ermişlerdir. Onlar namazda huşu içindedirler." (ei-Müminûn, 1-2)

Namazda huşûu terketmek, münafıklığın ve kalbin harab oluşunun alametidir. Zira yüce Allah şöyle buyurmuştur:

"İnkarcılar elbette kurtulamazlar." (el-Mü'mînûn, 117.).»

Abdullah B. İbrahim

Abdullah b. İbrahim b. Eyyüb b. Masi Ebu Muhammed el-Bezzaz. Hadisleri senedleriyle rivayet etti. Bu şekilde rivayet ettiği hadisler çoktur. Doksanbeş sene yaşadı. Sika ve sebatkar bir ravidir. Bu senenin receb ayında vefat etti.

Muhammed B. Salih

Muhammed b. Salih b. Ali b. Yahya Ebu Î-Hasan el-Haşimî. İbn Ümmü Şeyban diye bilinir. Alim ve faziletli bir kimseydi. Çeşitli eserleri vardır. Çok eskilerden beri Bağdat kadılığı yapagelmişti. Yaşayışı sağladı. Bu senede yaşı yetmişi aşmış

seksene yaklaşmış iken vefat etti.

Hicretin Üçyüzyetmişinci Senesi

Bu senede Müeyyedü'd-Devle, kardeşi Adüdü'd-Devle'ye Sahib b. Abbad'i gönderdi. Adüdü'd-Devle onu şehir dışında karşıladı, ikramda bulundu. İleri gelenlere, ona saygı göstermelerini emretti. Sahib'e hil'at giydirdi. İktalarını artırdı. Onunla birlikte kardeşi Müeyyed'e çok miktarda hediyeler gönderdi.

Bu senenin cemaziyelahir ayında Adüdü'd-Devle Bağdat'a döndü. Halife Tai' onu karşıladı. Onun için çadırlar kurdurdu. Çarşı pazarı süsletti.

Yine bu ayda Yemen hükümdarının Adüdü'd-Devle'ye gönderdiği hediyeler Bağdat'a ulaştı. Bu senede Mekke ve Medine'de hutbeler Mısır hakimi Aziz b. Muiz el-Fatımî adına okunuyordu.

Hicretin Üçyüzyetmişinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Ebu Bekir Er-Razî

Asıl adı, Ahmed b. Ali'dir. Ebu Bekir onun künyesidir. Hanefî fı-kıhçısıdır. Razî, onun nisbetidir. İmam Ebu Hanife'nin ashabından-dır. "Kitabü Ahkâmî'l-Kur'ân" adlı eserin ve diğer faydalı eserlerin sahibidir. Ebü'l-Hasan el-Kerhî'nin talebisidir. Abid, zahid ve takvah bir kimseydi. Kendi zamanında Hanefî mezhebinin reisliğini yapmıştı. Çeşitli memleketlerden talebeleyanına gelip kendisinden ders aldılar. Ebü'l-Abbas el-Asamm'dan, Ebü'l-Kasım et-Taberanî'den hadis dinledi. Halife Tai', onu kadılığa atamak istedi, ama bu görevi kabul etmedi. Bu senenin zilhicce ayında vefat etti. Cenaze namazını Ebu Bekir Muhammed b. Musa el-Harezmî kıldırdı. [\[19\]](#)

Muhammed B. Cafer

Muhammed b. Cafer b. Muhammed b. Zekeriya Ebu Bekir el-Ver-rak. Gunder lakabını taşıyordu. Cevval ve ilim uğruna çeşitli memleketlere seyahatlerde bulunan bir kimseydi. Fars ve Horasan diyarlarında çok hadis dinledi. Bağendî'den, İbn Said'den İbn Düreyd'den ve diğerlerinden hadis dinleyip rivayet etti. Hafız Ebu Nuaym el-îsfaha-nî de kendisinden hadis rivayet etti Sika bir hadî» hafızı idi. [\[20\]](#)

İbn Haleveyh

Asıl adı, Hüseyin b. Ahmed b. Haleveyh'dir. Ebu Abdullah onun künyesidir. Nahivci ve lügatçıydı. Eserleri vardır. Asler Hemedanlı-dır, sonra Bağdat'a gelip orada hadis âlimlerinden ders almıştır. İbn Düreyd, İbn Mücahid, Ebu Ömer ez-Zahid gibi zatlardan hadis dinle-mi^, Ebu Said es-Sayrafi'den ders almıştır. Sonra Halep'e gitmiş ve orada Hamdan ailesinin yanında itibar kazanmıştı. Seyfû'd-Devle onu meclisinde bulundurur ve ona ikramda kusur etmezdi. İbn Hale-veyh'in Mütenebbî ile münazaraları vardır. İbn Hallikan, onun birçok eserleri bulunduğunu söylemiş ve adlarını sıralamıştır. Eserleri arasında "Kitabü Leyse fi Kelami'l-Arab" adlı bir kitap vardır. Bu kitaba böyle bir ad verilmesinin sebebi; kitabında, "Araç edebiyatında böyle bir söz yoktur." sözünü çokça söylemiş olmasıdır. Ayrıca "Kitabü Âl" diye bir eseri de vardır. Bu kitabında oniki imamın biyografisini anlatmıştır. Kur'ân-ı Kerim'in otuz sûresinin irabım yapmıştır. Bürey-diye mezhebiyle ilgili açıklamalar, şerhler yapmış ve diğer eserler de vermiştir. Güzel şiiri vardı. Vefatına bir hastalığı sebep olmuştu. [\[21\]](#)

Hicretin Üçyüzyetmişbirinci Senesi

Bu senenin rebiyülevvel ayında Bağdat'ın Kerh mıntıkasında bir yangın meydana geldi. Bu senede Adüdü'd-Devle'nin çok kıymetli bir eşyası çalındı. Halk Adüdu d-Devle'nin şiddetli bir heybete sahip olmasına rağmen onun bu eşyasını çalan hırsızın cür'eti karşısında şaşkına dönmüştü. Sonra bununla birlikte hırsız araştırılmışlar, ama bulamamışlardı. Anlatıldığına göre Mısır hükümdarı, Adüdu d-Devle'nin o kıymetli eşyasını çalan hırsız bizzat göndermişti. Doğrusunu Allah bilir. [\[22\]](#)

Hicretin Üçyüzyetmişbirinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

İsmâîlî

Ahmed b. İbrahim b. İsmail b. Abbas Ebu Bekir el-İsmaili el-Cür-canî. Büyük bir hadis hafızı idi. Hadis toplamak amacıyla çeşitli memleketlere seyahatlerde bulundu. Çok hadis dinledi; rivayet etti, hadislerin tahricini yaptı, eser tasnif etti. Faydalı ve güzel eserler ortaya koydu. Güzel tenkitler yaptı. İtikadı sağlam bir kimseydi. Çok faydalar içeren ve Buharî'nin Sahih'i üzerine bir kitap tasnif etti. Bu kitabında önemli bilgiler vardır. Darekutnî dedi ki: "Birçok defalar onun yanına gitmeye niyetlendim, ama nasib olmadı."

İsmailî, yetmişdört yaşındayken bu senenin receb ayının onunda cumartesi günü vefat etti. Allah ona rahmet etsin. [\[23\]](#)

Hasan B. Salih

Künyesi Ebu Muhammed es-Sebiî'dir. İbn Cerir'den, Kasim'dan, Muterrez'den ve diğerlerinden hadis dinledi. Darekutnî ve Berkanî de kendisinden hadis rivayet ettiler. Güvenilir, çok hadis rivayet eden bir hadis hafızı idi. Rivayeti güçlü, sağlam olmayan hadisleri rivayet etmezdi. [\[24\]](#)

Hasan B. Ali B. Hasan

Hasan b. Ali b. Hasan b. Heysem b. Tahman Ebu Abdillâh eş-Şa-hid. Badi lakabıyla meşhurdur. Hadis dinledi, sika bir rav idi. Dok-sanyedi sene yaşadı. Ömrünün onbeş senesini, başkası tarafından güdülen bir âmâ olarak yaşadı. [\[25\]](#)

Abdullah B. Hüseyin

Abdullah b. Hüseyin b. İsmail b. Muhammed Ebu Bekir ed-Dab-bî. Bağdat'ta kadılık yaptı. İffetli, nezih ve dindar bi kimseydi. [\[26\]](#)

Abdülaziz B. Haris

Abdülaziz b. Haris b. Esed b. Leys Ebü'l-Hasan et-Temimî. Han-belî fıkıhçısıydı. İlmi kelama dair eserleri vardır. Hadis dinledi, birçok kimselerden rivayetlerde bulundu. Hatib Bağdadî onun hadis uydurduğunu söylemiştir. Ancak İbnü'l-Cevzî, bunu reddedip şöyle demiştir: "Hatib Bağdadî, Ahmed b. Hanbel'in taraftarları ve arkadaşları hakkında hep böyle der. Hatib'ir bu sözleri kendisinden naklettiği üstadı Ebu l-Kasım Abdülvahid b. Esed el-Akberî'dir ki, sözüne güvenilmez. Çünkü c Mutezilî idi. Hadis ehlinden değildi ve o kişi, kafirlerin Cehennem'de ebedi kalmayacaklarını söylerdi." Ben derim ki: Bu garip bir sözdür. Çünkü Mutezilîler; kafirlerin, hatta büyük günah işleyen kimselerin de Cehennem'de ebedi kalacaklarını söylerler.

İbn Batte de Abdülaziz b. Haris'in kelimine dair bazı sözlerini nakletmiş tir. [\[27\]](#)

Ali B. İbrahim

Ali b. İbrahim Ebü'l-Hasan el-Husuri es-Sofi. Bağdat'ta mutasavvıfların şeyhi idi. Vaizlik yaptı. Aslı Basra'dandır. Şiblî ve diğerleriyle arkadaşlık yapmıştır. Camide halka vaaz verirdi. Yaşlandığında Mansur Camii'nin karşısında onun için bir konak yapıldı. Sonra arkadaşı Mervezî ile tanındı. Ancak cumadan cumaya camiye gelir oldu. Tasavvufa dair güzel sözleri vardır. İbnü'l-Cevzî'nin rivayetine göre o şöyle demiştir:

"Benden bana ne var? Bende benim için ne var ki korkayım ya da umayım? Allah eğer (bana) merhamet edecek olursa kendi malına merhamet etmiş olur, eğer azab edecek olursa yine kendi malına azab etmiş olur."

Ali b. İbrahim, seksen küsur yaşında iken bu senenin zilhicce ayında vefat etti. Bağdat'ın Dar-ı Harb mezarlığına defnedildi [\[28\]](#)

Ali B. Muhammed El-Ahdeb El-Müzevvir

Güzel yazı yazardı. Başkasının yazısını ve imzasını aslından far-kedilmeyecek şekilde taklid edebilirdi. Birisinin yazısını veya imzasını taklid ettiğinde o kişi bunun kendisine ait olduğundan hiç şüphe etmezdi. Bu yüzden insanlar büyük belalarla karşılaştılar. Sultan defalarca onun elini mühürletti. Fakat yine de onunla başedilemedi. Yazı ve imza taklit ederdi. Bu senede vefat etti. [\[29\]](#)

Şeyh Ebu Zeyd El-Mervezî

Muhammed b. Ahmed b. Abdullah b. Muhammed Ebu Zeyd el-Mervezî. Zamanında Şafîilerin şeyhi idi. Çağdaşlarının fıkıl zühd, ibadet ve takva hususunda imamı ve önderi idi. Hadis dinledi. Bağdat'a geldi, orada hadis rivayet etti. Darekutnî ve diğerleri ondan hadis dinlediler.

Ebu Bekir el-Bezzar dedi ki: "Hac yolunda Ebu Zeyd'le karşılaştım. Meleklerin onun aleyhinde amel defterine bir gûnal yazdıklarını sanmıyorum."

Şeyh Ebu Zeyd'in biyografisini Tabakatu ş-Şafiiyye adlı eserde tamamen anlatmışımdır.

Şeyh Ebu Nuaym dedi ki: "Şeyh Ebu Zeyd el-Mervezî, bu senenin recep ayının onüçünde cuma günü Merv şehrinde vefat etti. [\[30\]](#)

Muhammed B. Hafif

Künyesi, Ebu Abdillâh eş-Şirazî'dir. Meşhur sofilerdendir. Cerirî, İbn Atâ ve diğerleriyle arkadaşlık etti.

İbnü'l-Cevzî dedi ki: "Telbisü İblis adlı kitapta onun İbahiye mezhebine mensub olduğunu isbatlayan bazı hikayeleri nakletmişimdir." [\[31\]](#)

Hicretin Üçyüzyetmişikinci Senesi

İbnü'l-Cevzî dedi ki: "Bu senenin muharrem ayında Adüdü'd-Dev-le'nin kendi evine ve bahçesine çektiirdiği su akmaya başladı."

Bu senenin safer ayında Adüdü'd-Devle'nin Bağdat'ın batı yakasında inşa ettirdiği hastahanenin açılışı yapıldı. Adüdü'd-Devle, buraya tabib ve hizmetçiler atadı. Ayrıca çok miktarda ilaç, şurup ve bitkiler getirildi.

Bu senede Adüdü'd-Devle vefat etti. Adamları onun oğlu Samsa-me gelinceye kadar vefatını gizlediler. Samsame geldikter sonra vefatını açıkladılar ve onu yerine geçirdiler. Halifeye de bu durumu haber verdiler. Bunun üzerine halife, Samsame'ye hil'at ve atama fermanını gönderdi. [\[32\]](#)

Adüdü'd-Devle İle İlgili Bazı Haberler

Ebu Şüca b. Rüknü'd-Devle Ebu Ali Hüseyin b. Büveyh ed-Deyle-mî. Bağdat'ın ve diğer şehirlerin emiriydi. İlk olarak Şahinşah" unvanını alan o idi. Şahinşah, hükümdarlar hükümdarı anlamına gelir. Sahih hadiste Peygamberimizin (s.a.v.) şöyle buyurduğu sabittir:

"Allah katında en alçak isim, "hükümdarlar hükümdarı" adını alan kişinin ismidir."

Başka bir rivayette anlatıldığına göre Peygamber (s.a.v.) efendimiz şöyle buyurmuştur:

"Hükümdarlar hükümdarı, hüküm ancak kendisinin olan Aziz ve CelilAllah'dır!"

Bağdat'ta kendisi için davul çalınan ve hutbelerde halifenin adının yanı sıra adı okunan ilk kişi, Adüdü'd-Devle'dir. İbn Hallikan'ın anlattığına göre şairler, Adüdü'd-Devle'yi muazzam övgülerle övmüşlerdir. Onu öven şairler arasında Mütenebbî de vardır.

Ebü'l-Hasan Muhammed b. Abdullah es-Selamî, bir kasidesinde Adüdü'd-Devle'yi şöyle övmüştür:

"Yeryüzünün bütün genişliği senin için dürüldü.

Dürülen mesafeler kısaldı ve konağın her taraftan görülür oldu.

Ben karanlıklarda kesin olarak şuna azmettim;

Tıpkı kartalların toplanıp bir araya gelişi gibi üç şeye azmettim:

Emellerimi bir hükümdarlıkla müjdeledim ki, o hükümdarlık bütün halkı gölgesi altına almıştı.

Emellerimi bir diyarla müjdelemiştim ki, orası da dünyadır.

Emellerimi bir gün ile müjdelemiştim ki, o da bütün zamanı içine alır."

Mütenebbî şöyle demişti: â

"O en son amaçtır, emel seni görmektir. Dünya senin menzildir. Sense bütün mahlukat gibisin."

Ebu Bekir Ahmed el-Errecanî bir kasidesinde onu şöyle övmüştü:

"Onu gördüm, sanki bütün insanlığı bir adamın şahsında görmüş gibi oldum.

Bütün zaman bir saate sığdırılmıştı. Bütün yeryüzü de bir eve sığdırılmıştı."

Kardeşinin kölesi Alptekin ona mektup yazarak Fatımîlerle sava-şabilmesi için Dımışk'a kendisine takviye askeri birlikler göndermesini istemişti. Adüdü'd-Devle de ona şöyle bir mektup yazdı: "Onurun seni aldattı. Bütün gayretin bu oldu. Aşırı fiillerden sakın. Belki böylece doğru yolu bulup sakınleşirsin."

İbn Hallikan dedi ki: "Adüdü'd-Devle bu mektubunda bedii sanatları olanca gücüyle kullanmıştı."

Daha önce hiç kimseye nasip olmayacak şekilde halife ona tazimde bulunmuştu. Adüdü'd-Devle, Bağdat'ı ve yolları onardı. Düşkünlere ve muhtaçlara bol miktarda nafaka verdi. Nehirler açtırdı. Adüdi hastahanesini inşa ettirdi. Rasûlullah (s.a.v.)'ın şehri Medine'nin etrafını, surlarla ördürdü. Bütün bunları beş senelik Irak hakimiyeti esnasında gerçekleştirdi. Akıllı, faziletli, heybetli, himmetli ve iyi bir siyasetçi idi. Ancak şer'i işlerin idaresinde haddi aşardı. Bir cariyeye aşıktı. Cariye onu memleket idaresinden aciz koydu. Bunun üzerine cariyenin boğulmasını emretti. Bir kölesinin bir adamın karpuzunu gasbettiğini duyunca kölesini bir kılıç darbesiyle ikiye böldü. Bu gerçekten bir mübalağadır. Ölüm sebebi sar'a hastalığıydı. Ölüm hastalığına yakalandığında sadece şu ayet-i kerimeyi okudu ve başka birşey söylemedi:

"Malım bana fayda vermedi, gücüm de kalmadı." (ei-Hâkka, 28.)

Ölünceye kadar hep bunu okudu.

İbnü'l-Cevzî'nin anlattığına göre; Adüdü'd-Devle, ilim ve fazileti severdi. Yanında Öklides'in kitabı ve Ebu Ali el-Farisi'nin "el-İzah ve't-Tekmile" adlı nahiv kitabı okunurdu. Ebu Ali, bu kitabı onun için yazmıştı.

Adüdü'd-Devle bir defasında bahçesine gitmiş ve: "Keşke yağmur yağsaydı." demiş ve yağmur yağmaya başlayınca o da şu şiiri okumuştur:

"Şarap ancak yağmur yağarken içilir. Cariyeler ancak seher vaktinde şarkı okurlar.

O şarkı okuyucular ki, bütün yasakları ortadan kaldırırlar.

Çalgının tellerine yumuşak yumuşak vururlar.

Oynar, çiçek gibi saçılırlar, gözleri de iridir.

Çeşitli giysiler giyinirler ve eteklerini yerden sürürler.

İnsanı vecde getirirler nağmeleriyle,

Kederleri kaldırıp yok ederler, düşünceliye ümit aşırlarlar.

Kaseleri doğdukları yerden çıkarıp getirirler.

içkiyi fevkalbeşer kimselere içirirler.

Adüdü'd-Devle, bu ülkenin temellerini kurdu.

Hükümdarlar hükümdarıdır, kadere galip gelmiştir!

Allah onu yeryüzünün hükümdarları karşısında muzaffer kılsın.

Zaferi de ay doğduğu sürece kolaylaştırsın.

Çocuklarına da hayır göstereyin.

Hükümdarlık giysisi gururla üzerlerinde dursun."

Allah onu da, şiirini de, çocuklarını da kahr etsin. Çünkü o bu beyitlerinde Allah'a karşı cüretli ifadeler kullandı. Sonra da iflah olmadı. Anlatıldığına göre o "kadere galip gelmiştir!" sözünü sarfederken Cenâb-ı Allah canını alıp öldürmüştür.

Başka bir rivayette anlatıldığına göre, yukarıdaki beyitler onun huzurunda okunmuş, sonra da kendisi ölüp gitmiştir.

Adüdü'd-Devle bu senenin şevval ayında kırkyedi veya kırksekiz yaşında ölmüş. Cenazesi Meşhed-i Ali'ye götürülmüş ve orada defne-dilmiştir. Kendisinde Rafizilik ve Şîilik vardı. Meşhed-i Ali'deki mezarının üzerine şu ibare yazılmıştır:

"Burası, memleketin tacı, Adüdü'd-Devle Ebu Şüca b. Rüknu'd-Devle'nin mezarıdır. Ahirette halasa ümitlendiği için şı muttaki imamın yanı başına defnedilmeyi istemiştir."

"O gün, herkesin kendi derdine düşüp çabalayacağı ve herkesin işlediğinin haksızlığa uğratılmadan kendisine ödeneceği bir gündür." (en-Nahl, 111.) Allah'a hamdolsun. Muhammed'e ve onun temiz nesline de salat-ü selamlar olsun.

Adüdü'd-Devle öldüğü esnada Kasım b. Ubeydullah'm şu şiirini okumuştur:

"Koca adamları öldürdüm, hiçbir düşmanı hayatta bırakmadım. Onun yolunda ve inancında olan hiç kimseye mühlet tanımadım. Memleketi savurganlarla müptezel kimselerden arındırdım. Onları doğuya ve batıya dağıtıp şevkettim. Onur ve yükseklikte yıldızlar mertebesine vardığımda, Bütün halk bana boyun eğip köle olduğunda, 0 Ölüm bana bir ok fırlattı ve kuvvetimi, ateşimi söndürdü.

İşte şimdi çukurumda atıl vaziyette bırakılmış bulunmaktayım. Dinimi ve dünyamı sefahat uğrunda tükettim. Şimdi bu mezarda benden daha bahtsız kim vardır?"

Sonra bu beyitlerle şu ayeti tekrarlamaya başladı. Nihayet vefat etti: "Malım bana fayda vermedi, gücüm de kalmadı." (el-Hâkka, 28.)

Oğlu Samsame, siyah elbiseler giyinmiş olarak yerde oturup taziyeleri kabul etmeye başladı. Halife de taziyelerini bildirmek üzere oraya geldi. Kadınlar günlerce çarşı pazar ve sokaklarda saçlarını başlarını açıp ona ağıt yaktılar. Taziyeler sona erdiğinde oğlu Samsame hilafet sarayına gitti. Halife ona yedi hu"at, tac, bilezikler ve benzeri nişanlar taktı. Ona Şemsü'd-Devle lakabım verdi. Babasının görevine atadı. O gün, görülmesi gereken cidden muazzam bir gündü. ^[33]

Muhammed B. Cafer

Muhammed b. Cafer b. Ahmed b. Cafer b. Hasan b. Vehb Ebu Bekir el-Cerirî. Zevcu l-Hurre adıyla meşhurdur. İbn Cerir'der Bağa-vî'den, İbn Ebi Davud'dan ve diğerlerinden hadis dinledi. İbn Rızka-veyh, İbn Şahin ve Berkanî de kendisinden hadis dinleyip rivayet ettiler. Adaletli, kadri yüce, sika ve güvenilir ravilerdendi.

İbnü'l-Cevzî ile Hatib Bağdadî'nin anlattıklarına göre; Muhammed b. Cafer'e Zevcul-Hurre adının verilmesi şu sebebe dayanmaktadır: Muhammed b. Cafer, babasının çalıştığı ve Muktedir Billah'm zevcesine ait mutfağa gider, orada çalışırdı. Muktedir Billah vefat ettiğinde karısı, para cezalarından ve diğer cezalardan salim kaldı. Rahat yaşadı. Büyük bir serveti vardı.

Muhammed b. Cafer ise genç ve yakışıklı biriydi. Mutfak malzemelerinden bir kısmını alıp başının üzerine koyar ve diğer hizmetçilerle birlikte mutfağa gidip çalışırdı. Hareketli ve göz alıcı güzelliğe sahip biriydi. Kahramane ile anlaştı, nihayet Kahramane onu mutfak katipliğine terfi ettirdi. Sonra da hanımefendinin çiftliklerine vekil tayin edildi. Çiftliklere bakar, malların kontrolünü yapardı. Derken hanımefendi perde gerisinden onunla konuşmaya başladı. Gönlü ona takıldı. Sevdı, aşık oldu. Kendisiyle evlenmesini istedi. Ama Muham-med b. Cafer kendini ona denk göremedi, mertebece ondan düşük olduğunu gördü. Bunun kötü sonucundan korktu. Ancak hanımefendi onu cesaretlendirdi. Kendisiyle evlenme seviyesine gelecek münasip bir eş olabilmesi için hizmetçiler ve uşaklar tutup çalıştırsın diye ona bol miktarda para verdi. Bundan sonra da kadınlara ve ileri gelenlere hediyeler vererek onu gözlerinde yükseltti ve evlenmeye münasip bir eş haline getirdi. Sonra da onunla evlenmeye karar verdi. Kadıların huzurunda onunla evlenmeye razı olduğunu bildirdi. Fakat hanımefendinin velileri buna itiraz ettiler. Hanımefendi ise onlara hediyeler vererek gönüllerim kazandı ve bu işe razı etti. Nihayet Muhammed b. Cafer'le gerdeğe girdi. Uzun bir süre onunla evlilik hayatı yaşadı. Fakat Muhammed'den önce vefat etti.

Muhammed b. Cafer, ondan 300.000 dinar kadar miras elde etti. Hanımının ölümünden sonra uzun bir süre yaşadı. Nihayet bu senede o da vefat etti. Doğrusunu Allah bilir. ^[34]

Hicretin Üçyüzyetmişüçüncü Senesi

Bu senede Bağdat'ta pahalılık baş gösterdi, fiyatlar çok yükseldi. Öyle ki, bir kürr ^[35] buğday 4.800 dirheme satılır oldu. İnsanların çoğu açlıktan öldüler. Yollar bu yüzden ölen kimselerle doldu. Cesetler her tarafı, yolları ve sokakları kaplamıştı. Fakat zilhicce ayı gelince hayat biraz kolaylaştı. Bu sırada Müeyyedü'd-Devle b. Rüknu'd-D evle'-nin ölüm haberi geldi. Vezir Ebü'l-Kasım b. Abbad, Müeyyedü'd-Dev-le'nin kardeşi Fahrü'd-Devle'ye durumu bildirdi ve onu kardeşi Mü-eyyedü'd Devle'nin yerine hükümdarlığa geçirdi. Fahrü'd-Devle de Ebü'l-Kasım'ı yine vezirlikte bıraktı. Karmatiler Adüdü'd-Devle'ni ölüm haberini duyunca Küfe ile birlikte Basra'yı ele geçirmek üzere hücum ettiler, ama başaramadılar. Fakat bol miktarda mal ve para alıp barış anlaşması yaptılar ve memleketlerine geri döndüler. ^[36]

Hicretin Üçyüzyetmişüçüncü Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Büveyh Müeyyedü'd-Devle

Büveyh Müeyyedü'd-Devle b. Rüknu'd-Devle. Babasının sahip olduğu ülkenin bir kısmına hakimdi. Ebü'l-Kasım b. Abba veziri idi. Müeyyedü'd-Devle, amcası Muizzü'd-Devle'nin kızıyla evlenmiş ve bu evlilik için 700.000 dinar para harcamıştı. Bu ciddet bir israftı. ^[37]

Belkin B. Ziri B. Münadî

Himyerli ve Sinhaci kabilesindendir. Yusuf adını da taşırdı. Muiz el-Fatımî'nin büyük komutanlarındandı. Muiz, Kahire'ye giderken İf-rikiye'de onu halef bırakmıştı. Güzel bir idare tarzı ve yaşayışı vardı. 400 cariyeye sahipti. Bir gecede ondokuz çocuğu doğduğuna dair kendiline müjde verilmişti. Kendisi, Badis el-Mağribî'nin dedesidir. ^[38]

Saîd B. Selam

Künyesi, Ebu Osman el-Mağribî'dir. Aslen KayreVanlıdır. Şam'a gelmiş, Ebu Hayr el-Akta ile arkadaşlık etmiş, birkaç senede Mekke'de mücavir olarak yaşamıştı. Hac mevsimlerinde pek göze çarp-mazdı. Kerametleri vardı. Ebu Süleyman el-Hattab ve diğerleri onu övmüşlerdir. Güzel ve salih halleri olduğuna dair rivayetler vardır. Yüce Allah rahmet etsin. [\[39\]](#)

Abdullah B. Muhammed

Abdullah b. Muhammed b. Abdullah b. Osman b. Muhtar b. Muhammed el-Mirri el-Vasîfî. İbn Saka diye tanınırdı. Abdan'dan Ebu Ya'lâ el-Musilî'den, İbn Ebi Davud'dan ve Bağavî'den hadis rivayet etti. Sağlam bir hafızası ve zekası olan bir hadis hafızıdır. Bağdat'a geldi orada bir çok meclislerde ezbere hadis rivayet etti. Darekutnî ve diğer bazı hadis hafızları onun meclisine katılırlar, rivayet ettiği hadisleri reddetmezlerdi. Yalnız bir defasında Ebu Ya'lâ'dan rivayet ettiği bir hadisi reddettiler. Sonra o hadisi Dabbî'nin el yazısı ile gördüler ve tıpkı onun rivayet ettiği şekilde olduğunu tesbit ettiler. Böylece Abdullah b. Muhammed ithamdan kurtuldu. [\[40\]](#)

Hicretin Üçyüzyetmişdördüncü Senesi

Bu senede Samsame ile amcası Fahrü'd-Devle arasında bir barış anlaşması yapıldı. Halife, Fahrü'd-Devle'ye hü'at ve armağanlar gönderdi. İbnü'l-Cevzî dedi ki: «Bu senenin receb ayında Derbiriya'da bir düğün yapıldı. Düğün sırasında evin tavam davetlilerinin üzerine çöktü. Oradaki kadınların çoğu öldü. Yıkıntılar altından çok sayıda ceset çıkarıldı, büyük bir musibet oldu.» [\[41\]](#)

Hicretin Üçyüzyetmişdördüncü Senesinde Vefat1 Eden Meşhur Şahsiyetler

Hafız Ebü'l-Feth

Hafız Ebü'l-Feth Muhammed b. Hasan b. Ahmed b. Hüseyin el-Ezdî. Musullu idi. Cerh ve ta'dille ilgili eser tasnif etti. Ebu Ya'lâ'dan ve onun tabakasındaki hadisçilerden rivayetlerde bulundu. Zamanındaki hadis hafızlarının çoğu onun zayıf bir ravi olduğunu söylemişler. Bazıları ise onun Bağdat'a geldiğinde, İbn Büveyh'ten rivayet ettiği iddiasıyla hadis uydurduğunu söylemişlerdir. Bu hadisi senedi ile Peygamberimizi (s.a.v.) ulaştırarak şöyle demişti: "Cebrail (a.s.), bu emirin (İbn Büveyh'in) kılığına bürünerek Peygamber efendimize gelirdi." Bu hadisi uydurduğu için İbn Büveyh ona birçok armağanlar ve çok sayıda dirhemler vermişti. Şaşılacak durum şudur ki, eğer bu hadis sahih olarak söylenmiş ise en az miktarda akıl ve anlayışı olan kimseler dahi bunu nasıl olmuş da kabul etmişlerdir?! İbnü'l-Cevzî, onun bu senede vefat ettiğini söylemiştir. Hicretin 369. senesinde vefat ettiğine dair zayıf bir rivayet de vardır. [\[42\]](#)

Hatip B. Nebate El-Hazza

Kudaa kabilesinin batımdan gelmektedir. Bir rivayette anlatıldığına göre Seyfü'd-Devle b. Hamdan'ın zamanında Halep hatipliğini, İyad el-Farikî yapmıştır. Bu nedenle hutbe divanındaki hutbelerinin çoğu cihdla ilgilidir. Daha önce onun bu divanı gibi başka bir divan yazılmış olmadığı gibi inşaallah daha sonra da onun bu eserine benzer bir eser yazılamayacaktır. Meğer ki Allah yazılmasını dilemiş olsun. Çünkü Hatip b. Nebate fesahatli, belağatli, dindar ve takvalı bir kimseydi. Şeyh Tacüddir el-Kindî'nin rivayetine göre Hatip b. Nebate bir cuma günü riya hutbesini irad etmiş, sonra cumartesi gecesini Ra-sûlullah (s.a.v.)'ı mezarlıkta ashabından bir grupla birlikte görmüştü. Rasûlullah (s.a.v.) kendisine taraf gelmiş ve: "Hatipler hatibine merhaba" demiş. Sonra da oradaki mezarları işaret ederek İbn Nebate'ye şöyle demişti: "Sanki bunlar göz aydınlığı olmadılar ve hiç yaşamadılar. Kendilerini yaratan Allah öldürdü. Kendilerini konuşturan Allah susturdu. Ama onları daha önce yarattığı gibi yeniden yaratacaktır. Dağıttığı gibi yeniden toparlayacaktır." Rasûlullah (s.a.v.)'m bu sözünü İbn Nebate tamamlamış, nihayet şu ayet-i kerimeye gelmişti: "Böylece sizi insanlara şahid ve örnek olmanız için tam ortada bulunan bir ümmet kıldık (İbn Nebate bu cümleyi okurken sahabeleri göstermişti) Peygamber de size şahit ve örnektir. (Böyle derken de Rasûlullah (s.a.v.)'ı göstermişti)." (el-Bakara, 143.) Bu ayeti okumasından sonra Rasûlullah (s.a.v.), İbn Nebate'ye: "Güzel söyledin, güzel söyledin, yaklaş bakalım, yaklaş bakalım." demiş; yüzünü öpmüş, ağzına tükürmüştü ve: "Allah seni muvaffak kılsın." demişti. İbn Nebate de büyük bir sevinçle

uykudan uyanmıştı. Yüzünde nur ve heybet vardı. Bu rüyayı gördükten sonra ancak onyedî gün yaşamıştı. Bu süre zarfında hiçbir şey yememişti. Ölünceye kadar kendisinden misk kokusu gibi güzel bir koku saçılıyordu. Allah rahmet etsin.

rfibn Ezrak el-Farikî dedi ki: "İbn Nebate, hicretin 335. senesinde doğdu. Hicretin 374. senesinde vefat etti." [\[43\]](#)

Hicretin Üçyüzyetmişbeşinci Senesi

Bu senede halife, Samsame'ye emirlik unvanını verdi. Koluna ve göğsüne nişanlar taktı, altın eğer üzerinde oturttu. Bu senede Karmatîlerin İshak ve Cafer adında iki komutanının büyük bir askeri birlikle Küfe'ye girdiklerine, halkı rahatsız ettiklerine dair haberler geldi. Çünkü bunlar çok belalı ve saldırgan kimselerdi. Adüdü'd-Devle cesaretli bir kişi olduğu halde işi geçiştirmeye çalışıyordu. Vasıt şehrinin arazilerinden bir kısmını bunlara iktâ olarak vermişti. Ondan önce İzzü'd-Devle de bu yola başvurmuştu. Samsame ise bunların üzerine asker şevketti ve çokça fesat çıkardıkları o yöreden kendilerini uzaklaştırdı. Halkın onlara karşı yüreklerinde taşıdıkları korku silindi.

Bu senede Samsametü'd-Devle, ibrişim elbise giyenlerden vergi alınmasını kararlaştırdı. İnsanlar Mansur Camii'nde toplanarak cuma gününün tatil edilmesini istediler. Neredeyse aralarında fitne kopacaktı. Bundan affedildiler.

Bu senenin zilhicce ayında Müeyyedü'd-Devle'nin ölüm haberi geldi. Samsame taziye için meclis kurup oturdu. Halife geliş taziyelerini bildirdi. Samsame, halifenin huzurunda kıyam edip yeri öptü ve ikisi taziye hususunda güzel sözler sarfettiler. [\[44\]](#)

Hicretin Üçyüzyetmişbeşinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Şeyh Ebu Ali B. Ebu Hüreyre

Asıl adı Hasan b. Hüseyin'dir. Şafiî meşayihindendir. Şafiî mez-hebiyle ilgili garip seçmeleri çoktur. Biyografisini Tabakatü's-Şafiye adlı kitapta anlatmışsınızdır. [\[45\]](#)

Hüseyin B. Ali

Hüseyin b. Ali b. Muhammed b. Yahya Ebu Ahmed en-Nisaburî. Hasnek adıyla meşhur olmuştu. İbn Huzeyme'nin yanında talebelik etmiş ve ondan terbiye almıştı. İbn Huzeyme onu kendi çocuklarından önde tutar, başkalarına vermediği kıymeti ona verirdi. İbn Huzeyme sultanın meclislerine katılmadığı zaman Hasnek'i kendi yerine vekil olarak gönderirdi. İbn Huzeyme vefat ettiğinde Hasnek yirmiüç yaşındaydı. Ondan sonra uzun bir ömür sürdü. İbadet ve Kur'ân okuma hususunda insanların en gayret göstereni idi. İkamet halinde de yolculuk halinde de gece namazını asla terketmezdi. Çok sadaka verir, çok namaz kılardı. İbn Huzeyme'nin abdestini ve kıldığı namazları anlatırdı. Zenginler arasında ondan daha güzel namaz kılan biri yoktu. Allah rahmet etsin. Vefat ettiğinde cenaze namazını Hafız Ebu Ahmed en-Ni-saburî kıldırırdı. [\[46\]](#)

Ebü'l-Kasım Ed-Darikî

Abdülaziz b. Abdullah b. Muhammed Ebü'l-Kasım ed-Darikî. Kendi zamanında Şafiî imamlarından biriydi. Nisabur'a geldi. Sonra gidip Bağdat'a yerleşti. Vefat edinceye kadar orada kaldı, Şeyh Ebu Hamid el-İsferayinî: "Ebü'l-Kasım'dan daha fakîl birini görmedim." demiştir.

Hatib Bağdadî'nin ifadesine göre Ebü'l-Kasım'a bir fetva sorulduğunda o, uzun uzadıya düşündükten sonra cevap verirmiş. Verdiği fetvalar bazen Şafiî veya Hanefîlerin hükümlerine ters düştüğünde kendisine niçin böyle fetva verdiğini sorarlar, o da şöyle cevap verirmiş: "Vay halinize! Falan zat falanca zatın aracılığıyla rivayet etti ki; Rasûlullah (s.a.v.)'m sözünü tutmak, Şafiî ve Hanefî mezheplerinin içtihadlarına uymaktan daha evladır. Şafiî ve Hanefî mezheplerine muhalefet etmek, hadise muhalefet etmekten daha kolaydır."

İbn Hallikan dedi ki: «Şafiî mezhebinde onun ilminin metanetine ve sağlamlığına delalet eden çok sağlam vecihleri ve kavilleri vardır. Mutezilîlikle itham edilirdi. İlmi Şeyh Ebu İshak el-Mervezî'den, hadisi ana tarafından dedesi Hasan b. Muhammed ed Darikî'den öğrendi. Hasan b. Muhammed, Ebu Hamid el-İsferayinî nin üstadlarından biridir. Bağdat'ın ve diğer memleketlerin âlimlerinin çoğu ondan ilim tahsil etmişlerdir.»

Ebü'l-Kasım ed-Darikî, bu senenin şevval ayında vefat etti. Zilkade ayında vefat ettiğine dair zayıf bir rivayet de vardır. Vefat ederken yetmiş küsur yaşındaydı. Allah rahmet etsin. [\[47\]](#)

Muhammed B. Ahmed B. Muhammed B. Hasneveyh

Künyesi, Ebu Sehl'dir. Nisaburludur. Hasnevî adıyla bilinir. Şafiî fıkıhçısıdır, edebiyatçı ve muhaddistir. Kendisini ilgilendirmeyen şeylerle alakadar olmaz ve kendi nefsiyle meşgul olurdu. [\[48\]](#)

Muhammed B. Abdullah B. Muhammed B. Salih

Künyesi Ebu Bekir'dir. Malikî fıkıhçısıdır. İbn Ebi Amreveyh'ten, Bağ'ndî'den, Ebu Bekir b. Ebi Davud'dan ve diğerlerinde hadis dinleyip rivayet etti. Berkanî de kendisinden rivayetlerde bulunmuştur. Malikî mezhebiyle ilgili açıklamaları içeren eserleri vardır. Malikî mezhebinin reisliğini yapmıştır. Kendisine kadılık görevi teklif edilmiş ama o bunu kabul etmemiştir. Ebu Bekir er-Razi el-Hanefî'ye bu görevin verilmesini tavsiye etmişti. Ama o da bu görevi kabul etmemiştir.

Muhammed b. Abdullah, bu senenin şevval ayında seksenaltı yaşında vefat etti. Yüce Allah rahmet etsin. [\[49\]](#)

Hicretin Üçyüzyetmişaltıncı Senesi

İbnü'l-Cevzî dedi ki: «Bu senenin muharrem ayında Bağdat'ta yılanlar çoğaldı. Bu nedenle birçok kimse öldü.»

Bu senenin rebiyülevvel ayının yedisinde (20 temmuz) çok miktarda yağmur yağdı, şimşekler çaktı.

Bu senenin receb ayında fiyatlar aşırı derecede yükseldi. Musul'da büyük bir depremin meydana geldiği ve bu sebeple birçok binanın yıkıldığı, ahaliden çok kimselerin hayatım kaybettiğine dair haber geldi.

Bu senede Samsametü'd-Devle ile kardeşi Şerefü'd-Devle karşı karşıya gelip savaştılar. Şerefü'd-Devle galip gelerek Bağdat'a girdi. Halife kendisini karşıladı ve selamette olmasını dileyip onu tebrik etti. Sonra Şerefü'd-Devle, Samsametü'd-Devle'nin gözüne mil çekmek için bir fırça getirilmesini istedi. O esnada Samsametü'd-Devle vefat etti. Şerefü'd-Devle yine de vefatından sonra gözlerine mil çekti. Bu da cidden garip bir olaydır.

Bu senenin zilhicce ayında Kadi'l-kudat Ebu Muhammed b. Maruf, Kadi Hafız Ebu Hasan ed-Darekutnî ile Ebu Muhammed l Uk-be'nin şahitliklerini kabul etti. Anlatıldığına göre Darekutnî bu duruma pişman olmuş ve şöyle demiştir: "Daha önceleri Ebu Muhammed b. Maruf, Rasûlullah (s.a.v.)'ın bir hadisini okuduğumda benim şahitliğimi yalnız olarak kabul ederdi. Ama daha sonra hadis nakletmemle birlikte yanımda bir başkası da olmadıkça şahidliğimi kabul etmez oldu." [\[50\]](#)

Hicretin Üçyüzyetmişyedinci Senesi

Bu senenin safer ayında halifenin huzurunda kadı ve devlet erkanının da hazır bulunduğu bir meclis düzenlendi ve bu mecliste halife Tai' ile Şerefü'd-Devle b. Adüdü'd-Devle arasındaki bey'at yenilendi. Bu görülmesi gereken cidden muazzam bir gündü. Bu senenin rebiyülevvel ayında Şerefü'd-Devle evinden çıkıp hilafet sarayına gitti. Şehri süsledi, davullar, defler ve borazanlar çaldırdı. Halife ona hil'at giydirdi. Koluna şerit taktı ve yanındaki iki sancağı kendisine verdi. Ayrıca onu sarayın idaresiyle de görevlendirdi.

Şerefü'd-Devle ile birlikte saraya gelenler arasında Kadi Ebu Muhammed Ubeydullah b. Ahmed b. Maruf da vardı. Halife onu görün' ce şöyle dedi:

"Gelen dostlara merhaba,

Bizimle ünsiyet kurdukları vuslattan, bizi yoksun bırakıp, yalnız başımıza terketmişlerdi."

Kadi Ebu Muhammed de halifenin huzurunda yeri öptü. Bey'at işi tamamlanınca Şerefü'd-Devle, kız kardeşi ve halifenin zevcesinin yanına gitti. İkindiye kadar yanında kaldı. Cemaat onu bekliyordu, sonra dışarı çıktı ve tebrikleri kabul etmek için kendi evine gitti.

Bu senede Bağdat'ta şiddetli bir kıtlık meydana geldi. Bunun peşi sıra çok sayıda insan öldü.

Bu senede Şerefü'd-Devle'nin Türk bir cariye olan annesi vefat etti. Halife gelip ona taziyelerini sundu.

Bu senede Şerefü'd-Devle'nin ikiz oğulları doğdu. [\[51\]](#)

Hicretin Üçyüzyetmişyedinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Ahmed B. Hüseyin B. Ali

Künyesi Ebu Hamid el-Mervezî'dir. İbn Taberî diye bilinir. Hadis hafızıydı. Çokça ibadet ederdi. İşini sağlam yapan, hadis hakkında iyi bilgisi olan Hanefî bir fıkıhçıydı. Ebu Hüseyin el-Kerhî'den ders aldı. Fıkıh ve tarihle ilgili kitaplar yazdı. Horasan kadi'l-kudatlığı yaptı, daha sonra Bağdat'a geldi. O zaman yaşı çok ilerlemişti. Halka hadis nakletti. İnsanlar ondan

hadis dinleyip gazdılar. Onu dinleyip hadis yazanlar arasında Darekutnî de vardı. [\[52\]](#)

İshak B. Muktedir Billah

Bu senenin zilhicce ayının onyedisinde cuma gecesi altmış yaşında vefat etti. Cenaze namazını oğlu Kadir Billah kıldırdı. C zaman o halifeydi. Ninesi ve Muktedir'in annesi Şuğeb'in türbesine defnedildi. Cenazesine halife ve Şerefü'd-Devle'nin önde gelen adamları ve emirler katıldılar. Şerefü'd-Devle, halifenin taziyelerini ilettiler ve hastalığından ötürü gelemeyeceğini bildirip özür diledi. [\[53\]](#)

Cafer B. Müktefi Billah

Bu zat faziletli bir kimseydi. Bu senede vefat eden meşhur şahsiyetlerden biridir. [\[54\]](#)

Ebu Ali El-Farisî

Nahivciydi. "el-İzah" adlı eserin ve diğer birçok eserlerin sahibidir. Fars diyarında doğdu. Sonra Bağdat'a geldi Hükümdarlara hizmet etti. Adüdü'd-Devle'nin nezdinde itibar sahibi olup yükseldi. Öyle ki, Adüdül d-Devle: "Ben nahiv ilminde Ebu Ali'nin kölesiyim." derdi. Bu zat, büyük bir servet elde etti. Bazıları onu Mutezîîlikle itham etmişlerdir, ama kendi taraftarlarından bir grup onu Müberred'den daha üstün saymışlardır. Kendisinden ders alanlar arasında Ebu Osman b. Cinnî ve diğerleri de vardır. Bu senede doksan küsur yaşında iken vefat etti. [\[55\]](#)

Steyte

Steyte binti Kadı Ebu Abdillah Hüseyin b. İsmail el-Mahamilî. Ümmü Abdüvahid künyesini taşırdı. Kur'ân okudu, fıkıh, feraiz, hesap, nahiv ve diğer ilimleri de hafızasına yerleştirdi. Kendi zamanında Şafî mezhebini en iyi bilenlerden biriydi. Şeyh Ebu Ali b. Ebi Hüreyre ile birlikte Şafî mezhebine göre fetva verirdi. Şahsı itibariyle faziletli bir hatun olup çokça sadaka verir, hayırlı işlere koşardı. Hadis de dinledi. Bu senenin receb ayında doksan küsur yaşında vefat etti. [\[56\]](#)

Hicretin Üçyüzyetmişsekizinci Senesi

Bu senenin muharrem ayında Bağdat'ta çok miktarda insanın Ölmesine neden olan büyük bir kıtlık meydana geldi ve şabar ayına kadar devam etti. Fırtınalar ve kasırgalar habire esiyordu. Öyle ki, bu yüzden çok sayıda ev yıkıldı, birçok gemi battı. Dahası Coha mintikasında dalgalar nedeniyle birçok tekneler karaya vurdu. Bu, umumi bir musibet ve korkunç bir olaydı. C esnada Basrahlar ise şiddetli bir sıcaklığa maruz kaldılar. Öyle ki, sıcaklara dayanamayan birçok insan Basra yollarında yığılıp kalmış ve canlarını vermişlerdi. [\[57\]](#)

Hicretin Üçyüzyetmişsekizinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Hasan B. Ali B. Sabit

Künyesi, Ebu Abdullah'tır. Kurra'*dır. Âmâ olarak doğdu. İbnü'l-Enbarî'nin meclisine gelir, onun söylediklerini dinleyip hafızasına yerleştirirdi. Başkalarına yazdırdığı hadisleri kendisi ezberlerdi. Güzel giyinen, zarif bir kimseydi. Kıraati seb'a ile ilgili olarak yazdığı bir kasidesinde Şatîbî'yi geride bırakmıştır. Nakkaş, bunu gördüğü zaman çok beğenmişti. O zamanın kıraat şeyhleri de kasidesini ele alıp incelemişlerdi. [\[58\]](#)

Kadı Halil B. Ahmed

Kendi zamanında Hanefilerin şeyhi idi. Fıkıh ve hadiste önderdi. İbn Cerir'den, Bağavî'den, İbn Said'den ve diğerlerinde hadis dinledi. Bu nedenle meşhur nahivci Halil b. Ahmed'in adını aldı. [\[59\]](#)

Ziyad B. Muhammed

Ziyad b. Muhammed b. Ziyad b. Heysem Ebü'l-Abbas el-Hurhanî. Hurhan, Komes'e bağlı bir köyün adıdır. Cürcan ise oray bağlı bir cemaatin adıdır. Hurcanî de Komes'e bağlı bir başka köyün adıdır. "el-Muntazam" adlı eserinde İbnü'l-Cevzî, bu köylerin adlarını zikretmiştir. [\[60\]](#)

Hicretin Üçyüzyetmişdokuzuncu Senesi

Bu senede Şerefu d-Devle b. Adüdu d-Devle b. Büveyh ed-Deyîemî vefat etti. Hastalığı ağır olup şiddetli sancılar çektiğinde ötürü Şerefü'd-Devle, tabiplerin tavsiyesi üzerine sağlıklı bir havası olan Muiz-zü'd-Devle'nin sarayına taşınmıştı. Bu senenin cemaziyelevvel ayında hastalığı fazlaştı ve vefat etti. Kendisinden sonra oğlu Ebu Nasr'ı veliaht tayin etti. Halife Tai'l Lillah, bir tekneye binerek babasının ölümü nedeniyle Ebu Nasr'a taziyelerini bildirmeye geldi. Ebu Nasr, Türkler ve Dey-lemliler halifeyi karşıladılar. Ebu Nasr, halifenin huzurunda yeri Öptü. Diğer askerler de aynı şeyi yaptılar. Halife, teknesinde durmakta, . karşılayıcılar onun tarafına yönelerek yeri öpmekteydiler. Reis Ebü'l-Hüseyîn Ali b. Abdülaziz, halifenin yanından kalkıp Ebu Nasr'ın yanına geldi ve babasının ölümü nedeniyle halifenin ona taziyelerini sunduğunu bildirdi. Ebu Nasr da halifenin huzurunda yeri ikinci kez öptü. Elçi Ebü'l-Hüseyin de halifeye dönüp Ebu Nasr'ın teşekkürlerini arzetti. Tekrar halifenin yanından kalkıp Ebu Nasr'ın yanına geldi ve halifenin vedalaştığını bildirdi. Ebu Nasr da üçüncü kez yeri öptü ve halife dönüp gitti.

Cemaziyelevvel ayanın onaltısında Emir Ebu Nasr, halife Tai' Lil-lah'ın huzuruna çıktı. Beraberinde eşraf, ayan, kadılar ve emirler de vardı. Halife revakta oturdu. Emir Ebu Nasr yanına vardığında halife ona yedi hil'at giydirdi. En üstteki hil'at, siyah renkliydi. Başına siyah bir sarık, boynuna bir nişan, eline de iki bilezik taktı. Hacıbiler ellerinde kılıçlar ve kemerlerle önünde yürüdüler. Ebu Nasr yeri ikinci kez öptü. Kendisi için bir kürsü getirildi, üzerine oturdu. Reis Ebü'l-Hasan da Ebu Nasr'ın yeni görevine atandığını bildiren fermanı okudu. Halife Tai'e bir sancak sunuldu. O da eliyle sancağın ucunu bağladı ve onu Bahaü'd-Devle ve Ziyaü'l-Mille lakabını taktı.

Sonra Ebu Nasr askerlerle birlikte halifenin sarayından çıkıp hükümet konağına döndü. Vezir Ebu Mansur b. Salih'i görevinde bıraktı. Ona kaftan giydirdi.

Bu senede Bağdat'ın batı yakasında Katiatü Ümmü Cafer semtinde büyük bir cami inşa edildi. Bu camiin yapılış hikayesi şöyledir:

Bir kadın rüyasında Rasûlullah (s.a.v.)'ı bu camiin yerinde namaz kılarken görmüştü. Rasûlullah (s.a.v.) namaz kılarken elini oradaki bir duvara dayamıştı. Sabah olup kadın uyanınca rüyayı hatırlamış, bunu etrafındakilere anlatmış, onlar da Rasûlullah (s.a.v.)'m mübarek elinin izini o duvarda görmüşlerdi. Kadın bu nedenle orada bir mescidin temelini attı. Fakat aynı günde vefat etti. Şerif Ebu Ahmed el-Musevî, o mescidi yenileyip büyük bir cami haline getirdi ve insanlar bu senede orada namaz kıldılar. [\[61\]](#)

Hicretin Üçyüzyetmişdokuzuncu Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Şerefü'd-Devle

Şerefü'd-Devle b. Adüdü'd-Devle b. Rüknu'd-Devle b. Büveyh ed-Deylemî. Babasından sonra Bağdat'a hakim oldu. Hayı sever, serden tiksiniirdi. İnsanlara ağır para cezası verilmemesini emretti. İstiska hastalığına yakalandı, bu hastalığı ilerledi. Nihayet bu senenin cemaziyelahir ayının ikisinde cuma gecesi yirmidokuz yaşından beş ay almış iken vefat etti. İki sene sekiz ay süreyle hakimiyet sürdü. Tabutu babasının Meşhed-i Ali'deki türbesine götürüldü. Bunların hepsinde Şîilik ve Rafizilik vardı. [\[62\]](#)

Muhammed B. Cafer B. Abbas

Künyesi Ebu Cafer idi. Ebu Bekir en-Neccar künyesini de taşırdı. Hunder lakabını da almıştı. Ebu Bekir en-Nisaburî'den v

onun tabakasındaki hadisçilerden rivayetlerde bulunda. Kur'ân'ın manalarını güzelce anladı, güvenilir insanlardandı.

Abdülkerim B. Abdülkerim

Abdülkerim b. Abdülkerim b. Büdeyl Ebü'l-Fadl el-Huzai el-Cür-canî. Bağdat'a geldi ve orada hadis rivayet etti. Hatib Bağdadî dedi ki: "Abdülkerim, kıraat ilmi ile ilgilenirdi ve hadislerin senedlenme dair eser tasnif etti. Sonra anlatıldığına göre o bunları karıştırır hale gelmiş ve rivayetlerinde güvenilirliğini yitirmişti. Harflerle ilgili bir kitap uydurmuş ve bunu Ebu Hanife'ye nis-bet etmişti. Darekutnî ile bir cemaatin yazılı ifadelerinden anlaşıldığına göre bu kitap uydurmadır, asılsızdır."

Bundan sonra Abdülkerim'in iç yüzü açığa çıktı. Bağdat'tan ayrılıp Cebel'e gitti orada da durumu herkes tarafından anlaşıldı ve evi kuşatma altına alındı. Daha Önce kendine Cemil adım vermişti ama sonraları Muhammed adını kullanmaya başladı. [64]

Muhammed B. Mutarrif

Muhammed b. Mutarrif b. Musa b. İsa b. Muhammed b. Abdilllah b. Seleme b. İyaz Ebü'l-Hüseyin el-B.ezzar. Hadis hafızı id. Hicretin 300. senesinin muharrem ayında doğdu. Çeşitli memleketlere seya-hatlarda bulundu. İbn Cerir'den, Bağavî'den ve birçok kimselerden rivayetlerde bulundu. Aralarında Darekutnî'nin de bulunduğu birçok hadis hafızı da kendisinden rivayetlerde bulundular.

Darekutnî, ona çok saygı gösterir ve huzurunda herhangi bir yere yaslanmazdı.

Muhammed b. Mutarrif, güvenilir ve sebatkar bir hadisçiydi. Bu ilimde kıdemi olup hadis âlimlerinin bir kısmını eleştirirdi.

Sonra bu senede vefat etti ve cemaziyelevvei (yahut cemaziyelahir) ayının üçünde cumartesi günü defnedildi. [65]

Hicretin Üçyüzsekseninci Senesi

Bu senede Şerif Ebu Ahmed Hasan b. Musa el-Musevî, Talibilerin nakibül-eşraflığına, mezalim divanı başkanlığına ve hac emirliğine tayin edildi. Bu hususta fermanı yazıldı. O da oğulları Murtaza Ebü'l-Kasım ile Rıza Ebu Hüseyin'i nakiplikler vekaleten tayin etti, kendilerine hil'at giydirdi.

Bu senede Bağdat'ta hırsızlar büyük bir bela haline geldiler. İnsanlar her mahallede bir komutanın emrinde bölükler halinde teşkilatlandılar ve bunlarla savaşmaya başladılar. Servetler gasbedildi, peşpeşe evlere baskınlar yapıldı. Büyük evler yakıldı, gündüzleyin Dücac nehrinde bir yangın meydana geldi ve bu sebeple halkın çok miktarda malı yandı. Doğrusunu Allah bilir.

[66]

Hicretin Üçyüzsekseninci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Yakup B. Yusuf

Künyesi, Ebu l-Futuh'tu. Dedesinin adı Keleş'tir. Mısır hakimi Aziz'in veziri idi. Şehametli, himmetli, idareci, sözü geçerli keskin zekalı bir kimseydi. Hizmetçileri onun emrini mutlaka yerine getirirlerdi. Mısır Aziz'i onu memleketin idaresinin başına vezir olarak atadı. Hastalandığında Aziz onu ziyarete geldi. Vezir ona memleketin idaresi hususunda vasiyette bulundu. Ölünce onu sarayına defnetti ve defin işini bizzat kendi eliyle yaptı. Ona çok hüznüldü. Ona olan aşırı üzüntüsü nedeniyle divanını günlerce kapalı tuttu. [67]

Hicretin Üçyüzseksenbirinci Senesi

Bu senenin şaban ayının ondokuzunda cumartesi günü halife Tai' Liilah yakalandı. Yerine Kadir Billah Ebü'l-Abbas Ahmed b. Emir İs-hak b. Muktedir Billah halifelğe geçti. Şöyle ki: Halife Tai' Liilah kendi âdeti üzere halifelerin karşılandığı revakte oturdu. Melik Ba-haü'd-Devle de tahta oturdu. Sonra halifeyi kılıcının kemerinden tutup tahttan indirecek görevlileri gönderdi. Görevliler gidip onu kılıcının kemesinden yakalayıp tahttan indirdiler. Bir örtüye sarıp hükümet konağının ambarına indirdiler. O esnada halk yağma ile meşgul iken bu hadise cereyan etti. Meydana gelen olayın ne olduğunu, nelerin cereyan ettiğini çokları anlamadılar. Öyle ki insanlar yakalana-nan kimsenin memleket büyüğü Bahau'd-Devle olduğunu sandılar. Hazinele yağmalandı, hilafet sarayının birçok eşyası talan edildi. Ayanın, kadıların, önde gelen şahsiyetlerin elbiselerine kadar yağmalandı. O gün cidden büyük bir hadise meydana geldi. Bahau'd-Devle kendi konağına döndü. Halife Tai'e bir mektup yazarak hilafetten hâl' edildiğini bildirdi ve onun kendiliğinden halifelikten feragat ettiğine, eşrafi ve diğerlerini şahid tuttu.

Sonra da halifelîği Kadir Bil-lah'a teslim etti. Bu durum çarşılarda, pazarlarda insanlara duyuruldu. Deylemlilerle Türkler te: davranıp bey'at merasimi talebinde bulundular. Bahaü'd-Devle ile bu hususta haberleştiler. Bu iş cuma gününe kadar uzandı. Bunlar minberlerde Bahaü'd-Devle'nin adına hutbe okunmasına engel oldular, aksine şöyle dua edilmesini sağladılar: "Allah'ım, kulun ve halifen Kadir Billah'ı ıslah et."

Bundan sonra Bahaü'd-Devle Türklerle Deylemlilerin önde gelenlerini razı etti. Kendisi için bey'at aldırdı. Böylece işle yoluna girip ittifak sağlandı. Bahaü'd-Devle, hilafet sarayındaki kapların, eşyaların ve diğer malzemelerin kendi konağına taşınmasını emretti ve hilafet sarayı herkese serbest olarak açıldı. Dileyen dilediğini alıp götürdü. Sarayın bazı yerlerini tahrib ettiler. Bazı eşyalarını, zinetleri-ni söküp aldılar.

Şunu da belirtelim ki halife Kadir, Batiha diyarına önceki halife Tai'in önünden kaçıp gitmişti. Bağdat'a dönüşünde Deylemliler kendilerine bey'at fermanı gelmedikçe onun içeri girmesine engel olacaklarını söylediler. Aralarında uzun maceralar meydana geldi. Sonra halife Kadirin şehre girmesine razı oldular. O da Bağdat'a girdi. Daha önceki halife Tai'ir elinden kaçıp gittiği Batiha'da üç sene kalmıştı. Bağdat'a gelişinin ikinci gününde tebrikleri kabul etmek için makamına oturdu. Methiyeleri ve kasideleri dinledi. Bu hadise şevval ayının son kırk gününde vukubulmuştu. Bundan sonra Bahaü'd-Dev-le'ye kaftan giydirdi ve özel kalemiiyle ilgili işleri ona havale etti.

Halife Kadir Billah, halifelerin hayırlılarından, âlimlerin önde gelenlerinden biriydi. Çokça sadaka veren ve güzel itikad sahibi bir kimseydi. Sahabelerin faziletleri ile diğer bazı iyilikleri içeren bir kaside yazdı. Bu kasidesi, hadisçiler arasında Mehdi Camii'nde her cuma günü okunurdu. Halifelîği süresince o kasideyi dinlemek için Mehdi Camii'nde toplanırlardı.

Sabık el-Berberî'ye ait şu beyitleri halife Kadir, çok zamanlar terennüm ederdi:

"Allah'a yemin ederim ki, olacak şeylerle ilgili olarak Cenâb-ı Allah'ın takdiri önceden hükme bağlanmıştır. Ey kişi! Senin rızkın da garanti altına alınmıştır.

Sana verilecek olan rızık için çok uğraşıyorsun ama senden sorulacak şeyleri bir tarafa bırakıyorsun.

Sanki sen hadiselerden emin gibisin.

Görmez misin ki, dünya yok olacak ve orada yaşayanlar da ölüyorlar.

Bu dünyadan ayrılacağın gün için gerekli salih amelleri işle ey hain.

Ve muhakkak surette şunu bil ki; sen, yığdığın malları başkaları için depoluyorsun.

Ey dünyayı şenlendiren kişi! Ölümün hiç kimseyi bırakmayacağı bir diyarı mı şenlendiriyorsun sen?

Ölüm öyle bir şeydir ki, sen de onun hak ve gerçek olduğunu biliyorsun.

Ama onu hatırlayıp da önemsemiyorsun.

Doğrusu şu ki; ölüm bir kimseye geleceği zaman ondan fikir sormaz ve ondan izin de istemez!"

Bu senenin zilhicce ayının 13'ünde (Gadir-i Hum) gününde Rafi-zilerle Sünniler arasında çarpışma meydana geldi. İki tarafta da çok sayıda adam öldü.

Basralılar da ayaklanarak sultanın bayrağını yaktılar. Bu suça iştirak etmekle suçlanan bir topluluk bu yüzden öldürüldü ve başkalarına caydırıcı bir ceza olsun diye köprüler üzerine asıldılar.

Bu senede Mekke emiri Ebü'l-FütuH Hüseyin b. Cafer el-Alevî ayaklanarak halife olduğunu iddia etti. Kendine Raşid Billa adını taktı. Mekkeliler onun etrafında toplandılar, kendisine destek verdiler. Bu iş için vasiyette bulunan bir adamın malları ve mülkleri kendisine verildi. Böylece işi yoluna girdi. Bir kılıç kuşandı ve kuşandığı kılıcın Zülfıkar olduğunu söyledi. Eline bir kırbaç aldı ve bunun da Rasûlullah (s.a.v.)'a ait olduğunu söyledi.

Daha sonra, Şam Araplarının da yardımını sağlamak için Remle diyarına yöneldi. Onu Rahbe'de karşıladılar. Huzurunda yer öptüler ve, "Emirül-Mü'minin" unvanını kullanarak selam verdiler, iyiliği emredip kötülükleri yasakladı. Hadleri tatbik etti.

Bu senede Mısır valisi Hakim -ki bu, babası Aziz'den sonra tahta geçmişti- Şam Araplarına çeşitli armağanlar göndererek gönüllerini kazandı, ayrıca onlara yüzlerce, binlerce altın göndereceğini de söyledi. Aynı şeyi Hicaz Araplarına da yaptı. Onların da gönüllerini kazandı ve Mekke'ye bir emir tayin etti. O emire de 50.000 dinar gönderdi. Böylece Mısır valis Hakim'in durumu düzeldi, kuvvetlendi. Raşid'in işleri bozuldu. Bunun üzerine işe başladığı yer olan kendi ülkesine geri döndü. Oradan çıktığı gibi oraya avdet etmiş oldu. Durumu gerçekten zayıfladı, düzeni bozuldu. Neticede adamları da etrafındar

dağılıp gittiler. [\[68\]](#)

Hicretin Üçyüzseksenbirinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Ahmed B. Hasan B. Mehran

Künyesi Ebu Bekir'dir. Kurradır. Bu senenin şevval ayında sek-senaltı yaşında vefat etti. Vefat ettiği bu günde feylesof Ebü'l-Hasan el-Amirî de vefat etmişti. Salih kimselerden biri vefatından sonra Ah-med b. Hasan b, Mehran'ı rüyasında görmüş ve ona: "Allah sana nasıl muamele etti?" diye sormuş, o da şu cevabı vermişti: «Cenâb-ı Allah bana sual sorarken Ebu Hasan el-Amirî yanıbaşımdaydı idi ve ayağa kalktı. Bana: "İşte Cehennem'e senin yerine bu girecektir. Bu, senin için feda olacaktır!"

denildi.» [\[69\]](#)

Abdullah B. Ahmed B. Maruf

Künyesi, Ebu Muhammed'dir. Bağdat kadi'l-kudatı idi. İbn Sa-id'den rivayetlerde bulundu. Hallal, Ezherî ve diğerleri de kendisinden rivayetlerde bulundular. Sika, akıllı ve zeki âlimlerdendi. Endamı güzel, giysisi düzgün, mal ve para karşısında iffetli bir kimseydi. Yetmişbeş yaşında vefat etti. Cenaze namazım Ebu Ahmed el-Musevî beş tekbir ile kıldırdı. Sonra oğlu, Mansur Camii'nde cenaze namazını kıldırdı. Namaz kıldırırken dört tekbir aldı. Abdullah b. Ahmed daha sonra kendi evine defnedildi. Allah onu affetsin. [\[70\]](#)

Cevher B. Abdullah

Büyük komutanlardandır. Kahire'nin kurucusudur. Aslen Erme-nidir. Katip diye bilinir. Kâfur el-İhşidî'nin Ölümünden sonra Mısır'ı ele geçirdi. Efendisi Aziz el-Fatimî onu hicretin 358. senesinin rebiyü-levvel ayında Mısır'a doğru yola koymuştu. O da o senenin şaban ayında 100.000 savaşçı ile Mısır'a ulaştı. Beraberinde Kahire'nin imarı için sarfetmek üzere getirdiği 200 sandık dolusu para da vardı. İhşidîlilerle yapılan savaşta onları yendi. Mısırlılara yeniden eman verdi. Kendisi de şaban ayının 18'inde salı günü şehre girdi. Mısır'ı boydan boya yarıp geçti ve Kahire'nin bugünkü mahalline gelerek ordugah kurdu. Aynı gece Kasreyn'i inşa etti ve bir cuma sonra efendisi adına hutbe okuttu. Abbasiler adına hutbe okunmasına son verdi. Hutbesinde oniki imamdan bahsetti. Ezanda, "Hayye alâ hayril amel" cümlesinin de okunmasını müezzinlere emretti. Halka çok iyi davrandı. Her cumartesi günü vezir İbn Furat ve kadı ile meclis kuruyordu. Kahire şehrinin tamamlanması için çok çaba sarfetti. Kısa sürede Ez-her Camii'nin inşaatını tamamladı ve hicretin 361. senesinde orada hutbe okuttu. Oraya Camiul-Ezher deniliyordu. Sonra Cafer b. Fe-lah'ı Şam'a gönderdi. Cafer, Şam'ı ele geçirdi. Sonra hicretin 362. senesinde efendisi Muiz geldi, Kasreyn'e yerleşti. Cevher'in mertebesi, efendisi Muiz'in yanında gün be gün yükselmişti. Fakat bu senede vefat etti. Yerine başkomutanlığa Hüseyin geçti ki o, Hakim'in en büyük komutanlarındandı. Ama daha sonra hicretin 401. senesinde onun eliyle öldürüldü. Eniştesi Kadı Abdüla-ziz b. Numan da öldürüldü. Öyle sanıyorum ki, bu kadı, "Belağü'l-Ek-ber ve Namusu A'zam" adlı kitabı tasnif eden kişidir. Bu kitapta iblisin bile yapamadığı küfür ifadelerini kullanıp kafirliğini izhar etmiştir. Ebu Bekir el-Bakillânî, -Allah kendisine rahmet etsin- bu kitaba karşı bir reddiye yazmıştı. [\[71\]](#)

Hicretin Üçyüzseksenikinci Senesi

Bu senenin muharrem ayının onunda vezir Ebu Hasan Ali b. Mu-hammed el-Kevkebî -bu, İbn Muallim diye biliniyordu ve sultana karşı otoriter olup onu pençesine almıştı- Kerh halkına ve Babü't-Tak'ta yaşayan Rafizilere, aşura gününde icra ettikleri bid'atları bir daha yapmamalarını emretti. Hz. Hüseyin'in yasını tutmak amacıyla dükkanların üzerine mendiller asmak, çarşığı pazarı kapatmak, kepenk indirmek, ağıt yakmak gibi bid'atları bir daha uygulamamalarını kesinlikle emretti. Onlar da artık buna son verdiler. Allah'a hamdolsun.

Bu vezir, Ehl-i Sünnet'ten idi. Ancak tamahkardı. Adaleti hususunda sabıkalı olan şahitlerin şahitliklerini kabul etmeyeceğine dair bir karar çıkardı. Yalnız İbn Marufun şahitliğini kabul edeceğini bildirdi. Bu insanlar, şahitliklerinin kabul edilmesi için çok paralar sar-fettiler. Neticede vezir Ebü'l-Hasan için bir miktar para topladılar ve kendisine rüşvet olarak verdiler. O da bu kimselerin şahitliklerinin kabulüne devam kararı verdi.

Bu senenin cemaziyelahir ayında Deylemlilerle Türkler, İbn Mu-allim'in (vezir Ebu Hasan'm) aleyhinde harekete geçtiler. Çadırlarından çıkıp Babü's-Şemmasiye'ye geldiler. Orada Bahaü'd-Devle'ye haber gönderip İbn Muallim'i kendilerine teslim etmesini istediler. Kendilerine kötü muamelede bulunduğunu söylediler. Bahaü'd-Devle de onu günlerce savundu, koruma altında tuttu. Deylemliler ve Türkler ısrarla onu istemeye devam ettiler. Nihayet Bahaü'd-Devle onu bir iple boğdu. İbn Muallim can verdi ve muharrem ayında defnedildi.

Bu senenin receb ayında halifelikten hal' edilen Tai' Lillah, halife Kadir'e teslim edildi. Halife Kadir de onun hilafet sarayında bir odaya konulmasını, kendisine hediye ve armağanlar verilmesini, ayrıca bol miktarda erzak götürülmesini emretti. Halifelikte iken giydiği elbiselerin, sürüldüğü kokuların, yediği yemeklerin kendisine temin edilmesini de istedi ve onu koruma altına aldı. Hizmetçiler tahsis etti. Sabık halife Tai', sanki halifelikte imişçesine; yemekte, giymekte, faalife Kadir'i sıkıntıya sokuyor, ondan çok şeyler istiyordu. Halife Kadir de ona her türlü yiyecek ve giyeceği temin etti. Zindanda vefat edinceye kadar bu hal devam etti.

Bu senenin şevval ayında halife Kadir'in bir erkek çocuğu dünyaya geldi. Buna Ebü'l-Fadl Muhammed b. Kadir Billah adını verdiler. Kendisinden sonraki dönem için onu veliahtlığa tayin etti ve ona Galip Billah lakabını taktı. Ancak o, halifelige geçemedi.

Bu esnada Bağdat'ta pahalılık baş gösterdi. Öyle ki, bir rıtl (460 gr.) ekmek kırk dirheme, bir turp bir dirheme satılır oldu.

Bu senenin zilkade ayında Sahibü's-Sefra el-Arabî ayaklandı ve gidişlerinde dönüşlerinde hacıların korumasını üstlendi

Yemame'de, Bahreyn'de, Kûfe'de halife Kadir adına hutbe okunacağını taahhüt etti. İsteddiği kabul edildi. Halife ona kaftan para, kap ve diğer eşyalar gönderdi. [\[72\]](#)

Hicretin Üçyüzseksenikinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Muhammed B. Abbas

Muhammed b. Abbas b. Muhammed b. Muhammed b. Zekeriya, b. Yahya b. Muaz Ebu Ömer el-Kazzaz. İbn Hayve diye meşhur olmuştur. Bağavî'den, Bağendî'den, İbn Said'den ve birçok kimselerden hadis dinledi, Darekutnî onu eleştirdi. Önde gelen bazı şahsiyetler, kendisinden hadis dinleyip rivayet ettiler. Sika, güvenilir, dindar, müteyakkız, mürüvvet sahibi bir kimseydi. Birçok büyük kitabı kendi eliyle yazdı. Doksan yaşına yaklaşmış iken bu senenin rebiyülahir ayında vefat etti. [\[73\]](#)

Ebu Ahmed El-Askerî

Hasan b. Abdullah b. Said. Ebu Ahmed onun künyesidir. Arap dil ve edebiyatında, nahivde ve az elde edilir bilgilerde Önder bir kimseydi. Bu ilimlerde faydalı eserler tasnif etmiştir. "Tasnif adlı eser ve diğer bazı eserler ona aittir. Sahib b. Abbad, onunla buluşmuş; o, Sahib'e ikramda bulunmuş ve karşılıklı şiirler okumuşlardı. Ebu Ahmed, doksan yaşında bu senede vefat etti. İbn Hallikan böyle demiştir. İbnü'l-Cevzî ise onu hicretin 387. senesinde vefat eden tanınmış kişiler arasında anmıştır. Nitekim bu husus ileride de anlatılacaktır. [\[74\]](#)

Hicretin Üçyüzseksenüçüncü Senesi

Bu senede halife Kadir Billah, Harbiye Mescidi'nin tamir edilip içine hah döşenmesini, hutbelerde ve diğer hususlarda diğer camilerle aynı statüye kavuşturulmasını -âlimlere danışıp uygun fetva aldıktan sonra- emretti. Hatib Bağdadî dedi ki: "Cuma günü Bağdat'a gittiğimde şehrin Medine, Rusafe, hilafet sarayı, Berase, Kafciatü Ümmü Cafe ve Harbiye Mescidlerinde cuma namazı kılındığını gördüm. Bu durum hicretin 451. senesine kadar devam etti. Sonra Berase mescidinde cuma kılınmaz oldu. Bu senenin cemaziyelevvel ayında Meşraatül Kattanin semtinde Bahaü'd-Devle'nin inşa ettirdiği köprü tamamlandı. Kendis bizzat köprünün üzerinden geçerek açılışı yaptı. O mekanları süsletmişti. Bu senenin cemaziyelahir ayında Beled tarafındaki Türklerle Deylemliler, erzakları ve maaşları geciktiğinden ve fiyatlardaki pahalılık aşırı derecede yükseldiğinden ötürü ayaklandılar. Bu durumu Bahau d-Devle'ye bildirdiler. O da ihtiyaçlarını gidererek olayları yatıştırdı. Bu senenin zilkade ayının ikinci perşembe gününde halife Kadir Billah, Bahaü'd-Devle'nin kızı Sekine için 100.000 dinar mehir vererek evlendi. Bahaü'd-Devle'nin vekili Şerif Ebu Ahmed el-Musevî idi. Ancak halife gerdeğe girmeden gelin hanın vefat etti. Bu senede vezir Ebu Nasr Sabur b. Ezdeşir, Kerh'teki bir evi satın alıp tamir ettirdi. Oraya birçok kitaplar getirtti ve bir kütüphaneyi Darü'l-İlim adını vererek fıkıhçılara vakfetti. Öyle sanıyorum ki burası fıkıhçılar için vakfedilen ilk medresedir. Burasının tesisi Nizamiye Medresesi'nden çok önceleri olmuştur. [\[75\]](#)

Bu senenin sonlarına doğru fiyatlar yükseldi. Pahalılık başgöster-di, geçim zorlaştı ve çoluk çocuk aç kaldı. [\[75\]](#)

Hicretin Üçyüzseksenüçüncü Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Ahmed B. İbrahim

Ahmed b. İbrahim b. Hasan b. Sazan b. Harb b. Mehran Ebu Bekir el-Bezzar. Bağavî'den, İbn Said'den İbn Ebi Davud'dan, İt Dü-reyd'den çok hadis dinleyip rivayet etti. Darekutnî, Berkanî, Ezherî ve diğerleri de kendisinden rivayetlerde bulundular. Dinleyişi sağlam, sebatkar, çok hadis rivayet eden, araştırmacı, takvalı bir kimseydi. Bu senede seksenbeş yaşında vefat etti. [\[76\]](#)

Allah, ona rahmet etsin.

Hicretin Üçyüzseksendördüncü Senesi

Bu senede Bağdat'ta hırsızlar, yağmacılar, yankesiciler, Bağdat'ı büyük bir fesada boğdular. Halkın mallarını, kıymetli eşyalarını gece gündüz yağmaladılar. Çok yerleri yaktılar, esnaftan haraç toplamaya başladılar. Askerler bunların peşlerine takıldılar ama bunun bir faydası olmadı. Bu soyguncular devleti hiç hesaba katmadılar, yağmacılıklarını devam ettirdiler. İnsanları öldürdüler, kadınları, çocukları, her tarafta korkutup ürküttüler. Bunlar gemi aızıya alınca sultan Ba~ haü'd-Devle, bunları sıkı takibe başladı. Bunun üzerine Bahaü'd-Devle'nin ve görevlilerin önünden kaçmaya başladılar, Halk da bunların şerhlerinden kurtulup rahata erdi. Öyle sanıyorum ki, bazı kimseler bu hikayeleri Ahmed ed-Denef tariki ile anlatmışlardır ya da bu hırsızlık olaylarına karışanların bizzat kendilerinden nakletmişlerdir. Doğrusunu Allah bilir.

Bu senenin zilkade ayında Şerif el-Musevî ile iki oğlu Talibilerin nakibliğinden azledildiler.

Bu senede Irak hacı adaylarının kabileleri hac vakti geçtikten sonra yoldan geri döndüler. Çünkü Useyfîr el-Arabî (hacıların güvenliğini üstlendiği halde) yolda karşılarına çıkmış ve hacı adaylarına, hilafet sarayından kendisi için bastırılıp gönderilen dinarların sahte olduğunu, kaplamasının altın olup içinin başka madenden ibaret olduğunu söyledi ve bu sahte dinarların yerine hacı adaylarının kendisine gerçek dinarlar vermelerini istedi. Aksi takdirde onların hacca gidemeyeceklerini bildirdi. Hacı adayları da ona bu parayı vermediler. Hacca gitmelerine imkan tanınması gerektiğini söylediler. Fakat o,, yola devam edemeyeceklerini bildirdi, onlara engel oldu. Nihayet hac vakti geçti. Artık hacca ulaşamayacakları dar bir zamana girdiler ve memleketlerine geri döndüler. Bunlardan hiçbiri hacca gidemedi.

Aynı şekilde Şam ve Yemen kabilelerindeki hacı adaylarından dâ" hiçbiri haccedemedi. Sadece Mısırlılarla, Mağribliler haccetme imkanı buldular. Arefe gününde Şerif Ebü'l-Hüseyn ez-Zeynebi Muhammed b. Ali b. Ebi Temman ez-Zeynebi Abbasilerin nakibliğine tayin edildi. Tayin fermanı, kadı ve ayanın hazır bulunduğu bir mecliste halifenin huzurunda okundu.

[77]

Hicretin Üçyüzseksendördüncü Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

İbrahim B. Hilal

Çeşitli eserlerin sahibi meşhur yazar ve Sabitlerin önde gelenlerinden olan bu zatın soy kütüğü şöyledir: İbrahim b. Hilal b. İbrahim b. Zehrun b. Habun Ebu İshak el-Harranî. Halifenin ve Muizzü'd-Devle b. Büveyh'in mektuplarını yazardı. Vefâ edinceye kadar Sabîî dininden ayrılmadı. Bununla beraber ramazanda oruç tutar ve Kur'ân'ı ezbere okurdu. Cidden güzel bir şekilde ezberlemişti. Mektuplarında Kur'ân ayetlerini de yazdığı olurdu. Müslüman olması için onu her ne kadar teşvik ettilerse de Müslüman olmadı. Güzel şiir yazardı. Yetmiş yaşını aşmış iken bu senenin şevval ayında vefat etti. Şerif Rıza onun için bir ağıt yaktı ve şöyle dedi: "Onun faziletleri için ağıt yaktım, ama aslında onun faziletleri yoktur. Fazilete ehil de değildir.

Keramet ve kıymeti olmayan bir kimsedir." [78]

Abdullah B. Muhammed

Abdullah b. Muhammed b. Nafi b. Mükerrrem Ebü'l-Abbas el-Bes-tî. Zahid bir kimseydi, atalarından kendisine büyük bir servet miras kaldı. Ama bütün bunları iyilik ve hayır yoluna sarfetti. Çokça ibadet eden bir kimseydi. Anlatıldığına göre o yetmiş sene müddetle ne bir duvara, ne de herhangi bir şeye yaslanmamış, yastığa dayanmamış-tır. Nisabur'dan yalınayak ve yaya olarak hacca gelmişti. Şam'a gelmiş ve Beytu l-Makdis'te aylarca ikamet etmiş, sonra Mısır'a ve Mağ-rib ülkesine gitmiş oradan hacca gitmiş, sonra da kendi memleketi olan Best'e geri dönmüştü. Memleketinde bir miktar malı mülkü kalmıştı, onları da sadaka olarak dağıtıp tüketti. Can çekişirken sancılanmaya başladı. Kendisine niçin bu sancılara sabredemeyip dayanmadığını sorduklarında şöyle cevap vermişti: "İleride büyük ve korkunç durumlarla karşılaşacağımı şimdiden görüyorum, o korkulu hallerden nasıl kurtulacağımı bilemiyorum!"

Bu senenin muharrem ayında seksenbeş yaşında vefat etti. Onun vefat ettiği gecede bir kadın, ölmüş olan annesini rüyasında süslenmiş ve güzel elbiseler giyinmiş olarak görmüş ve annesine şöyle sormuş: 'Anacığım, niçin bu kadar süslenmişsin?' Annesi ona şu cevabı vermiş: "Abdullah b. Muhammed adında Bestli

zahid yanımıza geleceği için bayram hazırlığı içindeyiz." Yüce Allah ona rahmet etsin. [79]

Ali B. İsa B. Ubeydullah

Künyesi, Ebü'l-Hasan'dır. Nahive'dir. Rummanî adıyla meşhur olmuştur. İbn Düreyd'den rivayetlerde bulunmuştur. Nahiv, Arap dili ve edebiyatı, mantık ve kelamda deha idi. Büyük bir tefsiri vardır. Kadı fbn Marufun yanında şahidlik yapmış, İbr Maruf onun şahidli-ğini kabul etmişti. Tenuhî ile Cevheri kendisinden rivayetlerde bulunmuştur.

İbn Hallikan dedi ki: "Bu zata Rummanî adı verilmesinin sebebi ya nar (rumman) satmasından ötürüdür, ya da Vasıftaki Kasru'-r-Rumman'dan geldiği içindir."

Ali b. İsa, bu senede seksensekiz yaşında vefat etti. Şaniziye mezarlığında Ebu Ali el-Farisî'nin mezarının yanına defnedildi [\[80\]](#)

Muhammed B. Abbas B. Ahmed B. Kazzaz

Künyesi, Ebü'l-Hasan'dır. Yazar, muhaddis ve güvenilir bir ravi-dir.

Hatib Bağdadî dedi ki: "O sika bir ravi idi. Çok eser yazdı, kendi zamanında hiç kimsenin derleyemediği kadar eser derledi. Duyduğuma göre o 100 tefsir ve 100 de tarih yazmış ve onsekiz sandık dolusu kitap bırakmıştır ki, bunların çoğu kendi el yazması kitaplardır. Çalınanlar da hariç. Hafızası son derece sağlamdı. Yine de ezberlerini kitapla karşılaştıran bir cariyesi vardı." Yüce Allah ona rahmet etsin. [\[81\]](#)

Muhammed B. İmran B. Musa B. Ubeydullah

Künyesi Ebu Abdillah'tır. İbn Merzüban lakabıyla meşhur bir katiptir. Bağavî'den, İbn Düreyd'den ve diğerlerinde rivayetlerde bulundu. Seçkin sözlerin ve edebi eserlerin sahibidir. Güzel ilimlere dair eserler tasnif etti. "Kitabü Tafdilî'l-Kilâb alâ Kesirin Mimmen Le-bise's-Siyab" (Köpeklerin elbise giyen birçok kimselerden üstün* olduğuna dair kitap) adlı eserin sahibidir.

Üstadları ve diğer kimseler onun meclisine katılırlar, geceyi onun evinde geçirirler, onun verdiği yataklarda uyurlar, ikram ettiği yemeği yerlerdi. Adüdü'd-Devle onun evinin Önünden geçerken mutlaka ona selam verir, Öyle geçerdi ve içeriden çıkışına kadar kapısında beklerdi. Ebu Ali el-Farisî onun hakkında şöyle demiştir: "Muham-med b. İmran, dünyanın güzelliklerindendi."

Akikî, "O sika bir raviydi." demiş, buna karşı Ezherî ise:"O sika değildi." demiştir. İbnü'l-Cevzî ise onun hakkında şöyle bir ifade kullanmıştır: "Muhammed b. İmran, yalancılardan değildi. Ancak kendisinde Şîlik ve Mutezilîlik vardı. Hadis rivaye metodlarından sima' ile icazeti birbirine karıştırırdı." Muhammed b. İmran, seksen yaşını aşmış iken bu senede vefat etti. Yüce

Allah ona rahmet etsin. [\[82\]](#)

Hicretin Üçyüzseksenbeşinci Senesi

Bu senede Rüknu'd-Devle b. Büveyh'in oğlu, Kafi lakabını taşıyan Ebü'l-Abbas Ahmed b. İbrahim ed-Dabbi'yi, Sahib İsmail b. Abbad'ın vefatından sonra vezirliğe tayin etti. Bu, meşhur vezirlerdendi.

Bu senede Bahaüddeve, Kadı Abdülcebbar'ı tutukladı ve onu büyük bir para cezasına çarptırdı, müsadere edilen ve satılan malları arasında 1000 taylesan ve 1000 madeni elbise vardı.

Bu senede, bundan önceki ve sonraki senede Irak kafilesi haccetmedi. Mekke ve Medine'de Fatımîler adına hutbe okundu. [\[83\]](#)

Hicretin Üçyüzseksenbeşinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Sahib B. Abbad

İsmail b. Abbad b. Abbas b. Abbad b. Ahmed b. İdris et-Talekanî. Künyesi, Ebü'l-Kasım'dı. Kafi'l-Küfat lakabıyla meşhur bir vezirdi. Müeyyedü'd-Devle b. Rüknu'd-Devle b. Büveyh'in vezirliğini yaptı. İlim, fazilet, cömertlik, âlimlere ve yoksullara ihsanda bulunmak bakımından çok büyük bir şahsiyetti. Her sene ilim ehline harcanmak üzere Bağdat'a 5.000.000 dinar gönderirdi. Edebiyatta otoriteydi. Çeşitli ilimlere dair eserleri vardı. Çok miktarda kitap biriktirdi. Kütüphanesindeki kitapları 400 deve ile taşıırdı. Büveyh oğullarının vezirlerinden-onun kadar faziletli başka bir kimse yoktur. Büveyhoğulları devleti 120 sene birkaç ay müddetle yaşadı. Sahib b. Abbad, efendisi Müeyyedü'd-Devle ile onun oğlu Fahru d-Devle'nin hizmetinde bulunurken keskin zekası ve iyi idaresi sayesinde elli kale fethetti. Şer'i ilimleri sever, felsefeden ve ona benzer olan ilm-i kelimadan, bid'at ürünü görüşlerden hiç hoşlanmazdı. Bir defasında ishale yakalandı. Tuvalette her gittiğinde çıkarken oraya on dinar bırakırdı ki temizlikçiler bu hastalığından ötürü rahatsız olmasınlar. Bu para sayesinde ki temizlikçiler onun bu hastalığının uzun sürmesini istemişlerdi. Şifa bulduğunda evindeki bütün eşyaları yoksullara mubah kıldı. İsteyenin istediği eşyayı alıp götürmesine izin verdi. Evinde 50.000 dinar kadar değerinde eşya vardı.

Büyük üstaplardan, âli senetli hadisleri dinleyip rivayet etti. Bir zamanlar hadis yazdırmak için bir meclis düzenledi. İnsanlar gelerek hadis dinlediler ve yazdılar. Bu meclise önde gelen ümera da katılmıştı. Kendisi hadis dinleyip yazmak için gelen

misafirlerin huzuruna çıktığında fakihlere özgü kisveyi giydi. Sultan adına yaptığı işlerde işlediği hatalardan ötürü tevbe edip artık Allah'a yönelmiş olduğuna cemaatı şahit tuttu. Yetişip kendini bildiği günden bugüne kadar babasının ve dedesinin bıraktıkları mirasla geçimini sağladığını halka anlattı. Ama sultanların işledikleri hatalardan ötürü kendisi pişmanlık duyup tevbe etmiş halde iken sultanların huzuruna girerdi. Kendi evinde tevbe yeri diye adlandırdığı bir odası vardı. Âlimler de onun sağlam bir şekilde tevbe ettiğine dair yazılı tanıklıkta bulundular. Hadis yazdırırken meclisine çok sayıda insanlar katılırdı. Kendisinden hadis dinleyip yazanlar arasında o gün Kadı Abdülcebbar el-Hemedanî ve benzeri büyükler, faziletli kimseler, önde gelen fıkıhçı ve muhaddisler de vardı. Kazvin kadısı ona çok kıymetli kitapları hediye olarak gönderdi. Bu hediyeleriyle birlikte şu şiiri de bir kağıda yazıp göndermişti:

"Amidî, Kafi'l-Küfat'ın (Sahib Abbad'ın) kulu ve kölesidir. Çünkü o Önde gelen kadıların en akıllısıdır.

Yüksek meclise kıymetli kitaplar ve güzelliklerle dolu eserlerle hizmet etti."

Bu hediyeler kendisine ulaştığında Sahib Abbad bunlardan sadece bir kitabı alıp kabul etti. Gerisini iade etti. Mektubunun altına da şu beyitleri yazdı:

"Gönderilen hediyeler arasında sadece bir kitabı kabul ettik. Gerisini aynen iade ettik.

Ben çok malları ganimet edinecek biri değilim. Benim tabiatım "ver" demek değil, "al" demektir."

Bir defasında içki meclisinde oturdu. Saki ona bir kâse sundu, içmek istediğinde hizmetçilerinden biri: "Elindeki şu şarap zehirlidir." dedi. O da: "Senin bu sözünü doğrulayacak bir şahit var mı?" diye sorunca hizmetçi: "Deneyebilirsin." diye cevap verdi. Kimin üzerinde bunu deneyebileceğini sorunca hizmetçi: "Saki üzerinde dene." Diye karşılık verdi. Sahib Abbad: "Yazıklar olsun sana, ben böyle bir şeyi helal görmüyorum. Saki üzerinde bunu denemek caiz olmaz." dedi. Hizmetçi: "Öyleyse bir tavuk üzerinde dene." diye karşılık verince Sahib Abbad: "Hayır, hayvana işkence yapmak da caiz olmaz." dedi. Sonra bardakta bulunan içkinin yere dökülmesini emretti ve sakiye: "Bugünden sonra konağıma girme!" dedi, ama ona yaptığı yardımları da kesmedi.

Vezir Ebü'l-Feth İbn Zilkifayeteyn onun aleyhinde girişimlerde bulundu. Nihayet Müeyyedü'd-Devle onu vezirlikten azletti Ebü'l-Feth de hemen onun yerine geçti. Bu bir süre böyle devam etti. Bir gece arkadaşları Ebü'l-Feth'in meclisinde toplanıp eğlenmekte iken o, sevincinin doruğuna ulaşmıştı. Meclisinde her türlü lezzet ve zevk onun için hazırlanmıştı. Bazı beyitler nazmetti. Şarkıcılar o yazdığı beyitleri kendisine okudular. Çok sevindi. Neşelendi ve kendinden geçti. Beyitler şunlardı:

"İlahımıza dua ettim, yüce şahsiyetlere çağrıda bulundum. Onlar bu duama ve çağrıma icabet ettiklerinde kadehi istedim.

Ve gençliğimin en güçlü demlerinde "İşte bu sevinmek anı ve zamanıdır" dedim.

Kişi kendi arzu ve emellerine kavuşunca;

Artık onun gideceği başka bir yol kalmaz."

Bundan sonra arkadaşlarına: "Yarın sabah yine içki içmeye yanıma gelin." dedi. Kalkıp yatak odasına geçti, sabah olmadan Müeyyedü'd-Devle onu tutukladı, evindeki bütün maî ve eşyaları müsadere etti. Ebü'l-Feth'e, insanlara ibret olacak muamelede bulundu ve Sahib b. Abbad'ı, vezirliğe yemden atadı.

İbnü'l-Cevzî'nin anlattığına göre Sahib b. Abbad can çekişirken hükümdar Fahrü'd-Devle b. Müeyyedü'd-Devle, baz hususlarda kendisinin tavsiyelerini almak üzere onu ziyarete geldi. Sahib b. Abbad ona şu tavsiyeleri verdi:

"Yaptığım işleri aynı şekilde devam ettirmeni, hiçbir değişikliğe gitmemeni sana tavsiye ediyorum. Eğer benim yaptığım işleri aynıyla devam ettirecek olursan bu işler baştan sona sana nisbet edilir, ama değiştirecek olursan Önceki iyilikler sana değil de bana nisbet edilir. Ama iyiliklerin hep sana nisbet edilmesini arzuluyorum. Her ne kadar bunları sana öneren ben isem de bu iyiliklerin sana mal edilmesini istiyorum."

Bu sözleri Fahrü'd-Devle'nin hoşuna gitti ve Sahib b. Abbad'ın tavsiyelerine uydu. Sahib b. Abbad, bu senenin safer ayını bitimine altı gün kala, cuma günü, yatsı vaktinde vefat etti.

İbn Hallikan dedi ki: "Kendisi, 'Sahib' unvanını alan ilk vezirdir. Ondan sonraki vezirlere de bu unvan verildi. Ebü'l-Fadl b Amid'le çokça arkadaşlık ettiğinden ötürü ona bu ad verildi ve vezirliği boyunca bu unvanı kullandı."

"en-Naci" adlı kitabında Sabî dedi ki: "Ona, Sahib unvanını takan kişi Müeyyedü'd-Devle'dir. Çünkü o küçük yaştan beri onun arkadaşı (sahibi) idi. O zamandan beri ona sahip unvanını takardı. Hükümdarlığa geçtiğinde onu vezirliğe tayin etti ve yine bu adını kullandı. Bu ad böylece kullanılmaya devam etti ve bu adla meşhur oldu. Kendisinden sonraki vezirlerde de bu unvan verildi"

Buildan sonra İbn Hallikan, Sahib b. Abbad'ın iyilik, fazilet ve üstünlüklerinden bir nebzecek nakletmiş, insanların onu övdüklerini söylemiş ve onun birçok eserlerini saymıştır. Eserleri arasında "el-Muhit fi'l-Luğa" adlı yedi ciltlik bir kitap vardır ki, lügatların çoğunu ihtiva eder. İbn Hallikan, onun şarapla ilgili bazı şiirlerim de nakletmiş tir:

"Cam kâse inceldi, şarap berraklaştı; İkisi birbirine benzediler, işler karıştı. Sanki bu şaraptır, cam kâse değildir. Sanki bu da cam kâsedir, içinde şarap yoktur."

İbn Hallikan dedi ki: "Sahib b. Abbad, bu senede altmış yaşma yaklaşmış iken Rey şehrinde vefat etti. Cenazesi İsfahan'a

taşındı. Allah ona rahmet etsin." [\[84\]](#)

Künyesi, Ebu Muhammed'di. Edebiyatçıydı, şairdi. Yüksek hasletleri çok olan cevval bir kimseydi. Ali b. Muhammed b. Saic el-Mu-silî'den rivayetlerde bulundu. Surî de kendisinden rivayetlerde bulundu. Doğru sözlü ve samimi bir kimseydi. Bağdat'ta gelişinde Müte-nebbî onu evinde misafir etmiş, iyilik ve ihsanda bulunmuş. Öyle ki, Mütenebbî ona: "Eğer tacir bir büyücü olsaydım seni överdim." demişti. Ebu Muhammed (Hasan b. Hamid) usta bir şairdi. Onun güzel şiirlerinden biri şudur: "Kesadı, revacı beklemeksizin yükseklikleri içtim param çoğaldığında eksilttim.

[85]

Ben kazanç sahiplerinden değilim, param her çoğaldığında mutlaka harcadım."

Vaiz İbn Şahin

Ömer b. Ahmed b. Osman b. Muhammed b. Eyyüb b. Zazan. Künyesi, Ebu Hafs'tır. Bu künyesi ile meşhur olan bir vaizdir. Çok hadis dinledi. Bağendî'den, Ebu Bekir b. Ebi Davud'dan, Bağavî'den, İbn Said'den ve başka bazı üstadlardan hadis dinleyip rivayet etti. Güvenilir ve sika bir ravi idi. Bağdat'ın doğu yakasında yaşardı. Birçok eseri vardır. Anlatıldığına göre o, 330 kitap tasnif etmiştir. Bu eserleri arasında 1.000 cüzlük bir tefsiri, 1.500 cüzlük bir hadis müsnedi, 150 cüzlük bir tarihi, 100 cüzlük bir zühd kitabı vardır. Bu senenin zilhicce ayında doksan yaşında yaklaşmış iken vefat etti. Allah rahmet etsin. [86]

Hafız Darekutnî

Ali b. Ömer b. Ahmed b. Mehdi b. Mesud b. Dinar b. Abdillâh. Büyük hadis hafızı ve bu mesleğin üstadı idi. Kendisinden kısa bir süre öncesine ve ondan da zamanımıza kadar böyle büyük bir hadis hafızı yoktur. Birçok üstadlardan hadis dinleyerek derledi, kitaplar tasnif etti, telif etti; güzel ve faydalı eserler meydana getirdi. Hadisleri ve hadis ricalini iyice gözden geçirdi. İletlerini araştırdı, tenkidini yaptı.

İtikadı sağlam bir kimseydi. Zamanının nadir insanlarındandı. Nev'i şahsına münhasır bir kimseydi. Hadis ricalinin adları hadis rivayet sanatı, illet, cerh, ta'dil, güzel eser tasnif etme, telif etme, geniş rivayet ve dirayete de tam muttali olmak hususunda zamanının imamı ve önderiydi.

Kendi alanında en güzel eserlerden biri olan meşhur kitabı vardır. Onun gibisi daha önce yazılmamıştır. Ancak onun ilim deryasından istifade eden, onun gibi çalışan kimseler, o kitabın şekline benzer kitaplar meydana getirebilirler.

Hafız Darekutnî'nin "el-İlel" adlı kitabı vardır. Bu kitabında neyin doğru neyin yanlış, neyin sevap neyin fasit, neyin muttasıl neyin mürsel, neyin münkati neyin mu'dal olduğunu açıklamıştır. Onun "el-İfrad" adlı kitabı da vardır ki, bırakın onun gibisini telif etmeyi, ancak sahalarında bir ve tek olan eleştirici, otoriter hadis imamları ancak onu anlayabilirler. Onun daha başka eserleri de vardır ki, bu eserleri gerdanlıklara takılan zinetler gibidir.

Küçüklüğünden beri göz kamaştıran bir hafızaya, delici bir zekaya, denizi andıran bir bilgi birikimine sahip olmakla nitelenirdi. Bir defasında halka hadis yazdıran İsmail es-Seffar'ın meclisine katıldı. Kendisi de bir hadis cüzünü istinsah ediyordu. O mecliste bulunan hadisçilerden biri ona: "Sen kitap istinsahı yapıyorsun, şu anda hadis dinlemen sağlıklı olamaz." deyince Darekutnî ona: "Benim yazdırılan hadisleri anlamam, senin anlamandan daha güzel ve daha sağlamdır." dedi. Sonra o adam Darekutnî'ye: "Şu mecliste bu üstadın yazdırdığı hadisleri ezbere okuyalım mı?" diye sordu. Darekutnî şu karşılığı verdi: "Üstad, şu ana kadar onsekiz hadis yazdırdı. Bunlardan ilki falan ve falan tarikiyle rivayet edilen hadisti."

Bundan sonra Darekutnî, orada yazdırılan onsekiz hadisi, eksiksiz olarak senet ve lafızlarıyla okudu. O mecliste bulunan insanlar da buna hayret ettiler.

Hakim Ebu Abdillâh en-Nisaburî: "Darekutnî gibi biri görülmemiştir." dedi.

İbnü'l-Cevzî de şöyle demiştir: "Hadis bilgisi, karaat ilmi, nahiv, fıkıh, şiir, adalet, inanç sağlamlığı, imamlık gibi hasletleri şahsında toplamıştı."

Bu senenin zilkade ayının yedisinde salı günü yetmişyedi yaşından iki gün daha fazla yaşamış iken vefat etti. Ertesi gün Marul el-Kerhî mezarlığına defnedildi. Allah rahmet etsin.

İbn Hallikan dedi ki: "Darekutnî Mısır'a göçtü, orada Kâfur el-İh-şidî'nin veziri Ebü'l-Fadl Cafer b. Hunzabe ve Hafî Abdülganî -Müs-ned'ini tamamlaması için- kendisine yardım ettiler. Ayrıca Ebü'l-Fadl Cafer çok ikramda bulundu. Böylece büyük bir servete sahip oldu.

Darekutnî adı, Bağdat'ın büyük bir mahalesi olan Darü'l-Kutn'-dan gelmektedir. (Hafız Darekutnî orada yaşardı.)

Abdülganî b. Said ed-Darîr dedi ki: "Hadis sahasında kendi zamanında Ali b. el-Medinî, kendi zamanında Musa b. Harun ve yine kendi zamanında Darekutnî gibi otoriter olarak konuşan başka kimseler görülmemiştir."

Darekutnî'nin kendisine sordular: "Kendin gibi birini görebildin mi?" Şöyle cevap verdi: "Bir tek ilim sahasında kendimden daha üstün birini görmüşümdür, ama benim vakıf olduğum birkaç ilim sahasında benden daha bilgili ve üstün birini görmedim."

Hatib Bağdadî, Emir Ebu Nasr Hibetullah b. Makula'nın şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Rüyada Ebü'l-Hasan ed-Darekutnî'nin

halini ve ahiretteki akıbetini sordum. Bana şu cevap verildi: "Ona cennette de imam deniliyor ve bu adla çağrılıyor."

Abbad B. Abbas B. Abbad

Künyesi, Ebü'l-Hasan et-Talekanî'dir. Geçen sayfalarda kendisinden bahsedilen vezir İsmail b. Abbad'm babasıdır. Ebu Halife Fadl b. Habbab'tan ve diğer Bağdatlı, İsfahanlı, Razılardan hadis dinledi, oğlu vezir Ebü'l-Fadl el-Kasım ve Ebu Bekir t Merdeveyh de kendisinden hadis rivayet ettiler. Abbad'ın ahkâmü'l-Kur'ân'a dair kitabı

[88]

vardır. Kendisi ve oğlu bu senede vefat ettiler. Allah rahmet etsin.

Ukayl B. Muhammed B. Abdülvahid

Ebü'l-Hasan el-Ahnef el-Ekberî. Meşhur şairdir. Bir divanı vardır. Eşsiz güzelliktedir, İbnü'l-Cevzî, el-Muntazam adlı eserinde onun güzel şiirlerinden şunu nakletmiş tir:

"Kınayıcının kınaması benim için ölümden de zordur. Kınayıcının kınamasından daha zor olan şey, yanıma gelmiş iken dostun benden yüz çevirip gitmesidir.

Bu ikisinden de zor olan şey, alçaklardan nevale istemektir."

Şu şiir de Akil b. Muhammed'e aittir:

"Uzun süren kederden kurtulup izzet ve rahatlığı isteyen kişi,

İnsanlardan ayrılıp yalnız yaşasın ve az şeye razı olsun.

Az şeyi kendine yeterli görsün.

Akıllılık da, fazla şeyleri terketmektir. Bunu böyle görsün.

Yalnızlık hastalığını güzel bir sabırla tedavi etsin.

Yaşadığı sürece dedikodular hususunda kimseyle tartışmasın, dedikodulara da katılmasın.

Susmayı tercih etsin, çünkü susmak, akılları süsleyen bir şeydir.

Büyükleme kibirli kimselere bıraksın, kendisi şöhretten uzak, kendi halinde yaşamaya razı olsun.

Bu nasıl bir hayattır ki;

Alçakça bir halde kişi sabahlıyor.

Düşmanın hücumu bir tarafta, cahillerle işi idare ile geçiştirmek başka bir tarafta,

Dostlardan sıkıntı ve hastalıklar geliyor.

Öte yandan bıkkınlık ve usanç meyveleri devşiriliyor.

Kötü zanlardan sakınmak gerekiyor.

Bir yandan da kınayıcılar kınıyor.

Düşmanların kahrı çekiliyor.

Ağır sıkıntılar altına giriliyor.

Her ne yoldan ne olursa olsun insanları tanıdığma öf diyorum.

Sonuç olarak diyorum ki:

Cimriden cömertlik ve müsamaha beklenmez.

[89]

Şayet ondan cömertlik görülürse bu, çok kalın ve rahatlatıcı bir gölge olur."

Muhammed B. Abdullah B. Sekre

Ebü'l-Hüseyin el-Haşimî. Ali b. Mehdi'nin oğullarındandır. Zarif ve şakacı şairlerdendir. Haşimîlerin nakipliğine vekale ediyordu. Ali adında bir erkek ve Aize adında bir kadın huzuruna gelerek davalas-tılar. Dava konusu bir deve idi. Muhammed b. Abdullah onlara şu cevabı verdi: "İşin sonu hileye varmasın diye ben bu mesele hakkında hüküm vermeyeceğim." Onun şiirlerinden örnekler sunalım:

"Bir insan suretindedir, ona dört şeyi sıfat olarak verdim ki bunlar başkalarında bir arada bulunmazlar: ' Yüzü dolunaydır, şakaklarından misk kokusu saçılıyor. Tükürüğü şaraptır, gerdanı ise kar gibi beyazdır."

Muhammed b. Abdullah hamama gitmişti. Ayakkabıları çalındı, yalınayak evine döndü ve şöyle dedi:

"Kokusu ve sıcaklığı her ne kadar çok fazlaysa da İbn Musa'nın hamamını sana şikayet edip yeriyorum.

Hırsızlar orada çoğaldılar. Öyle ki, orada dolaşan kimseler ve yıkananlar ya ayakkabılarını kaybedip yalınayak kalırlar, ya da elbiselerini kaybedip çıplak kalırlar.

[90]

Ben orada elbisemi kaybetmedim, ama Muhammed olarak hamama girdim, beşer olarak çıktım."

Yusuf B. Ömer B. Mesrur

Künyesi Ebü'l-Feth el-Kawas'tır. Bağavî'den, İbn Ebi Davud'dan, İbn Said'den ve diğerlerinden hadis dinleyip rivayet etti Hallal, Eş'arîj Bağdadî, Tenuhî ve diğerleri de kendisinden rivayetlerde bulundular. Sika ve sebatkar bir ravi idi. Abdallardan sayılırdı.

Darekutnî dedi ki: "Küçük yaşтайken de onun vesilesiyle uğur ve bereket arardık."

Yusuf b. Ömer, bu senenin rebiyülahır ayının bitimine üç gün kala seksenbeş yaşında vefat etti. Babı Harb mezarlığına defnedildi. [\[91\]](#)

Yusuf B. Ebi Said

Yusuf b. Ebi Said es-Sayrafi. Künyesi, Ebu Muhammed'dir. Nahiv âlimiydi, babasının Sibeveyhî'nin kitabı üzerine yaptığı şerhi tamamladı. İlim ve diyanette merci idi, kendisine başvurulurdu. Bu senenin rebiyülevvel ayında ellibeş yaşında vefat etti. [\[92\]](#)

Hicretin Üçyüzseksenaltıncı Senesi

Bu senenin muharrem ayında Basralılar eski bir mezarı açtılar. Mezarda elbisesi ve kılıcı ile taptaze bir ölü gördüler. Bu cesedin Zü-beyr b. Avvam'a ait olduğunu zannedip çıkardılar. Kefenleyip yeniden defnettiler. Mezarının yanında bir mescit inşa ettiler. Burası için çok vakıflar tesis edildi. Türbenin içi serildi, aydınlatıldı. Hizmetçi ve kayyumlar tayin edildi. Bu senede Hakim el-Ubeydî, babası Aziz b. Muiz el-Fatımî'den sonra Mısır diyarına hakim oldu, ama o zaman kendisi onik yaşından altı ay almıştı. Memleketi, hadim Ercuvan ile devlet sekreteri Hasan b. Ammar idare ettiler. Hakim biraz daha büyüyüp idareye hakim olunca bu ikisini öldürdü, yerlerine başkalarını tayin etti. Sonra birkaç kişiyi daha öldürdü. Nihayet otoriteyi ele geçirdi. Nitekim bu hususu ileride de anlatacağız.

Bu senede Mısırlılar tarafından tayin edilen hac emiri insanlara haccettirdi ve onlar adına hutbe okundu. [\[93\]](#)

Hicretin Üçyüzseksenaltıncı Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Ahmed B. İbrahim

Ahmed b. İbrahim b. Muhammed b. Yahya b. Sahreveyh Ebu Ha-mid b. İshak el-Müzekki en-Nisaburî. Asam'dan ve onu sınıfındaki kimselerden hadis dinledi. Küçüklüğünden beri çok ibadet ederdi. Ömründe yirmidokuz sene peşpeşe aralıksız oruç tuttu. Hakim dedi ki: "Bence melekler onun aleyhinde defterine hiçbir günah yazmamışlardır."

Bu senenin şaban ayında altmışüç yaşında vefat etti. [\[94\]](#)

Ebu Talib El-Mekkî

"Kûtü'l-Kulüb" adlı kitabın sahibidir. Asıl adı Muhammed b. Ali b. Atiye Ebu Talib el-Mekkî'dir. İnsanlara dinin hükümlerini hatırlatan bir vaizdi. Zahid, kendini ibadete veren, salih bir adamdı. Çok kimselerden hadis dinleyip rivayet etti. Atabekî dedi ki: "Ebu Talib, salih bir kimse olup kendini ibadete vermişti. Kûtü'l-Kulüb adını verdiği bir kitap tasnif etti. Bu kitabında aslı olmayan hadisler nakletti. Bağdat Camii'nde insanlara vaaz verirdi."

İbnü'l-Cevzî'nin anlattığına göre; Ebu Talib aslen Cebellidir, ama Mekke'de yetişmiş, sonra babası Ebü'l-Hasan b. Salim vefa edince

Basra'ya gelmiş, daha sonra da Bağdat'a gitmiştir. İnsanlar etrafında toplanmışlar, kendisinin vaaz vermesi için bir meclis düzenlemişlerdi. Bir konuşmasında hata yapmış ve insanların kendisini terketme-lerine neden olmuştu. Konuşmasında şöyle demişti: "Mahluklara yaratıcıdan daha zararlı biri yoktur." Böyle demesi üzerine insanlar onu terketmiş, bid'atçı olduğunu söylemişlerdi. Kendisi de artık halka vaaz vermekten vazgeçmişti.

Ebu Talib, semai mubah sayardı. Bundan ötürü Abdüssamed b. Ali onun aleyhinde bulunmuş, yanma gitmiş, bu görüşünden ötürü onu kınamış ama Ebu Talib ona şu şiiri okumuştur:

"Ey gece; sende yorucu şeyler ne kadar çoktur.

Ey sabah, keşke yaklaşmasan."

Abdüssamed öfkelenerek yanından çıkıp gitmişti.

Ebü'l-Kasım b. Serat dedi ki: "Ölmek üzere iken şeyhimiz Ebu Talib el-Mekkî'nin yanma gittim. Kendisine şöyle dedim:

- Bana vasiyette bulun.
- Eğer son nefesimde durumum hayırla neticelenirse cenazemin üzerine badem ve şeker saç.
- Durumunun hayırla neticelendiğini nasıl anlayacağım?
- Yanımda otursun, seninle el ele tutuşuruz, eğer elim elinde iken ruhumu teslim edersem, bilesin ki durumum hayırla neticelenmiştir.
Bu dediğini yaptım. Vefat anı yaklaşıncı elimi şiddetle sıktı ve öylece ruhunu teslim etti. Cenazesi kaldırıldığında naaşmm üzerine badem ve şeker saçtım."

İbnul-Cevzî dedi ki: "Ebu Talib, bu senenin cemaziyelahir ayında vefat etti, mezarı Rusafe Camii'nin avlusundadır." [\[95\]](#)

Mısır Hükümdarı Aziz

Nizar b. Muiz Maad Ebi Temim. Nizar, Ebu Mansur künyesini, Aziz lakabını taşırdı. Kırkiki yaşında vefat etti. Babasında sonra yirmibir sene beş ay on gün süreyle hükümdarlık yaptı. Kendisinden sonra da; -Allah kahretsin- oğlu Hakim, yönetimir başına geçti. Sapık, saptırıcı, zındık Hakimiye fırkasının kendisine nisbet edildiği kişi işte bu Hakim'dir. Dürzilerden olup Hestker'in tabileri olan Vadi't-Teym ahalisi de ona nisbet edilirler. Hestker, Hakim'in kolesiydi. Hakim onu Vadi't-Teym ahalisine göndermiş, o da o ahaliyi yalın bir küfre davet etmiş, ahali onun bu davetine icabet etmişti. Allah'ın laneti hepsinin üzerine olsun. Aziz'e gelince; o, İsa b. Nastoros adında bir Hristiyanı ve Mişa adında bir Yahudiye vezirliklere atadı. O zamanda bu vezirler sayesinde Hristiyan ve Yahudiler, Müslümanlar

karşısında güçlendiler. Öyle ki kadının biri bir ihtiyacı hususunda Aziz'e şöyle bir mektup yazmıştı:

"İsa b. Nastoros vasıtasıyla Hristiyanları ve Mişa vasıtasıyla da Yahudileri güçlendirip bu iki vezir sebebiyle Müslümanları zillete düşüren ey emir! Benim bu sıkıntımı ve uğradığım haksızlığı ortadan kaldır."

İşte o zaman Aziz, o iki veziri tutukladı. Hristiyanlardan- da 300.000 dinar para cezası tahsil etti.

Bu senede Adüdü'd-Devle'nin kızı ve halife Tai'in zevcesi vefat etti. Terekesi, kardeşinin oğlu Bahau'd-Devle'ye gönderildi.

Terekede çok miktarda mücevher vardı. Doğrusunu Allah bilir. [\[96\]](#)

Hicretin Üçyüzseksenyedinci Senesi

Bu senede Fahrü'd-Devle Ebul-Hasan Ali b. Rüknu'd-Devle b. Büveyh vefat etti. Yerine dört yaşındaki oğlu Rüsten hükümdarlığa geçirildi. Ancak oğlunun yaşı küçük olduğundan ötürü memleket idaresini Fahrü'd-Devle'nin has adamları yürüttüler.

Bu senede vefat eden meşhur şahsiyetler arasında lügatçı Ebu Ahmed el-Askerî de bulunmaktadır. [\[97\]](#)

Hicretin Üçyüzseksenyedinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Hasan B. Ubeydullah

Hasan b. Ubeydullah b. Said b. Ahmed el-Askerî. Lügatçıydı, kendi branşında ve hazırladığı eserlerde allame idi. Lüga alanında faydalı eserler verdi. Anlatıldığına göre, Mutezile mezhebine eğilimi vardı. Sahib b. Abbad ve Fahrü'd-Devle onur bulunduğu beldeye geldiklerinde kendisi çok yaşlanmıştı. Sahib, ona şu beyitlerin yazılı olduğu bir mektup gönderdi:

"Bizi ziyarete yanaşmadığınız ve 'Artık zayıfladık, yalnız başımıza gelemeyiz" dediğiniz zamanda biz,

Uzak diyarlardan sizi ziyarete geldik.

içinde bakireler ve bekaretini kaybetmiş olan kadınların bulunduğu nice menzillerimiz vardır.

Soruyoruz size, bizi ağırlayacak yeriniz var mıdır?

Uzunca bir süre kaldığımız halde bizden usanmayacağınız ve uyuklayarak bıkkınlık göstermeyeceği bir eviniz var mıdır?

İbn Reşid'in kızını tekeffül ettim. Sanki o beni kendisine benzetmeye ve beni sıkıntılı hale koymaya kasdetmiştir.

Akıllıca bir işe niyetlendim ama buna güç yetiremiyorum. Kervan ile hareketin arasına engel olmuştur."

Bu mektubu okuduktan sonra Hasan b. Ubeydullah, katırına zorlukla bindi ve Sahib b. Abbad'm bulunduğu yere gitti. Onu kend çadırında vezirlik işleriyle meşgul halde gördü. Bir tepeye çıktı, sonra olanca sesiyle şöyle bağırdı:

"Güzel kokular saçan çadırın bana kapalı olduğunu görüyorum.

Uzun süreden beri o kapının kilidini açamadım.

Sanki arası, arzedilen bir firdevs cennetidir.

Ama benim temiz bir amelim yok ki oraya girebileyim."

Sahib onu duyunca: "Ey Ebu Ahmed! Bu cennete girebilirsin. Çünkü senin daha önce işlediğin temiz amellerin vardır." dedi

Hasan b. Ubeydullah çadıra girdiğinde Sahib ona ihsanda bulundu.

Hasan b. Ubeydullah, bu senenin terviye (8 zilhicce) gününde vefat etti.
İbn Hallikan dedi ki: "Hasan b. Ubeydullah, hicri 293. senenin şevval ayının onaltısında perşembe günü doğmuş ve hicretir 382. senesinin zilhicce ayının yedisinde cuma günü vefat etmiştir." [\[98\]](#)

Abdullah B. Muhammed B. Abdullah

Abdullah b. Muhammed b. Abdullah b. İbrahim b. Ubeydullah b. Ziyad b. Mehram. Künyesi Ebü'l-Kasım'dı. Şairdi İbn Sella diye tanınır, çünkü dedesi halifelerden birine kar hediye etmiş, o halifenin nezdinde itibar sahibi olmuş ve karcı anlamına gelen Sellac adıyla meşhur olmuştu.
Sözünü ettiğimiz Ebü'l-Kasım Abdullah b. Muhammed, Bağa-vî'den ve İbn Said ile Ebu Davud'dan hadis dinledi. Tenuhi Ezherî, Akikî ve diğer hadis hafızlarından rivayetlerde bulundu.
İbnü'l-Cevzî dedi ki: "Aralarında Darekutnî'nin de bulunduğu bazı muhaddisler onu itham etmişler ve onun senetler terkib edip kişiler adına hadis uydurduğunu söylemişlerdir."

Abdullah b. Muhammed, bu senenin rebiyülevvel ayında ani bir ölümle vefat etti. [\[99\]](#)

İbn Zevlak

Hasan b. İbrahim b. Hüseyin b. Hasan b. Ali b. Huld b. Raşid b.
Ubeydullah b. Süleyman b. Zevlak. Künyesi, Ebu Muhammed el-Mıs-rî'dir. Hadis hafızdır. Mısır kadılarıyla ilgili, Ebu Öme Muhammed b. Yusuf b. Yakub el-Kindî'nin kitabının zeyli olarak bir kitap tasnif etti. Bu eserim hicretin 246. senesine kadar tamamladı. İbn Zevlak, Kadı Bekkar'ın eserine de bir zeyl yazdı ve bunu hicretin 386. senesine kadar tamamladı ki bu zamar Muhammed b. Numan'm zamanıydı. Bu zat Fatımîlerin kadısı idi. "el-Belağ" adlı eserin musannifidir. Bu eserinde Kad Bakillanî'ye reddiyelerde bulunmuştu. O, Abdülaziz b. Numan'm kardeşidir. Doğrusunu Allah bilir.

İbn Zevlak, bu senenin zilkade ayının sonlarında seksenbir yaşında vefat etti. [\[100\]](#)

İbn Batte Ubeydullah B. Muhammed

İbn Batte Ubeydullah b. Muhammed b. Himran. Künyesi Ebu Ab-dillah el-Akberî'dir. İbn Batte namıyla meşhur olmuştu Hanbeli âlimlerindendir. Çeşitli ilimlere dair yüklü bilgilerle mücehhez birçok eserin sahibidir. Bağavî'den, Ebu Bekir en-Nisaburî'den, İbn Said'den ve çeşitli memleketlerdeki birçok âlimden hadis dinledi. Aralarında bulunduğu bir hadis hafızları topluluğu da kendisinden rivayetlerde bulundular. Birçok imam onu övdü. İyiliği emredip kötülüğü yasaklayan kimselerdendi. Adamın biri rüyada Rasûlullah (s.a.v.)'ı görmüş ve şöyle demiş:
- Ey Allah'ın Rasûlu, mezhepleri karıştırdım. Hangisine gireceğimi bilemez hale geldim ne yapayım?
- Ebu Abdillâh İbn Batte'nin yoluna koyul!

Sabah olunca adam bu rüyasını kendisine müjdelemek için İbn Batte'nin yanına gitti. İbn Batte, adamı görünce gülümseyerek daha adam konuşmadan kendisine üç kez: "Rasûlullah (s.a.v.) doğru söylemiştir." dedi.
Hatib Bağdadî, İbn Burhan el-Luğavî adıyla meşhur üstadı Ab-dülvahid b. Ali el-Esedî'nin İbn Batte'yi eleştiren ve on cerheden bazı sözleri nedeniyle kendisi de İbn Batte'yi eleştirmiş, onun aleyhinde konuşmuştur. Öte yandan İbn Cevzî de İbn Batte'yi savunmak için bazı üstادلanna dayanarak Hatib Bağdadî'nin eleştirisini yapmıştır. İbn Ebi'l-Vefa b. Ukayl'in ifadesine göre İbn Burhan, Mürcie'den ve Mutezile'den biridir. Ona göre kafirler Cehennem'de ebedi kalmayacaklardır. Mürcie ve Mutezile mezhebinin mensupları böyle demişlerdir. Ancak bu görüşlerine sebep olan husus şudur: Cehennem'de ebedi kalmanın manası azablandırmak değil, intikam almak olur. Bunun ise ilahi adaletle uyuşan bir anlamı yoktur. Kaldı ki Cenâb-ı Allah; kendisinin bağışlayıcı, esirgeyici ve merhamet edenlerin en fazla merhamet edeni olduğunu söylemiştir. Bundan sonra İbn Ukayl b. Burhan'a reddiyelerde bulunmaya başladı.

İbnü'l-Cevzî dedi ki: "Böyle birini cerh etmek nasıl kabul edilebilir?" Böyle dedikten sonra İbnü'l-Cevzî, senediyle birlikte İbn Bat-te'den rivayette bulunarak onun Mucem'i, Bağavî'den duyduğunu söylemiş, ayrıca ispat edenin inkar edene nispetle öncelikli olduğunu bildirmiştir.

Hatib Bağdadî dedi ki: Abdülvahid b. Burhan İbn Batte tariki ile Enes'ten rivayet etti ki; Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: "İlim talep etmek her müslümana farzdır."

Hatib dedi ki: «Bu, İmam Malik'in rivayet ettiği hadise göre batıldır ve İbn Batte'ye nisbet edilir.»

4 İbnü'l-Cevzî dedi ki: «Buna iki vecihle cevap verilebilir: Birincisi şu ki; bu hadis İbn Burhan'ın el yazısı ile görülmüştür. el-Kıdh adlı eserde Hatib der ki: "Kendisi başlangıçta üstadım olan İbn Batte'den ilim öğrenmiştir."

İkinci veçhe göre; İbn Burhan, icmaa muhalif şekilde eleştiride bulunmuş ve İbn Batte'yi tenkid etmiştir. Büyük âlimlerder

nakledildiğine göre salih ve duası müstecap olan bir kimse hakkında eleştiride bulunmak nasıl kabul edilebilir? Hevesimize esir olmaktan Allah'a sığınırız.» [\[101\]](#)

Ali B. Abdülaziz B. Müdrık

Künyesi Ebü'l-Hasan el-Berdaî'dir. Ebu Hatim'den ve diğerlerinden rivayetlerde bulundu. Büyük serveti vardı, ama dünyayı terketti, ahirete yöneldi. Mescidde itikafa girdi. Çok namaz kılan ve ibadet eden bir kimseydi. [\[102\]](#)

Fahrü'd-Devle B. Büveyh

Fahrü'd-Devle b. Büveyh Ali b. Rüknu'd-Devle Ebu Ali Hasan b. Büveyh ed-Deylemî. Rey şehrine ve oraya bağlı mıntıkalar hakim oldu. Kardeşi Müeyyedü'd-Devle vefat ettiğinde vezir İbn Abbad ona mektup yazarak idare merkezine çabucak gelmesini istedi. O da oraya hemen gitti. Vezir İbn Abbad, kardeşinin vefatından sonra onu hemen hükümdarlığa geçirdi. Fahrü'd-Devle de İbn Abbad'ı vezirlikte bıraktı.

Fahrü'd-Devle, kırkaltı yaşında vefat etti. Bu ömrünün onüç sene on ay yedi gününü hükümdarlıkta geçirdi. Büyük bir serve bıraktı. Altınlar 3.000.000 dinara yakındı. Bıraktığı mücevherler 15.000 parça kadardı ve değeri 3.000.000 altın dinara yakındı. Ayrıca 1.000.000 dinar ağırlığında altın kaplar, 3.000.000 dirhem ağırlığında gümüş kaplar, 3.000 yük kumaş ve elbise, 1.000 yük ağırlığında silah, 1.500 yük ağırlığında hah ve mefruşat ve de sayılamayacak derecede hükümdarlara layık çeşitli eşyalar bıraktı.

Bununla beraber öldüğü gece malını elde edemediler. Kefenini dahi ancak mescitte mücavir olarak bulunan bir adamın elbisesinden kesip biçerek hazırladılar. Onu bir tarafa bırakıp yeni hükümdarı işbaşına geçirmekle meşgul oldular. Nihayet kendisinden sonra oğlu Rüstem hükümdarlığa geçti. Bu arada onun cenazesi kokuştı. Kimse onun yanına artık yaklaşmadı. Onu iplerle bağlayıp kalenin merdivenlerinden sürüdüler. Böylece vücudu paramparça oldu. Bu da onun için tam bir ceza idi. [\[103\]](#)

Vaiz İbn Semun

Muhammed b. Ahmed b. İsmail Ebu Hüseyin b. Semun. Salih ve âlimlerden biri olup vaizlik yapardı. Kendisine; hikmetli konuşan adam denilirdi. Ebu Bekir b. Davud'dan ve onun tabakasındaki kimselerden rivayetlerde bulundu. Vaaz ve muamelat hususunda derin vukufu vardı. Keramet ve keşifleri görülmüştür.

Bir gün minberde vaaz verirken alt tarafta Ebu l-Feth b. Kavvas bulunuyordu ki, o da meşhur salih insanlardandı. Ebü'l-Feth bir ara uyuklayınca İbn Semun vaazına ara verdi. Nihayet Ebü'l-Feth uyandı, uyandığında İbn Semun ona şöyle sordu:

- Rüyanda Rasûlullah (s.a.v.) mi gördün?

- Evet.

- İşte ben de seni uykundan uyandırmamak için konuşmama ara verdim.

Bir adamın kızı hastalanmıştı, ölmek üzereydi. Rüyada Rasûlullah (s.a.v.)'ı gördü. Rasûlullah (s.a.v.) ona şöyle dedi: "İbn Semun'un yanına git, evine gelsin, kızın için dua etsin. Allah'ın izniyle kızın şifa bulacaktır."

Sabah olunca adam, İbn Semun'un evine gitti. İbn Semun onu görür görmez ayağa kalktı. Elbiselerini giydi ve onunla birlikte evden dışarı çıktı. Adam onun vaaz meclisine gitmekte olduğunu sanıyordu. Kendi kendine: "Bu davetimi yoldayken kendisine söylerim, evime gelmesini söylerim." diyordu. İbn Semun, adamın evinin önünden geçerken kapıyı açıp içeri girdi. Hasta kızır getirilmesini istedi. Dua etti ve evden ayrılıp gitti. Kız da hemen o anda şifa buldu.

Halife Tai' Lillah, bir gün İbn Semun'a gazablanmış ve onu yakalayıp huzuruna getirmelerini emretmişti. İbn Semun'un başına bir felaket gelmesinden korkuldu. Fakat İbn Semun huzura varır varmaz oturdu ve vaaza başladı. Çoğunlukla Hz. Ali'nin sözlerim nakletti. Halife ağladı, öyle ki hıçkırıkları başkaları tarafından duyuldu. Sonra İbn Semun, ikram görmüş olarak halifenin huzurundan ayrılıp gitti. Sonra halifeye; "Onu çağırdığında gazablanmış olduğumu görmüştük." dediler. Halife şu karşılığı verdi:

"Onun, Hz. Ali aleyhinde konuştuğunu duymuştum ve cezalandırmak istemiştim. Ama yanıma geldiğinde en fazla Hz. Ali'der bahsetti onun sözlerini nakletti. Onun muvaffak bir kimse olduğunu anladım. Bana yeterince vaaz verdi, kalbimde ona karşı duyduğum kini yatıştırdı."

Adamın biri rüyasında Rasûlullah (s.a.v.)'ı ve yanı başında Meryem oğlu İsa (a.s.)'i görmüştü. İsa (a.s.) Rasûlullah (s.a.v.)'a: "Benim /ümmetimde derin âlimler yok mudur? Benim ümmetimde manastır sahipleri yok mudur?" diyordu. O böyle demekte iken, bir ara vaiz İbn Semun da yanlarına gelmişti. Rasûlullah (s.a.v.), onu görür görmez İsa (a.s.)'a: "Senin ümmetinde böyle biri var mıdır?" diye sordu. İsa

(a.s.) da sustu.

İbn Semun hicretin 300. senesinde doğdu ve bu senenin zilkade ayının ondördünde perşembe günü vefat etti. Kendi evine defnedildi.

İbnü'l-Cevzî dedi ki: "Defnedilişinden iki sene sonra bulunduğu yerden çıkarılıp Ahmed b. Hanbel mezarlığına nakledildi. İk sene sonra evindeki mezarından çıkarıldığında kefenleri henüz çürüme-mişti. Allah rahmet etsin. [\[104\]](#)

Samanilerin Son Hükümdarı Nuh B. Mansur

Adı, Nuh b. Mansur b. Nuh b. Nasr b. Ahmed b. İsmail'dir. Künyesi, Ebul-Kasım es-Samanî'dir. Horasan, Gazne v. Maverâünnahir'e hakim oldu. Onüç yaşındayken hükümdarlığa geçti. Ömrünün yirmi-bir sene dokuz ayını hükümdarlıkta geçirdi. Sonra has adamları onu yakalayıp yerine kardeşi Abdülmelik'i geçirdiler. Sonra da Mahmud b. Sebüktekin, onlara hücum etti ve hükümdarlığı ellerinden aldı.

Samani sülalesi 160 sene müddetle hüküm sürdü, ama bu senede hakimiyetleri yıkıldı. İş, bundan önce de bundan sonra da Allah'ın elindedir; O'na aittir. [\[105\]](#)

Ebü't-Tîb Sehl B. Muhammed

Ebü't-Tîb Sehl b. Muhammed b. Süleyman b. Muhammed b. Süleyman es-Sa'lukî. Şafîî fıkıhçısıydı. Nisaburluların imamı ve mntıkaların şeyhi idi. Meclisine 500 kişi gelirdi ki, bunların ellerinde mürekkep okkaları vardı. Gelenler yazı yazmak için mürekkep okkaları getirirlerdi. Ebü't-Tîb, meşhur rivayete göre bu senede vefat etmiştir. Hafız Ebu Ya'lâ el-Halilî, "el-İrşad" adlı eserinde dedi ki: "Ebü't-Tîb hicretin 460. senesinde vefat etmiştir." Doğrusunu Allah bilir. [\[106\]](#)

Hicretin Üçyüzseksensekizinci Senesi

İbnü'l-Cevzî dedi ki: "Bu senenin zilhicce ayında Bağdat'ta çok miktarda dolu yağdı. Öyle ki; hamamdaki sular bile dondu. Hayvanların sidikleri yollarda dondu."

Bu senede Ebu Talib Fahrü'd-Devle'nin halifeye bey'at ettiği, gelen elçiler vasıtasıyla halifeye arzedildi. Halife de bey'atını kabul etti ve ona Mecdü'd-Devle ve Kehfü'l-Ümme lakabını takarak Rey mntıkasının emirliğine tayin etti. Ayrıca kaftanlar ve sancaklar gönderdi. Aym şekilde Bedir b. Hasneveyh'in de bey'atını kabul etti. Ona Nasi-rüddin ve'd-Devle lakabını taktı. Çok sadaka veren bir kimseydi.

Bu senede İbn Vessab adıyla bilinen ve dedesi Tai'e nisbet edilen Ebu Abdillah b. Cafer, hilafet sarayındaki zindandan kaçıp Batiha'ya gitti. Batiha valisi Mühezzebü'd-Devle onu himaye etti. Sonra Kadir Billah onun gönderilmesini emretti. Zincirler vurulmuş olarak Bağdat'a getirildi ve zindana atıldı. Zindandan tekrar kaçıp Geylan'a gitti. Orada kendisinin Tai' Lillal olduğunu iddia etti. Halk onun sözüne inanıp bey'at ettiler ve Öşürleri ödediler. Diğer hilafet haklarını da yerine getirdiler. Fakat bir ara Geylanlılardan bir kişi Bağdat'a geldi. Durumu sorup onun Tai' olmadığını anladı. Geylan'a döndüğünde durumu anlattı. Böylece Ebu Abdillah'ın durumu bozuldu. Halk onu ter-ketti. O da Geylan'dan ayrılmak mecburiyetinde kaldı.

Bu senede Mısırlıların emiri insanlara haccettirdi. Mekke ve Medine'de Hakim Ubeydî adına hutbe okundu. Allah onı kahr etsin. [\[107\]](#)

Hicretin Üçyüzseksensekizinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Hattabî

Ebu Süleyman Hamed (veya Ahmed) b. Muhammed b. İbrahim b. Hattab el-Hattabî el-Bestî. Önde gelen meşhur şahsiyetlerde ve çok hadis rivayet eden müctehid fakihlerden biridir. "Ma'alimü's-Sünen", "Şerhü'l-Buharî" ve benzeri eserleri vardır. Güzel şiirleri vardır. Şiirlerinden biri şudur:

"Hayatta olduğun müddetçe bütün insanlarla iyi geçin, idare et; çünkü sen ancak idare etme diyarın dansın.

Başkalarıyla işi geçiştirip idare eden kimse rahatını bulur. İdare etmeyen ise kısa süre sonra pişmanlıklarla arkadaş olur."

Hattabî, bu senenin rebiyülevvel ayında Best şehrinde vefat etti. İbn Hallikan böyle demiştir. [\[108\]](#)

Hüseyin B. Ahmed B. Abdullah

Hüseyin b. Ahmed b. Abdullah b. Abdurrahman b. Bekir b. Abdullah es-Sayrafi. Büyük hadis hafızıdır. İsmail es-Saffar'dan İbn Semmak'dan, Neccad'dan Haldî'den ve Ebu Bekir eş-Şaşı'den hadis dinledi. İbn Şahin, Ezherî ve Tenuhî de kendisinde hadis dinleyip rivayet ettiler. Ezheri'nin ifadesine göre kendisi; Hüseyin b. Ahmed'in yanına gitmiş, önünde büyük hadis cüzleri görmüştü. "Bir senedi okuyacağı zaman ezbere okurdu. Bir metni okuyacağı zaman da senediyle birlikte ezbere okurdu ve ben bu durumunu defalarca gördüm." demiştir.

Bütün rivayet ettiği hadisleri sened ve metinleriyle kitaplarında olduğu gibi eksiksizce ezbere okumuştur.

Sika bir ravi idi. Onu çekemeyenler, onun aleyhinde konuştular.

Hatib Bağdadî'nin ifadesine göre; İbn Fevaris onu, hadis üstadla-rından dinlediği hadislerle ilave yapmakla ve hadislerle senesinde bazı kişilerin adlarını eklemekle, maktu hadisleri muttasılmış gibi göstermekle itham etmiştir. Bu senenin rebiyülevvel ayında yetmiş-bir yaşında vefat etti. [\[109\]](#)

Samsametü'd-Devle

Samsametü'd-Devle b. Adüdü'd-Devle. Fars diyarının valisi idi. Amcası oğlu Ebu Nasr b. Bahtiyar ona karşı harekete geçip ayaklandı. Samsametü'd-Devle, amcası oğlunun önünden kaçıp bir Kürt cemaatına sığındı. Bunlar onu alıp beldelerine götürürlerken hazinesine el koydular, eşyalarını elinden aldılar. Sonra Ebu Nasr b. Bahti-yar'ın adamları gelip onu yakalayarak öldürdüler. Başını kestiler ve Ebu Nasr'a götürdüler. Ebu Nasr, huzuruna onun kesik başını koyduklarında, bu kesik başına bakarak: "Bu, senin babanın açtığı bir çığırdır." dedi.

Bu hadise, bu senenin zilhicce ayında meydana geldi. Samsa-me'nin başı kesildiğinde kendisi otuzbeş yaşındaydı. Ömrünün dokuz sene birkaç ayını hükümdarlıkta geçirmişti. [\[110\]](#)

Abdülaziz B. Yusuf El-Hattan

Künyesi Ebü'l-Kasım'dır. Adüdü'd-Devle'nin inşa katipliğini yapmış, sonra onun oğlu Bahaü'd-Devle'ye beş ay müddetle vezirlik yapmıştır. Konuşması şiir gibiydi. Bu senenin şaban ayında vefat etti. [\[111\]](#)

Muhammed B. Ahmed

Muhammed b. Ahmed b. İbrahim Ebü'l-Feth. Gulam eş-Şenbuzî diye bilinir. Kıraat âlimi olup tefsiri iyi bilirdi. Anlatıldığını göre o, 50.000 beyit şiir ezberlemiştir. Kur'ân'dan delil niteliğinde birçok ayetleri de ezberinde tutardı. Bununla beraber onun Ebü'l-Hüseyin b. Şenbuz'dan yaptığı rivayetlerinde kusurlar bulunduğunu söyleyerek kendisini eleştirmişlerdir. Darekutnî, onun aleyhinde konuşmuştur.

Muhammed b. Ahmed, bu senenin safer ayında vefat etti. Hicretin 331. senesinde doğmuştu. [\[112\]](#)

Hicretin Üçyüzseksendokuzuncu Senesi

Bu senede Mahmud b. Sebüktekin, Horasan ülkesine hücum etti. Hükümdarlığı Samanilerin elinden aldı. Bu senede ve bundan önceki senelerde onlarla defalarca savaştı. Nihayet onların adlarını ve cisimlerini o bölgeden tümüyle silip yok etti. Samani hakimiyeti sona erdi. Bundan sonra Mahmud b. Sebüktekin, Maverâünnehir'deki büyük Türk hakanı Faik'in ölümünden sonra Türk hükümdarı ile savaşmaya azmetti. İkiisi arasında çeşitli hadiseler ve savaşlar cereyan etti.

Bu senede Bahaü'd-Devle, Fars ve Huzistan'ı istila etti.

Bu senede Şiîler, kendi iddialarına göre zilhicce ayının onsekizin-ci günü olan Gadir-i Hum gününde etrafı süsleyerek bayran kutlamaları yapmak istediler. Ancak öte taraftan Ehl-i Sünnet'e mensub bazı cahil gruplar da onlarla savaştılar ve bu günde Peygamber (s.a.v.) ile Ebu Bekir hazretlerinin hicret yolunda mağarada kuşatma altına alınmış olduklarını iddia ettiler. Bunlarkı de cahillikti. Çünkü Peygamber (s.a.v.) Efendimiz ile Hz. Ebu Bekir (r.a.) hicret senesinin rebiyülevvel ayında c mağarada üç gün müddetle ikamet etmişlerdi. Oradan çıktıktan sonra Medine yoluna koyulmuşlar ve sekiz gün sonra Medine'ye girmişlerdi. Medine'ye girişleri ise rebiyülevvel ayının onikisindeydi. Bu kesin olarak bilinen bir husustur. Şiîler, aşura gününde Hz. Hüseyin'in matemini tutmak istediklerinde yine Ehl-i Sünnete mensub cahil bir grup onlara karşılık verdiler ve muharremin onikinci gününde Mus'ab b. Zübeyr'in öldürüldüğünü iddia ederek Şiîlerin Hz. Hüseyin'e yaptıkları gibi onlar da Mus'ab b. Zübeyr'e matem tuttular. Şiîlerin Hz. Hüseyin'in mezarını ziyaret edişleri gibi bunlar da Mus'ab b. Zübeyr'in mezarını ziyaret ettiler. Bu da bid'ata bid'atla karşılık vermektir. Oysa bid'at ancak sahih sünnetle ortadan kaldırılabilir.

Bu senede semayı kalın bulutlar kapladı. Fırtınalar esti. Şiddetli şekilde dolular yağdı. Öyle ki, Bağdat'ın birçok hurmalıklar telef oldu ve bu hurmalıklar ancak iki sene sonra normal ürün verebildiler.

Bu senede Irak kafilesini Şerif Rıza ile Murtaza hacca götürdüler. Ancak Arabilerin emiri İbn Cerrah onları tutukladı. Onlar d[113] kendi paralarından 9.000 dinar fidye vererek kendilerini kurtardılar.

Hicretin Üçyüzseksendokuzuncu Senesinde ' Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Zahid B. Abdullah

Zahid b. Abdullah b. Ahmed b. Muhammed b. İsa es-Serahsî. Kurra, fakih ve muhaddisti. Horasan'da kendi asrının şeyhi idi. İbn Mücahid'in kıraatına göre okudu. Şafîîlerin imamı Ebu İshak el-Mervezî'den fıkıh Öğrendi. Ebu Bekir b. el-Enbarî'den lügat, edebiyat ve nahiv öğrendi. B[114] senenin rebiyülahir ayında doksanaltı yaşında vefat etti.

Abdullah B. Muhammed B. İshak

Abdullah b. Muhammed b. İshak b. Süleyman b. Muhalled b. İbrahim b. Mervez Ebü'l-Kasım. İbn Habbabe adıyla meşhur olmuştur. Bağavî'den, Ebu Bekir b. Ebi Davud'dan ve bunların tabakasındaki kimselerden rivayetlerde bulunmuştur. Sika, güvenilir ve sened-leri sağlam olan bir ravi idi. Hicretin 299. senesinde Bağdat'ta doğdu ve bu senenin cemaziye-levvel ayında, doksan yaşında vefat etti. Cenaze namazını Şafîîlerin şeyhi Ebu Hamid el-İsferayinî kıldırdı. Mansur Camii mezarlığına defnedildi. [115]

[1] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/492-493.

[2] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/493-494.

[3] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/494.

[4] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/494.

[5] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/494-495.

[6] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/495-496.

[7] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/496.

[8] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/496-497.

[9] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/497.

[10] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/497.

[11] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/497-498.

[12] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/498.

[13] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/498-500.

[14] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/500.

[15] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/501.

[16] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/501

[17] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/501.

[18] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/502.

[19] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/502.

[20] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/502-503.

[21] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/503.

[22] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/503.

[23] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/503-504.

[24] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/504.

[25] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/504.

[26] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/504.

[27] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/504-505.

[28] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/505.

- [29] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/505.
- [30] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/505.
- [31] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/506.
- [32] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/506.
- [33] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/506-509.
- [34] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/509-510.
- [35] Kürr: Irak bölgesine ait bir ölçek. Altı eşek yükü kadardır. (Çeviren)
- [36] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/510.
- [37] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/510-511.
- [38] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/511.
- [39] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/511.
- [40] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/511.
- [41] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/511.
- [42] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/512.
- [43] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/512-513.
- [44] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/513.
- [45] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/513.
- [46] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/514.
- [47] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/514.
- [48] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/515.
- [49] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/515.
- [50] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/515-516.
- [51] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/516.
- [52] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/516-517.
- [53] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/517.
- [54] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/517.
- [55] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/517.
- [56] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/517.
- [57] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/518.
- [58] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/518.
- [59] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/518.
- [60] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/518.
- [61] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/519.
- [62] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/520.
- [63] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/520.
- [64] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/520.
- [65] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/520-521.
- [66] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/522.
- [67] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/522.
- [68] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/522-525.
- [69] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/525.
- [70] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/525.
- [71] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/525-526.
- [72] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/526-527.
- [73] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/527.
- [74] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/527-528.
- [75] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/528.
- [76] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/529.

[77] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/529-530.

[78] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/530.

[79] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/530-531.

[80] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/531.

[81] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/531.

[82] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/531-532.

[83] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/532.

[84] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/532-535.

[85] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/535.

[86] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/536.

[87] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/536-537.

[88] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/537-538.

[89] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/538.

[90] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/539.

[91] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/539.

[92] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/539.

[93] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/540.

[94] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/540.

[95] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/540-541.

[96] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/541-542.

[97] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/542.

[98] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/542-543.

[99] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/543.

[100] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/543-544.

[101] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/544-545.

[102] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/545.

[103] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/545-546.

[104] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/546-547.

[105] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/547.

[106] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/547-548.

[107] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/548.

[108] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/548-549.

[109] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/549.

[110] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/549.

[111] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/550.

[112] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/550.

[113] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/550-551.

[114] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/551.

[115] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/551.